ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 3
MERCREDI
3 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (E-Mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

81րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.445
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
81e ANNEE — N° 21.445

Ա. ԿԻՒԼԻ ՀԱՐՑՈՒՄԸ ԵՒ ՏՈՒՍԹ ՊԼԱԶԻԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ՕԹԱՆ-ի Սոֆիայի նախարարական ժողովին (Ապրիլ 27-28) Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ փրանսացի իր պաշտօնակիցին ներկայութիւնը առիթ նկատած է Հայկական Ցեղասպանութիւնը ժխտելու արարքը օրէնքով պատժելու նիւթը արծարծելու: Ծանօթ է որ Թուրքիոյ քաղաքական դասը ամէն կարելին կ'ընէ խոչընդոտելու համար պատրաստուած օրէնքի բանաձեւին վաւերացումը:

Թուրք նախարարը հարց տուած է Ֆ. Տուսթ-Պլազիի թէ ինք, կամ Թուրքիոյ նախագահը Ֆրանսա պաշտօնական այցի մը ընթացքին եթէ մամուլի ասուլիսի մը լրագրողներու պատասխանելով ըսեն թէ Ցեղասպանութեան պնդումները անհիմն են, պիտի ձերբակալուին, բանտարկուի՞ն: Կիւլ ապա շեշտած է թէ նման օրինագիծ քուէարկել քաղաքական եւ տնտեսական ծանր հետեւանք կ'ունենայ երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն վրայ: Նաեւ ըսած է թէ նման օրէնք յարիր չէ արտայայտութեան, գաղափարի ազատութեան չափանիշներուն, եւլն.: Ապա յոյս յայտնած է թէ Ֆրանսա Թուրքիոյ հետ իր բազմակողմանի յարաբերութիւնները նկատի առնելով պիտի չվաւերացնէ օրինագիծը:

Ֆ. Տուսթ-Պլազի պատասխանած է թէ ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծը կառավարութեան տեսակէտը չի ցոլացներ եւ թէ իրենք ամէն բան պիտի ընեն որպէսզի արգելք ըլլան անոր:

Ա. Կիւլ նոյն ժողովին հանդիպում ունեցած է Յունաստանի իր պաշտօնակիցին հետ ալ. այս վերջինը Թուրք նախարարին ըսած է թէ Թուրքիա Եւրոպայի անդամակցութեան ճամբուն վրայ աւելի աշխոյժ քայլեր պէտք է առնէ, բանալով նաեւ Հէյպէլի կղզիի յունական դպրեվանքը: Կիւլ պատասխանած է թէ ատիկա կարելի չէ որովհետեւ դպրեվանքի մը գործունէութիւնը կը հակասէ Թուրքիոյ Սահմանադրութեան ու աշխարհավարութեան սկզբունքին: Աւելցուցած է թէ առաջարկուած է որ դպրեվանքը գործէ Պոլսոյ աստուածաբանական փաքիւլթէին շրջանակին մէջ, բայց Յունաց պատրիարքարանը մերժած է:

Թուրքիա ժխտումի պետական քաղաքականութիւնը տանիլ կը շարունակէ բազմակողմանի գործունէութեամբ. ոչ միայն քաղաքական շրջանակները, մամուլն ալ իր բաժինը կը ստանայ: Ապրիլ 27ին Լիբանանի ֆրանսերէն օրաթերթը "Օրիան լը ժուր" տեղ տուած էր թըրքական դեսպանատունէն ստացուած հաղորդագրութեան մը որ կը ջանար Ցեղասպանութեան ճշմարտութիւնը քօղարկել: Այս ջանքը որ այլեւս սկսած է ծիծաղելի ըլլալ, կը կայանայ կրկին ու կրկին ըսելու մէջ թէ պատերազմի շրջան էր, Հայերը ըմբոստացան, թէ օսմանեան ղեկավարները երբեք զանգուածային կոտորածի հրաման չեն արձակած եւլն.: Յետոյ կը յաջորդէ անխուսափելի "երկխօսութիւն"ը որով Անգարա հաշտարար պատկեր մը տալ կը փորձէ, խրատական մըն ալ կարդալով թէ "ոխը եւ անհաշտ ընթացքը ոչ մէկ արդիւնքի կը յանգին":

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(30 avril/2 mai)

LE PS PROPOSE UNE LOI SANCTIONNANT LA NEGATION DU GENOCIDE ARMENIEN

Փաթրիք Ռոժէ լայնօրէն կ'անդրադառնայ հարցին, մանրամասնելով դիրքերը: Կը նշէ որ Ազգային Ժողովի ընկերվարական յանձնախումբին նախագահը՝ Ժան-Մարք Էյրօ չի ծածկեր իր վերապահութիւնը այդ դիմումին մասին, որ "շփոթութեան եւ դժուարութիւններու աղբիւր" է: Ծանօթ է որ օրինագիծը կ'առաջարկէ պատժական միջոցներ գործադրել անոնց հանդէպ որոնք կ'ուրանան Հայոց Ցեղասպանութիւնը: ԻՒ. ԷՄ. ՓԷ.ի երեսփոխան Էրիք Ռաուլթ եւ 100 երեսփոխաններ ստորագրած են նմանօրինակ դիմում մը նեղ կացութեան մատնելով խումբին նախագահը՝ Պէրնար Աքուայէն, որ կը գիտակցի թէ ԻՒ. ԷՄ. ՓԷ.ն ալ կրնայ պառակտիլ այս հարցին շուրջ, որ կը խանգարէ արդէն Էլիզէն: Կայ նաեւ Թուրքիոյ միջամտութիւնը: Ազգային Ժողովի նախագահը Ապրիլ 17 թուակիր նամակով մը դիմած է Ժան-Լուի Տըպրէի, ազդարարելու համար հաւանական հետեւանքներուն մասին, եթէ օրինագիծը քուէարկուի: Փաթրիք Տէվէճեան ալ, որ սկիզբը վերապահ էր որպէս իրաւագէտ, այսօր համաձայն է ծրագրին:

ԹՈՒՐՔՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՄԸ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԸ

"Հիւրրիյէթ" օրաթերթը (Ապրիլ 27) կէս էջ յատկացուցած էր լուրին թէ Թուրք դասախօս մը աւստրիական արխիւներուն մէջ 1935ի փաստաթուղթ մը գտած է որ նիւթ կ'ընէ Թուրք ղեկավարներու դէմ նիւթուած մահափորձի հայեւթրքական ծրագիր մը: Այդ փաստաթուղթը նամակ մըն է, Աւստրիոյ վարչապետութեան կողմէ երկրին լրահաւաք բաժինին ղրկուած: Հոն կ'ըսուի թէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը Վիէննայի դեսպանութեան տեղեկացուցած է թէ Աւստրիոյ մէջ ծրագիր կը մշակուի Մ. Քէմալը եւ պետական դէմքերը մաքրագործելու: Գլխաւոր թիրախներէն նըկատուած է Արտաքին գործերու նախարար Թ. Ռ. Արաս: Նամակով տրուած են մահափորձերու հաւանական թեկնածուներուն անուններն ալ. երկուքը Թուրք են, երկուքը Հայ. այս վերջինները կը կոչուին "Պարտիզակցի Շէրպէթճեան" եւ "Փափազեանցի Վահրամ յիւզպաշի": Տրուած է գորգավաճառ Արշակ Թաշճեանի անունն ալ, որուն վաճառատունը կը ծառայէ եղեր որպէս ժամադրավայր:

ՓԱՐԻԶ

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 24ի ոգեկոչումներու փարիզեան ծրագրին այլեւս անշրջանցելի կէտը դարձած է քաղաքապետին ընդունելութիւնը. ան կ'ուղղուի ազգային դէմքերու, համայնքին անդամներուն, մամուլին: Այս տարի այդ ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 28ին, Ապրիլ 24ին Պ. Տըլանոյէի Փարիզէն բացակայութեան պատճառով: Հայկական եկեղեցիին երեք յարանուանութիւններու պետերէն, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներէն գլխաւորուած 600-700 հոգինոց բազմութիւն մը ընդառաջած էր հրաւէրին, լեցնելով մեծ դահլիճը:

Քաղաքապետ Պ. Տըլանոյէ իր ամփոփ ելոյթը սկսաւ ուրախութիւն յայտնելով Հայ համայնքին հետ նորոգուած ժամադրութեան ու շեշտեց ժողովուրդի մը պատմութեան համար ճշմարտութեան մեծ կարեւորութիւնը. յատկապէս երբ այդ պատմութիւնը կը պարփակէր ցեղասպանութիւն մը: Ըսաւ թէ հարկ էր աշխատիլ հաստատելու համար ճշմարտութիւնը, անզիջում պայքարելով ժխտողին դէմ: "Թուրք ժողովուրդին դէմ ոչ մէկ ատելութիւն ունիմ" ըսաւ ան, անոր ղեկավարներէն պահանջելով ընդունիլ իրականութիւնը ու այդ հոլովոյթին մէջ զօրակցութիւն խոստանալով Հայութեան:

Քաղաքապետը ապա անդրադարձաւ Հայաստանի տարուան որուն համար բազմաթիւ ծրագիրներ կը մշակուէին ու արդար կը գտնէր յատկապէս Փարիզի ընդառաջումը, քանի որ հայ մարտիկներ, արուեստագէտներ այնքան բան տուած էին այս երկրին: Պ. Տըլանոյէ խօսքը աւարտեց կրկնելով. "Հոս ձեր տունն է, ինչպէս էր երէկ ու պիտի ըլլայ վաղը":

Պատասխան ուղերձով մը հանդէս եկաւ Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդին նախագահը Ա. Կէօվճեան. ան եւս ծանրացաւ ժխտումին յամառութեան, Լիոնի, Մարսէյլի մէջ անոր վերջին ծանօթ արտայայտութիւններուն վրայ, շեշտելով կարեւորութիւնը օրէնքով մը հիմնովին արգելակելու երեւոյթը: Դրական զարգացում նկատեց Ցեղասպանութեան նիւթով Իլ-տը-Ֆրանսի խորհուրդի նախագահ Ժան-Փօլ Հիւշոնի պատրաստել տուած լուսաբանող պրակը որ 500 հազար օրինակով պիտի բաժնուէր շրջանի լիսէականներուն: Մաղթեց որ նման ձեռնարկներ Թուրքիոյ մէջ ալ կարելի ըլլան, որպէսզի Թուրք ժողովուրդը դուրս գայ իր անգիտութենէն:

Օրուան երրորդ ելոյթը ունեցաւ Հայաստանի դեսպանը Է. Նալպանտեան. շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետին, ապա ինք եւս ծանրացաւ ժխտումի վերջին արտայայտութիւններուն վրայ, այդ առընչութեամբ որպէս ուշագրաւ երեւոյթ յիշելով Լիոնի թրքական ժխտումի ցոյցին դէմ Ֆրանսացի երիտասարդներու ինքնաբուխ հակազդեցութիւնը: Ինք եւս շեշտեց անիրաւութեան, անարդարութեան որպէս դարման ճշմարտութեան հաստատումին կարեւորութիւնը, աւելցնելով որ ներելը կ'օգնէր այդ պայմանին, բայց ատոր համար հարկ էր որ ներողութիւն խնդրուի: Է. Նալպանտեան ալ աւարտեց իր ուղերձը շնորհակալութեան արտայայտութիւններով:

Խօսքի բաժինէն ետք ներկաները հրաւիրուեցան բաժակ մը վերցնելու, պատրաստուած քոքթէյլի սեղաններուն շուրջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԵՄԸ

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՍԵՄԻ՞Ն

Մարտ 28ի մեր թիւով հրատարակած էինք Փարիզի եւ Շաւիլի եկեղեցիներէն ընտրուած թեմական պատգամաւորներու անունները: Կ'ակնկալէինք թէ Ապրիլի ընթացքին հրապարակուէր նաեւ արդիւնքը լրացուցիչ ընտրութիւններուն որոնք մինչեւ Մարտ 31 պէտք է տեղի ունեցած ըլլային: Տիրող լռութեան պատճառով ստիպուեցանք հետաքրքրուիլ եւ ստացանք հետեւեալ տեղեկութիւնները.-

Բացի Նիսէն, միւս բոլոր եկեղեցիները բարեփոխած են իրենց կանոնագրութիւնները եւ Նոր կանոնագրութեան տրամադրութիւններուն համաձայն ընտրած են իրենց պատգամաւորները: Բայց Զատկական տօնակատարութիւններու եւ Ապրիլ 24ի յուշահանդէսի եւ այլ ձեռնարկներու պատրաստութիւնները, ըստ երեւոյթին, ժամանակ խլած են վարչականներէն, որոնք չեն կրցած ճիշդ ատենին հասցնել ատենագրութիւնները պատասխանատու պաշտօնակատարին:

Այսուհանդերձ մեզի տեղեկացուեցաւ թէ հետեւեալները Մարտի ընթացքին ընտրուած են պատգամաւոր.-

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլէն)
Պարոն Կարօ Յովսէփեան
ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ (Մարսէյլէն)
Պարոն Սարգիս Էօզ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ (Մարսէյլէն)
Պարոններ Ռոպէր Ագիլագեան
եւ Միշէլ Կէվիկեան
ՔԱՄՓԱՆԵԼ ՖՐԷԶ (Մարսէյլէն)
Պարոն Ռոժէ Ագիլագեան
ՊՕՄՈՆ (Մարսէյլէն)
Պարոններ Ժիլպէր Տէրտէրեան
եւ Գլօտ Անոյշեան
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ (Մարսէյլէն)
Պարոն Սարգիս Տէմիրճեան
ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԷՆ Տիկին Անի Յովսէփեան
ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլէն)
Պարոն Ժոզէֆ Մուրատեան

Այս ցանկը կու գայ աւելնալու Փարիզի 15, Շաւիլի 3, Ռոն-Ալփի Շրջանի 8 եւ Սէն Թ'Անթուանի (Մարսէյլ) 1, 27 հոգինոց ցանկին վրայ, որոնց անունները արդէն լոյս տեսած են "Յառաջ"ի մէջ:

Ըստ մեր քաղած տեղեկութիւններուն, Պատգամաւորական առաջին ժողովի թուականը կը ճշդուի երբոր բոլոր ատենագրութիւնները պաշտօնապէս յանձնուին Մայր Աթոռին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼԻՐՍԹՐԻՄԻ հարցը աւելի մեծ համեմատութիւններ առաւ Ապրիլ 28ին, երբ Մոնտ բացայայտեց որ գաղտնի սպասարկութեանց ծանօթ դէմք մը՝ զօր. Ֆիլիփ Ռոնտօ, այժմ հանգստեան կոչուած, 2004 Յունուարին հրահանգ ստացած է Տոմինիք տը Վիլփէնէ որ գաղտնի քննութիւն մը կատարէ կարգ մը անձնաւորութեանց վրայ, որոնցմէ մէկն է Նիքոլա Սարքոզի: Տը Վիլփէն, դեռ խոստովանած կ'ըլլայ որ կը գործէ Շիրաքի հրամանով, որմէ ստացած է այդ հրահանգները: Ապրիլ 28-էն ետք, Ապրիլ 29ին ալ, տը Վիլփէն նոր հարցազրոյցով մը Ֆիկառոյի, կը հերքէր բացարձակապէս նման վերագրում մը, մինչ Գործիքայէն Սարքոզի կը յայտնէր թէ որեւէ ըսելիք չունի: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը այնքան ծանր բնոյթ ունէր Ապրիլ 29ին, որ Լիպէրասիոնի խմբագրականը տը Վիլփէնի հրաժարականը կը թելադրէր, որպէս մասնակի լուծում: Գայթակղութիւնը բաւական ծանրակշիռ է Պետութեան գլուխը, քանի պարզ է որ սուտ խօսող մը կամ խօսողներ կան: Հաստատ է նաեւ որ Շիրաքի ընտրութիւնը բաւական ձախող է

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ

ՊԵՐՃ ՖԱԶԼԵԱՆ

ՀԻՄՆԱԴԻՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Ժամանակակից լիբանանահայ թատրոնը, աւելի ընդլայնումով մը սփիւռքահայ արդի թատրոնը որպէս կեդրոն ունեցաւ Լիբանանի մայրաքաղաք Պէյրութը, ուր մասնաւորաբար 60ական թըւականներուն ապրեցաւ գարնանային հիանալի կերպարանափոխում մը: Այդ տարիներուն չէ, անշուշտ, որ հիմնուեցաւ լիբանանահայ թատրոնը, բայց այդ տասնամեակին է որ ան դարձաւ մնայուն լուսաւոր երեւոյթը մեր մշակութային կեանքին, հաստատումովը նոր թատերախումբերու, առաջնորդութեամբ՝ մի քանի պատրաստուած երիտասարդ տաղանդներու, որոնք նոր մերձեցումով շնչաւորեցին հայ բեմը: Անոնց շուրջ եկան խըմբաւորուիլ բեմական նոր շնորհալի ուժեր, կազմելով աշխատանքի եռուն փեթակներ:

Այդ երիտասարդ առաջնորդներուն առաջին փայլուն եւ գրաւիչ դէմքն էր Պերճ Ֆազլեան: Թատերական նոր շարժումը սկիզբ եւ զարկ պիտի ստանար իր տիրական դէմքով:

Այս հաստատումը ոչինչով կը նուազեցնէ արժէքը եւ վաստակը գոյութիւն ունեցող թատերական գործիչներու, մասնաւորաբար Համազգայինի Գասպար Իփեկեան թատերախումբին եւ իր դերասան – բեմադիր Ժորժ Սարգիսեանի, որոնք թատերախումբին հիմնադիր Գասպար Իփեկեանի տարիներէն ի վեր պարբերաբար ժողովուրդին կը պարգեւէին թատերական վայելքի պահեր: Բնականաբար այդ նոյն թատերախումբը նաեւ կրեց նոր հոսանքին բարիքները կամ զարգացումներ, համապատասխան իր ընկալչութեան եւ դասական աւանդութեան:

Ժամանակ էր որ զուգահեռաբար գար նո՛րը, խիզա՛խը, այն ամէնը՝ որ կը խորհրդանշէր բեմ – հանդիսատես անմիջական կապը, զանոնք միացնող անարգել հոսանքը, լայնածիր բացուածքը դէպի միջազգային արդիական թատրոն, որ չի նշանակեր միջազգային թատերգութիւններ որոնք միշտ ալ տեղի ունեցած են մեր մէջ, ոչ ալ կը սահմանափակուի անոնցմով, այլ՝ կը մարմնաւորուի անոնց արդի մեկնաբանութեամբ, զանոնք մերօրեայ կեանքին արտայայտութիւնը դարձնող ձգտումով, կշռոյթով, բեմադրութեամբ, ճաշակով, նորարարութեամբ: Անհրաժեշտութիւն մըն էր այդ բոլորը, որպէսզի թատրոնը օրկանապէս մաս կազմէր հանդիսատեսին, ժողովուրդի կեանքին եւ փոխադարձաբար: Ֆազլեան բացաւ այդ մոգական դուռը նախաձեռնելով թատերական իրագործումներու խիզախ ուղին, որուն տարիներ ետք յառաջապահներէն եղան Վարուժան Խտըշեան եւ ուրիշ նըշխրեալ մը՝ Գրիգոր Սաթամեան, որ Ֆազլեանէն ետք ղեկավարեց թատերախումբը:

Պերճ Ֆազլեան 50ական թուականներուն սկիզբը Պոլսէն եկաւ Պէյրութ համեստ վրանով մը, ուր միայն տեղ կար ի՛ր բնակութեան, այլ խօսքով որպէս միջոց ունենալով միայն արուեստագէտի գործիքներու իր տուփը: Կարճ շրջան մը ետք այդ վրանը լայնցաւ թատերախումբի մը կազմութեամբ, իսկ մի քանի տարի ետք՝ Վահրամ Փափազեան թատերախումբին հիմնադրութեամբ այդ վրանը ընդարձակուեցաւ ամէն ուղղութեամբ, այնքան մը որ կրցաւ ընդունիլ մայրաքաղաքին յարաճուն թատերասէրներու բազմութիւնը: Այսպէս՝ լիբանանահայ կեանքին մէջ եկաւ բարեբեր օր մը, երբ վերոնշեալ երեք թատերախումբեր – նըկատի չունինք կարճատեւ գոյութեամբ այլ թատերախումբեր – առանց խտրութեան մաս կազմեցին ժողովուրդին առօրեայ կեանքին, կարիքը ստեղծելով որ իւրաքանչիւր ներկայացում կրկնուի տասնեակ մը անգամ, ապա երկու տասնեակ, հասնելու համար շուրջ երեք տասնեակի, մղելով թատերասէրը որ նախապէս ապահովէ իր մուտքի տոմսակը: Թատերական եռուն եւ գեղուն կեանքի շրջան մըն էր ան, որ ներկայացումներու ոգեւորիչ յաջողութիւններուն համապատասխան խըրախուսանք կը դարձնէր հաւատարիմ հանդիսատեսը: Ծափահարութիւնները կրնային անվերապահ ըլլալ:

Սխալ պիտի ըլլար ըսել նաեւ թէ Ֆազլեանի յախուռն օրինակը եւ ստեղծած թատերական մթնոլորտը մղեց, ուղղակի թէ անուղղակի կերպով, շնորհալի երիտասարդներ որ հետեւին թատերական ուսման Եւրոպա թէ Հայաստան: Անոնք կոչուեցան – Սաթամեանի եւ Խտըշեանի կողքին – Ժիրայր Աւետիսեան, Լութֆիկ Թապաքեան, Յարութիւն Երէցեան, Սարգիս Գրիգորեան, Օննիկ Գանթարճեան:

Ի ծնէ արուեստագէտ եւ թատերական գործիչ, դերասան եւ բեմադիր, նկարագրով ըմբոստ եւ տեսլականի մարդ՝ ինչպէս ամէն իրաւ ստեղծագործ արուեստագէտ, Ֆազլեան իր կեանքը ընծայաբերեց թատրոնին – հայ թէ օտար – օրինակելի նուիրումով, նոյնքան մը գնահատուելով լիբանանեան – արաբական թատերական շրջանակներէն իբրեւ բեմի մէկ հեղինակաւոր ներկայացուցիչը:

Նիւ-Եորք Նիւ-Ճըրզիի Թէքէեան Մշակութային Միութեան կողմէ Պերճ Ֆազլեանի ութսունամեակին նուիրուած սոյն հանդիսաւոր տօնակատարութեան առթիւ, Ցորեբեարը, դեռ ստեղծագործական աւիւնով առլի, արդարօրէն իրաւունք ունի նայելու իր ետին եւ զգալու կազդուրիչ գոհունակութիւն մը իր կեանքի վաստակէն, որմէ նպաստաւորուողը եղաւ թատրոնը եւ արուեստը: Այսօր բազմութիւններ իրենց սրտագին շնորհաւորութիւններուն կը միացնեն երախտագիտական խոր զգացումները թանկագին մեծարեալին հանդէպ:

Պոսթըն

ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ 2005 ՏԱՐՈՒԱՆ ՅԱՂԹԱՑԱՆԿԸ(*)

Նոր ցուցանիշի մը շնորհիւ, պետութիւնները առաջին անգամ ըլլալով, խաղաղութեան իրենց բերած նպաստին նըկատմամբ դասաւորումի ենթարկուած են:

Պետութիւնները այսօր մեր երկիր մոլորակին խաղաղութիւնը կառուցելու ուղղութեամբ ի՞նչ մասնակցութիւն կը բերեն: Ահաւասիկ այս հարցումին է որ կը պատասխանէ "Աշխարհի խաղաղութեան օգնութեան ցուցանիշը": Այս վերջինը պատրաստուած է շարք մը մակաչափերէ (փարամեթր) մեկնելով, որոնց նկատմամբ գնահատուած են Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մաս կազմող երկիրները: Այս մակաչափերն են մամուլի ազատութեան յարգանքը, միջազգային պայմանագրութեանց ստորագրութիւնը կամ վաւերացումը, ՄԱԿ-ի միջամտութեան ուժերու հանդէպ նիւթական եւ մարդկային նեցուկը, կաշառակերութեան դէմ պայքարը, եւլն.: Այսպէս ուրեմն, երկիրներու ազգային եւ միջազգային քաղաքականութեան որոշ դիմագիծը դատելու համար ընդամէնը 21 մակաչափ ընդունուած է: Նուազման կարգով դասաւորուած վերջնական նիշերը այսպէսով առիթ կ՚ընծայեն 2005 տարուան համար երկիրներու յաղթացանկը երեւան հանելու աշխարհի տարածքին վրայ: Այս դասաւորումը ձեռք ձգելու նպատակաւ օգտագործուած են մասնաւորապէս միջազգային կազմակերպութեանց եւ մեծ հիմնարկութեանց տըւեալները (ինչպէս Համաշխարհային դրամատունը, Մարդկային իրաւունքներու բարձրագոյն պատուիրակութիւնը, Միջազգային Թափանցիկութիւն հաստատութիւնը, Միջազգային պատժական ատեանը, եւլն.): Սոյն տուեալները համախըմբուած են երեք գլխաւոր ոլորտներու մէջ, ապահովութիւն, մարդկային իրաւունքներ եւ բնապահութիւն:

Ահա այդ յաղթացանկը.

1.– Իսլանտա, 2.– Դանիա,, 3.– Զուիցերիա, 4.– Իրլանտա, 5.– Նորվեկիա, 6.– Հոլանտա, 7.– Ֆինլանտիա, 8.– Նոր Զելանտա, 9.– Շուէտ, 10.– Լիւքսանպուրկ, 11.– Գոսթա Ռիքա, 12.– Գերմանիա, 13.– Աւստրիա, 14.– Պելժիա, 15.– Սլովաքիա, 16.– Մալթա, 17.– Անգլիա եւ Հիւսիսային Իրլանտա, 18.– Գանատա, 19.– Սպանիա, 20.– Ֆրանսա:

Հետաքրքրական է յիշեցնել որ սոյն դասաւորման 33րդ կարգը կը վիճակի Միացեալ Նահանգներուն: Վրաստան 102րդ, Թուրքիա 105րդ, Հայաստան 113րդ, Իսրայէլ 114րդ եւ Ատրպէյճան 123րդ տեղը կը գրաւեն:

Գալով վերեւ յիշուած ոլորտներու սեփական դասաւորումներուն, ապահովութեան ոլորտին մէջ նկատի առնուած են հետեւեալ հինը չափանիշերը որոնք իւրաքանչիւր պետութեան տուեալ մարզին մէջ կատարած ճիգերը արժեւորելու կը ծառայեն.

1.– Միջազգային հինգ պայմանագրութեանց վաւերացումը. ա) հակամարդկային ականներու ցանց, բ) երախայ զինուորներու պարագան, գ) միջուկային զէնքերու ոչ – արտադրութեան դաշինք, դ) կենսաբանական զէնքերու գործածութիւն, ե) քիմիական զէնքերու գործածութիւն:

Միացեալ Ազգերու խաղաղութեան պահպանման գործողութեանց օժանդակութիւն որ իր կարգին կը բաղկանայ՝ ա) ՄԱԿ-ի ֆինանսաւորման մասնակցութեան քանակէն, եւ բ) "Կապոյտ սաղաւարտաւոր" խաղաղապահ բանակի մասնակցութեան թուաքանակէն:

Զարգացման հասարակական օժանդակութեան յատկացուած տարեկան պիւտճէն:

Զինուորական ծախքերու համեմատութիւնը յատկացուած առողջութեան եւ դաստիարակութեան:

Ապահովութեան ոլորտի սեփական դասաւորումը անգամ մը եւս Իսլանտան է որ կը գլխաւորէ: Սոյն դասաւորման մէջ Ֆրանսա 27րդ, Միացեալ Նահանգները 57րդ, Թուրքիա 70րդ, Ատրպէյճան 109րդ, Վրաստան 127րդ, իսկ Հայաստան 141րդ տեղերը կը գրաւեն:

Մարդկային իրաւունքներու ոլորտին յատուկ դասաւորումը վեց չափանիշեր կ՚օգտագործէ. միջազգային հետեւեալ չորս պայմանագրութեանց վաւերացումը. 1. Կանանց դէմ խտրութիւն ,2. Երախայի իրաւունքներ 3. Ցեղային խտրութիւն ,4. Միջազգային պատժական ատեան: Ասոնցմէ զատ, մամուլի ազատութեան յարգանք եւ կաշառակերութեան դէմ պայքար: Այս չափանիշերէն մեկնած, արժեւորումներու արդիւնքով դասաւորման գլուխն է Ֆինլանտիան, իրեն կը հետեւին Դանիան, Իսլանտան, Զուիցերիան, Նորվեկիան եւ Հոլանտան: Ֆրանսա 19րդ ,Միացեալ Նահանգներ 24րդ, Վրաստան 95րդ, Թուրքիա 98րդ, Հայաստան 102րդ եւ Ատրպէյճան 132րդ տեղը կը գրաւեն:

Ընդհանուր դասաւորման երրորդ եւ վերջին բաղկացուցիչ Բնապահպանման ոլորտին իբրեւ հիմք կը ծառայեն վեց չափանիշեր որոնցմէ չորսը կը պահանջեն հետեւեալ պայմանագրութեանց վաւերացումը. կենսաբազմազանութիւն, Քիոթոյի առենագրութիւնը, կորուստի վըտանգի ենթակայ կենսատեսակներու առեւտուրը, արեւադարձային անտառներու պահպանումը: Ասոնցմէ դուրս նկատի առնուած է ազգապատկան հողամասերու վրայ, պաշտպանեալ հողաշերտերու կառուցումը եւ իւրաքանչիւր երկրի բընապահական դրոշմը:

Ըստ վերեւ նշուած չափանիշերու մանրամասն արժեւորման վրայ հիմնուած դասաւորման առաջին տեղը կը գրաւէ Լիքսաթէօրը, երկրորդ երկիրը Վենեցուելան է, երրորդը՝ Մոզամպիքը: Առաջին 25 երկիրներու կարգին աչքի կը զարնեն ափրիկեան ինը եւ ասիական ինը երկիրներ: Այս դասաւորման 61րդ տեղը կը գրաւէ Վրաստան, 66րդ տեղը՝ Հայաստան, 91րդ տեղը Ֆրանսան, 92րդ տեղը Միացեալ Նահանգներ, եւ 102րդ տեղը Ատրպէյճան:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

* Palmarès.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԵՆԻԳԻՒՂԻ Գիւտ Տփոյ Ս. Աստուածածնի գողտրիկ եկեղեցին շուրջ երկու տարի փակ մնալէ եւ այդ միջոցին երեք անգամ գող-աւազակներու կողմէ կողոպտուելէ ետք, պաշտամունքի վերաբացուած է Ծաղկազարդի օրը, Ապրիլ 8-ին: Օծման եւ պաշտամունքի վերաբացման հանդիսութեանց նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ "Նոր Սերունդ" պարբերականի 50-ամեակը տօնուած է Մարտ 25ին, եկեղեցւոյ "Մակարոս Արթինեան" սրահին մէջ: Բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկած են զոյգ հանդիսավարները՝ Մօնա Սէլեան (անգլերէն) եւ Անդրանիկ Զիլինկիրեան (հայերէն): Խօսք առած են Հ. Հարոլտ Նահապետեան, թերթին առաջին խմբագիրը Պարգեւ Խոճաճեան, Զարեհ Ա. Քհնյ. Զարգարեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ
Պաշտօնաթերթ
Երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութեան
Զ. տարի – նոր շրջան
Թիւ 1 - 2 - 3, 2006

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՀՈՐԻԶՈՆ
Հայոց Ցեղասպանութեան
91ամեակի Բացառիկ

ՄՈՆՐԷԱԼ (Գանատա)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐ

Ա.

ԼԷ ՓԷՆ ՄԻՐԱՊՕ

Շաբաթ, Ապրիլ 22ին, ժամը 17:30ին շուրջ հարիւր յիսուն հոգի հաւաքուեցաւ 2001 թուականէն ի վեր "1915 Ապրիլ 24. Հայկական ցեղասպանութիւն" մկրտուած "Ռոն Փուէն"ի վրայի յուշաքարին շուրջ. ծաղիկներով զարդարուած փոքր ածու մը:

Զետեղուեցան երկու ծաղկեպսակներ ձեռամբ քաղաքապետին եւ տեղւոյն Հայ մշակութային միութեան ներկայացուցիչին:

Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան՝ հոգեւոր հովիւ Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ, կարճ արարողութիւն մը կատարեց "Ի վերին Երուսաղէմ"ով, "Հոգւոց"ով եւ փակեց հաւաքական "Հայր մեր"ով: Արարողապետը հրաւիրեց վայրկեան մը լռութեան:

Ապա, անձնաւորութիւններն ու ժողովուրդը ուղղուեցան ընդունելութեան վայրը, ուր խօսք առին Լէ Փէն Միրապոյի հայկական մշակութային միութեան նախագահուհին՝ Սիմա Սարգիսեան, հայերէն եւ ֆրանսերէն եւ քաղաքապետը՝ Միշէլ Ամիէլ:

Ներկայ գտնուեցան մերձակայ քաղաքներու քաղաքապետերէն Անտրէ Մօլինօ (Սէփթէմ լէ Վալոն), Ֆապրը տ'Օպրեսփի (Քապրիէս-Քալաս) եւ երեսփոխան Ռիշար Մալէ:

Ոգեկոչումը վերջ գտաւ աւանդական հիւրասիրութեամբ պատրաստուած տեղւոյն հայ մշակութային միութեան անդամուհիներուն ջանքերով:

ՍԷՓԹԷՄ ԼԷ ՎԱԼՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 22ին, Սէփթէմ լէ Վալոնի մէջ քաղաք որ կը գտնուի Մարսէյլի հիւսիսային ելքին Էքս-ան-Փրովանսի ճամբուն վրայ, ուր կ'ապրին շուրջ հարիւր վաթսուն հայ ընտանիքներ, կատարուեցաւ յուշի արարողութիւն մը, նախաձեռնութեամբ քաղաքապետարանին եւ նորակազմ Հայ մշակութային միութեան:

Ժամը 10ին, տեղւոյն Սէնթ Աննի եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, նախագահութեամբ Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեանի եւ երգեցողութեամբ եկեղեցւոյ երգչախումբին: Տէր Հայրը "Հոգւոց"էն յետոյ, հայերէնով, կուռ ճառ մը արտասանեց:

Ժամը 11ին, շուրջ երկու հարիւր հոգի, թափօր կազմած, դրօշակներով եւ ծաղկեպսակներով ուղղուեցան եկեղեցիէն դէպի "1915 Ապրիլ 24" Ռոն Փուէնը:

Հոն քաղաքապետը՝ Անտրէ Մօլինօ խօսեցաւ ցեղասպանութեան պատմական անցքերու եւ այժմէականութեան առնչուող հարցերու մասին, ի մասնաւորի Թուրք պետութեան ժխտողականութեան քաղաքականութեան: Գոհունակութեամբ յայտարարեց Սէփթէմ լէ Վալոնի հայ մշակութային միութեան ստեղծումը եւ խօսքը տուաւ անոր երիտասարդ նախագահ՝ Նիքոլա Մարկոսեանի:

Ապա, յուշաքարին առջեւ տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակներու զետեղումը քաղաքապետարանի եւ հայ մշակութային միութեան կողմէ եւ ամփոփումի մը պահէն յետոյ, վերջ գտաւ արարողութիւնը: Ներկաները հիւրասիրուեցան մերձակայ դպրոցին բակը: Ներկայ էր արարողութեան Լէ Փէն Միրապոյի քաղաքապետը՝ Միշէլ Ամիէլ:

ՔԱՊՐԻԷՍ-ՔԱԼԱՍ

Կիրակի, Ապրիլ 23ին, ժամը 12ին շուրջ հարիւր յիսուն հոգի հաւաքուեցան "1915 Ապրիլ 24, Հայկական ցեղասպանութեան" հրապարակը:

Քաղաքապետը՝ Էրվէ Ֆապրը տ'Օպրեսփի եւ հայ մշակութային միութեան պատւոյ նախագահուհին՝ Տիկին Տօնիկեան զետեղեցին ծաղկեպսակները եւ ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ ամփոփուելու:

Ապա, Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան հոգեւոր հովիւ Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ, երգեց "Ի վերին Երուսաղէմ"ը արտասանեց՝ "Հոգւոց"ը եւ "Հայր մեր"ով փակեց արարողութեան աղօթքի բաժինը:

Կարդացուեցաւ Տարօն Եպսկ. Ճէրճեանի ուղարկած յատուկ գիր մը:

Առաջին խօսողը եղաւ Քապրիէս-Քալասի հայ մշակութային միութեան նախագահը՝ Ռոլան Վարդանեան որուն յաջորդեցին Կարօ Յովսէփեան՝ Մարսէյլի 13րդ եւ 14րդ թաղամասերու քաղաքապետը, Ռիշար Մալէ՝ երեսփոխան եւ հուսկ քաղաքապետը Էրվէ Ֆապրը տ'Օպրեսփի: Ցեղասպանութեան պատճառները, դէպքերու յաջորդականութիւնը, հետեւանքները, Թուրքիոյ ժխտողականութիւնը, Թուրքիոյ մուտքը Եւրոպայի հասարակապետութեան, Լիոնի յուշարձանին պղծումը եւ ծայրայեղ թուրքերու ցոյցը, յառաջիկայ Մայիս 18ին խորհրդարանի նիստը, եւ այլն, եղան ընդգրկուած նիւթեր:

Արարողութիւնը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ մը:

ԱԼԼՕ

Ապրիլ 24ի, ժամը 18ին, Լ'Էգլիզ-Նէֆ բուսած թաղամասը, դպրոցներու հրապարակի պատին վրայ հաստատուած յուշաքարին առջեւ, նուիրուած հայկական ցեղասպանութեան նահատակներուն, հաւաքուեցան շուրջ հարիւր հոգի:

Յուշաքարը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով: Երկու ազգային փառերգներու ունկնդրումէն յետոյ, քաղաքապետարանի եւ Հայկական Ազատ միութեան կողմէ զետեղուեցան ծաղկեպսակներ եւ ներկաները հրաւիրուեցան պահ մը ամփոփումի:

Արարողապետը խօսք տուաւ Ալլոյի հայկական Ազատ միութեան նախագահուհին՝ Տանի Թօքաթլեանի եւ քաղաքապետին ներկայացուցիչ՝ Մարթին Շէքսին: Երկուքն ալ շեշտեցին Թուրքիոյ ժխտական կեցուածքը, անդրադարձան վերջին դէպքերուն եւ յոյս յայտնեցին որ Մայիս 18ին ազգային ժողովը կ'ամբողջացնէ պատժական օրէնքով մը, 2001 Յունուար 29ի օրէնքը:

Արարողութիւնը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ մը, քաղաքապետարանի հրաւէրով:

ՊՈՒՔ-ՊԷԼ-ԷՌ

Ապրիլ 24ին, ժամը 14:30ին Պուք Պէլ-Էռի քաղաքապետարանի հրապարակէն թափօրը առաջնորդուած տեղւոյն նախկին ռազմիկներու դրօշակներէն, առաւ 1915 Ապրիլ 24 փողոցը եւ իջաւ մինչեւ գերեզմանատան մուտքը ուր պատին վրայ հաստատուած է պրոնզէ քանդակ մը, նուիրուած Հայոց ցեղասպանութեան զոհերուն, համապատասխան արձանագրութեամբ: Տէր Ողորմեայի ունկնդրութենէն յետոյ Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան եւ Եղիա Վրդ. Դերձակեան երգեցին "Ի վերին Երուսաղէմ"ը եւ արտասանեցին "Հոգւոց"ը: Ապա, քաղաքապետը եւ Պուք Պէլ Էռի Հայերու բարեկամականի նախագահը զետեղեցին ծաղկեպսակները, որուն յաջորդեց վայրկեան մը լռութիւն:

Խօսք առին քաղաքապետը՝ Ժան-Գլօտ Փէյէն, երեսփոխան՝ Ռիշար Մալէ եւ Պուք Պէլ Էռի Հայերու Բարեկամականի նախագահ՝ Էտմոն Էօսէճեան: Ժողովուրդը ցրուեցաւ Շ. Ազնաւուրի "Անոնք ինկան" երգով:

ԿԱՐՏԱՆ

Պուշ տիւ Ռոն նահանգի քաղաք մը որ Պիվէրի թաղամասով բազմաթիւ տարագիր հայ ընտանիքներ ընդունած է 1920-30ական թուականներուն: Այսօր հոն կ'ապրի շուրջ երկու հարիւր ընտանիք:

Ապրիլ 24ին, ժամը 9:30ին, "Սքուար Տէյէօյ"ի կեդրոնը կանգնած գեղեցիկ խաչքարին առջեւ, ծաղիկներով զարդարուած, հսկողութեամբ ֆրանսական եւ հայկական եռագոյններու, քաղաքապետը՝ Ռոժէ Մէի եւ տեղւոյն Հայերու Բարեկամականի ներկայացուցիչները զետեղեցին ծաղկեպսակներ: Ապա, հնչեցին երկու երկիրներու ազգային փառերգները եւ արարողապետը հրաւիրեց ներկաները, շուրջ հարիւր յիսուն հոգի, մէկ վայրկեան լռութեան:

Գառնիկ Քհնյ. Կարապետեան երգեց "Ի վերին Երուսաղէմ"ը, արտասանեց "Հոգւոց"ը եւ հաւաքական "Հայր մեր"-ով փակեց ոգեկոչման կրօնական բաժինը:

Կարտանի Հայերու Բարեկամականի նախագահը՝ Կարապետ Տալօյեան խօսեցաւ կուռ եւ պատրաստուած ճառ մը: Քաղաքապետ Ռոժէ Մէի, իր կարգին բերաւ իր յարգանքի եւ նեցուկի խօսքը: Ներկայ եղաւ շրջանի երեսփոխան՝ Ռիշար Մալէ:

ԼԱ ՄԻՈԹԱ

24 Ապրիլ Երկուշաբթի Լա Միոթայի համայնքը եւս կատարեց ոգեկոչման արարողութիւնը: Առաւօտուն ժամը 10:45ին եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն: Մեծ թիւով հաւատացեալներու կողքին ներկայ էին տեղւոյն քաղաքապետը, կցորդները եւ զանազան կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները: Ապա ներկաները 11:30ին համախմբուեցան Ապրիլ 24ի յուշարձանին գտնուած վայրը, ուր խօսք առին Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ ատենապետուհի Անի Յովսէփեան, Բարեկամական միութեան փոխ ատենապետ Սամուէլ Գասպարեան, Ռոքֆոր Լա Պէտուլի քաղաքապետ ծերակուտական Ֆրանսիս Ժիրօ, Լա Միոթայի քաղաքապետ Փաթրիք Պօրէ: Յուշաքարի շուրջ զետեղուեցան եռագոյն ծաղկեպսակները. յաջորդեց վայրկեանի մը յարգանքի լռութիւնը եւ ապա հնչեցին "Մեր Հայրենիք"ը եւ "Մարսէյէզ"ը:

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ԲԱՄԳԱԿԵԱՆ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ

Նազիմի համար ամէն կարելիութիւն կապուած կը մնայ այն հեռաւոր սիրային պաղատանքներուն որ գաղտնօրէն լսեց: Բայց ժամանակի եւ արիւնի յորդող գետ մը անցած է այդ ատենէն...

Ճելալ արդէն ճամբուն վրայ, սպասման մէջ է: Երէկուընէ կը սպասէ Նազիմին, իբրեւ ճակատագրէն զրկուած մէկը: Արդիական եւ զօրաւոր հոգի ունեցող անձ մըն է Ճելալ, նախապաշարումներ չունի, բայց երբ երէկ մուրացկանը նայեցաւ իր աչքերուն մէջ, զատողական վիճակի տակ զգաց ինքզինք:

Ինչպէ՞ս կրցաւ լքել իր տատրակը, ան որուն ձեռքերը իր ձեռքերուն մէջ առաւ պարտէզի բուրումնաւէտ օթեակին տակ: Սարսափելի, բայց իրական նկարներ կը ճնշեն իր սրտին վրայ: Ան չէր մերժած զինքը, իր կուսական ամօթխածութիւնն էր որ զինքը տեղէն ոտքի ցատկել եւ ետ քաշուիլ տուած էր: Ան իրեն ոչ չըսաւ: Եւ ինք լքեց զինքը, իր գեղեցկութեամբը անպաշտպան, զինուորներու, զափթիէներու ձեռքը...

Խղճի խայթը այն բանին համար որ պատահած է անկասկած, իր սիրտը կը սեղմէ երկաթեայ աքցանի մը մէջ: Իր տատրակը, մայիսեան վարդը... Ցանկարծ կը յիշէ մութ, թաւշային գոյնը, գրեթէ նախազգացում մը, օթեակը ծածկող վարդերուն բոյրը: Ինչպէ՞ս կրցաւ այս ամէնը ջնջել եւ Հալէպի մէջ կորսուիլ: Ինչպէ՞ս պիտի ըլլայ արդեօք ինք հիմա: Ամէնէն առաջ, ո՞ղջ է:

"Այո, ողջ է" հաւանելով անմիջապէս կ'ըսէ իրեն Նազիմ: "Ազնիւ ողջ է" կը կրկնէ (եւ Ճելալ չի մտածեր հարցնել ինչպէս այս բոլորը գիտէ, այսչափ ինքնավստահութեամբ): "Եւ ողջ են Մասամ Շուշանիկը եւ իր աղջիկները": (Վերապրած մանչուկին, Նուպարին խօսքը չըներ հիմա): "Գտանք զիրենք: Պզտիկ քաղաքէն շատ քիչեր հասան մինչեւ հոս":

Ճելալի սրտին մէջ ողորմութեան խուշոր զգացում մը ճամբայ կը բանայ դէպի այս պղծուած կինը, բայց նաեւ գաղտուկ սփոփանք մը որ անոր ազատիչը պիտի ըլլայ, ռոմանթիկ կերպով՝ արշաւող ձիուն վրայ պիտի տանի, կերակրէ, խնամէ եւ յետոյ, առանց հպարտութեան ցուցմունքներու, ան միայն իրեն պիտի պատկանի, հնազանդ եւ երախտապարտ: Վերջ ի վերջոյ կին մըն է: Այլեւս բան մը կամ մէկը չկայ որ արգելք ըլլայ զինքը առնելու, նոյնիսկ եթէ ամուսնանալու եւ Փարիզ փախելու երազները այլեւս աւելի քան պարզամտութիւն՝ անվայել կ'երեւան:

Տիրապետողի հին հպարտութիւնը դէպի ենթարկուած կիները (ինչպէս դէպի քաղաքները) ամբողջական կերպով մակերես կ'ելլէ արեւմուտքցիի զգեստին տակ, եւ Ճելալ հապճեպով կը թողու իր ռոմանթիկ երազին փշրանքները:

Նազիմ կը կարդայ իր դէմքին վրայ եւ իրականութեան մէջ համաձայն է իրեն հետ: Ճելալի բնակարանը թաքնուելու լաւ տեղ մը կ'երեւայ: Որքան հայուհիներ այս ձեւով փրկուած են: Այն ատեն, յանկարծական եւ ուժգին կերպով, կ'որոշէ ըսելիքը: Թէ ընտանիքին մնացորդները այս գիշեր ալղականի մը կողմէ ճամբարէն դուրս պիտի հանուին: Եթէ կ'ուզէ Ազնիւը թող գտնուի երկու բարեկամներով եւ ձիերով Սրբեւեան դրան մօտ, խոշոր չինարի ծառին քով, կէս գիշերէն վերջ, ծածկոցներով եւ կապլուրիններով: Այնպէս պիտի ընէ որ ան կարենայ իմանալ ճիշդ ժամուն:

Առանց ժամանակ տալու պատասխանելու, եւ պէշ արարք մը գործողի քիչ մը ծանր խղճով, Նազիմ կը դարձնէ ջորին եւ ետ կը վազէ: Ազնիւին անշարժ աչքերը ծանր կը կշռեն իր վրայ, կը վախնայ Իսմէնէէն եւ անոր քննող աչքերէն, բայց նաեւ հպարտ է թէ ինչ ձեւով կազմակերպուեցաւ այս ամէնը եւ ինչ դեր ունեցաւ ինքը:

Այդ անվերջանալի օրը այսպէս վերջ գտաւ: Յուլիսի տաք գիշերը շուտով իջաւ: Կառքը պատրաստ էր. Նազիմ եւ Իսմէնէ ետեւը կծկուած նստած էին լուռ, մինչ Ժան-Ֆիլիփ լաւ ճաշով մը իր անօթութիւնը կը հանդարտեցնէր: Հսկողութեան տակ դնելէ վերջ էշերը, նորմանտացի խոհարարուհին վերադարձաւ ճոխ եւ համեղ ճաշեր պատրաստելու:

Զարեհ եւ Մարի-Ժոզէֆին հիւպատոսին բան չեն խոստովանած, բայց փոքրիկ դաւադրութեան մը շարժումները անոր կը հասկցնեն որ արտառոց բաներ մը պատահելու վրայ են: Պըմուա հազիւ կը ժպտի, համոզուած որ Մարի-Ժոզէֆին այդ սարսափելի քաղաքին մէջ, շրջապատուած պատերազմէն եւ դուրսը՝ Հայերուն սահմռկեցուցիչ ներկայութենէն, պէտք ունի քիչ մը զուարճանալու: Համոզուած ալ է որ ան երբեք իր եւ Ֆրանսայի լաւ համբաւին վնասող բան մը պիտի չընէ, որով լաւագոյնն է անգիտանալ: Կը մտածէ պզտիկ խաբէութեան մը մասին: Միտքէն անգամ չանցըներ թէ ի՛նչ բանի պիտի գործածուի կառքը այդ գիշեր:

(Շար. 92)

Գավէզեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն

ԱՐԻՍ ԳԱՎԷԶԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 26ին, 82 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մայիս 4, ժամը 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15 rue Jean-Goujon 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը։

48 avenue de Gravelle
94220 Charenton-le-Pont

"ՅԱՌԱՋ". – Մեր ցաւակցութիւնները Գավէզեան ընտանիքներուն։

Les Familles Khavessian ont la douleur de vous faire part du décès de

ARIS KHAVESSIAN

survenu le 26 avril 2006, à l'âge de 82 ans.

Les obsèques seront célébrées le jeudi 4 mai 2006 à 10 heures 30 en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, suivies de l'inhumation au Cimetière de Bagneux-Parisien.

48 avenue de Gravelle
94220 Charenton-le-Pont

«HARATCH». — Nos condoléances aux Familles Khavessian.

(Շար. Ա. էջէն)

որպէս վարչապետ եւ լաւագոյն կը թուի որ Վիլփէն հեռանայ։ Ընկերվարականները խորհրդարանական քննութիւն կը պահանջեն, Իր. Տէ. էֆ.ն ալ "պատուաւոր ելք մը"։ Շաբաթավերջին հարցը չարունակեց աղմուկ հանել եւ շեշտը կը դրուէր որ Վիլփէնի ժողովրդականութիւն չունենալուն վրայ (հազիւ 20% դրական կարծիք)։ Մայիս 2ին, մինչ օրը ճակատագրական բնոյթ ունէր վարչապետին համար, օգնութեան կը հասնէր զօր. Ռոնտօ հերքելով Ֆիկառօյի մէջ, թէ որ Վիլփէն իրեն հրահանգ տուած ըլլայ քաղաքական դէմքերու անուններով։ Տրուած բացատրութիւնն այն է որ զօր. Ռոնտօ անձնական կարծիք մը արձանագրած կ'ըլլայ որեւէ քննութենէ անջատ։ Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն, Մայիս 2ին Տ. տը Վիլփէն յայտնեց ժամփիէր էլքապաշի որ քաշուելու բնաւ միտք չունի։ Խորապէս վիրաւորուած է շրջան ընող զրպարտութիւններէն։ Ընդհանուր ձեւով շատ գոհ է իր տարած քաղաքականութենէն եւ ձեռք ձգած արդիւնքներէն։

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԻ տողանցքները չունեցան այն ծաւալուն մասնակցութիւնը, զոր ունեցած էր Սէ. Փէ. Ը.ի դէմ տողանցքը քաղաքէ քաղաք։ Փարիզի մէջ ալ սենտիքաները միացած չէին եւ ընդհանուր ձեւով բոլոր ցոյցերը տպաւորութիւն չըգործեցին։ Նոյն օրը, ըստ աւանդութեան, Օփերայի հրապարակին վրայ, Ժան-Մարի Լը Փէն "հայրենասիրական միութիւն մը" առաջարկեց Ֆ. տը Վիլիէի։ Հաւաքոյթը, ինչպէս միշտ, կոչուած էր տօնելու Ժանն տ'Առքը։

ԱՇԽԱՐՀԻ զանազան երկիրներու մէջ ալ Մայիս Մէկը տօնուած է։ Մոսկուայի մէջ եղած են նաեւ կարօտով ստալինականութիւնը յիշողներ, Գերմանիոյ մէջ աւելի քան 500 հազար հոգի ցոյց մը ըրած են ընկերային բարենորոգումներու դէմ, Թուրքիոյ մէջ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է ծայրայեղ ձախ 20 անդամներ։ Մասնակի ցոյցեր եղած են նաեւ Իտալիա, Սպանիա եւ Քենիա։

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Բեկանիչ ատեանը բեկանած է "Ակօս"ի խմբագիր Հ. Տինքի վեց ամիս բանտարկութիւնը յետաձգելու վճիռը. ան դատապարտուած էր "Թրքութիւնը անարգել"ու ամբաստանութեամբ։ Դատը կրկին տեղի պէտք է ունենայ։

ԻՐԱՆ երկու յաջորդական օրերու ռմբակոծած է Իրաքի Քիւրտերու դիրքերը, երկրին հիւսիսը։

ԺԱՆ – ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՌԸՎԷԼ, լրագրող, գրագէտ, ակադեմական, մեռաւ Ապրիլ 30ին, 82 տարեկանին։ Պատրաստութեամբ փիլիսոփայ, եղած է նաեւ դասախօս Ազատագրութեան վաղորդայնին (գրականութիւն դասաւանդած է Ֆիրէնցէի համալսարանը)։ Հեղինակ է բազմաթիւ գիրքերու։

ՖՐ. ՓԻՆՕ Վենետիկի Փալածծօ Կրասիի մէջ է որ կը ներկայացնէ իր եզակի հաւաքածոն, զոր չկրցաւ հաստատել փարիզեան Սըկէն կղզին եւ որու տնօրէն նշանակած է Մշակոյթի նախկին նախարար Ժան-Ժագ Այակոնը։ Մէկ մասին բացումը կատարուեցաւ Ապրիլ 29ին, "Ուէր առ ուի կօյինկ" ("Ո՞ւր կ'երթանք") խորագրին տակ։

UCFAF
6 Cité du Wauxhall
75010 Paris — Métro: République
☎ 01 42 08 76 49

Jeudi 4 mai à 20 heures 45
CONFERENCE - DEBAT

VARTAN BERBERIAN
«LE FIGUIER DE MON PERE»
Editions Anne Carrière

Portrait haut en couleurs d'une communauté discrète, travailleuse et solidaire. Ces mémoires sont un hommage de l'auteur aux siens, réfugiés en France au début des années 20, après avoir tout perdu au cours du génocide de 1915.

L'auteur dédicacera son livre.

P.A.F. : 6 Euros — Adhérents : 4 Euros

CONCERT

L'UCFAF présente
OLIVIER PEHLIVANIAN
(Violon)
KATIA NEMIROVITCH-DANTCHENKO
(Piano)

Au programme :
Alfred Schnittke — L.V. Beethoven — Gabriel Fauré — E. Baghdassarian — A. Khatchatrian

Vendredi 12 mai à 20 heures 30
Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris,
Métro: Richelieu - Drouot

P.A.F.: 20 Euros — Etudiants: 15 Euros

Réservations :

— **UCFAF** : 6 Cité du Wauxhall 75010 Paris, de 14h à 17h 01 42 08 76 49
— **Librairie Samuelian: 51** rue Monsieur-le-Prince 75006 Paris
— **Cabinet Terziyan:** 13 rue Lamartine 75009 Paris
— **Arto Pehlivanian:** 01 64 63 03 86 — 06 86 47 47 16

— Parking rue Chauchat —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
Փ Ա Ր Ի Զ

BOIS-COLOMBES

Le Dimanche 14 mai
à 16 heures 30
LA COMPAGNIE DE DANSE
YERAZ
présente
PARFUMS D'ARMENIE

Direction artistique :
Christina GALSTIAN-AGOUDJIAN
— Salle Jean Renoir —
7 Villa des Aubépines
92270 Bois-Colombes

Réservations :

01 56 83 91 03 — 06 24 33 35 86 — 06 14 74 92 97

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է,
ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

2006-2007 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
տեղի կ'ունենան
ԱՊՐԻԼ 25-էն մինչեւ ՄԱՅԻՍ 31

RENTREE
DES CLASSES
2006/2007

Inscriptions ouvertes du **25 avril** au **31 mai 2006**

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco - Arménienne
(Académie de Créteil)
1 Boulevard du Nord —
Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etabissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle: 3 sections
- Primaire: Sous Contrat Simple
- Collège: Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arménienne
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand ou espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :

Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique-chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée.

Pour tout renseignement :

Tél. / fax : **01. 43. 81. 01. 72**
direction@tebrotzassere.com

A.A.A.S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique
par décret du 8 juin 1956
recherche
DIRECTEUR(TRICE)
DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— **Araxie : 01 39 83 71 19.**

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

□

CHAVILLE

Soirée Cabaret

La Section «Ter Tavtian» de Chaville organise le samedi 20 mai à partir de 20 heures une **Soirée Cabaret** avec Alain POSTURE, imitateur et GIGI la Fleur de Montmartre, chanteuse et French CANCAN, ainsi que Philippe et Vartan pour les musiques traditionnelles arméniennes.

□

MARSEILLE

La Croix Bleue REGION MARSEILLE organise
DU 24 MAI AU 8 JUIN
— 16 jours —

un Voyage en Arménie

Hôtel ANI pension complète
Tourisme en car air conditionné

Etcmiadzine — Gumri — Khor Virab — Noravank — Haghpat — Guéghart — Garni — Tadev — Goris — Sartarapat — Djermouk etc., etc...

3 jours au KHARABAGH Hôtel

Départ de Marseille via Paris Erévan
Visas Arménie et Kharabagh
taxe aéroport compris

Prix : 1750 Euros par personne en chambre double.

Réservations :

Christine : 06 12 93 09 80
Jeanime : 04 94 32 11 87
Marie-Rose : 06 22 11 81 75

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 4
JEUDI
4 MAI
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·446 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21·446

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

ԱՊՐԻԼ 24Ը ԿԸ ՍԱՀՄԱՆՈՒԻ ԻԲՐԵՒ 20ՐԴ ԴԱՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՇԵԼԻ ԹՈՒԱԿԱՆ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 26ի յետմիջօրէին Պուէնոս Այրէսի Նահանգային խորհրդարանը միաձայնութեամբ որդեգրեց օրինագիծ մը, որով Ապրիլ 24ը կը բնորոշուի իբրեւ խորհրդանիշ 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան, որուն ենթարկուեցաւ հայ ժողովուրդը, եւ իբրեւ այդպիսին՝ օրէնքի այս նախագիծը, որ պիտի յղուի Ծերակոյտին, կը տրամադրէ ամէն տարի, Արժանթինի ամէնէն մարդաշատ նահանգին մէջ պաշտօնապէս նշել այս թուականը՝ Ապրիլ 24:

Օրինագիծը, որուն մասին խօսք առին Երեսփոխանական ժողովը բաղկացնող քաղաքական բոլոր խմբակցութիւններու ներկայացուցիչները, ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ եւ գիմաւորուեցաւ ծափահարութիւններով:

Ցայտնենք, որ օրէնքի այս նախագիծը Խորհրդարանին ներկայացուցած էր նահանգային երեսփոխան Սերխիօ Նահապետեանի կողմէ, որ խօսք առնելով ամփոփ տեղեկութիւններ տուաւ Հայոց պատմութեան հիմնական հանգրուաններուն մասին, ընդգծեց Օսմանեան իշխանութիւններու հայահալած քաղաքականութիւնը եւ այնուհետեւ հանգամանօրէն ծանրացաւ Ցեղասպանութեան գործադրութեան ծալքերուն վրայ՝ Երիտ· Թուրքերու իշխանութեան կողմէ, ընդգծելով որ ցարդ անպատիժ կը մնայ մարդկութեան դէմ գործուած այս եղեռնը: Սերխիօ Նահապետեան տնօրէնն է Թէքէեան Մշակ· Միութեան Պուէնոս Այրէսի մէջ լոյս տեսնող "Սարտարապատ" շաբաթաթերթին: Ան նահանգային երեսփոխան ընտրուեցաւ անցեալ տարի եւ ներկայիս նախագահն է երեսփոխանական իր պլոքին: Իր կողմէ ներկայացուած օրինագիծին յաջորդաբար թեր արտայայտուեցան խորհրդարանական բոլոր պլոքներու ներկայացուցիչները:

Ապրիլ 24ի առթիւ եւ Ապրիլեան նըշումներու շարքին Պուէնոս Այրէսի Խորհրդարանի նախասրահին մէջ, Ապրիլ 24–28 տեղի ունեցաւ Եղեռնը պատկերացնող գծայացունց լուսանկարներու ցուցահանդէս մը՝ կազմակերպութեամբ Հայ Կեդրոնի Վարչութեան: Իսկ Խորհրդարանի նիստին ներկայ եղան ՀՀ լիազօր դեսպան Պ· Վլադիմիր Կարմիրշալեան, Արժանթինահայ թեմի առաջ· Գիսակ Արք· Մուրատեան, Հայց· Առաքելական Եկեղեցւոյ Կեդր· Վարչութեան Նախագահ եւ ազգային բարերար Արմէն Մեծատուրեան, տարբեր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, ինչպէս եւ ՀԲԸՄ-ի "Մարի Մանուկեան" եւ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութեան աշակերտներ: Նախքան նիստի բացումը, Երեսփոխանական ժողովի նախագահ Պ· Փասկլիա իր գրասենեակին մէջ ընդունեցաւ ՀՀ դեսպանը, Գիսակ Արք·ը եւ Պ· Ա· Մեծատուրեանը, անոնց հետ ունենալով մտերմիկ հանդիպում մը: Պ· Փասկլիա մեծապէս հետաքրքրուեցաւ այն լուրով, որ նորոգ հանգուցեալ ազգային բարերարուհի Սիրանոյշ Մեծատուրեան (կողակիցը Պ· Մեծատուրեանին) իբրեւ վերապրող մը Ցեղասպանութենէն, իր երախտագիտութիւնը արտայայտելու համար հանդէպ Արժանթինին, իր ամուսնոյն հետ այս երկրի անունով դպրոց մը կառուցանած էր Երեւանի մէջ: Նախապէս ալ, ողբացեալը Հայաստանի անունով դպրոց մը կառուցանած էր Պուէնոս Այրէսի մէջ, իր եղբօր՝ հանգուցեալ Պօղոս Արզումանեանի հետ:

Նիստի փակումէն յետոյ, Խորհրդարանի սրահներէն մէկուն մէջ տրուեցաւ ընդունելութիւն մը, որուն ընթացքին գընահատանքի եւ գոհունակութեան խօսքեր արտասանեցին Սերխիօ Նահապետեան եւ ՀՀ դեսպան Վլադիմիր Կարմիրշալեան:

Ցեղասպանութիւնը ոգեկոչող այս օրինագիծը մօտերս պիտի քննուի Նահանգային Ծերակոյտին կողմէ, եւ մեծ յոյս կայ, որ որդեգրուելով վերածուի օրէնքի:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՎԱՏԹԱՐԱՆԱՅ ԱՇԽԱՐՀԻ ՈՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

2005ը ամէնէն մահացու տարին պիտի մնայ լրագրողներուն համար տասը տարիէ ի վեր: Այս է հաշուեկշիռը զոր հրապարակած է "Առանց սահմանի թղթակիցներ"ը (ԷՌ· ԷՍ· ԷՖ·) Մայիս 3ին, Մամուլի ազատութեան 16րդ Օրուան առթիւ եւ այս հրապարակումը լաւատեսութեան չի մղեր:

Ըստ վերոնշեալ կազմակերպութեան, 2005ին 63 լրագրողներ եւ մետիաներու հինգ աշխատակիցներ մեռած են: Կան նաեւ 807 ձերբակալութիւններ եւ 1300 յարձակումներ կամ սպառնալիքներ որոնց զոհ գացած են թղթակիցներ աշխարհի տարածքին վրայ: Ժիլ Գարոնի ալպոմը զոր հրատարակած է կազմակերպութիւնը (152 էջ) կը գտնէ որ "աշխարհի բնակչութեան մէկ երրորդը կ'ապրի երկիր մը մէջ, ուր մամուլի ազատութիւնը գոյութիւն չունի":

2005ի սկիզբը նշուած է Ֆլորանս Օպընայի եւ Հիւսէյն Հանունի առեւանգումով (ազատ արձակուած հինգ ամիս յետոյ): 2003ի Մարտէն սկսեալ, մետիաներու 88 թղթակիցներ սպաննուած են Իրաք, որոնց 24ը 2005ին: Ոչ շատ հեռու, Լիբանանի մէջ լրագրողները կ'ապրին թակարդ կառքերու սարսափով: Ասիոյ մէջ փոս մը կայ երկիրներու միջեւ: Կան այն երկիրները, ուր ամբողջատիրական վարչակարգերը իշխանութեան գլուխ են եւ գրաքննութիւն կայ: Պարագան է Հիւսիսային Գորէայի, Պանկլատէշի, Պիրմանիոյ կամ Նեփալի: Չինաստանի մէջ, մամուլի ազատութիւնը ոտնակոխ եղած է: Եօթը լրագրողներ սպաննուած են Փիլիփպեան կղզիները: ԷՌ· ԷՍ· ԷՖ· կը գտնէ որ կացութիւնը վատթարացած է 2005ին, մասնաւորաբար ան կու գայ Ռուսաստանէն, Ատրբեջանէն, Բելառուսիայէն եւ Ուզբեկիստանէն: Հինգ լրագրողներ սպաննուած են Եւրոպա, որոնց երկուքը Ռուսաստան:

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆ Է» Կ'ԸՍԷ Վ· ՀԱՒԷԼ

Եւրոպայի Խորհուրդը Ապրիլ 24–25ին Եւրոպայի Կրթութեան նախարարներու Գ· համաժողովը կազմակերպած է Փրակայի մէջ, "Ցիշողութեան դաստիարակութիւնը" նիւթով: Մասնակցած է Չեխիոյ նախկին նախագահ Վ· Հաւէլ ալ, ու եւրոյթ ունեցած "դաղտնի ֆաշիզմ"ի վըտանգներուն մասին: Ան ըսած է թէ միշտ կայ կեդրոնացման ճամբարներուն իմաստը արհամարհելու հակումը, ինչ որ վըտանգաւոր բան է:

«Ցեղասպանութիւնները, ըսած է ան, ոչ միայն այս կամ այն երկրին ամօթն են, այլ ամբողջ մարդկութեան: Ան՝ ցեղասպանութիւնը, հայկականը կամ հրէականը, մեծ աղէտ է, հրէշային պատահար մը, բայց նաեւ կերպով մը արտադրութիւնն է ա'յս քաղաքակրթութեան»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ՋԱԽՋԱԽՈՒԵՑԱՒ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ

113 ԶՈՀԵՐ, ՈՐՈՆՑ ՄԷՋ ՀԻՆԳ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, Մայիս 2էն Չորեքշաբթի Մայիս 3ի գիշերը, Արմաւիա ընկերութեան էյպիւս Ա-320ը, որ Երեւանէն Սոչի գիծը կ'ապահովէր, Սեւ ծով ինկած է ժամը 2·15ի շուրջ, տեղական ժամով: 113 հոգիէն (8ը անձնակազմ) ոչ ոք ազատած է: Մայիս 3ի առաւօտուն հասած առաջին լուրերու համաձայն 20 դիակներ կարելի եղած էր գտնել ծովուն խորը (300 մեթր): Զոհերուն մէջ կան հինգ մանուկներ:

Մէկ ժամ է որ օդանաւը մեկնած էր Երեւանէն եւ կը մօտենար Սոչիի Ադլէր օդակայանին, երբ արտօնութիւն չէ ստացած էջք կատարելու տեղատարափ անձրեւին պատճառով: Քիչ ետք, սակայն, օդակայանին պատասխանատուները իրենց միտքը փոխած են եւ հրահանգած որ օդաչուն փորձ մը կատարէ: Այդ նոր փորձին ընթացքին է, որ էջքը ձախողած է եւ օդանաւը ծովը ինկած:

Ռօյթըրս գործակալութեան հեռագրին համաձայն, ճամբորդներու ցանկէն կը պարզուի որ 26 հոգի ռուսական անցագիր կը կրէին, բոլոր միւսները Հայաստանի քաղաքացի են:

Երեւանէն քաղած մեր տեղեկութիւններուն համաձայն 3 օր ազգային սուգ հռչակուած է երկրին մէջ եւ բոլոր հանդիսութիւնները ջնջուած են: Ռուսաստան սուգ հռչակած է Ուրբաթ, Մայիս 5ին:

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսը ցաւակցութիւն յայտնած է զոհերու ընտանիքներուն:

ՈՒՐԱՑՈՂ ԹՈՒՐՔ ԿՈՒՍԱԿՑԱՊԵՏԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Թուրքիոյ Բանուորական կուսակցութեան ղեկավարը Տօղու Փէրինչէք անցեալ Յուլիսին Լօզանի դաշնագրին 82րդ տարեդարձին առթիւ այդ քաղաքը գտնուելով յայտարարած էր թէ 1915ի Հայկական Ցեղասպանութիւնը "միջազգային սուտ" մըն է: Ուրացումի այս արտայայտութիւնը պատճառ եղած էր որ ան զուիցերական արդարութեան յանձնուի ու դատուի երկրին պատժական օրէնքին այն յօդուածով (261 պիս) որ պատժելի արարք կը նկատէ ուրացումը:

Անոնք Ապրիլ 30ին վեց ամսուան բանտարկութեան դատապարտած է Թուրք կուսակցապետը: Վճիռը արձակուած է ամբաստանեալին բացակայութեան, կը գործադրուի այն պարագային երբ Փէրինչէք նորէն այդ երկիրը երթայ:

Զուիցերիա 2003ին ճանչցած ըլլալով Հայոց Ցեղասպանութիւնը, օրէնքով կը պատժուին ամէն անոնք որոնք ժխտող, ուրացող յայտարարութիւններ կ'ունենան: Որպէս պատիժ նախատեսուած է մէկ ամիսէն երեք տարի բանտարկութիւն ու հինգ հազար զուիցերական ֆրանքի տուգանք:

Զուիցերիոյ ճանաչումէն ի վեր Անգարա զանազան ձեւերով հակազդել կը փորձէ, գործի լծելով յատկապէս տնտեսական շահերու լծակները: 2005 Օգոստոսին ալ ջնջած էր դաշնակցային խորհրդական Ժ· Տէյսի Թուրքիա այցը: Վերջերս ալ Զուիցերիան դուրս ձգուած է պատերազմական օդանաւեր շինել տալու նուագումէն:

Նման զարգացումներ պատճառ կ'ըլլան որ Ֆրանսայի օրինագիծին վաւերացումը մեծ անհամբերութեամբ սպասուի:

Ենթական դրաւոր յայտարարութեամբ մը հերքած է դատապարտումին լուրը, ըսելով թէ վճիռը տեղեկացուցած չեն իր փաստաբանին: Փէրինչէք նոյն առեն շեշտած է թէ Հայկական Ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ պայքարը համազօր է հայրենիքի պաշտպանութեան եւ Եւրոպա հերքումը պատժելու լիազօր դատարան

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՋԱՒԱԽՔ

ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ապրիլ 28ին Հայկական կազմակերպութիւններու խորհուրդին ներկայացուցիչները հանդիպում մը ունեցած են Ախալքալաքի շրջանի ղեկավար Ս· Երեմեանի հետ: Անոնք բարձրացուցած են տեղւոյն ռուսական ռազմակայանին փոխադրութեամբ Ջաւախահայութեան առջեւ յայտնուած ապահովութեան երաշխիքներու հարցը: Խնդրած են որ ղեկավարը միջնորդ ըլլայ Վրաստանի բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ հանդիպում մը կազմակերպելու, հարցը կարենալ քննարկելու համար: Ս· Երեմեան խոստացած է օժանդակել:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԸՄԲԻՇՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂ ԵԼՈՅԹԸ

Մոսկուայի մէջ վերջ գտած է ըմբշամարտի Եւրոպայի ախոյեանութեան մրցաշարքը: Հայաստանցի մարզիկները ընդամէնը եօթը մետալ նուաճած են· յունահռոմէական ոճին՝ երկու ոսկի եւ մէկ արծաթ, ազատ ոճին նոյնպէս՝ երկու ոսկի եւ մէկ արծաթ: Եօթներորդ և պրոնզէ մետալ մը ապահոված է Կարինէ Շադոյեան (74 քկ·) կանանց ախոյեանութեան մէջ:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՆԿԱԳԻՐՆԵՐ (*)

Սփիւռքի առաջին տարիներէն մինչեւ հիմա բազմաթիւ մանկագիրներ ստեղծագործած են զանազան գաղութներու մէջ: Եթէ նկատի ունենանք միայն հատորով հրապարակ եկողները, կ'ունենանք պատկառելի ցանկ մը: Այս ցանկի բոլոր անունները չեն լրացներ մանկագրութեան անհրաժեշտ պայմանները, բայց հոս կը յիշուին վաւերագրական պատճառներով: Անոնք ներկայացուած են այբուբենական կարգով՝ վերլուծական կարճ խօսքի մը ընկերակցութեամբ:

ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ ԱԼԻՔին անունը կրնայ զարմացնել ոմանք: Ան մէկ գործ հրատարակած է միայն, "Սանամին Անապատը" երախայական գրքոյկը, «Խաչեր Գալուստեան» մանկավարժական կեդրոնի մատենաշարին մէջ, օրիորդութեան Մկրտիչեան մականունով: Բայց ունի նաեւ անտիպներ, որոնք կրնան մեծապէս հարստացնել մեր մանկագրութիւնը: Իսկական խոստում մըն է ան: Տիրացած է մանկական նկարազարդումի համալսարանական վկայականի եւ կը գործակցի միջազգային ծանօթ հրատարակչատուներու հետ: Արհեստավարժ մըն է, որ կրնայ մինակը լաւ գործ մը արտադրել գրութեամբ ու ձեւաւորումով: Տէր է նաեւ ստեղծագործ երեւակայութեան:

ԳԱՍԱՊԵԱՆ ՍԱՐԻԹԱՆ ալ լաւ գործեր կ'արտադրէ. կը գրէ, կը նկարազարդէ, կը հրատարակէ ու կը վաճառէ իր գիրքերը: Գործարար-մանկագիր մըն է: Գրած է "Թամարիկ"ներու շարքը: Նախ՝ "Թամարիկը եւ ծառը", "Թամարիկը եւ գիւղի օրերը", ապա՝ "Թամարիկը դէպի Սեւանայ լիճ": Հայրենասիրական հանգի մը երակը գտած ըլլալով՝ Թամարիկը տարած է նաեւ Շուշի, Անի, Տաթեւ... Այս ճամբորդութիւնները կամայական են եւ զանոնք պատմող լեզուն խնամքի կը կարօտի:

ԳՐԱՃԵԱՆ ԱՐՄԵՆԱԿը յետ-եղեռնեան հայ ուսուցիչի դասական տիպարն է: Գիտելիքներու կողքին նաեւ հայրենասիրութիւն կը փոխանցէ աշակերտներուն, դպրոցական թատերախաղեր կը պատրաստէ եւ ոտանաւորներ կը գրէ, մինչեւ իսկ հանդէսներուն կարդացուելիք ուղերձներ կը շարադրէ: Տարիներու ընթացքին իր պատրաստած այս գրութիւնները, ազգային տօներու կապուած առհասարակ, հաւաքած ու հատորով հրատարակած է 1954ին "Մանուկներու բեմը" խորագիրով: Գրաճեանը գիտակից է, որ "խրթին" սեռ է մանկական գրականութիւնը, եւ ճիգ ըրած է՝ «մտքին խոհն ու սրտին կանչը հասկնալի լեզուով մը ներկայացնելու»: Միշտ չէ յաջողած: Հատորին ձեւաւորումն ալ աղքատ է՝ խնայողական պատճառներով հաւանօրէն եւ արհեստավարժ մօտեցումի բացակայութեան: Աւելի յարմար է մեծերու, քան պզտիկներու: Գրաճեանը բարեմիտ "մանկասէր" մըն է, ինչպէս ինք վերակոչած է ինքզինք, բայց արհեստավարժ մանկագիր չէ:

ՍՈՆԱ ՁԷՅԹԼԵԱՆը ազգային դաստիարակութեան յատուկ պատկերացում մը ունի. պատմական դէմքերու ներկայացումով կ'ուզէ պատանի ընթերցողները վարակել հայրենասիրական տենդով: "Արի Արանց" մատենաշարի հատորները, տպուած եօթանասունական թուականներու վերջաւորութեան, այս նպատակը կը հետապնդեն: Բայց ազգասիրական քարոզը շատ բացայայտ է եւ լեզուն՝ անյարմար ընթերցողներու տարիքին: "Մէկ Հատիկը", 1992ին Գալիֆորնիա հրատարակուած, ուրիշ երակէ գործ է եւ ուրիշ ձեւով ներկայացուած: Գունաւոր նկարազարդումով երկլեզու հատոր մըն է, որ կը ներկայացնէ մեղրի ճարպիկ տղու մը պատմութիւնը: Բայց այս տղան նաեւ ստախօս է, ինչ որ անշուշտ օրինակելի չի դարձներ զինք մանուկներու եւ պատանիներու համար: Յետոյ շատ դէպքեր կը պատահին, որոնք կը խճճեն պատմութիւնը: Կրնայ ըլլալ, որ Մուսա լերան հէքեաթներէն առնուած է նիւթը. ան կրնայ հետաքրքրական ըլլալ տարեց ունկնդիրներու եւ ընթերցողներու համար, բայց չի պատշաճիր նոր սերունդին:

ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՀՍԵՐԷՃԵԱՆը ուշ եկած է մանկագրութեան, Ամերիկա գաղթելէ ետք, ուսուցիչի եւ օրաթերթի խմբագիրի երկար ու կլանիչ աշխատանքի տարիներու վաղորդայնին: Այդ օրերու մտահոգութիւններէն շատ բան մնացած է իր մէջ. նոր սերունդին օգտակար ըլլալու, բան սորվեցնելու փափաքը, ազգային ծառայութեան պատրաստակամութիւնը, հայկական արժէքները ծանօթացնելու ձգտումը: Ասոնք բոլորը կը գտնենք իր գիրքերուն մէջ: Ան Խաչատուր Աբովեանի "Վէրք Հայաստանի"ն կը խտացնէ մատչելի ընծայելու համար զայն, իր գործերը կ'ենթարկէ մանկավարժներու քննութեան, Հայաստան այցելութեան արդիական միջոց մը կ'օգտագործէ անոնցմէ մէկուն մէջ՝ հայրենասիրական եւ գիտաերեւակայական մօտեցումներու շաղկապումով: Կը յօրինէ նաեւ Ամերիկա տեղադրուած պատմութիւն մը: Ճիգը գովելի է անշուշտ, բայց արդիւնքը չի գոհացներ մանկագրութեան ակնկալութիւնները:

ՄԱՆՏԱԼԵԱՆ ՁԱՊԷԼը հին սերունդին կը պատկանի Ա. Գրաճեանին պէս: Անոր կը նմանի նաեւ իր մտահոգութիւններով ու գրական արտադրութեամբ: Մանկապարտիզպանուհի՝ մանուկ աշակերտներու համար արտասանութիւններ կը պատրաստէ, թատերախաղեր կը յօրինէ, այբուբենի գիրերով ոտանաւորներու շարք մը կը գրէ: Ասոնք բոլորը խմբուած են գեղատիպ ու գունաւոր խոշոր հատորի մը մէջ, որ աւելի զինք սիրողներու գնահատանքին մասին կը վկայէ, քան պզտիկներու հետաքրքրութեան: Ուսուցողական եւ բարոյախօսական միտումները կը յատկանշեն դաստիարակչական բարեմիտ իրագործում մը, որ գեղարուեստական չէ:

ՀԱՅՐ ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆը մխիթարեան վարդապետ է՝ հաւատարիմ իր միաբանութեան հայրենասիրական եւ բարոյախօսական աւանդութեան: Ան տպած է հատորներու շարքեր ("Հայ հողէն ու ջուրէն", "Հայուն բարքէն ու փառքէն", "Հայրենիքի զաւակները", եւ այլն), որոնց հիմնական նպատակն է, իր իսկ սահմանումով, «Հայ մանչերուն ու աղջիկներուն տալ բարոյական կրթութիւն եւ զիրենք յորդորել սիրել Աստուած ու հայրենիք»: Շատ օգտակար գործեր են, բայց կը մեղանչեն մանկագրութեան ներիմաց պատգամախօսութեան սկզբունքին դէմ: Լաւ զգացումներով լաւ գրականութիւն չի մշակուիր անպայման, ինչպէս ըսած է Ժիտ: Կրնանք մասնաւորել հաստատումը եւ ըսել, թէ լաւ զգացումներով լաւ մանկագրութիւն չի մշակուիր:

ՇԱՀԻՆԵԱՆ ՑԱՍՄԻԿը արհեստավարժ է Ալիք Արզումանեանին նման: Անոր պէս ալ հրատարակուած մէկ գործ ունի՝ "Տարբեր"ը եւ անտիպներ: Վկայեալ մանկավարժ է եւ ներկայիս կը խմբագրէ արհեստավարժ մանկագիրներու սահմանուած ֆրանսական պարբերաթերթ մը: Գրադարանային ու հրատարակչական փորձառութիւն ունի, բայց մանաւանդ ստեղծագործ երեւակայութիւն եւ իւրայատկութիւն: Տարբեր է իր գիրքին պէս եւ կրնայ նորութիւն ու խորութիւն բերել մեր մանկագրութեան:

ՊԵՐՃԱՆՈՅՇ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆի գործը հայրենասիրական ու կրօնասիրական շեշտուած յատկանիշեր ունի: Ան դաստիարակչական նպատակներով գրած է վեցեակ մը պատմութիւններ ("Ֆութպոլասէր պատանիները", "Լիբանանցի ձուկը", "Հրաշք թռչունը", եւ այլն), որոնք կը փորձեն Լիբանանը իբրեւ միջավայր առնելով ժամանակակից պատմութիւններ յօրինել, ուր հէքեաթային տարրը և կենդանական աշխարհը ներկայ ըլլան: Միտումը ընդունելի է անշուշտ, բայց արդիւնքը համոզիչ չէ: Հաճելի տեսքով, պատկերազարդ, բայց մեծերու յատուկ լեզուով գրուած եւ մանկագրութեան պահանջները լաւ չգոհացնող գիրքեր են իր գրածները:

ՊՋՏԻԿԵԱՆ ԱԼԻՆը մայրական իր պարտականութեան շարունակութիւնը կը նկատէ կարծես մանկագրութիւնը: Նարեկը եւ Լոռիկը՝ իր զաւակները, իրենց անունները փոխ կու տան հերոսներու ("Նարեկին պալատը", "Լոռիկը ու ծիլիկը"), որոնք ցամաքամասէ ցամաքամաս կ'անցնին, արտաքին աշխարհն ու բնութիւնը կը դիտեն արուեստական պատմութիւններու մէջ: Արտաքնապէս գրաւիչ գիրքեր են, բայց անոնց բովանդակութիւնը չի համապատասխաներ ձեւաւորումին եւ նկարազարդումին:

ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ ԱՆԱՀԻՏը մանկապարտէզի ուսուցչուհի է Ռէնսի "Դպրոցասէր" վարժարանին մէջ: Արհեստավարժ Ալիք Արզումանեանին ու Ցասմիկ Շահինեանին նման՝ ունի տասնեակ մը գործեր, որոնք կրնան նմոյշ նկատուիլ մանկագրական յաջող արտադրութեան: Ակնահաճոյ ձեւաւորում ունին, գրուած են պզտիկներու յարմար եւ անոնց հոգին բռնող լեզուով, կը յարգեն մանուկներու հոգեբանութեան ուրոյնութիւնը, կը կրթեն ու կը դաստիարակեն զանոնք առանց քարոզի: Մեր լաւագոյն մանկագիր հեղինակուհին է ներկայիս:

ՍԻՍԵՌԵԱՆ ՎԵՐԱՆ ալ մանկավարժական պատրաստութիւն ունի եւ փորձ: Մանկագրական այս փորձառութիւնը արտայայտուած է "Պզտիկ - մզտիկ"ի աշխատանքներուն մասնակցութեամբ ու քանի մը գրքոյկի հրատարակութեամբ ("Կիկակօ", "Ալիքը" եւ "Պարիկը" եւ այլն): Այս գործերը վստահաբար կը հետաքրքրեն պզտիկները, բայց անոնց լեզուն պատշաճեցուած չէ իրենց: Վերա Սիսեռեանը հետաքրքրական խառնուածք ունի: Պէտք է նաեւ աւելի կենդանի շունչ փչէ իր ստեղծագործութեան:

ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆը գրողի խառնուածքի եւ կարողութեան տէր է. վիպելու բացայայտ շնորհ ունի, արկածախնդրական մթնոլորտ, կենդանի խօսակցութիւն ստեղծելու վարպետութիւն: Մանկագրական երկար փորձառութիւն նաեւ. պոլսահայ քանի մը սերունդ "Պարտէզ"ի մէջ տպուած իր պատմութիւններով սնած է: Բայց Ատրինէ Տատրեանի լեզուն յարմար չէ պզտիկներուն, ոչ ալ՝ իր պատմութիւններու նիւթը եւ հանդիսադրած հոգեբանութիւնը: "Իրական կեանքէ առնուած" կը ներկայացնէ զանոնք, բայց հաւատալի չեն յաճախ: Իր ստեղծած միջավայրերն ալ իրականանման չեն. թրքական կղզիի մը վրայ կը տեղաւորէ, օրինակ, "Կոյր աղջկան ընկերը" գրութեան վայրը, բայց անիկա ուրիշ ցամաքամաս ալ կրնար ըլլալ, այնքան կամայական են նկարագրութիւնները: Նոյն բանը կրնանք ըսել իր ներկայացուցած ամերիկեան միջավայրին մասին, որ բոլորովին չինծու է: Իր մանկական թատերախաղերը աւելի յաջող չեն:

ՏԱՐՕՆԵԱՆ ԵԴՈՒԱՐԴը մեծերու գրող է, ոչ՝ մանկագիր: Մանուկներու կամ պատանիներու կեանքէն բաներ պատմելը մանկագրութիւն չէ տակաւին: Ինք կը խոստովանի արդէն, թէ իր «ոճը մանկական չէ»: Կրնանք աւելցնել՝ «ոչ միայն ոճը»: Մեծերու յարմար գրութիւններ են իր "Մանկապատում"ին մէջ տպուածները, իսկ "Զաւիկին հետ"ի ոտանաւորները հիւանդութեան շրջանի յուզիչ ժամանց են միայն: Արդեօք ճի՞շդ ըրած են իր յիշատակը յարգել ուզող անձերը յետ մահու հրատարակելով այս հատորիկը. մարդկայնութեան ու բարութեան վկայական մըն է ան, բայց մանկական գրականութիւն չէ:

ՔԱՍՈՒՆԻ ԺԱՆԷԹը ուսուցչուհի է ասպարէզով ու եղած է պարբերականի խմբագրուհի: Եւ իբրեւ այդպիսին դաստիարակչական պարտականութիւն մը տուած է ինքնիրեն նա՛եւ գրականութեան մէջ: Կը ճանչնայ պզտիկները, ծանօթ է անոնց հոգեբանութեան, բայց միշտ չի յարգեր զայն, որովհետեւ բարոյական քարոզով հետաքրքրուած է, ոչ՝ գեղարուեստով: Իր "Բարի աղաւնիները" հատորը կազմուած է կարճ գրութիւններէ, որոնք պատկեր մը կը ներկայացնեն, պահ մը առօրեայէն, կենդանագիր մը: Հարց է՝ կը հետաքրքրե՞ն արդեօք պզտիկները: Մանաւանդ որ գրուած են մեծերու յատուկ լեզուով եւ քարոզչական բացայայտ միտումով: Անոնցմէ մէկը կը վերջանայ այսպէս. «Բարի ու սուրբ հաւատքով սպասենք խաղաղութեան, Յիսուսի բերած խաղաղութեան»: Կան նաեւ յաջող կտորներ, ինչպէս "Բարի աղաւնիները", "Հայրիկին համար"ը, ուր քարոզը նուազ շեշտուած է եւ պատումը՝ աւելի բնական: Շատ չեն անոնք:

ՔԵՊԱՊՃԵԱՆ ՐԱՖՖԻն պոլսահայ ծանօթ գրող է, որ մանուկներու համար չի գրեր սովորաբար: Բայց հրատարակած է "Առիւծները"՝ միաժամանակ մեծերու եւ պզտիկներու համար, ինչպէս կը յայտնուի ընծայականէն, եւ նկարազարդել տուած է նշանաւոր նկարիչի մը՝ Քրիսթին Սալէրիի: Արտաքինով հետաքրքրական է հատորը. ազատ տարածութիւններ ունեցող մեծադիր էջերով, խոշոր գիրերով: Կարճ պատմութիւններ են ներկայացուածները, որոնց կեդրոնական դէմքը պզտիկ մըն է առհասարակ: Բայց պզտիկի պատմութիւններ չեն ասոնք: Ծաղրանկարային, անհեթեթ՝ անոնք կրնան տակաւին հետաքրքրել մեծերը, բայց բնաւ յարմար չեն պզտիկներուն: Անոնց լեզուն ալ մատչելի չէ: Աւելին. սխալ կառոյցներ ունի երբեմն եւ ուղղագրական վրիպումներ: Ուշագրաւ քմահաճոյք մըն է պարզապէս:

ՖՐԱՆԿԻՒԼԵԱՆ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆը վերջինն է այս ցանկին այբուբենական կարգով, կրնայ նաեւ յետինը նկատուիլ իր արտադրութեան մանկագրական որակով: Սխալմունքի մը արդիւնքն է այս արտադրութիւնը: "Մանուկներուն հետ"ը և "Անմահութեան խնձորենին" (նուիրուած Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդեան 1600ամեակին), մանկական գրականութիւն չեն: Երկրորդը ազգային գիտակցութեան եւ հպարտութեան առիթ է թերեւս եւ հրաւէր, բայց զուրկ է մանկագրութեան հիմնական յատկանիշներէն:

Այս ցանկը, կազմուած Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի եւ Հայկազեան Համալսարանի գրադարաններու ընձեռած հնարաւորութիւններուն շնորհիւ, կրնայ լրիւ չըլլալ, բայց գրեթէ ամբողջական գաղափար մը կու տայ Սփիւռքի մէջ իրագործուած մանկագրութեան մասին: Երկու բան, ամէն պարագայի տակ, յստակօրէն ի յայտ կու գայ անկէ. արեւմտահայ քարոզչական աւանդութիւնները յատկանշած են զայն յարատեւ կերպով, բայց արհեստավարժ մանկագրութեան նոր շունչ մը կը կենսաւորէ զայն ներկայիս եւ կրնայ հաճելի անակնկալներ պարգեւել մեզի ապագային:

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

(*) Այս յօդուածը ընդլայնուած տարբերակն է *Սփիւռքահայ մանկագրութեան մասին* վերնագրուած զեկուցումի երրորդ մասին՝ ներկայացուած Անթիլիասի մէջ գումարուած Գրողներու Գ. Համաժողովին, 8 Ապրիլ 2006ին:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՓԱԿՄԱՆ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԸ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑ Է

ՀԱՅԿ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Շուրջ երկու տարի անցած է այն օրէն, երբ ՀԲԸ Միութեան ներկայ ղեկավարութիւնը 2006 Մարտին որոշեց փակել ու վաճառել Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը (Մ.Կ.Հ.): Փաստօրէն, ներկայիս Մ.Կ.Հ. դադրած է իբրեւ ուսումնարան գործելէ, եւ կալուածն ու շէնքերը կը մնան անբովանդակ եւ աննպատակ, վաճառքին դէմ կիպրական արդարադատութեան վճիռին հետեւանքով:

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ղեկավարութիւնը թէեւ դիւրին տուաւ այդ տխրահռչակ որոշումը, սակայն գործադրութեան ընթացքին զօրաւոր ընդդիմութեան հանդիպեցաւ: Փակելը որոշման դիւրին մասը ըլլալով, վաճառելը անխորտակելի պատ մը հան-

գիպեցաւ: Ընդդիմացողները, բնականաբար, նախ Մելգոնեանցիները եղան, ապա ընդդիմութեան շարժումը ծաւալելով կըլանեց ազգին զանազան խաւերն ու պատասխանատու մարմինները:

Անտէր չէր Մելգոնեանը: Ճիշդ է որ զայն բանեցնելու պատասխանատուութիւնը տրուեր էր ՀԲԸՄ-ին, սակայն անկէ վեր կար այդ պատասխանատուութիւնը յանձնող կտակարար հաստատութիւնը՝ Պոլսոյ պատրիարքութիւնը: Եւ չուշացաւ Պոլսոյ Պատրիարքարանին հակազդեցութիւնը: ՀԲԸՄ-ի ներկայ ղեկավարութիւնը տարհամոզելու փորձերուն ձախողելէն յետոյ, Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան պատրիարքը ստիպուեցաւ դատարան դիմելու: Կիպրահայութեան կողքին ամբողջ սփիւռքահայութեան յուզումը տեսնելով չուշացաւ նաեւ Կիպրոսի կառավարութեան հայանպաստ կեցուածքը՝ արգելք դնելով Մ.Կ.Հ.-ի վաճառման, այն պատճառաբանութեամբ որ Մելգոնեանը համակիպրական հաստատութիւն է եւ մաս կը կազմէ Կիպրոսի ազգային ժառանգութեան:

Բացի այս բոլորէն ՀԲԸՄ-ը Մելգոնեանի տէրը չէ որ զայն ծախելու իրաւունք ունենայ: Իրեն յանձնուած պարտականութիւնը պարզապէս ու միայն զայն բանեցնելն է:

ՄԿՀ-ի փակման դէմ շարժումը չսահմանափակուեցաւ միայն հայկական շրջապատով, այլ հետզհետէ ընդարձակուելով ընդգրկեց նաեւ ուսումնական հարցերով զբաղող բազմաթիւ մասնագէտներ ու հաստատութիւններ, որոնց կարգին իր պատուոյ տեղը ունի Փարիզի Փրօ-Էտուքասիօ-ն (Կրթասէրը), որուն մէջ գործօն մասնակցութիւն ունին ուսումնական եւ գիտական մարզի հայեւմիջազգային բազմաթիւ հեղինակութիւններ:

Ինչպէս ծանօթ է, դատին առաջին հանգրուանը շահուած է արդէն: Երկրորդ եւ կամ յետագայ հանգրուաններով ՀԲԸՄ-էն պիտի առնուի նաեւ մատակարարման իրաւասութիւնը, եւ Մելգոնեանը ըստ առաջնոյն պիտի շարունակէ իր կրթական եւ ազգային առաքելութիւնը՝ դժբախտաբար եւ պարտադրաբար քանի մը տարուան ընդմիջումէ յետոյ:

Ընդհանուր այս պատկերը տալէ յետոյ, եթէ ակնարկ մը նետենք ՄԿՀ-ի փակումին դէմ ծաւալած շարժումին, չենք կրնար ամբողջական գոհունակութեամբ ըսել, թէ համազգային եղաւ այդ շարժումը: Ճիշդ է որ ոտքի ելան բոլոր Մելգոնեան Սանուց միութիւններն ու անոնց համակիր զանգուածները եւ իբրեւ կտակարար նաեւ Պոլսոյ պատրիարքութիւնը, բայց սփիւռքահայութիւնը ամբողջութեամբ իր դիրքը չարտայայտեց: Պոլսոյ պատրիարքութիւնը եթէ օրինաւոր հիմքի վրայ ոտքի ելաւ, մեր եկեղեցական միւս աթոռներն ու հաստատութիւնները եւս բարոյական իրաւունքն ու պարտաւորութիւնը ունէին արտայայտուելու այս համազգային խնդրին մասին: Մելգոնեանը մէկ հատիկ ու համազգային ըլլալուն պատճառով հարկ է մեր բոլոր ազգային կազմակերպութիւնները - կուսակցութիւն թէ միութիւն - արտայայտուէին այդ մասին: Բոլոր արտայայտուողներն ալ առաւել կամ նուազ սաստկութեամբ կը դատապարտէին փակման որոշումը, բացի մէկ-երկու "դիւանագիտական", կամ "մանկավարժական" մօտեցումով գրուածներէ, ուր դատապարտութեան խօսքը շատ մանուածապատ ու շաքարապատուած կերպով ըսուած էր, երախայ կրթելու մեթոտով մը: Բայց անտանելի փափկանկատութիւն մըն է ասիկա, քանի որ, ոչ յանցագործը երախայ է եւ ոչ ալ գործուած յանցանքը՝ երախայական: Հարկ է չեշտել նաեւ թէ դատապարտութեան արտայայտութիւնները ուղղուած էին միմիայն ՀԲԸՄ-ի ներկայ ղեկավարութեան, եւ ոչ ոք փորձեց կասկածի տակ առնել ՀԲԸՄ-ի հարիւրամեայ ազգօգուտ վաստակը:

Հետաքրքրական է նշել նաեւ որ ՀԲԸ Միութեան այս սխալ քայլը արդարացնող գրաւոր ու հրապարակային արտայայտութիւններ չեղան, բացի սկզբնական շրջանի մէկ-երկու աննշան եւ անօգուտ փորձերէ, ինչ որ համոզումի եւ ինքնավստահութեան պակաս ցոյց կու տայ:

Եզրակացնելով, Մելգոնեանի փակման դէմ ծաւալած ազգային ու միջազգային շարժման աճող թափը եւ դատական ընթացքը հիմնաւոր լաւատեսութիւն կը ներշնչեն յուսալու, որ մօտ ապագային ՄԿՀ վերստանձնէ իր կրթական ազգանուէր ծառայութիւնը՝ աւելի մեծ աշխարհատարածքի մը վրայ, Մերձաւոր Արեւելքէն մինչեւ Եւրոպայի ատլանտեան ափերը: Մինչ այդ ՀԲԸ Միութեան ներկայ ղեկավարութիւնը առիթը ունի վերատեսութեան ենթարկելու իր սխալ որոշումը, յաւելուածական վարկաբեկումէ խուսափելով ինքզինքը արժանաւոր ժառանգորդը նկատելու համար Միութեան բարեգործական, կրթանուէր եւ ազգաշէն անցեալին:

Հ. Ն.

Մոնրէալ, 18 Ապրիլ 2006

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐ

Բ.

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ

Ապրիլ 24 ժամը 11ին, շուրջ հարիւր հոգի համախմբուեցան "1915 Ապրիլ 24" հրապարակը, որ կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը, Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած յուշարձանին առջեւ:

Արարողութիւնը սկսաւ ծաղկեպսակներու զետեղումով, ապա վայրկեան մը լռութիւն: Եւ հնչեցին հայկական եւ ֆրանսական քայլերգները:

Մակար Ա. Քհնյ. Նաճարեան կատարեց հոգեհանգստեան կարճ արարողութիւն մը, եւ ապա, հայերէնով ներկաները հրաւիրեց հաւատարմութեան եւ ճշմարտութեան յաղթանակի պայքարին հաւաքական ուժերով եւ ազգային տեսլականով մասնակցելու:

Էքս-ան-Փրովանսի հայկական մշակութային միութեան անունով խօսք առաւ Ժ. Շամմանաճեան արտասանելով խնամքով պատրաստուած ե՛ւ պատմական, ե՛ւ այժմէական ճառ մը: Հուսկ քաղաքապետը՝ Մարիզ Ժուսսան բերաւ իր նեցուկը հայկական դատին, հաւաստիացնելով որ Ազգային ժողովը յառաջիկայ Մայիս 18ին, միաձայնութեամբ կը քուէարկէ Հայոց ցեղասպանութեան ուրացման պատժական օրէնքը:

ՎԻԹՐՈԼ

Վիթրոլի արարողութիւնը, Ապրիլ 26-ին, երեկոյեան ժամը 18ին, փակեց ապրիլեան ոգեկոչումներու շարքը Մարսէյլի եւ շրջակայ Պուշ տիւ Ռոնի քաղաքներուն ուր կայ հայկական համրանք:

Ժողովուրդը համախմբուեցաւ, Ֆրեսքուլ թաղին մէջ, Հայկական Ցեղասպանութեան զոհերուն նուիրուած յուշաքարին շուրջ, 1915 Ապրիլ 24 "Խափլանաս"ին վրայ:

Մասնակցեցան Վիթրոլի նախկին ռազմիկները իրենց դրօշակներով եւ նուագով:

Ծաղկեպսակներու զետեղումին յաջորդեց վայրկեան մը ամփոփում, ապա Զատիկ Վրդ. Աւետիքեանի աղօթքը "Ի վերին Երուսաղէմ"ով, "Հոգւոց"ով եւ հաւաքական "Հայր մեր"ով: Հնչեցին ֆրանսական եւ հայկական ազգային փառերգները:

Խօսք առին Վիթրոլի եւ Էթան տը Պէռի հայկական բարեկամականի նախագահուհին՝ Այտա Վարդանեան, Մարսէյլի 13րդ եւ 14րդ թաղամասերու քաղաքապետը՝ Կարօ Յուսէֆեան, հուսկ Վիթրոլի քաղաքապետը՝ Կ. Օպինօ:

Ներկայ գտնուեցան մեծ թիւով Վիթրոլի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ, շրջանի երեսփոխանը՝ Է. Տիար եւ աւելի քան հարիւր հոգի:

Ոգեկոչման արարողութենէն յետոյ ժողովուրդը հիւրասիրուեցաւ մերձակայ դպրոցի ընդունելութեան սրահը:

Կ. Ց.

ԹՈՌՆԻԿ ՏԷՎԷՃԵԱՆԸ ՀՕՐԸ ԵՒ ՄԵԾ ՀՕՐԸ ՄԱՍԻՆ

Թրքական "Աքթիւէլ" շաբաթաթերթին այն թիւին մէջ ուր Փ. Տէվէճեանի հետ հարցազրոյցը հրատարակուած է, անջատ գրութեամբ մը տրուած են իր հօրը եւ մեծ հօրը մասին պատմածները:

"Կատարեալ արեւելեան դաստիարակութեամբ, ձեռք համբուրելու աւանդութեամբ մեծցայ" կ'ըսէ ինք, ապա կը պատմէ թէ "կատարեալ արեւելցի" հայրը Ռոլան Տէվէճեան Պոլսոյ մէջ կրթաթոշակ մը շահելով Փարիզ եկած է, անցագրին մէջ "Թուրքիա վերադարձը անկարելի" արձանագրութեամբ: Ճարտարապետ այդ հայրիկը յետոյ հիմնած է ֆոֆոբ-մինիւթը, սակայն չէ կրցած իր փոքր հաստատութիւնը պահպանել ու գլուխը ծախած է խոհանոցի իրերու արտադրիչ ծանօթ ՍԷԲ-ին: Ֆրանսուհիի մը հետ ամուսնանալով հանդերձ ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստացած չէ, մնացած է որպէս հայրենազուրկ:

Ինչ կը վերաբերի Տէվէճեան մեծ հայրիկին, որ օսմանեան օրով Պոլսոյ ձըկնարանին տնօրէնն էր, արժանացած է վերջին խալիֆային շնորհաւորագրին, բազմաթիւ մետալներու: 1868ին ծնած է Երզնկա, երկու վէպ թարգմանած, Ք. Քէմալ ծածկանունով գիտական յօդուածներ ստորագրած է: Գրեթէ ամբողջ կեանքը անցուցած է Պոլիս, առողջական պատճառներով եկած Փարիզ ուր մահացած է 99 տարեկանին:

Գարեգին Տէվէճեան 1915ի պատահարներուն մասին ոչինչ խօսած է: Թոռը կ'ենթադրէ որ "ապրած խոր թախիծը չէ կրցած ուրիշներու հետ բաժնել": Ընտանիքին միակ գիտցածը այն է որ Ապրիլ 24ին Թուրք գնդապետ մը փրկած է կեանքը: Ան մեծ հայրիկին դրացին եղած է: Հարց տուած է որ ոստիկանատուն երթալու հրաւէր ստացա՞ծ է: Գ. Տէվէճեան դրական պատասխանած է, աւելցնելով որ թէյ խմելու հրաւէր մըն էր ու բնական նկատած է, պիտի ընդառաջէ: Գնդապետը հրահանգած է չերթալ ու թաքնուիլ: "Այսօր եթէ կ'ապրիմ, այդ Թուրք բարեկամին շնորհիւ է" կ'ըսէ Թոռնիկ Տէվէճեան:

Երբ լրագրողուհին հարց կու տայ թէ ընտանիքը Փարիզ գաղթած ըլլալով հանդերձ ինչո՞ւ մեծ հայրիկը Պոլիս մնացած է, Փաթրիք Տէվէճեան կը պատասխանէ ժպիտով մը. "Կ'ենթադրեմ երեւակայեցէք այսօրուաններուն նմանող մեծ հայրիկ մը որ գետինը կը գլտորի Թոռնիկներուն հետ եւ որուն կարելի է "եկո՛ւր" ըսել: Մեզմէ ո՞վ կը համարձակէր այդ մասին բան մը թելադրել իրեն: Ան ուրիշ ժամանակի մը մարդն էր: Մեծ մայրս երբեք առանձին փողոց չելաւ. նոյնիսկ Փարիզի մէջ: Մեծ հեղինակութեան տէր մէկն էր մեծ հայրս": Յետոյ մեծ հօրը սեւ-ճերմակ լուսանկարները տալով կ'աւելցնէ. "Նայեցէ՛ք. կարելի՞ է բան մը ըսել: Անկէ զատ, իր զաւկին, Թոռներուն ապագան Թուրքիայէն տարբեր վայրի մէջ չէր կրնար երեւակայել: Օսմանցի էր ան":

ՏԻԿԻՆ ԶԵՓԻՒՌ ՄԵԾՊԱՀՔԵԱՆ 106 ՏԱՐԵԿԱՆ

Ծնած 1900 Ապրիլ 23ին, Տիկին Զեփիւռ Մեծպահքեան Հայոց Ցեղասպանութեան վերջին վերապրողներէն մէկը, տօնեց իր 106րդ տարեդարձը, Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը, ուր կը մնայ անձնակազմին գուրգուրանքին առարկայ: Այդ առթիւ, Աղքատախնամի վարչութիւնը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր իրեն ի պատիւ Ապրիլ 26ին, որու իրենց մասնակցութիւնը բերած են "Հայ Դաս" հայերէնի դասընթացքին աշակերտները, իրենց երգերով եւ պարերով:

Յիշենք որ, 2005 Ապրիլ 24ի մեր թիւին մէջ Տիկին Մեծպահքեան յօդուած մը ստորագրած էր՝ "Ինչպէ՞ս պատմել", ուր փունջ մը կը ներկայացնէր իր դառն յուշերէն:

[illegible]

ԳԱՅԵԱՆԷ ՏՕՆԷԵԱՆ (դաշնակ)
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՏՕՆԷԵԱՆ
(ջութակ)

քոյր - եղբայր հանդէս կու գան Պախի, Շոփէնի, Գրէօմպի, Ռավէլի գործերով կազմուած յայտագիրով մը:

Մայիս 8 Երկուշաբթի ժամը 17·30ին
Ս. Խաչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ
13 rue du Perche, Paris 3e
Métro : Saint Paul
— Մուտքը ազատ է —

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ

Խաղը սկսաւ: Բոլորն ալ զուարթ, նոյնիսկ թեթեւսոլիկ կ'երեւային, բայց այդպէս չէին: Մահուան գարշահոտութիւնը քաղաքին վրայ կը ճնշէր: Կերան, խմեցին, կատակներ ըրին: Եւ որոշուած ժամէն քիչ առաջ հասաւ ձիաւոր Թուրք ըսպան, փնտռեց Մարի-Ժօզէֆինը, իր հրամանատարին կողմէ յարգալից բարեւներ ներկայացուց ("դուք, Տիկին, զինքը լաւ կը ճանչնաք: Հիմա շատ հիւանդ է. լեարդի տագնապ մը ունի: Շատ կը տառապի եւ ձեր օգնութեան կը կարօտի, որովհետեւ դուք Հալէպի լաւագոյն բժիշկները կը ճանչնաք"):

"Ահաւասիկ լաւագոյնը, ճիշդ իմ քովս նստած է" ըսաւ Մարի-Ժօզէֆին եւ աւելցուց. "Զէ՞ք ուզեր մեզի հետ նստիլ, զովացուցիչ մը առնել":

Սպան տատամսեցաւ հմայուած. բայց ճշգրիտ հրահանգներ ունէր: Ի վերջոյ Ֆրանսա մեր դէմ պատերազմող ազգ մըն է (բարակ մտածում մը անցաւ մտքէն). "Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ հրամանատարը ասոր կը դիմէ օգնութեան համար": Որով մերժեց առաջարկը. Զարեհ ոտքի ելաւ, առաւ իր պայուսակը եւ ըսաւ. "Ներեցէք: Երթանք", դողալով, դողալով, կարծես արդէն հոն ճամբարին մէջ գտնուէր, ոեւէ Հայու մը պէս:

"Եթէ ես ալ միասին գայի՞" ըսաւ Մարի-Ժօզէֆին, քիչ մը մտադրաղ ձեւով: "Օհ, ոչ, մատամ, այդ ճամբորդները ձեզի տեսակ չեն" միջամտեց սպան գայթակղած. Պընուա նետեց կարճ, գրեթէ երկչոտ ակնարկ մը. Զարեհ չի կրնար զինքը հետ տանիլ. արդէն Ֆրանսայի կառքը կայ, սիրայօժար տրամադրուած:

Այս ձեւով դուրս կ'ելլէ այս խաղէն Մարի-Ժօզէֆին, անուշ Թիթեռնիկը, առանց որուն կարելի եղած պիտի չըլլար այս ամէնը ճակատագրին քիչ մը անդիտակից, տանելը, ինչպէս միշտ: Զարեհ որ զինքը իր քովը պիտի ուզէր, չի մտածեր սարսափելի նուաստացումը որ պիտի պատճառէր Շուշանիկին, Ազնիւին եւ աղջիկներուն երբ տեսնէին բուրումնաւէտ, գեղեցիկ արեւմուտքցին, աւելին՝ ֆրանսացի կինը, իրեն հետ:

Կառքը արագ կը մեկնի եւ հիւպատոսարանին մէջ սկսած խաղը կը վերջանայ: Պընուա համակրութիւն ցոյց տալու համար իր յուսախաբ կնոջ, կը նստի Զարեհին տեղը եւ կը ժպտի անոր:

Արդէն Իսմէնէ եւ Նազիմ կծկուած մտած են կառքին մէջ: Ժան-Ֆիլիփ նստած է կառքին նստարանին վրայ պատրաստ եւ կը պարծենայ ըսելով որ ինք մութին մէջ կատուներուն չափ լաւ կը տեսնէ: "Ի՜նչ կարողութիւն", կը մտածէ սպան նոյնիսկ քիչ մը կասկածելով:

(Շար. 93)

(Տար. Ա. էջէն)

չունի։ "Եւրոպայի Թուրքի թշնամիներու ուժը պիտի չզօրէ նման բանի" ըսած է ան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Տ. ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ հակայարձակման անցած է եւ որեւէ ձեւով չընդունիր որ նեղ կացութեան մատնուած է։ Ամէն բան, իրեն համար "անարդ գրպարտութիւն" է եւ հրաժարելու միտք չունի, պատճառ ալ չի տեսներ։ Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն ետք, նոյն օրը, Մայիս 2ին, պատասխանեց Ազգ. Ժողովին մէջ ընդդիմադիրներու յարձակումներուն։ Ոչինչ կ'արդարացնէ իր մեկնումը Մաթինեոնէն եւ բուռն կերպով հակադրեց Ֆր. Հոլանտի առարկութիւններուն։ Մնաց որ ընկերվարականներուն մօտ երբ Սթրօս–Քահն ամբաստանուած էր անմիջապէս հրաժարեցաւ Տնտեսութեան նախարարի իր պաշտօնէն։ Իւ. էՄ. Փէ.ի շարքերուն մէջ ալ, ներառեալ երեսփոխանները, բաւական վերապահութիւն կայ նախավարչապետին հանդէպ որ կը խօսի բայց չի ծեծեր հարցերը խորքին մէջ եւ կը գոհանայ ընդհանուր արտայայտութիւններով, որոնք ոչինչ կը բացատրեն։ Ֆրանսական մամուլէն զատ օտար մամուլը շատ խիստ է Վիլըփէնի նկատմամբ եւ չի խնայեր իսկ հեգնանքը։ Գերմանական Տէր Շփիկըլ շաբաթաթերթը "Ուաթըրկէյթ Սէնի ափին" խորագրած է իր յօդուածը, ինչ որ նաեւ Սթրօս–Քահնի բացատրութիւնն էր։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սպայակոյտի գործողութիւններու ղեկավար՝ զօր. Պէքիր Գալեոնճու յայտարարած է որ բանակը բացարձակապէս իրաւունք ունի Իրաք մտնելու հետապնդելու համար քիւրտ ապստամբներ, որոնք կայաններ հաստատած են։ Հերքած է սակայն, որ ներկայիս նման գործողութիւններ կը կատարուին։ Հաստատ է սակայն, որ Թուրքիա զօրք համախմբած է սահմանին երկայնքին։

"ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՓՈՐՁԵՑԻՆՔ" հետատեսիլի Ֆրանս 2ի ամէնօրեայ յայտագրին հիւրերէն էր, Մայիս 2ին, Եուրի Ճորքայէֆ, որ հրապարակ հանած է ֆութպոլի նուիրուած հատոր մը։ Մասնակիցներէն ոմանք արտայայտուեցան հատորին մասին, մինչ Ժերար Միլէր նախընտրեց անդրադառնալ Ճորքայէֆի մեծ մօր ընտանիքին, Ցեղասպանութենէն ազատած եւ այս առթիւ յիշեց Լիոնի Թրքական ցոյցը, յուշարձանին պղծումը, Թուրքիոյ ժխտողական դիրքը, եզրակացնելու համար որ ցորչափ Թուրքիա չէ ճանչցած Հայոց Ցեղասպանութիւնը, չի կրնար մուտք գործել Եւրոպա։ Ժերար Միլէրի այս խօսքերը բուռն ծափահարութիւններու առիթ տուին ներկայ հանդիսականներուն մօտ։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, որ կազմակերպիչն էր Իւ. էՄ. Փէ.ի այն ժողովին, որ կը վերաբերի արդարութեան (տեղի կ'ունենար Մայիս 3ին) հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Մայիս 3) ուր կը պարզէ այն առաջարկները, որոնց շուրջ տեղի պիտի ունենան վիճարկումները։ Անոնք կը վերաբերին առժամեայ արգելափակման, անչափահասներու 1945ի հրամանագրի բարեփոխման, եւլն., եւլն.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— **Araxie : 01 39 83 71 19.**

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

CHAVILLE

Soirée Cabaret

La Section «Ter Tavtian» de Chaville organise le samedi 20 mai à partir de 20 heures une **Soirée Cabaret** avec Alain POSTURE, imitateur et GIGI la Fleur de Montmartre, chanteuse et French CANCAN, ainsi que Philippe et Vartan pour les musiques traditionnelles arméniennes.

MARSEILLE

La Croix Bleue REGION MARSEILLE organise
DU 24 MAI AU 8 JUIN
— 16 jours —

un Voyage en Arménie

Hôtel ANI pension complète
Tourisme en car air conditionné

Etcmiadzine — Gumri — Khor Virab — Noravank — Haghpat — Guéghart — Garni — Tadev — Goris — Sartarapat — Djermouk etc., etc...

3 jours au KHARABAGH Hôtel

Départ de Marseille via Paris Erévan
Visas Arménie et Kharabagh
taxe aéroport compris

Prix : 1750 Euros par personne en chambre double.

Réservations :

Christine : 06 12 93 09 80
Jeanine : 04 94 32 11 87
Marie-Rose : 06 22 11 81 75

23e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 23րդ ՇԱՐՔ

կազմակերպութիւն՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Ա. ՏՐԱԳԻՐ)

Henrik IBSEN
UN ENNEMI DU PEUPLE
Traduction/Adaptation - Levon SHANT

Հենրիք ԻԲՍԷՆ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆ (1882)
Թարգմանութիւն/Պատշաճեցում՝ Լեւոն ՇԱՆԹ
(1949)

Կիրակի, Մայիս 14, ժամը 16ին
Dimanche 14 mai à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ

Centre Culturel SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES

le jeudi 11 mai à 20h30

RENCONTRE

avec
HRATCH BEDROSSIAN,
éditeur, traducteur, essayiste
sur le thème :
LE POINT SUR LA REALITE ET LES FALSIFICATIONS DU GENOCIDE DES ARMENIENS EN 1915-1919
Présentation de
Karen Simonian

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
— Entrée libre —

U C F A F
6 Cité du Wauxhall
75010 Paris — Métro: République
☎ 01 42 08 76 49

Jeudi 4 mai à 20 heures 45
CONFERENCE - DEBAT

VARTAN BERBERIAN
«LE FIGUIER DE MON PERE»
Editions Anne Carrière

Portrait haut en couleurs d'une communauté discrète, travailleuse et solidaire. Ces mémoires sont un hommage de l'auteur aux siens, réfugiés en France au début des années 20, après avoir tout perdu au cours du génocide de 1915.
L'auteur dédicacera son livre.
P.A.F. : 6 Euros — Adhérents : 4 Euros

CONCERT

L'UCFAF présente
OLIVIER PEHLIVANIAN
(Violon)
KATIA NEMIROVITCH-DANTCHENKO
(Piano)

Au programme :
Alfred Schnittke — L.V. Beethoven — Gabriel Fauré — E. Baghdassarian — A. Khatchatrian

Vendredi 12 mai à 20 heures 30
Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris,
Métro: Richelieu - Drouot

P.A.F.: 20 Euros — Etudiants: 15 Euros

Réservations :

— **UCFAF** : 6 Cité du Wauxhall 75010 Paris, de 14h à 17h 01 42 08 76 49
— **Librairie Samuelian:** 51 rue Monsieur-le-Prince 75006 Paris
— **Cabinet Terziyan:** 13 rue Lamartine 75009 Paris
— **Arto Pehlivanian:** 01 64 63 03 86 — 06 86 47 47 16
— Parking rue Chauchat —

A.A.A.S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956
recherche
DIRECTEUR(TRICE) DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arménennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

BOIS-COLOMBES

Le Dimanche 14 mai à 16 heures 30
LA COMPAGNIE DE DANSE
YERAZ
présente
PARFUMS D'ARMENIE
Direction artistique :
Christina GALSTIAN-AGOUDJIAN
— **Salle Jean Renoir** —
7 Villa des Aubépines
92270 Bois-Colombes

Réservations :

01 56 83 91 03 — 06 24 33 35 86 — 06 14 74 92 97

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 5
VENDREDI
5 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամերիկայ առաւելում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-32 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·447 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21·447

ՈՒՐԱՑՈՒՄԸ ՊԱՏԺՈՂ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ԵՒ ԹՐՔ. ԽՈՒՃԱՊԸ

Քանի՛ կը մօտենայ Մայիս 18 Թուականը, Թրքական լրատուներ յայտնի ջանքով կ'ուզեն Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրէնքի բանաձեւին քուէրկութիւնը դժուար իրագործելի արարք ներկայացնել: Այդ ջանքին մէջ իրենց ամէնէն կարեւոր նեցուկը կ'ըլլան ֆրանսացի քաղաքական դէմքեր որոնք Թրքական ակնկալութիւններու ուղղութեամբ կ'արտայայտուին, չեշտելով թէ շատ դիւրին պիտի չըլլայ օրինագիծին վաւերացումը: Թուրք մամուլը Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարին այս մասին արտայայտութենէն ետք տեղ տուած էր (Մայիս 3) երեսփոխան Փիէր Լըլուշի (Իւ. ԷՄ. Փէ.) Թուրքերը յուսադրող խօսքերուն:

Ծանօթ լրագրող Մ.-Ա. Պիրանտ նախ Ֆրանսայի Հայերուն քուէներուն ակնկալութեամբ կը բացատրէր հայամէտ հակումները որոնք պարբերաբար կ'առաջնորդէին հակաթուրք որոշումներու, կեցուածքներու: Ապա հարց կու տար թէ Ֆրանսա ներկայի տագնապին փոխարժէքին գիտակի՞ց է: Կը յիշեցնէր թէ Ֆրանսա Թուրքիոյ մէջ օտար ներդրումներու շարքին եօթներորդ տեղը կը գրաւէր. Ֆրանսական 220 ընկերութիւններ միլիառաւոր Եւրոյի ներդրում ունէին Թուրքիոյ մէջ, 40 հազար աշխատատեղի ստեղծած էին: Երկու երկիրներուն առեւտուրի ծաւալը 9 միլիառ Եւրօ էր: Այս բոլորէն զատ, Ֆրանսա Թուրքիոյ մեծագոյն ծրագիրներուն մասնակցելու թեկնածու էր:

Կ'արժէ՞ր "կիրարկումն իսկ անկարելի թուող, ներքին անտեղի հարցերու մեկնակէտ այս օրէնքով Հայկական Սփիւռքը բաւոյապէս գոհացնելու գնով Թուրքիան կորսնցնել":

Ինչ կը վերաբերի Փ. Լըլուշի, ան ՕԹԱՆ-ի խորհրդարանականներուն Պոլսոյ ժողովին մասնակցած է. Պիրանտ զինք կը ներկայացնէ որպէս ամէնէն մօտիկներէն մէկը Ն. Սարքոզիի որուն

Հ. ՏԻՆՔ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

Անգարայի վճռաբեկ ատեանը "Ակօս"ի խմբագիր Հ. Տինքի տրուած վեց ամսուան պայմանական բանտարկութեան պատիժը հաստատելէն ետք պաշտպան փաստաբանը յայտնած է թէ եթէ ներքին բոլոր ճամբաները սպառին, կը դիմեն Եւրոպայի Մարդկային իրաւունքներուն ատեանին: "Թրքութիւնը անարգել"ու ամբաստանութեամբ Շիշլիի պատժական ատեանը դատը վարած, հայ լրագրողը վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտած, յետոյ պատիժը յետաձգած էր: Իսկ վճռաբեկը ընջած էր յետաձգումը, կերպով մը հաստատելով պատիժը: Կը սպասուի որ դատը կրկին տեսնուի: Հաւանական կը նկատուի նոյն վճիռին արձակումը:

Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին Թուրքիոյ ներկայացուցիչը Հ. Ե. Քրէչմէր ըսած է թէ վերջին գործացումը փաստն է երկրին մէջ արտայայտութեան ազատութեան բաղձալի մակարդակը չունենալուն: "Բարեշրջումի հոլովոյթը կասեցնող փուլերը իրարու կը յաջորդեն" ըսած է ան:

2007ի նախագահական ընտրութեան յաջորդելու յոյսը օրէ օր կ'ամբարտնդուի: Լըլուշի համար նշուած է նաեւ թէ "խորհրդարանական մըն է որ լաւատեղեակ է Թուրքիոյ ներկայացուցած արժէքին, անոր Եւրոպայի անդամակցութեան կը զօրակցի":

Պիրանտի հետ զրոյցին ան "շատ վտանգաւոր" նկատած է կացութիւնը, աւելցուցած որ չի յուսար թէ օրինագիծը դիւրութեամբ կը քուէարկուի, սակայն եւ այնպէս հարկ է շատ ուշադիր ըլլալ: Օրինագիծին օրակարգի առնուիլը բացատրած է ամէն ընտրութեան նախօրեակին Հայկական Սփիւռքին ու ընկերվարականներու միասնական քայլով: Ըսած է թէ ամէնէն մեծ վտանգը կը հանդիսանայ փոխադարձ սպառնալիքներու ծուղակը:

ՕՐՈՒԱՆ ԱՐԿԱԾԻՆ ԵՏՔ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ՍՈՒԳԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՏՈՄԱՐ ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Մայիս 3ին Սոչիի ափը ջախջախուած հայկական օդանաւին զոհերուն հարազատներուն հետ ամբողջ երկիրը սուգի մթնոլորտով մը համակուած է: Մինչ ռուսական և անոնց միացած հայկ. և ֆրանսական որոնումի մասնագէտ ուժեր աւելի քան երկու տասնեակ նաւերով կը ջանան դիակները եւ օդանաւին բեկորները հանել ծովէն, արկածին որպէս պատճառ կը շեշտուին օդի շատ աննպաստ պայմանները: Հայաստանի քաղաքացիական Թռիչքներու վարչութիւնը եւ "Արմաւիա" ընկերութիւնը Մայիս 3ին իսկ հերքած են օդանաւին թէքնիք վիճակին առընչուած, կամ անհարեկչութեան, վառելանիւթի պակասի վարկածները: Որոնումի աշխատանք կը տարուի յատկապէս գտնելու համար սեւ տուփը որ ամէնէն հիմնական աղբիւրն է օդանաւին ջախջախումին պատճառները բացայայտող:

Մայիս 3ի առաւօտուն նախագահ Ռ. Քոչարեան վարչապետին, Պաշտպանութեան նախարարին ու այլ պաշտօնատարներու հետ արտակարգ ժողով մը գումարած է, ապա Պաշտպանութեան նախարարը արկածին վայրը ուղարկած, որպէսզի հետեւի պատահարին պատճառները պարզելու աշխատանքներուն: Տարածքային կառավարման նախարար Հ. Աբրահամեանի գլխաւորութեամբ ալ միջկառավարական յանձնաժողով մը կազմուած է. ան պիտի զբաղի զոհերուն աճիւններուն փոխադրութեան, յուղարկաւորութեան խնդիրներով: Հայաստանի գլխաւոր դատախազն ալ հետաքննութիւն մը բացած է արկածին մասին:

Մայիս 3ին Ռ. Քոչարեան հեռաձայնի զրոյց մը ունեցած է Ռուսաստանի նախագահին հետ որ արկածը երկու ժողովուրդներուն համար ընդհանուր ողբերգութիւն որակած է, ցաւակցութիւն յայտնած ու հաւաստած թէ որոնումի աշխատանքներուն համար կարելի բոլոր միջոցները տրամադրուած են: Հինգշաբթի առաւօտ աւելի քան 50 դիակ հանուած էր ծովէն:

Նոյն օրուան Խորհրդարանի նիստը սկսած է զոհերուն յիշատակին վայրկեանի մը յարգանքի լռութեամբ: Ցայտարարուած է թէ ազգային երկօրեայ սուգ հռչակուած է Մայիս 5-6ին: Ռուսաստան ալ սուգ հռչակած է Մայիս 5ին: Այդ Թըւականներուն Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը եւ դիւանագիտական արտասահմանեան բոլոր ներկայացուցչութիւնները ցաւակցական տոմար կը բանան ու Հայաստանի դրօշակը կէս կը պարզուի: Փարիզի դեսպանատան մէջ տոմարը կարելի է ստորագրել Մայիս 5ին եւ 6ին Ուրբաթ եւ Շաբաթ, ժամը 10-17: Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութիւնը յանձնարարած է երկու օրերուն դադրեցնել ամէն ձեռնարկ:

Զոհերուն ընտանիքներուն ցաւակցութիւն յայտնած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան, Ազգային Ժողովի նախագահը, ԼՂՀ նախագահը, վարչապետը, Ազգ. Ժողովի նախագահը, նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, Բենեդիկտոս ԺԶ., Երուսաղէմի Թորգոմ Պատրիարքը, բազմաթիւ երկիրներու ղեկավարներ, որոնց կարգին ԱՄՆ-ու նախագահ Ճ. Պուշ, Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարար Ֆ. Տուսթ-Պլազի:

Արկածեալ օդանաւին ճամբորդներուն մէջ գտնուած են "Արմաւիա"յի փոխ տընօրէն Վ. Եարալով, գործարար Ցուսիկ Ցարութիւնեան որ ՔԱ. ԿԷ. ՊԷ.ի Հայաստանի ղեկավարներէն էր 1980ական թըւականներուն, Ազգ. Ապահովութեան նախկին ղեկավար Կարլոս Պետրոսեանի զաւակը: Տրուած տեղեկութիւններու համաձայն երեսփոխան Աշոտ Աղաբաբեան եւս արձանագրուած էր նոյն թռիչքին, բայց վերջին պահուն հրաժարած է ճամբորդելէ, ներկայ գտնուելու համար Ազգ. Ժողովին Մայիս 3ի քուէարկութեան: Կ'ըսուի թէ ճամբորդներուն մէջ կարեւոր թիւ կը ներկայացնէին ամառուան, առժամեայ աշխատանքի ակնկալութեամբ Սոչի մեկնող երիտասարդներ:

"Արմաւիա"յի էռպիւս Ա-320ը ապահովագրուած էր հայկական ընկերութեան մը կողմէ որուն փոխ նախագահը Ա. Անտոնեան յայտնած է թէ զոհերուն ընտանիքներուն 20 հազարական տոլար կը վըճարուի որպէս հատուցում: Օդանաւը շինուած էր 1995ին եւ վերջերս նոր-նոր բազմակողմանի ստուգումի ենթարկուած: Երեւան-Սոչի թռիչքը կը վարէին երեք օդաչուներ, երեքն ալ մասնագիտական բարձր հմտութեան տէր եւ փորձառու:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Տ. ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ Մայիս 4ին կու տար իր 10րդ մամուլի ասուլիսը վարչապետութեան գլուխն անցնելէն ի վեր, բայց կը շարունակէր անվրդով մնալ, հակառակ անոր որ օրէ օր ստուերը բացայայտ կը դառնան: Մինչ Մայիս 2ին Ազգ. Ժողովին առջեւ եւ Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն ամէն բան կը վերագրէր զրպարտութիւններու, լրագրական թերթօնի, ստուերներու եւլ., եւլն., Մայիս 3ին լոյս տեսած (Մայիս 4 թուականով) Մոնտը այնպիսի թղթածրար մը կը հրատարակէր, որ կը հաստատէր թէ սկիզբէն Տ. տը Վիլըփէն սուտ խօսած է: Թերթը հրատարակած էր զօր. Ֆ. Ռոնտոյի յայտարարութեանց գլխաւոր հատուածները (2006 Մարտ 28ին), զորս ըրած է դատաւորներուն առջեւ եւ ուրկէ կը պարզուի որ Ն. Սարքոզիի անունն ալ տրուած էր 2004 Յունուար 9ին ժողովի մը ընթացքին, երբ Տ. տը Վիլըփէն Արտաքին նախարար էր: Վարչապետը քանիցս կը կրկնէ որ այդ անունը (նաեւ Ֆապիուս, Սթրոս-Քան, Մատըլէն, Շըվէնըման, բայց ի մասնաւորի Սարքոզի) երբեք չէ ըսած, մինչ ամէն ինչ հակառակը կը փաստէ: Ազգ. Ժողովի նիստին (Մայիս 3), ընկերվարականները Արնօ Մոնթըպուրի բերնով պահանջեցին իր հրաժարականը, բայց ոչինչ զինք կը խռովէ եւ կը յամառի իր անզիջող եւ անտրամաբանական դիրքին մէջ: Իր այդ դիրքը պատճառ եղաւ նաեւ որ Էլիզէ ալ հերքում մը տայ, քանի որ Շիրաք ալ խնդրոյ առարկայ է:

ԶԱՔԱՐԻԱՍ ՄՈՒՍԱՈՒԻ, այն Ֆրանսացին որ կը դատուէր Ալեքսանդրիա (ԱՄՆ) Մայիս 3ին ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, հակառակ անոր որ մահապատիժը անխուսափելի կը նկատուէր: Դատախազն ալ մահապատիժ ուզած էր, բայց դատակազմը չկրցաւ միաձայնութիւն ստեղծել, ինչ որ անհրաժեշտ է մահապատիժի համար: "Ամերիկա, կորսնցուցիր, շահեցայ" բացագանչած էր երբ վճիռը արձակուած է: Ամբաստանուած էր մեղսակցութեան համար 2001 Սեպտ. 11ի ոճրափորձերուն: Ենթական, որ կ'ուզէր բնաջնջել բոլոր Ամերիկացիները եւ Հրեաները, շատ ամբարտաւան կեցուածք ունեցած է նաեւ իր փաստաբաններուն հանդէպ: Ձերբակալուած էր 2001 Օգոստոս 16ին Մինէսոթա, ուրկէ հետեւ խախտած էր գաղթի օրէնքները եւ Դեկտ. 11ին ամբաստան-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՋԱՒԱԽՔ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

Ախալքալաքի ռուսական ռազմակայանը դուրս բերելու աշխատանքը կը պատրաստուի ու տեղաբնակ Հայերը չեն խուչընդոտեր, որպէս բարի կամքի արտայայտութիւն. կը յուսան որ մինչեւ գործողութեան աւարտը երկրին իշխանութիւնները կ'անդրադառնան Ջաւախահայութեան ֆիզիքական եւ ընկերային ապահովութեան հարցերուն:

Ջաւախքի հայկական խորհուրդը յայտարարութիւն մըն ալ հրապարակած է ուր կ'ըսուի թէ կեդրոնական իշխանութիւնները կը շարունակեն Հայութեան դժուարութիւնները անտարբեր գտնուիլ, ինչպէս նաեւ ռուսական զօրքերը. այս վերջինները մօտ երկու դար վայելած են Ջաւախահայութեան զօրցօրանքը, բայց կը մեկնին առանց մտածելու իրենց մեկնումին այդ ժողովուրդին համար ստեղծած խնդիրներուն մասին:

Անոնք կոչ կ'ուղղեն Վրաստանի իշխանութիւններուն որ կացութեան յետագայ լարումէն խուսափելու համար երկխօսութեան մտնեն իրենց հետ:

1915-Ի ԱՔՍՈՐԸ ԹԻՒԵՐՈՎ

Ինչպէս գրեցինք, Թուրք լրագրող Մուրատ Պարտաքչը Ապրիլ 24–26 օրերուն "Հիւրրիյէթ"ի մէջ հրատարակութեան տուած էր 1915ի Հայերուն, նաեւ Ցոյներուն, Արաբներուն աքսորին վերաբերող թիւեր, ցանկեր: Անոնք առնուած են, կ'ըսէ օսմանեան պետութեան վերջին շրջանի ներքին գործերու նախարար Թալաթի 1915էն անմիջապէս ետք պատրաստել տուած ցանկերէն որոնց մէկ օրինակը ինք պահած է իր փաստաթուղթերուն մէջ: Պարտաքչը նիւթը հրապարակումի պատրաստած է զօրացնելու համար թըրքական այն թեզը թէ օսմանեան ղեկավարութիւնը Հայերը հիմնովին բնաջնջելու նպատակով չէ շարժած, այլ՝ «ժամանակաւոր կերպով ուրիշ վայրեր փոխադրած է: Այսինքն, աքսորի այս փաստաթուղթերը ոչ թէ Թուրքիոյ համար յանցանքի փաստ, այլ Ա. աշխարհամարտին թրքական զօրաբաժինները վերջին ծայր դժուար կացութեան մատնած ապստամբութեան մը դէմ պետութեան "ինքնապաշտպանութեան" ապացոյցը կու տան»:

Ան տակաւին կը գրէ թէ Իթթիհատի վարչակարգը Հայկական հարցին մէջ երբեք "վճռական լուծում", կամ նացիական Գերմանիոյ օրինակով ուղի մը մասին չէ մտածած: Արդէն որեւէ բնակավայրի ամբողջական պարպումն ալ խընդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ: Ասիկա կը մաղթէ որ ուղղակի Թալաթի սեփական արխիւէն առնուած այդ "առաջնային աղբիւր"ները յետագայ գիտական ուսումնասիրութիւններու առաջնորդող աղբակ ըլլան:

Գրութեան առաջին օրուան մասին մէջ Ատանայի, Իզմիթի, Գէօթահեայի, Խարբերդի ցանկերը տրուած են: Անոնց մէջ նախ տրուած է աքսորէն ետքի հայ բնակչութեան թիւը, յետոյ այլ վայրերէ հոն աքսորուածները, անոնց մեկնակէտ վայրերը, անոնց ընդհանուր թիւը, մնացածին ու եկուորներուն գումարը, վերջին սիւնակի մը մէջ ալ նախքան 1914 թըւականը տուեալ վայրին բնակիչ Հայերուն թիւը:

Ցանկերուն հրատարակութեան պատրաստութեան ընթացքին Մ. Պարտաքչը տախտակները էջադրումին պատշաճեցուցած, գործածուած թրքերէնն ալ արդիականացուցած է:

Ըստ տրուած ցանկերուն, Ատանայի վիլայէթին մէջ 1915էն ետք միայն 12·263 Հայ մնացած է, կան 4257 գաղթականներ, ինչ որ ընդհանուր թիւը կ'ընէ 16·520 Հայ: Իսկ 1914ին հայ բնակչութիւնը 51·723 հոգիէ կը բաղկանար հոն: Գաղթականները եկած են գլխաւորաբար Պուրսայէն, Երզնկայէն, Հալէպէն, Գոնիայէն, Կեսարիայէն, Մարաշէն, Տաւրոսէն, Տիյարպեքիրէն, եւլն.:

1915ի վաղորդայնին 4022 Հայ կը գտնըւի Իզմիթի մէջ. 3880–ը տեղացիներ են, մնացածը (142 հոգի) տարագրուած՝ Պոլիսէն, Վանէն, Պիթլիսէն, Անգարայէն, Գոնիայէն, եւլն.: 1914ին Հայերը 56·115 հոգի եղած են հոն:

Գէօթահեայի Հայերուն թիւը 1915էն ետք աւելցած է, եթէ հարկ է անվերապահ հաւատք ընծայել Թալաթի վերագրըւած ցանկերուն: Հոն 1915էն ետք 4·612 Հայ կայ, մինչ 1914–ի թիւը 4·023 է: 680 տրուած է այլ վայրերէ հոն հասածներու թիւը. Պուրսայէն, Պոլիսէն, Խարբերդէն հոն տարագրուածներ են:

Խարբերդի մէջ 1915–ի վաղորդայնին 2·534 Հայ կայ, այլ վայրերէ 1·096 աքսորեալներով: Մինչ 1914–ի թիւը 8·620 է:

Յաջորդ օրուան (Ապրիլ 25) էջին վրայ առնուած են հինգ այլ վայրի ցուցակները. Անգարա, Կեսարիա, Մարաշ, Սուրիոյ վիլայէթը եւ Սիվասի վիլայէթը:

Անգարան յետ 1915–ի 13·176 Հայ բնակիչ ունի, 410 այլ վայրերէ հասածներով: Այդ վայրերու ցանկը կը գլխաւորեն Կեսարիան, Սիվասը, Խարբերդը, Պոլիսը: 1914–ի թիւը 44·661 է:

Կեսարիա 111 եկուորներով 6·761 հայ բնակիչ ունի 1915ին, մինչ տարի մը առաջ հոն 47·974 Հայ կ'ապրէր: Եկուորները Անգարայէն, Սիվասէն են:

Մարաշի 1914–ի 27·306 Հայէն 6·115 մնացած է որուն վրայ Էրզրումէն, Ամասիայէն, Սիվասէն հասածները աւելցնելով կ'ունենանք 6·313:

Սուրիոյ վիլայէթին 1914ի հայկական բնակչութեան թիւը զերօ տրուած է. 1915–ի վաղորդայնին ունի 39·409 Հայ: Հասկնալի է որ անոնք գրեթէ բոլոր շըրջաններէն են. Ատանա (11·273), Հալէպ (16·018), Կեսարիա (2·683), Սիվաս (1·744), Գոնիա (1·525), Անգարա (1·234), եւլն., եւլն.:

Սիվասի 141 հազար հայութենէն 8·097 մնացած է. կայ 948 եկուոր: Անոնք Տրապիզոնէն (364) են, Էրզրումէն (235), Կեսարիայէն (113), Ճանիքէն (128), եւլն.:

Այս ցուցակներուն վերջին չորսը – Մուսուլ, Գասթամոնու, Պէյրութ եւ Նիյտէ – տեղ գրաւած են յօդուածաշարքին երրորդ էջին վրայ:

Մուսուլի մէջ 1914ին Հայ չկայ. 1915էն ետք 8·286 Հայ գտնուած է, հասկնալի է, ամէն կողմէ հասածներով. Ատանա (1·074), Պուրսա (1·012), Էրզրում (901), Հալէպ (847), Իզմիթ (607), Գոնիա (407), Մարաշ (435), Պիթլիս (431), եւլն.:

Գասթամոնուի 9·052 (1914ին) Հայերէն 3·437 հոգի մնացած է, կան 185 եկուորներ, Պոլսէն, Սիվասէն, Տրապիզոնէն, Եօզկաթէն, եւլն.:

Պէյրութի 1914–ի հայ բնակչութիւնը 1·224 հոգի է մնացածը՝ 50: 1·849 Հայ հաշուուած է հոն Ատանայէն, Հալէպէն, Մարաշէն, Պոլիսէն, Տիյարպեքիրէն, Երզնկայէն, եւն., եւն.:

Նիյտէի 4·939 (1914) Հայերէն 193 հոգի մնացած է աւելի՝ 850 եկուոր: Անոնք տարագրուած են Իզմիթէն (776), Կեսարիայէն (17), Սիվաս (10), եւլն.:

Որպէս նմոյշ տրուած այս 13 վայրերուն ցուցակներէն մեկնելով 359·127 Հայու կորուստ արձանագրուած է:

Եռամաս շարքին Բ. օրուան էջին մէջ նիւթ եղած են Հայերէ մնացած (իրենք "լքուած" բառը կը գործածեն) կալուածները: Թալաթի ցանկերը արձանագրած են, կ'ըսուի, նաեւ Հայերու պատկանող հանքերու բաժինները, ագարակները, Ցունաստան ապաստանած Ցոյներու կալուածները: Էջին մէջ Պարտաքչը միայն տըւած է հայապատկան կալուածներու ցանկ մը: 18 վիլայէթի անունով անոնց ընդհանուր գումարը 14·117ն է: Այդ վիլայէթներն են Խարբերդ, Ատանան, Անգարան, Պուրսան, Տիյարպեքիրը, Սիվասը, Երզնկան, Գոնիան, Իզմիթը, Խարբերդը, Ճանիքը, Գարէսին, Կեսարիան, Գարահիսարը, Նիյտէն, Մարաշը, Մէնթէշէն: Առաջին տեղը կը գրաւէ Պուրսան, 14·856 կալուածով:

Նոյն էջին վրայ երկու անջատ գրութիւն ալ կայ. մէկը Իթթիհատականներէն Իզմիրի կուսակալ Ռահմի պէյին Ցոյներու տարագրութեան ընդդիմութիւնը նիւթ կ'ընէ: Ան 1918 Մայիս 28ին ներքին գործերու նախարարութեան ղրկած հեռագրի մը մէջ կը բացատրէ թէ ինչու կ'ընդդիմանայ Ցոյներու տարագրութեան. «Այդ մարդիկը մեզի գէշութիւն մը չեն ըրած, հետեւաբար ոչ մէկ օգուտ կը նշմարեմ անոնց տեղահանութեան մէջ» կ'ըսէ, նաեւ մտահոգութիւն յայտնելով նման քայլի մը կառավարութեան պատճառելիք վարկաբեկումին մասին:

Այսքանէն կարելի է մարդկային որոշ զգացումներու տէր, նոյն ատեն իր ղեկավարութեան պատիւին հոգածու քաղաքական դէմք նկատել զինքը. բայց ընթերցումը կը յանգի հեռագրին վերջաբանին. «Այս ռամիկները ճիշդ է որ իրենց կալուածները գրաւելու հեռանկարով տեղահանելու ագտում կայ, բայց նման նախաձեռնութիւն նիւթական ու բարոյական վնասներ ալ կ'ունենայ, առանց օգուտ բերելու··· նման արարքներ կառավարութեան պատիւ չեն բերեր··· Յետոյ, օսմանեան կառավարութիւնը մեր պայազատին հանդէպ ծխտական ընթացքի տէր խանգարիչներուն գլուխը ջախջախելու կարող ըլլալով նման նախաձեռնութիւններ աւելորդ են»:

Երկրորդ գրութիւնը խորագրուած է. "Փամուքճեան առաջ տասնապետ Հալիտէն ըսած էր": "Տասնապետ"ը Իթթիհատի մօտիկ անձնաւորութիւն, վիպագիր Հալիտէ Էտիպն է: 1917ին Դամասկոսի հրամանատար ծովային նախարար Ճէմալ Փաշայի հրաւէրով Սուրիա գացած, Դամասկոսի ու Պէյրութի որբանոցներուն վիճակը բարուքելու աշխատած, հոն տարագրուած Հայերուն հետ որոշ մօտիկութիւն հաստատած է:

1917 Մարտ 1ին Ելմտական նախարար Ճավիտ Պէյի ուղղուած նամակին մէջ ան գրած է. «···Հոս մեծաթիւ դժբախտ Հայեր կան որոնք իրենց տրուած ապրելու իրաւունքին համար կ'երդնուն Աստուծոյ եւ Ճեմալ փաշայի անունով: Անոնք անապատներուն մէջ խոտ ուտելու պատճառով ուռած փորերով հասած են հոս, ոմանք իրենց մայրը, հայրը, շատեր ալ իրենց զաւակները կորսնցնելէ ետք: ···Յատկապէս կը զբաղիմ երախաներով, կիներով: Մայրը սովամահ, հայրն ալ իր աչքին առջեւ սպաննուած 12 տարեկան հայ աղջնակ մը եկաւ ապաստանելու: Լայն բացուած աչքերով շուրջս կը դառնայ, տեղի–անտեղի ձեռքերս կը համբուրէ ու կու լայ: Պարտէզը ուրիշ ողբերգութիւն մը կայ: Դժբախտ մը որ յանկարծակի պապանձած է, չի գիտեր թէ մէկ զաւակն ու բնտանիքը ո'ւր ձգած են: Բոպիկ, վըշտոտ աչքերով, անդադար նշաններ կ'ընէ իր ողբերգութիւնը աղաղակելով: Երբեմն գիշերները որդեկորոյս մօր մը նման գըլուխը երկու ձեռքերուն մէջ առած կը ծեծկուի: Օրուան ընթացքին մինչ կը գըրեմ, երբեմն կը լսեմ իր հեծկլտուքը: Պատուհան կը վազեմ, վարը պարտէզին մէջ ձեռքերը կը շարժէ: Ասոնցմէ հարիւրաւորներ, հազարաւորներ կան: Որբանոցներու լեցուն են կէս անօթի դժբախտ երախաներով որոնք կորսնցուցած են անփոխարինելի բան մը»:

Նամակին մէջ Հ. Էտիպ կ'ըսէ տակաւին թէ դժբախտ Հայերը իրենց ամբողջ յոյսերը կապած են Ճեմալ փաշային ու իրեն: Ձինքը կ'առաջնորդեն ցոյց տալու իրենց թշուառութիւնը, կու լան, կը խնդրեն, կը պաղատին: «Ես եթէ իմ կեանքովս կարենայի այս տգեղ ու գէշ բանը հատուցանել, կ'ընէի: Սակայն ի՞նչ կ'արժէ, ի՞նչ է իմ կեանքս: Ոչի՛նչ, եւ թէ ծիծաղելի, աննշան ոչինչ մը» տողերով կ'աւարտի նամակը:

Վերջին օրուան էջին մէջ տարագրուած Ցոյներու, Արաբներու ցանկեր տրուած են. գրութեամբ ըսուած է թէ "ապահովութեան նկատառումով առժամապէս արեւմտեան վիլայէթներէն 93·088 Ցոյն, իսկ Սուրիայէն 701 արաբ ընտանիք աքսորուած է:

Նոյն էջին մէջ կան Հայերու մասին թիւեր ալ. «Թալաթի սեփական արխիւից տուեալներով աքսորներէն առաջ Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութեան թիւը 1·256·403 էր: 924·158 հոգի տարագրուեցաւ: 10·314 հայ երախայ որդեգիր տրուեցաւ մահմետական ընտանիքներու եւ անոնք որպէս թուրք մեծցան»:

Այսուհանդերձ, Մ. Պարտաքչը որպէս եզրակացութիւն կը կրկնէ իր համոզումը թէ «Իթթիհատական վարչակարգը Հայկական Հարցին մէջ երբեք չէ մտածած "վճռական լուծում"ի մը մասին ինչպէս պարագան եղած է նացիական Գերմանիոյ: Հետեւաբար "Թալաթ փաշայի աքսորի փաստաթուղթերը" գրաւոր ապացոյցն են "օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան" որուն դիմած է պետութիւնը, պատերազմի ընթացքին դէմ յանդիման մնացած ներքին ապստամբութեան առջեւ»:

Էջին մէջ Թալաթի նկարներէն զատ տեղ տրուած է երկու լուսանկարի որոնց միջեւ համեմատութիւն մըն ալ կատարուած է: Լուսանկարներէն առաջինը կը պատկանի Թալաթի Պոլսոյ դամբարանին, երկրորդը՝ Ս. Թեհլիրեանի տապանին (Ֆրէզնօ): Համեմատականը կ'ընդգծէ առաջինին անխնամ, լքուած, որպէս փիքնիքի, ճնկելու վայր գործածուելու վիճակն ու երկրորդին Սփիւռքի Հայերուն կողմէ ցոյց տրուած հոգածութիւնը: Աւելորդ է ըսել որ առաջինը ներկայացուած է որպէս "նահատակ"ին, երկրորդը՝ որպէս "ոճրագործ"ին շիրիմը···:

Յօդուածաշարքը անմիջապէս վրդոված ու անմիջապէս հակազդելու մղած է այն Թուրք "պատմաբաններ"ը որոնք Հարցին մէջ պաշտօնական տեսակէտը խորացուցած են: Գլխաւորը Պատմութեան Հիմնարկի Նախագահ Ե. Հալաչօղլուն է: Ան յայտարարած է թէ Թալաթի տետրակին վերագրուած տուեալները ոչ մէկ կապ ունին ճշմարտութեան հետ: Անոր առաջին առարկութիւնը այն եղած է որ տեղահանուած Հայերու թիւը Թալաթի աղբիւրով տրուածին պէս 924 հազար չէ, այլ միայն 413 հազար: Շեշտած է նաեւ թէ վերջին պահուն ջնջուած է կաթողիկէ եւ բողոքական Հայերու տեղահանութիւնը:

Իշխանութիւնները հրաժարած են եղեր մանուկներն ու կիները տեղահանելէ, ուստի Թալաթի տետրակը, ցանկերը չեն կրնար որպէս պատմական ճշմարտութիւն ընդունուիլ: Հալաչօղլու ըսածին փաստ մըն ալ տալու նպատակով պնդած է թէ օրինակ Անգարայի համար Թալաթի ցանկով 47 հազար Հայ տարագրեալ կը նշուի, առաւել 12 հազար տեղւոյն վրայ ձգըւած. գումարը կ'ընէ 59 հազար, մինչդեռ 1914ի մարդահամարով Անգարայի բընակչութիւնը 44 հազար էր:

Ինչպէս գրած էր "Մարմարա", Հալաչօղլու Պարտաքչըն ամբաստանած է ժողովրդական դէմք դառնալու մարմաջով նման հրապարակումներ ընելով:

Համալսարանի դասախօս մըն ալ հաւանական չէ նկատած տետրակին տուեալներուն Թալաթի կողմէ գրի առնուած ըլլալը: Առաջարկած է որ ան քննութեան ենթարկուի ժամանակագրութեան մասնագէտներու կողմէ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ՝ 2050-ԻՆ

Յ. ՊԱԼԵԱՆ

Խելացնոր արագութեամբ փոխուող աշխարհի յորձանքին մէջ կը գտնուին Հայաստան և հայութիւն: Ինչպէս բոլոր միւս ժողովուրդները, ներառեալ՝ հզօրները, քանի որ մարդոց, համայնքներու և ազգերու ճակատագիրը կ'որոշուի այլ տեղ, կ'որոշեն ուրիշներ, հակառակ ըսուածին եւ գրուածին, մարդկային իրաւանց և ընկերութիւններու բնականոն զարգացման ընթացքէն տարբեր տեղեր, հազիւ թէ յիսուն գլամատիքական մեծ կառոյցներու տնօրէն խորհուրդները կ'առաջնորդեն մոլորակը: Խօսքը կը վերաբերի բազմազգ ընկերութիւններու, ծանօթ մուլթինասիոնալ անունով:

2050 թուականը հեռու չէ. երկու սերունդ: Մարդկութիւնը նոր նուաճումներ պիտի արձանագրէ, անոր տիեզերական տեսադաշտը պիտի ընդլայնի, տիեզերքը քիչ մը աւելի ծանօթ պիտի ըլլայ: Գիտական երազներ փայփայելով, բնակելի այլ աստղեր պիտի փնտռենք: Բնութեան դէմ չարտնակուող նախայարձակումները կենսոլորտի մէջ խախտումներ կը յառաջցնեն, աննախատեսելի հետեւանքներով եւ աւերներով. մթնոլորտի ջերմացումը անապատացումի եւ ողողումներու պատճառ պիտի ըլլայ եւ ցամաքամասերու տարածութիւնը պիտի նուազի, մինչ աշխարհի բնակչութիւնը կ'աւելնայ: Ջուրի տագնապը արդէն իրողութիւն է եւ հարաւի բնակիչները պիտի մղէ դէպի հիւսիս: Գումարեցէք ուժանիւթի տագնապը. հանքածուխի՝ որ կ'ապականէ, նաւթի՝ որ կը սպառի, հիւլէականի՝ որ սպառնալիք է···: Գաղտնիք չկայ: Աշխարհի վեց միլիառ բնակիչներէն ութ հարիւր միլիոնը անօթի են, ամէն օր հազարաւոր մարդիկ կը մեռնին անորակ ջուրի գործածութեան պատճառով:

Ըսուածը աշխարհ կործանելու կոչուած ապէտի նկարագրութեան գիտաչար չէ:

Այս բարդ կացութեան մէջ, խորայատակ պժուարութիւններ կը դիմագրաւէ մեր փոքրաթիւ ազգը, ազգը՝ Հայաստան եւ Սփիւռք, նոյն եւ տարբեր: Հայաստանի հանրապետութիւնը, կարենալ տեւելու եւ զարգանալու համար, պէտք է որ

վերածուի Հայաստանի, այսինքն, Ներկայ 29.000 քառ.քմ.–ը չի տոկար արտաքին ճնշումներու եւ ունենալ սեփական ինքնուրոյն քաղաքականութիւն, կ'իյնայ համաշխարհայնացման յառաջացուցած ուժերու, կամ ուժի, մշակութային տիրապետութեան տակ: Զի կրնար ազգի բեկորները միացնելու քաղաքականութիւն վարել, բաւարար չէ ընթացք տալ սոսկ կարգախօս հայրենադարձութեան: Եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ "Հայ ազգ" հաւաքականութեամբ ինքնութիւնը կը կորսուի, նոյնիսկ եթէ "Հայկական ծագում"ով մարդիկ շարունակեն հոն ապրիլ: Համախումբ ապրելու կարելիութիւնն անգամ տապալի հարուած ստացած է աշխ-արտագաղթի պատճառով, երեւոյթ որ կանգ չէ առած, եւ կը շարունակուի ազգի համրանքի եւ ներուժի աւերը, որուն հանդէպ համահայկական վերաբերում չունինք:

Սփիւռքը կանգնած է տարբեր բնոյթով եւ պատճառներով արագ անհետացման վտանգի առջեւ:

Հայախօսութեան եւ հայագրութեան ահաւոր նահանջը, որպէս անմիջական հետեւանք ունի հայերէն մամուլին աստիճանական մեռումը, հայերէն գիրքը անգտանելի հազուադէպ պիտի ըլլայ, կամ տարաշխարհիկ առարկայ, Հայերու կողմէ երգուած անգլերէն, արաբերէն, ֆրանսերէն, սպաներէն կամ ռուսերէն երգը պիտի համարուի հայկական երաժշտութիւն, չյիշելով սնափառութիւնը "Ծագումով Հայ"երու: Հայոց աւազանի անունները արդէն կը փոխուին, Փօլ եւ Փիէր, Ալէն եւ Ռոպէր, Քրիստել եւ Քարոլին, Միրէյ եւ Սթեֆանի, երբեմն կը փոխուին նաեւ ազգանունները, երբ օտար միջավայրի մէջ դժուարահունչ են: Վստահ կրնանք ըլլալ որ մեծ մայրիկի մահով խոհանոցն ալ պիտի կորսուի...: Մօտիկ անցեալին եթէ խառն ամուսնութիւնները բացառութիւն էին, ընդհանուր առմամբ՝ կը մերժուէին, ներկայիս անոնք գլխապտոյտ պատճառող համեմատութիւններով կ'աճին: Կացութիւններու պատշաճելու փորձ ունեցող հնարամիտ Հայը պատասխան ճարած է այս կացութեան դիմաց եւ կ'ըսէ թէ փեսան կամ հարսը օտար են, բայց լաւ են, հայասէր եւ իրենք զայն կը հայացնեն...: Ի՞նչ կ'ըսեն թիւերը...

Գումարենք տուեալները, նկատի ունենանք անոնց աճման բնական հոլովոյթը եւ երեւակայենք 2050ի հանգրուանը: Կը կրկնեմ. ամերիկեան սովորական աղէտի ժապաւէնի դիպաշար չէ ասիկա:

Այս կացութեան դիմագրաւման եւ գերազանցման առաջնորդող մտածողութիւն եւ ռազմավարութիւն չունի այսօր մեր ժողովուրդը, ղեկավարութիւնները ընդհանրապէս զբաղած են անմիջականը տեսնելու խրախուսումով, որ բախտաւոր պարագային կը դրսեւորուի հանդիսութիւններով, փառատօններով եւ կարգախօսներով: Այլ խօսքով, զանգուածները հեռանկար չունին, անոնց չի տրուիր այդ: Տեսարանները կ'ըսեն՝ ռազմավարութիւն չկայ, որպէսզի անհատներ եւ կառոյցներ համադրեն ճիգեր եւ գործեն վաղուան հեռանկարով: Անարդար պիտի ըլլար ըսել որ նման տեսիլք եւ ճիգ բոլորովին չկան, բայց ազգի լինելութեան տեսանկիւնէն անոնք չնչին են, քանի որ կարծեցեալ եղածը փրկելու խարխափումներուն խրախուսումին մէջ, ճշմարտութիւնը չենք ըսեր, ոչ ժողովուրդին եւ ոչ իսկ մենք մեզի, կը հանդուրժենք որ տեղայնութիւններ զարգանան եւ փոխարինեն հաւաքականը:

Հայը, երբ մտահոգուի, եթէ մտահոգուի, հարց պիտի տայ, կու տա՞յ, թէ ի՞նչ պէտք է ընել: Այս ողջախոհութենէ բխած հարցումը իրենք իրենց պէտք է ուղղեն զանազան բնոյթի ղեկավարութիւնները: Այս կէտէն կը սկսի վերականգնումը, տոկալու եւ տեւելու կազմակերպումը: Ինչպէ՞ս տոկալ եւ տեւել, առանց նահանջը տնտեսելու տխրութիւնը ռազմավարութիւն համարելու:

Ազգի յատկանիշ համարուող սովորութիւնները եւ ազդակները կը վերականգնե՞նք, առանց խուսանաւումներու, Հայաստան եւ Սփիւռք: Ոչ–կարգախօսային պատմութեան ծանօթացումը, եւ այդ ճամբով գիտակցութեան յառաջացումը, ներդրում են վաղուան համար: Պարզ է որ իւրաքանչիւր հայ պատմաբան պիտի չըլլայ, բայց պիտի գիտնայ այն նուազագոյնը որ իր ինքնութեան ձեւաւորման մաս կը կազմէ: Հաճոյախօսութեամբ նաեւ մասամբ ալ անմիջական շահախնդրութեամբ ըսել որ հայերէնախօսութեան նահանջը արգելք չէ որ մարդիկ ունենան ազգային գիտակցութիւն, կեղծիք է եւ ազգի լինելութեան ճամբուն վրայ ծանրակշիռ սխալ, քանի որ հայերէնախօսութեան կորուստով կը դադրինք ժառանգելէ գաղափարներ, քանի որ բառերը սոսկ նշաններ չեն, այլ պատմութիւն եւ ոգի կը բերեն: Զանազան յանձնառութիւններէ հեռու հայերէն խօսողներ շատ կան, բայց ազգային լեզուէ հեռացածներ բանակ են, եւ մենք կը խանդավառուինք քանի մը բացառութիւններով: Այս ըմբռնումով է որ հայկական վարժարաններու պահպանումն ու բազմացումը հայկական աւազանի հիմնական երաշխիք են: Այս ձեւով է որ կարելի կ'ըլլայ գիր–գրականութիւն զարգացնել, ունենալ հայերէն թերթ, յանձնառութեամբ եւ գիտակցութեամբ ապրիլ մեր տարբերութիւնը, որ էապէս տարբեր է հայկական ճաշարան մը երթալով ուրախանալէ, քանի մը հարիւր հոգիով ցոյցի մասնակցելէ, հայկական միութեան մը անդամակցելով ճաշ–պարահանդէս կազմակերպելէ եւ զանոնք պսակող էսթէպլիշմընթ ստեղծելէ:

Կանգնած ենք արմատական դիրքորոշումներ ունենալու հարկադրանքին առջեւ, չբաւարարուելով կիսամիջոցներով: Այս ընելու համար անհրաժեշտ է, կենսական, խարուսիկի եւ խաբկանքի աճպարարութիւնները կասեցնել, որոմը զատել ցորենէն, նոյնիսկ եթէ տեղի ունենայ ատամի կրճտոց...: Այսինքն, մարդկային եւ նիւթական ներդրում կատարել վաղուան համար, յառաջացնելով գիտակից զանգուած, նոյնիսկ եթէ անորոշ դիմագիծով մեծամասնութենէ մը տարբեր ըլլայ ան: Այդ ճամբով հաւանօրէն նոյն այդ անորոշ դիմագիծով զանգուածին համար գիտակից զանգուածը կը դառնայ ուժեղ թթխմոր: Ժամանակավրէպ է գործել "յանձնառութիւն չկորսնցնելու" մարտավարութեամբ, որ տեղ չհասցուց եւ պիտի չհասցնէ:

Յ. Գ.

ԱԼ. ԹՈՓՉԵԱՆԻ «ԵՒ ԱՆԳԱՄ ՄԱՀԻՑ ՅԵՏՈՅ» ՎԷՊԻ ՇՆՈՐՀԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մեր օրերուն, երբ, ցաւօք սրտի, զգալիօրէն նուազած է հետաքրքրութիւնը հայ գրողի, հայերէն գրքի եւ ընդհանրապէս գրքի հանդէպ, հազուադէպ է, որ հայրենիքի մէջ լոյս տեսած արձակ երկն այսպիսի բուռն ընդունելութիւն գտնէ Սփիւռքի մէջ, ինչպիսին ապրեցանք Ապրիլ 21ի երեկոյեան Մարսէյլի Սահակ–Մեսրոպ մշակոյթի կեդրոնի Ս. Զօրաչեան սրահը:

Երեկոյթը բացաւ կեդրոնի տնօրէն Խաչիկ Ելմաճեան, որ ի մէջ այլոց ըսաւ. «Այսօր մեր բոլորին համար նշանակալից օր մըն է, քանի մը պատճառներով. առաջինն է որ, թէ այս յարկէն ներս կը վայելենք ներկայութիւնը յայտնի գրաքննադատ եւ արձակագիր Ալեքսանդր Թոփչեանի եւ հանրածանօթ դերասանուհի, Հայաստանի վաստակաւոր արտիստուհի՝ Անահիտ Թոփչեանի, ինչպէս նաեւ նահատակ բանաստեղծ Ռուբէն Սեւակի "Գանյը սիրտ մէջ" գտնուող Տուն–թանգարանի հիմնադիր – տնօրէն Պրն. Յովհաննէս Չիլինկիրեանի: Այո՛, ուրախ ենք եւ հպարտ, քանի որ դեռ երկու օրեր առաջ տեղեակ դարձանք, թէ Ալ. Թոփչեանի "Եւ անգամ մահից յետոյ" վէպը արժանացած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի պատուաւոր մրցանակին, որուն պարգեւատրումը տեղի կ'ունենար Մայիս 4ին, Երեւան, ձեռամբ Պրն. Քոչարեանի»: Խ. Ելմաճեանը իր ելոյթի ընթացքին բարձր գնահատեց այս ստուար վէպը, յատկապէս նշելով, որ ան գրուած է որակեալ արուեստով, վարպետ արձակագրի հմտութեամբ եւ կ'ընթերցուի լարուած հետաքրքրութեամբ: Այս վէպը լայն եւ ջերմ ընդունելութիւն գտած է Սփիւռքի թէ Հայաստանի մէջ եւ բազմաթիւ հեղինակներ, միաձայն՝ վէպը որակած են ոչ միայն որպէս վերջին տարիներու, այլեւ ընդհանրապէս հայ գրականութեան ուշագրաւ երեւոյթներէն մէկը: Օրինակ՝ բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Վահէ Արսէնը կը գրէ. «Ալ. Թոփչեանի վէպն անակնկալ յայտնութիւն է: Ան կը զարմացնէ ամէն ինչով, եւ կարող ենք ըսել, որ իր տեսակի մէջ եզակի է հայ արձակի պատմութեան մէջ»: Բանասիրական գիտութիւններու տոքթէօր–բանաստեղծ Արտեմ Յարութիւնեանն "Ազգ" թերթի մէջ տպագրած իր խոր վերլուծական յօդուածով կ'արտայայտուի, որ «Նման վէպ դժուար է յիշել մեր գրականութեան պատմութեան մէջ»: Իսկ բանաստեղծ Սարգիս Կիրակոսեանը "Ազդակ" թերթի մէջ կը գրէ. «Պայծառ մտայղացումով, գրողական բարձր հմտութեամբ, բարձրարուեստ ճաշակով, ջերմ ու վարակիչ շունչով, բայց մանաւանդ պատումին հեղեղային թափը իր ամբողջ կառոյցին մէջ արձանացուցած բազմահորիզոն եւ բազմախաւ վէպ մը, որ իրաւամբ կը դառնայ հեղինակային հոսուն վարպետութեամբ ամբարուած դասական գործ մը»:

Լեզուաբան, թարգմանիչ Ռոպէր Տէր Մերկերեանը կարդաց նահատակ բանաստեղծի աղջկան Շամիրամ Սեւակի նամակը, ուր ան կը յայտնէր, որ առողջական պատճառով բացակայ է եւ այս առթիւ կ'ողջունէ երեկոյթի կազմակերպիչներն ու մասնակիցները:

Այնուհետեւ խօսքը տրուեցաւ երեկոյթի հիմնական մասնակիցներուն՝ Տէր եւ Տիկին Թոփչեաններին, որոնք կրցան, ինչպէս արուեստի մաղնիսականութեան տակ պահել լեփլեցուն սրահը: Արձակագրի եւ գրականագէտի խոր եւ յագեցած խօսքին կը յաջորդէր հանրաճանաչ դերասանուհիի բարձրարուեստ արտասանութիւնը: Սեւակի քերթողութիւնը կը ներկայանար ոչ միայն գրականագիտական խորունկ վերլուծութեամբ, այլեւ տողի, հնչիւնի եւ յոյզի առաւել քան համոզիչ մօտեցումով:

Ալ. Թոփչեան հանգամանօրէն խօսեցաւ վէպի վրայ կատարած աշխատանքի, վիպասանին սպասող որոգայթներու եւ վտանգներու մասին, յատկապէս նշելով, որ դիւրին բան չէ յօրինուածքի հերոս դարձնել Եղեռնի նահատակ բանաստեղծը, ստեղծել անոր սիրոյ, անոր ստեղծագործութեան եւ նահատակութեան վաւերական պատմութիւնը, որ նման դէպքերուն միշտ «վտանգ կայ մէկ կողմէն մխրճուիլ դուեհկութեան ճահիճը կամ իյնալ խրատաբանութեան գիրկը»: Ան յատուկ շնորհակալութիւն յայտնեց "Ռուբէն Սեւակի յիշատակի տուն" հաստատութեան հիմնադիր–տնօրէն Յ. Չիլինկիրեանին գրքի աջակցութեան համար: Ալ. Թոփչեան երախտագիտական խօսքեր ըսաւ նաեւ իր կնոջ՝ Անահիտ Թոփչեանի հասցէին՝ վէպի ձեռագրի վրայ կատարած բազմաթիւ եւ արժէքաւոր խմբագրական դիտողութիւններու համար: «Գրեթէ համա–հեղինակի աշխատանք կատարեց եւ առանց անոր օգնութեան վէպը ներկայ տեսքը չէր ունենար»:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ Սահակ–Մեսրոպ կեդրոնի Տիկնանց յանձնախումբի պատրաստած ճոխ սեղաններու շուրջ, Վարուժան Պօղաճեան սրահը:

ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆ

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝ ՎԱՀԳԷՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ

Բայց յետոյ յիշելով իր հրամանատարին տժգոյն դէմքը, կը մոռնայ, եւ աւելի հաճելի մտածումներու կ'երթայ միտքը: «Կարելի է այս բժիշկը հանդարտութիւն եւ հանգիստ կը պատուիրէ: Այդ պարագային ես կրնամ հրամանատարութիւնը ստանձնել» կը մտածէ «եւ լաւ տպաւորութիւն ձգել մայրաքաղաքին մեծերուն վրայ: Այս աղտոտ պարտականութիւնները չեն սիրեր հին սպաները, պիտի ուզէին լըջօրէն կռուիլ, իրական թշնամիներու դէմ»: Ինք կը մտածէ որ ոչնչացնել Հայերը որեւէ ուրիշ պարտականութեան պէս է, պէտք ալ չկայ անձնապէս գործելու, կը բաւէ հրամայել: Այս ցած եւ երկչոտ ցեղերը պէտք է անյայտանան, կայսրութեան լաւութեան համար: Եւ այդպէս ալ պիտի ըլլայ:

Կառքը կը թողէ սպային ձիուն ետեւէն, անցնելով այլեւս ծանօթ ճամբաներէ: Իսմէնէ եւ Նազիմ կը խորհրդակցին, բայց առանց ճշգրիտ ծրագիրներ ընելու: Պիտի որոշեն պէտք եղած վայրկեանին: "Բայց Զարեհ" կը մտածէ Իսմէնէ "շատ տժգոյն է": Գլուխը, ձեռքերը ջղային կերպով կը շարժէ, արագօրէն կը փոխուի իր ինքնութիւնը, առնելով որեւէ Հայու արտաքինը, պատրաստ ջարդուելու:

"Տոքթէօր Զարեհ" կ'ըսէ Իսմէնէ, բռնելով անոր ձեռքերը «անոնք վախկոտին հոտը կ'առնեն: Դուք վախ պէտք չէ ունենաք. դուք Հալէպ կը բնակիք: Բայց հիմա դուք էք ընտանիքին գլուխը: Մտածեցէք Ռուբէն եղբայրը որ տակաւին բանէ լուր չունի: Մտածեցէք փրոֆէսէօրը Իտալիոյ մէջ: Անոնք ձեզի կը վստահին, Մատամն ալ նմանապէս: Դուք Մատամին ընկերակիցն էք, բայց հիմա նաեւ Շուշանիկ մայրիկին եւ ձեր քրոջը՝ Ազնիւին: Կայ նաեւ պզտիկ Նուպարը»: Եւ իր անգլիացի ոգիին մէկ պոռթկումով, կ'աւելցնէ. «Ամէնուն ալ քիթին պիտի խնդանք, այդ անխիղճ շուներուն: Եւ գիտեմ, Աստուած մեզի հետ է»:

Զարեհ կը դնէ գլուխը խոնարհած, եւ կը վստահի անոր: Կը սեղմէ ձեռքերը ջղային շարժումով եւ դողալը կը հանդարտի: Աւելին, կը շտկուի նստած տեղը, կառքին պատուհանը կը բանայ եւ նշան մը կ'ընէ սպային, որ դանդաղեցուց վազքը, ցոյց տալու համար ճամբան: Հեղինակաւոր ցուցմունք մը, կը յուսայ: Կարող բժիշկի մը ցուցմունքը:

Ճամբարին դարպասին մօտ սպան կը դանդաղեցնէ, կառքն ալ նմանապէս: Սպան ձիէն վար կ'իջնէ, Զարեհ կառքէն դուրս կ'ելլէ եւ առանց ետեւ նայելու կ'երթայ դէպի հիւանդը:

Լուսաւորութիւնը շատ տկար է: Քանի մը զափթիէներ լապտերներ բռնած կը հետազօտեն ճամբարը կարելի փախուստները արգիլելու համար, տրուած ըլլալով որ մեկնումը հետեւեալ առաւօտուան համար նախատեսուած է:

Ժան–Ֆիլիփ վար կ'իջնէ նստարանէն – լաւ համաձայնութեան – եւ Զարեհին բաց ձգած դուռը գոցել կը ձեւացնէ: Իր բարձր հասակին շուքին տակ Իսմէնէ եւ Նազիմ դուրս կը սպրդին եւ կառքին ետեւը կ'անցնին, բանալով ծպտուած դարձող դուռը, պատրաստ գործածութեան: Իսաադ եւ Սելճուք պատրաստ են շուքին մէջ:

Կառապանը անտարբերութեամբ կռթնած է դրան, գրպանէն դուրս կը քաշէ սիկառէթները եւ կը սկսի ծխել, գլխարկին տակէն շուրջը նայելով եւ նախատինքներ դուրս տալով: Կէս մթութեան մէջ, ամբողջ շուրջը կը լսուին տկար հեծեծանքներ, ոտքի քայլեր, գաղտնի շարժումներ եւ երբեմն ճիչեր: Մահուան եւ ապականութեան հոտը կոկորդը կը սեղմէ:

Յետոյ, ամէն ինչ կ'արագանայ: Աւելի լայն շուք մը կառքին ետեւը, կը սկսի շարժիլ: Փոքրիկի կարճ հեծկլտանք մը, չնախատեսուած շարժում մը: Դաշտին խորերէն երկու հոգի կը վազեն, աւելի զօրաւոր լոյս մը կը վառուի: Եւ ամէն ինչ կորսուած պիտի ըլլար եթէ Ազնիւ, անուշ քոյրիկը, որ դէպի վերջին փրկութիւն կ'երթար, հասկնալով ամէն բան, յանկարծակի իր վրայ կեդրոնացուցած չըլլար ուշադրութիւնը:

(Շար. 94)

Association Arménienne d'Aide Sociale
A.A.A.S.
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

PROJET «RETOUR AUX SOURCES»

Inauguration d'un Centre d'Accueil et de Formation destiné aux demandeurs d'asile de nationalité arménienne

L'Association Arménienne d'Aide Sociale en coopération avec l'Agence Nationale de l'Accueil des Etrangers et des Migrations et cofinancée par le Fonds Européen pour les Réfugiés a inauguré le 15 novembre 2005 son centre d'accueil et de formation destiné aux nationaux arméniens qui sont en situation irrégulière en France.

Avec ses partenaires, l'AAAS accompagne le retour volontaire en Arménie, en soutenant financièrement et matériellement leur réinsertion par des formations professionnelles et des aides à la création d'entreprises.

Pour tout renseignement contactez-nous à l'adresse suivante :
AAAS - Centre d'Accueil et de Formation
5, rue du Marché Ordener
75018 Paris
Tél. : 01. 42. 63. 32. 45
Fax : 01. 42. 63. 32. 81
E-mail : aaas.retour@free.fr

Centre Culturel SAINT MESROB
LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES

le jeudi 11 mai à 20h30

RENCONTRE
avec
HRATCH BEDROSSIAN,
éditeur, traducteur, essayiste
sur le thème :
LE POINT SUR LA REALITE ET LES FALSIFICATIONS DU GENOCIDE DES ARMENIENS EN 1915-1919
Présentation de Karen Simonian

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
— Entrée libre —

UCFAF
6 Cité du Wauxhall
75010 Paris — Métro: République
☎ 01 42 08 76 49

CONCERT
L'UCFAF présente
OLIVIER PEHLIVANIAN
(Violon)
KATIA NEMIROVITCH-DANTCHENKO
(Piano)

Au programme :
Alfred Schnittke — L.V. Beethoven — Gabriel Fauré — E. Baghdassarian — A. Khatchatrian

Vendredi 12 mai à 20 heures 30
Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris,
Métro: Richelieu - Drouot

P.A.F.: 20 Euros — Etudiants: 15 Euros

Réservations :

— **UCFAF** : 6 Cité du Wauxhall 75010 Paris, de 14h à 17h 01 42 08 76 49
— **Librairie Samuelian:** 51 rue Monsieur-le-Prince 75006 Paris
— **Cabinet Terziyan:** 13 rue Lamartine 75009 Paris
— **Arto Pehlivanian:** 01 64 63 03 86 — 06 86 47 47 16
— Parking rue Chauchat —

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N⁰ 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— **Araxie : 01 39 83 71 19.**

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

CHAVILLE

Soirée Cabaret

La Section «Ter Tavtian» de Chaville organise le samedi 20 mai à partir de 20 heures une **Soirée Cabaret** avec Alain POSTURE, imitateur et GIGI la Fleur de Montmartre, chanteuse et French CANCAN, ainsi que Philippe et Vartan pour les musiques traditionnelles arméniennes.

MARSEILLE

La Croix Bleue REGION MARSEILLE organise

DU 24 MAI AU 3 JUIN
— 16 jours —
un Voyage en Arménie
Hôtel ANI pension complète
Tourisme en car air conditionné

Etcmiadzine — Gumri — Khor Virab — Noravank — Haghpat — Guéghart — Garni — Tadev — Goris — Sartarapat — Djermouk etc., etc...
3 jours au KHARABAGH Hôtel

Départ de Marseille via Paris Erévan
Visas Arménie et Kharabagh
taxe aéroport compris

Prix : 1750 Euros par personne en chambre double.

Réservations :

Christine : 06 12 93 09 80
Jeanine : 04 94 32 11 87
Marie-Rose : 06 22 11 81 75

A.A.A.S.
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956
recherche
DIRECTEUR(TRICE) DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arménennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
Փ Ա Ր Ի Զ

BOIS-COLOMBES

Le Dimanche 14 mai à 16 heures 30
LA COMPAGNIE DE DANSE
YERAZ
présente
PARFUMS D'ARMENIE

Direction artistique :
Christina GALSTIAN-AGOUDJIAN
— Salle Jean Renoir —
7 Villa des Aubépines
92270 Bois-Colombes

Réservations :

01 56 83 91 03 — 06 24 33 35 86 — 06 14 74 92 97

— ARMENIE — ARTSAKH — IRAN DU NORD — SYRIE DU NORD —
ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE

DINER DE SOUTIEN

ET PRESENTATION DES PROGRAMMES

Samedi 13 mai à 19 heures

au NOVOTEL-PARIS LES HALLES,
8 Place Marguerite de Navarre, Paris 1er
Métro Châtelet, sortie rue de la Laverie ou Place Saint-Opportune

Participation : 50 Euros (35 Euros pour les étudiants).

Réponse souhaitée avant le 8 mai
Tél.: 01 42 33 08 98 — Courriel: a.andreassian@wanadoo.fr

(Շար. Ա. էջէն)

ւած էր Սեպտ. 11ի ոճրափորձերուն կապակցութեամբ: Դատավարութեան ընթացքին ընդունած էր որ յանցաւոր է:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ *պահպանողական երեսփոխանները բուռն յարձակումներով դէմ ելած են բնապահ երեսփոխան Հ. Ք. Շթրէօպէլին. ան առաջարկած էր երկրին փառերգին Թրքերէն տարբերակն ալ ընտեղծել, որպէս Գերմանիոյ բազմալեզու յատկանիշին ապացոյց: Քննադատողները պնդած են թէ Շթրէօպէլ ոչինչ կը հասկնայ համարկում կոչուածէն:*

ՓԻԹԸՐ ՀԱՆՏՔԷ *աւստրիացի գրագէտին թատերգութիւնը "Ճամբորդութիւն հընչուն երկիրը կամ հարցումին արուեստը" կրնայ չներկայացուիլ 2007 Յունուար 17-էն Փետրուար 24 Գոմէտի Ֆրանսէզ, ինչպէս նախատեսուած է, որովհետեւ թատերագիրը ներկայ եղած է Միլոսեւիչի յուղարկաւորութեան: Այս է Ազգ. Թատրոնին վարիչին որոշումը, ինչ որ բաւական աղմուկ հանած է եւ խումբ մը մտաւորականներ դիմում ըրած են, որպէսզի նման գրաքննութիւն չկատարուի: Ենթական տարիներէ ի վեր կողմնակից մըն է Միլոսեւիչի, ինչ որ դեր չի կրնար խաղալ իր գրական վաստակին վրայ: Հանտքէ ծնած է 1942ին եւ 25 տարի է փարիզեան արուարձան մը կ'ապրի:*

ՀՌՈՄԻ *մէջ Մայիս 2ին յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Իտալացի այն երեք զինուորներուն (չորրորդը ռումանացի էր), որոնք սպաննուած էին Իրաք անցեալ շաբթու: Ներկայ եղած են պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ: Զոհերը "ազգին հերոսները" կը նկատուին: Իտալիա 29 զոհ տուած է Իրաքի մէջ "Անթիքա Պապիլոնիա" գործողութեան սկիզբէն ի վեր (2003 Մարտ):*

ԵՈՒԿՈՍԻ *նախկին նախագահը՝ Միխայիլ Խոտորքովսկի, որ ութ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է եւ Սիպիր բանտարկուած է, պղտոր պայմաններու մէջ հիւանդանոց փոխադրուած է: Զանազան եւ հակասական բացատրութիւններ տրուած են, որոնք շատ բան չեն լուսաբաներ: Սկիզբը, ըսուած է որ անընդհէնի թունաւորման զոհ գացած է, ապա ըսուած է թէ հացադուլի հետեւանք է, երբ յանկարծ ուտել սկսած է: Կ'ըսուի սակայն թէ վիճակը մտահոգիչ չէ:*

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 6

SAMEDI
6 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.448 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21.448

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՏԽՈՒՐ ՏԱՍՆԸՀԻՆԳԱՄԵԱԿ ՄԸ

Այս օրերուն Ղարաբաղ կը նշէ տխուր տասնըհինգամեակ մը. ան կը վերաբերի ռուսատրպէջանական միացեալ ուժերով Հայը իր հողերէն վտարելու "Օղակ" գործողութեան: Բաքու յղացուած ծրագիրը անոնց համայնավար ղեկավարները մեծ դժուարութիւն չունեցան ընդունիլ տալու Մոսկուայի մեծամեծներուն՝ եւ Ատրպէջան բանակած խորհրդային 4րդ բանակի եւ Ներքին գործերու նախարարութեան հրամանատարութեան: Մանաւանդ չըրջան մըն էր երբ Խորհրդային միութեան քայքայումի հոլովոյթին մէջ պահպանողական տարրերը կը յամառէին Գորբաչովէն պահանջելու որ բռնի ուժով հնազանդեցնէ կեդրոնախոյս հանրապետութիւններն ու անկախանալու ձգտումին տէր քաղաքացիները:

1991 Մարտ 17ին խորհրդային ղեկավարութիւնը Միութեան ապագային մասին հանրաքուէ կազմակերպած էր: Հինգ այլ հանրապետութիւններու կարգին Հայաստան եւս մերժեց զայն, յայտարարելով որ մտադիր է ինք կազմակերպելու սեփական հանրաքուէ, վճռելու համար Խորհրդային միութենէն Հայաստանի միակողմանի կերպով դուրս գալու հարցը: Մինչդեռ Ատրպէջան մասնակից եղաւ Գորբաչովեան նախաձեռնութեան ու քըւէարկեց ի նպաստ Խորհրդային միութեան պահպանումին:

Առիթը հիմնական պատրուակ եղաւ որ մէկ կողմէ Ատրպէջանցիներու հաւատարմութիւնը վարձատրելու, միւս կողմէն Հայերը պատժելու նպատակով Գորբաչով համաձայնի հակահայ գործողութիւններու: Ապրիլ 30ին (1991) խորհրդային 4րդ բանակի բ. բաժանումը հրասայլերու, ռազմային օդանաւերու աջակցութեամբ շրջափակեց Ատրպէջանի Խանլարի շրջանի հայաբնակ Գետաշէնն ու Մարտունաշէնը, որոնք Շահումեանին ու Ղարաբաղին միանալու կամք արտայայտած էին:

Գործողութեան հետեւանքը եղաւ անձնագրերու ստուգման պատրուակով հայկական գիւղերու բնակիչներուն արտաքսումը: Անոնք ուղղաթիռներով կը տարուէին Ստեփանակերտ ու Կիրովաբադ, անկէ Հայաստան: Երկու գիւղերու գրեթէ անզէն բնակիչներն ու Հայաստանէն օժանդակութեան փութացած քանի մը տասնեակ փէտայիներ ինչպէ՞ս կրնային դիմադրել կանոնաւոր բանակին: Անոնց ղեկավարներէն Թաթուլ Կրպէեան, Ս. Աչըքկէօզեան արդէն ինկան անհաւասար պայքարին մէջ: Շաբաթ մը ամբողջ տեւեցին արտաքսումը, խոշտանգումները, սպանութիւնները. կացինահար եղան, գնդակահարուեցան տարեց մարդիկ: Հայ երիտասարդներ գերեվարուեցան ու ազատ արձակուեցան մեծամեծ փրկագիններով: Յետոյ, երբ գիւղերը անտէր մնացած էին, սկսաւ թալանը: Գործողութիւն ձեռնարկողները Հայերէն բռնի ըստորագրուած թուղթեր առին, ցոյց տալու որ անոնք իրենց կամքով մեկնած են:

Նոյն ճակատագիրը կը սպառնար Շահումեանին, Հադրութին, Բերդաձորին ու Ոսկեպարին: Աւելի ետք Բուզլուխին, Իրքէջին, Մանաշիդին: Իր այս ընթացքով Բաքուն մտնեց ղարաբաղեան խնդրին լուծումի իր տարբերակը, այսինքն՝ ռազմական լայնածիր գործողութեան հետեւանքը, մինչեւ որ կողմերէն մէկը յաղթանակ տանի:

Բ. Աթանէսեան այս տասնըհինգամեակին ծալքերը բացող իր յօդուածին մէջ կ'ըսէ ("Ազատ Արցախ", Մայիս 4) թէ Ատրպէջանցիներուն այս հրահանգը ճիշդ ընկալուեցաւ հայկական կողմէն ու վարանիլը այլեւս իմաստ չունէր: Արդիւնքը այն եղաւ որ լուծեան մասնուեցան կըրակակէտերու վերածուած Շուշին, Լաչինը, Աղդամը, Ֆիզուլին, եւլն.,

«Որքան էլ տխուր ու հակասական հնչի, Հայերի համար արցախեան յաղթանակները սկիզբ են առնում չարաբաստիկ այդ գործողութեան օրերից» կ'ըսէ Բ. Աթանէսեան, համաձայնելով Ատրպէջանցիներուն հետ թէ «Ղարաբաղեան հարցի քաղաքական լուծումը հնարաւոր չէ», քանի որ տակաւին "Օղակ" գործողութեան քաղաքական արժեւորումը չէ կատարուած եւ դեռ Շահումեանը, Գետաշէնը, Մարտաշէնը գերութեան մէջ են:

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Ֆրանսայի Հայկական կազմակերպութիւններու խորհուրդը Մայիս 5 թուակիր իր կոչով կը յիշեցնէ որ Մայիս 18ի առաւօտուն օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի Ազգային Ժողովին, որ կը ձգտի պատժելու Հայոց Ցեղասպանութեան ժխտումը: Այս առթիւ, Խորհուրդը կոչ կ'ընէ գաղութին, որ զօրավիգ ըլլայ այն երեսփոխաններուն, որոնք նպաստաւոր դիրք ունին այդ օրինագիծին հանդէպ, հաւաքուելով նոյն օրը ժամը 9.30էն ըսկըսեալ Ազգային Ժողովի հրապարակը: Օրինագիծին նպատակը մանրամասնելէ ետք, կոչին եզրակացութիւնն է.– "Եթէ Հանրապետութեան պարտականութիւնն է պաշտպանել մեր իրաւունքները, մեր ալ պարտականութիւնն է Մայիս 18ի մեր ներկայութեամբ Ազգային ժողովին առջեւ, պաշտպանել Հանրապետութիւնը":

ՖԻԿԱՐՕ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԿՈՉԸ ԻՐԵՆՑ «ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ»

Ֆիկարօ (Մայիս 5) ծանուցում խորագրին տակ ամբողջ էջ մը հրատարակած է ուր Թուրքերը կը կրկնեն չատ հին, բայց իրենց համար չհինցած յանկերգը, արդէն հանդիսանալու համար Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման կամ, ինչպէս այսօր, ժխտողներու դէմ ներկայացուած պատժական օրինագիծին: Կոչը ստորագրած են առեւտրական մեծ (9) կազմակերպութիւններ:

Ի՞նչ կ'ըսուի այդ կոչին մէջ: Կը յիշուի որ "Հայերը եւ Թուրքերը աւելի քան 1000 տարի խաղաղ համակեցութիւն մը ապրած են" եւ պէտք է կրկին նման կեանք մը ապրին, ուրեմն կը կրկնեն Թուրքիոյ Խորհրդարանին կողմէ վաւերացուած Էրտողանի եւ Պայքալի (ընդդիմադիր) նախաձեռնութիւնը, զոր "պատմական" կը նկատէ: Ի՞նչ է այդ առաջարկը. ոչ ուրիշ բան քան այն յանկերգը ըստ որուն հարցը կը վերաբերի պատմաբաններուն եւ ոչ քաղաքական մարդին, ուրեմն կրկին դիմում կ'ըլլայ Ռ. Քոչարեանի որ "համատեղ յանձնախումբ մը կազմուի բաղկացած թուրք եւ հայ պատմաբաններէ եւ Թուրքիա ի յառաջագունէ յանձնառու է ընդունելու տարուած աշխատանքներուն եզրակացութիւնները":

Աւելորդ է որ մենք ալ կրկնենք կոչին ամբողջ բովանդակութիւնը, քանի մաշած յանկերգերու այս անվերջանալի կրկնութիւնները նոր բան մը չեն բերեր ոչ մէկուն...

ՕԴԱՆԱՒԻ ԱՐԿԱԾԷՆ ԵՏՔ

ՈՐՈՆԵԼՈՒ, ՊԱՐԶԵԼՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Սոչիի օդակայանը էջքի պահուն Մայիս 3ի առաջին ժամերուն ջախջախուած հայկական օդանաւին բեկորներն ու ճամբորդներուն դիակներ ծովէն հանելու աշխատանքները կը շարունակուին ռուս, հայ եւ ֆրանսացի սուզորդներու անդուլ աշխատանքով: Հանուած աւելի քան 50 դիակին մօտ կէսին ինքնութիւնը ճշդուած էր ու սկսած Երեւան փոխադրութիւնը:

Սոչիի համատարած մթնոլորտին մէջ հետաքրքրութիւնները հետզհետէ կը կեդրոնանան աղէտին պատճառները պարզելու ջանքերուն վրայ: Ինչպէս առաջին պահէն չէշտուեցաւ, բացառուած է ահաբեկչութեան վարկածը, սակայն եւ այնպէս ռուսական լրատուներ կը շարունակեն շօշափել զայն, յատկապէս նկատի ունենալով յայտնի դէմքերու ներկայութիւնը օդանաւին մէջ: "Ազգ"ը (Մայիս 5) կը գրէր թէ ռուսական կողմին մօտ ակներեւ է արկածին պատճառը օդանաւին անձնակազմին ընթացքին մէջ փնտռելու հակումը: Այդ առումով յատուկ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ օդաչուներուն եւ վրացական Թիֆլիսի կեդրոնին անձնակազմին միջեւ խօսակցութիւնը, որուն ձայնագրութիւնը յանձնուած է Հայաստանի դատախազութեան ներկայացուցիչներուն: Այդ ձայնագրութիւնները կը պարունակեն Թիֆլիսի խօսակցութեան 90%ը, բացի վերջին պահերէն երբ օդանաւը արդէն անհետացած է ռատարներու պաստառներէն:

Օդագնացութեան վրացական ընկերութենէն ըսուած է նաեւ թէ իրենք ու Ռուսաստանի աղբիւրները տարբեր տեղեկութիւն հաղորդած են օդաչուներուն, օդի պայմաններուն մասին: Անոնք կը պահանջեն որ արկածը հետազօտող ռուսական յանձնաժողովին մէջ ընդգրկուի վրացական կողմն ալ. մանաւանդ որ արկածը պատահած է օդաչուներուն հետ հաղորդակցութեան կապին Թիֆլիսէն Ռոստով փոխանցումէն 15 վայրկեան ետքը:

Պատահարին ստոյգ պատճառները պարզելու համար էական է օդանաւին սեւ տուփերուն պարունակած տեղեկութիւնը: Մայիս 5ի առաւօտուն կը տեղեկացուէր թէ անոնց տեղը ճշդուած է ծովուն շուրջ 600 մեթր խորութեան մէջ: Այդ խորութենէն օդանաւին բեկորները հանելու համար Ռուսաստան հարկաւոր միջոցները չունենալով, դիմած է այլ երկիրներու օժանդակութեան:

Ռուսական լրատուներու մէկ տեղեկութիւնը եւս ուշադրութիւն գրաւած է. անոնք Ռոստովի օդակայանի ներկայացուցիչին արտայայտութիւններուն արձագանգելով յիշեցուցած են թէ Փետր. 25ին նոյն օդանաւը վնասուած էր Ռոստովի օդակայանը էջքի պահուն, կլիմայական չատ աննպաստ պայմաններով: Զկարենալով "Զուարթնոց" իջնել, օդանաւը Ռոստով մեկնած էր, հոն բախելով ձիւն հաւաքող մեքենային սանդուխին: Վնասուած էր արտաքին երեսպատման չերտը:

Զոհերու հարազատներէն շուրջ 300 հոգի Սոչի կը գտնուին արդէն. անոնց պանդոկ ու այլ հարկաւոր ծառայութիւններ ապահովուած են: Աճիւններու փոխադրութիւնը կը կատարուի պետական միջոցներով. առկէ զատ, ամէն ընտանիքի կը տրամադրուի 1,5 միլիոն դրամ (շուրջ 3.000 տոլար):

Այդ ընտանիքներուն աջակցելու նպատակով Հայաստանի, արտասահմանի կազմակերպութիւններու, գործի մարդոց դիմումով դրամատան յատուկ հաշիւներ բացուած են դրամով, ռուբլիով, տոլարով, եւրոյով.

Ինեկոբանկ (դրամ) – 20 500 22 17 060 1003
Հայխնայբանկ (ռուբլի) – Կեդրոն– 160 48 200 54 53
Հայէկոնոմբանկ (տոլար)– 16 300 81 23 743
Հայէկոնոմբանկ (եւրօ) – 16 300 81 23 750

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Տ. ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ մամուլի իր 10րդ ասուլիսին ընթացքին յայտնեց թէ կառչած կը մնայ իր աթոռին, թէեւ այս անգամ չկրցաւ խուսափիլ մասնակի գիջում մը ընելէ: Մինչ, ցարդ կը պնդէր որ երբեք Ն. Սարքոզիի եւ միւսներուն անունը չէր տրուած, 2004 Յունուար 9ի ժողո-

(Շար.ը Դ. էջ)

Les condoléances du Président Chirac à R. Kotcharian

Paris, le 3 mai 2006

Monsieur le Président,

Cher Ami, (mention manuscrite)

C'est avec consternation que j'ai pris connaissance de l'accident qui s'est produit la nuit dernière à proximité de Sotchi et a coûté la vie à plus d'une centaine de personnes, dont une majorité de ressortissants arméniens.

Dans ces circonstances tragiques, je tiens à vous exprimer, au nom du peuple français, mes condoléances les plus sincères à vous-même ainsi qu'aux familles des victimes et à leurs proches.

Je vous prie de croire, Monsieur le Président, à l'assurance de ma très haute considération et de mon amitié dans cette épreuve.

Avec ma cordiale solidarité face à ce drame, (mention manuscrite)

JACQUES CHIRAC

Son Excellence
Monsieur Robert KOTCHARIAN
Président de la République d'Arménie
EREVAN

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբողջ աշխարհէն Երեւան հասնող ցաւակցական գիրերուն քով ուշագրաւ է Անգարայէն ղրկուածը. հակառակ երկու երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու չգոյութեան, Արտաքին գործերու նախարար եւ փոխ վարչապետ Ա. Կիւլ ցաւակցական գիր մը յղած է նախարար Վ. Օսկանեանին: Ան իր եւ Թուրք ժողովուրդին անկեղծ վշտակցութիւնը յայտնած է արկածին զոհերուն ընտանիքներուն:

ՄԱՅԻՍ 8Ի (1945) զինադադարի տօնին առթիւ, "Յառաջ" լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի օր (Երեքշաբթի, Մայիս 9ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Մայիս 10:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՅԱՐԿԻ ՊԱՏՈՒՀԱՆԷՆ ՊԱՏԳԱՄԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՊԷԼՏԵԱՆԻՆ

Աչքերս բացի չբացի
անուն մը տունն փնտի...
կարծիքս յայտնե՞լ
անկարելի,
փրենք անունս
արդէն որոշած էին...
Անձնաթուղթ մըն ալ տունն
որուն վրան
ճի՛շդ մէջտեղը
կը գտնուէր
ծառ մը մայրի...

Անունս
մայրի ծառով անձնաթուղթին մէջ
աջէն ձախ գրած էին,
փակ երբ
աջէն ձախ գրուած անունս կարդային,
կարծես
ուրիշ անձ մը կը կանչէին...

Ձեմ գիտեր՝
սխա՞լ գրած էին
թէ սխալ կը կարդային...
կարծեմ
թէ՛ սխալ գրած էին
թէ՛ սխալ կը կարդային...
Խնդիր չէ՛ր,
հո՛ն
մաալէ՛շ կ՚ըսէին...
Սա անունիս խնդիրը
միայն ինծի վիճակուած չէ՛ր...
Բոլորիս ճակատագիրն ալ
միեւնոյնն էր...
Նորէ՛ն կը կրկնեմ,
մեզի համար
խնդիր չէ՛ր.
ինչպէ՛ս ուզէին
թող գրէի՛ն.
ինչպէ՛ս ուզէին
թող կանչէ՛ին,
մերինները
մեր թաղերուն մէջ
ուրիշ անուններով կնքուած էին...

Պիւլպիւլ Ժիբօ
Եումուրթա Գօզօ
Ոսգուն Պայծառ
Պրըխ Աւետիս
Ջօխպիկէ՛ն
Ջափրա՛ստ
Թէրմոս Արթին
Ջիբրին Լուսին
Նայլոն Սեմա
Շէրի Մարի
մէկը կ՚երթար
միւսը կու գար
մեր աշխարհը կը դառնա՛ր
իսկ ժամանակը
կարծեմ նոյն տեղը կը մնար...

Մեր աշխարհին մէջ
ես ալ
բոլոր խաղընկերներուս նման
լաստիկէ սանտալ ունէի,
եւ կարճ տափատ կը հագնէի...
այսինքն
փողոցը կը խաղայի՛...

Իսկ երբ
Պայղուշ Մարիին ծառին
նորաշխարհները հասուննային,
կը գողնայի՛...
Մէկու մը չըսէ՛ք, կ՚աղաչե՛մ,
այսօր քառասուննոց կնիկ եմ,
հաճի՛ք, խնդրե՛մ,
քանզի այս քաջագործութեան մէջ
ես առանձին չէի,
խաղընկերնե՛րս ալ
մաս ունէին...
Ցետոյ
բոլորս նստած
պատի շուքին տակ,
Պայղուշ Մարիին ծառէն
նորաշխարհները գողցուած
մէկիկ մէկիկ կ՚ուտէինք
եւ կուտերը
ամէնէն հեռուն թքնելու
մրցում կ՚ընէինք...

Երբեմն
ափիս մէջ
հինգ ղուրուշնոց մը կը յայտնուէր...
Հինգ ղուրուշով
Ղազլ էյ պէնէք կը գնէի...

Իմ տարիքիս տղայ մըն էր,
կէսօրէ ետք
ժամը չորսին կամ հինգին,
անհասկնալի բառերով
մոնոտոնիկ մը նման կանչելով
թաղէ թաղ կը ծախէր...
Ապակիէ տուփ մը ունէր,
որ վերէն կը բացուէր:
Մատներով
թափթփելով
քիթս միթս
վրաս գլուխս
ճերմակ շաքար ըլլալով,
բրդուճ բրդուճ կ՚ուտէի...

Այսօր կը հասկնամ
որ մայրի ծառով անձնաթուղթիս
աջէն ձախ գրուած լեզուով
Ղազլ էյ պէնէք
աղջիկներու մազեր
կը նշանակէ եղեր...
Իսկապէս ալ բարակ ճերմակ շաքարը
մազ մազ էր...
Մեր աշխարհին մէջ
ես ալ
բոլոր դասընկերներուս նման
դպրոց կ՚երթայի:
Լայնարձ համազգեստ մը կը հագնէի:
Առարկութիւն չունէի,
պարզապէս
ճերմակ օձիքէն
կը խեղդուէի՛,
սակայն դանդատ չունէի,
կարծեմ որովհետեւ
գանգատելու իրաւունք
չէր տրուած մեզի...

Տարինե՛ր
միայն մէ՛կ համազգեստով մնացի,
մինչ ես
տարուէ տարի
կը մեծնայի՛...
չէ՞ որ պնակին մէջ
ինչ որ դրուէր
պէտք է ամբողջութեամբ ուտուէր...
Կ՚ըսէին
թէ եթէ պնակիդ մէջինը վերջացնե՛ս,
պնակդ մաս մաքուր ձգե՛ս,
նշանած մը կ՚ունենաս
որ ունի փայլո՛ւն երես...

Բան մը պիտի պատմէի,
ուրիշ բան եղաւ,
բանը մինչեւ նշանածին հասաւ...
ո՞ւր էինք,
ի՞նչ կ՚ըսէի,
հա՛,
տարուէ տարի կը մեծնայի՛...
հետեւաբար
ամէ՛ն տարի
վարի մասը միակ համազգեստիս
կ՚աւելնար շերտ մը
լաջուարթ կտորի...
Ամէն մէկ շերտ կտորի
ունէր տարբեր երանգ մը լաջուարթի...
Երանգաւո՛ր, շերտաւո՛ր,
լաջուարթ համազգեստս
անշուշտ մի՛շտ
պէտք է ծածկէր ծունկերս,
եթէ ոչ
ամօթ կ՚ըլլար...
վասնզի մեր աշխարհին մէջ
շա՛տ կարճ էր
դժոխքի ճամբան...
ան որ
ճղճի՛մ յանցանքով մը բռնուէր,
կամ շիփ շիտակ
դժոխք կը նետուէր,
կամ ալ վերէն
Աստուած պապան
գլխուն մե՛ծ քար մը կը նետէր...
Ի՞նչ ըսեմ,
մեծով պզտիկով
կը հաւատայի՛նք...
Ըսելիքս չարունակե՛մ,
նորէն նիւթէս դուրս չելլեմ...
Կանաչ մայրի ծառը
միայն անձնաթուղթիս վրան չէ՛ր
Կարմիր եւ սպիտակ
ծածանող դրօշակին
ճիշդ մէջտեղն ալ կը գտնուէր...
Ամէն տարի
ամավերջի հանդէսին
դպրոցական երգչախումբով

հոգւով սրտով,
այս դրօշակին
քայլերգը կ՚երգէի...
Հպա՛րտ էի,
փչուած ուռած կ՚երգէի՛,
եւ շիտակը
կը կարծէի
թէ այս դրօշակին համար
աչքերս գոց կը պատերազմէի՛,
սակայն
քանի մը տարի ետք
երբ իսկական պատերազմը բռնկեցաւ,
շուարած մնացի...
Աչքերս բացի,
աջը մտիկ ըրի,
անոր ականջ դրի,
սակայն բնաւ չհասկցայ
թէ ո՞վ
որո՞ւն դէմ կը պատերազմի...
Այդպէս ալ անգէտ
մինչեւ այս օրս մնացի...

Ի՛նքն ալ
մայրի ծառով
անձնաթուղթ մը ունէր,
եւ մեր տունէն
դէպի վերի կողմերը կ՚ապրէր...
Այդպէ՛ս է եղեր.
ես այն ժամանակ
անշուշտ լուր չունէի...
Իսկ այսօր
Փարիզ
նեղ փողոցի մը նայող
թաղարներով լի
չորրորդ յարկի
իր պատգամին պատուհանին առջեւ նստած,
ակնոցը քթին ծայրը սահած,
մատներուն ծայրով
անխոնջ կը մեքենագրէ,
անվերջ կը նկարագրէ,
կը ձեռագործէ՛
բազմաթիւ կեանքեր
մանրակրկիտ
մէկիկ մէկիկ
թաղէ թաղ
աստիճաններէն վեր
փողոցէն վար
աջ ձախ
մէկը կ՚երթայ
միւսը կու գայ

աշխարհը կը դառնայ
իսկ ժամանակը
իր գիրքին մէջ
կ՚անմահանա՛յ...

Քայլ առ քայլ
իր գիրքին մէջը
գրողին հետը
կը քալեմ բռնելով
իր յիշողութեան
հաստ ու ամուր պարանը,
աստիճաններէն վեր
փողոցէն վար
աջ ձախ
ներկայէն դէպի անցեալը,
անցեալէն դէպի ներկան,
ներկա՞յ,
անցեա՞լ,
թէ կանգ առած
ժամանակ մը անմահացած...

Տողերուն մէ՞ջն եմ
թէ տողերը կարդացողն եմ...
թէ մէջն եմ, թէ դուրսն եմ,
թէ անցեալն եմ, թէ ներկան եմ,
թերեւս ալ ապագան եմ...

Փարիզի մէկ նեղ փողոցի նայող
թաղարներով լի
գոյն գոյն ծաղիկներով
նոյնիսկ նորաշխարհի ծառով
չորրորդ յարկի
իր պատգամին պատուհանին առջեւ
հանգի՛ստ նստած
գրողին դիմաց,
ինք հայաչէնցի,
ես էշրէֆիէցի,
փոքրիկ գաւաթով
ումպ ումպ
կը խմեմ սուրճը վայելքով
մինչ պատուհանէն
գոյն գոյն ծաղիկներով իր պատգամէն
մեզի կը նային
ու կը ժպտին
իր գիրքին մէջ անմահացած
իրենները,
նաեւ իմինները,
այսինքն՝
Մերինները...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Գ. ՌԱՅՍԻ ՏՈԼԱՐՆԵՐԸ ՄԵՐԺԵԼ

Իրաքէն ետք Իրանի եւս ժողովրդավարութիւն, մարդկային իրաւունքներու յարգանք տանելու ամերիկեան յանկերգը, այդ ուղղութեամբ գործադրուած ճիգերը ըմբոստացումի մղած են Իրանահի մը որուն ամուսինը անարդարօրէն ձերբակալուած, չարչարուած է որպէսզի "խոստովանի":

Ան կ՚ըսէ թէ աւելի քան 27 տարիէ ի վեր Իրանցիները ԱՄՆ-ու հետ լարուած կացութեան հետեւանքները կը կրեն. իսկ իշխանութիւններու մօտիկ միջնորդները կ՚օգտուին այդ վիճակէն: 27 տարիէն աւելի է որ Իրանի իշխանութիւնները տընտեսական, քաղաքական, մշակութային, ընկերային կրճատումներ կը պարտադրեն ժողովուրդին, "աշխարհակալութեան դէմ պայքար"ի պատրուակով: Իսկ վերջին զարգացումները իրենց ազդեցութիւնը տարածած են ամբողջ բնակչութեան վրայ: Ոմանք կը խորհին թէ առանց ԱՄՆ-ու միջամտութեան, Իրանցիները իրենց երկրին մէջ քաղաքական փոփոխութեան ձեռնարկելու կարողութիւնը չունին: Ուրիշներ կ՚ընդդիմանան նման միջամտութեան մը, բայց այլընտրանք ալ չեն տար:

ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարուհի Գ. Ռայսի Իրանի ժողովրդավարութեան ու մարդկային իրաւունքներու զօրավիգ կանգնելու համար 75 միլիոն տոլարի յատկացումը ա՛լ աւելի ծանրացուցած է մթնոլորտը: Իսլամական հանրապետութեան ընդդիմադիրները նախընտրած են խուսեմ վարուիլ, գիտնալով որ ԱՄՆ-ու հետ գործակցելով միշտ իրենք ամբաստանուած են: Իրականութեան մէջ Գ. Ռայսի յայտարարութիւնը իրանեան կառավարութեան զէնքեր կու տայ, որպէսզի ճնշէին մարդկային իրաւունքներու պաշտպանները եւ քաղաքացիական ընկերութեան կողմնակիցները: Գլխաւոր պատճառը այն է որ Գ. Ռայսի նիւթ ըրած գումարներուն գործածութեան ձեւը յստակ չէ: Այդ գումարներով արտասահմանի մէջ ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի պարսկախօս կայաննե՞ր պիտի հիմնուին, թէ ներսը քաղաքացիական ընկերութեան մը կողմնակիցները եւ կառոյցները պիտի զօրացուին: Յայտնի է թէ Ռայս Իրանի ներքին կացութեան լաւատեղեակ խորհրդականներ չունի:

Այս տրամաբանութեամբ, յօդուածագիր իրանուհին պարտականութիւն համարելով տեղեկացնել, կ՚ըսէ թէ Խաթամիի նախագահութեան օրերուն (1997 - 2005) ծայրայեղականները յեղաշրջականներուն հասցէագրուած "տոլարներու պայուսակ"ի մը շշուկներուն հեղինակներն էին, առանց կարենալ իրենց ըսածը փաստելու: Միջոց մը ետք տարիքոտ լրագրող մը իշխանութիւններու կողմէ արգելափակուեցաւ: Զարչարանքի տակ "խոստովանեցաւ" թէ ԱՄՆ-էն եկած միլիոնաւոր տոլարները բաժնած է յեղաշրջական լրագրողներու: Այդ "խոստովանութիւն"ներուն վրայ բազմաթիւ լրագրողներ, ընդդիմադիրներ, արուեստագէտներ, կիներու իրաւունքներու, մարդկութեան իրաւունքներու պաշտպաններ հարցաքննուեցան, վարկաբեկուեցան:

Այդ տարիքոտ լրագրողին կինն է յօդուածագիրը: Ամուսինը բանտէն հիւանդանոց փոխադրուած է, յետոյ տուն դրկըւած, ուր հսկողութեան տակ է: "Այդ մարդը օտար երկիրներու հետ ոչ մէկ կապ ունէր. դրպաններն ալ պարապ էին"

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Այս տարի դարձեալ Կրընոպլի Հայկական Միութիւններու Համաքականը ոգեկոչեց ապրիլեան 91րդ տարելիցը զանազան ձեռնարկներով:

Ուրբաթ, Ապրիլ 21ին, Զբօսաշրջութեան տան մէջ, ժամը 20:30ին երկու չահեկան դասախօսութիւններ տեղի ունեցան: Առաջինը՝ Ս. Տէլ Վալի կողմէ տրու նիւթն էր "Թուրքիա Եւրոպայի մէջ", երկրորդը՝ "Հայ Դատի այժմէականութիւնը" Լօրան Լէյլէքեանի կողմէ, նախագահը "Եւրոհայկական դաշնակցութեան": Երեկոյթը վարեցին Կ. Ադամեան, հայկական ակումբին նախագահը եւ Գ. Գույումճեան, պատասխանատու Հ.Յ. Դաշնակցութեան: Ներկայ էին երեսփոխան Ռ. Գայընաւ, հայկական միութիւններու պատասխանատուները: Երկու նիւթերն ալ հետաքրքրեցին ներկաները: Ս. Տէլ Վալ, աւարտին, մակագրեց իր հատորը՝ "Տիկին Թիւրք":

Կիրակի, Ապրիլ 23ին, Սէն Թ'Օկիւսթէն եկեղեցւոյ մէջ, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւնը, զոր կատարեց Նարեկ Ա. Քհնյ. Վարդանեան եւ աւարտին մոմավառութիւն եւ բոցի արձարձում եկեղեցւոյ բակը:

Ապա, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Ա. Գիւրդէտէնի, Ա. Յակոբեանի եւ Զ. Աւագեանի կողմէ օրուան խորհուրդին յատուկ յայտագիր մը պատրաստուած էր: Նախ, ցուցադրուեցաւ "ցեղասպանութեան" մասին ֆիլմ մը, որու յաջորդեցին արտասանութիւններ Ա. Ներսէսեանի, Ա. Ժարիքեանի, Մ. Յակոբեանի կողմէ: Պ. Մանուկեան եւ Տ. Մ. Մարտիրոսեան իրենց մեծ հայրերու յուշերէն առնուած դրուագներ պատմեցին, թէ ինչպէս բազմատեսակ չարչարանքներ կրելէ ետք, եկած ու Ֆրանսա հաստատուած են:

Երկուշաբթի, Ապրիլ 24ին, Սէն Թ'Օկիւսթէն եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ մատուցուեցաւ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ մէկուկէս միլիոն նահատակներու յիշատակին: Պատարագեց Նարեկ Ա. Քհնյ. Վարդանեան եւ իր քարոզին մէջ յորդորեց ժողովուրդը ամուր կառչիլ Հայու հաւատքին եւ Եկեղեցւոյ, յոյս յայտնելով որ հայ ժողովուրդը օր մը կը հասնի իր արդար դատի իրագործման: Արարողութեան աւարտին, բազմութիւնը հաւաքուեցաւ Ապրիլ 24 հրապարակը եւ Հայր Մերի երգեցողութենէն ետք, հայկական եւ ֆրանսական միութիւնները ծաղկեպսակներ զետեղեցին Ապրիլ 24ի եւ Մ. Մանուշեանի յուշաքարերուն առջեւ, որմէ ետք, յաջորդաբար խօսք առին Ս. Մխիթարեան, Կապոյտ Խաչի ատենապետուհին՝ Ն. Սարտունճեան, Հայ Մշակոյթի տան փոխ–նախագահ՝ Ժ. Ֆուրէմթիէ, որոնք դատապարտեցին Թուրքիոյ ժխտումը եւ անարդար պայքարը, Թուրքիան արժանի չգտնելով անդամակցելու Եւրոպական միութեան: Նոյն մօտեցումով արտայայտուեցաւ տեղւոյն քաղաքապետը՝ Ռ. Փրոպի: Վերջին համախմբումը տեղի ունեցաւ Հայկական խաչքարին շուրջ, Փօլ Մխթրալ հանրային պարտէզին մէջ: Խօսք առին Տ. Մատունճեան (Հայ մշակոյթի տուն), Գ. Գույումճեան (Հ.Յ.Դ.), Պ. Յակոբեան (Ազգային միութիւն), ազգային ժողովի փոխ–նախագահ Գ. Գրիֆօ, երեսփոխան Տ. Միկօ, երեսփոխան – քաղաքապետ Ժ. Պիէտի, երեսփոխան Ռ. Գայընաւ: Վերջին խօսք առնողը եղաւ Մ. Տէսթօ: Բոլորն ալ դատապարտեցին Թուրքիան եւ դէմ արտայայտուեցան անոր մուտքին Եւրոպա:

Կէսօրէ ետք, երկու հանրակառքերով ժողովուրդը մեկնեցաւ Լիոն, ուրու հանդիսութեանց մասին արդէն գրուեցաւ "Յառաջ"ի մէջ:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

կը գրէ կինը: Ինք ալ ճամբորդութեան մէջ գտնուելով, չէ կրցած իր երկիրը վերադառնալ, վախնալով որ կեանքը շատ ապահով պիտի չըլլայ հոն:

Մարդկային իրաւունքներու մասին վիճարկումը չէ կրցած արմատ արձակել Իրանի մէջ: Ծնչումի տարիներուն (1980–90) այդ նոյն հարցը արտայայտութիւնը նկատուած է արեւմտեան մշակոյթին ներթափանցումին, մինչդեռ այնքան որոշիչ ազդակ եղած էր Շահին անկումին: Այսօր մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութիւններուն 75 միլիոն տոլար յատկացնել, չարժումին հետեւորդներուն կեանքը կը վտանգէ: Արտասահմանեան դրամը անպայման կը մղէ մրցակցութիւններու եւ կասկածներու, քաջալերելով կաշառակերութիւնը: Եթէ Պարսիկները չեն կրցած մինչեւ այսօր գործածել Ի. դարու այդ ձեռքբերումը որ մարդկային իրաւունքներու յարգանքն է, պատճառը տոլարներու պակասը չէ" կը գրէ Մեհրանկիզ Քար:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - ՓԱՐԻԶ

"Եթէ կ'արտասուենք այդքան խնդալէ, կը խնդանք նաեւ այդքան լալէ":

Հայկական եւ այլ մշակոյթներէ բխած հէքեաթներով, Անն Մոնթանժ եւ Աննա Մեխիկեան կը փոխադրեն մեզ կախարդական եւ բանաստեղծական այլ աշխարհներ:

Երկու արուեստագէտ հէքեաթասացներու ներկայացման ձեւը աւելի եւս կը ճոխանայ, զանազան երկիրներու աւանդական նուագարաններուն ընկերակցութեամբ (տաւիղ, քնար, եւլն...):

Բանաւոր պատմուածքներ որոնք փոխանցուած են սերունդէ սերունդ, անցած ցամաքամասեր, դարեր ենթարկուած փոփոխութիւններու, յաճախ պատշաճած ներկայ հանրութեան, սակայն միշտ ձգտած են դէպի համամարդկայինը:

Անն Մոնթանժի եւ Աննա Մեխիկեանի բառերուն կախարդանքին կը միանայ երաժշտութեան հմայքը: Քանի մը ձայն բաւարար են ստեղծելու մթնոլորտ մը, չէնտելու արարք մը, ուր մանուկ թէ չափահաս, կը "ճամբորդեն" այլուր, վերացական աշխարհ:

Ըստ Անն Մոնթանժի, հէքեաթները սահմաններ չունին, անոնց պատգամը միշտ եղած է համամարդկայինը: Հայկական, ճափոնական, թէ մեքսիքական, ափրիկեան թէ ասիական, հէքեաթները նըմանութիւններ կ'ընդգրկեն. միայն կացութիւնները, տեսարանները եւ ժամանակները կը տարբերին. անոնք հիմնուած են մարդկային զանազան փորձութիւններու եւ փորձառութիւններու վրայ:

Հէքեաթները եւ առասպելները ունին մանկավարժական ձգտումներ, կ'առաջնորդեն ունկնդիրը ինքնաճանաչման, յաղթահարելով կաշկանդող վախերն ու անձկութիւնները, եւ վերջապէս առանց հէքեաթներու երազային աշխարհին մեր կեանքը պիտի ըլլար միօրինակ:

Հարստացնելու համար իր փորձառութիւնը, Անն Մոնթանժ վերջերս ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Հայաստան, մօտէն ճանչնալու, իւրացնելու հայկական հէքեաթներն ու աւանդական երաժշտութիւնը: Մոնթանժ հետեւած է ազգաբանական երաժշտութեան ուսման, ունի պատմողի քսան տարուան փորձառութիւն; հերթական ելոյթներ կ'ունենայ Սիթէ տը լա Միւզիքի մէջ. հեղինակն է զանազան հէքեաթներու գիրք / խտացուած սալիկներու (Աէթը Սիւտ Ժիւնիոր):

Գալով Աննա Մեխիկեանի, սնած հայրենի հէքեաթներով, թատերական դասընթացքներու հետեւած է Լեհաստանի մէջ, նաեւ պարի դասընթացքներու: Ներկայիս թատերական փորձառութիւնը կը կատարելագործէ Ֆրանսայի մէջ:

Երկու արուեստագէտներու հանդիպումը տեղի ունեցած է "Գարթուշըրի տը վէնսէն"ի հետազօտական արուեստանոցին մէջ, ուր յղացած են այս իւրայատուկ ելոյթը, որ տեղի կ'ունենայ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով՝

Ուրբաթ, Մայիս 19, ժամը 20:45ին
"Տէմիրճեան սրահ"
17 rue Bleue 75009 Paris

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - ՓԱՐԻԶ

ԱՆԶՐՊԵՏԻ ՄԷՋ ՆԱՄԱԶԻ ՀԱՐՑԸ

Մալէզիա կը պատրաստուի այերանաւորդ ղրկել տիեզերք: Սակայն անկանխատեսելի հարց մը ծագած է. գիտնականները պատասխան կը փնտռեն այն հարցումին թէ մահմետական ճամբորդները ինչպէ՞ս պիտի աղօթեն, աւելի ճիշդը՝ իրենց նամազը ընեն անջրպետին մէջ, ճշդելով Մէքքէի ուղղութիւնը: Լուծումի կարօտ են նամազէն առաջ լուացուելու եւ Հալալ ուտելիք ունենալու հարցերը: Կազմակերպուած է սեմինար մը որուն մասնակից 150 գիտնական ու կրօնաւոր կը ջանան պատասխան գտնել:

Մասնագէտները պէտք է նկատի ունենան որ մալէզիացի այերանաւորդը փոխադրող անջրպետանաւը օրը 16 շրջան կը կատարէ երկրագունդին շուրջ, ինչ որ տեսական փոփոխութեան մէջ կը պահէ Մէքքէի դիրքը: Առկէ զատ արեւուն ծագիլն ու վերջալոյսն ալ հարց կը ստեղծէ: Ստուգուած է որ այդ չափանիշերը նկատի առնելով տիեզերքի ճամբորդները պէտք է 24 ժամուան մէջ 80 անգամ նամազ ընեն: Գիտնականներն ու կրօնաւորները կը խորհին որ համակարգիչի ծրագրով մը կարելի կ'ըլլայ հարցերը լուծել:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՐԱԲԱՐԻ ՀՈՄԱՆԻՇՆԵՐԻ
ԲԱՌԱՐԱՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Երեւանի Համալսարանի
Հրատարակչութիւն

Երեւան 2006

Հայկական մատենաշար Գալուստ
Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան

ՅԱՆԳԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
(Արեւելեանական ուղղագրութեամբ)

ՊԱՒԷԼ ՇԱՐԱԲԽԱՆԵԱՆ

Երեւանի Համալսարանի
հրատարակչութիւն, Երեւան 2005

Հովանաւորութեամբ Գալուստ
Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան

ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ

Թարգմանեց՝
ՎԱԶԳԷՆ ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ

«Ով սիրուն սիրուն» կը սկսի երգել, ցցուելով հպարտօրէն չնախատեսուած զոհողութեան մէջ վերագտնելով իր ամբողջ անմեղ, խաղաղ յանդգնութիւնը: «Ով սիրուն սիրուն, անիծեալներ, գրաւի կու գամ: Պիտի չյաջողիք բոլորը մեռցընել»:

Խելագարութեան հով մը կ'անցնի դաշտին վրայէն: Միւս կիները բոլորը կը սկսին պոռալ, թեւերը դէպի երկինք բարձրացուցած, թառամած ծաղիկներու պէս որ վրէժ կը կանչեն: Զափթիէները, յանկարծակիի եկած, կը ցատկեն Ազնիւին վրայ, միայն զինքը լռեցնելով, որ կը շարունակէ երգել մինչեւ որ սուրի հարուած մը կը կտրէ գլուխը: Երթաս բարով, անուշ Ազնիւ: Երթաս բարով, Հայաստանի տատրակ:

Մութին մէջ, Շուշանիկ եւ պզտիկները կը մտնեն կառքին կրկնակի յատակին մէջ: Վարի կողմը բացուած դուռը կը գոցուի անոնց վրայ: Իսմէնէ եւ Նազիմ արագօրէն կը պահուըտին կառքին մէջ, յատակին վրայ տափակցած, կը բանան փայտէ ձողերը վարիններուն օդ հայթայթելու համար, մխիթարական քանի մը բառեր փսփսալով: Ահաւասիկ Զարեհ, գունաթափ, դուրս կ'ելլէ խրճիթէն ուր հրամանատարը քնեց, կը թօթուէ ձեռքը, վերջին հրահանգներ կու տայ եւ դանդաղօրէն, ինչպէս իր սովորութիւնն է, կառք կը բարձրանայ:

«Ամէն բան տեղին է» կը փսփսայ Ժան–Ֆիլիփ գուրգուրոտ ձայնով եւ պաշտօնական ձեւով կը գոցէ դուռը: Կը ցատկէ նստարանին վրայ, կը մտրակէ ձիերը եւ արագօրէն դուրս կ'ելլէ ճամբարէն:

Բայց դուրսը Ճելալը կայ, որ իր բարեկամներուն հետ կը սպասէ: Նազիմ կը դողայ եւ սակայն գիտէ որ պէտք է լուռ տայ, որովհետեւ իրեն պատմեց ճամբարէն փախուստին մասին: Բայց կառքը կեցնել անկարելի է, խօսիլ Իսմէնէի հետ նմանապէս անկարելի է, եւ Ժան–Ֆիլիփ փոթորիկի պէս կը վազէ: Հիմա պարզապէս Զարեհի մօտ կը սահի, դուռը կը բանայ եւ կը նետուի դուրս, երբ քաղաքին դրան մօտէն կ'անցնէին: Զարեհ անմիջապէս կը գոցէ դուռը եւ կը թողու ինքզինքը նստարանին վրայ: Բայց Իսմէնէ իրեն կը մօտենայ, կրկին անոր ձեռքերը կ'առնէ իրեններուն մէջ եւ կը պատմէ Ազնիւին մահը: Թէ հիմա ան կը քնանայ անապատին մէջ, փաթթուած շալին որ ինքը Զարեհ ղրկած էր, թէ մեռաւ ընդվզած, երգելով իր երգը:

"Ահ քոյրիկ" Զարեհ պիտի ուզէր լալ, բայց ժամանակ չկայ: Կառքին յատակին մէջ պառկողները իր խնամքներուն կը կարօտին:

Այսպէս, համբերատար ընթերցող, այս ճամբորդութեան վերջաւորութեան հասանք: Սմբատին աղջիկները, ինչպէս նաեւ Նուպար, վերապրեցան, ինչպէս արդէն ըսուած էր: Տարի մը ամբողջ Զարեհ զանոնք պահեց իր գետնայարկին մէջ, եւ պիտի չկարենար զիրենք սնուցանել առանց Մարի–Ժօզէֆինի եւ գոհար Իսմէնէի սիրալիր օգնութեան, Հայերուն օգնելու կամեցողութեան եւ Հալէպի ժողովուրդին, հոն բնակող օտարներուն:

Յետոյ յաջողեցաւ ծովու ճամբով Վենետիկ ղրկել զիրենք – Երուանդին մօտ, որ իր խնամքին տակ առաւ: Շուշանիկ վերապրեցաւ այդ ամբողջ երկար տարին: Բայց ձգեց որ անձկութիւնը զինքը տանի, առաջին գիշերն իսկ երբ չուզենաւ նստելով իր փոքրիկ ժողովուրդին հետ, կրցաւ վերջապէս իր վրայէն նետել վախը եւ կրկին ժպտիլ Սմբատի: Ի՞նչ պատահեցաւ վերջը իր զաւակներուն, Երուանդին, իր կոմսուհիին, Եղուարդին եւ Գհայեկին: Ասիկա ուրիշ պատմութիւն մը պիտի ըլլայ:

Իսմէնէ եւ Իսաադ Հալէպ մնացին Շուշանիկին հետ մինչեւ անոր մեկնիլը, յետոյ միասին Իզմիր մեկնեցան: Այս ալ պիտի ըլլայ ուրիշ պատմութիւն մը:

Նազիմ Հալէպ մնաց Զարեհի հետ, միշտ յետաձգելով իր մեկնումը: Բայց օր մը խիկապէս անյայտացաւ, թերեւս Մէքքա մեկնեցաւ, հոն իր արհեստը կարենալ ընելու համար: Վստահօրէն, այլեւս ետ չեկաւ:

Նազիմ այդ նշանաւոր գիշերը գտաւ Ճելալը, բայց յայտնի չէ ի՞նչ ըսաւ իրեն: Բայց քանի մը օր վերջ, պատահմամբ, Ճելալ եւ Զարեհ հանդիպեցան իրարու, եւ միասին լացին: Այսինքն՝ սուրճ խմեցին եւ նարտի խաղացին: Եւ յետոյ, Ճելալն էր որ Շուշանիկին եւ իր փոքրիկ ժողովուրդին համար գտաւ նաւը եւ գերմանական անձագիրերը: Եւ նորէն ինքը եղաւ որ վկայեց 1919ի Կոստանդնուպոլսոյ հայկական ջարդին դատավարութեան:

Ոչ մէկը, համբերատար ընթերցող, պզտիկ քաղաքը վերադարձաւ:

(Շար. 95 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

վին, երբ ինք Արտաքին նախարար էր, այս անգամ կ'ընդունի որ Սարքոզիի անունը տրուած է, բայց "ան ոգեկոչուած չէ որեւէ հարցի կապակցութեամբ, այլ պարզապէս որպէս Ներքին նախարար": Այս խոստովանութիւնը հետեւանք է Մոնտի հրատարակած թղթածրարին, զոր չի կրնար հերքել եւ իր "վիրաւորուած" ըլլալը բան չի փոխեր: Ամէն պարագայի մէջ, նման գայթակղութիւն մը Պետութեան գլուխը ծանրօրէն կը վարկաբեկէ Ֆրանսան եւ օտար մամուլն ալ շատ ծանր քննադատութիւններու կը ձեռնարկէ: Որքան ալ տը Վիլփէն պնդէ որ Շիրաք լուր եւ գործ չունէր այս հարցին մէջ, այլեւս հաւատացող ալ չէ մնացած եւ Շիրաքի իշխանութեան վերջին շրջանը շատ տխուր պատկեր մը կը պարզէ ներքին եւ արտաքին ճակատի վրայ եւ որու հետեւանքը չի կրնար չվնասել 2007ի ընտրութեան, որքան ալ աջի պետական պարագլուխները իրենց յոյսը դրած ըլլան ֆութպոլի Համաշխարհային մրցաշարքին վրայ (Յունիս 9 – Յուլիս 9), որպէսզի ամէն ինչ մոռցուի: Տիկին Ալիօ–Մարի ալ իրար անցած է, որովհետեւ խնդրոյ առարկայ անուանացանկին վրայ կայ նաեւ կեանքի իր ընկերոջ (երեսփոխան Փաթրիք Օլիէ) անունը եւ այդ կէտը կը համարի իրեն վնասելու արարք մը: Նախկին վարչապետ Ռ. Պառ ալ "սահմռկեցուցիչ" կ'որակէ ինչ որ կը պատահի: Ինչ կը վերաբերի ընկերվարականներուն, կը պահանջեն ոչ միայն տը Վիլփէնի, այլեւ ամբողջ կառավարութեան հրաժարումը:

Ե. ՕԼՄԵՐԹ կազմեց իր կառավարութիւնը որ սակայն շատ հաստատ հիմեր չունի: Արտաքին նախարար կը մնայ Ցիփի Լիվնի, Պաշտպանութեան նախարար կը դառնայ աշխատաւորական պարագլուխը՝ Ամիր Փերեց, Շիմոն Փերէս ալ (82 տարեկան) կը պահէ շրջանային Զարգացման իր նախարարութիւնը: Օլմերթ պիտի շարունակէ քաշուիլ գրաւեալ հողամասերէն եւ այդ առնչութեամբ իր յայտարարութիւնն է՝ "գաղթատիրութեան շարունակութիւնը Այսրյորդանան կը վտանգէ հրէական պետութիւնը":

ՎԻԼՆԻՈՒՍԻ մէջ (Լիթուանիա) նախկին Խորհրդային միութեան 9 երկիրներու նախագահներուն առջեւ, ԱՄՆ–ու փոխ նախագահը՝ Տիք Չէնէ քննադատած է Ռուսաստանը եւ Բելառուսիան: Բառերը չծամծմելով, ան շեշտած է որ "բազմաթիւ մարզերու մէջ՝ քաղաքացիական, կրօնական, հաղորդակցութեան, միութենական, կուսակցական Ռուսաստանի կառավարութիւնը սահմանափակած է ժողովուրդին իրաւունքները": Վրաստանի նախագահն ալ՝ Սահակաշվիլի յայտարարած է որ իր երկիրը կը խորհի քաշուիլ ՀԱՊ–էն:

ՓԱՐԻԶ

ՑՈՅՑ ՂՊՏԻՆԵՐՈՒՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ Ի ԽՆԴԻՐ

Շաբաթ, Ապրիլ 29 կէսօրէ ետք Թրոքաատէրոյի հրապարակը կարծէք Միջին արեւելքի բոլոր տաղնապներուն ժամադրավայրն էր: Ժամը 15:30ին կը սկսէր Եգիպտոսի Ղպտիներու պաշտպանութեան ցոյցը Եւրոպայի Ղպտիներու միութեան նախաձեռնութեամբ: Աւելի քան 600 հոգի, գլխաւորաբար Եգիպտացիներ եւ քանի մը տասնեակ Ֆրանսացի համակիրներ մեկնելով հրապարակէն ուղղուեցան դէպի Եգիպտոսի դեսպանատունը, Իէնա պողոտային վրայ: Քաղաքական ցոյցէ մը աւելի երթը կրօնական թափօրի մը կը նմանէր շնորհիւ զարմանս դիտողներու, խաչերը եւ սրբանկարները աչքի կը զարնէին: Վերջին ցուցարարները նոյնիսկ շարականներ երգելով կը քալէին: Անոնք քանի մը տեսակ լոզունգ վանկարկելով կը դատապարտէին Աղեքսանդրիոյ եւ Եգիպտոսի ամբողջ տարածքին վրայ վերջին ամիսներուն բազմացած հակաքրիստոնէական դէպքերը որոնց զոհերը եղան տասնեակ անմեղ Ղպտիներ: Լոզունգներուն շարքին կային արեւելքցի քրիստոնեաներու "աւանդական" միամտութիւնը շարունակող կոչեր, ուղղուած՝ "քրիստոնեայ Եւրոպայի" մը որ երկար ատենէ ի վեր գոյութիւն չունի, եթէ նոյնիսկ ունեցած է երբեք... դեսպանատան առջեւ խօսք կ'առնէին զանազան անձնաւորութիւններ, Ղպտիներու միութեան նախագահը, Ֆրանսայի ուղղափառ աստուածաբան եւ ղպտական մշակոյթի մասնագէտ Քրիսթին Շայօ եւ յանուն Միջին արեւելքի հարցերու հետազօտութեան ֆրանսական կազմակերպութեան Մարի Ֆէզի (խալամ եգիպտացի):

Նոյն պահուն Թրոքատէրոյի հրապարակը այս անգամ կը համախմբուէին հարիւրաւոր պարսիկներ, ֆրանսական հանրային կարծիքի ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար Նախագահ Պուշի յարձակողական քաղաքականութեան վրայ, մատնանշելով Իրանի գլխուն կախուած դամոկլեան, ամերիկեան սուրի մը գոյութիւնը: Հոս ալ Ֆրանսա ապրող Պարսիկներուն կողքին կը գտնուէին քանի մը տասնեակ Ֆրանսացիներ, գլխաւորաբար ծայրայեղ ձախակողմեան շրջանակներէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԻՆ ԱՐԿԱԾԷՆ ԵՏՔ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Մայիս 3

Մայիսի 6ին Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր եկեղեցում տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան արարողութիւն

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Ծայրագոյն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի տնօրինութեամբ Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցում Մայիսի 6ին, ժամը 18ին, Նորին Սրբութեան նախագահութեամբ կը կատարուի հոգեհանգստեան արարողութիւնը՝ Մայիսի 3–ին Երեւան – Սոչի ուղերթի օդանաւի արկածից զոհուածների հոգիների համար:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Մայիս 4

Այս տխուր առիթով ամէնքս հրաւիրուած ենք աղօթակից ըլլալ Վեհափառ Հայրապետին, առ այդ կը հրաւիրուինք ամէնքս մասնակցելու այս Շաբաթ օր, Մայիս 6, ժամը ճիշդ 18.30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Հոգեհանգստեան յատուկ արարողութեան վասն յիշատակի օդանաւի արկածով զոհուած անմեղ հայրենակիցներուն եւ աղօթքով հայցել Սուրբ Հոգւոյն մխիթարութիւնը անոնց ընտանեկան պարագաներուն:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ–ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ "Յառաջ–Միտք եւ Արուեստ"ի նոր (324) թիւը ամբողջութեամբ նուիրուած Հէնրիք Իպսէնի, անոր մահուան հարիւրամեակին առթիւ: Թիւը պատրաստած է Արփի Յովհաննիսեան:

«ՀՐԵԱՅ ԱՔՍՈՐԵԱԼՆԵՐՈՒ ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՒՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ» ԶՕՐԱՎԻԳ Է ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԺԵԼՈՒ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ

"Ֆրանսայի հրեայ աքսորեալներու զաւակներուն ընկերակցութիւն"ը որուն նախագահն է իրաւաբան Սերժ Քլարսֆէլտ: Մայիսի 3 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը զօրակցութիւն արտայայտած է ընկերվարական կուսակցութեան պատրաստած օրինագիծին, որով պատժելի արարք կը հռչակուի Հայկական ցեղասպանութեան ժխտումը: Հոն կ'ըսուի. «Կը յուսամք որ օրինագիծը միաձայնութեամբ կը քուէարկուի»: Յիշեցումն ալ կ'ըլլայ որ նոր օրէնքը կը ձգտի ամբողջացնել, 2001 Յունուար 29ի օրէնքը, պատժելով անոր ցեղասպանութեան ալ ուրացումը, մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրներուն տրուած նոյն պատիժներով. մինչեւ տարուան մը բանտարկութիւն եւ 45 հազար եւրոյի տուգանք:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— **Araxie : 01 39 83 71 19.**

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

CHAVILLE

Soirée Cabaret

La Section «Ter Tavtian» de Chaville organise le samedi 20 mai à partir de 20 heures une **Soirée Cabaret** avec Alain POSTURE, imitateur et GIGI la Fleur de Montmartre, chanteuse et French CANCAN, ainsi que Philippe et Vartan pour les musiques traditionnelles arméniennes.

MARSEILLE

La Croix Bleue REGION MARSEILLE organise

DU 24 MAI AU 8 JUIN
— 16 jours —

un Voyage en Arménie

Hôtel ANI pension complète
Tourisme en car air conditionné

Etcmiadzine — Gumri — Khor Virab — Noravank — Haghpat — Guéghart — Garni — Tadev — Goris — Sartarapat — Djermouk etc., etc...

3 jours au KHARABAGH Hôtel

Départ de Marseille via Paris Erévan
Visas Arménie et Kharabagh
taxe aéroport compris

Prix : 1750 Euros par personne en chambre double.

Réservations :

Christine : 06 12 93 09 80
Jeanine : 04 94 32 11 87
Marie-Rose : 06 22 11 81 75

A.A.A.S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956
recherche

DIRECTEUR(TRICE) DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

BOIS-COLOMBES

Le Dimanche 14 mai à 16 heures 30
LA COMPAGNIE DE DANSE
YERAZ
présente
PARFUMS D'ARMENIE

Direction artistique :
Christina GALSTIAN-AGOUDJIAN
— Salle Jean Renoir —
7 Villa des Aubépines
92270 Bois-Colombes

Réservations :

01 56 83 91 03 — 06 24 33 35 86 — 06 14 74 92 97

Centre Culturel SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES

le jeudi 11 mai à 20h30

RENCONTRE

avec
HRATCH BEDROSSIAN,
éditeur, traducteur, essayiste
sur le thème :
LE POINT SUR LA REALITE ET LES FALSIFICATIONS DU GENOCIDE DES ARMENIENS EN 1915-1919
Présentation de
Karen Simonian

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
— Entrée libre —

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀ

Պատմող արուեստագէտներ՝
(երկլեզու)

ԱՆՆ ՄՈՆԹԱՆԺ Ւ ԱՆՆԱ ՄԵԽԻԿԵԱՆ

կը ներկայացնեն հայ եւ օտար մշակոյթներէ պատմուածքներ, երաժշտական գործիքներու ընկերակցութեամբ:

Ուրբաթ, Մայիս 19, ժամը 20.45ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris
Մասնակցութիւն՝ 5 եւրօ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 7
DIMANCHE
7 MAI
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 324

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.449 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21.449

ՄԱՀՈՒԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԵՆՐԻՔ ԻՊՍԷՆ

ԿԱՄԱՒՈՐ ԱՔՍՈՐԵԱԼԸ

Գրեց՝

ԱՐՓԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Տասնիններորդ դարի վերջին երեք տասնամեակներից սկսած, բազմաթիւ մտաւորականներ ու գրողներ ի սփիւռս աշխարհի, խորապէս հետաքրքրուել ու ներշնչուել են հիւսիսային մէկ փոքրիկ երկրում՝ Նորվեկիա ծնուած, Հենրիք Իպսէնի շօշափած աշխարհով: Այդ համատարած երեւոյթի մէջ, բացառուած չեն Հայերը: Քիչ չեն այն հայ գրողները, որոնք իրենց երկերում յիշել են Նորվեկիային եւ կամ ներշնչուել ու ոգեւորուել են նրա երկերով: Նրանցից երկուսը՝ Կ. Զարեան եւ Լ. Շանթ, Թաքուն կամ բացայայտ, նոյնիսկ փորձել են նրա կերտած ճամբով ընթանալ ու պտղաբեր նմանակի կեանք ապրել [1]:

"Պատահեց այնպէս, որ մի օր պանդոկ մտնելու ժամանակ, զարմանքով հանդիպեցի Հենրիխ Իպսէնին:

Ինչպէ՞ս էր եղել, որ չէի տեսել: Պատի վրայ, ճիշդ դրան մօտ, պղնձէ մեծ տախտակ էր գամուած. վրան՝ ծերունի բանաստեղծի ծանօթ կիսադէմը ու երկար մի արձանագրութիւն" [2]:

Կոստան Զարեանի նշած հանդիպումը վաղուց վախճանուած գրողի հետ, իր խորքում մի Թաքուն խորհուրդ է պահել, որը մեզ կցում է Իպսէնի այն հարցումին թէ՝ "...Ի՞նչն է կերտում բանաստեղծին": *Հարց որին, ինք անձամբ այսպէս է պատասխանում՝* "Երկար տեւեց մինչեւ եւ ըմբռնեցի, որ բանաստեղծ լինելու համար, էական է տեսնել": *Զարեան համոզուած է, որ* "Դաստիարակող մըն է Իպսէն" [3] *ու փորձում է հետեւել նրան: Հռոմում գտնում է ճամբան* "Վերը՝ Սիքստին փողոցը, դիմացը՝ Մխիթարեան հայրերի տունը, քիչ վար՝ Թէոզոֆների ակումբը, եւ քիչ էլ աւելի վար՝ կարմիր լամբարներով ուրիշ տներ"'... [4]: *Յիշուած տողերում հիանալի կերպով խտացուել է Իպսէնի երկերի մէջ դրուած այն գողտրիկ ընթացքը, որ իր համադրութեամբ ու կառոյցով բանեցնում, ապրեցնում ու իմաստաւորում է Նորվեկիայի Թատերական մտածողութիւնն ու ներաշխարհը:*

Սակայն միշտ ասել է՝ "Առանց գործողութեան թատրոն չկայ": *Շատ բարի: Բայց գործողութի՞ւնը: Տեղն էր փոխուած:*

/.../

Իպսէն Թատերական գործողութիւնը դուրսէն, դէպքերէն յաջողած էր ներս, դէպի հոգին ու միտքը առաջնորդել:

/.../

"Ֆրանսացիք կարգ գիշերներու եւ տաք արիւնի, այսինքն՝ գործողութեան ժողովուրդ, ունեցին այդ Իպսէնը մեծ խանդավառութեամբ" [5] *յիշել է Յակոբ Օշական:*

Ժամանակին Լ. Շանթ, որ իր բանասիրական գրութիւնների մէջ Իպսէնի նկատմամբ միշտ լուռ է մնացել, միեւնոյն երեւոյթի՝ գործողութեան մասին, *հետեւեալն է գրել.* «Գրականութեան արդի զարգացումը դէպի հոգիին խորքերը կ'երթայ, արդի վէպերու եւ թատրոններուն մէջ կարծես ներկայացման բեմը կը դառնայ հոգին: Այս տեսակէտէն հետաքրքիր նմոյշ մըն է արդի մեծ հնդիկ բանաստեղծի՝ Թակորի "*Մութին մէջը*", ուր բեմը հոգին կը ներկայացնէ եւ այդ հոգիին մութին մէջն է, որ կը խաղցուի ներքին տրաման" [6]: *Երեւոյթն ու միտ բանին արեւելքի բանաստեղծի՝ Թակորի խաղի օգնութեամբ շօշափելով, Շանթ անուղղակի այն միստիկական ու Թէոզոֆական իմացականութեան մասին է խօսում, որ հիւսիսի բանաստեղծի՝ Իպսէնի Թատերախաղերի կորիզն է:*

Իպսէնի Թատերախաղերի հիմնական ազդակը ինքնագիտակցութիւնն է, որը իբրեւ խստորէն յարակցուած է նրա ապրածին: Իր "ինքնակամ աքսոր"ի տարիներին, Իպսէն յամառ համոզմունքների տէր՝ գաղտագիտութեամբ զբաղուող միջավայրին մի կազմակերպութեան անդամակցելով, ընծայուել էր հնուց բանող խորհուրդների: Կարեւոր է յիշել, որ նա խորհրդապաշտ արարողութեամբ այնտեղ մեռել ու վերածնուել էր: Սա, որ նախ ծածուկ արտացոլուել է նրա Թատերախաղերում, նկատելի դրոյթով որոշակի բացայայտուել ու դրսեւորուել է յատկապէս հայրենիքում գրուած նրա վերջին խաղերում [7]:

ԵՐԵՔ ՀԱՆԴՐՈՒԱՆ

Ա. ՍԿԻԶԲ

Իպսէն իր առաջին Թատերախաղերի՝ "*Քատիլին*" (1848-49), "Էստրոտացի փրու Ինգեր" (1855) [8], "Գահաժառանգները" (1863) *եւ մի քանի ուրիշ երկերի համար ընդհանրապէս նիւթ ունի միջավայրի եւ անհատի բարոյական արժանիքի մէջ եղած յարաբերութիւնը, Ապոլոնի եւ Դիոնիսոսի աշխարհահայեացքների միջեւ ընկած արահետը, բարոյական սկզբունքների եւ զգայական հաճոյքների բռնադատութեան պայքարն ու դրանց միջեւ ընկած տագնապը:* "Հաւատ ընծայիր ինքդ քեզ եւ դու կը փրկուես" *ասում է բանաստեղծը* "Գահաժառանգները" *խաղի մէջ:*

Բ. «ԻՆՔՆԱԿԱՄ ԱՔՍՈՐ»...

"Գահաժառանգները" *Քրիստիանիայում (այժմ՝ Օսլօ) անձամբ բեմադրելուց յետոյ, Իպսէն 1864 Թուի գարնանը, իբրեւ "կամաւոր աքսորեալ" հեռանում է Նորվեկիայից: Նախ անցնում է Կոփենհակըն, Պէրլին, եւ այն ու ապա հարաւ իջնելով, չորս տարի ապրում է Իտալիայում: Առաջին վայրը ուր հաստատւում է Հռոմն է: Այստեղ է ուր նա ընծայւում է Թէոզոֆների մօտ: Ապա մի քանի ամիս գնում է Իսկիա, Սորէնթօ, Փոմփէյի եւ այլն ու կրկին վերադառնում է Հռոմ:*

Ֆլորանս, Պոլոնիա, Վենետիկ եւ Պոլզանօ այցելելուց յետոյ, մի ամբողջ ամառ մնում է Պէրշթէսկարտէն ու այնուհետեւ անցնում է Միւնիխ: Քիչ անց, մի քանի տարի ապրում է Տրէզտէն ու 1869ի ամրան հիւսիս բարձրանալով, այցելում է Սթոքհոլմ՝ ուր Քարլ ԺԵ. արքայի կողմից պարգեւատրւում է Վասա շքանշան-ով: Այնտեղ է, որ Իպսէն հանդիպում է իր առաջին անուանի հայ բարեկամին՝ Շուէտի արքունիքի սխոպալետ, Օհան Դեմիրճեանին (Հայկ Պէյ): Վերջինս նրան հրաւիրում է Եգիպտոս՝ ներկայ գտնուելու Սուէզի ջրանցքի բացման հանդիսութեանց, իբրեւ Նորվեկիայի ներկայացուցիչ: Իպսէն հոկտեմբերին այցելում է Եգիպտոս, Նուպիա ու Կարմիր Ծով ու դեկտեմբերի երկրորդ կէսին վերադառնում է Տրէզտէն:

Հետեւեալ տարին՝ 1870ին, Իպսէնին գտնում ենք՝ Կոփընհակըն, Փարիզ եւ Տրէզտէն: Նոյեմբեր 23ին Տրէզտէնից նա մի նամակ է ուղղում Դեմիրճեանին [9]: *Քիչ անց, Մխիթարեան հայրերի հրատա-*

րակած "Բազմավէպ" հանդէսում, լոյս է տեսնում "Հենրիկոս Իպսէն" գրութիւնը: Սա նրա մասին առաջին արձանագրութիւնն է հայ մամուլում: Միեւնոյն տարին, Օսմանեան կայսրութեան կողմից, Իպսէն Դեմիրճեանի աջակցութեամբ, ընդունում է մի պատուոյ նշան:

"Ինքնակամ աքսոր"ի առաջին տասնամեակում է, որ Իպսէն գրում է իր երեք ամենածաւալուն Թատերախաղերը՝ "Բրանդ" (1865), "Փէր Կիւնթ" (1967), "Կայսրը եւ Գալիլիացին" (1873): *Գրութիւնները նիւթ ունեն նորվեկիական ժողովրդական առասպելը, հէքեաթն ու պատմական դէպքերը եւ դրանց առընչուող վերացական աշխարհը:*

(ԿԱՐՃԱՏԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ)

Տաս տարի հայրենիքից բացակայելուց յետոյ, 1874 Թուին Իպսէն վերադառնում

(Շար.ը Դ. էջ)

ԻՊՍԷՆ-*IBSEN*

ԺՈՐԺ ՓԻԹՈՅԷՓ

Ծանօթ իբրեւ "Թատերախաղերու մեծ յայտնաբերող", թիֆլիսահայ բեմադիր ու դերասան Ժորժ Փիթոյէֆ (տե՛ս "*Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ*", 1996, Ապրիլ 7), Ի. դարու սկիզբին Ժընեւի եւ Փարիզի ֆրանսախօս հասարակութեան կը ծանօթացնէ Չեխովի թատրոնը, եւ ծաւալուն կերպով միջազգային թատերական գրականութեան կարեւոր դէմքերը՝ Իպսէն, Փիրանտելլօ, Շօ…

Այս գրութիւնը կ'ամփոփէ Փիթոյէֆի Իպսէնին հանդէպ ունեցած խնտաբրքրութիւնն ու անոր թատրոնին ընկալումը, ուր բեմադիրը կը հակադրուի Իպսէնի այլ մեկնաբաններուն ու կ'արծարծէ կարգ մը բեմադրական ու գեղարուեստական հարցեր:

Իպսէնի բոլոր մեկնաբանները փիլիսոփայական եզրերը զանցեցին զինք քաղաքական գաղափարախօսութեամբ պաճուճելով: Անոնցմէ մաս մը Շթոքմանը աջակողմեան դասեց, ուրիշներ՝ ձախակողմեան: Արտայայտուած տեսակէտներու զանազանութիւնը արդէն անոնց վրիպումը կը մատնէր: Իպսէնը այդ հեղինակներէն է որ որեւէ գաղափարական մը ունի եւ կը փորձէ, յետին ճիգով մը, հարցերը լուսաբանել, աղէտներէ խուսափելու համար: Անոր Շթոքմանը կ'եղբօրի Ալսէսթէն եւ Համլէթէն: Ան կը պաշտպանէ իմացականութիւնը եւ կը պայքարի անմտութեան դէմ: "Ժողովուրդի Թըշնամին" *թիլլը չէր նշանակեր թէ ան կը յարձակի ամբոխին վրայ, այլ՝ յատուկ տեսակի անձնաւորութիւններու վրայ, որոնք կը գտնուին ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ: Այսպիսով, ազատախոհ մարդը պատրաստելու համար, համեստ միջավայրէ երախաներ կ'ընտրէ ան. հոն ուր կ'ենթադրէ թէ անոնք տակաւին ոչ մէկ այլանձեւութեան ենթարկուած են:*

Շթոքմանը, անմտութեան հակառակորդը, հոգեւոր յեղափոխական մըն է, ուրեմն անձնուրաց նուիրեալ մը: Անոր կոչը՝ Իմացականութիւնն ու Ազատութիւնն *է:*

Արդէն, Իպսէնի ամբողջ գործը կը ցոլացնէ այս համարումը: Սակայն, "Ժողովուրդի Թշնամին" *դայն կը թարգմանէ աւելի լաւատես ընկալումով քան իր միւս երկերը:*

Բնագիրին գեղեցկութիւնը առաւելագոյնս պահպանելու նպատակով, բեմայարդարութիւնը պարզացուցի, առանց անշուշտ վնասելու անոր բովանդակութեան: Չորրորդ արարին մէջ, ժողովի տեսարանը խնդիր մը կը ստեղծէր՝ ամբոխին ներկայացումը, որուն բեմական յարմար լուծման, բնաւ չեմ հանդիպած: Երբ ամբոխին դերակատարները յաւ խաղան, հանդիսատեսին ուշադրութիւնը կը գրաւեն իրենց վրայ ի վնաս բեմական գործողութեան, երբ անկենդան մնան՝ պայն կը դանդաղեցնեն: Կը խոստովանիմ որ, արհեստակիցներուս նման, տակաւին այս խնդիրը չեմ կրցած լուծել: "Ժողովուրդի Թշնամին"ի մէջ խմբային տեսարաններ շատ կան, որոնց գոյութիւնը գրեթէ անվնաս դարձուցի փոքրիկ հնարքով մը:

Տիպարները արդիական զգեստներ կը կրեն, որպէսզի աւելի շեշտուի այն երեւոյթը որ 1882էն ի վեր, երկրի վրայ ոչինչ փոխուած է մարդկային յիմարութենէն:

Հինգերորդ արարը "Թշնամին" կը փառաւորէ լուսապսակով մը. Շթոքմանը կը վերածէ Հենրիք Իպսէնի ամենապայծառ հերոսին: Չորրորդ արարէն ետք, Շթոքման միայն, մէկ եւք կը տեսնէ՝ փախուստը. սակայն հինգերորդ արարին երբ կ'ըմբռնէ մարդկային փոքրոգութեան ահաւոր անդունդը՝ կ'որոշէ մնալ: Համլէթին նման, կ'ուզէ "ընկերութիւնը մաքրել", անոր "հարցերը կանոնաւորել": Իսկ Համլէթը, ապրելով բացարձակ ողբերգութիւնը Դանիոյ իշխանին պատմութեան, կը հասնի այն սարսափելի եզրայանգումին՝ "թող ըլլայ": *Թէեւ Շթոքման չարտասաներ այս* "ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ"*ն: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, ան Համլէթի վառ երիտասարդութիւնը չունի, սակայն այժմ կը հասկնայ որ ոչինչ պիտի քանդէ, պիտի մնայ կառուցելու համար:*

(Իպսէնի խաղերը հետեւեալ ձեւով կը բնորոշեմ).

– Բրանդ, իր մահուան չէմին կը հասկնայ որ "Աստուած Սէր է":

– Ռոսմէր, փրկելու համար ճշմարտութիւնը, ինքզինք կը սպաննէ:

– Հետտիկը, փոքրիկ աղջիկ մը կեանքի նախամուտքին, դարհուրած "Վայրի բադ"ին ճահճախուտին մէջ մղած պայքարէն, ինքզինք կը զոհէ:

– Ռուպէքը եւ Իրենը, մեռելներուն մէջէն զարթնելու համար գլորուող ձիւնադունդին կը յանձնուին:

– Սոլնէս կը մեռնի, որովհետեւ պիտի ուզէր յաղթել իր յաւերժ երիտասարդ մնալու խոստումը. կ'ուզէ պահպանել իր երիտասարդութիւնը, իբր միայն ու բացարձակապէս:

– "Փոքրիկ Էյոլֆ"ի ողբերգական, ուշակորոյս եւ հրաշալի Ալմերսը եւ Ռիթան պիտի ապրին քաւելու համար իրենց մեղքը, ոճիրէն ետք իրենց սիրային կիրքը փոխակերպելով վերացական սիրոյ, զայն նուիրաբերելով բոլոր փոքրիկ Էյոլֆներուն. սակայն Ռիթան՝ փախելու համար մահուան սպառնալիքէն, իսկ Ալմերս՝ վերացած իր մտածումին մէջ, դարձած՝ կենդանի մեռեալ մը, իրականութենէն կը կտրուին:

– Նորան, Հետտիկի անդրանիկ քոյրը, որպէսզի "հրաշքը" կատարուի, կ'ուզէ Հետտիկի նման սուզուիլ "Ծովուն յատակը": Երբ կը նկատէ թէ հրաշքը որուն համար ապրած է, ներկայիս իրեն կը թուի ըլլալ ամէնէն ստոր ապերախտութեան, կը լքէ կեղծիքի ճահճախուտը նոր ծնունդ մը վերագտնելու համար, ըմբռնելու համար կեանքը. սակայն փոքրիկ Նորան, յանկարծակի հասակ նետած, փախուստին մէջ, կը լքէ նաեւ իր երեք երախաները:

– Շթոքմանը, վիրաւորուած, վարկաբեկուած, չքաւորութեան մէջ նետուած իր բոլոր սիրելիներով, կը վերադառնէ ուժը առանձնութեան մէջ ու կը վերսկսի սկիզբէն: Որմէ ետք կ'երթայ ամբոխին պզտիկները հաւաքելու, որպէսզի անոնցմէ ազատական ու ազնուական մարդը կերտէ, ստեղծելու համար նոր մարդկութիւնը:

Իպսէնի թարգմանիչները հետեւելով իրենց "քաղաքական" հայեացքներուն, "Թշնամին" կը քաշքշեն դէպի ձախ կամ աջ: Անոր մեկնաբաններուն կամ քննադատներուն նման, թարգմանողներն ալ կը ջանան զինք ներկայացնել, յատկապէս իր կենդանութեան օրօք, կարմիր կամ ճերմակ, ըստ իրենց քաղաքական դունաւորումին: Ամէն ոք զինք կը գաւանէր.

– "Յեղափոխականները մեծ մարդը կը վերածէին ժողովրդապաշտի, ընկերվարականները անհատապաշտը կը դարձնէին Քարլ Մարքսի "աշակերտը":

– "Իպսէն ինչպէս Ռընանը կամ Ֆրէտէրիք Նիցչէն ժողովրդավար միջակութեան, բազմութեան վեհութեան հանդէպ զզուանք ունի":

– "Իպսէն մասնաւոր արտադրութիւն մըն էր, յատուկ համեղ պտուղ մը բանաստեղծական Նորվեկիոյ, կէս գիշերուան արեւուն եւ ցերեկուան խաւարին գաւակը":

Եւ ահաւասիկ Իպսէնի կողմէն Ժորժ Պրանտէսի ուղղուած նամակէն քանի մը տողեր.

"Մարդիկ մասնաւոր եւ տեղայնացած յեղափոխութիւններ կ'ուզեն, արտաքին ու քաղաքական յեղափոխութիւններ: Բայց այս բոլորը խաբեբայութիւն է: Այն ինչ որ կարեւոր է, մարդկային հոգիին յեղափոխութիւնն է":

Ուրեմն, Իպսէնը չճանչնալ կը նշանակէ զինք չհասկնալ, որ ան վեր է այս ժխորէն:

Իպսէնը, իր բոլոր երկերուն մէջ, կը պաշտպանէ իմացականութիւնը:

Իմացականութիւնը ձերբազատել պայմանականութիւններէ, նախապաշարումներէ, ընկալեալ ձեւականութիւններէ, փտած հաստատութիւններէ, հնարանութիւններէ, եւ միշտ եւ յատկապէս՝ յիմարաբանութենէ:

"Ճամբան հարթել", *ահաւասիկ իսկական Իպսէնեան արտայայտութիւնը: Ազատագրութեան ճամբան հարթել, առաջնորդել մարդիկը դերութենէն ազատութիւն, յիմարաբանութենէն իմացականութիւն: Անշուշտ, մեծամասնութիւնը չի թափանցեր անոր միտքին, կը վարէ, կը ծաղրէ: Ծիծաղելի է Շթոքմանը իր գաղափարականով՝* "Թող աշխարհի վրայ ճշմարտութիւնը տիրէ, կամ բնաւ չտիրէ" (Sint ut sunt aut non sint):

Անշուշտ, այս Շթոքմանը ծաղրելի է, ու նաեւ ծիծաղելի. անշուշտ որ հակառակ բեւեռները իրարու կը հանդիպին: Բարեբախտաբար, մինակ չէ. Համլէթը կայ, Ալսէսթը կայ, թէ ոչ ի՞նչ պիտի ըլլայինք առանց անոնց ներկայութեան:

Զուգեցի ծպտել Թատերախաղը իր ժամանակաշրջանին զգեստներով, որովհետեւ, խորքին մէջ որեւէ բան չէ փոխուած յիսուն եօթ տարիէ ի վեր, եւ այսօր ալ Շթոքմանը պէտք կ'ունենար պայքարելու մարդկային բթամտութեան դէմ: Ինչ որ կ'ապրինք մենք այսօր, ա՛յդ արմատէն անած է:

Երեւակայեցէք "Ժողովուրդի Թշնամին"*էն դեռ միայն տասը տարի առաջ, Իպսէն կը գրէր.*

– Հռոմը խլեցին մեր ձեռքէն, մեզմէ՝ ախոռականներէս, զայն յանձնելու քաղաքագէտներուն: Հռոմը միակ քաղաքն էր, որ իսկական ազատութիւն կը վայելէր: Մինակը, ան ազատած էր ազատութեան բռնութենէն: Եւ ահաւասիկ ընդմիշտ անհետացած է անոր ազատութեան անմար կանչը:

– Ինչո՞վ փրուսիոյ քաղաքական իշխանութիւնը գնուեցաւ: Անհատին ներգըրաւումովը քաղաքական գաղափարախօսութեան ու աշխարհագրութեան մէջ: Քէլնէ՛րը, ահաւասիկ լաւագոյն գինուորը:

Ի՞նչ պիտի ըսէր ան այսօր:

Ինչպէս կ'ըսէ Շթոքման, "Նորէն ալ մեծ հրճուանք է" *այս իրիկուն, Փարիզի մէջ,* "Ժողովուրդի Թշնամին" *խաղալ, որուն կոչն է՝* Ազատութիւն եւ Իմացականութիւն: *Սակայն ամէն ուրախութիւն ունի նաեւ իր շուքը. իմս՝ Սոլնէսի դըլխապտոյտն է:*

(1939)

"Մաթիւրէններու Թատրոն"ի յայտագիր, 1938–1939 թատերաշրջան

Թարգմանեց՝ *ԺԻՐԱՅՐ ՁՈԼԱՔԵԱՆ*

ԻՊՍԷՆԻ ՆԱՄԱԿԸ

ՕՀԱՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻՆ (ՀԱՊԻԳ ԲԷՅ)

Տրէզտէն, Նոյեմբեր 23, 1870

Սիրելի Պրն. Դեմիրճեան, Ախոռապետ Շուէտի արքունիքի,

Մի քանի օր առաջ տեղեկանալով, որ վերադարձել էք Շուէտ, թոյլ եմ տալիս ինձ, Ձեզ ուղղել իմ ջերմագին ու յարգալից շնորհակալութիւնները Եգիպտոս հրաւիրուելուս համար, որի պատիւն ինձ տրուեց, շնորհիւ Ձեր օժանդակութեան:

Եգիպտոսում իմ կեցութիւնը կեանքիս ամենահետաքրքիր ու ամենաուսանելի օրերն են եղել եւ երբէք չպիտի մոռանամ այն ծառայութիւնը որ դուք ինձ մատուցեցիք. չպիտի մոռանամ նաեւ բոլոր այն վայելքը, որ պարտական եմ Ձեզ:

Սակայն մի խնդիր կայ, որը կարէք ունի որոշ լուսաբանութեան եւ դա ձեզանից բացի ուրիշ ոչ ոք չպիտի կարողանայ լուծել:

Խնդիրն հետեւեալն է.

Երբ Գահիրէ էի գտնւում, Ձեր կողմից ինձ մի նամակ ներկայացրին ուր յայտնում էիք ինձ, որ իբրեւ Սուէզի Ջրանցքի բացման Նորվեկիայի ներկայացուցիչ, ես պէտք է որ Մեծն Վսեմութիւն Խետիւի կողմից պարգեւատրուողների շարքում գտնուեմ: Վերջերս՝ Գոփընհակըն ինձ Ձեր կողմից միեւնոյն տնհատին գրուած մի քանի ուրիշ նոր նամակներ ցոյց տըւին, ուր նշել էք պատուի շնորհումը տեղի է ունեցել *եւ դուք պատուոյ նշանը ձեզ հետ Շուէտ կը բերէք:*

Այդ պատիւն ինձ գերազանցապէս շոյում է եւ դա գերազանցապէս պիտի նըպաստի նաեւ Նորվեկիայում իմ գրական դիրքը հաստատելուն: *Այն իբրեւ հատուցում կը խափանի նաեւ այն ցաւալի անտեսումը, որի ենթական եղայ ես իմ երկրում, երբ Սուրբ Օլաֆ-ի պատուոյ նըշանն էր շնորհւում բազմաթիւ արուեստագէտների, նկարիչների, կոմպոզիտորների ու երաժիշտների եւ ես բացառուել էի՝ հակառակ նրան, որ հաւատարմօրէն կառավարութեան կողմն եմ գտնւում եւ իմ գրչով ու բոլոր հնարաւորութիւններով, պաշտպանում եմ նըրան:*

Երբ տեսայ Ձեր գրութիւնը, չվարանեցի այդ պատուի մասին յայտնել բարեկամներիս եւ հիմա, ինչպէս նկատեցիք, անյարմար դրութեան մէջ եմ գտնւում որը միայն փարատել է կարելի երբ Ձեր խոստումը իրականացուի, կամ համբերժէք մի նման պատուով փոխարինուի…

Վստահ եմ, ամենայն դէպս խնդիրը կարգադրելով, Ձեր բարեկամութիւնը կը ցուցաբերէք այնպէս որ գոհացում պատճառի ինձ…

ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԸ ՄԱՄՈՒԼՈՒՄ ԻՊՍԷՆԻ ՄԱՍԻՆ

(Ը Ն Տ Ր Ա Ն Ի)

(Պահպանել ենք հեղինակների գրելակերպը)

1 8 7 1

Հենրիկոս Իպսէն, "Բազմավէպ", թ· 11, Վենետիկ:

1 8 9 3

– Արշակ Չօպանեան, *Տոկտոր Շտոկման* (Փարիզ), "Հայրենիք", Նոյ· 21, Պոլիս

– Երուանդ Պալեան, *Հենրիկ Իբսէն*, "*Տարազ*", թ· 44,

– Տ· Ա· (Տիգրան Արփիարեան), *Կի՞ն թէ պէպէք* (Նորա), "Արեւելք", Ապրիլ 26, Պոլիս,

– Տ· Ա·, *Հենրիկ Իպսէնի "Ետ դարձողները"* (*Ուրուականները*), "Արեւելք", Մայիս 10, Պոլիս:

1 8 9 4

Երուանդ Պալեան, *Դոկտոր Շտոկման*, "Տարազ", թ· 4, Թիֆլիս:

1 8 9 6

Միհրան (Պօյաճեան), *Նորվէգիայի գրականութիւն* (Բերոնսոն եւ Իբսէն), "Նոր դար", թ· 75-78, Պոլիս:

1 8 9 7

Ա· Չօպանեան, *Հենրիկ Իբսէնը եւ իր "Ժան-Գաբրիէլ Բորքմանը"*, "Մուրճ", թ· 11-12, Թիֆլիս:

1 8 9 9

– Մինաս Բերբերեան, *Հենրիկ Իբսէն*, "Սուրհանդակ", թ· 203, Պոլիս,

– Տ· Ա·, *Ժողովրդի Թշնամին* /Փարիզում/, "Սուրհանդակ", թ· 217, Պոլիս,

– Միք· Շամտանճեան, *Հենրիկ Իբսէն*, "Մասիս", թ· 13-15, Պոլիս:

1 9 0 1

Ե· (Եղիշէ) Թոփչեան, *Բերոնսոնի եւ Իբսէնի վերջին դրամաները*, ("Մեր ուժերից վեր է" եւ "Երբ մենք մեռածներս յարութիւն առնենք"), "Մուրճ", թ· 6, Թիֆլիս:

1 9 0 2

Վ· (Վահան) Նալբանդեան, *Հենրիկ Իբսէն*, "Մուրճ", թ· 2-12, Թիֆլիս:

1 9 0 4

Ա· (Աստուր) Նաւարեան, Հանրիք Իբսէն, "Արեւելեան մամուլ", թ· 30 - 48, Պոլիս:

1 9 1 0

Արիստոմ (Ալեքսանդր Փանոսեան), *Իբսէնի կեանքը*, "Ազատամարտ" / յաւելուած, թ· 14, Պոլիս:

1 9 2 8

Զապէլ Եսայեան, *Հենրիկ Իպսէն*, "Յոյզ", թիւ 1-3, Փարիզ:

1 9 3 7

– Վ· Թ· (Վահան Թոթովենց), *Նորա*, "Խորհ· Հայաստան", թ· 39, Երեւան,

– Զապէլ Եսայեան, Իբսէնի "Տիկնիկների տունը" պիէսի բեմադրութեան առթիւ, "Խորհ· Արուեստ", թ· 5, Երեւան:

1 9 5 6

Սարգիս Մելիքսէթեան, *Հենրիկ Իբսէնը հայ թատրոնում* (Մահուան 50ամեակը), "Սով· Արուեստ", թ· 6, Երեւան:

1 9 5 7

Եդ· Սիմքէշեան, Հենրիկ Իբսէն, "Զըւարթնոց", Փետր· 10, Փարիզ:

ԻՊՍԷՆ ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

(Ցուցակագրուել են միայն առաջին բեմադրութիւնները եւ քաղաքները):

1 8 9 2

– *Ուրուականներ*, բեմադիր՝ Գէորգ Պետրոսեան, Թիֆլիս: Ապա, տարբեր թարգմանութիւններով ու բեմադիրներով բեմ է հանուել Թիֆլիս, Բաքու, Շուշի, Հին Նախիջեւան, Պոլիս, Ալեքսանդրապոլ / Լենինական, Երեւան, Թաւրիզ, Թեհրան, Նոր Ջուղա· վերջին անգամ դիտուել է Փարիզ (1935):

1 8 9 2

– *Դոկտ· Շտոկման* կամ *Ժողովուրդի Թշնամին*, բեմ· Գէորգ Պետրոսեան, Թիֆլիս: Մէկ դար, տարբեր թարգմանութիւններով ու բեմադիրներով բեմ է հանուել Թիֆլիս, Բաքու, Նոր Նախիջեւան, Կարս, Աշխարաք, Երեւան, Էջմիածին, Իգդիր, Ալեքսանդրապոլ, Էրզրում, Տրապիզոն, Պոլիս, Սամսոն, Իզմիր, Թաւրիզ, Ղարաքիլիսա, Թեհրան, Նոր Ջուղա, Պէյրութ, Նիւ Եորք, Պոսթըն, Թորոնթօ, Մոնրէալ· վերջին անգամ՝ Օսլօ (1991):

1 9 0 3

– *Նորա* (Տիկնիկի տունը), բեմ· Գէորգ Պետրոսեան, Թիֆլիս: Ապա, տարբեր թարգմանութիւններով ու բեմադիրներով բեմ է հանուել Թիֆլիս, Բաքու, Թաւրիզ, Թեհրան, Ախալցխա, Պոլիս· վերջին անգամ՝ Երեւան (1941):

1 9 0 5

– *Հասարակութեան Նեցուկներ*, բեմ· Ստեփան Քափանակեան, Թիֆլիս:

1 9 0 7

– *Հէտտա Գաբլէր*, բեմ· Յովհաննէս Աբէլեան, Թիֆլիս· վերջին անգամ՝ Բաքու (1913):

1 9 1 3

– *Բրանդ*, բեմ· Յովսէփ Ոսկանեան, Բաքու: Դիտուել է նաեւ Կարս, Երեւան, Հին Նախիջեւան, Թաւրիզ, Ռաշտ:

1 9 1 4

– *Կառուցանող Սօլնէս*, բեմ· Օվի Սեւումեան, Թիֆլիս: Տարբեր թարգմանութեամբ ու բեմադրութեամբ վերջին անգամ դիտուել է Պէյրութ (1969):

1 9 6 9

– *Ժան-Կապրիէլ Պորկման*, բեմ· Ժորժ Սարգիսեան, Պէյրութ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Ցուցակագրուել են միայն խաղերի առաջին տպագրութիւնները: Երկը կրկին նշուել է եթէ ունեցել է տարբեր թարգմանիչ կամ ամբողջական հրատ·):

1 8 9 2

– *Դոկտ· Շտոկման* կամ *Ժողովուրդի Թշնամին*, թարգմ· Սիմոն Հախումեան, Թիֆլիս,

– *Նորա* (Տիկնիկի տունը), "Լոյս", թ· 15, Կ· Պոլիս, /հատուած/

– *Նորա* (Տիկնիկի տունը), թարգմ· Տիրուհի Կոստանեանց, "Արձագանք", թ· թ· 51-73

– *Ծովու կինը*, "Լոյս", թ· 15, Կ· Պոլիս /*հատուած*/

1 8 9 5

– *Հասարակութեան Նեցուկներ*, թարգմ· Լեւոն Բաքայեան, "Թատրոն", գիրք 2 /*անաւարտ*/

1 8 9 8

– *Հետուիկ* (Վայրի բադը), "Լոյս", թ· 11-15, Կ· Պոլիս

1 8 9 9

– *Ուրուականներ*, թարգմ· Միքայէլ Շամտանճեան, "Մասիս", թ· 12-18, Պոլիս

1 9 0 3

– *Նորա* (Տիկնիկի տունը), թարգմ· Մկրտիչ Մելիք Աւալեան, Բաքու

1 9 0 4

– *Հասարակութեան Նեցուկներ*, թարգմ· Լեւոն Բաքայեան, Թիֆլիս

1 9 0 6

– *Երբ մենք մեռածներս սթափուենք*, թարգմ· Յ· Բոզիեան, "Լումա", թ· 5-8, Թիֆլիս

1 9 0 7

– *Բրանդ*, թարգմ· Սամսա (Լեւոն Սարգսեան, "Մուրճ", թ· 2-4, Թիֆլիս

1 9 1 1

– *Բրանդ*, թարգմ· Զ· Զամբազեան, Թիֆլիս

– *Բրանդ*, թարգմ· Մ· Առաքելեան, "Ազատամարտ" /յաւելուած/, թ· 29, Պոլիս, /*հատուած*/

1 9 1 2

– *Ուրուականներ*, թարգմ· Մարտիրոս Յարութիւնեանց, Թիֆլիս

– *Ճարտարապետ Սօլնէս*, թարգմ· Միքայէլ Շամտանճեան, "Ոստան", թ· 5, Պոլիս

1 9 1 4

– *Կառուցանող Սօլնէս*, թարգմ· Յ· Քոչարեան, "Նոր հոսանք", թ· 5-8, Թիֆլիս /*անաւարտ*/

1 9 1 8

– *Ճօն Գաբրիէլ Բորքման* (Ա· արարը միայն), թարգմ· Ս· Թափառական (Սարգիս Աթարեան), "Փիւնիկ", թ· 10, Պոսթըն

1 9 2 0

– *Ծովուն տիկինը*, թարգմ· Յակոբ Կ· Խաչմանեան, Պոսթըն

1947 - 48

– *Բրանդ*, թարգմ· Զաւօ Շանթ, "Ակօս", Ի· գիրք, (1948) ԻԳ· - ԻԴ· - ԻԵ· ԻԶ· - ԻԷ· գիրք, Պէյրութ

1 9 6 8

– *Ժողովուրդի Թշնամին*, թարգմ· Լեւոն Շանթ (1949), Պէյրութ

– *Հենրիկ Իբսէն* (Երկեր), *Ժողովուրդի Թշնամին*, *Նորա* (Տիկնիկի տունը), *Ուրուականներ*, թարգմ· Սերգօ Պայազատ, Երեւան

1 9 6 9

– *Ժան-Կապրիէլ Պորկման*, թարգմ· Բարգէն Փափազեան, "Բագին", Պէյրութ,

– *Պեր Գիւնտ*, թարգմ· Գ· Վիրապեան, Երեւան :

ՀԵՆՐԻՔ ԻՊՍԷՆ

ԿԱՄԱՒՈՐ ԱՔՍՈՐԵԱԼԸ

(Շար. Ա. էջէն)

է Նորվեկիա: Սեպտեմբեր 10ին երիտասարդութիւնը՝ առանձնապէս ուսանողները, քայլարշաւ են կազմակերպում ու քայլում են մինչեւ բանաստեղծի բնակավայրը եւ նրան ողջունում երգերով ու ճառերով: Իպսէն իր շնորհակալական խօսքի մէջ յիշում է.

«/ . . . / Իմ անձնական կեանքը, ես երբեք ուղղակի բանաստեղծութեան նիւթ չեմ դարձրել: / . . . / Ուրեմն ի՞նչն է կերտում բանաստեղծին: Երկար տեւեց մինչեւ ես ըմբռնեցի, որ բանաստեղծ լինելու համար, էական է տեսնել, բայց ուշադիր եղէք, այնպէս պէտք է տեսնել, որ տեսածը ունկնդիրները ընկալեն բանաստեղծի պէս: Բայց, միայն ապրուածն է, որ կարելի է տեսնել ու ընկալել: Եւ ապրուածը արդէն արդի գրականութեան մէջ է պահ տրուած: Այս վերջին տասը տարիներում, ես մտովին կատարելապէս ապրել եմ իմ բոլոր գրածները: Բայց ոչ մի բանաստեղծ մենակ ոչինչ չի կարող աւարտել: Ինչ որ նա արարում է, նրա հետ արարում են նաեւ նրա հայրենակիցները; Եթէ դա այդպէս չլինէր, ապա ի՞նչը պիտի կամրջէր ստեղծող ու ստացող մտքերը: / . . . / Ամէն մի բանաստեղծ բնածին հեռատես է: Ես հայրենիքը եւ նրա ներկայ կեանքը, երբեք այնքան ամբողջական, այնքան պարզ, այնքան մօտ չեմ տեսել, որքան հեռուից՝ իմ բացակայութեան ժամանակ":

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Եօթ ամիս յետոյ, Իպսէն կրկին լքում է Նորվեկիան: Ապագայ տարիներում, Եւրոպայում քաղաքից քաղաք անցնելով, Իպսէն ուրոյն կերպով դիմում է քաղքենի ժամանակակից ընկերային, հասարակական ու ընտանեկան կեանքը բեմ հանելուն ու դրանց մէջ վերացական, խորհրդաւոր աշխարհի հետքերը շօշափելուն: "Հասարակութեան նեցուկները" (1877), "Տիկնիկի տունը" (1879), "Ուրուականներ" (1881), "Ժողովուրդի թշնամին" (1882), "Վայրի բադը" (1884), "Ռոսմերսհոլմ" (1886) "Ծովի տիկինը" (1888), "Հէտտա Կապլէր" (1890), *այս ժամանակամիջոցում գրուած երկերն են:*

Գ. ՎԵՐԱԴԱՐՁ

(ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԽԱՂԵՐ)

Քսանեօթամեայ բացակայութիւնից յետոյ՝ Իպսէն 1891ի ամրան, Միւնխից Վիէննա անցնելուց յետոյ, վերջնականապէս վերադառնում է հայրենիք ու հաստատւում է Քրիստիանիա: Հայրենիքում գրում է իր վերջին չորս թատերախաղերը՝ "Ճարտարապետ Սոլնէս" (1892), "Փոքրիկ Էյօլֆ" (1894), "Ճոն-Կապրիէլ Պորկման" (1896) *եւ* "Երբ մենք մեռածներս յարութիւն առնենք" (1899)· *խաղեր ուր նրա մշակած թատերական բանաստեղծական խորհրդապաշտ աշխարհահայեացքը, համադրելով տեսանելի եւ անտեսանելի աշխարհները, հասնում է իր վերջնական հանգրուանին ու խմաստաւորւում բիւրեղացած իմացականութեամբ:*

Իպսէնի երկերը, որ կրում էին նախ յեղափոխական – վիպապաշտական, ապա երգիծաբանական ու քննադատական շունչ, հասունանալով յառեւես ընթացքով, աստիճանաբար պաճուճւում են իմաստասիրական միստիկական շղարշով: Թէոզոֆական՝ միստիկական աշխարհի սաղմը վաղուց արդէն նկատել էր նրա գրեթէ բոլոր թատերախաղերի մէջ: Իպսէն քանի աւելի խորն է թափանցել մարդկային հոգու մութ ծալքերն ու խորքերը, այնքան աւելի ուժ են ստացել նրա ստեղծագործութիւնները:

Իպսէնի ծննդեան հարիւրամեակի առթիւ լոյս տեսած մի յօդուածում, Զապէլ Եսայեան, իր կանացի ներդաշնութեամբ նկատում է. "Իպսէն ռոմանթիք է անով, որ հարցերը կը դնէ անորոշ կերպով, առեղծուածներու նման: / . . . / Ան ռոմանթիք է նաեւ անով, որ մանր առօրեայ դէպքերը ուռեցնելով կը հասցնէ մեծ հաւաքականութիւններու եւ կը ստեղծէ երեւակայական աշխարհ մը, որուն մէջ ոչ թէ իրական մարդիկ է որ կը գործեն, այլ գաղափարներ,, որ մարմնաւորուած են այս կամ այն տիպին մէջ: / . . . / Իպսէն երբեք դարձնելով իրապաշտութեան, կ'ապաստանի գաղափարներու վերացականութեան մէջ, որոնց սիմպոլիկ մարմնաւորումներն իր հերոսներն են" [10]:

Իպսէնի Քրիստիանիա հաստատուելուց յետոյ, առաջին անգամ լինելով, հայերէնի թարգմանուած բեմ են հանւում նրա թատերախաղերից չորսը [11]: Անուանի դերասան Յովհաննէս Աբէլեանի եղբայր՝ թատերագիր Ալեքսանդր Աբէլեանը. մեծապէս տպաւորուած "Ուրուականներ"*ից, հայ բեմում արժեւորելու համար Իպսէնի երկի մուտք, հեղինակին մի նամակ ու ներկայացման որմազդն է ուղարկում [12]: Հեղինակի մահուանից առաջ՝ 1902 թ. է հրատարակւում նաեւ նրա կեանքն ու ամբողջական թատերախաղերը ներկայացնող, փիլիսոփայութիւնների տոքթ. Վահան Նալբանդեանի ծաւալուն* "Հենրիկ Իբսէն" *ուսումնասիրութիւնը: Այս եզակի աշխատութիւնն ու երեւոյթը, ինքնին խօսում է ժամանակին Նորվեկիացու հանդէպ հայ մտաւորականութեան տածած ուշադրութեան մասին:*

ԻՊՍԷՆ / ՇԱՆԹ

Իպսէնի ներաշխարհով հարստացած մի շարք հայ գրողների մէջ, Կ. Զարեանից բացի՝ որի ստեղծագործական կեանքում ընդհանրապէս ու յատկապէս "Միրքամի" (1949) *պոէմում, ներկայ է Իպսէնի կորած ճամբան ու* "Փէռ Կիւնթ"*ը, առանձնակի ուսումնասիրութեան է կարօտ Լ. Շանթի թատերամտածողութիւնը: Վերջինիս վաստակին բազմաթիւ գրութիւններ են յատկացուել ու յաճախ, տեղի կամ անտեղի, Իպսէն յիշուել է այդ գրութիւններում. սակայն դրանցից ոչ մէկը չէ փորձել հայ անուանի թատերագրի վաստակը ընկալել Իպսէնի կերտած ամբողջական աշխարհի խորհրդի լոյսի ներքոյ:*

Ինչպէս արդէն նշել ենք, Շանթ իր բանասիրական գրութիւններում, օտարազգի թատերագիրներին յիշելիս, Իպսէնի նկատմամբ միշտ լռութիւն է պահպանել: Սակայն կասկած չկայ, որ նրա համար՝ "Բրանդ" *ու* "Ժողովուրդի Թշնամին" *խաղերից զատ, ստեղծագործական կենսական դեր են ունեցել* "Խստրոտացի փրու Ինգերը", "Գահաժառանգները", "Կայսրը եւ Գալիլիացին", *եւ ընդհանրապէս հայ ընթերցողին ու բանասէրին անծանօթ մնացած Իպսէնի մի քանի ուրիշ երկերը:*

Եթէ ընդհանրապէս Իպսէն իբրեւ նիւթ նախ դիմել է պատմական դրամային ու ապա անցել է իր ժամանակակից կեանքի պատումին, Շանթ կատարել է դրա ճիշդ հակառակը: Իր առաջին թատերկների՝ "Ես-ի մարդը" (1901), "Ուրիշի համար" (1901), *ու* "Ճամբուն վրայ"*ի* (1904) *մէջ, ժամանակակից ընկերային, հասարակական ու ընտանեկան կեանքը ներկայացնելուց յետոյ,* "Հին Աստուածներ" (1909), "Կայսր" (1914), "Շղթայուածը" (1918) *խաղերի համար ընտրել է առասպելն ու պատմական դէպքերը եւ դրանց առընչուող վերացական աշխարհները: Այս գրութիւնների կապակցութեամբ, անտարակոյս համոզուած ենք, ներշնչման աղբիւր են հանդիսացել առանձնապէս* "Բրանդ" *ու* "Կայսրը եւ Գալիլիացին" *գրութիւնները:*

Շանթի համակրանքն Իպսէնի նկատմամբ այնքան է, որ երբեմն նա մինչեւ անգամ ուղղակի պարզապէս արձագանգում է նրա որոշ մտքերին: "Կայսրը եւ Գալիլիացին" *ներկայացնում է ապրելու եւ հաւատքի երկու մեծ ուղղութիւններ՝ քրիստոնէական կենսապաշտութիւնը եւ հեթանոսական կեանքի ազատութիւնը: Իպսէն այստեղ կեանքն ապրելու եւ իմաստաւորելու համար մի երրորդ ճամբայ ու ձեւ է փնտռում. փորձում է հակադիր գաղափարները հաշտեցնել՝ ապրելու տենչը միացնել, ցոհաբերման, ոգու հետ: Շանթի* "Հին Աստուածներ" *ու* "Կայսր" *դրամաներում բանում է միեւնոյն հակադրութիւնը:*

Գալով "Խեղճ բերդի իշխանուհին" (1921) *եւ* "Օշին Պայլ" (1928) *թատերակներին, պիտի նկատենք որ դրանք իրենց պատմական նիւթով ու վիպապաշտութեամբ, առաւել մօտ են Նորվեկիացու* "Գահաժառանգները" *թատերախաղին, որի նիւթը քաղուած է ԺԳ. դարից հասած նորվեկիական գահաժառանգական մի առասպելութիւնից: Այնտեղ շօշափւում է ուրիշին սիրելու եւ եսասիրութեան գաղափարը, ինչպէս նաեւ իսկական եւ կեղծ հանճարի խնդիրը, մի նիւթ որ Շանթ արծարծել է նաեւ իր ժամանակակից կեանքը նիւթ ունեցող անդրանիկ երեք՝* "Ես-ի մարդը", "Ուրիշի համար" *ու* "Ճամբուն վրայ" *թատերակներում: Զարմանալի չէր, որ Լեւոն Շանթ ու Ջաւօ Շանթ, իրենց կեանքի վերջին տարիներում, Իպսէնից հայերէնի թարգմանեցին երկու գործ՝* "Ժողովուրդի թշնամին" *եւ* "Բրանդ":

ՀԱՅ ԲԵՄԸ ԵՒ ԻՊՍԷՆ

(Ընդհանուր ակնարկ)

Իպսէնի քսանեւվեց վերնագրերից հայերէնի է թարգմանուել ընդամէնը ինը, որոնցից հրատարակուել են ութը [13]: Բեմերում եւս դիտուել է ութ վերնագիր, որոնց շարքից միայն երեքն են, որոշ ժամանակ խաղացանկերում պահուել՝ "Ժողովուրդի թշնամին", "Տիկնիկի տունը", *եւ* "Ուրուականներ":

«Իպսէնի հետ ահաւասիկ ընտանիքը եւ հասարակութիւնն է որ բեմ կ'ելլեն: Այս հաստատութեանց մէջ իպսէնեան անձնաւորութիւնը նորէն կը տառապի եւ կը ստեղծուի, այպէս ըսենք, միջհոգեբանական (interpsychologique) խաղը: Ուժեղ, ազատ, իր սեփական բնաւորութիւնը միայն լսող, իր ցանկութիւններով առաջնորդուող եւ մշտապէս մարտնչող անձնաւորութիւնն է զոր Իպսէն պիտի ցուցնէ:

ԺԹ. դարուն վերջը, ան է որ կը տիրէ եւ կը ստեղծէ ազնուացած հասարակաց խաղը որ դժբախտաբար շատ յաճախ կը մնայ արուեստէն հեռու: Իր մեծ արժանիքը զուցէ անոր մէջն է որ իրեն պատկանող աշխարհահայեացքը արտայայտեց եւ նիւթը սպառեց:

Այն ատենէն ի վեր, հասարակական յարաբերութիւնները եւ կիրքերու պայքարը գրողներու գլխաւոր նիւթը կը կազմեն» [14]:

Նշուած երգերով, քաղքենի կեանքն մերկացնող Իպսէնն է, որ ընդհանրապէս գնահատուել ու բեմադրուել է հայ բեմերում: Ընդհանրապէս առաւել դիտուած յիշուած այդ երեք խաղերը, ժամանակին մեծ տպաւորութիւն են թողել եւ մեծապէս ազդել ու նպաստել են հայ թատերագրութեան զարգացմանը: Այդ մարզում բազմաթիւ անունների շարքից (Կ. Զարեանից ու Լ. Շանթից զատ), բերում ենք մի քանի հեղինակների եւ թատերախաղերի անուններ, որոնք բացայայտ կերպով կրում են Իպսէնեան խաղերի շունչը:

Այդ գրութիւնների շարքում են՝ Լեւոն Մանուէլեանի "Դոկտոր Երուանդ Բոշայեան" (1900), "Մագդա" (1908) *եւ* "Վերածնուածը" (1906): *Նոյն շունչը նկատելի է նաեւ Միքայէլ Մանուէլեանի մօտ: Նրա* "Գանգէ" (1908) *փոքրածաւալ խաղը, յիշեցնում է* "Ուրուականները" *դրամայի աւարտը: Ժամանակին այն բեմադրուել է Իպսէնի երկի հետ, միեւնոյն ծրագրում:*

Ըստ Զ. Եսայեանի բնորոշման, "Իպսէն իր բազմաթիւ թատերախաղերուն մէջ, կարելի է ըսել, որ մէկ նիւթ ունեցած է եւ զայն ներկայացուցած է զանազան հանգամանքներու մէջ, տարբեր վարիանդներով:

Ի՞նչ է այդ նիւթը:

Անհատը հանդէպ հասաւակութեան"[15]: *Նման դրոյթով կնոջ դերը հասարակական կեանքում դիտելով, մեծահամբաւ Ալ. Շիրվանզադէն որ ժամանակին թարգմանել էր* "Խստրոտացի փրու Ինգերը", "Տիկնիկի տունը" *խաղի մէջ արծարծուած գաղափարներին կառչած, գրում է իր* "Նւգինէ" (1901), "Ունէ՞ր իրաւունք" (1902), *եւ* "Արմենուհի" (1909) *դրամաները: Նմանակի նիւթի առընչութեամբ, անտարակոյս չպէտք է մոռացուեն նաեւ Գաբրիէլ Սունդուկեանի վերջին երկերից երեքը: Նրա* "Ամուսիններ" (1889), "Սէր ու Ազատութիւն" (1909) *եւ* "Կտակ" (1912) *դրամաներն եւս զերծ չեն մնացել Նորվեկիացու ազդեցութիւնից:*

Իպսէնի շունչն ու ազդեցութիւնը կրող նշուած հայ թատերագիրների շարքից, Յակոբ Օշականը ինքնակամ կերպով ինքն իրեն զատում է հետեւեալը վկայելով. "Օշական կը զատուի Իպսէնէն, քանի որ իր ժողովուրդը գաղափարագրական թատրոն մը ո՛չ միայն անկարող է հանդուրժելու, այլեւ նման տրամաներ արտադրելու համար ալ անընդունակ է հիմնովին" [16]: *Երբ հանդիպում ենք Օշականի* "Նոր պսակը", "Կնքահայրը", "Աքլորամարտը" [17] (1921) *եւ յատկապէս* «"Փառք Աստուծոյ"...» (1925) *եւ մի քանի ուրիշ խաղերին, հարց է ծագում՝* իրապէս ո՞րքանով է իրաւասու նա:

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մարտ-Ապրիլ 2006, Փարիզ

1) Տե՛ս. նախ մեր *Կոստան Զարեանի "Տեսիլք"ը*, "Յառաջ-Միտք և Արուեստ", 1995 Յուլիս 2. եւ ապա, Եուրի Խաչատրեան, *Կոստան Զարեանը եւ Հենրիկ Իբսէնը*, ԵՀՀ, Երեւան, 2002:

2) *Կոստան Զարեան*, Քաղաքներ/Կայսրը եւ մի բաժակ գինի, "Հայրենիք ամս." Պոսթըն:

3) *Կոստան Զարեան*, Արուեստի համար – Թատրոնը, "Մեհեան", Կ. Պոլիս, 1914 Ապրիլ 1:

4) *Կոստան Զարեան*, Քաղաքներ/Կայսրը եւ մի բաժակ գինի, "Հայրենիք ամս." Պոսթըն:

5) *Յ. Օշական*, Վկայութիւն, 1982, Անթիլիաս-Լիբանան:

6) *Լ. Շանթ*, Բանասիրական նարտապարպետութիւն, ԼՇԵ., հատոր Ե. Պէյրութ:

7) Այս նիւթի կապակցութեամբ, տողերիս հեղինակը 2003 թ. Նոյեմբերին Նորվեկիայի "Իպսէնի Կենտրոն"ի հրաւէրով, երկու ելոյթ է ունեցել Օսլոյի համալսարանի կազմակերպութեամբ Իպսէնի Տուն-Թանգարանում կայացած գիտաժողովում: Ներկայացուել է "Իպսէնի Իրանում ու Միջին Արեւելքում" և "Հուրն ու Ջուրը Իպսէնի երկերում – կամ – թէ ինչպէս բեմադրեցի «*Հէտտա Կապլէր*»ն ու «*Փոքրիկ Էյօլֆ*»ը":

8) Թարգմ. Ալեքսանդր Մովսիսեան (Շիրվանզադէ). անտիպ: Ձեռագիրը ԳԱԹ Երեւան:

9) Նկատի ունենալով նամակի բովանդակութեան կարեւորութիւնը, այն բերում ենք թարգմանաբար՝ գրեթէ ամբողջութեամբ այս համարում առանձին:

10) *Զապէլ Եսայեան*, Հենրիկ Իպսէն, "Յոլք", Փարիզ 1928 Յունիս 1:

11) Տե՛ս. այս համարի՝ ԻՊՍԷՆ ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ:

12) Յ. Աբէլեանը ժամանակին (1895 - 1920) բեմադրել է "*Ժողովուրդի թշնամին*" ու կատարել է Շթոքմանի դերը: Նրա խաղարկութիւնը գնահատուել է մեծապէս: Տե՛ս. "Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ", 1997 Դեկտեմբեր 7:

13) Տե՛ս. այս համարի՝ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

14) *Կոստան Զարեան*, Արուեստի համար – Թատրոնը, "Մեհեան", 1915 Ապրիլ 1:

15) *Զապէլ Եսայեան*, Հենրիկ Իպսէն, "Յոլք", Փարիզ, 1928 Մայիս 1:

16) *Յ. Օշական*, Վկայութիւն, *Անթիլիաս-Լիբանան*, 1982:

17) 1925ին Կ. Պոլիս տարեցոյցի մէջ տպագրուածը, որի նիւթը խմբագրատան մէջ է անցնում, ոչ թէ Սան Ֆրանսիսքօ հրատարակուած անվերնագիր ձեռագիրը, որը վահէ Օշական "Աքլորամարտ" վերնագրած է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 10
MERCREDI 10 MAI 2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.450 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 81e ANNEE — N° 21.450

ՄԱՅԻՍ 18Ի ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԱՆԳԱՐԱ ԵՏ ԿԸ ԿԱՆՉԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ԻՐ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐ ԿՐԿԻՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԻՋԱԾ ԵՆ

Վերջին օրերուն այլեւս աւելի բացայայտ դարձած էր Թուրքիոյ ջղագրգիռ վիճակը, այս անգամ Մայիս 18ի օրինագիծին առթիւ որ պատիժ կը սահմանէ անոնց որոնք կը ժխտեն Հայոց Ցեղասպանութիւնը: Յիշեցնենք որ այս օրինագիծը ներկայացուեցաւ ընկերվարականներու կողմէ, յետագային ալ Իւ.Էմ.Փէ-ի երեսփոխան Էրիք Ռաուլթի:

Անգարա, Մայիս 8ին, ետ կանչած է Ֆրանսայի եւ Գանատայի իր դեսպանները "խորհրդակցութեան" համար, բայց, պատճառը յստակ է եւ ցոյց կու տայ որ Թուրքիա այլեւս պատրաստ է ծայրայեղ միջոցներու դիմելու: Մայիս 9ին, լուրը քանի մը տողով միայն կու տար Ֆիկարօ, շատ աւելի երկար գրութիւն մը յատկացուցած էր Լիպէրասիոն Մարք Սեմոյի ստորագրութեան տակ: Թուրքիա արտաքին նախարարը՝ Ա. Կիւլ կը բացատրէ երկրին դիրքը ի տես «Ֆրանսա եւ Գանատա ծագած վերջին զարգացումներուն ենթադրեալ հայկական ցեղասպանութեան մը անհիմն հաստատումներուն վերաբերեալ»:

Կացութիւնը աւելի բարդ է Ֆրանսայի հետ քան Գանատայի: Ինչ կը վերաբերի Գանատայի, հարցը ծագած է, երբ վարչապետը՝ Սթիվըն Հարփըր իր ելոյթին մէջ պաշտօնապէս ոգեկոչած էր "Հայոց ցեղասպանութիւնը" եւ անմիջապէս պատճառ եղած էր Թուրքիոյ կառավարութեան խիստ բողոքին: Բոլորովին տարբեր է Ֆրանսայի հետ կապուած հարցը, քանի ան նոր ալ չէ եւ ատեն-ատեն կը կրկնուի: Բայց, 1973 Փետրուարէն ի վեր, երբ բացումը կը կատարուէր Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ բակը բարձրացած յուշարձանին, առաջին անգամն է որ դեսպանը ետ կը կանչուի: Այն ատեն, այդ քայլը օգտակար ալ եղած էր Հայերուն, քանի Հ. Բըլըքի ետ կանչուիլը պատճառ եղած էր որ ֆրանսական մամուլը իր սիւնակները տրամադրէ Հայոց ցեղասպանութեան: Ինչ որ այսօր, ընկերվարականները եւ Իւ.Էմ.Փէ-ի մէկ թեւը կը ներկայացնեն ներշնչուած է Կէսօ օրէնքէն որ պատիժ կը սահմանէ անոնց որոնք կ'ուրանան Շոան (5 տարի բանտարկութիւն եւ 45.000 Եւրոյի տուգանք): Լիպէրասիոն կը վերյիշէ 1915ի դէպքերը, մէկուկէս միլիոն նահատակները, հաստատելով թէ այս դէպքերը ճանչցուած են պատմաբաններու մեծ մասին կողմէ, նոյնիսկ, եթէ կը տարբերին իրենց մեկնաբանութիւններուն մէջ: Բայց, Անգարա միայն 5 հարիւր հազար զոհի մասին կը խօսի եւ կը մերժէ ցեղասպանութիւն որակումը: Անցեալ շաբթու արդէն, Անգարայի կառավարութեան բանբերը ազդարարած էր «Նման բանաձեւերու քուէարկութիւնը անդարմանելի վնասներ կը ստեղծէ ֆրանքօ-թրքական յարաբերութիւններուն մէջ»: Սպառնալիքը կը վերաբերի գլխաւորաբար առեւտրական կապերուն, ինչպէս կը հաստատէր նաեւ այն կոչը որ եղած է. «Ֆրանսացի բարեկամներուն» (լոյս տեսած Ֆիկարոյի, Մոնտի, Փարիզիէնի մէջ եւ որուն արձագանգած էինք Մայիս 6ի մեր թիւով) թրքական զանազան ընկերակցութիւններու կողմէ:

Թրքական այս հակազդեցութեան կ'օժանդակէ Ֆրանսայի 19 պատմաբաններու խումբը, որ հրապարակ ելած էր Ֆրանսայի "Գաղթականութեան դրական դերին" առթիւ եւ պահանջած որ ջնջուին այդ օրէնքին հետ անցեալի ալ այն օրէնքները, որոնք քաղաքական բնոյթ ունին, բայց, պատմաբաններու դատումին հետ կապ ունին եւ անոնց կարգին կը յիշուէր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը, Կէսօ օրէնքը եւլն. եւլն.: Այս պատմաբանները նոր յայտարարութիւն մը ստորագրած են, ուր կը յայտնեն թէ "խորապէս վրդովուած են" այս նոր օրինագիծէն եւ կը քննադատեն «ժողովրդավար վարչակարգի մը անվայել պաշտօնական ճշմարտութեանց հռչակումը»:

Թուրք մտաւորականներն ալ դժգոհ են, մանաւանդ անոնք որոնք կը ջանան պայքարիլ պաշտօնական պատմութեան դէմ: Անոնք կ'առարկեն որ «Այն պահուն երբ Թուրքիա կը սկսի դէմ յանդիման ելլել իր անցեալին ողբերգական էջերուն հետ, ամէն բան կրնայ դադրիլ ֆրանսական այդ նոր օրէնքով», ինչպէս կ'ըսէ Պասքըն Օրան, քաղաքական գիտութեանց փրոֆէսոր, որ կը դատուի փոքրամասնութեանց իրաւունքներու ծանրակշիռ տեղեկագրի մը համար:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐՈՎ ՓՈԽԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Թրքական լրատուները երկու դեսպաններուն Անգարա կանչուիլը կը բացատրեն միմիայն խորհրդակցութեան նպատակով, ըսելով թէ երկուքն ալ Մայիս 11 Հինգշաբթի կը վերադառնան իրենց պաշտօնավարութեան մայրաքաղաքները՝ Փարիզ եւ Օթթաուա: Երկու դեսպանները Ֆրանսա ու Գանատա պիտի տանին սպառնալիքներու ծրար մը, բաղկացած՝ քաղաքական ու տնտեսական մարզերէն: Այդ սպառնալիքները կիրարկութեան պիտի դրուին այն պարագային երբ յատկապէս Ֆրանսայի Մայիս 18ի քուէարկութեան դրական արդիւնքը խոչընդոտելու ջանքերը ձախողութեան մատնուին: Այլ խօսքով՝ Թուրքիա ամէն կարելին պիտի ընէ Գանատան ետ կեցնելու համար 1915-ը վճռապէս ցեղասպանութիւն նկատելու կեցուածքէն, իսկ Ֆրանսայի մէջ արգելք ըլլալու համար ուրացումը պատժող օրէնքին Ազգային Ժողովին կողմէ վաւերացումին:

Տնտեսական ճամբով Անգարա կ'ակնկալէ որ Ռընօ ֆրանսական շրջանակները տարհամոզելու լուրջ աշխատանք տանի, ասկէ զատ թրքական գործարար ոլորտին ամէնէն ծանօթ միաւորումները Ֆրանսայի իրենց գործակիցներուն մօտ նոյն ջանքը պէտք է տանին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԽԻԶԱԽ ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐՈՒՆ ՆԵՑՈՒԿԸ

Խոչընդոտելու, արգիլելու ջանքերուն մէջ Անգարայի մեծագոյն նեցուկը Ֆրանսացի 19 պատմաբաններու այն խումբն է որ արդէն քանիցս հրապարակաւ յայտարարած է թէ «Պատմութեան մասին վճիռ արձակել օրէնքի մարդոց գործը չէ»: Ճիշդ է որ անոնց առարկութիւնը կ'ընդգրկէ Հրէական Ողջակէզին ուրացումին դէմ 1990-ի Կէսոյի օրէնքն ալ, բայց այսօրուան կանխակէտին մէջ անոր նշումը մեծ բան չի նշանակեր, երբ կարելի չէ նոյնացնել 16 տարիէ ի վեր գործող օրէնք մը եւ քուէարկութեան յղուած օրինագիծ մը: Ուստի 19 պատմաբանները Թուրքիոյ ծանր հրետանին կը կազմեն այսօր, ցեղասպանութեան նիւթը քաղաքական ոլորտէն պատմականին փոխանցելու ծանօթ ռազմավարութեան մէջ:

Այդ խումբէն պատմաբան Ժ.-Փ. Վէրնան դէմ արտայայտուած է անցեալը արժեւորելու խորհրդարանական միջամտութեան. իսկ այդ արժեւորումով մարդիկը յանցաւոր նկատելու որոշումը ան որակած է "անհեթեթ մտածում": Առաջարկած է թրքական թեզը որ կը կայանայ հայ եւ թուրք պատմաբաններու միացեալ յանձնախումբ մը կազմելուն մէջ:

Թուրք մամուլին կողմէ "Խիզախ պատմաբաններ" որակուած խումբին միւս անդամներն են Ժան-Փիէր Ազէմա, Էլիզապէթ Պատէնթէր, Ժան-Ժագ Պէքէր, Ֆրանսուազ Շանտէրնակոր, Ալէն Տըքօ, Մարք Ֆէրօ, Ժագ Ժիւլիար, Ժան Լըքլան, Փիէր Միլա, Փիէր Նորա, Մոնա Օզուֆ, Ժան-Գլօտ Փէրօ, Անթուան Փրոսթ, Ռընէ Ռեմոն, Մորիս Վայս, Փոլ Վէյն, Փիէր Վիտալ-Նաքէ եւ Միշէլ Վինոք:

ՕԴԱՆԱՒԻ ԱՐԿԱԾԷՆ ԵՏՔ

ՅՈՒՇԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայիս 6-7ի շաբաթավերջը Հայաստանի, Արցախի ու Սփիւռքի մէջ հոգեհանգստեան արարողութիւններով նշուեցաւ հայկական օդանաւին զոհերուն յիշատակը: Աղէտին վայրը զոհերուն հարազատները ծաղիկներ նետած են ծով, իսկ Սոչիի քաղաքապետը յայտնած է թէ որոշած են յուշարձան մը կառուցանել Ադլէրի հայկական եկեղեցիին մօտակայ պուրակին մէջ:

Երեւանի մայր տաճարին մէջ հազարաւորներու բազմութիւն մը ներկայ գտնուած է հոգեհանգստեան պաշտօնին որուն հանդիսապետած է Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Ներկայ եղած են նախագահը, վարչապետը, Ազգ. Ժողովի նախագահը, նախարարներ, բարձրաստիճան պաշտօնատարներ:

Անթիլիասի մայր տաճարին մէջ արարողութեան նախագահած է Արամ Ա. Կաթողիկոսը: Թիֆլիսի, Բաթումի, Ախալքալաքի, Ախալցխայի, Նինոծմինդայի հայկական եկեղեցիներուն մէջ, ինչպէս Սփիւռքի բոլոր անկիւններուն, հոգեհանգստեան արարողութիւններ կատարուած են:

Նոյն ատեն շարունակուած է ամբողջ աշխարհէն ցաւակցական գիրերու յղումը: Մայիս 5ին Վրաստանի նախագահ Մ. Սահակաշվիլի այցելած է Հայաստանի դեսպանատունը ու ստորագրած սուգի մատեանը: Իրեն յաջորդած են վարչապետ Զ. Նողաիդելի եւ քաղաքական անձնաւորութիւններ:

ԱՐԿԱԾԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ջախջախուած օդանաւին բեկորներն ու ուղեւորներուն մարմինները որոնելու աշխատանքը կը շարունակուի: Զոհերուն դիակները պարբերաբար կը փոխադրուին Երեւան: Մինչ այդ հոս ու հոն արտայայտութիւններ կը հասնին արկածին առընչութեամբ: "Արմաւիա"յի սեփականատէրը Մ. Պաղտասարով Սոչիի օդային երթեւեկի ուղեվարները ամբաստանած է, ըսելով որ օդաչուին հրահանգած են երկրորդ շրջան մը ընել, մինչ ան արդէն վայրէջքի ձեռնարկած էր: "Անոնց սխալները կացութիւնը բարդացուցած են" ըսած է ան, աւելցնելով որ ինկած օդանաւին օդաչուն փորձառու մէկն էր եւ լաւ ծանօթ Կրասնոդարի շրջանին:

"Արմաւիա"յի պատասխանատուները շեշտած են թէ օդանաւը անցուցած էր պարտադիր բոլոր քննութիւնները եւ թէ ոչ մէկ թեքնիք խնդիր ունէր: Ժխտած են վառելանիւթի անբաւարար քանակութեան շշուկներն ալ, ըսելով թէ օդանաւին ընդունարանին մէջ քանի մը թռիչքի բաւելու չափ նաւթ կար:

ԵՐԿՈՒ ՕԴԱՆԱՒ ԱԼ ՀՐԿԻԶՈՒԱԾ

Յաւելեալ այս պատահարը որ ֆրանսական թերթերու խորագրել կու տայ "Հայկական թռիչքներու տարեգրութեան սեւ օրը", տեղի ունեցած է Պրիւսէլ: Հոն "Սապէնա" ընկերութեան նորոգութեան մէկ կառատան մէջ Մայիս 5ին ծագած հրդեհին փճացած են "Արմաւիա"յի պատկանող էրպիւս Ա-320 մը եւ հայ գործարարի մը պատկանող ուրիշ օդանաւ մը: Այս զոյգ կորուստներով "Արմաւիա" իր էրպիւսներէն երկուքէն կը զրկուի, մնալով երեք էրպիւսի եւ Եաք-42ի (ռուսական) մը յոյսին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆԻ նախագահը՝ Մ. Ահմատինեժատ 18 էջնոց նամակ մը ղրկած է Պուշի, ինչ որ աննախընթաց է, մանաւանդ այն օրէն ի վեր (1980), երբ խզուած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Իրանի նախագահը կ'առաջարկէ որ նոր միջոցներ կիրարկուին լուծելու համար հիւլէական հարցին տագնապը: Նամակը հասած

(Շար.ը Դ. էջ)

Փ. ԼԸԼՈՒՇ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆՆ ՈՒ Ի. ԱԼԻԵՒԸ

Ըստ ազրպէյջանական մամուլին Մայիս 5ի լրատուութեան, ՕԹԱՆ-ի խորհրդարանական ժողովի նախագահ երեսփոխան Փ. Լըլուշ ըսած է թէ շատ գոհ է որ նախագահ Ալիեւ իր հրաւէրը ընդունած է ու Մայիսի ընթացքին Փարիզ կ'այցելէ: Ապա պատասխանած է Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման մասին հարցումին. ըսած է թէ որպէս ՕԹԱՆ-ի խորհրդարանական ժողովին նախագահը, ինք Փարիզի մէջ հանդիպում կ'ունենայ նախագահներ՝ Ռ. Քոչարեանի ու Ի. Ալիեւի հետ, ծանրանալով հաշտարար լուծումի նախընտրութեան վրայ: "Պատերազմը մարդկային ու նիւթական կորուստներու պատճառ կ'ըլլայ, մինչդեռ Կովկասին կայունութիւն հարկաւոր է: Ես ծանօթ եմ Ղարաբաղի հարցին ու գիտեմ թէ որքան դժուար է ան երկու ժողովուրդներուն համար ալ: Ծանօթ եմ ազրպէյջանցի գաղթականներուն հարցին ու կը խղճահարիմ իրենց վիճակին" ըսած է Ֆրանսացի երեսփոխանը որ այս շաբաթ Պաքու կը մեկնի:

«ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ»ԻՆ ՈՒ «ՅԱՆՑԱՒՈՐ»ԻՆ ՓՐԿԱՐԱՐ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 24 մը ապրեցանք· իր աւանդութիւններով, անակնկալներով: Աւանդութիւնները գաղտնիք չունին· ոգեկոչումի բազմատեսակ արարքեր, կոթողներու բացում, պատարագ – հոգեհանգիստ – ծաղկեպսակ, նորոգուած պահանջ ու վճռակամութիւն, ԱՄՆ-ու նախագահին շրթունքներէն կախուած բազմութիւններ ու անոնց զայրոյթը, յուսախաբութիւնը:

Ֆրանսայի մէջ 91րդ տարելիցը նշուեցաւ գլխաւորաբար երկու նոր յուշակոթողի բացումով ու նախօրեակին զանոնք թիրախ առած պղծումի արարքներով որոնք օրէնքով պատիժ սահմանելու հոլովոյթին զարկ տուին: Անհամբերութեամբ կը սպասուի Մայիս 18ին երբ պատրաստուած օրինագիծը պիտի յղուի Խորհրդարանին վաւերացումին: Ընդունուելու եւ յաջորդ փուլերէն յաջողութեամբ անցնելու պարագային Ֆրանսան պիտի ունենայ հրէականէն ետք Հայերու եւս Ցեղասպանութեան ուրացումը պատժող օրէնք:

Ամէն Ապրիլ 24 տարուէ տարի աւելցող խուճապ ու խռովք կը ստեղծէ Թրքական շրջանակներու մէջ ալ: Աւանդական պատկերով կը բազմանան պաշտօնական յայտարարութիւնները –ժխտող, ուրացող, յերիւրող, խեղաթիւրող–, անոնց կցուած հազիւ քօղարկուած սպառնալիքները: Անգարա կը հրահանգէ ուշադիր ըլլալ, քանի մը Հայոց քուէներուն չզոհել Ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը, տնտեսական ու մշակութային հզօր կապերը: Ու կը սպառնայ չգնել օդանաւ, հրասայլ, տարբեր արտադրութիւններ: Թրքական մենախօսութիւնը երբեմն մինչեւ իսկ կ'ընդգրկէ դիւանագիտական յարաբերութիւններու առկախումի հեռանկարը:

Այս տարի ալ այս աւանդականը կրկնուեցաւ անթերի կերպով, մանաւանդ որ կային Լիոնի ու Մարսէյլի զոյգ կոթողները, անոնց պղծումով հրահրուած հակաթուրք զգացումները: Բայց հետաքրքրականը այս ճակատին վերաբերողը չեղաւ:

Ապրիլ 24ի առթիւ Թուրք մամուլին մէջ աննախադէպ սրութեամբ գրութիւններ ալ լոյս տեսան, անկիւնները նոր ոճով կլորցնելու յայտարարութիւններ հրատարակուեցան: Առաջինին ուշագրաւ օրինակ մըն էր Սէլիմ Էվրէնի ծաւալուն գրութիւնը որմէ առնուած մէջբերումներ են հետեւեալ պարբերութիւնները·

"Այնպէս ինչպէս որ է, առանց խօսքը երկարելու հարկ է ըսել· Անատոլուի ամէն մէկ անկիւնը, կար ժամանակ որ հայկական հող էր: Այնպէս ինչպէս թրքական հող էր, յունական հող եւ ինչպէս այսօր քրտական հող է: Այս տողերով սկսող գրութիւն մը պիտի չկարդաք, չէ՞:

Պիտի սրտնեղիք, որովհետեւ ո՛վ գիտէ ինչու, ձեզ կը վրդովէ յիշել թէ ձեր մեծ մայրերուն, մեծ հայրերուն դրացիները Հայեր, Յոյներ էին:

...Նիքսարէն անցա՞ք· ծանօ՞թ էք գետին, գիտէ՞ք թէ ինչպէս արիւն հոսած է ան: Երբ անկէ անցնիք, հարցուցէ՛ք, կը պատմեն, որովհետեւ իրենց հայրերէն ունկնդրած են եւ պատմուածին օրինակը իրենց մայրերը՝ փրկուած հայ աղջնակներն են:

Կամ Աւանոս գիշերա՞ծ էք բնաւ· ի՜նչ գեղեցիկ աւան մըն է: Եթէ գիշերեցիք, անունը թող ծածուկ մնայ, յեղափոխական պանդոկապետին հայ մշակոյթի բեկորներուն հաւաքածոն տեսա՞ք երբ կը նախաճաշէիք:

Գաստամոնո՞ւն· գիտէք երգը· «*Ըլկա՛զ, դուն բարձր մէկ սարն ես Անատոլուի*»: Եթէ յանդգնութիւնը ունեցաք հարցնելու, վստահ եմ որ մտիկ ըրած էք· ես ըրի՛:

Անգարա՞ն: Զանքայայի դղեակը(*) որո՞ւն պարտէզին մէջ կառուցուած է: Հարցուցէ՛ք, կը գիտնաք: Օտարին չէ, պարզապէս Հայու":

Հեղինակը այսուհանդերձ համոզուած չէ որ 1915ին գործուածը ճիշդ է ցեղասպանութիւն կոչել: Կ'ըսէ տակաւին թէ այդ վէճը այնքան կարեւոր ալ չէ: Եթէ կարեւոր պիտի նկատուի, հարկաւոր կը նկատէ հետեւեալ կէտերուն ալ նշումը· "Տեղահանութեան վճիռը, Էնվէր, Ճէմալ ու Թալաթ փաշաներուն չէր պատկանած, այլ Գերմանիոյ Սպայակոյտին ու անկէ հրահանգուած էր:

Ասիկա Թալաթ փաշան ու անոր համախոհները չմեղելու չի ծառայեր, այլ միայն ցոյց կու տայ որ ան յստակատեսութենէ զուրկ գերմանական գործիք մըն էր: Փաստաթո՞ւղթ պիտի հարցնէք: Սպայակոյտի արխիւներուն մէջ են":

Ու ծաւալուն գրութեան մէջ պարբերական նշումներով կը շեշտուի թէ "Անատոլուի մէջ Հայեր կային· այսօր չկա՛ն":

Երեւութապէս նոյն գիծին տակ պէտք է դասել ԱՄՆ-էն Թուրք դասախօս կնոջ մը՝ Ֆաթմա Միւկէ Կէօչէքի Ապրիլ 24 Թուակիր յայտարարութիւնը: Ի պէտս անգիտաց աւելորդ չէ ըսել թէ այս մէկը "ճշմարտախօս"ի դիրքերէ յայտնուած Թուրքերու խումբին նորագոյն դէմքերէն է: Թրքական չափանիշով անկեղծ ու յանդուգն արտայայտութիւններ կ'ունենայ 1915ի մասին· բայց մեծ հմտութիւն պէտք չէ նշմարելու համար թէ անոնք շատ ուրիշներու նման վարպետօրէն շարադրուած իրենց միջուկով, էականին առանց հպելու, հարցին շուրջը կը դառնան· ունին սակայն մակերեսին մտահոգութիւնը որ կը բաւէ կարթելու Թրքական խղճահարութեան կարօտ պարզամիտները:

Ֆ. Միւկէ Կէօչէք այս բոլորին հետ ունի յատկապէս լաւ կազմակերպուած ցանց մը որ իր ըսածը, գրածը անմիջապէս կը հասցնէ հարկաւոր բոլոր հասցէներուն: Համացանցի փորձանք – բարիքն է որ այդ դիւրութիւնը կ'ապահովէ, հակազդեցութիւնները տեղ հասցնելու ճամբան ալ ընդլայնելով:

Այս դասախօսը Ապրիլ 24ի իր յայտարարութեամբ կ'ըսէ· "Նոյնիսկ երբ այս յատուկ իմաստ կրող օրուան մէջ չեմ կրնար ձեզի հետ ըլլալ, կ'ուզեմ որ գիտնաք թէ որպէս թուրք ցեղին պատկանող մը թէեւ յանցաւոր չեմ, բայց պատասխանատու եմ ձեզի պատահածներուն": *Այս հիմնականէն ետք կայ զգացական դեղումի մը բնագիրը· ան մտքով կ'այցելէ այն վայրերը ուր Հայեր կային ու այսօր չկան, անոնց պապենական հողերը ուր կ'երեւակայէ Հայերու մեկնումին, խորտակուած երազներուն, յոյսերուն ցաւը:*

Ան կ'ըսէ նաեւ թէ ժամանակը հասած է որ Թուրքերը ընդունին այդ մեծ կորուստին խորութիւնը, սկսին խաւարը ցրուել ու դարմանել կատարուածը: Ինք կը հաւատայ որ մօտ ապագային պիտի գտնուին շատ մը Թուրքեր որոնք պիտի գիտնան Պոլիսէն տեղահանուած այն փայլուն մտաւորականներուն անունները որոնք տարուեցան մահուան: Այդ Թուրքերը Հայերուն հետ պիտի զգան ցաւը անոնց կորուստին, որ իրենցն ալ է ու պիտի աշխատին միասնաբար հայկական պապենական հողերուն վրայ վերստեղծելու այն բոլորը որ, կար ժամանակ, հոն գոյութիւն ունէին:

Բնական չէ՞ պարզամտութիւնը մէկդի դնել, թօթափել զգացականը ու հարց տալ, թէ "պատասխանատու, բայց ոչ յանցաւոր" նախաբանով ու "միասնութեան" ջրտուքով ներկայացուած այս տողերը պէտք չէ՞ր Թրքական պաշտօնական դիրքերու, դէմքերու յղել, քան հայ բազմութիւններու: Յանձնառու, իրականութեան բանբեր, յանդուգն մտաւորականին ընելիքը ատիկա պիտի չըլլա՞ր: Ո՞ր Հայուն ի՞նչ կու տայ ըսել թէ Թուրք մտաւորական մը Ապրիլ 24ին մտքով "մեր կողմերը" գացած, մեր ցաւը երեւակայած է ու կ'երազէ միասնական ջանքով կորսուածը վերականգնել, առանց տար համար գործնական կէս քայլ մը առնելու: Կ'երեւի գիտէ որ "Թռչէի մտքով տուն"ը մեր սիրած երգերէն է որ կը յուզէ, կը խռովէ:

Մինչդեռ նոյն Թուականին, կամ անկէ առաջ, ետքը, զգացականէն զերծուած նոյն միջուկով Անգարայի ուղղուած կոչ մը –ճանչնալու, զգալու, դարմանելու, վերականգնելու– առանց այլեւայլի փաստը կ'ըլլար թէ անկեղծներու, արդարներու շարքին պէտք է դասել Ֆ. Մ. Կէօչէքն ալ· անշուշտ առանց պատասխանատու – յանցաւոր չարախաղացութեան:

*Ու վերջապէս այս երգիծաողբերգութեան վերջին արարը· նոյն համացանցը այս օրերուն աջ ու ձախ կը հասցնէ "*Հայ եւ թուրք գիտնականներու աշխատանքային յաջորդ հանդիպում*"ին լուրը· Մայիս 14-16 Նիւ Եորքի համալսարանին մէջ քով քովի կու գան նոյն Կէօչէքը, այս հոլովոյթին առաջին ու գլխաւոր դերակատարներէն Ժ. Լիպարիտեանը, Միչիկընի համալսարանէն Ռ. Գրիգոր Սիւնին, շարունակելու համար նախորդ չորս հանդիպումներու իրենց գործունէութիւնը· այս անգամ իրենց միացած է Նիւ Եորքի համալսարանէն Փոլ Պօղոսեան: Այս տարուան թեման է. "Ցեղասպանութեան սահմանները – Նպատակ, պատմութիւն, ժողովուրդներ": Ձեռնարկը, կ'ըսուի թէ կը սկսի հանրութեան բաց նիստով մը որուն ընթացքին կազմակերպիչներն ու տանտէր համալսարանին ներկայացուցիչները կը պատասխանեն լսարանին հարցումներուն:*

Մինչ նոյն օրերուն Անգարայի մեծամեծներ քիչ մը աւելի ինքնավստահութեամբ ու յանդգնութեամբ պիտի շարունակեն սպառնալիքներ տեղացնել Փարիզին, արգելակելու համար Հայկական Ցեղասպանութեան ալ ուրացումը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծին վաւերացումը: Մանաւանդ որ ամէնուն ճամպրուկին մէջ տեղ կայ "պատասխանատու, բայց ոչ յանցաւոր" փրկարար օղակին...

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) Զանքայայի դղեակը նախագահական պալատն է:

ՍՓԻՒՌՔԸ ՎԵՐԱՄՏԱԾԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՀԱՍԱ՞Ծ Է

Յ. ՊԱԼԵԱՆ

Բացատրականութիւններու մէջ կայունացած է Սփիւռքը, կեցուածքները սառած են, հակառակ աշխարհի եւ մեր ժողովուրդին համար ստեղծուած նոր պայմաններու եւ կացութիւններու: Այդ բացատրականութիւններուն մէջ խարիսխ նետած մեծեր եւ փոքրեր կարծէք գոհ են, քանի որ այդ ձեւով կ'իմաստաւորեն կամ կ'արդարացնեն խարխափումները:

Գրեթէ դար մը առաջ տեղի ունեցած քաղաքական իրադարձութիւններու եւ վերիվայրումներու հետեւանքով ծնունդ առած հակամարտելու հոգեբանութեամբ կը շարունակենք գործել, քանի որ այդ հոգեբանութեան հետեւանքով կամ զայն շահագործելով ծնունդ առած ենք ղեկավարման ոճի մը եւ ղեկավարական դասի մը, տարբեր դիրքերու վրայ, բայց նոյն դասը, էսթէպլիշմընթը, *որ յաճախ ունի նաեւ ժառանգական – ընտանեկան նկարագիր, զոր Ֆրանսացիները կը կոչեն* նէփոթիզմ, *որ չարիքի աղբիւր է, աւատապետական աւանդութիւնները յաղթահարելու անկարող կը դարձնէ երկիրներ եւ ընկերութիւններ: Երեւոյթը մեր մէջ գոյութիւն ունի որպէս ջոջականութիւն,– յիշենք ամիրաները –, առաւելաբար դրամի վրայ հիմնուած, որուն վրայ գումարուեցաւ հաւասարութիւն քարոզող խորհրդայիններու ստեղծած նոր ջոջականութիւնը որ կը կոչուէր* նոմանքլաթուրա, *որ կը շարունակուի վերանկախացած Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ, նորերով կամ ժառանգորդներով:*

Նկատի ունենանք տուեալները: Ըստ երեւոյթին բաւարար ուժգնութեամբ չըսուիր եւ չենք յիշեցներ որ հայ ժողովուրդի աւելի քան կէսը սփիւռք է: Թէեւ, համեմատութիւնները պահելով, նախընթաց գոյութիւն ունի, երբ իրենց բնիկ երկրէն խուսափած իշխաններ եւ ժողովուրդ, այլ երկինքի տակ ստեղծեցին Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութիւնը: Ներկայիս տարտղնուած հայկական հաւաքականութիւնները նման յաւակնութիւն չեն կրնար ունենալ: Ազգի աւելի քան կէս այս համրանքը կազմուած է բռնի հայրենահանման եւ ներկայիս տնտեսական համարուած հայրենալքումով, զոր կը կոչենք արտագաղթ: Սփիւռքը կազմող այս գոյկը փոխհասկացողութեան հասնելու համար միատեսակ ըմբռնումներ չունի Սփիւռքի եւ ընդհանրապէս հայ ազգի գալիքի մասին: Ի հարկէ կան լեզուական, մշակութային եւ քաղաքակրթական տարբերութիւններ, զորս անգիտանալ հաւկուրութիւն է: Ինչ որ ալ ըլլան տարբերութիւնները, անոնցմով կը գոյանայ այսօրուան մեր ժողովուրդը, բայց ցարդ ոչ մէկ հասարակաց հեռանկարային տեսիլք գոյութիւն ունի, ոչ զանգուածային եւ ոչ ղեկավարութիւններուն մօտ, որպէսզի զանազանութիւնները յանգին միութեան հայ ազգի լինելութեան պատկերացման յարաբերաբար: Այսինքն, ոչ ոք կը խօսի ազգի աւելի քան կէսի ազգային ապագային մասին: Անհատները պիտի տեւեն այս կամ այն ձեւով, ինչպէս կ'ըսուի ծագումով հայ: *Ինչ որ կ'ըսենք կը վերաբերի որպէս նոյն ազգի մաս կազմելով տեւելու հարցականին: Մօտաւոր անցեալի հայապահպանման ընազդական ընթացքն անգամ կորսնցուցած է իր թափը:*

Եթէ խրտչեցնելու սարսափով չառաջնորդուինք, պիտի հաստատենք որ դէպի Հայաստան ուղղուած զգացական հայրենասիրութիւնը ակնկալուած առաւել չեղաւ Սփիւռքի համար: Անոր տարածքին տեղի ունեցած բուռն պայքարները, որոնց առանցքին կը գտնուէին Խորհրդային Հայաստանը եւ Միութիւնը ընդհանրապէս, զորս կը բացատրէին պաղ պատերազմով, կորսնցնելէ ետք իրենց գոյութեան հիմնական պատճառը, կանգ չառին, ճակատները փուլ չեկան, նոր օրերու լոյսին տակ չստեղծուեցան նորեր, եթէ անհրաժեշտ են: Զգացական՝ բարեսիրական հայրենասիրութիւնը Սփիւռքի կառոյցներու տկարացման պատճառ եղաւ, ոմանց համար՝ նորատեսակ երեւելիութեան առիթ: Անմիջական կարիքներու դէմ մասնակի գոհացում տալու համար, Հայաստանի զանազան մակարդակի պատասխանատուներ այս զգացականութիւնը քաջալերեցին եւ այդպէս ալ կը շարունակեն:

Ազգային համայնքներու կարիքներով տագնապիլ, նեղմտութիւն կամ մեղանչում կը համարուի: Հարցը շեշտակի կերպով դնելու ժամանակն է. ի՞նչ ապագայ կը նախատեսուի ազգի կէսը ազգի մասնիկ պահելու առաքելութիւնը կրող կառոյցներուն համար: Սխալ պէտք չէ ըմբռնել, իրաւ հայրենասիրութիւնը չենք քննադատեր, փափաքող ալ չենք որ Հայաստանի եղած քիչ թէ շատ օժանդակութիւնը դադրի, բայց այսօր հրատապ հարց է թէ ինչպէ՞ս կանգուն պիտի պահուին սփիւռքեան կառոյցները, մանաւանդ որ այս վերջինները չունին պետութեան մը նեցուկը եւ չեն օգտուիր միջազգային վարկէն: Թող ներուի չհետեւիլ Սփիւռքի անհետացման գուշակներուն, որոնք կը յատկանշուին պարտուողականութեամբ, ըստ որուն ան դատապարտուած է կորսուելու: Ազգային գիտակցութիւն ունեցող անհատը եւ ղեկավարը այլ կերպ պէտք է որ տրամաբանեն:

Սփիւռքի զանգուածներուն հարկ է ներշնչել վերադարձի փիլիսոփայութեան ռազմավարութիւնը, *որքան որ ալ ապազգայնացածներ եւ անմիջականի ու տեղականի մէջ թաղուածներ զայն ցնորք համարին,* ուտոպիա: *Կամ Հայաստանէն տեղի ունեցած եւ շարունակուող արտագաղթը նման մտածման հակառակի մասին կը վկայէ: Պիտի ըմբռնենք որ առանց անոր ազգի աւելի քան կէս Սփիւռքը կարելի չէ որպէս ազգի մասնիկ պահել: Այս ռազմավարութեան անտեսումն է պատճառը մեր տեղատուութիւններուն, տեղայնութիւններու զարգացման, ազգային մշակոյթի եւ ինքնութեան հանդէպ խորթացման, որ կ'ունենայ ձուլումը որպէս եզրայանգում: Այս արագ նշումներու լոյսին տակ պէտք է* վերամտածել Սփիւռքը, *այսինքն՝ նոր լիցք տալ անոր կառոյցներուն, հայ մարդուն հետաքրքրութիւնները հունաւորել ազգի ուղղութեամբ եւ ոչ անմիջական ու տեղական շահա-*

խնդրութիւններու: Ոչ թէ անհատը ճզմել, զայն զրկել բարոր կեանքի եւ յաջողութեան ձգտումէն, այլ ցոյց տալ ազգային անխուսափելի պատկանելութեամբ դանոնք հարստացնելու ուղին:

Մեր կացութիւնը պէտք է դիտենք մեր անցած ուղիի լոյսին տակ: Հայրենի մեծ մտաւորական Ռաֆայէլ Իշխանեան, առանց խուսանաւումի – որ մանաւանդ Սփիւռքի կարգ մը ղեկավարներու ընթացքն է – կ'ըսէր թէ առանց լեզուի ի՞նչ ազգ կը մնայ, իսկ բանաստեղծ Վահան Տէրեան, լեզուի կորուստով հաշտուածներուն կ'ըսէր միթէ՞ դիւրին է ձեր ուղածը: Հայերէնէ հրաժարիլ, օտարախօսութիւն ընդունիլ եւ նոյնիսկ առաւելութիւն համարիլ, ազգը կը վերածեն այն պատկերին զոր գծած են Ռաֆայէլ Իշխանեան եւ Վահան Տէրեան, այսինքն՝ ոչնչացում կամ դիակ: Ազգը ինքնութիւն պահեց դարեր, առանց պետութեան, որովհետեւ պահեց լեզուն եւ անով ժառանգեց ինքնութիւն: Ուստի, առանց հաճոյախօսութեան եւ կլսամփչեցնելու դիմելու, հարկ է վերականգնել հայերէնը, հայերէնախօսութիւնը, եւ այդ ուղղութեամբ կատարել ներդրում, նիւթական եւ մարդկային, ըմբռնելով որ ցուցական, նիւթական եւ տպաւորիչ հաստատութիւններ դատապարտուած են դատարկ մնալու, եթէ կորսնցնենք հայերէնը: Առանց պոչատ աղուէսին պէս չըսել որ պոչը անօգուտ է...:

Հայերէնախօսութիւնը ինքնին անբաւարար է, եթէ միաժամանակ չզարգանայ հաւասարակաց մշակոյթի մը պատկանելու գիտակցութիւնը: Իւրաքանչիւր անհատ մտաւորական պիտի չըլլայ, բոլոր Ֆրանսացիները կամ Անգլիացիները մտաւորական չեն, բայց բնական պայմաններու մէջ ձեռք բերած են այդ հաւասարակաց մշակոյթի պատկանելու գիտակցութիւնը: Մեր անբնական կացութեան մէջ պէտք է որ կարենանք ստեղծել այնպիսի պայմաններ, որոնցմով կարելի ըլլայ այդ փոխանցումը կատարել: Ի հարկէ կայ դպրոցը, հիմնական: Ան պէտք է ըլլայ հայ տղոց կազմաւորման բնական շրջանակը: Բայց բոլոր տարիքներու համար կան հայերէն մամուլը եւ հայերէնով հրատարակութիւնները, որոնցմէ սնունդ պէտք է ստանայ Հայը, ամէն տարիքի եւ ամէն դասակարգի: Հայ մարդոց ուշադրութեան կիզակէտ պէտք է ըլլայ, կիզակէտ պէտք է դարձնել այն ամէնը որ մեր ինքնութեան մաս կը կազմէ: Տեղականը քաղաքացիական պարտականութիւն է, եւ զայն պէտք է կատարել որակով, առանց գիջում ընելու ինչ կը վերաբերի ազգային ինքնութեան: Այսինքն, յանձնառու եւ իմաստուն կերպով պէտք է ընդունիլ երկուութիւնը, եթէ կ'ուզենք երկակի յանձնառութիւնները:

Մեր լեզուն, ինչպէս ընդհանրապէս մեր մշակոյթը, զերծ պէտք է պահել աղճատումներէ, բացասական ազդեցութիւններէ: Յաջողած կ'ըլլանք երբ նորերը կը խանդավառենք ոչ թէ ճաղով այլ կոմիտասով... Օրինակ էր:

Ներազգային ճակատի վրայ այս վերճարկումը հարկ է սկսիլ, ընել անհրաժեշտ նիւթական եւ մարդկային ներդրումները: Նոր կացութիւններուն պատշաճելով եւ պատշաճեցնելով մեր կառոյցները, որպէսզի տոկանք եւ տեւենք որպէս ազգային ուրոյն ինքնութիւն ունեցող հաւաքականութիւն: Այլապէս պատմութիւնը անողոք կ'ըլլայ...

Երբ Սփիւռքը վերամտածելու յանդըգնութիւնը ունենանք, առանց կեղծիքի եւ դիրքապաշտութիւններու, պիտի ըսենք որ առանց շողշողուն տիտղոսներու, շքանշաններու, հանգամանքներու, հին ու նոր աւատապետերու, ազգը կը դիմանայ, կը տեւէ բայց առանց ազգային լեզուի եւ հարազատ մշակոյթի չի դիմանար:

Այդ մեզի կը սորվեցնէ մեր պատմութիւնը:

Յ. Պ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ո Վ Ո Վ Ե

Կենսագրական Հանրագիտարան
Հատոր 1

Երեւան 2005

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐ»

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ԳՐՔԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

Այս տարի 32րդ տարին ըլլալով, Պուէնոս Այրէսի մէջ կը կազմակերպուի Գրքի Միջազգային ցուցահանդէսը, լայն տարողութեամբ. սկսաւ անցեալ 20 Ապրիլին եւ տեւեց մինչեւ Երկուշաբթի, Մայիս 8: Ցուցահանդէսին կը մասնակցին բազմաթիւ երկիրներ՝ իրենց նորագոյն եւ այլալեզու հրատարակութիւններով, ինչպէս եւ ամբողջ ցուցահանդէսի տեւողութեան տեղի կ'ունենան տարբեր ձեռնարկներ, որոնց ընթացքին խօսք առնելու կը հրաւիրուին միջազգային համբաւ վայելող գրագէտներ, փիլիսոփաներ, լրագրողներ, քաղաքագէտներ, եւ այլն: Տեղի կ'ունենան նաեւ մտաւորական թէ մշակութային բնոյթի այլ ձեռնարկներ: Ցուցահանդէսը ամէն տարի կ'ունենայ միլիոնաւոր այցելուներ Արժանթինէն եւ ուրիշ երկիրներէ:

Սկիզբէն ի վեր, ցուցահանդէսին մէջ կը գործէ նաեւ Հայկական Տաղաւարը, որ 1974էն մինչեւ 1991 կը կազմակերպուէր Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան կողմէ, հովանաւորութեամբ Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան (ՀՅԴ), իսկ Հայաստանի նոր անկախութենէն սկսեալ, Տաղաւարի կազմակերպումը ստանձնած է ՀՀ տեղւոյս դեսպանատունը, գործակցութեամբ Հայ Կեդրոնի Վարչութեան:

Ամէն տարի, Հայկական Տաղաւարին մէջ կը ցուցադրուին թէ՛ Արժանթինի, թէ՛ Հայաստանի եւ տարբեր երկիրներու մէջ հրատարակուող հայերէն գործեր, սպաներէնի, անգլերէնի եւ ֆրանսերէնի թարգմանուած հայերէն ստեղծագործութիւններ, եւ կամ հայանպաստ բովանդակութիւն ունեցող, Հայոց պատմութիւնը, Հայկական Հարցը, Արցախի խնդիրը, հայ մշակոյթ շօշափող այլալեզու ուսումնասիրութիւններ: Տաղաւարին մէջ կը ցուցադրուին նաեւ (եւ անշուշտ կը վաճառուին) ձայներիզներ, խտասալիկներ, տեսաերիզներ, հայերէն դրոշմ կրող վերնաշապիկներ, յուշանուէրներ, մանկավարժական բնոյթի պատկերազարդ գրքոյկներ, եւլն.:

Բացի ցուցադրական այս աշխատանքէն, Տաղաւարի Յանձնախումբը կը կազմակերպէ նաեւ մշակութային բնոյթի զանազան ձեռնարկներ, ինչպէս գրքի ներկայացում, դասախօսութիւն, երգահանդէս, բազմաձայն հարցազրոյց, եւլն.: Այս տարի օրինակ, Ապրիլ 23ի երեկոյեան "Ցեղասպանութիւն, Հայաստան, Ղարաբաղ" նիւթին շուրջ խօսեցաւ Պարոնուհի Գարոլին Գոքս, որ Պուէնոս Այրէս կը գտնուէր Եղեռնի 91ամեակին առիթով, հրաւիրուած ըլլալով Ոգեկոչման Համագաղութային Յանձնախումբին կողմէ: Բոլոր ձեռնարկներու շարքին, սակայն, մնայուն իր տեղը ունի "Հայաստանի Օր"ը, որ ամէն տարի կը նշուի մեծ շուքով:

Այս տարուան նշումը տեղի ունեցաւ Մայիս 1ի երեկոյեան, ժամը 18ին, ցուցահանդէսի ամէնէն ընդարձակ հանդիսասրահին մէջ, որուն 1200 աթոռները լեցուն էին ծայրէ ծայր, եւ աւելի քան 200 հանդիսականներ ստիպուեցան հանդիսութեան հետեւիլ դուրսէն:

Հանդիսութեան բացումը կատարեց եւ այնուհետեւ յայտագիրը վարեց ՀՀ դեսպանատան մշակութային եւ մամլոյ պաշտօնակատար Պ. Ռուբէն Մօզեան: Արժանթինեան եւ հայաստանեան փառերգներէն յետոյ, զորս երգեց "Կոմիտաս" երգչախումբը, Գրքի Միջազգային Ցուցահանդէսի վարչութեան անունով Տիկին Արիանա Կոնսալէս Սորօ շնորհաւորեց Հայաստանի Հանրապետութիւնը, բարի գալուստ մաղթեց ՀՀ լիազօր դեսպան Պ. Վլադիմիր Կարմիրշալեանին, ինչպէս եւ շնորհակալութիւն յայտնեց Հայկական Տաղաւարի Յանձնախումբին, յայտագրին մաս կազմող արուեստի խումբերուն եւ ներկայ հանդիսականներուն:

Այնուհետեւ, խօսք առաւ (սպաներէնով) դեսպան Վլադիմիր Կարմիրշալեան:

Իր խոր հիացումը յայտնելէ յետոյ հանդէպ հայ մշակոյթին «Հայոց պատմութեան երեքհազարամեայ պատմութեան ընթացքին, ըսաւ ան, օտար տիրակալութիւնները աւելի երկար եղած են, քան ազգային գերիշխանութիւնը: Եւ օտար տիրապետութիւնը յաճախ ունեցած է ծայրայեղ վայրագութիւն մը ցեղային մեր գոյութիւնը վտանգի ենթարկելու աստիճան»: «Բոլոր պարագաներու մէջ սակայն, շարունակեց, մեր մշակոյթի բնորոշիչ տարրերը՝ լեզուն, պատմութիւնը, գրականութիւնը, արուեստները, եկեղեցական պաշտամունքը, երաժշտութիւնը, բարոյական արժէքները սատարած են մեր ազգային գոյութեան պահպանումին: Մշակոյթը եղաւ համախմբող տարր մը, որ պահեց ազգութիւնը, երբ զրկուած էինք սեփական պետութիւն ունենալէ»:

Ընդգծելով, որ Հայաստան իր անկախութիւնը վերանուաճելէ տասնհինգ տարի վերջ, երբ կը գտնուի ժողովրդավարութիւնը ամրապնդելու հոլովոյթին մէջ, մշակոյթը այսօր եւս կը շարունակէ բընութագրել մեր կեանքը, Պ. դեսպանը աւելցուց, որ «Մայր Հայրենիքի ամէնէն թաքուն անկիւններէն մինչեւ Սփիւռքի ամէնէն հեռաւոր գաղութները, մշակոյթն է որ կը միացնէ մեզ իր բաղադրիչ մասերու բոլոր օղակներով»: Անդրադառնալով գիրք – ժողովուրդ փոխյարաբերութեան, կանգ առաւ այն իրողութեան առջեւ, որ հայ տառերու ստեղծումէն 1600 տարիներ վերջ գիրքի մեծարանքը կը մնայ մեր պատմութեան կարեւորագոյն շաւիղը «գիրքէն սորվեցանք մեր հայկականութիւնը եւ գիրքով արտայայտեցինք մեր մարդկային արժէքները» ըսաւ Պ. դեսպանը: «Հայաստանի մէջ՝ հայ գիրքի հրատարակման կեդրոնատեղին, շարունակեց, գրաւոր խօսքը հաւատոյ հանգանակ մըն է: Մատենադարանները կը պահպանեն մեր անցեալի կտակը, որովհետեւ մեր մէջ եւս, եւ յատկապէս մեզի պէս հազարամեայ ժողովուրդի մը մօտ՝ գիրքերը պատմութիւն կը կերտեն»:

Այնուհետեւ, Պ. Կարմիրշալեան յայտարարեց, որ Օսմանեան կայսրութեան կողմէ գործադրուած ցեղասպանութեան 91ամեակի նշումէն քանի մը օր ետք՝ այսօրուան հանդիսութիւնը յոյսի եւ հաւատքի տօնակատարութիւն մըն է, եւ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ բազմութեան արտայայտած ջերմութեան համար հանդէպ մեր Մայր Հայրենիքին: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Արժանթինի պետութեան ու ժողովուրդին, որոնք զօրավիգ կը կանգնին մեր քաղաքական ձգտումներուն եւ պատմական պահանջներուն, յոյս յայտնելով որ ինչպէս այս հանդիսութիւնը կը վերանորոգէ մեր համոզումները, նմանապէս կը գոհացնէ շահագրգռութիւնը բոլոր անոնց, որոնք կը սիրեն հայ երգն ու պարարուեստը:

Դեսպանին ջերմ խօսքերէն վերջ, յաջորդաբար ելոյթ ունեցան "Կոմիտաս" երգչախումբը (ղեկ. Մաքրուհի Եօլմէսէքեան), Հայ Կեդրոնի "Մասիս" պարախումբը (ղեկ. Ջաւէն Կնեազեան) ՀՕՄ-ի "Նայիրի" պարախումբը (ղեկ. Վահրամ Համբարձումեան) եւ Հայ Մշակութային Միութեան "Գայեանէ" պարախումբը (ղեկ. Ալիսիա Անդրէասեան) հայ երգարուեստի եւ ազգագրական ու դեղջկական պարի տպաւորիչ ներկայացումներով:

Վերադառնալով Գրքի Միջազգային Ցուցահանդէսին, հետաքրքրական է աւելցընել որ այս տարի առաջին անգամ ըլլալով Թուրքիա եւս ունի գրքի տաղաւար մը, հայկական տաղաւարէն 10 մեթր հեռաւորութեան վրայ, բացառիկ այն մենաշնորհով որ երկու ոստիկաններ պահակ կանգնած են անոր առջեւ, չես գիտեր ինչ վտանգի դէմ: Թրքական տաղաւարին մէջ ի զուր փնտռեցինք պատմական կամ գրական գիրքեր, փոխարէնը առատօրէն ցուցադրուած են կրօնաշունչ գիրքեր, աղօթագիրքեր, իսլամական կրօն-

քը, նոյնիսկ Յիսուսի վարքը բացատրող ու մեկնաբանող աշխատութիւններ, եւլն., հակահայ գիրքեր եւս չկան, ինչպէս եւ ընդհանրապէս Հայկական Հարցին անդրադարձող գործեր: Տաղաւարը կը ձգէ կրօնական աղանդի մը տպաւորութիւնը, հակառակ անոր որ Թուրքիա ինքզինք կը նկատէ աշխարհիկ պետութիւն մը: Ժողովուրդներու միջեւ «սէր և խաղաղութիւն» պատգամող լոզունգներ եւս ցուցադրուած են տաղաւարին մէջ: Նշմարելի էր ճիգ մը հանրութեան ներկայանալու իբրեւ հեզ ու բարի ժողովուրդի մը տաղաւարը: Պէտք է ըսել, որ թրքական տաղաւարը ունեցաւ մեծ թիւով այցելուներ, կարեւոր տոկոսով հայ երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներ: Մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին երկու երիտասարդուհիներ, որոնք անշարժ կանգնած էին տաղաւարին առջեւ, հագած՝ ճերմակ շապիկներ, որոնց վրայ կը կարդացուէր "Թուրքիա ցեղասպան պետութիւն» սպաներէնով:

Թրքական Տաղաւարը Պուէնոս Այրէսի մէջ, լաւագոյնս կը ներկայացնէր պատմական ճշմարտութենէն փախուստ տալու Թուրք պետութեան անդոր քաղաքականութիւնը:

Պ. Հ.

ՄԱՐԻՆԱ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԸ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆ

"Այր" ձայնասփիւռի հերթական մշակութային օրը, Ապրիլ 26, նուիրուած էր հայ բանաստեղծութիւնը: Երկու ժամ առանց ընդմիջման Մարինա Յովհաննիսեանը արտասանեց Պարոյր Սեւակի, Համօ Սահեանի, Գէորգ Էմինի, Եղիշէ Չարենցի, Սիլվա Կապուտիկեանի ստեղծագործութիւնները, Եան՛ց ակումբի մէջ:

Փարիզահայ մշակութային խճանկարում հայ բանաստեղծութիւնը կենդ ու հատ ներկայութիւն է: Եղածներն էլ մեծ մասամբ սիրողականից էլ ցածր կատարումներ են, որոնք աւելի շատ վանում են ունկնդրին հայ բանաստեղծութիւնից, քան թէ գրաւում ու հմայում: Բանաստեղծութեան կատարումն ու մեկնաբանումը նոյնացել է բանաստեղծութեան անգիր անելու հետ...

Մարինա Յովհաննիսեանի ծրագրի ճըշող մասը Պարոյր Սեւակն էր: Մեղմ քնարական վերապրումով ներկայացուած Սեւակ էր, բառի ու երաժշտութեան միահիւսումով: Գրիգոր Ասմարեանի դաշնամուրով ընկերակցութիւնը Սեւակի բանաստեղծութեան երաժշտական արտայայտման նուրբ զգայնութեամբ էր համակւած:

Մարինա Յովհաննիսեանը բառին, երաժշտութեանը միահիւսել էր լոյսը: Լուսային բեմադրութիւնը իրականացրել էր Նարեկ Տուրեանը:

Թատերասրահի լուսային աղքատ հնարաւորութիւնները վարպետօրէն չէին օգտագործուած: Նարեկ Տուրեանի բեմադրութիւնների շարքում միակն էր, ուր լոյսը դարձել էր տիրապետող արտայայտութիւն, ոչ թէ արտայայտչամիջոց:

Բանաստեղծութիւնների ինքնատիպ մեկնաբանման առաջնային եռանդ...

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

Լուրեր — արուեստ

Յ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Է Ս

Յովհաննէսի իւղաներկերն ու գծագրութիւնները կը ցուցադրուին Մայիս 16-էն Յունիս 6, Կալըրի Կարսխ- Լափորթ,
13 rue de Miromesnil 75008 Paris

(Շար. Ա. էջէն)

է երբ քանի մը ժամ մնացած էր Ապահովութեան խորհուրդի ժողովին այդ հարցին մասին: Առաջին առթիւ, Սպիտակ Տան բանբերը յայտարարած է "միջազգային հաւաքականութիւնը բաւական մտահոգ է ինչ կը վերաբերի պարսկական վարչակարգին եւ չի թուիր որ Նամակը որեւէ բան կ'ընէ ջրելու համար այդ մտահոգութիւնները": Հակառակ ծագած վերապահութեան, Նամակը "պատմական արարք" կը նկատուի: Յիշենք որ Թեհրանի ամերիկեան դեսպանատան անձնակազմին պատանդ դառնալէն ետք, յարաբերութիւնները խզուած էին եւ 1995 Ապրիլ 30ին ալ ԱՄՆ առեւտրական եւ փինանսական ամպարկօ մը հռչակած էին Իրանի նկատմամբ: Ամէն պարագայի մէջ, Նամակին գոյութիւնն իսկ բաւեց որ քարիւղի գիները անկում արձանագրեն:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻՆ հետ հարցազրոյց մը հրատարակած է Լը Մոնտ (Մայիս 9) եւ որու ընթացքին Սարքոզիի քաղաքական խորհրդականը կ'ըսէ, ի մէջ այլոց, որ Ժ. Շիրաք կը գիտակցի որ Սարքոզի աջի միակ կարելիութիւնն է 2007ի համար: Ներկայ կացութիւնը տագնապալի կը գտնէ Տ. տը Վիլփէնի համար, բայց չի թերագնահատեր անոր վճռակամութիւնը: Եթէ Ժ. Շիրաք յարմար գտնէ որ Սարքոզի գրաւէ այդ աթոռը, ան պէտք է լայն ազատութիւն ունենայ վարելու համար իր քաղաքականութիւնը: Կ'ընդունի որ եթէ նման կացութիւն մը ծուղակ մը չէ Սարքոզիի համար, անկասկած դժուարութիւն մըն է:

ՓԱՐԻԶԻ Սէն-Մէրի եկեղեցին, Մայիս 7էն գրաւած են քանի մը տասնեակ ապօրինի կեցութիւն ունեցողներ (սան-փափիէ) պահանջելով իրենց կեցութեան օրինականացումը: Հոգեւոր հովիւը փակած է եկեղեցին եւ արտօնած որ մինչեւ Մայիս 11 խումբը մնայ կից սրահի մը մէջ:

ՄԱՅԻՍ 8Ի (1945) զինադադարի տարեդարձին առթիւ, ինչպէս ամէն տարի, Ժագ Շիրաք ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, մինչ ջերմօրէն (գոնէ երեւութապէս) կը սեղմէր Սարքոզիի ձեռքը եւ Վիլփէնի, Ալիօ-Մարիի հետ կը պարզէին սերտօրէն կապուած ընտանիքի մը պատկերը: Երկու օր առաջ, Լիպէրասիոն (Մայիս 6) խորագրած էր արդէն, որ վարչապետի աթոռը Սարքոզիի առաջարկած էր Շիրաք:

ԻՐԱՔԻ Քիւրտիստանը կրցաւ ներքին տարակարծութիւնները հարթել եւ միացեալ կառավարութիւն մը կազմել, ինչ որ շատ հաճելի ալ չի թուիր սիւննիներու եւ շիիներու, որոնք կ'ուզեն իրենց "իրաւունքներուն" տէր դառնալ Քէրքիւքի քարիւղին մէջ: Այդ է արդէն պատճառը, որ Թալապանի եւ Պարզանի համաձայնութեան դան:

ԻՐԱՔԻ մէջ ջարդը կը շարունակուի: Մայիս 6ին, վեց Անգլիացիներ մեռած են երբ իրենց թռանը վար առնուած է Պասրա, կեդրոնական կողմէ: Մայիս 7ին ալ 32 Իրաքցի եւս մեռած են անձնասպանական երեք ոճրափորձերու առեն եւ 45 դիակներ ալ յայտնաբերուած են Պաղտատի հարաւը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԷՆԻՍ

Փորթուկալի Էսթորիլ քաղաքը տեղի ունեցած թէնիսի միջազգային մրցաշարքին բաժակին տիրացած է Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին): Ան աւարտականին յաղթած է ռուս Նիքոլայի Տաւիտենքոյին, 6 – 3, 6 – 4 արդիւնքով:

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Լեհաստանի մէջ աւարտած է ծանրաբարձութեան Եւրոպայի ախոյեանութիւնը: Հայաստանի հաւաքականը բացառիկ յաջողութիւն ցուցաբերելով նուաճած է երկու ոսկի, երեք արծաթ, հինգ պրոնզ, ընդամէնը տասը մետալ: Ընդհանուր դասաւորման մէջ աւելի բարձր տեղ գրաւած է քան Ադրբեջանը, իր ետին ձգելով նաեւ մեծ պետութիւններ, ինչպէս Ֆրանսան: Դասաւորման գլուխը հասած է Ռուսաստան, երկրորդը՝ Պուլկարիան է:

Monsieur Michel Kachkachian,
son époux,

Madame Anaïde Michelle Kachkachian et son compagnon Eric Damiens
sa fille,

Sevan-Valentin,
son petit-fils,

Madame Odile Lomosof née Rossi,
Madame Claudine Beaufils née Rossi,
Monsieur Maurice Rossi,
Monsieur Robert Beaufils,
ses sœurs, frère et beau-frère,

Monsieur Frédéric Lomosof,
Madame Noëlla Beaufils,
neveu et nièce,

ainsi que toute la famille

ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Eliane KACHKACHIAN
(née ROSSI)

survenu le mercredi 3 mai 2006 dans sa 80ème année.

La levée du corps aura lieu le jeudi 11 mai 2006 à 9h15 à l'amphithéâtre de l'Hôpital Charles Foix à Ivry-sur-Seine (94200).

La cérémonie religieuse sera célébrée le jeudi 11 mai à 10h, en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste; 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris.

Suivie de l'inhumation au cimetière d'Arnouville-lès-Gonesse à 12h, dans le caveau de famille.

«HARATCH» présente ses condoléances à la famille.

Centre Culturel
SAINT MESROB
LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES

le jeudi 11 mai à 20h30

RENCONTRE
avec
HRATCH BEDROSSIAN,
éditeur, traducteur, essayiste
sur le thème :
LE POINT SUR LA REALITE ET LES FALSIFICATIONS DU GENOCIDE DES ARMENIENS EN 1915-1919
Présentation de
Karen Simonian

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14 rue Saint Bazile 13001 MARSEILLE
☎ 04. 91. 50. 15. 09
04. 91. 66. 18. 80 — 04. 42. 94. 92. 57

DINER DU 30e ANNIVERSAIRE

SAMEDI 13 MAI
à partir de 20 heures
Salle "Daron et Vasbouragan"

Sous la présidence de
M. ZAVEN YEGAVIAN
Directeur des Affaires Arméniennes de la Fondation Calouste Gulbenkian Lisbonne (Portugal)

Orchestre — Animation artistique

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

BOIS-COLOMBES

Le Dimanche 14 mai
à 16 heures 30
LA COMPAGNIE DE DANSE
YERAZ
présente
PARFUMS D'ARMENIE

Direction artistique :
Christina GALSTIAN-AGOUDJIAN
— Salle Jean Renoir —
7 Villa des Aubépines
92270 Bois-Colombes

Réservations :

01 56 83 91 03 — 06 24 33 35 86 — 06 14 74 92 97

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀ

Պատմող արուեստագէտներ՝
(երկլեզու)

ԱՆՆ ՄՈՆԹԱՆԺ և ԱՆՆԱ ՄԵԽԻԿԵԱՆ
կը ներկայացնեն հայ եւ օտար մշակոյթներէ պատմուածքներ, երաժշտական գործիքներու ընկերակցութեամբ:

Ուրբաթ, Մայիս 19, ժամը 20·45ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 5 Եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— Araxie : 01 39 83 71 19.

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

□

CHAVILLE

Soirée Cabaret

La Section «Ter Tavtian» de Chaville organise le samedi 20 mai à partir de 20 heures une **Soirée Cabaret** avec Alain POSTURE, imitateur et GIGI la Fleur de Montmartre, chanteuse et French CANCAN, ainsi que Philippe et Vartan pour les musiques traditionnelles arméniennes.

Association Arménienne d'Aide Sociale

ՀՐԱՒԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները

Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20·30ին
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ
թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը:

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին, իրենց թեկնածութիւնը ղրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան գրասենեակի հասցէին:

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :

Jeudi 22 juin 2006 à 20h30
au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard **le 26 mai 2006.**

Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի վարչութիւնը կը կազմակերպէ Եւրոպայի միջ - շրջանային ֆութպոլի եւ պասքէթի մրցաշարք, բաժակ՝ "Սուրէն Մուրատեան":

Մրցաշարքին կը մասնակցին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի շրջաններն ու զանազան մարզական միութիւններ՝ Լոնտոն, Ալմելօ (Հոլանտա), Սթոքհոլմ (Շուէտ), Գերմանիա եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս:

Մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի Յունիս 3 եւ 4ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
1 rue Rabelais 92130 Issy-les-Moulineaux.

•

Իսկ Կիրակի, Յունիս 4ի երեկոյեան, ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն տեղի կ'ունենայ խրախճանք - պարահանդէս, Իսի-լէ-Մուլինոյի P.A.C.I. սրահին մէջ,
25 avenue Victor Cresson 92130:

Երեկոն կը խանդավառէ " Ա Ն Ի " նուագախումբը:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.-
01·44·05·17·77 կամ 06·80·88·12·24

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 11

JEUDI
11 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·451 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21·451

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԼԻՐՍԹՐԻՄԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՇԻՐԱՔԻ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

Մայիս 10ին, օրուան գլխաւոր լուրերը տուողն էր Գանար Անշէնէ, որուն երկու յայտնութիւնները քիչ մը աւելի պղտոր կը դարձնէին Գլիրսթրիմի բարդ եւ մանաւանդ անհամ թերթօնը:

Այդ յայտնութիւններուն առաջինը կը վերաբերէր դատաւոր Ռընօ վան Ռիւմպէքի մէկ ունկնդրութեան, 2004 Ապրիլ 30ին· ան այդ օր ընդունած էր Ժան-Լուի Ժերկորէնը, Վիլըփէնի մէկ մտերիմը, որ եկած էր իրեն հաղորդելու արտասահման հաշիւ ունեցողներու անունները: Այս ունկնդրութիւնը կը կատարուէր դատական որեւէ գործընթացէ դուրս: Եւ այս նորութիւնը կը բաւէր Գանար Անշէնէի եւ այլ թերթերու որ հաստատուի այն տպաւորութիւնը որ կար սկիզբէն՝ Ժան-Լուի Ժերկորէնն է "Մատնիչ"ը: Այլ խօսքով, տը Վիլըփէն անուղղակի ուզած է վարկաբեկել Սարքոզին, բայց հաշիւը սխալ ելած է գոնէ առայժմ, քանի այսօր բուն զոհը եւ այս պատմութենէն օգտուողը Սարքոզին է: Երկրորդ յայտնութիւնն ալ կը վերաբերի Շիրաքի: Ըստ զօր· Ռոնտոյի, Մարտ 28ին (2006) տրուած յայտարարութիւններուն, երկու դատաւորներու (Ժ·-Մ· տ'Հիւի եւ Ա· Փոնս), Շիրաք դրամատան հաշիւ մը ունի Թոքիոյի Սովա Պանքին մէջ: Այդ հաշիւը՝ 300 միլիոն ֆրանք, բացուած է 1992ին եւ գումարները եկած են "Մշակութային հիմնարկ"է մը, որուն ինչ ըլլալն ալ շատ յայտնի չէ: Էլիզէ անմիջապէս հերքած է նման տեղեկութիւն մը:

Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ յստակ է այս պետական թերթօնին մէջ, այն է որ Շիրաքի իշխանութեան վերջին հանգրուանը բաւական ողբալի բնոյթ ունի եւ ճափոնական հաշիւը, երբ դեռ Փարիզի քաղաքապետ էր, շատ աւելի ծանրակշիռ է քան քաղաքապետարանին ճաշի հաշիւները:

Վան Ռիւմպէքի համար, որ կը խոստովանի թէ խաղի եկած է, այլեւս կասկած չկայ՝ "Մատնիչ"ը Ժ· - Լ· Ժերկորէնն է: Ան է որ իրեն ղրկած է 2004 Մայիսին եւ Յունիսին Գլիրսթրիմի անուանացանկերը:

Մինչ այս հարցին կապակցութեամբ, Սարքոզի, որպէս տուժող կողմ դատի դիմած է եւ Մայիս 9ին ունկնդրուած է դատաւորներ Ժ·-Մ· տ'Հիւիի եւ Ա· Փոնսի կողմէ: Բացայայտ է նաեւ իր թիրախներն են տը Վիլըփէն եւ Էլիզէ, որոնք մինչ ուժերը հանդիսացած են իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւններուն:

Վիլըփէն (Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայան) յայտնած էր թէ 2004 Յունուարին, չհասկցած էին ակամայ Թայվանի մարտանաւերուն վերաբերեալ, որոնք կրնային դիւանագիտական հետեւանքներ ունենալ եւ այդ առթիւ հրաւիրած էր զօր· Ռոնտօն, գաղտնի սպասարկութեանց ծանօթ դէմք, որպէսզի հարկ եղած ըստուգումները ընէ: Ի դէպ, զօր· Ռոնտօ կախում ունի Պաշտպանութեան նախարարութենէն եւ ոչ՝ նախարարապետէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ նախընտրած է անտեսել Իրանի նախագահին նամակը, հաւանաբար անոր համար որ բովանդակութիւնը հաճելի չէ: Ի՞նչ ըսած է Ահմատինեժատ:

Նախ երկար ներածականի մը մէջ կը շեշտէ որ Պուշ "Քրիստոսի աշակերտ", պարտի յարգել մարդկային իրաւունքները: Կը քննադատէ ԱՄՆ-ը Իրաքի վերաբերեալ ստերուն, ՍԻԱ-ի գաղտնի բանտերուն, Աֆղանիստանի միջամտութեան, Համասի նկատմամբ քաղաքականութեան եւ ԱՄՆ-ու կարգ մը նահանգներու մէջ թշուառութեան համար: Այս կացութիւնն է որ կը բացատրէ "այն ամբողջական ատելութիւնը օրէ օր կ'աճի ԱՄՆ-ու հանդէպ": Կ'աւելցնէ որ նոյնիսկ եթէ ճիշդ է վեց միլիոն Հրեաներու ջարդը, այդ կը բաւէ՞ որ Իսրայէլեան պետութիւն մը հաստատուի Միջին Արեւելք: Իրանի նախագահը կը դատապարտէ նաեւ այն զօրակցութիւնը որ տրուեցաւ Ս· Հիւսէյնի Իրանի դէմ պատերազմին մէջ: Դեռ կը խօսի Կուանթանամոյի բանտարկեալներուն մասին, որոնք չեն իսկ դատուած:

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ Թանգարանի (Լիզպոն) յուցանմոյշներէն ընտրուած 11 ընտիր հնութիւններ ցուցադրութեան դրուած են Պոլսոյ Սագըպանճը Թանգարանին մէջ: Այդ առիթով թրքական թերթեր կ'անդրադառնան Գ· Կիւլպէնկեանի կեանքին, նոյնանուն Հիմնարկին գործունէութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ՆԻՍՏԸ

Մայիս 5ին գումարուած է "Հայաստան" Հիմնադրամին հոգաբարձուներու խորհուրդին 15րդ նիստը, նախագահ Ռ· Քոչարեանի նախագահութեան տակ: Մասնակցած են խորհուրդի 34 անդամներէն 26ը:

Վարչապետ Ա· Մարգարեան ըսած է թէ տնօրինումի թերութիւնները հարկ է սրբագրել· իսկ ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան շեշտած է թէ Սփիւռքը հզօր գոյութիւն է եւ կրնայ աւելի լայն աջակցութիւն ցոյց տալ Արցախին· աւելցուցած է թէ աշխատանքի ոլորտին կապուած հարցեր կան, աւելի խիստ հսկողութիւն հարկաւոր է:

Գործադիր տնօրէնուհի Ն· Մելքումեան թուական տուեալներ ներկայացուցած է· 2005ին հիմնադրամը 12,7 միլիոն տոլարի եկամուտ արձանագրած է, 2003ի 5 միլիոնին եւ 2004ի 9,7 միլիոնին փոխարէն: Այս տարուան առաջին չորս ամսուան ընթացքին արդէն 8 միլիոն հանգանակուած է: Ըսուածը փաստ է Հիմնադրամին վայելած վստահութեան:

Ներկայի գլխաւոր ծրագիրը 17 միլիոն տոլար արժէքով Արցախի վերականգնումն է, յատկապէս Մարտակերտի շրջանով· այս տարուան հանգանակութեան հասոյթէն բաժին կը ստանայ նաեւ Հադրութը, շրջանները զարգացնելու ծրագրով:

Նիստին որոշուած է 25 հազար տոլար փոխանցել օգնաւի աղէտին զոհերուն ընտանիքներուն աջակցելու նպատակով բացուած դրամատան հաշւին:

Նոյն նիստին նախագահ Ռ· Քոչարեան պարգեւատրած է գերմանացի գրող Է· Հիլգենրաթը, "Վերջին մաքի հէքեաթը" հատորով Ցեղասպանութեան ճանաչումին բերած նպաստը գնահատելով:

ՄԱՅԻՍ 18Ի ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԽՈՉԸՆԴՈՏԵԼՈՒ ԹՐՔ. ՄԵՔԵՆԱՆ ԿԸ ԲԱՆԻ «ԱՅԼԱԽՈՀ»ՆԵՐՈՒՆ ԱԼ ՆԵՑՈՒԿՈՎ

Անգարա ոչ մէկ միջոց, ոչ մէկ լծակ կ'անտեսէ արգելք ըլլալու համար Ցեղասպանութեան ուրացումի օրինագիծին Ֆրանսայի Ազգ· Ժողովին կողմէ Մայիս 18ին վաւերացումին: Աշխատանքը կը տարուի քանի մը լարով· մինչ քաղաքական դէմքեր սպառնալիքներով կը ջանան ազդել Ֆրանսայի պատկան իշխանութիւններուն կեցուածքին, գործի շրջանակները շեշտը կը դնեն տնտեսական ազդակին վրայ: Անգարայի վերջին տարիներուն ամենայն խնամքով պատրաստած "այլախոհներ"ու ցուցափեղկը եւս գործի լծուած է մինչեւ այսօր իբրեւ թէ պաշտպանած գաղափարներուն հակադիր բեւեռէ մը:

Քաղաքական մարզի ջանքերը ընդգրկած են մինչեւ վարչապետը որ Մայիս 9-ին ընդունած է Ֆրանսական ծանօթ 22 ընկերութիւններու -Ռընօ, Փէօժօ, Գարֆուր, եւլն·- ներկայացուցիչները, անոնց հրահանգելու շեշտով երգած նոյն յանկերգը· "Արգելք եղէք այս օրինագիծին վաւերացումին· հակառակ պարագային թուրքեւֆրանսական յարաբերութիւնները լրջօրէն կը տուժեն":

Միւս կողմէ Թուրքիոյ Խորհրդարանէն չորս հոգինոց պատուիրակութիւն մը Փարիզ հասած է, բացատրելու համար թէ օրինագիծին վաւերացումը որքան ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն վրայ: Այս պատուիրակութեան մաս կը կազմէ Թուրքիոյ նախկին նախագահ ու վարչապետ Ի· Ինէօնիւի թոռնուհին որ արժանացեր է "Լէժիոն տ'օնէօր"ի շքանշանին: Կ· - Պ· Թոքէր յայտնած է թէ օրինագիծին քըւէարկութեան համաձայն պիտի որոշէ շքանշանը ստանա՞լ, թէ ոչ:

Թուրքիոյ յատկապէս քաղաքական քայլերուն դէմ բաւական սթափեցնող արտայայտութիւններ ունեցած է Ֆրանսայի Անգարայի դեսպանը Փ· Փուտատ: Ան Փարիզի Թուրք դեսպանին խորհրդակցութեան բացատրութեամբ Անգարա կանչուիլը մեկնաբանելով ըսած է· "Ֆրանսա Եւրոպական Միութեան անդամ երկիր է: Անոր հետ լաւ յարաբերութիւններու պահպանումը կը նպաստէ Թուրքիոյ շահերուն: Պէտք չէ կացութիւնը չափազանցել, վստահ եմ որ զարգացումները հակակշռի տակ կը պահուին": Այս խօսքերը շատ անհաճոյ թուած են թրքական շրջանակներու. Մայիս 10ի թերթերը արձագանգելով կը գրէին թէ Ֆրանսայի դեսպանը "սպառնալիքի ոճով" խօսած է:

Ինչ կը վերաբերի "այլախոհ"ներու ցուցափեղկին, անկէ 9 մտաւորական հանդէս եկած էին Ֆրանսական մամուլին մէջ (Լիպէրասիոն) Մայիս 10ին, "Պատմութեան աշխատանքը պիտի խոչընդոտուի Թուրքիոյ մէջ" խորագրուած Յայտարարութեամբ մը: Աւելորդ է ըսել որ անո՛նք ալ դէմ են ուրացումը պատժող օրինագիծին, իբրեւ թէ այնքան պայքարելէ ետք ի նպաստ 1915ի իրականութեան ճանաչումին...

Մուրատ Պէլկէ, Հալիլ Պէրքթայ, Էլիֆ Շաֆաք, Միւկէ Կէօչէք, Ահմէտ Ինսէլ, Պասքըն Օրան, Ռակըպ Զարաքօլու, նաեւ Հրանդ Տինք ու Էթիէն Մահչուպեան "Հայերուն ցաւը մե'ր ցաւն է"ի նման սրտաշարժ նախաբանէ մը ետք կը շեշտեն թէ ժողովրդավարութեան հոլովոյթը կը զարգանայ Թուրքիոյ մէջ ուր գիտաժողովներ կը ջանան ինննուն տարուան անգիտացումէն դուրս բերել հանրային կարծիքը: Իսկ այդ ջանքերը հալածանքներու, դատական հետապնդումներու պատճառ կ'ըլլան, "դաւաճան"ի պիտակի արժանացնելով անոր տէրերը:

Ցետոյ կ'ըսեն· "Ինչ որ ալ ըլլայ օրինագիծին շարժառիթը, նպատակը, ան միայն կրնայ վնասել Պատմութեան ճիւթով

(Շար·ը Դ· էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՐԽԻՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 1915-Ը ԹՈՒՐՔ ԻՐԱՒԱԲԱՆԻ ՄԸ ԱԿՆՈՑՈՎ

Մէհմէտ Փէրինչէք Թուրք երիտասարդ իրաւաբան մըն է որ երկրորդական ուսումին մէկ մասը ըրած է ռուսական լիսէի մը մէջ: Աւարտած է Պոլսոյ իրաւաբանական փաքիւլթէն ու ներկայիս Ռուսաստանի արխիւներուն մէջ կ'ուսումնասիրէ Թուրքեւխորհրդային յարաբերութիւնները: Ջինք յատկապէս կը շահագրգռէ Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնումի տարիներուն կապերը Մ· Քէմալի ու Լենինի եւ Ստալինի միջեւ:

Պատասխանելով լրագրող Տ· Սազաքի հարցումներուն, ("Միլլիյէթ", Մայիս 8) ան խօսած է Թուրքիոյ Համայնավար կուսակցութեան հիմնումի պարագաներուն (1920ական թուականներուն սկիզբը), անկախութեան պատերազմին խորհրդային նեցուկին, Հայկական Հարցին մասին:

Մ· Փէրինչէք իր տեսած ռուսական արխիւներուն հիմնուելով կ'ըսէ թէ 1915ը սահմանուած է որպէս "փոխադարձ կոտորածներ": Այսուհանդերձ "մօտ մէկ միլիոն"ի թիւը կու տայ Անատոլուէն տարագրուած Հայերուն համար, միշտ նոյն աղբիւրով: Մէկէ աւելի անգամներ կը շեշտէ թէ Հայերուն պատահածին գլխաւոր պատասխանատուն "Դաշնակներ"ն են, թէեւ Գերմանացիներն ալ զօրավիգ եղած են տարագրութեան:

Զրոյցին ամէնէն հետաքրքրական մասը Թուրքիոյ անկախութեան պատերազմին խորհրդային նեցուկին մասին ըսածներն են: Այդ նեցուկը ունենալու համար ծանօթ է որ Մ· Քէմալ մինչեւ իսկ Համայնավար կուսակցութիւն մը հիմնել տուած էր Անգարայի մէջ: Այդ խայծը խորհրդային պատուիրակութիւն մը տարած է Թուրքիա: "Զիրենք դիմաւորած է Ք· Քարապէքիր Էրզրումի մէջ: Հիւանդանոցին կշիռքով կշռուած են անոնց բերած ոսկիները: Ոսկիի եւ զինամթերքի բուն փոխադրութիւնը կատարուած է Սեւ ծովու վրայով: Օժանդակութեան ամէնէն մեծ խոչընդոտը եղած է «Դաշնակ Հայաստանը» մերժելով իր տարածքէն անցք տալ Ռուսերուն օժանդակութեան: Այդ պատճառով է որ թրքական միացած Կարմիր բանակը վերջ տուած է այդ Հայաստանին գոյութեան":

Այդ մասին Մ· Փէրինչէք կը վկայակոչէ Մ· Քէմալին 1920 Ապրիլին Լենինին ղրկած նամակները: Անոնցմով օժանդակութիւն խնդրուած է Մոսկուայէն ու առաջարկուած միասնաբար ջախջախել Հայաստանը:

Երիտասարդ իրաւաբանը Հայկական Հարցը կը նկատէ մէկ մասնիկը Արեւելքը մասնատելու արեւմտեան քաղաքականութեան: Շուրջ 90 տարի առաջ Սեւրի պարագան ու ներկայի ջանքը նոյն բնոյթով կը բացատրէ: Իր տեսակէտը այն է որ Թուրքիա Հայկական Հարցին առընչուած իր քաղաքականութիւնը պէտք է հիմնէ "Հայրենիքի փրկութեան" թեզին վրայ: Կ'ըսէ թէ երկու կողմին զոհերուն թիւը համեմատել, եւլն· բանի չեն ծառայեր, Թուրքերը պէտք է կարենան պնդել թէ Հայերուն տարագրութիւնը Հայրենիքի փրկութեան արարք էր: Ծարահատ մնացածի, պարտադրուածի արարք:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՃԱՆՉՑԱՅ ՄԵՐ «ՄԵԾ»ԵՐԸ

ԽՄԲ. – Ապրիլ 15-16ի մեր թիւով տեղեկացուցած էինք թէ Պոլսոյ "Արաս" հրատարակչութիւնը "Արձագանգ եւ Անցորդը" խորագրով վերիհրատարակած էր Արփիար Տէր Մարգարեանի "Արձագանգ" (1946) եւ "Անցորդը" (1962) հատորները:

Ստորեւ կտոր մը Բ. հատորէն:

Սովորական աշակերտներէն չէր դասընկերս Լեւոն: Արկածախնդիր, պոռոտախօս, ինքնագով, մեծամոլ, յաճախ ստախօս, որ իր ինքնահնար պատմութիւնները գիտէր ճշմարտութեան քօղով մը ծածկել, իր ճկուն լեզուին շնորհիւ մեզի պէս դիւրահաւան պատանիները դէթ կիսովին համոզել. կեղծ ոսկիի նման մերթ կը փայլէր, բայց շուտով կ՚աղօտանար, կ՚արժեզրկուէր ու կը վարկաբեկուէր, մինչեւ որ կարենար հնարել նոր ու աւելի ցնցող պատմութիւն մը, որուն շնորհիւ կը ջանար վերահաստատել իր անկայուն վարկը:

«Ճահիճի գորտ» անունով վերամկըրտեցինք զինք, ու այս անուանակոչութիւնը շատ կը պատշաճէր իր անձին ու կենցաղին: Մշտապէս կարմիր ու ակնակապիճներէն դուրս ինկած աչքերովը, իր հագագային անախորժ ձայնովը, անվերջ ու սանձարձակ բողոքներովն ու տրտունջներովը, անվարան կարելի էր զինք նըմանցնել մեր տեսած գորտերուն:

Լեւոն կը ջանար բարեկամ եւ մտերիմ ըլլալ բոլորին հետ, պայմանով որ այս բարեկամութիւնները նպաստէին միմիայն իր անձնական շահերուն:

1908ի խանդավառութեան շրջանին եւ վարժարանի վերաբացման վաղորդայնին, Լեւոն անհետացաւ: Ոչ ոք գիտէր թէ ո՞ւր գացած էր ան եւ ինչո՞ւ: Դասախօսութիւնները սկսած էին. մենք իբր շրջանաւարտ կարգի աշակերտներ, ունէինք մեր լուրջ մտահոգութիւնները:

Մոռցած էինք Լեւոնը, երբ ան կրկին յայտնուեցաւ մեր մէջ, աւելի խրոխտ, աւելի յաղթական, ինքզինքը չփոթելով Օսմանեան Սահմանադրութիւնը բերող օրուան հերոսներուն հետ:

Բախտախնդիր Լեւոնի ճոխացած ու պաճուճուած պատմութիւնները անվախճան էին, գրաւիչ ու ճշմարտանման: Լեւոն, այդ ամառը Իսթանպուլ գացած, օրուան խրախճանութիւններուն ու պոռթկումներուն ականատես եղած, մեծ մտաւորականներու, հրապարակագիրներու հետ տեսակցութիւններ ունեցած էր, ու այդ բոլոր հրաշալիքներու անվաւեր պատմութիւններովը մենք հմայուած էինք: Լեւոն կերպարանափոխուած էր: Մեծ մարդոց հետ տեսնուած ու ինքն ալ մեծ մարդ մը դարձած էր մեր աչքին:

Մեր անմիջական շրջապատին մէջ թէեւ ունէինք Թլկատինցիի, Յ[ովհաննէս] Պուճիգանեանի(1), Կ[արապետ] Սողիկեանի(2) ու Տ[օնապետ] Լիւլէճեանի(3) պէս գրագէտներ, սակայն անշուշտ աւելի տարբեր ու աւելի մեծ մարդիկ էին Իսթանպուլի մտաւորականները, Բ[իւզանդ] Քէչեանները, [Արամ] Անտոնեաններն ու Քասիմները(4), հեռաւոր սուրբերը աւելի զօրաւոր էին:

Նոր մեռած էին «Աշխարհաբարի Նաբեկացին» Եղիան(5) եւ դժբախտ Մեծարենցը, որուն իսկական բանաստեղծի արժանիքները ուժգնօրէն պաշտպանած էր Արամ Անտոնեան:

Տեսած էինք բազմաթիւ մտաւորականներու նկարները, իրենց մեծափառ մօրուքներով, պեխերով ու տիրական կեցուածքով: Բախտը չէինք ունեցած տեսնելու նկարը Անտոնեանի, որ իր սահուն դըրիչովը, ուսումնասիրութիւններովը, մանաւանդ իր գեղարուեստական շաբաթաթերթովը(6) մեզ այնքա՜ն գրաւած էր: Որքա՜ն բախտաւոր ու նախանձելի էր Լեւոն, որ մօտէն ծանօթացած էր այսքան նշանաւոր դէմքերու հետ:

Երկու տարի վերջ գոլէճի(7) շրջանը աւարտած՝ հակառակ հօրս հրապուրիչ առաջարկներուն, հօսանքէն տարուած՝ ինքզինքս Իսթանպուլ գտայ, համալսարանական ուսման հետեւելու եւ հեռուէն ու մօտէն մեծ մարդոց հետ ծանօթանալու գրաւիչ հեռանկարներով խանդավառուած: Իսթանպուլի խառնարանին մէջ գըտայ Լեւոնը, աւելի լրջացած ու աւելի խրոխտ:

Արամ Անտոնեանը տեսնելու համար, յաջորդ օր Զաքմաքճըլար (8), Օննիկ Գըլըճեանի գրատունը ժամադրուեցանք, Անտոնեան հոն պիտի գար իր "Գանձարան"ներու(9) փորձերը նայելու:

Անտոնեան կը յամենար ու ես անհամբեր էի, երբ յանկարծ դուրսէն ձայն մը.

– Ծօ՛, Օննիկ, սա լակոտները չվռնտե՞ս աըկէ:

Ակնարկութիւնը կարգ մը տղոց մասին էր, որոնք գրատան ցուցափեղկին առջեւ կեցած՝ նկարները կը դիտէին:

– Ահա փնտռածդ, ըսաւ Լեւոն, Ա. Անտոնեան:

Կասկածոտ՝ դուրսը նայեցայ: Նիհարակազմ, մեծ ու կոր քիթով, մուգ գոյնով երկար ֆէս մը ծուռ դրած գլխին, ցած աթոռի մը վրայ նստած, անէծք ու հայհոյանք կը տեղար փողոցի տղոց գըլխուն: Իմ կասկածներս փարատեց գրավաճառը: "Ան" էր: Երեւակայութեանս բիւրեղեայ աշխարհը աւերակոյտի մը վերածուած էր ու ես ապշահար՝ կը դիտէի այդ անվերականգնելի փլուզումը:

– Լեւոն, երթանք, չեմ ուզեր ծանօթանալ, ըսի ու հեռացանք անշշուկ:

Լեւոն առեւտրական գործով կը զբաղէր, լաւ ընտրութիւն մը ըրած էր, յարմար իր խառնուածքին ու կենցաղին: Պարբերաբար կ՚անյայտանար ու կը յայտնուէր: Իր երեւումն ու անհետացումը հաւասարապէս խորհրդաւոր էին ու կասկածելի, մինչեւ որ վերջնականապէս անյայտացաւ:

Անդիմադրելի պահանջ մը կը մղէր զիս տեսնելու միւս "մեծեր"ը, ու օր մը ճակատագրական քմայքով մը իրականացաւ բաղձալի այս երազը:

Այդ շրջանին, հազարաւոր հայ տղաք Իսթանպուլ կը խուժէին ուսման հետեւելու հնարաւորութիւններէն ու միջոցներէն օգտուելու: Անոնք հրապուրուած էին առաւելապէս Իսթանպուլի հայ թերթերու հրատարակութիւններէն ու երեւակայական հանրամատչելի բոլոր առաւելութիւններէն: Հարկաւ "ազգը" փողոց պիտի չձգէր զիրենք:

Ցոյսերու եւ պատրանաթափութիւններու այդ թոհ ու բոհի օրերուն, համալսարանի իրաւաբանական ճիւղի մեր ընկերները ծրագիր մը յղացան. Հայ ուսանողութեան անունով պատգամաւորութիւն մը պիտի ներկայանար երեք հայերէն օրաթերթերու խմբագրատուները (10), պարզելու համար գաւառներէն ներխուժող եւ ուսման ծարաւի հազարաւոր հայ տղոց արգահատելի եւ անախորժ կացութիւնը: Թերթերու միջոցով պարզել այս անել կացութեան ճար մը, միջոց մը ապահովելու համար:

Զորս հոգինոց պատգամաւորներէն մէկը ես էի: Առաջին անգամ հանդիպեցանք մօտակայ խմբագրատուն մը, փոքր ու ողորմելի սենեակ մը, ուր երկու հոգի հազիւ կրնային նստիլ ու այդ երկուքն ալ արդէն իրենց տեղերը գրաւած էին: Երւանդ Օտեան իր սովորական ժպիտներովը մեզ դիտեց ու իր գրութիւնը շարունակեց: Խոշորակազմ ու երկար պեխերով մարդ մը մեզ զննեց, մօտիկ ըրաւ ու դըռնապանին պոռաց.

– Ծօ՛, Պետրոս, պատուհանը գոցէ ազգին զաւակները չմսին:

Ու տարտամ նայուածքով մը խօսքը մեզի ուղղելով.

– Դուք գացէ՛ք, հոգ մի ընէք, մենք պէտք եղածը կ՚ընենք, ըսաւ:

Մեկնեցանք:

Յաջորդ օր, թերթին առաջին էջին վրայ, տպագրական ամենախոշոր տառերով, հետեւեալ խորագրով խմբագրական մը հրատարակուեցաւ.

"10.000 պրոլետարներ Իսթանպուլի փողոցներուն մէջ":

Երկրորդ խմբագրատան առջեւ բաւական մը սպասելէ եւ կարգ մը ձեւակերպութիւններէ յետոյ, արտօնուեցանք ներկայանալ խմբագրապետ էֆէնտիին: Մեծագանգուած մարմնով, լայնածաւալ որովայնով, առատ ու կոշտ դէմքով մօրուսաւոր էֆէնտի մը, որ առանց իր գրութիւնը ընդհատելու, բարեհաճեցաւ մեզի հարցնել.

– Ի՞նչ կ՚ուզէք:

Մեր ընկերներէն մէկը, դասը սորված աշակերտի մը պէս սկսաւ բացատրել մեր դիմումին նպատակը, սակայն էֆէնտին ընդմիջեց ու յանդիմանական շեշտով մը.

– Դուք պարզապէս մուրացկանութիւնը կը քաջալերէք: Ան որ արժանիք մը ունի, կրնայ ինքնօգնութիւնով ու ինքնաշխատութիւնով մարդ մը ըլլալ: Անոնք որ միջոց չունին, թող նպարավաճառի աշկերտ ըլլան: Ես այդ նպատակին համար գրիչս չեմ չարժեր:

Ու սկսաւ օրինակներ բերել բոլոր երկիրներու մեծ մարդոց կեանքէն, որոնք ինքնաշխատութիւնով "մարդ" եղած էին, չմոռնալով իբր օրինակ յիշելը մեր մէջէն, ինքզինքը, Տոքթ. [Նազարէթ] Տաղաւարեանն(11) եւ ուրիշ "մեծ մարդիկ":

Ցուսաբեկ, անարգուած ու գլխիկոր հեռացանք այդ մեծ օրաթերթի խմբագրատունէն: Վերջին խմբագրատունը բարձրադիր, բազմայարկ ու արդիական շէնք մըն էր:

Դռնապանը մեզ երրորդ յարկին վրայ սենեակ մը առաջնորդեց, ուր նիհարակազմ, լուսաշող, թուխ աչքերով, ու ծընօտին վրայ փոքր մօրուքով մարդ մը, սեղանին առջեւը գրելով զբաղած էր: Խմբագիրն էր: Անմիջապէս մօտեցաւ մեզի, բարեւեց ու նստեցուց:

Մեր դիմումին նպատակը բացատրելու պաշտօնը ինծի տրուած էր: Համառօտ կերպով բացատրեցի: Նոյն պահուն կը նշմարէի որ իր դէմքը գոհունակութեան ժպիտով մը կը պայծառանար, սակայն երբ նախորդ խմբագրատունէն մեր տպաւորութիւնը, մեր դառնութիւնն ու վիշտը կը պատմէի չափազանց յուզուած, նշմարեցի որ իր աչքերը կարմած էին: Ոտքի ելաւ, մօտեցաւ մեզի, մեր ձեռքերը թօթուեց: Նպատակայարմար ու անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն մը համարեց մեր դիմումին նպատակն ու քանի մը յուսադրիչ խօսքերով մեզի ապահովութիւն ներշնչեց: Հեռացանք այդ տեղէն, բայց յուսալից, եւ մեր յոյսերը արդարեւ իրականացան:

Հետեւեալ օրերը, յաջորդական երեք խմբագրականներով, իր բանաստեղծի ու գրագէտի ներշնչեալ ու կուռ լեզուովը գրեց, սառերը հալեցնող ջերմութիւնով գրեց:

Շատ չանցած, կարգ մը դրամի ու սրտի տէր մարդիկ դրամագլուխ մը հաւաքեցին, ուսանողական հիմնադրամ մը գոյացաւ, որուն շնորհիւ բազմաթիւ հայ տղաք ի վիճակի եղան իրենց ուսումը շարունակելու:

Անկէ յետոյ, ամէն անգամ երբ խմբագրատան ճամբուն վրայ կը հանդիպէի այս իսկական մեծ մարդուն, ան իր "մըլօն" գլխարկը կը վերցնէր ու կը բարեւէր զիս, աննշան ուսանող մը, մինչդեռ ինք, անբաղդատելի խմբագիր, գըրագէտ մը ու բանաստեղծ մըն էր: Ճըշմարտապէս մեծ մը:

(1) Մանկավարժ, հրապարակագիր (1873-1915):

(2) Լեզուագէտ, տարրաբան, ուսուցիչ, հրապարակագիր (1874 – 1915):

(3) Մշակութային գործիչ (1875 – 1917):

(4) Գրող, խմբագիր Պոլսոյ "Ժամանակ" օրաթերթին հիմնադիր (1863 – 1913):

(5) Տէմիրճիպաշեան:

(6) Լոյս:

(7) Խարբերդի "Եփրատ" գոլէճը:

(8) Առեւտրական կեդրոն Պոլսոյ մէջ:

(9) Բերթրանդներու շարք:

(10) "Արեւելք", "Բիւզանդիոն", "Ժամանակ":

(11) Գիւղատնտես, բնագէտ, բժիշկ, հասարակական գործիչ (1862 – 1915):

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ ՌԻՉԸՐՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԵՄԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Իրվայն – Գալիֆորնիոյ Համալսարանի (Լոս Անճըլըս) Արդի Հայոց Պատմութեան Հայ Կրթական Հիմնարկութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան Հայկական Ցեղասպանութեան եւ անոր հետեւանքներուն շուրջ գիտակցութիւնը տարածելու գծով իր ընթացիկ աշխատանքները շարունակեց վերջին շաբաթներուն՝ Մարտի վերջերէն մինչեւ Մայիսի սկիզբը: Այս ժամանակաշրջանին ան ճամբորդեց Սոլթ Լէյք Սիթի, Երեւան, Ուըրսթեսթըր, Սան Ֆրանսիսքօ եւ Լիոն, այս վայրերուն մէջ տալով դասախօսութիւններ, աշխատելով ուսուցիչներու հետ եւ մասնակցելու մարդկային իրաւունքներու եւ ցեղասպանութեան մասին միջազգային գիտաժողովներու:

Իսթահի Համալսարանի Միջին Արեւելեան Ուսմանց Կեդրոնի հրաւէրով, տոքթ. Յովհաննէսեան Մարտ 27ին խօսեցաւ "Հայկական Ցեղասպանութիւնը կանխամտածո՞ւմ թէ պատերազմի ծայրայեղականացում" նիւթին մասին, ուր քննարկեց ցեղասպանութեան որոշումը կայացնելու գործընթացին ու գործադրութեան շուրջ հրապարակուած որոշ չափով հակասական պատմագրութիւնը: Իսթահի Համալսարանի հրատարակչութիւնը վերջերս հրատարակած է փրոֆ. Կիւնթըր Լիուիի մէկ հատորը, որ կը միտի ժխտել հայկական "ողբերգութեան" ցեղասպանութիւն որակումը, եւ ուր աններկատ կերպով կ՚օգտագործուին եւ նոյնիսկ կ՚ընդլայնուին նախորդ բոլոր ժխտողականներու եւ Թրքական կառավարութեան փաստարկները: Այս պատճառով, Յովհաննէսեան ասուլիսի բաժնին մէջ երկար ժամանակ յատկացուց օրինակներ տալու համար հաւասարակշռըւած Թուրք գիրքին ոչ միայն փաստական սխալներէն, այլեւ հեղինակի ընտրովի մէջբերումներէն, որոնք հոն նշուած աղբիւրներու իսկական հաստատումները ամբողջովին շրջարկէ դուրս կը դնեն: Հեղինակի պնդումներու հակառակ, իրականութեան մէջ ան իր խեղաթիւրումները կատարած է կանխամտածումով, նման նախկին հատորներու, ուր դեղչուած էին Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին ցիկաններու բնաջնջումն ու Միացեալ Նահանգներու գաղութատիրական ծաւալումի շըրջանին ամերիկացի բնիկներու հանդէպ վերաբերմունքը:

Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչման եւ այդ գծով կատարուող հետազօտութիւններու նպաստելու նպատակով, լիբանանահայ ծագումով Պօղոսեան եղբայրներ շօշափելի մրցանակ մը սահմանած են: Այժմ իրենց գրասենեակները Եւրոպա հաստատած նուիրատուներուն ծրագիրն է Հայաստան Հիմնադրամի միջոցաւ պարգեւատրել ցեղասպանութեան մասին ամէնէն ազդու երկերու հեղինակները: Այս գծով, Ռիչըրտ Յովհաննէսեան Մարտի վերջերէն մինչեւ Ապրիլի սկիզբը Երեւանի մէջ մասնակցեցաւ առաջին մըրցոյթին ներկայացուած աշխատութիւնները քննող դատակազմին, որպէս համանախագահ: Տասը հազար տոլարնոց երկու գլխաւոր մրցանակ կար, մէկը յատկացուած հայաստանաբնակ, իսկ միւսը՝ արտասահմանեան թեկնածուներու գործերուն: Դատակազմը Հայաստանէն ընտրեց Վերժին Սվազլեանը, բանաւոր պատմութեան դաշտին մէջ իր կատարած աշխատանքին եւ Թուրքիոյ մէջ հայ տարագիր կիներու երգած աքսորի տառապալից երգերը հաւաքելուն համար (այժմ հրատա-

րակուած Թուրքիոյ մէջ եւս), իսկ Գերմանիայէն Խոկար Հիլգենդաթը իր "Վերջին մօքի հէքեաթը" վէպին համար, որ ցեղասպանութեան եւ յիշողութեան մասին ազդեցիկ երկ մըն է, արդէն իսկ թարգմանուած տարբեր լեզուներու:

Լոս Անճըլըս վերադառնալէն անմիջապէս ետք, Յովհաննէսեան գլխաւոր դեկուցաբերը եղաւ Կլենտէյլի Դպրոցական Վարչութեան կազմակերպած ուսուցչական աշխատանքային հանդիպումին, որ կեդրոնացաւ Հայկական Ցեղասպանութիւնը ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս ուսուցանելու հարցերուն վրայ: Ան նախապէս մասնակցած էր նմանօրինակ հանդիպումներու՝ համադրուած Դիմակալերով Պատմութիւնն ու Մենք մեզ ընկերութեան կողմէ, տարբեր շրջաններու մէջ՝ Լոս Անճըլըս, Մոնթեպելլօ, Սանթա Պարպարա, Լոս Կաթոս, Սան Ֆրանսիսքօ, Շիքակօ, Պոսթըն, Պրուքլին, Ուըրսեսթըր, Նիւ Եորք, Էննընտէյլ–ան–Հատսըն, Լոնկ Այլընտ, Մեմֆիս եւ Ուէսթ Փալմ Պիչ:

Փրոֆէսօրը եւ տոքթ. Վարդիթեր Յովհաննէսեան Ապրիլի 19–20ին մեկնեցան Ուըրսեսթըրի Քլարք Համալսարանը, տեղւոյն նախագահ Ճոն Պասէթի հրաւէրով, ուր մասնակցեցան Հայկական Ցեղասպանութեան Ուսմանց եւ Արդի Հայոց Պատմութեան Գալուստեան–Մուկար ամպիոնի ի նպաստ հանգանակութեան յաջող ուսարտի տօնակատարութեան: Հարկ է նշել թէ աշխա իր անունին մէջ "ցեղասպանութիւն" բառը կրող միակ համալսարանական ամպիոնն է Միացեալ Նահանգներու տարածքին, եւ թէ անոր առաջին պատասխանատու դասախօսն է տոքթ. Սիմոն Փայասլեան, շրջանաւարտ ԻՒՔԼԱ-ի Հայոց Պատմութեան բաժինէն: Յովհաննէսեան շնորհաւորական պատգամ մը ուղղեց ներկաներուն եւ կոչ ուղղեց աշխատանք տանելու ուսանողներ հրապուրելու եւ անոնց թիւը կանգնելու; Փայասլեան խօսեցաւ իր վերջին հատորին մասին՝ "Միացեալ Նահանգներու քաղաքականութիւնը հայկական հարցին եւ հայկական ցեղասպանութեան հանդէպ", որմէ ետք Յովհաննէսեան հակիրճ կերպով անդրադարձաւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ գործնական եւ մարդկայնական նկատառումներու բախման հարցին:

Ապրիլի 25ին, Ռիչըրտ Յովհաննէսեան գլխաւոր բանախօսը եղաւ Սան Ֆրանսիսքոյի քաղաքապետարանին մէջ Հայկական ցեղասպանութեան ոգեկոչման հանդիսութեան: Քաղաքապետ Կէյվըն Նիւսըմի բացման խօսքէն եւ այլ հանրային եւ քաղաքական պաշտօնատարներու արտայայտութիւններէն ետք, Յովհաննէսեան ներկաներուն խօսեցաւ հայկական փորձառութիւնը տիեզերականացնելու նիւթին մասին, որ ձեւ մըն է զայն մարդկային հաւաքական յիշողութեան հիւսելու: Ան նշեց այս նպատակին առընչութեամբ կատարուած յառաջխաղացումը վերջին տարիներուն, ու միաժամանակ այն մարտահրաւէրները որոնք տակաւին կը ծառանան հայ ժողովուրդի անտեղիտալի պայքարին առջեւ՝ ի խնդիր եղեռնի միջազգային ճանաչումին եւ դատապարտումին, ինչպէս նաեւ յանցաւոր կողմէն զղջումի եւ հատուցման քայլերու:

Սան Ֆրանսիսքոյէն, տոքթ. Յովհաննէսեան մեկնեցաւ Լիոն, մասնակցելու ցեղասպանութեան հետեւանքներու եւ կանխարգիլման մասին միջազգային գիտաժողովի մը, պատուոյ նախագահութեամբ Իրլանտայի Հանրապետութեան նախկին նախագահ եւ Միացեալ Ազգերու Մարդկային Իրաւանց նախկին բարձր յանձնակատար Մէրի Ռոպինսընի: Ապրիլի 27էն 29 երկարող գիտաժողովը կազմակերպուած էր "Լը Քոլլեքթիֆ Ռըլընէսանս" խմբակին կողմէ, որ դաշնակցութիւն մըն է 15 մարդկային իրաւանց խմբակցութիւններու, եւ կը վայելէր թիկունքը Ֆրանսական զանազան ակադեմական հաստատութիւններու, քաղաքապետական եւ շրջանային վարչութիւններու, Ֆրանսական Ծերակոյտին եւ Մշակոյթի նախարարութեան: Բացման խօսքերով հանդէս եկան վերոյիշեալ կազմակերպութեան նախագահ Ժիլ Մարտիրոսեան եւ Ռոն-Ալփ շրջանի նախագահ Ժան-Ժագ Քէյրան:

Ցեղասպանութեան քաղաքական հետեւանքներուն նուիրուած նիստին ընթացքին, Ռիչըրտ Յովհաննէսեան լուսարձակի տակ առաւ Թուրք պետական ուրացումի ռազմավարութեան հետքերը, ցեղասպանութեան գործադրութեան ժամանակաշրջանէն ու քէմալական շրջանէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը: Ցեղասպանութեան եւ կանխարգիլման հարցերու ընդհանուր եւ մասնաւոր երեսներ քննարկուեցան գիտաժողովի քանհինգ մասնակիցներուն կողմէ, որոնց մէջ կը գտնուէին ԱՄՆ–էն Ռոճըր Սմիթ, Իսրայէլէն Եաիր Օրոն եւ Ֆրանսայէն Սեւան Ղարիպեան, Ժանին Ալթունեան եւ Գէորգ Բեփենէկեան:

Լիոն գտնուած միջոցին, Յովհաննէսեան այցելեց Պէլքուր հրապարակի նորաբաց հայկական յուշարձանը: Տպաւորիչ կոթողին ճարտարապետն է Լէոնարտօ Պասմաճեան. կառոյցը կը խմբէ երեսունվեց սիւներ՝ տարբեր արձանագրութիւններով: Ստորոտին տեղադրուած է նաեւ վիմագիր արձանագրութիւն մը Ֆրանսերէն, անգլերէն եւ հայերէն լեզուներով: Հայերէն ձօնագրութիւնը կ'ըսէ. «Ի յիշատակ 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան զոհ 1.500.000 Հայերու, որոնք բնաջնջուեցան ձեռամբ Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութեան՝ 1915–1918 տարիներուն, եւ ցեղասպանութեան եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու բոլոր զոհերուն»:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Ճեմարանին հիմնադրութեան 75ամեակի ձեռնարկներուն առաջինը եղած է Ճեմարանի նկարչական հաւաքածոյի ցուցահանդէսը, որուն բացումը տեղի ունեցած է Ապրիլ 10ին, Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանի "Վասպուրական" սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Հայոց Թեմի առաջնորդ Գեղամ Եպսկ. Խաչերեանի: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Մելանքթոն եւ Հայկ Արսլանեան ճեմարանի գործադիր տնօրէն՝ Տիգրան Ճինպաշեան: Ան նշած է որ գեղարուեստական այս հաւաքածոյին կարեւոր մէկ մասը եկած է 1950–1960 թուականներուն, երբ Ճորճ Մարտիկեան զայն նուիրած է Ճեմարանի թանգարանին, իսկ այդ թուականէն ետք եկած են նկարներ, որոնցմէ մաս մը եղած են նուէր, իսկ մնացեալը գնուած են: Ցուցահանդէսին նկարներու ընտրութիւնը եւ անոնց հեղինակներուն ճշդումը կատարող տոքթ. Մովսէս Հերկելեան, անդրադառնալով նկարներուն գեղարուեստական արժէքին, նշած է որ նման հաւաքածոյի մը յայտնութիւնը մեծ ուրախութիւն է սփիւռքահայութեան համար: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Գեղամ Եպիսկոպոս, որմէ ետք տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹԻ "Էմիլ Լահուտ" հանդիսասրահին մէջ, Ապրիլ 12ին, ի պատիւ եղած են 75 տարիներ առաջ Հայ Ճեմարանի հիմը դրած եւ անոր շունչ ու մարմին տուած Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան, ինչպէս նաեւ անոր գոյատեւումը երաշխաւորած Սիմոն Վրացեան, Մուշեղ Իշխան, Գառնիկ Բանեան եւ Հրաչ Տասնապետեան, որոնց կատարած նուիրական աշխատանքին, անձնուէր ծառայութեան եւ ազգապահպանման առաքելութեան դիմաց եկած են խոնարհելու անոնց շունչին տակ գործած կամ անոնց ձգած աւանդը շարունակած Ճեմարանի ուսուցիչներ, պատասխանատուներ, շրջանաւարտներ եւ ուսանողներ եւ մեծ թիւով երախտաւորներ: Հայաստանի եւ Լիբանանի փառերգներու ունկնդրութենէն ետք ցուցադրուած են Շանթի, Աղբալեանի, Վրացեանի, Տասնապետեանի նկարները եւ անոնց զուգահեռ լսուած են անոնց պատգամներն ու մտածումները: Բացման խօսքը արտասանած է Ճեմարանի աշակերտ եւ հաստատութեան երկարամեայ ուսուցիչ եւ կրթական մշակ Ալիս Գազանճեան: Ան դիտել տուած է որ այսօր աւելի ընդարձակ են պայքարի հորիզոնները, մանաւանդ որ տարածուած է օտար վարժարաններ յաճախելու ախտը: Տնօրէնութեան խօսքը փոխանցած է Տիգրան Ճինպաշեան, որ հակիրճ պատմականը ըրած է Ճեմարանին եւ շեշտած որ.– "Ճեմարանը սովորական դպրոց մը չէ եղած: Սովորական դպրոց մը չէ այսօր ալ, ու պիտի շարունակէ յարատեւել՝ իբրեւ իւրայատուկ կրթօճախ մը՝ հայ դպրութեան, հայ մշակոյթին, հայ ժողովուրդի միասնութեան, Հայոց հայրենիքի ամբողջականութեան, կարճ՝ պատառ մը Հայաստան": Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Մկրտիչ Մկրտիչեան, որ անդրադարձած է Ճեմարանին հիմադրութեան տուն տուող պատճառներուն: Խօսք առած է Հայաստանի դեսպանը՝ Վահան Տէր Ղեւոնդեան: Հիմնադրութեան 75ամեակին ու անոր ունեցած մեծ եւ յատկանշական դերակատարութեան նուիրուած Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը կարդացած է Գեղամ Եպիսկ. ապա, տեղի ունեցած է Կաթողիկոսին եւ անոր ձեռամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ս. Մեսրոպ Մաշտոց շքանշաններու տուչութիւն Ալիս Գազանճեանի եւ Անթուան Քէհէյեանի: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Արամ Ա.: Ձեռնարկը փակուած է Ճեմարանի քայլերգով, գեղարուեստական բաժնի մը գործադրութենէն ետք:

⁂

ԱՅՆՃԱՐ այցելած է Ապրիլ 11ին Հայաստանցի եւ սփիւռքահայ գրողներու խումբ մը, որ մասնակցած էր Գրողներու Համահայկական Գ. համաժողովին: Խումբը դիմաւորուած է Այնճարցիներուն կողմէ Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ կեդրոնական հրապարակը: Աւանդական տհոլ զուռնայի ընկերակցութեամբ գրողները բարձրացած են Մուսա լերան հերոսներուն նուիրուած յուշարձան – համալիրը, ուր ծաղկեպսակներ զետեղած են հերոսամարտի ղեկավարներէն Վեր. Տիգրան Անդրէասեանի եւ Մովսէս Տէր-Գալուստեանի կիսանդրիներուն, ինչպէս նաեւ հերոսներու նուիրուած յուշարձան – կոթողին առջեւ: Արարողութենէն ետք, յանուն Այնճարի հայութեան ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է ազգային "Յառաջ – Գ. Կիւլպէնկեան" երկրորդական վարժարանի տնօրէն Արմէն Թաշճեան, որմէ ետք, այցելող գրողներու կողմէ խօսք առած է բանաստեղծ Յովհաննէս Գրիգորեան: Ապա, բանաստեղծ Խաչիկ Մելիտոնեան, սրտի իր խօսքէն ետք, առանձին-առանձին ծանօթացուցած է ներկայ գրողները: Անոնք, ապա, ուղղուած են "Ս. Զէյթլեան" կեդրոնը, ուր յանուն Այնճարի Հ.Յ.Դ. դատափարակչական յանձնախումբին Եսայի Հաւաթեան ամփոփ զեկուցում մը ներկայացուցած է Այնճարի հիմնադրութենէն ցայսօր: Կարճ դադար մը ետք, հիւրերը առաջնորդուած են "Արեւ" ճաշարանը, ուր քաղաքապետութեան կողմէ սարքուած էր ճաշ մը:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՄԻՇՏ ՆՈՐ

ԱԶԳԻՍ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Եւրոպա հիմնուած հայ որբանոցի մը տնօրէնը առեւտրական կարեւոր քաղաքի մը վաճառականներուն պաշտպանութիւնն ալ խնդրած ըլլալով, ժողովի մը մէջ նախ իրմէն ինչ ինչ բացատրութիւններ պահանջուեցան՝ առաջարկը նկատողութեան առնելու համար: Այդ գումարումին ատենագրութիւնը կը հրատարակենք: Զանազան նկատումներ կը պարտաւորեն մեզի ծածկանունով փոխանակել իրականները:

Ատեանը բացուեցաւ ի ներկայութեան ինը երեւելի վաճառականներու, ատենապետութեամբ Օլոմ-Պօչեան էֆէնտիի:

Ատենապետը (Տնօրէնին).– Միւսիւ, քու այս որբանոցիդ համար շատ գէշ բաներ լսած ենք:

Տնօրէնը.– Կը խնդրեմ ի՞նչ են լսածներնիդ, ըսողները ո՞վ են:

– Ո՛վ ըսած է ըսած է, բաւական է որ ըսուած է:

– Կարելի՞ է որ ամբաստանեալի մը շըլլայտնուի իրեն համար ըսուածները. թշնամական զրպարտութիւններ չե՞ն կրնար ըլլալ ատոնք:

– Զրպարտութիւն մը ճշմարտութենէն զանազանելու չափ խելքերնիս կը հասնի:

– Ձեր իմացական կարողութիւնը կասկածի տակ ձգել չէ միտքս. բայց աշխարհի օրէնք է ամբաստանեալէ մը բացատրութիւն ուզել:

Ժողովականներ մը.– Ատենապետ էֆէնտի՛, ինչ որ մէջերնիս խօսեցանք հարցուցէք, տեսնենք ի՞նչ պիտի պատասխանէ:

– Շա՛տ աղէկ: Միւսիւ՛, այդ որբանոցդ ո՞ւր է, աշակերտները ո՞ր տեղուանքներէն են:

– Լուկանօ է. տղաքը ամէնքը Կիլիկիայէն են:

– Դէպք պատահա՞ծ տեղուանքներէն են, ո՞րբ են:

– Բնականաբար:

– Բան մը տեսե՞ր են հարերնին, մարերնին մտքերնի՞ն է, ի՛նչ եղաւը գիտե՞ն:

– Ի՛նչ ըսե է. ամէն բան տեսեր են, ամէն բան մտքերնին է. տասն տասներկու տարեկան են. սիրտ պէտք է դիմանայ պատմածնին լսելով. «Մէյ մը մեծնա՛նք, ի՛նչ պիտի ընենք» կ'ըսեն:

– Անուններնի՞ն ի՞նչ է:

– Լեւոն, Հեթում, Սմբատ, Վահան, Արամ…

– Ձեռք կու տայ: Ի՞նչ կը սորվին:

– Քրիստոնէական, Հայոց պատմութիւն, հայերէն, գաղղիերէն, տաճկերէն…

– Երգ մե՞րգ:

– Անտարակոյս: Եկեղեցական, ազգային բոլոր երգերը:

– Ժիմնասթիք ալ կ'ընե՞ն:

– Տարակոյս ունի՞ք. սքանչելի կ'ընեն:

– Արհեստ կը սորվի՞ն:

– Այո՛. երկաթագործութիւն, ատաղձագործութիւն, կօշկակարութիւն:

– Այսչափը բաւական է: Միւսիւ, ալ ի բերանոյ քումմէ դատեցար: Մեր գիտցածէն աւելին իմացանք:

– (Շուարած). Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ըսի որ:

– Քիչ մը դուրս ելիր. ժողովը առանձին պէտք է խորհրդակցի:

(Տնօրէնը դուրս ելաւ: Կէս ժամէն կանչուեցաւ. ատենապետը իմացուց որ ժողովը տրամադիր կ'երեւի որբանոցին պաշտպանութեանը մասնակցիլ. բայց նախ կ'ուզէ տնօրէնէն լսուած պատասխաններուն վրայ քանի մը դիտողութիւն ընել. ու նաեւ պիտի ներկայացուին առաջարկութիւններ ալ):

– Ինչո՞ւ սա որբանոցը Եւրոպա բացեր ես:

– Ազատ երկրի մէջ չեմ նեղուիր կրթութիւն տալու համար:

– Պարապ խօսք: Օսմանեան կայսրութեան մէջ դպրոց, որբանոց պակաս չէ, ամէն օր ալ կը բացուին: Որբանոցդ պէտք է օսմանեան հողը փոխադրես որպէսզի տղոցը շնորհքով ազգօգուտ դաստիարակութիւն տաս:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, կարելի՞ բան է:

– Բու գիտնալու բանդ է: Տղաքը ո՞ր կողմերէն են:

– Կիլիկիոյ զանազան քաղաքներէն. Այնթապ, Մարաշ, Ատանա, Զէյ…

– (Բարկութեամբ ընդմիջելով) Ձեռք կու տայ, ձեռք կու տայ: Ատ քաղաքներէն չ'ըլլար: Ազգին բոլոր աղէտները ատ քաղաքներուն երեսէն են. բարով խերով չըլլային: Ուրիշ քաղաք չկա՞յ մի:

– Ինչո՞ւ չէ. Վանէն, Մուշէն, Էրզրումէն…

– Մեզի ծաղրելո՞ւ ելեր ես: Ատոնք գէշին գէշն են: Ազգին բոլոր աղէտները ատ քաղաքներուն երեսէն են. բարո՛վ խերով չըլլային: Ուրիշ քաղա՞ք կը պակսի:

– Շատ աղէկ, ուրիշ տեղերէ ալ որբեր կան. Մարզուան, Ակն, Արաբկիր…

– (Բարկութեամբ) Մենք քեզի շնորհքով քաղաք կ'ըսենք՝ դուն ելեր ի՞նչ կ'ըսես: Անոնց բոլորը էն առաջ ատ տեղուանքը դրուեցաւ. մենք ալ բան գիտենք: Ազգին բոլոր աղէտները ատ քաղաքներուն երեսէն են. բարո՛վ խերով չըլլային:

– Կիլիկիայէն չառնե՛մ, Հայաստանէն չառնե՛մ, Փոքր-Հայքէն չառնե՛մ, անդին ի՞նչ մնաց:

– Հայուն խըթ-լըխի՞ն եկեր ես որ պիտի երթաս տէրութեան ջիղերուն դպած տեղերէն առնես: Մինչեւ Զինումաչուն Հայ կայ, ա՛ռ ու առ: Ատ աս է. կարճ կապենք: Ի՞նչ տեսակ որբեր են նայինք:

– Որբին տեսակը կա՞յ, ամէնուն ալ հարը մարը ջար…

Ժողովականները.– Սըս սըս սը…

– Միւսիւ, մտածելով խօսէ: Ամէն բան իր պատշաճ լեզուն ունի. ատանկ բաներուն կ'ըսեն՝ դէպքին հանդիպած են:

– Ատ ալ աղէկ, ամէնուն ալ հարը մարը դէպքին հանդիպած են, տղաքն ալ որբ մնացած են:

– Շէնքով շնորհքով որբեր չկա՞ն որ կ'երթաք ատանկները կը փնտռէք:

– (Զարմացած) Շէնքով շնորհքով որբը ո՞րն է:

(Շար. 1)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԱԹԸՆԷ. – Գ. Ռ. Այտապիրեան 500 Եւրօ։

ՎԵԼԻԶԻ. – Տէր եւ Տիկին Հ. Հրաչեան 150 Եւրօ։

ԿԱՌՇ. – Գ. Է. Տէր Ցակորեան 150 Եւրօ։

ԷՕ. – Տոքթ. Մ. Աղամեան 150 Եւրօ։

(Շար. Ա. էջէն)

անդրադարձներուն եւ յիշողութեան աշխատանքին որ սկիզբ առած է այսօր։ Ան կը բարդացնէ Թուրքիոյ մէջ եւ այլուր այդ հոլովոյթին մասնակցելու տրամադրութեամբ շարժողներուն գործը։ Նման օրէնք Ֆրանսայի մէջ ազատ բանավէճը պիտի խոչընդոտէ, իսկ Թուրքիոյ մէջ նոյն ազդեցութիւնը աւելի շեշտակի կերպով զգալի պիտի ըլլայ"։

Այս տրամաբանութեամբ որ մինչեւ կէտ ու ստորակէտ ընդօրինակուած է պաշտօնական տեսակէտին բանբեր իշխանութեան դէմքերու արտայայտութիւններէն, ինք "այլախոհ"ները կը դիմեն բոլոր երկիրներու հանրային կարծիքին, յատկապէս իրենց "Հայ եղբայրներ"ուն, կոչ ուղղելով որ չգործուի սխալ մը որուն հետեւանքները մեծ դժուարութեամբ դարմանել կարելի պիտի ըլլայ։ Նոյն էջին վրայ տեղ տրուած է Ժ.-Փ. Աղէմայի Թրքական Ջաղացքին Ջուր տանող Մէկ յօդուածին։

Ինչ կը վերաբերի հայկական կողմին, ֆրանսական օրինագիծը անկախ Մայիս 18ի քուէարկութեան արդիւնքէն, արդէն մեծ ծառայութիւն մը մատուցած է, առիթ տալով տեսնելու թէ ի՛նչ նպատակով սապարէզ եկած է եւ ինչի՛ կը ծառայէ Թուրք "այլախոհ"ներու խումբը։ "Երկխօսութեան" Թրքական չեփորին ծափ ու ծնծղայով ընդառաջողները կը սթափի՞ն ի վերջոյ, թէ այդ ընդառաջումին մղող ազդակները շատ աւելի ծանր կը կշռեն. ո՛վ գիտէ...։

ՖՐԱ՞Ն ՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԹԵՐՆ ՈՒ ԴԷՄԸ

Ֆրանսական մամուլը կը շարունակէ զբաղիլ հայկ. հարցով, քանի կը մօտենայ Մայիս 18ի Թուականը։ Լը Մոնտ (Մայիս 10) կ'անդրադառնար կրկին Անգարայի առած քայլին եւ կանչելով Ֆրանսայի եւ Գանատայի իր դեսպանները, ինչպէս նաեւ Թրքական սպառնալիքներու։ Կը յիշէր անցեալի սպառնալիքները, երբ 2001 Ցունուարին Թոմսոնի, Ալքաթէլի և Պուիկի հետ պայմանագրեր կը ջնջուէին եւ Թուրքիոյ կարգ մը Թաղերներ ցուցատախտակներ կը դնէին, ուր կ'ըսուէր՝ "Ո՛չ ֆրանսացի յաճախորդներու"։ Թերթը կը յիշէ որ Թրքական մամուլը Ֆրանսայի "հայասիրութիւնը" կը վերագրէ ընտրական նպատակներուն, աւելցնելով սակայն որ Ռատիքալի խմբագիրը միակը կը Թուի որ կ'ըսէ Թէ Անգարա ինքզինքին կը վնասէ իր սպառնալիքներով, այն երկիրներուն դէմ, օրէ օր աւելի, որոնք կը ճանչնան Հայոց Ցեղասպանութիւնը։

Նոյն Թուականը կրող Ֆիկառօ յիշելէ ետք Թէ օրինագիծը պիտի քննուի Մայիս 11ին, կը հրատարակէ ընդդիմադիր կարգ մը պատմաբաններու (5) նկարներ։ Կը յիշէ անոնց բանբերին դիրքը, որ ծանօթ է։ Ասոնց միութիւնը հիմնուած է անցեալ Դեկտեմբերին, դաղթատիրութեան և գերութեան հարցերու առԹիւ եւ այսօր կը համախմբէ 600 պատմաբան։

Ներկայիս, նեղ կացութեան մատնըւած է մեծամասնութիւնը, որ կ'ուզէ տըրամաբանական հետեւանք մը տալ "գաղդատիրութեան դրական դեր"ին եւ հակառակ անոր որ Իւ. ԷՄ. Փէ.ի խորհըրդարանական յանձնախումբին նախագահը՝ Պ. Աքոյէ դէմ է (Խորհրդարանին չի մնար Պատմութիւնը գրել) հրաւիրած է երեսփոխանները որ ազատ ըլլան իրենց քուէարկութեան մէջ։ Ութսուն երեսփոխան, արդէն հետեւած էին Պուշ-տիւ-Ռոնի Իւ. ԷՄ. Փէ.ի երեսփոխան Ռ. Պլումի։

UCFAF
6 Cité du Wauxhall
75010 Paris — Métro: République
☎ 01 42 08 76 49

CONCERT

L'UCFAF présente
OLIVIER PEHLIVANIAN
(Violon)
KATIA NEMIROVITCH-DANTCHENKO
(Piano)

Au programme :
Alfred Schnittke — L.V. Beethoven —
Gabriel Fauré — E. Baghdassarian —
A. Khatchatrian

Vendredi 12 mai à 20 heures 30
Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris,
Métro: Richelieu - Drouot

P.A.F.: 20 Euros — Etudiants: 15 Euros

Réservations :

— **UCFAF** : 6 Cité du Wauxhall 75010 Paris, de 14h à 17h 01 42 08 76 49
— **Librairie Samuelian:** 51 rue Monsieur-le-Prince 75006 Paris
— **Cabinet Terziyan:** 13 rue Lamartine 75009 Paris
— **Arto Pehlivanian:** 01 64 63 03 86 — 06 86 47 47 16
— Parking rue Chauchat —

ROTARY CLUB
DE
CLAMART — LE PLESSIS-ROBINSON

Chorale Koghtan et Trompes de chasse

CHANTS
&
SONNERIES

Tout au long du récit,
dit par un conteur, de la vie
d'un immigré arménien en France,
chants traditionnels
de la Chorale Koghtan de l'UGAB,
dirigée par Haïg Sarkissian,
et sonneries de trompes de chasse
par le Groupe Le Bien Aller
de Chennevières-sur-Marne,
dirigé par Paul de Forville

Samedi 13 mai à 20h30
Eglise Sainte-Marie Madeleine
Rue André Le Nôtre
92350 Le Plessis-Robinson

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, անդամները, ուսուցչուհիները, աշակերտները եւ ծնողները խոր ցաւով իմացան իրենց բարեկամ եւ Տան անգլերէնի ուսուցիչ Պօղոս Գիւրէլեանի յանկարծամահը եւ այս առԹիւ իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իր քրոջը, եղբայրներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile 13001 MARSEILLE
☎ 04. 91. 50. 15. 09
04. 91. 66. 18. 80 — 04. 42. 94. 92. 57

DINER DU 30e ANNIVERSAIRE

SAMEDI 13 MAI
à partir de 20 heures
Salle "Daron et Vasbouragan"

Sous la présidence de
M. ZAVEN YEGAVIAN
Directeur des Affaires Arméniennes de la Fondation Calouste Gulbenkian Lisbonne (Portugal)

Orchestre — Animation artistique

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Association Arménienne d'Aide Sociale

ՀՐԱՒԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները

Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20·30ին
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ
թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին Թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը։

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին, իրենց Թեկնածութիւնը ղրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան գրասենեակի հասցէին։

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :
Jeudi 22 juin 2006 à 20h30
au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris
Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).
Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard le **26 mai 2006.**
Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Érévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.
Renseignements et inscriptions :
— **Araxie : 01 39 83 71 19.**

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

□

CHAVILLE

Soirée Cabaret

La Section «Ter Tavtian» de Chaville organise le samedi 20 mai à partir de 20 heures une **Soirée Cabaret** avec Alain POSTURE, imitateur et GIGI la Fleur de Montmartre, chanteuse et French CANCAN, ainsi que Philippe et Vartan pour les musiques traditionnelles arméniennes.

23e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN
Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 23ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Ա. ԾՐԱԳԻՐ)

Henrik IBSEN
UN ENNEMI DU PEUPLE
Traduction/Adaptation - Levon SHANT

Հենրիք ԻԲՍԷՆ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆ (1882)
Թարգմանութիւն/Պատշաճեցում՝
Լեւոն ՇԱՆԹ
(1949)

Կիրակի, Մայիս 14, ժամը 16ին
Dimanche 14 mai à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 *Եւրօ*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

BOIS-COLOMBES

Le Dimanche 14 mai
à 16 heures 30
LA COMPAGNIE DE DANSE
YERAZ
présente
PARFUMS D'ARMENIE

Direction artistique :
Christina GALSTIAN-AGOUDJIAN
— **Salle Jean Renoir** —
7 Villa des Aubépines
92270 Bois-Colombes

Réservations :

01 56 83 91 03 — 06 24 33 35 86 — 06 14 74 92 97

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀ

Պատմող արուեստագէտներ՝
(երկլեզու)

ԱՆՆ ՄՈՆԹԱՆԺ և ԱՆՆԱ ՄԵԽԻԿԵԱՆ կը ներկայացնեն Հայ եւ օտար մշակոյթներէ պատմուածքներ, երաժշտական գործիքներու ընկերակցութեամբ։

Ուրբաթ, Մայիս 19, ժամը 20·45ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris
Տախքերու մասնակցութիւն՝ 5 *Եւրօ*։

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 12

VENDREDI
12 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·452 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21·452

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՍՊԱՌՆԱԼ

Թուրքիա Ֆրանսայի դէմ քօղարկըւած, կամ բացայայտ սպառնալիքներու դիմելէ ետք նոյն ընթացքով դարձած է Գանատայի որուն վարչապետը մեղքը գործած էր Ցեղասպանութիւնը Ցեղասպանութիւն կոչելու: Օթթաուայի դեսպանը ետ կանչելէ ետք Անգարա յայտարարած է թէ առեւտրական գործառնութիւններէ դուրս պիտի ձգէ այդ երկիրը:

Կառավարութեան այդ պատիժին յաջորդած է Թուրք զինեալ ուժերու բողոքը: Կառավարութիւնը եւ Սպայակոյտին նախագահութիւնը հաղորդագրութեամբ մը Մայիս 9ին յայտարարած են թէ Թուրքիա որոշած է մասնակցութիւն չբերել Գանատա տեղի ունենալիք ռազմափորձերուն, հակառակ Նախնական համաձայնութեան:

Այնքան ատեն որ Ֆրանսայի նման մեծ ու կարեւոր երկիր մը պաշտօնապէս ճանչնալէ ետք 1915ի իրականութիւնը, կը վիջի Թրքական սպառնալիքներուն առջեւ, ինչպէս վկայեց ուրացումը պատժող օրինագիծը Նախագահական Թելադրութեամբ Մայիս 11ին քննարկումի չդնելու որոշումը, Թուրքիա ամենայն ապահովութեամբ կը շարունակէ սպառնալիքներու քաղաքականութիւնը: Մանաւանդ որ ամենայն խնամքով պատրաստած է նման նեղ օրերու իր զինամթերքը. ան կը ներկայանայ սպառնալիքներու, կամ "այլախոհ" մտաւորականներու կոչերուն ձեւով: "Այլախոհ"ներ որոնց պատմութեան մանաւանդ անկեղծութեան, միայն Թուրքերու հետ երկխօսութեան նուիրեալ մեր նոր միամիտները հաւատացած են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՄԱՄԵԴԵԱՐՈՎ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ազրպէյճանական լրատուներ կը հաղորդեն թէ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարները նոր հանդիպում մը կ'ունենան Մայիս 18–19-ին Սթրազպուրկի մէջ: Օրակարգի նիւթ կ'ըլլայ երկու երկիրներուն նախագահներուն յետագայ հանդիպումին կարելիութիւնը: Մինչ այդ, Մինսկի խումբին Ռուսաստանի նախագահը Ե· Մերզլեակով յայտնած է թէ իրենք կատարուած վերջին առաջարկներուն պատասխանին կը սպասեն Երեւանէն եւ Պաքուէն:

ԼՂՀ

ՄԱՅԻՍԻ ԵՌԱԿԻ ՏՕՆԵՐԸ

Մայիս 9ին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան մէջ նշուած է Բ· Աշխարհամարտին աւարտին, Շուշիի ազատագրումին եւ ԼՂՀ բանակի ծնունդի օրը: Առաւօտուն Ստեփանակերտի յուշահամալիրը գացած ու ծաղիկներ զետեղած են նախագահ Ա· Ղուկասեան, Ազգ· Ժողովի նախագահ Ա· Ղուլեան, վարչապետ Ա· Դանիէլեան, Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արք· Մարտիրոսեան, նաեւ Երեւանէն ժամանած վարչապետ Ա· Մարգարեան եւ Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեան: Տեղի ունեցած է զինուորական տողանցք, հանդիպումներ՝ պատերազմներու վեթերաններու հետ, համերգներ, ցուցահանդէսներ:

Տօնական օրուան առթիւ նախագահ Ա· Ղուկասեան կոչումներով եւ շքանշաններով պարգեւատրած է պատերազմի հերոսներ:

"Պատերազմը ապացուցեց որ ուժի միջոցով անհնարին է լուծել հիմնախնդիրը: Մենք պաշտպանել ենք մեր հողը, յաղթահարել ենք պատերազմում, բայց չի կարելի ասել որ հայ եւ ադրբեջանցի ժողովուրդները այսօր երջանիկ են: Այդ նշանակում է որ հարցը պէտք է լուծուի խաղաղական հարթութիւնում եւ դրան այլընտրանք չկայ: Մեր ընդհանուր խընդիրն է կանխարգիլել պատերազմական գործողութիւնների վերսկսումը: Միաժամանակ պատերազմը բացառելու համար պէտք է պատրաստ լինենք այդ պատերազմին" ըսած է Ա· Ղուկասեան իր ուղերձին մէջ, ապա Շուշիի վերականգնումը նկատած "ամբողջ ազգի խնդիրը":

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԱՅՆԱՆՇՈՒՄՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին փոխ նախագահը Ս· Ֆալլաս որ պատասխանատուն է ապօրինութիւններու դէմ պայքարի բաժնին, Անգարայի մէջ Թուրք իշխանութիւններուն կարգ մը մատնանշումներ ըրած է: Ըսած է մասնաւորաբար որ Եւրոպայի անդամակցութեան հոլովոյթին մէջ Թուրքիա պարտի շարունակել բարենորոգումները եւ յարգել յանձնառութիւնները: Թելադրած է ունենալ թափանցիկ գործունէութիւն ու վարչութիւն, խզել իշխանութեան դիրքերու վրայ գտնուողներու եւ տնտեսական մարզին սերտ կապերը: Թուրքիոյ մէջ անձեռնմխելիութեան հարցն ալ քննադատելի գտած է, ըսելով որ գործնական կիրարկութիւն չունի անձեռնմխելիութիւնները ջնջելու օրինական տրամադրութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի ահաբեկչութեան դէմ պայքարի օրէնքին, եւրոպացի դիւանագէտը հրահանգած է ուշադիր ըլլալ ու անով չսահմանափակել մարդոց արտայայտութեան ու քննադատութեան իրաւունքները:

Ճ· Լակէնտիժք ալ որ Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա խորհրդարանական յանձնաժողովին նախագահներէն մէկն է, Տիյարպէքիր գացած է տեղւոյն վրայ քննելու քրտական հարցին զարգացումները. ան ալ շեշտած է թէ այդ հարցը ժողովրդավարական ճամբով միայն լուծում կրնայ յանգիլ եւ թէ շրջանի հարցերուն համար անհրաժեշտ է ընտրել երկխօսութեան ճամբան: Շեշտած է թէ այնքան ատեն որ բռնութիւնը կը տիրէ, ոչ մէկ ներդրում կ'ըլլայ, ուստի իշխանութիւնները հարկ է կեդրոնական տնտեսական եւ ընկերային զարգացման վիճակին վրայ: "Այնքան ատեն որ Թուրքիա ապրելու յարմար պայմաններ չի ստեղծեր հարաւ-արեւելեան գօտիին բնակիչներուն, չի կրնար լիիրաւ անդամ ըլլալ Եւրոպական Միութեան" ըսած է ան:

Թուրք մամուլը յայտնի գգայնոտութեամբ կ'արձագանգէր Մայիս 10ին, Գերմանիոյ վարչապետ Ա· Մերքէլի "տարօրինակ" խօսքերուն. ելոյթ ունենալով "Եւրոպական Ֆորում 2006"ին, վարչապետուհին կեդրոնացած է Եւրոպական Միութեան մէջ համարկումի երեւոյթին վրայ. "Այդ հոլովոյթին մէջ հարկ է վիճարկումի նիւթ ընել Եւրոպայի սահմաններն ալ: Ո՞ւր կը գտնուին անոնք: Համարկումը ջանք կը պահանջէ, պէտք է յարգուին խոստումները: Այդ առումով հարկ է կարգ մը երկիրներու բացէ ի բաց ըսել թէ մօտ ատենէն պիտի չկարենան Եւրոպայի անդամ ըլլալ" ըսած է Մերքէլ:

Génocide Arménien:

LE CCAF REAGIT A LA DECISION DE LA COMMISSION DES LOIS DE L'ASSEMBLEE NATIONALE

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) prend note avec déception et inquiétude de la décision de la commission des Lois de rejeter, à la demande du Président de la République, l'examen de la proposition de loi socialiste visant à condamner la négation du génocide arménien.

Cette proposition de loi reste inscrite à l'ordre du jour des travaux de l'Assemblée Nationale du 18 mai 2006.

«Nous craignons que certains députés sacrifient la mémoire des victimes du génocide arménien, sur l'autel de la real politique en cédant aux pressions politiques et économiques exercées par la Turquie» a indiqué Alexis Govciyan, président du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF).

«Si le 18 mai prochain, la plupart des députés UMP poursuivent dans cette voie et rejettent la proposition de loi, ils lancent un appel sans équivoque à la poursuite et l'amplification des actes négationnistes à l'encontre des Français d'origine arménienne, mais aussi, de manière générale, à la négation et au refus de tous les crimes contre l'humanité. Désormais, si des actes négationnistes et racistes comme la profanation du mémorial de Lyon ont lieu, il faudra bien chercher les responsabilités et nous souvenir de qui a fait quoi» a conclu Alexis Govciyan.

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) invite tous les députés attachés aux valeurs de la République, à la défense des Droits de l'Homme et au respect des idéaux de justice et de vérité, à maintenir le cap. A l'instar de leur collègues qui avaient été unanimes pour voter la loi reconnaissant publiquement le génocide arménien, les députés doivent poursuivre le travail législatif pour protéger leurs concitoyens contre les attaques répétées des négateurs du génocide arménien.

Afin de soutenir les élus de la République favorables à la protection de la mémoire des victimes du génocide arménien, un rassemblement à l'appel du CCAF est organisé le 18 mai à partir de 9h30 place Edouard Herriot, devant l'Assemblée Nationale.

Paris, le mercredi 10 mai 2006

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆԱՄԱԿԸ Ժ. ՇԻՐԱՔԻՆ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ա·-Ն· Սեզէր եւս անմասն չէ մնացած հայկական օրինագիծին Մայիս 18ին վաւերացումը խոչընդոտելու ազգային զօրաշարժէն ու նամակով մը դիմած է նախագահ Շիրաքի: Հոն ընդգծած է երկու երկիրներուն պատմական խորքով բարեկամութիւնը, գործակցութիւնը, շեշտելով որ պատմական իրականութիւններուն անյարիր կեցուածքով մը այդ բարեկամութեան ջնջումը երկու երկիրներուն ալ շահերուն կը հակասէ:

Սեզէր Թրքեւֆրանսական յարաբերութիւններու զարգացումին մէջ մեծապէս գնահատելով Ֆրանսայի նախագահին անուրանալի դերը, կրկնած է պատմութիւնը պատմաբաններուն եւ ոչ թէ քաղաքական մարդոց ձգելու յանկերգը: Աւելորդ չէ նկատած նաեւ նշել թէ նման օրէնք հակոտնեայ է գաղափարի ու արտայայտութեան ազատութեան որոնց Ֆրանսա մեծ արժէք կ'ընծայէ. ապա յիշեցուցած է թէ Ցեղասպանութեան պնդումներուն առընչութեամբ միասնական յանձնախումբ կազմելու իրենց առաջարկին Հայաստանէն դրական պատասխան չեն ստացած:

☘

Թուրքիոյ Փարիզէն եւ Օթթաուայէն ետ կանչած դեսպանները Մայիս 10ին տեսակցութիւն ունեցած են վարչապետ Էրտողանի հետ որ ըսած է իրենց. "Հարցը շատ փափուկ է, թեթեւութեամբ մի՛ մօտենաք: Թուրք հանրային կարծիքին եականութիւնը շատ բուռն կ'ըլլայ":

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Ք· ՄԱՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական Ցեղասպանութեան օրինագիծին բանավէճին առընչութեամբ "Միլլիյէթ" (Մայիս 11) քանի մը հարցում ուղղած է Մարսէյլի ընկերվար երեսփոխան Ք· Մասի զայն ներկայացնելով որպէս օրինագիծը պատրաստողը: Ան հակառակ օրէնքներու յանձնախումբին Մայիս 10ի մերժումին, յոյս յայտնած է որ Ազգային Ժողովին Մայիս 18ի քուէարկութիւնը դրական արդիւնք կու տայ: Բացատրած է թէ յանձնախումբին նիստին մասնակիցները դէմքեր էին որոնց մօտ ծանր կը կշռէր իրաւարանի հանգամանքը: Մաս օրինագիծը նկատած է արդէն գոյութիւն ունեցող օրէնքի մը կիրարկութեան տարածք ընծայող ազդակ: "Եթէ կիրարկումի փուլ մը պիտի չունենար, օրէնքը թող չհռչակէին" ըսած է երեսփոխանը, օրինակ տալով Լիոնի ժխտողական ցոյցին անպատիժ մնալը: "Այդ արարքին պատասխանատուները համոզում գոյացուցին որ իրենց յանցանքը անպատիժ կը մնայ" աւելցուցած է ան, շեշտելով նաեւ թէ ինք դէմ չէ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան, եթէ բոլոր պայմանները յարգուին:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔԻ ՆԱՄԱԿԸ

Թերթին նոյն թիւին մէջ քրոնիկագիր Հ· Ճէմալ իր անկիւնը յատկացուցած է "Ակօս"ի խմբագիր Հ· Տինքէն ստացած նամակին: "Թրքութիւնը անարգել"ու ամբաստանութեամբ մեղադրուած հայ լրագրողը որ Թուրք "այլախոհ"ներու կոչը ստորագրողներէն մէկն էր, ոգի ի բռին կը պաշտպանէ Թուրքիոյ մէջ ժողովրդավարութեան հոլովոյթը, ցաւ կը յայտնէ անոր դուրսի աշխարհէն անտեսումին:

Հ· Տինք որ գերմանական "Շթերն" թերթին կողմէ արժանի նկատուած է արտայայտութեան ազատութեան միջազգային մրցանակին, կը կրկնէ ինը մտաւորականներու կոչով ըսուածները: Ֆրանսայի Ազգ· Ժողովին յղուած օրինագիծը թէ՛ Ֆրանսայի մէջ կը խոչընդոտէ ազատ վիճարկումը, թէ վնասակար ազդեցութիւն կ'ունենայ Թուրքիոյ վրայ: Նամակին վերջին պարբերութիւնները կը

(Շար·ը Դ· էջ)

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԱՆԳԼԵՐԷՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

(ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ՍՈՆԱ ԶԷՅԹԼԵԱՆ)

ՄԱՐԻ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Սոնա Զէյթլեանի պրպտումներուն եւ մասնագիտական բազմակողմանի աշխատանքին արդասիքն է այլ գործերու կարգին՝ նաեւ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ուսումնասիրութեան անգլերէն հրատարակութիւնը: 2004–ին հայերէն լեզուով լոյս տեսած այս գործը անմիջական հետաքրքրութիւն ստեղծած էր եւ քանիցս փափաք յայտնուած էր անգլերէնի թարգմանելու համար: Հեղինակը այդ աշխատանքն ալ գլուխ հանեց եւ նոր նիւթերով ճոխացած անգլերէն ուսումնասիրութիւնը հրապարակի վրայ է արդէն:

Հատորին կողքին երկու երեսներն ալ յատկանշական պատկերներով դասաւորուած եւ ձեւաւորուած են: Եգիպտահայ պատմական դէմքերու եւ ճարտարապետական արուեստի այս ներդաշնակ ձեւաւորումը գործն է հեղինակի զաւկին ճարտարապետ Հրազդան Զէյթլեանին, որ բազմակողմանի արժանիքներու տէր՝ մտաւորական հանրածանօթ անձնաւորութիւն մըն է գաղութիս մէջ:

Աշխատութեան առանցքը Հայութեան բերած նպաստն է Եգիպտոսի միջնադարեան եւ արդի պատմութեան: Հեղինակը պատմական իրողութիւններու փաստերով՝ վեր կ'առնէ այդ նպաստին կարեւորութիւնը ո՛չ միայն Եգիպտոսի եւ Եգիպտացի ժողովուրդին կեանքին մէջ, այլ նաեւ ի շահ Եգիպտոսի հայկական գաղութին ու հայկական այլ գաղութներու, եւ մասնաւորապէս՝ Հայրենիքի ծաղկումին:

Գիրքը կազմուած է երեք մասերէ, քարտէսներու եւ պատմական նկարներու ճոխ հաւաքածոյէ, ինչպէս նաեւ աղբիւրներու եւ անձնանուններու ցանկերէ, եւ վերջապէս՝ հեղինակին մասին ծանօթութեան բաժինէ մը:

Ներածականի բնոյթ կրող "Մեկնակէտ" կոչուած բաժինին մէջ, հեղինակը կը նշէ շարժառիթներ, որոնք մղած են զինք այս աշխատասիրութեան: Ան ի միջի այլոց կը նշէ, թէ «Որքան կարեւոր է մեր բնակած երկրին պատմութիւնը գիտնալ, որպէսզի ազգային իրապաշտ կողմնորոշում ունենանք եւ ամէն քաղաքական հաւանականութիւն դիմագրաւելու պատրաստ ըլլանք: Մեր բնակած երկիրներուն պատմութեան վրայ խարսխուած ազգային փորձառութիւնը իսկական կողմնացոյց մը կրնայ ըլլալ սփիւռքեան գոյութեան, հայութեան ինքնութեան ու հայրենիքին հետ յարաբերութեան»:

Հեղինակը կը յիշէ, թէ «Հայ գաղթավայրերու պատմութեան մէջ Եգիպտոս առաջնակարգ դիրք գրաւած է մինչեւ 20–րդ դարու կէսերը». ապա կը հաստատէ, թէ երկու ժամանակաշրջաններու՝ 11րդ եւ 12րդ դարերուն, նաեւ՝ 19րդ եւ 20րդ դարերուն ընթացքին Եգիպտոսի հայկական գաղութը «Անհատական թէ ազգային երկարամեայ փորձառութեան նպաստը բերած է» տնտեսական, օրէնսդրական, կրթական, կրօնական, մշակութային եւ այլ մարզերու մէջ:

Գիրքին Ա. մասը կը ներկայացնէ Հայութեան ներդրումը զինուորա–քաղաքական եւ մշակութային հոլովոյթին մէջ: Ներկայացնելով Եգիպտոսի պատմութիւնը 9–11 դարերու ժամանակամիջոցին, հեղինակը կը թուէ պատճառները Եգիպտոս գաղթող Հայերու թիւին հետզհետէ բազմանալուն: Ան կը նշէ հանրային կեանքին մէջ կարեւոր դեր ստանձնած անձնաւորութիւններու հանրային – քաղաքական գործերը եւ անոնց կատարած կարեւոր դերը թէ՛ երկրին եւ թէ պետութեան ի նպաստ:

Առանձինէ յիշենք Ֆաթիմիական բանակի հայազգի զօրավարին կողմէ Գահիրէի հիմնադրութիւնը եւ նշանաւոր Ալ–Ազհար մզկիթ – համալսարանին հաստատումը:

Վճռական նշանակութիւն ունի նաեւ յաջորդական հայազգի վէզիրներու հարիւրամեակը, որ ո՛չ միայն փչանութեան պետական կառոյցը ամրապնդեց, այլեւ հայկական զինուորական եւ եկեղեցական ճարտարապետութեան աւանդներով ճոխացուց Եգիպտոսի շինարարական արուեստը եւ վերջապէս, կարելի դարձուց Եգիպտահայ Թեմին հաստատումը, որ դարեր շարունակ գոյատեւած է, պահելով կապը Էջմիածնի եւ Հայրենիքի հետ:

Հեղինակը կ'անդրադառնայ 13րդ դարու հայազգի նախկին գերուհի մը՝ Շաճարաթ էլ–Տորր կամ Գոհարներու Ծառ անունը կրող Սուլթանուհիին մասին, որ քաղաքական կարեւոր գործունէութիւն ունեցաւ եւ տարիներով Եգիպտոսի գործերը առանձինն վարեց:

Եգիպտոսի Մամլուքեան Պայպարս Սուլթանը հայութեան Կիլիկեան Թագաւորութիւնը պարտութեան մատնելով՝ մեծ հարստութիւն, եկեղեցական մասունքներ բռնագրաւեց եւ հազարաւոր Հայեր Եգիպտոս գերի վարեց: Անոնց մէջ էր Կիլիկիոյ վերջին Թագաւորը՝ Լեւոն Զ. Լուսինեան իր ընտանիքին հետ: Եգիպտահայ գաղութը իր միջոցներով տուն – տեղ տրամադրեց իր գահազուրկ արքային եւ ազատումը ապահովեց, բարձր պահելով Եգիպտահայութեան ազգային արժանապատուութիւնը:

16րդ դարէն մինչեւ 19րդ դարուն սկիզբը, Եգիպտոս ինկաւ Օսմանեան կայսրութեան տիրապետութեան տակ: Այս շրջանին տեղի ունեցան քաղաքական խլրտումներ, համաճարակներ, սով ու այլ դժուարութիւններ, որոնք ուժասպառ ըրին ժողովուրդը, ներառեալ Եգիպտահայութիւնը. սակայն այս շրջանին պիտի յաջորդէր նոր ոսկեդար մը, ծագումով Ալպանացի Մուհամմէտ Ալիի Եգիպտոսի կառավարիչ նշանակումով: «Այս նոր ոսկեդարը ո՛չ միայն Եգիպտոսի քաղաքական ու տնտեսական վերելքին պիտի նպաստէր, այլեւ Եգիպտահայ գաղութը հայ կեանքի կրթութեան եւ մշակոյթի փարոսը պիտի դարձնէր», կը նշէ հեղինակը:

Գիրքին Բ. մասին մէջ Սոնա Զէյթլեան կը ներկայացնէ 19րդ դարու երեւելի հայ դէմքերը, որոնք նպաստած են ո՛չ միայն Եգիպտոսի վերելքին, այլեւ հայ գաղութի բարգաւաճման: Առանձինէ յիշելի է Պօղոս Պէյ Եուսուֆեանը, առաջին Հայը որ Պէյութեան աստիճան ստացաւ, եւ շնորհիւ իր առեւտրական հմտութեան, Եգիպտոսի տնտեսական անկախութեան հիմը դրուեցաւ:

Հեղինակը յետոյ լայնօրէն կ'անդրադառնայ Նուպար Փաշա Նուպարեանի մասին, որ «Հինգ տասնամեակ պետական բարձրագոյն պաշտօններ վարեց, միջազգային համբաւի տիրացաւ եւ մնայուն հետք ձգեց Եգիպտոսի արդիականացման եւ յատկապէս ընկերային արդարութեան հաստատման մարզերուն մէջ»: Իսկ 1878ին, Պերլինի Վեհաժողովին առիթով, Խրիմեան Հայրիկի խնդրանքով Օսմանեան կայսրութեան հայկական նահանգներուն համար ինքնավարութեան եւ տնտեսական բարգաւաճութեան ծրագիր պատրաստեց:

Տիգրան Փաշա տ'Ապրօ երկար տարիներու գործունէութիւն ունեցած է իբրեւ Արտաքին Գործոց նախարար եւ ճանչցուած է իբրեւ «Եգիպտոսի շահերը պաշտպանող եւ տեսակէտ ունեցող քաղաքագէտ»: Ան կարեւոր աշխատանք տարած է նաեւ հայ գաղթականներու պատսպարման գծով:

Ուրիշ երեւելի հայ մը՝ Եա՛գուպ (Յակոբ) Արթին Փաշա Չրաքեան երկար տարիներ վարած է Կրթական նախարարի պաշտօնը, հաստատելով Եգիպտոսի հանրային վարժարաններու համակարգը եւ բանալով աղջիկներու առաջին դպրոցը:

Հեղինակը Եա՛գուպ Արթին Փաշայի նախաձեռնութիւններն ու իրագործումները կը թուէ եւ ի միջի այլոց կը նշէ, թէ ան մասնակցութիւն բերած է գաղութին բոլոր կազմակերպութիւնները ընդգրկող Եգիպտահայ Նպաստամատոյց Մարմնին, որ 1915ին, Փորթ Սա՛իտի մէջ վրանաքաղաք ստեղծելով՝ հազարաւոր Մուսալեռցիներ պատսպարեց:

Սոնա Զէյթլեան վերջապէս կ'անդրադառնայ Պօղոս Նուպար Փաշայի, քաղաքական – պետական, ազգային – հանրային հանրածանօթ դէմք մը եւ որդին Նուպար Փաշա Նուպարեանի: 1899ին ան հիմնեց "Օվասիս" Շահակցական ընկերութիւնը, որ 1905 Մայիս 20ին Գահիրէէն 10 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ ընդարձակ անապատային շրջան մը գնեց եւ արդիական Հելիոպոլիսը շինուց: Այս տարի Եգիպտոս մեծ շուքով տօնեց կարեւոր քաղաք դարձած Հելիոպոլսոյ 100ամեակը:

Իսկ 1906ին, Պօղոս Նուպար Փաշան քանի մը բարեկամներու հետ հիմնեց Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը, որուն նախագահը մնաց մինչեւ 1928, եւ որուն ընծայած բարիքներուն շնորհիւ մեծապէս օգտուեցան Ատանայի ջարդէն ազատողները, Հայրենի բնակչութեան մեծամասնութիւնը եւ շատ–շատեր, ինչպէս՝ այն ժամանակ, նոյնպէս՝ յաջորդական ժամանակաշրջաններուն, նաեւ գաղթաշխարհի տարածքին: Այս տարի կը նշուի նաեւ ՀԲԸՄ–ի հիմնադրութեան 100–ամեակը:

Երախտաւոր այս անձնաւորութեան օրով ստեղծուած էր հանրային–միութենական կեանքի համերաշխ մթնոլորտ, որ մղիչ ուժ էր գաղութահայ կեանքի վերելքին: Միւս կողմէ, ան գլխաւորած է Համահայկական Պատուիրակութիւնը, որ կարեւոր աշխատանք կատարեց, պաշտպանելու համար Հայկական Նահանգներու բարեկարգումը, ապա նաեւ՝ Կիլիկիոյ ինքնավարութեան դատը, նպաստեց կազմութեանը Հայկական Լեգէոնին, որ Արարայի յաղթանակը ապահովեց Թուրք եւ գերման ուժերու դէմ, 1918 Թուականի Սեպտեմբեր 19ին:

Գիրքի Գ. մասը առանձին գլուխներով կը ներկայացնէ հայութեան ներդրումը Եգիպտոսի ճարտարարուեստին եւ թեթեւ արդիւնաբերութեան, առեւտուրի, կրթութեան, մամուլի, միութենական կեանքի եւ արուեստներու մարզերուն: Այս առընչութեամբ կ'արժէ նշել, որ հայութիւնը "Միջազգային առեւտրական համակարգին մէջ Եգիպտոսի ներկայութեան ճամբան հարթած է: Հայութեան այս իրագործումները, ինչպէս նաեւ քաղաքական թէ օրէնսդրական մարզերուն մէջ բերած նպաստը վճռական եղած են Եգիպտոսի արդիականացման տեսակէտէն": Կարելի է նշել նաեւ, որ "Եգիպտոսի փոքրամասնութիւններէն հայութիւնն էր, որ տղոց եւ աղջկանց առաջին դպրոցը հիմնեց 1828ին եւ առաջին մանկապարտէզը 1890ին":

Արուեստներու մարզին մէջ մեծ է վաստակը հայ նկարիչներու, ոսկերիչներու, արծաթի, ոսկիի եւ այլ մետաղներու վրայ փորագրութեան վարպետներու եւ լուսանկարիչներու: Իսկ գիրքին վերջին գլուխը նուիրուած է Եգիպտահայութեան բազմադարեան վաստակին արժեւորման փաստացի տուեալներու հիմամբ:

Այս աշխատասիրութեան արժէքները բազմակողմանի են: Լեզուն եւ ոճը սահուն են, դիւրահասկնալի դարձնելով պատմական եղելութեանց նկարագրութիւններն ու անոնց առընչուած բացատրութիւնները: Ան պատմական դէպքերն ու անոնց հետեւանքները կը ներկայացնէ փաստացի տուեալներով, աղբիւրներով եւ իրատեսի առարկայական հիմունքով. քննադատական անկողմնակալ մօտեցումով կը նշէ անցուդարձերու կամ հարցերու հանրօգուտ ու ազգօգուտ եւ կամ վնասակար հետեւանքները, ինչ որ պատմական այսպիսի երկի մը աշխատասիրողին համար անհրաժեշտ սկզբունք է:

Հայկական գաղութներու պատմութեան գիրքերը, ինչպէս Սոնա Զէյթլեանի "ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ" աշխատասիրութիւնը, ազգային ընդհանուր պատմութեան մաս կազմող նիւթեր կ'ընդգրկեն բնականաբար. ուստի օգտակար են ներկայ եւ գալիք սերունդներուն համար, ազգային ինքնութեան պահպանման նպաստող փորձառութեանց որպէս աղբիւր, որպէս ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, իրենց ապրած երկրին հպատակութեան իրաւունքներն ու պարտաւորութիւնները անձամբ գիտնալով հանդերձ:

Նկատի ունենալով յիշեալ իրողութիւնները, այլ օգտակարութեանց կարգին՝ հարկ է նշել, որ այս գիրքը աղբիւր է նոյնպէս հայկական այլ եւ այլ գաղութներու մէջ ապրող յաջորդական սերունդներուն, որոնք ազգային ինքնութեան պահպանման յիշեալ փորձառութիւններէն եւս կրնան օգտուիլ, ճանչնալով օտար երկիրներու մէջ ապրող նախորդ սերունդներուն կեանքն ու իրագործումները, հայեցի կրթութեան պահպանման փորձառութիւնները, Հայրենիքի բազմատեսակ կարիքներուն հասնելու զանազան կարելիութիւնները եւայլն:

Ճիշդ է, թէ հայկական բոլոր գաղութներն ալ կը շարունակեն հայ մնալու իրենց առաքելութիւնը իրագործել զանազան նախաձեռնութիւններով, կան նաեւ հնագոյն ժամանակներէն ի վեր հայապահպանման գործերը շարունակող գաղութներ, ինչպէս եգիպտահայ գաղութն է, որուն մասին արդարօրէն կ'ըսէ այս գիրքին հեղինակը, թէ "Եգիպտոսի հայ գաղութը Սփիւռքի ջահակիրը դարձաւ հայ լեզուի, մշակոյթի ու պատմութեան լոյս տարածեց":

Սոնա Զէյթլեան իր այլ եւ այլ գործերու կարգին՝ այս աշխատասիրութեամբ կարեւոր ներդրում մը կ'ընէ մեր սփիւռքեան փորձառութեան:

ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԻՔ ԻՄ ԱՆԿԻՒՆԷՍ

ՉՔԱՒՈՐՈՒԹԵՆԷՆ ՃՈԽՈՒԹԻՒՆ...

ՄԱՐՍԷՅԼԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՋՈՅԳ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՎ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Երէկ էր կարծէք եւ անցեր է արդէն 41 տարի, ու այն ատեն մեր մազերը սեւ էին եւ աւելի խիտ...: Եւ մինչ Երեւանի մէջ տասնեակ հազարներով հայորդիներ փողոցները թափած "Մեր հողե՛րը" կը գոռային, հոս Մարսէյլահայութիւնը մէկ սիրտ, մէկ հոգի –ի հեճուկս թեմական բաց վէրքի մը – արժանավայել միասնականութեամբ կ'ոգեկոչէր Ցեղասպանութեան 50ամեակը: Նախ, Շաբաթ, Ապրիլ 24ին Հայերու պատկանող բոլոր խանութները գոց մնացած էին, փեղկերուն վրայ փակցուած DEUIL NATIONAL ARMENIEN 1915 – 1965 ազդերով: Իսկ Կիրակի, Ապրիլ 25ին, չորսէն հինգ հազար գնահատուած բազմութիւն մը լեցուցած էր Գանըպիէռի պողոտային վրայ գտնուող Գափիթոլ սինեմային ընդարձակ սրահն ու ճեմասրահը, զոյգ մայթերը մինչեւ Մօպիլի արձանը ուր զետեղուեցան բազմաթիւ ծաղկեպսակներ: Քանզի այն ատեն չունէինք տակաւին Մեծ Եղեռնի զոհերու յիշատակին յուշարձան:

Հոն՝ Հայաստանի մայրաքաղաքը, այդ "անկարգութիւններ"ու պատասխանատու նկատուած Կեդրոնի Ա. քարտուղար Յակոբ Զարոբեան պաշտօնանկութեամբ կը պատժուէր, բայց յաջորդը՝ Անտոն Քոչինեան երկու տարի յետոյ կը բարձրացնէր Ծիծեռնակաբերդի հոյակապ յուշահամալիրը եւ յաջորդ տարին ալ Սարդարապատինը:

Քաջալերուած այդ երեւոյթներէն, մի քանի նուիրեալներ հոս միտք կը յղանային Մարսէյլի մէջ ալ Եղեռնի զոհերու յիշատակին կոթող մը կանգնեցնելու: Թերեւս հոս աւելորդ է յիշել գործը գլուխ հանելու հազար ու մէկ խութերն ու դժուարութիւնները, մարդոց անցուցած անքուն գիշերները, յոյսերն ու յուսախաբութիւնները: Բայց կառուցուեցաւ յուշարձանը, "հայկական" հողի վրայ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ բակին մէջ, հակառակ Թրքական դեսպանատան միջամտութիւններուն որոնց փր-

ֆրանսական որոշ իշխանութիւններ բաւական "ականջ կախած" էին: Շնորհիւ մեծ հայասէր Ժոզէֆ Քոմիթիի, –որ այն ատեն Երիտասարդութեան եւ մարզանքի նախարար էր–, կրցանք կեցուածքին որ սատանձնեց բացման հանդիսութեան նախագահութիւնը, 1973 կիրակի, Փետրուար 11ին, միաժամանակ Մարսէյլահայութիւնը ունեցաւ "իր" նահատակաց յուշարձանը, առաջինը ողջ Սփիւռքի տարածքին, Անթիլիասի մատուռ – դամբարանէն յետոյ: Եւ Տէր Զօրէն բերուած բուռ մը հող ալ զետեղուեցաւ հոն: Անցեր են 33 երկար տարիներ որոնց ընթացքին Ֆրանսայի նախագահական յաջորդական ընտրութիւններու գրեթէ բոլոր թեկնածուները հոն գացին շատ անգամ բացայայտ, երբեմն ալ գաղտագողի, վայրկեան մը գլուխ խոնարհելու եւ ծաղկեպսակ դնելու...:

Ցաւօք, Մարսէյլահայութեան այդ երանելի երկու թուականներու միանականութիւնը երկար չտեւեց: Անմխարանութեան որոմը ցանող վհուկները իրենց մութ գործ կատարեցին բոլոր հոսանքներուն մէջ հաւասար: Պատճա՞ռը. աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել անհիմն պատճառաբանութիւնները... դրօշակի, եռագոյնի եւ մուրճ – մանգաղով երկգոյնի հարց, խորհրդայինի – չխորհրդայինի հարց, մոռնալով որ մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակները մեռան որովհետեւ միայն Հայ էին: Այսօր, տասնըհինգ տարիէ ի վեր Հայաստան անկախ է եւ ողջ Հայութիւնը բոլորուեր է եռագոյնին շուրջ: Երէկուանին ջատագովները հոս թերեւս ամէն ձեւով անկախ հայրենիքին ամէնէն շատ օժանդակողներն են: Գաղտնիք չէ սակայն որ առանց երէկուան այդ անհիմն պատճառաբանութիւններուն ալ, Մարսէյլահայութիւնը կը մնայ Ֆրանսահայ, եւ թերեւս ալ ամբողջ Սփիւռքի ամէնէն անմխարան համայնքը:

Ու յանկարծ, երկինքէն երեք խնձոր ինկաւ... Ֆրանսական իշխանութիւնները Մեծեռնակաբերդինին չափերը եւ յօրինուածքը յիշեցնող յուշահամալիրով մը եկան յարգելու մեր նահատակները (որու բացման հանդիսութեան հակիրճ նկարագրութիւնը լոյս տեսաւ թերթիս Ապրիլ 26ի թիւին մէջ): Շուրջ 600.000 Եւրօ արժող այդ մեմորիալը դրամաւորուեցաւ հետեւեալ կերպով. 27,5% Պետութիւնը եւ Շրջանը, 22,5% նահանգը եւ քաղաքապետութիւնը: Մենք, անշուշտ շնորհակալ ենք մեր երկրորդ հայրենիքի –նեբողութի՛ւն, մեր առաջին հայրենիքի իշխանութիւններուն, քանի որ ըստ միջազգային իրաւունքի, ըլլալով իր քաղաքացիները, Ֆրանսան մեր հայրենիքն է. եւ Հայաստան երկրորդ դիրքի վրայ կու գայ իբրեւ Մայր հայրենիք–: Բայց աւելի շընորհակալ պիտի ըլլայինք եթէ արդէն մեր Ապրիլեան նահատակաց յուշարձանը չունենայինք: Շատերս չհասկցանք այս

ԴՈՂԴՈՋԻ ԴՈՂԴՈՋ

ԳԱՀԻՐԷԻ Մուպարաք հանրային գրադարանին մէջ Ապրիլ 2ին, կազմակերպութեամբ Հայաստանի դեսպանութեան տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը նուիրուած ծեգիպտահայ գրող Սոնա Զէյթլեանի ԱՄՆ հրատարակուած եւ վերջերս լոյս տեսած "Արմինիընզ ին Իճիփթ" անգլերէն հատորին: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Եգիպտոսի Արտաքին քաղաքականութեան խորհուրդի նախագահ գրադարանի տնօրէն Ռաուֆ Ռիտի, որ բարձր գնահատած է հատորը:

ՊԷՅՐՈՒԹի Հայկազեան համալսարանին մէջ Ապրիլ 19ին դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, Ապրիլեան Եղեռնի 91րդ տարելիցին առիթով: Դասախօսած է Հայաստանի գիտութիւններու ազգ. ակադեմիայէն տոքթ. Տիգրան Սարուխանեան նիւթ ունենալով.– "Մեծն Բրիտանիոյ պատերազմի դիւանագիտութիւնը եւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը 1915-1918": Բացման խօսքը արտասանած է վեր. Նշան Պագալեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, որմէ ետք խօսք առած է դասախօսը:

ՊԷՅՐՈՒԹի Սէն Ժոզէֆ համալսարանի "Փիէր Ապու Խաթէր" սրահին մէջ, Ապրիլ 19ին, դասական երաժշտութեան նըւագահանդէս մը տուած է դաշնակահարուհի Ցամիկ Սիւրմէլեան, նախկին Լիբանահայ այժմ Ֆրանսա հաստատուած, ճեմարանին 75ամեակին առիթիւ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան եւ Մ. եւ Հ. Արսլանեան ճեմարանի տնօրէնութեան: Յայտագիրը բաղկացած է Շումանի, Ալան Յովհաննէսի, Արամ Խաչատրեանի, Փօզոս Ճելալեանի գործերէն:

երկրորդին լինելութեան միտք բանին: Զքաւորութենէ ճոխութի՞ւն միմիայն: Ու մաղթանք մը ունինք, ի խորոց սրտի մաղթանք. այն որ այս երկրորդ յուշահամալիրը չըլլա՛յ Մարսէյլահայութիւնը վերջնականապէս երկուքի բաժնող ազդակ ու մէկ հատուածը երթայ "իր" ոգեկոչումը ընելու, միւսն ալ "իրը" միւս յուշարձանին առջեւ:

Նման բան մեր նահատակներու անթաղ աճիւնները մեզի պիտի չներէին: Երբե՛ք:

Ս. Գ.

ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 10ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ (1908-1996)

Աստղաբնագէտ, տեսական աստղաբնագիտութեան խորհրդային դպրոցի հիմնադիր, գիտութեան տոքթէօր, փրոֆէսէօր՝ Վիկտոր Համբարձումեան ծնած է Թիֆլիս:

1928ին կ'աւարտէ Լենինգրադի պետական համալսարանը ուր կը պաշտօնավարէ 1931էն մինչեւ 1943, 1939ին նոյն համալսարանի աստղաբնագիտութեան ամպիոնի վարիչ նշանակուելով: 1943էն սկսեալ կ'աշխատի Հայաստան, Գիտութեան Ազգային Ակադեմիայի (ԳԱԱ) հիմնադիր անդամը կը հանդիսանայ նոյն տարին, նաեւ փոխնախագահը: 1946ին կը հիմնէ Բիւրականի աստղադիտարանը, զոր կը վարէ մինչեւ 1988 թուականը: 1947ին կը նշանակուի ԳԱԱ–ի նախագահ, պաշտօն զոր ան կը վարէ մինչեւ 1994:

Համբարձումեան մեծ աւանդ ունի Հայաստանի մէջ բնագիտութիւն եւ մաթեմատիկայի գիտութեանց զարգացման, բնական եւ արհեստագիտական գիտութեանց բնագաւառին մէջ հետազօտութիւններու մակարդակի բարձրացման, նոր եւ ժամանակակից գիտութեանց ուղղութիւններու ստեղծման եւ բարձրորակ մասնագէտներու պատրաստութեան մէջ:

Իր աշխատութիւնները կը վերաբերին տեսական աստղաբնագիտութեան, աստղերու եւ միգամածներու (նէպիւլէօզ) բնագիտութեան, աստղային շարժընթացի, արտահամաստեղային (էքսթրակալաքթիք) աստղագիտութեան, աստղերու եւ համաստեղութիւններու յեղաշրջման հարցերուն: Ստեղծած է կազային միգամածներու լուսարձակման քանակական տեսութիւնը որ իբրեւ հիմ ծառայած է այդ բնագաւառի մէջ կատարուած յետագայ հետազօտութիւններու զարգացման: Մշակած է նոր աստղերէն արտանետուող եւ անկայուն աստղերու մակերեսոյթէն արտահոսող կազային զանգուածներու արժեւորման մեթոտ: Ձեռք ձգուած արդիւնքները Համբարձումեանին թոյլ տուին երեւան հանել աստղերու վիճակներու փոփոխութեանց առաջին նշանները:

Համբարձումեան մշակած է աստղային համակարգերու վիճակագրական մեքենականութեան սկզբունքները: Ան ապացուցած է որ աստղաբոյլերը աստիճանաբար քայքայումի կ'ենթարկուին: Քայքայման արագութենէն մեկնելով անոնց տարիքը չափած է: Կրկնակի աստղերու նկատմամբ նոր գիտական եղանակներու միջոցով ան հիմնաւորած է թէ համաստեղութեան կազմաւորման նուազագոյն ժամանակը հարիւր միլիառ տարի է: Ցոյց տուած է որ լոյսին միջաստղային կլանումը արդիւնք է ոչ թէ, մինչ այդ ընդունուած տեսութեան համաձայն՝ անսահման միջավայրի, այլ բազմաթիւ

մութ, փոշիակերպ միգամածներու, կլանող ամպերու գոյութեան: Այս ուղղութեամբ Համբարձումեան ստեղծած է պղտոր միջավայրի մէջ լոյսի ցրումի իւրօրինակ տեսութիւն, զոր հիմնաւորած է իր առաջադրած անփոփոխականութեան սկզբունքին վրայ, տալով հարցին ճշգրիտ լուծումը: Այս գիւտով ան 1946ին կ'արժանանայ Խորհրդային միութեան պետական մրցանակին: Համբարձումեանի վերոյիշեալ սկզբունքը աստղաբնագիտութեան, բնագիտութեան եւ երկրաբանութեան շարք մը խնդիրներու լուծման հզօր միջոց դարձաւ յետագային: 1947ին Համբարձումեան յայտնագործեց նոր տիպի աստղային համակարգեր զորս ան անուանեց աստղասփիւռներ: 1950ին այս վերջին գիւտով ալ ան, Մարգարեանի հետ արժանացաւ պետական մրցանակի: Այսպէսով ապացուցուեցաւ թէ համաստեղութեան աստղաշարժման գործընթացները ներկայիս կը շարունակուին եւ ունին խմբական բնոյթ: 1950ին ան յայտնագործած է նաեւ համաստեղութեան կեդրոնական խտացումներէն կազմուած աստղաբոյլերու կորիզներու գործունէութիւնը: Մշակած է նախաաստղերու վարկածը որ հիմնուած է տիեզերքի մէջ նիւթի առ այժմ անյայտ վիճակներու ենթադրութեան վրայ: Ըստ սոյն վարկածին՝ նախաաստղերը մեծ խտութեամբ օժտուած փոքր հասակի մարմիններ են, որոնք մասնատուելով ծնունդ կու տան աստղերու եւ աստղային համակարգերու: 1955ին, Համբարձումեան աստղային համակարգերու ուժականութեան կառուցման աշխատանքներու համար կրկին կ'արժանանայ Ռուսաստանի պետական մրցանակին:

Համբարձումեան գիտութեան մէջ նոր ուղղութիւններու հիմնադիրը եղած է. Ս. Պետերսբուրգ եւ Բիւրականի մէջ ստեղծած է գիտական դպրոցներ, որոնք մեծ ազդեցութիւն ունեցած են աստղագիտութեան շատ մը բաժիններու զարգացման վրայ:

Վ. Համբարձումեան 1961ին Միջազգային Աստղագիտական Ընկերութեան նախագահ, 25–է աւելի երկիրներու գիտութեան ակադեմիաներու պատուակալ անդամ կամ տոքթէօր ընտրուած է: 1968ին սոցիալիստական աշխատանքի հերոս, 1994ին Հայաստանի ազգային հերոս հռչակուած եւ շքանշաններու արժանացած է:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՔ

Աղբիւրներ՝

1. Հայկական համառօտ հանրագիտարան, Երեւան 1999
2. Գիտելիքներու շտեմարան, Ա. Փարսադանեան
3. Տիեզերք, Յ. Պօտրումեան

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՄԻՇՏ ՆՈՐ

ԱԶԳԻՍ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

– Ծիծի տղա՞քը առնեմ:

– Ատ քու գիտնալու բանդ է: Ատ տարիքը տղաքներ կ'առնէք որ մտքերնին բաներ մը դրած ըլլան. անոնց գլուխը շուտով կը լեցուի. երթան բան մըն ալ իրենք հանեն, վրէժ լուծենք ըսելով, ինչպէս բերնովդ խոստովանեցար: Անոնք ալ պատիժնին շուտ կը գտնեն, բայց ի՞նչ օգուտ, անոնց տղաքն ալ նորէն սասանկ մեր վրայ կը մնան: Ու մենք դատինք աշխատինք, մեր զաւակներն ալ դատին աշխատին, մեր թոռներն ալ դատին աշխատի որ սասանկները պահենք մեծցնե՛նք: Ամա՛ն Աստուած, ամա՛ն Աստուած, աս ի՞նչ է մեր քաշածը:

(Ժողովականները կէս մը ոսկի եղած օճիքնին կը թօթվեն ու միաբերան) Ամա՛ն Աստուած, ամա՛ն Աստուած, աս ի՞նչ է մեր քաշածը:

– Ահա կը տեսնե՞ս, ժողովս ամբողջապէս կը բողոքէ, ա՛լ դուն մտմտա թէ ի՞նչ ընելու ես, ընտոր տղաք առնելու ես որ մեր վստահութիւնը գրաւես: Գանք աս անուններուն: Ասկէ ետքը ա՛լ ատանկ անուններ պիտի չըլլան: Ազգին բոլոր աղէտները ատ անուններու երեսէն են. բարո՛վ խերով չըլլային: Առաջ ինչ երջանիկ էինք երբ չէնքով շնորհքով հայու անուններ կային: Որբերուն ատ մեր հին անունները դնելու է:

– Ատ դիւրին է. հին անուններ կը դընենք. Սարգիս, Գէորգ, Մկրտիչ, Գրիգոր, Թադէոս, Բարթողիմէոս...

– Կեցի՛ր, միւսին, կեցի՛ր, ո՞ւր կը վազես: Ատ անուններն ալ չեն ըլլար:

– Բայց մեր հօրենական պապենական անունները ատոնք չե՞ն:

– Ամէն բան իր ատենին: Հիմա ատ անունները շա՛տ ջուր կը վերցնեն: Մէյ մը աս Սարգիսը, Գէորգը երբե՛ք չենք ընդունիր: Ան ի՞նչ է ժամերը պատկերներուն վրան կան, ձեռքերնին սուր, ներքեւնին ձի, ոտքերնուն տակ գազան մը: Տէրութեան կասկած տալու չէ, տղոցը միտքն ալ բան ձգելու չէ: Մկրտիչը՝ արմատէն ջնջելու է. հիմա գացեր էջմիածին հանգիստը կը նայի Ազգին բոլոր աղէտները ատ մարդուն երեսէն են. բարո՛վ խերով չըլլար: Ան Գրիգոր է, Թադէոս է, Բարթողիմէոս է, անոնք մտքէ անցընելն ալ մեղք է: Մենք ալ քիչ մը փ գրոց ենք, գիտենք: Գրիգոր, Թադէոս, Բարդողիմէոս ըսի՞ր մի, լէպ տէմէտէն լէպլէպիի ադնար, «Հայաստանեայց» ալ ինքնիրենը եռեւէն կու գայ: Հայաստան մայաստան չկա՛յ. ատ բաները ալ լմնցան: Ազգին բոլոր աղէտները ատ Հայաստան անունին երեսէն են. բարո՛վ խերով չըլլար: (Հեգնական չեշտով մը) Անուններուդ փունջին մէջ մեծ կարմիր վարդը կը պակսի: Ներսէսնիդ ո՞ւր է, Ներսէսնի՛դ, ան ինչո՞ւ չես դրեր... Ինչ է նէ, նորէն կարգաւոր է, լեզուս բռնեմ: Ազգին բոլոր աղէտները ատ մարդուն երեսէն են. բարո՛վ խերով չըլլար:

– (Ժպիտով մը) Հասկցայ, հասկցայ. աւետարանիչներու, առաքեալներու անուններէն դուրս չեմ ելլեր:

– Հա՛, սանկ կարգի եկուր. ի՞նչ անուններ պիտի դնես նայինք:

– Աւետարանիչներէն կը սկսինք, Մատ...

(Ժողովականները ամէնքը մէկ զսպանակէ մը մղուածի պէս վեր կը ցատկեն զունաթափ, պոռալով) Պապանձէ՛, պապանձէ՛, լեզուդ բռնէ:

– Միւսի՛ն, միւսի՛ն, խելքդ գլուխդ կանչէ, բերնէդ ելածը ականջդ թո՛ղ լսէ: Միտքդ ուր կ'երթայ մենք կը հասկնանք: Ազգին բոլոր աղէտները ատ մարդուն երեսէն են. բարով խերով չըլլար:

– Բայց ի՞նչ անուն կ'ուզէք դուք ըսէք, ա՛լ բան չմնաց:

– Ատ քու գիտնալու բանդ է. անանկ երկու միտքով անուններ չըլլար, ժողովիս որոշումը աս է: Գանք սորվեցուցածներուդ: Նայէ՛, քրիստոնէականին խօսք չունինք: Աղէկ հոգ տար: Ա՛ն խոնարհութեան, համբերութեան, հեզութեան, հնազանդութեան պատուիրանքները, իշխանութեան Աստուծմէ ըլլալուն ճշմարտութիւնը, թագաւորին հաւատարիմ չեղողները դժոխք կ'երթանը, "Ծառայք հնազանդ լերուք տէրանց ձերոց"ը, հապա ան մէկ երեսիդ զարնողին միւսը դարձուր պատուակա՛ն խրատը, մարգրիտներ են, մարգրիտնե՛ր: Ասոնք տղոցը մտքերուն, սրտերուն, հոգիներուն մէջը խոթէ որ իրենք ալ փորձանքի չհանդիպին, ազգն ալ, ու օր մը մեզի օրհնեն: Բայց Հայոց պատմութիւն ըսուածին անունը պիտի չլսուի. արմատէն, արմատէ՛ն (ձեռքովը մանգաղի պէս կը հնձէ): Հայկ, Արամ, Տիգրան, Լեւոն, չըլլար: Ազգին բոլոր աղէտները ատ Հայոց պատմութեան երեսէն են. բարով խերով չըլլար: Օսմաներէնը ինչո՞ւ էն ետքը ըսիր: Է՛ն առաջ: Եւ անանկ թուրքերէն, տաճկերէն նախադասական բառերը պիտի վերցուին. Օսմաներէն պիտի ըսուի: Գանք էն կարեւորին. ազգային երգը ի՞նչ է նայինք: Բամ փորոտա՞ն, Արիք Հայկազո՞ւնք. ատոնց մէ՛կ գիրը անգամ պիտի չլսուի: Ազգին բոլոր աղէտները ատ երգերուն երեսէն են, բարով խերով չըլլային:

– Շատ աղէկ, մինակ եկեղեցական երգեր սորվեցնենք:

– Բայց անոնց մէջ ալ անանկ Հրաշափառ է, Վարդանանց է, Ղեւոնդեանց է, Թագաւորաց քրիստոնէից եւ զինուորեալ մանկանց նոցա է, ըլլալու չեն: Զինուորեալ մանկանց եղեր, սուտ նայէ. ան լակոտներն ալ ժամը սասանկ բաներ լսելով կը հաւատան որ մանուկը զէնք կրնայ առնել, քրիստոնեայ թագաւորին հետ միանալ:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

չեշտեն "մարդկայնական" երկխօսութեամբ մը անելէն ելք գտնելու կարեւորութիւնը: "Ֆրանսայի ընկերվարները սխալ ընթացքի մէջ են, պէտք է ազդարարենք իրենց" կ՚ըսէ ան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՇԻՐԱՔ, Մայիս 10ին, Նախարարաց Խորհուրդի նիստէն անմիջապէս յետոյ կարճ ելոյթ մը ունեցաւ, ինչ որ անսովոր է, իր զօրակցութիւնը կրկին հաստատելու համար Տ. տը Վիլըփէնի, դատապարտելով "չշուկի եւ զրպարտութեան մենատիրութիւնը": Անգամ մը եւս ուրացաւ բոլոր յայտնութիւնները, ջատագովեց ժողովրդավարութիւնը, որ չեշտեց.– "Զափազանցեալ չահագործումը չէ ընթացքի մէջ եղող իրաւական գործընթացներու, օժանդակելով ծայրայեղականներու եւ յուսահատեցնելով Ֆրանսացիները": Նոյն օրը, տը Վիլըփէն, յաւիտենական արհամարհական ժպիտը դէմքին Լոնտոն կ՚երթար, ուր իր պաշտօնակիցին հետ կը յայտնէր թէ վարչապետի պաշտօնը շատ դժուար է, բայց, ամէն բան կարելի կը դառնայ, երբ հարցը կը վերաբերի երկրին ծառայելուն:

ԺԱՆ – ԼՈՒԻ ԺԵՐԿՈՐԷՆ քաշուեցաւ ԸԱՏՄ–ի (Օդանաւորդային եւ Ֆրանքօ-գերմանական պաշտպանութեան խումբ) փոխ–նախագահի իր պաշտօնէն, կարենալ պատրաստելու համար իր պաշտպանութիւնը, քանի "անանուն մատնիչը" ինք է, ըստ հարցին հետ կապ ունեցող պատասխանատուներու: Դէպքերու ընթացքը այդ համոզումը ստեղծած է, մանաւանդ դատաւոր Վան Ռիւմպէքի համար, որ ցաւով կը հաստատէ որ խաղի եկած է: 2003 Նոյեմբերին է, որ Ժերկորէն Ռոնտոյի կը յանձնէ անուանացանկերը քաղաքական դէմքերու որոնք հաշիւներ ունին արտասահման (ցանկերը շինծու էին, ինչպէս հաստատուեցաւ): 2004 Յունուարին, Վիլըփէնի գրասենեակին մէջ (Արտաքին նախարար է), Ժերկորէն գրպանէն անուանացանկ մը կը հանէ, Ռոնտոյի ներկայութեան եւ Վիլըփէն այս վերջինին կը հրահանգէ որ քննութիւն մը բանայ, Նախագահ Շիրաքի խնկ թելադրութեամբ: 2004 Ապրիլին, Ժերկորէն կը տեսնուի դատաւոր Վան Ռիւմպէքի հետ, զոր տեղեակ կը պահէ Գլիրսթրիմի հաշիւներու շինծու լուրերու մասին: Այս խնդրին կապակցութեամբ, ընկերվարականները արդելքի բանաձեւ մը պիտի ներկայացնեն Մայիս 16ին եւ հաւանական կը նկատուի որ Իւ.Տէ.էֆ–ը միանայ: Ընկերվարականները Շիրաքի ալ հրաժարումը կը պահանջեն:

ՊՈՒՏԻՆ ելոյթ ունենալով, Մայիս 10–ին, խիստ կերպով քննադատեց Միացեալ Նահանգները, զոր ներկայացուց որպէս մրցակից մը Ռուսաստանի եւ ԱՄՆ–երը բաղդատեց գայլի մը, որ այնքան տարուած է "ուտելով" որ այլեւս ոչ ոքի մտիկ կ՚ընէ եւ կ՚անտեսէ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ ժողովրդավարութեան կոչերը: Պուտին, երկու ժողովներու առջեւ ունեցած այս ելոյթով, կը պատասխանէր ԱՄՆ–ու փոխ նախագահին՝ Շէնէյի Վիլնիուս խօսած ճառին, ուր ամբաստանած էր Ռուսաստանը որ կ՚արհամարհէ մարդկային իրաւունքները: Պուտին կը յիշեցնէր, որ այս խօսքերէն ետք, Շէնէյ Ղազախստան անցած էր, ուր Նազարպայեւ մենատիրական վարչակարգ մը կը վարէ: Պուտին անդրադարձած է Ռուսաստանի ներքին պատկերին, քանի երկիրը կը պարպուի, տարին 700 հազար հոգի կորսնցնելով: Կոչ ըրած է որ զարկ տուի ծնունդներու: Մահերն ալ աւելցած են, գլխաւորաբար ալքոլամոլութեան պատճառով:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ միայն, Ապրիլ ամսուան ընթացքին աւելի քան հազար հոգի մեռած է յարանուանական ոճիրներու հետեւանքով: Բժշկական հիմնարկին համաձայն 1019 հոգի սպաննուած են, ինչ որ դէմ է կրօնքին, բարոյականին եւ մարդկութեան կ՚աւելցնէ հաստատութեան տեղեկագիրը:

ԻՏԱԼԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ Ճորճիօ Նափոլիթանօ 81 տարեկան, նախկին համայնավար, որ ձախին հաւանութիւնը կը վայելէր: Երկրին 11րդ նախագահն է, որու պաշտօնին շրջանը 7 տարի է:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԺԻՐԱՅՐ ԱԹԹԱՐԵԱՆ

Մայիս 9ի երեկոյեան, Նիւ Եորքի հիւանդանոցի մը մէջ վիրաբուժական գործողութեան մը ընթացքին իր մահկանացուն կնքած է գրագէտ Ժիրայր Աթթարեան 92 տարեկանին: "Նաւասարդ" ամսագրին մէջ, տարիներ առաջ, ինք կը պատմէր իր կենսագրականը հետեւեալ տողերով.– "Ծնած եմ պատերազմի տարին: Տարի մը, որ կը տարուբերի հօրաքրոջս ու մօրս միջեւ անհարթելի վէճի առարկայ 1914 եւ 1915 թուականներու միջեւ: Կայ տակաւին այդպէս վերջնական լուծում չգտած Օգոստոսի ամիս մը: Հին Տոմարի, Նոր Տոմարի անհարթելի տարակարծութեանց մէջտեղ տատանող Օգոստոսի կէսէն առջին, Օգոստոսի կէսէն անդին երթեւեկող անճշտութիւն մը: Խնդիրը այն է, որ իմ ու եկուոր քրոջս լոյս աշխարհ գալը արձանագրուած եղած է եղեր հօրենական մեծ մօրս կողմէ աւետարանի մը մէկ էջին վրայ եւ որովհետեւ մեծ մայր ու աւետարան անհետացած գացած են տեղահանութեան խոտոր ճամբաներուն վրայ...: Ուրեմն պատերազմի տարին պրուսացի մայր մը, գոնիացի հայր մը սկիզբ տուած են իմ կեանքին": Ապա, դեռ մանուկ, ազգականներու հետ, ինքզինք գտած է, որպէս առաջին հանգրուան Գորֆու ուրկէ ղրկուած է Պէյրութ: Նախնական ուսումը ստացած է Ս. Նշան ազգային վարժարանը, ուրկէ 1930ին անցած է Հայկական Ճեմարանը, Շանթի, Աղբալեանի օրերուն: Յետոյ ծագած է ապրուստ ճարելու հարցը, գանազան աշխատանքներէ ետք, ընդունուած է Ֆրանսական Ռատիօ–Օրիան հաստատութեան հեռագրական գրասենեակի որպէս պաշտօնեայ, ուր մնացած է ութ տարի:

Պէյրութի մէջ իսկ նետուած է գրական ասպարէզ, նախ գրած է ֆրանսերէն, յետագային Ա. Ծառուկեանի, Եդուարդ Պօյաճեանի եւ Պօղոս Սնապեանի թելադրութեամբ եւ գործակցութեամբ գրած է հայերէն: Մաս կազմած է "Բագին" գրական հանդէսի խմբագրութեան, աշխատակցած է "Նայիրի" գրական շաբաթաթերթին: Հեղինակ է պատմուածքներու քանի մը հատորներու, ինչպէս "Կեանքը գեղեցիկ է", "Վերջը յաջորդով", մամուլի տակ էր պատմուածքներու իր վերջին հատորը: 2005 Փետրուարին Նիւ Եորքի մէջ ուր փոխադրուած էր 1970էն ի վեր, տօնուած է 90ամեակին առթիւ իր յոբելեանը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի եւ Թէքէեան Մշակութային Միութեան:

ԹԷՆԻՍ

Հռոմի մրցաշարքին Գ. օրը Նալպանտեան յաղթած է ֆրանսացի Փօլ–Անրի Մաթիէօյի 6 – 2, 6 – 4:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԿԼԷՆ ՌԻՃ (ԱՄՆ).– Փօլ Ռունի եւ Սուզոն Բոմփարաթօ 250 տոլար կը նուիրեն "Յառաջ"ին Գոհար Թէօլէօլեանի թարմ յիշատակին:

LES 3 A
présente

TSAV'T DANEM

(JE PRENDS TON MAL)
Un documentaire
d'Antoine CHAUDAGNE
et Stéphanie BOYER
(2004 / 52 minutes)

Projection en présence des réalisateurs
Trois portraits arméniens en 2004

Vendredi 19 mai
à 20 heures 30
12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille
Participation 5 Euros
au profit du Village de KOTY
(Région du Tavush Nord/ Est de l'Arménie)

CINE-CLUB

Ciné-Club
Rouben Mamoulian / UCFAF
sous le parrainage
de Robert Guédiguian, réalisateur
Vendredi 19 mai à 20h30

SOIRÉE AZNAVOUR

TIREZ SUR LE PIANISTE
de François Truffaut
avec Charles Aznavour
et Marie Dubois
Musique : Georges Delarue
Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

ROTARY CLUB
DE
CLAMART — LE PLESSIS-ROBINSON

Chorale Koghtan et Trompes de chasse

CHANTS
&
SONNERIES

Tout au long du récit,
dit par un conteur, de la vie
d'un immigré arménien en France,
chants traditionnels
de la Chorale Koghtan de l'UGAB,
dirigée par Haïg Sarkissian,
et sonneries de trompes de chasse
par le Groupe Le Bien Aller
de Chennevières-sur-Marne,
dirigé par Paul de Forville

Samedi 13 mai à 20h30
Eglise Sainte-Marie Madeleine
Rue André Le Nôtre
92350 Le Plessis-Robinson

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile 13001 MARSEILLE
☎ 04. 91. 50. 15. 09
04. 91. 66. 18. 80 — 04. 42. 94. 92. 57

DINER DU 30e ANNIVERSAIRE

SAMEDI 13 MAI
à partir de 20 heures
Salle "Daron et Vasbouragan"

Sous la présidence de
M. ZAVEN YEGAVIAN
Directeur des Affaires Arméniennes de la Fondation Calouste Gulbenkian Lisbonne (Portugal)

Orchestre — Animation artistique

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

BOIS-COLOMBES

Le Dimanche 14 mai
à 16 heures 30
LA COMPAGNIE DE DANSE
YERAZ
présente
PARFUMS D'ARMENIE
Direction artistique :
Christina GALSTIAN-AGOUDJIAN
— Salle Jean Renoir —
7 Villa des Aubépines
92270 Bois-Colombes

Réservations :

01 56 83 91 03 — 06 24 33 35 86 — 06 14 74 92 97

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀ

Պատմող արուեստագէտներ՝
(երկլեզու)

ԱՆՆ ՄՈՆԹԱՆԺ և ԱՆՆԱ ՄԵԽԻԿԵԱՆ կը ներկայացնեն հայ եւ օտար մշակոյթներէ պատմուածքներ, երաժշտական գործիքներու ընկերակցութեամբ:

Ուրբաթ, Մայիս 19, ժամը 20.45ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris
Տախքերու մասնակցութիւն՝ 5 Եւրօ:

23e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN
Organisé par l'Association
de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 23րդ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Ա. ԾՐԱԳԻՐ)

Henrik IBSEN
UN ENNEMI
DU PEUPLE
Traduction/Adaptation - Levon SHANT

Հենրիք ԻԲՍԷՆ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ
ԹՇՆԱՄԻՆ (1882)
Թարգմանութիւն/Պատշաճեցում՝
Լեւոն ՇԱՆԹ
(1949)

Կիրակի, Մայիս 14, ժամը 16ին
Dimanche 14 mai à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 13-14

SAMEDI-DIMANCHE
13-14 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·453 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21·453

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼԽՐՍԹՐԻՄԻ անհամ թեքթօնը ամէն օր նորութիւններ կը բերէ եւ հասած է հոն ուր դժուար է հետեւիլ բոլոր իրադարձութիւններուն: Ամէնէն բարդ լրտեսական վէպն իսկ այսքան յայտնութիւններ պիտի չընէր: Մայիս 12ին, Լը Մոնտ նոր տեղեկութիւններ կը բերէր, որոնք կը վերաբերին զօր· Ռոնտոյի գրի առած նոթերուն: Հետաքրքրական է նկատել, որ գաղտնի սպասարկութեանց այս ձեռնհաս անձնաւորութիւնը ոչ միայն յետին մանրամասնութիւններ արձանագրած է, այլեւ այդ բոլոր նոթերն ալ պահած է (2003ի վերջերէն 2005ի կէսերուն) եւ խուզարկութիւն մը կը բաւէ, որպէսզի Մոնտի ձեռքն անցնին եւ հրապարակուին: Այս նոթերը կը հաստատեն որ հարցին մէջ դեր ունեցած են Էլիզէ եւ Վիլփէն, որքան ալ հերքեն: Ամէն ինչ կը հաստատէ նախագահին պատասխանատուութիւնը: Այդ նոթերուն մէջ կ'ըսուի ինչ որ Վիլփէն ըսած է Ռոնտոյի՝ "Եթէ մեր անունները երեւան, կործանած ենք": Ժան-Լուի Ժերկորժէն զատ (որ անանուն մատնիչը կը նկատուի), խնդրոյ առարկայ նաեւ դատաւոր Վան Ռիւմպէքը, որուն գործած մեթոտները շատ ընական չեն նկատուիր: Վիլփէն եւ Գլեման կը մեղադրեն նաեւ մամուլը եւ լրագրողները, որոնց կը յիշեցուի իրենց արհեստին բարոյականութիւնը, բայց մամուլն ալ կ'առարկէ որ իշխանութեան բարձր մակարդակները շատ լաւ կ'օգտագործեն այդ մամուլը, երբ իրենց գործին կու գայ եւ այդ խաղերը ծանօթ են:

ԻՐԱՆԻ նախագահը Ահմատինեժատ Ինտոնեզիոյ մէջ ալ շարունակած է իր գրգռիչ յայտարարութիւնները Իսրայէլի դէմ, որու "անհետացումը" կը խոստանայ: Ճաքարթայի համալսարանի 500 ուսանողներուն առջեւ, որոնք այդ խօսքերը ողջունած են տեղատարափ ծափահարութիւններով, Ահմատինեժատ դատապարտած է նաեւ "արեւմտեաններու մեղսակցութիւնը" որոնք կը տիրապետեն հիւլէական թէքնոլոժիին, բայց չեն ուզեր զայն բաժնել: "Կատակ" կը նկատէ իր երկրին դէմ զինուորական միջամտութեան սպառնալիքը եկած այն ուժերէն, որոնք իրենք զիրենք կը գերադասեն: "Գիտեն, կ'աւելցնէ Իրանի նախագահը, որ որեւէ գէշ վերաբերում պարսիկ ժողովուրդին դէմ աւելի կորուստ կը պատճառէ իրենց քան մեզի": Իրանի նախագահը, որ հնդօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ,

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԵԼԺԻԱ

ԺԽՏՈՒՄԸ ՊԱՏԺԵԼՈՒ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾ

Պելժիոյ ծերակուտականներէն Ֆրանսուա Ռէօլանց եւ Վիլլի Եւ Քրիսթին Տէֆրէյն նոր օրինագիծ մը օրակարգի բերած են. անով կը նախատեսուի ընդլայնել 1995ին ընդունուած եւ Հրեաներու Ողջակէզին ժխտումը պատժող օրէնքին տարողութիւնը, որպէսզի ընդգրկէ Հայկական Ցեղասպանութեան ալ ուրացումը: Օրէնքը ութ օրէն մէկ տարուան բանտարկութեան եւ 26էն 5 հազար Եւրոյի տուգանք կը սահմանէ ժխտողներուն:

Նման օրինագիծ մը անցեալ տարի ալ յղուած, բայց թէ՛ Ծերակոյտէն, թէ՛ Դաշնակցային Ժողովէն մերժուած էր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ՄԱՍԻՆ ԴԷՄ ՈՒ ԹԵՐ

Ազգ· Ժողովի նախագահը Ժ·-Լ· Տըպրէ եւս խրացուցած է "օրէնքով պատմութիւն չի գրուիր" սկզբունքը· ան Մայիս 10ին յայտարարած է թէ օրէնքին դերը չէ պատմագրութիւնը եւ մանաւանդ օտար երկիրներու պատմագրութիւնը, ակնարկելով 1915ի ժխտումը պատժող օրինագիծին:

Ան ըսած է տակաւին թէ ընդունած է Թուրք խորհրդարանականներու պատուիրակութիւնը, անոնց բացատրած թէ օրինագիծը քանի մը երեսփոխանի կողմէ յղուած է եւ Խորհրդարանին կողմէ քուէարկուած օրէնքի մը չի վերաբերիր նիւթը: Աւելցուած է թէ ֆրանսական Խորհրդարանին աւանդութեամբ ամէն երեսփոխան կրնայ օրէնքի բաձեւ մը ներկայացնել քուէարկութեան: Ցետոյ չէշտած է· "Կը կրկնեմ անդադար թէ օրէնքին դերը չէ պատմութիւն գրել· գրել ազգային պատմութիւնը եւ մանաւանդ ուրիշ երկիրներու պատմութիւնը":

Լրատուութիւնը նշած չէր թէ ներկաներէն մէկը հարց տուա՞ծ է Կէսոյի ծանօթ օրէնքին եւ Ժ·-Լ· Տըպրէի անդադար կրկնած սկզբունքին համակեցութեան մասին:

⁂

«ՕՐԷՆՔԸ ՊԷ՛ՏՔ Է ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ»

"Ֆրանսայի հրեայ աքսորեալներուն զաւակներուն ընկերակցութեան" նախագահը իրաւաբան Ս· Քլարսֆէլտ Մայիս 10ին քննադատած է պատմաբաններու խումբը որ կոչ ուղղած էր "լռութեան հետ չխաղալու":

Ընկերակցութեան հաղորդագրութեան մէջ կ'ըսուի· "Օրէնքը պէ՛տք է արտայայտուի պատմութեան մասին երբ հարցը կը վերաբերի ցեղասպանութիւններու որոնց հեղինակները, կամ կողմնակիցները, -ինչպէս Թուրքիան ու Իրանը-, մոլեռանդօրէն կը ժխտեն զայն եւ կը յաջողին համոզել երկիրներու ղեկավարներ Հայերու եւ Հրեաներու հանդէպ իրենց ժխտողականութեան մասնակից ըլլալու":

Ցետոյ ակնարկելով լռութեան հետ չխաղալու կոչին հեղինակ պատմաբաններուն, հաղորդագրութիւնը կ'ըսէ· "Ի նպաստ ճշմարտութեան եւ քաղաքական բարոյականի մղուած այս պայքարին մէջ խորհրդարանականներուն ամէնէն ճիշդ պատասխանը պիտի ըլլայ Ազգային Ժողովին Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող քուէարկութիւնը":

⁂

Թուրք մամուլը հակառակ Ֆրանսայի իշխանութեան շրջանակներուն մէջ ներկայի Թրքամէտ հակումներուն, այնքան ալ վստահ չէ որ օրինագիծը Մայիս 18-ին պիտի չընդունուի: Աստր գլխաւոր պատճառ կը նկատէ Իւ· ԷՄ· Փէ·ի ղեկավարութեան իր անդամներուն քուէարկելու հրահանգ տուած չըլլալը:

Նոյն աղբիւրներուն տեղեկատուութեամբ Փարիզի ու Օթթաուայի Թուրք դեսպանները վերադարձած են իրենց պաշտօնավարման վայրերը:

ԹԷՆԻՍ

Հռոմի մրցաշարքի ութերորդ աւարտականին, Դաւիթ Նալպանտեան յաղթեց սպանացի Մարթինի 7 - 5, 6 - 4:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԿԻԼԻԿԻԱ»Ն ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ ՆԱՒԱՐԿԵԼ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Մայիս 11ին ընդունած է "Կիլիկիա" առագաստանաւին ծովայինները որոնք Մայիս 14ին Լոնտոն կը մեկնին, Անգլիոյ հարաւային ափերը խարսխած նաւը նաւարկութեան վերջին փուլին պատրաստելու: Նախագահը բարեյաջող նաւարկութիւն եւ տունդարձ մաղթած է անձնակազմին եւ տեղեկացուցած որ Սեւանի վրայ նաւահանգիստներ կառուցանելու բանակցութիւններ կը տարուին արտասահմանեան մասնագիտացած ընկերութիւններու հետ եւ հոն իր տեղը կ'ունենայ "Կիլիկիա"ն եւս:

⁂

ՋԱՒԱԽՔ

ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՋՈԿԱՏԸ

Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յիսուն հոգինոց ջոկատ մը տեղաւորած է Ջաւախք, ռուսական ռազմակայանին անարգել դուրսբերումը ապահովելու պատճառաբանութեամբ: Զինուորականները հաստատուած են Նինոծմինդայի շրջանային ոստիկանութեան շէնքին մէջ: Ռազմակայանէն թէքնիք միջոցներու դուրս հանումը կը սկսի Մայիս 15ին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(12 mai)

MESUSAGE DU GENOCIDE ARMENIEN

"Վիճարկումներ" էջին մէջ, Լը Մոնտ յօդուած մը հրատարակած է փիլիսոփայ եւ կրթական նախկին նախարար Լիւք Ֆէրրիէ: Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ փիլիսոփան այս երկդիմի խորագրով, այսինքն ինչո՞ւ չահագործում մը կը տեսնէ Հայոց Ցեղասպանութեան:

Ամբողջ սկզբնական բաժնին մէջ, կ'ընդունի որ ցեղասպանութիւն մը գործուած է, եթէ նոյնիսկ 2001 Ցունուարի ճանաչման օրէնքը հաճելի չէր պատմաբաններուն, բայց կրնար ուրախացնել համայնութեան սիրահարները, քանի ան ամփոփուած էր մէկ յօդուածի մէջ, ան ալ բաղկացած մէկ նախադասութենէ՝ "Ֆրանսա կը ճանչնայ 1915ի Հայկական Ցեղասպանութիւնը":

Ցաջորդող տողերն ալ դրական բնոյթ ունին, ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան իրողութեան, բայց նախկին նախարարին այդ հոգեչահ տողերը չեն կարեւորը, այլ անոնց յաջորդող վերլուծումը, որ բուն նպատակն է յօդուածին:

Ընկերվարականներուն օրինագիծը (կ'անտեսէ որ Իւ· ԷՄ· Փէ·ի մէկ հատուածն ալ նոյնը ըրած էր) չչմեցուցիչ կը գտնէ, որպէս առաջին առարկութիւն կրկնելով Թուրքերուն սիրելի բացատրութիւնը՝ պատմաբաններու գործն է եւ անոնց աշխատանքը պէտք չէ ոտնակոխել: Բայց այդ ալ չի բաւեր: Ոգի ի բոին կ'ուզէ որ Թուրքիա մաս կազմէ Եւրոպական Միութեան եւ նման ընթացքով, ինչպէս Ֆրանսայի «Ո՛չ»ով հանրաքուէին, Ֆրանսան որու այնքան կը հիանան Թուրքերը, կը վերածուի թիւ մէկ թշնամիի:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

1915-Ի ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Գրած էինք թէ Պուլկարիոյ խորհրդարանականներէն մէկը Հայկական Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու օրինագիծ մը յղած էր Ազգային Ժողովին: Մայիս 10ին ան մերժուած է, 170 երեսփոխաններէն 81ին դէմ քուէարկութեամբ· 56 թեր քուէ տրուած է, 33 հոգի ձեռնպահ մնացած են: Առաջարկը ըրող երեսփոխանը կը պատկանէր "Աթագա" ազգայնական կուսակցութեան:

Մերժումին որպէս բացատրութիւն նշուած է Թուրքիոյ հետ կապերը չխանգարելու եւ պուլկարական համախոհական կառավարութեան մասնակից Թրքական կուսակցութեան հակազդեցութիւններուն տեղի չտալու մտահոգութիւնը: Այսուհանդերձ յայտնուած է թէ ճանաչումի միակ ու վերջին փորձը չէր օրինագիծը եւ թէ այդ ճանաչումը անպայման տեղի կ'ունենայ:

ՕԴԱՆԱՒԻ ԱՐԿԱԾԷՆ ԵՏՔ

ԹՌԻՉՔԱՎԱՐԸ ՑԱՆՑԱՒՈ՞Ր ԷՐ

Հայկական օդանաւին ջախջախման վայրին վրայ Մայիս 11ին վերսկսած են որոնումի աշխատանքները· կը մասնակցին Ֆրանսայի մասնագէտներ ալ, յաւելեալ սարքաւորումներով: Նոյն ատեն տեղեկութիւն հասած է թէ անհետացած է աղէտին օրը Ատլէրի օդակայանէն հայկական օդանաւին էջքի անցնելէ առաջ երկրորդ շրջան մը ընելու հրահանգ տուած Թռիչքավարը: Այդ հրահանգին պատճառով է որ օդաչուն էջքը ընդհատած ու բարձրանալ փորձած է, ինչպէս հաստատած է օդային աղէտներու քննիչ յանձնախումբին ռուս ղեկավարը: Ներկայի աշխատանքները կը միտին ճշդելու Ա-320ի ունեցած բարձրութիւնը:

"Արմաւիա"յի սեփականատէրը Մ· Պաղտասարով անընդունելի նկատած է մարդկային գործօնին առընչուած բոլոր պնդումները, չահարկումները, այնքան ատեն որ փաստացի տուեալներով բացայայտուած չէ պատահարը: Թէեւ, ինչպէս "Ազգ"ը կը տեղեկացնէր Մայիս 12ին, նախորդ օրը նոյն անձը յայտարարած է թէ Թռիչքավարին սխալ հրահանգով օդանաւին կացութիւնը վատթարացած է:

Ինչ կը վերաբերի օդանաւին սեւ արկղերուն, որոնց շնորհիւ պիտի պարզուի ամէն բան, Մայիս 11ին որոնողները յայտնած են թէ անոնց գտնուած վայրը ճշդուած է:

Այս ընթացքին հարկ է վերջ տալ, որովհետեւ Լիւք Ֆէրրի համար Եւրոպական Միութիւն չի նշանակեր եւրոպական տարածք, ան քաղաքական արուեստական կառոյց մըն է, որու շահն է ընդունիլ 70 միլիոն Թուրքեր: Ֆէրրի դեռ շատ "քաջ" կը գտնէ Էրտողանը, որ նամակով դիմած է Քոչարեանի, խառն յանձնախումբ մը կազմելու՝ Հայ եւ Թուրք պատմաբաններով եւ երկու կողմերու արխիւներն ալ ամբողջովին պիտի բացուին, առանց որեւէ սահմանափակումի: Ֆրանսան իրաւունք ունէր, կ'եզրակացնէ, ճանչնալու Ցեղասպանութիւնը, նոյնիսկ եթէ պէտք չունէր օրէնքով ընելու. ուրեմն ինչո՞ւ չթողուլ չահակիցներուն քանի մը ամիս ալ նախքան բարոյական եւ իրաւական պատիժներու սպառնալիքը:

Ըստ Ֆէրրիի, քանի մը ամիսէն պիտի կարգադրուի, ինչ որ չէ կարգադրուած 91 տարիէ ի վեր···

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԵՐԿՐԻ ԲՈՅՐՈՎ ԶԵՂՈՒՆ...
(ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ)

Ան է, որ կ'ըսէր – «Բանաստեղծի ոտը հարազատ ու իրական հողի վրայ պիտի լինի, նրանից յետոյ միայն կարող է բարձրանալ, թէկուզ գլուխը մինչեւ երկինք հասնի»:

Այս բանաձեւումը լոկ տարազ չմնաց մեծ Լոռեցիին համար՝ գործադրելի պարագայական ձեւով եւ սահմանափակ տարողութեամբ: Ընդհակառակն, ան եղաւ գրական հանգանակ մը՝ ամբողջական եւ կատարեալ: Ցիրաւի, Թումանեանի գրականութիւնը, իր բոլոր ձեւերուն եւ սեռերուն մէջ մնաց առաւել աստիճանով հարազատ հայրենի հողի շունչին եւ հայ մարդու շունչին՝ թէ՛ իբրեւ խորք, թէ՛ իբրեւ կառոյց: Այսինքն՝ իբրեւ արուեստ ու յղացում:

Մեր չափածոյ եւ արձակ գրական ճիւղերուն մէջ քիչեր յաջողած են այնքան վաւերական, սրտամօտ եւ, միաժամանակ, ինքնատիպ երեսով մը բնութագրել հայրենի նկարչագեղ եւ դալարագեղ բնութիւնը իր չեղջ կարկառներով, դարաւանդ դարաստաններով, գլխապտոյտ յառաջացնող դարբանդներով եւ կարկաչահոս աղբիւր–վտակներով, ինչպէս նաեւ մանկօրէն պարզունակ ոճով եւ լեզուով մը լուսարձակի տակ դնել իր բարքերով խստաբարոյ եւ իր "աղաթ"ով դժբախտ մեր ժողովուրդին հոգեկան անեղծ գեղեցկութիւնները, պատկերացնել նահապետական բարք ու աւանդական կենցաղ, բացայայտել ժողովուրդի մը տենչերն ու յոյզերը, մէկ խօսքով՝ բիւրեղեայ պարզութեամբ մը տալ բազմաբար երգը հայաշխարհի, բազմերանգ պատկերը Հայ հողի: Հայ շինականի:

Անոր գրական վաստակը տուեալ արժանիքներուն առընթեր ունեցաւ նոյնպէս ուրիշ յատկանշական առանձնայատկութիւն մը: Եթէ անոր մօտ փոնը մնաց հայկական, պարունակը դարձաւ աւելի լայնարձակ, – համամարդկային: Հո՛ն, բանաստեղծին չափածոյ թէ արձակ երկերուն մէջ, ազգային նկարագիրն ու ոգին միեւնոյն ժամանակ արտայայտեցին համամարդկային զգացումներ, բոլոր մարդոց եւ բոլոր ժամանակներու սրտին ու մտքին խօսող, զանոնք դիւթող ու իր հրապոյրին տակ պահող տրամադրութիւններ:

Ժողովրդական ստեղծագործութիւնները, ըլլա՛ն անոնք աւանդավէպ, առակ, ասութիւն թէ այլ, իրենց մէջ կ'ամփոփեն դարերու խորհուրդը՝ իմաստութեան փորձառութեամբ յագեցած: Կը պարունակեն նաեւ պատմական տուեալներ, անշուշտ, աղօտ յուշի տարազին տակ: Միւս կողմէ հաստատուած իրողութիւն է, որ իմաստութեան ոլորտները, մարդկային տրամադրութիւնները դուրս ելլելով իրենց նեղ ազգային շրջանակէն՝ կը տարածուին նաեւ միւս ազգերու վրայ: Այսպէս է, որ հայկական հէքեաթի մը ուսանելի "դասը" մնալով հանդերձ իր ձեւին եւ շրջապատին մէջ տոհմային, իբր բարոյական կրթիչ ազդակ կամ խորք կ'ընդգրկէ համամարդկային դիմագիծ, կը գտնէ ընդհանրական նկարագիր:

Թումանեան ունեցաւ իմաստութիւնը ըմբռնելու, թէ ժողովրդական ստեղծագործութիւնները իրենց մէջ կը բովանդակեն վաւերական գրականութեան մը երկու հիմնական նախապայմանները՝ ազգային ոգի եւ համամարդկային զգացումներ:

Այսպէս է որ անոր մշակած հէքեաթները, աւանդավէպերը, դիւցազներգութիւնները՝ կոչուին անոնք "Զարի վերջը", "Անբախտ վաճառականներ", "Մի կաթիլ մեղր", "Սասունցի Դաւիթ", "Թմկաբերդի առումը", "Փարւանա", թէ անձնական ապրումներու եւ խոկումներու թախծոտ շեշտով արտաբերուած "Դէպի անհունը" քերթուած, մնալով հանդերձ մեծ մասամբ ժողովրդական բանաւոր խօսքէն քաղուած եւ մշակումի ճամբով գրական ընտիր գործեր դարձած ազգային դէմքով երկեր, իրենց ներքին բովանդակութեամբ կը դառնան առաւելաբար բոլոր ժողովուրդներուն սրտին ու մտքին խօսուն ստեղծագործութիւններ:

Բանաստեղծին "Կանչը", օրինակի համար, եթէ իր արտաքին "կեղեւին" մէջ կը թուի գրուած ըլլալ հայկական ջարդերու սահմռկեցուցիչ ազդեցութեան տակ, եւ եթէ առաջին տպաւորութեան տակ կը թուի ըլլալ բողոք մը մեր ժողովուրդին վիճակուած դժխեմ ճակատագրին ի տես, իրականութեան մէջ աշխարհի "չար" ուժին գոյութիւնը պարսաւող սրտի պոռթկում մըն է ան.

...Թէ դու չգիտես որ այստեղ, երկրում
Մարդը ժպտերես, մարդ է յօշոտում,
Դեհ արի ու տե՛ս զարկիր ու տանջիր,
Եթէ Աստուած ես դու վրէժխնդի՛ր...

Ան է, որ կ'ըսէր, – «Բառը մի ամբողջ աշխարհ է»: Թումանեան, որ անկասկած օժտուած էր նուրբ զգայնութեամբ եւ, միաժամանակ, ունէր ընտիր ճաշակ, – արտասովոր երկուքն ալ – գիտցաւ շատ յաճախ պարզ բառի մը մէջ յայտնաբերել լման "աշխարհ" մը, եւ զայն ներկայացնել այնպիսի կախարդական գունագեղութեամբ, այնպիսի ճարտարութեամբ, որ անոր երկերը պարուրուեցան նիւթին յարիր մթնոլորտով: Բանաստեղծը բառերու սեղմ հիւսքով գեղեցկօրէն պատկերացուց թէ՛ բնանկար, թէ՛ հոգեվիճակ:

Բնութեան առթած անխառն հրճուանքը կայ սա երկու այլապէս պարզ տողերուն մէջ, քաղուած պատահական էջէ մը:

է՛յ կանանչ ախպէր
է՛յ ճաճանչ ախպէր

Խիտ ու սեղմ, պարզ ու չքեղ: Եւ պատկերաւոր միանգամայն:

Անզարդ գեղեցկութիւն մը կայ բանաստեղծին լեզուին մէջ, որ ամէնէն աւելի կը յատկանշուի մարդկայնօրէն խորունկ եւ բանաստեղծօրէն գեղեցիկ իր արտայայտութեան յղացքով:

Թախիծ եւ պայծառ ժպիտ, չեշտուած բարի հիւմըր, ձայն եւ շարժում համաչափ ներդաշնակութեամբ կը տողանցեն անոր տողերուն մէջ: Բայց կը մնան ընթերցողին հետ, մի՛շտ իրենց հրապոյրին տակ պահելով զայն:

Բանաստեղծին լեզուն միեւնոյն ատեն իր մէջ կը խտացնէ արտայայտութեան ժողովրդային ձեւեր, տոհմային պատկերներ եւ հայրենական ոգի:

Եւ պարզ է թէ ինչո՛ւ.

«Շնորհքը հէնց էդ պատմելու մէջն է, որ իմանաս ի՛նչը փոխես, ի՛նչը դուրս գցես, ի՛նչը պահես, ի՛նչ լեզուով, ի՛նչ ոճով ու ինչպէս պատմես, որ եւ գեղեցիկ դուրս գայ, եւ ժողովրդականի համն ու հոտը չկորցնի», կը հաստատէր բանաստեղծը, որ միեւնոյն ատեն, անգիտակցաբար, կը ներկայացնէր իր գրականութեան հիմնական յատկանիշը – «ժողովրդականի համն ու հոտը»:

Ու այդ համն ու հոտը մենք կը գտնենք իր գործերուն մեծ մասին մէջ, որոնց նիւթը (սիւժէն) մնալով հանդերձ կուռ՝ շղարշուած են վիպային հէքեաթային քօղով մը:

Այո՛, հողին բոյրը եւ երկրին արեւային գոյները կան բանաստեղծին տողերուն մէջ: Բնութիւնը զօդուած եւ միաձուլուած է մարդուն հետ. աւելին՝ անոր միջոցով կը ներկայացուի շատ անգամ մարդը, մարդկութիւնը: Մէկ խօսքով բանաստեղծը բնութիւնն ու կենդանական աշխարհը կը կապէ մարդկային կեանքին, իբրեւ անոր բաղկացուցիչ մէկ տարրը:

Հայրենի բնանկարը իր ամբողջ համայնապատկերով կը գեղեցկանայ, կամ աւելի ճիշդ իր լման գեղեցկութեամբը կը ներկայանայ ընթերցողին առջեւ շնորհիւ բանաստեղծին լեզուական անվիճելի արժանիքներուն: Արդարեւ, Թումանեանի գրիչը հարուստ է նմանաձայնութիւններով, նմանատառութիւններով, ձայնարկութիւններով, յարադրութիւններով եւ կոչականներով՝ բոլորն ալ քաղուած առաւելաբար շինականի բերնէն, ո՛րքան ինքնատիպ եւ հմայիչ միանգամայն:

Հուսկ մեր խորագիրը,–
Երկրի բոյրով զեղուն...

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՏՈԿԱԼՈՒ ԵՒ ՏԵՒԵԼՈՒ ՊԱՏՈՒԱՆԴԱՆ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Մշակէն արհեստաւոր, բանուոր եւ ուսուցիչ, կրօնականներ, դրամատէրեր եւ բոլոր մակարդակներու ղեկավարներ, ազգին կապուած պէտք է ըլլան բազմաբնոյթ հաւատարմութիւններով: Առանց դիրքապաշտութենէ թելադրուած խուսանաւումներու եւ տեղատուութիւններու, հարկ է խօսիլ անոնց մասին: Շատեր կը խորհին որ կարգ մը հարցերու արծարծումը ձանձրացուցիչ է, կրկնութիւն, անտեղի: Մի՞թէ էական խնդիրները հետաքրքրաշարժ նիւթեր են, որոնցմով կարելի է խանդավառուիլ կամ անոնցմէ ձանձրանալ, ինչպէս ոստիկանական վէպէ մը, զոր հանրակառքին մէջ կամ ծովափը կարելի է կարդալ եւ ապա նետել, կամ՝ անհրապոյր ճաշ–պարանցիկէ մը:

Ամէն անգամ որ ականատես եւ ականջալուր կ'ըլլամ հաւատարմութիւններու ծանծաղումին, եւ նոր ժամանակներու գիտութիւններու կողմէ անոր արդարացման, կը յիշեմ Շաւարշ Միսաքեանը, որուն անունը յաճախ չենք վարաներ թութակաբար կրկնելու, առանց յիշելու եւ յիշեցնելու ազգի գոյատեւման դիրքէ մեկնած անոր մտածումները, որոնք տրամագծօրէն կը հակադրուին ջոջական եւ դիրքապաշտական ծակ–պտուկ թափահարումներու եւ տեղատուութիւններու: Կէս դար ետք իր մահէն, 26 Յունուար 1957 –, Շաւարշ Միսաքեան կը շարունակէ մնալ, միւս Շաւարշին հետ՝ Նարդունի, ժամանակակից վկան մեր ապրած ազգաքանդ նահանջներուն: Չենք լսած զիրենք, կը շարունակենք խցել մեր ականջները, ազգը տարրալուծող վարդապետութիւններու, կարգախօսներու եւ շահախնդրութիւններու անսալով:

Ձեր ականջները լայն բացած շրջեցէք Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ, լսեցէ՛ք անոր հեռատեսիլը, շրջեցէք իրենք զիրենք Սփիւռքի բաբախող սիրտ համարող միջինարեւելեան երկիրներուն մէջ, գացէք Լոնտոն, Փարիզ, Մարսէյլ, եւ եթէ չէք կորսնցուցած ազգային ոգի եւ հպարտութիւն, ամէնուրեք պիտի լսէք Շաւարշ Միսաքեանի ձայնը, որ ձեզի պիտի յուշէ՝ "Վէրքերուն գլխաւորը, որ արդէն կոշկոռ կապած է, սա կսկծալի, ըմբոստացուցիչ արհամարհանքն հայերէնի հանդէպ" – Յառաջ, 1945 Մայիս 5: Այդպէս են ազգային նկարագիր կորսնցնող ամբոխը եւ տեղատուութիւնը ազգային քաղաքականութիւն համարող ղեկավարութիւնները, որոնք կ'առաջարկեն որ հայ գրականութիւն մշակուի անգլերէնով, ֆրանսերէնով, ինչու ոչ սպաներէնով, արաբերէնով, կամ պարզապէս՝ թրքերէնով: Ազգաքանդ չարիք է այս մտածողութիւնը որ հետզհետէ աճող ալիքի պէս կ'ողողէ մեզ:

Կրկին կը կարդայի Շաւարշ Միսաքեանի մարգարէական տողերը. "Մենք տաշեղներ ենք այն զարհուրելի յորձանքին մէջ որ եւրոպական քաղաքակրթութիւն կը կոչուի, որու ալիքները կը քշեն կը տանին, կը տարրալուծեն ամէն բան... Այս հիւրընկալ այլ համայնակուլ ափերուն վրայ, մեր հայրենակիցները պիտի ջանան զարգացնել իրենց ազգային գիտակցութիւնը, պահել լեզուն որ մեր միակ թանկագին աւանդն է, ուժ տալ մայրենի դաստիարակութեան, եւ արուեստին...", Յառաջ, 1925 Օգոստոս 2: Ութ տասնամեակ առաջ խօսած է Շաւարշ Միսաքեան, երբ տակաւին հրապարակի վրայ չէին համաշխարհայնացում եզրը կամ տխրահռչակ կլոպալիզացիան: Կ'ըսուի, բաժակաճառային մթնոլորտի մէջ, թէ կը զարգանայ ազգային գիտակցութիւնը, բայց հետզհետէ սոսկ յիշատակ կը դառնայ լեզուն, բազմապիսի աղաւաղումներու ենթարկուելէ ետք, որոնց համար կ'ըսուի թէ հասկցողութեան ոգի հարկ է ցուցաբերել, որ լեզուն կը զարգանայ, կը հարստանայ, երբ կը նշուին ակնբախ կոպիտ լեզուական, քերականական եւ այլ սխալներ, խնդրառութիւններէն մինչեւ խոնարհում եւ շարահիւսութիւն: Կ'ոտնակոխուի մեր միակ թանկագին աւանդը եւ յանուն դիրքապաշտութիւններու, արդարացումներ կ'ըլլան:

Տօնական օրերու յատուկ ճառերը կրնա՞ն ծածկել ճշմարտութիւնը, երբ կը կորսնցնենք ուրոյն ոգեկանութեան հպարտութիւն, դառնալով ծագումով հայ, որ կը զարմանայ թէ դեռ լեզուով, անոր մաքրութեամբ, անոր հարստացումով զբաղողներ եւ տագնապողներ կան: Շաւարշ Միսաքեան այս մասին ունի անհանգստացնող դատումը. "Իսկ հոգեկան աւե՞րը: Եւ այն լեզուական խառնածին խնամութի՞ւնը որ կը տեւէ մինչեւ այսօր, խաթարելով մայրենի բարբառին դիմագիծը եւ ներդաշնակութիւնը: Կէս դար առաջ մեռած է Շաւարշ Միսաքեան, բայց իր խօսքը իր ամենայն սրութեամբ կը հնչէ այսօր: Խառնածին խնամութիւն թրքերէնի, ռուսերէնի, ֆրանսերէնի, անգլերէնի, արաբերէնի, սպաներէնի եւ դեռ այլազան լեզուներու հետ:

Ականջը խօսի բոլոր անոնց որոնք Հայոց եկեղեցիի խորանէն, բեմերէն, հրապարակներու վրայ կ'աղմկեն որպէս ուղի ընտրած ըլլալով լեզուական խառնածին խնամութիւնը որ կը տեւէ մինչեւ այսօր, խաթարելով մայրենի բարբառին դիմագիծը եւ ներդաշնակութիւնը: Հաւատարիմ իր ազգային փրաւ մտածողութեան, Շաւարշ Միսաքեան կ'ըսէ. "Քաղաքական եւ ընկերային անկախութեան տարրական պայմաններէն մէկն ալ մայրենի լեզուի ազատագրումը չէ՞... Մնաց որ, մեր մայրենի լեզուն այնքան աղքատ չէ, ուրիշին դուռը ափ առնելու համար": Այսօր այդ լեզուն գերի է խառնածին խնամութիւններու թոհուբոհին մէջ, եւ աստիճանաբար ազգը պիտի դառնայ նորատեսակ գերի, խաթարելով իր նկարագիրը:

Ոչ ոք կ'ըսէ, ո՛վ անիրաւուած հայ, յո՞ երթաս...

Չարափոխուեցաւ Հայոց բազմադարեան ուղղագրութիւնը, այսօր կը չարափոխուին Հայուն լեզուն եւ բառապաշարը: Վաղը ինչպէ՞ս պիտի սահմանենք հայը...

Յառաջիկայ տարի անպայման հարկ է նշել Շաւարշ Միսաքեանի մահուան յիսունեակը, ոչ թէ սոսկ հոգեհանգստեան պաշտօն մը կատարելով, այլ անոր մտածումները վերստին բերելով մեր կեանքին մէջ, Հայաստան եւ Սփիւռք, ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ, որպէսզի տոկանք եւ տեւենք, առանց ջոջական եւ կողմնապաշտական կեղծիքի: Անձի հարց չէ, այլ ազգային գաղափարախօսութեան, որուն ջահակիրը եղաւ ինք:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՄԱՑՈՒՄՆԵՐ
ՈՒ
ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ

ՎԱՐԴ ՇԻԿԱՀԵՐ
Մուրատ Օֆսէթ տպարան, Պոլիս 2006

Lîvres reçus

MES PAPIERS D'ANATOLIE

JEAN KEHAYAN

Editions de l'Aube
(La Tour d'Aigues, 84240)

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԵՐԿՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿ ՖԱՋԼԵԱՆԻՆ ՀԵՏ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԻՐԱՑՈՒԵԱՆ

Ամիններու աշխատանքը վ երջապէս կը պսակուէր Ապրիլ 29 եւ 30ի շաբաթավերջին, երկու յաջորդական օրերու վրայ երկարող փառատօնով մը: Առաջին օրը, կը ներկայացուէր Շէյքսփիրի "Սըխալներու կատակերգութիւն"ը 750 հոգիներու ներկայութեան, եւ երկրորդ օրը յոբելենական հանդիսութեամբ կը նշուէր սփիւռքահայ թատրոնի վարպետ Պերճ Ֆազլեանի 80ամեակը: Իսկ Շաբաթ գիշեր, թատերական ելոյթէն անմիջապէս յետոյ դերակատարներ, հիւրեր եւ վարչական անդամներ, աւելի քան 70 հոգի, կը հիւրասիրուէին ԹՄՄ վարչութեան անդամ Տէր եւ Տիկին Յարութ Զաթմաճեանի բնակարանը, անցընելու համար յիշատակելի գիշեր մը:

"Մհեր Մկրտչեան" թատերախումբին համար նոր փորձառութիւն մըն էր ովկէանոսին միւս կողմը ապրող բեմադիրով մը թատերգութիւն ներկայացնելը. իսկ բեմադիրին համար՝ նոր մարտահրաւէր մը ընդհանրապէս սկսնակներով ու իրեն անծանօթ խումբ մը ղեկավարելը՝ Պէյրութէն: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել Շէյքսփիր ներկայացնելու դժուարութիւնը: Հեղինակը, "Սխալներու կատակերգութեան" ծիծաղաշարժութեան, քօղին տակ ունի շատ լուրջ ընկերա-փիլիսոփայական ըսելիքներ, զորս բեմադիրն ու դերակատարները պէտք էր որ մեկնաբանէին եւ մատչելի դարձնէին հանդիսատեսին: Դատողութիւնը թէ որքանո՞վ յաջողեցան ձեռք ձգել անոնք այս ներկայացմամբ, կը թողունք դայն նոյնինքն հանդիսատեսին:

Յոբելենական հանդիսութեան համար կազմուած էր մասնաւոր յանձնախումբ մը ատենապետութեամբ ծանօթ ազգային Պ. Պերճ Արապի եւ մասնակցութեամբ՝ համայնքիս յարգելի անձնաւորութիւններուն: Այս յանձնախումբը կրցաւ շատ կարճ ժամանակուան ընթացքին կազմակերպել եւ յաջողցնել այս ձեռնարկը: Ձեռնարկ մը, որուն պիտի հրաւիրուէին բեմադիրներ եւ արուեստագէտներ զանազան երկիրներէ եւ նահանգներէ, ու այս առթիւ խօսք պէտք էր տրուէր շատերու առանց սակայն ձանձրացնելու ներկաները: Յոբելենական նման ձեռնարկ մը այլ պարագաներու մէջ պէտք պիտի ունենար ամիսներու վրայ երկարող պատրաստութեան եւ աշխատանքի: Սակայն այս յանձնախումբը յաջողեցաւ լաւագոյն ձեւով իրագործել իր առաքելութիւնը միայն վեց շաբթուան ժամանակամիջոցի ընթացքին:

Նպատակ չունիմ ներկայացնելու թատերական ելոյթին վերլուծումը, ոչ ալ նկարագրականը ընելու յոբելենական հանդիսութեան, զանոնք ձգելով աւելի հմուտ գրիչներու: Սակայն կ'ուզեմ անդրադառնալ այս զոյգ ձեռնարկներուն իրագործումներուն:

Այս ելոյթէն միայն շաբաթ մը առաջ, Վարդանանց Ասպետներու կազմակերպութեամբ հաւաքուեր էինք Նիւ Եորքի մեր Առաջնորդարանը, հոծ բազմութեամբ յարգելու յիշատակը մեր մէկ ու կէս միլիոն մարտիրոսներուն, որոնք զոհ գացին Թուրքին հայաջինջ ոճրային քաղաքականութեան: Անկէ մէկ շաբաթ վերջ կը ներկայացնէինք ահա թատերական այս ելոյթը հայերէն լեզուով աշխարհի կարեւորագոյն ոստաններէն մէկուն մէջ, յիշեցնելով, հասկնալ ուզողներուն, որ Թուրքը բացարձակապէս ձախողած էր իր հրէշային ծրագրին մէջ: Մենք ոչ միայն կրցանք վերապրիլ արհաւիրքներուն արհաւիրքը, այլ ապա՛ կը շարունակենք տակաւին ստեղծագործել մինչեւ հեռաւոր ափերը մեր, ազգային հայերէն լեզուով:

Անոնք որոնք կը հետեւին գաղութիս թատերական կեանքին, անպայման պիտի նկատեն թէ Թ.Մ.Մ. "Մհեր Մկրտչեան" թատերախումբի կարեւոր մէկ մասը երիտասարդներէ կը բաղկանայ այլեւս: Անոնցմէ ոմանք ամերիկածին են եւ ոմանք ալ պայմաններու բերումով հայերէնը կը կարդան դժուարութեամբ: Բայց առիկա որեւէ պատճառ չի դառնար իրենց համար որ յարատեւ աշխատանքով դոց չսորվին իրենց դերերը ու բարձրանան հայ բեմ: Նաեւ պէտք է յիշել որ մեծ մասամբ երիտասարդ – երիտասարդուհիներն էին որ կատարեցին բեմի ետեւի թէքնիք աշխատանքը եւ սրահին կարգաւորման թէ ընդունելութեան դործը:

Թէքէեան Մշակութային Միութիւնը կրցաւ ի մի հաւաքել աշխարհի չորս ծագերէն հայ բեմի նուիրեալ արուեստագէտներ զանոնք ծանօթացնելով մեր հասարակութեան, իրենց արուեստով եւ ելոյթներով, առիթ ընծայելով ներկաներուն որ վայելեն զիրենք: "Մհեր Մկրտչեան" թատերախումբի տեսլապաշտ ատենապետ Պ. Յակոբ Վարդիվառեանի խօսքով "ինչո՞ւ մենք ալ չունենանք մեր Աքատէմի աֆ Ըուորտը": Մենք այդ օր, առաջին անգամ ըլլալով ունեցանք անոր նման բան մը, անշուշտ միշտ պահելով իրապաշտ համեմատութիւններ:

Բարեբախտաբար անդրադարձած ենք որ "գնա՛ մեռիր եկուր սիրեմ"ի գաղափարը այլեւս խոտոր կը համեմատի ներկայ դարաշրջանի մտայնութեան հետ: Մենք կը գիտակցինք մեր արժէքներն ու ազգանուէր գործիչները գնահատելու կարեւորութեան, իրենց իսկ ողջութեան ու ներկայութեան: Պ. Պերճ Ֆազլեանին արժանաւորաբար մատուցուած յարգանքը լաւագոյն օրինակներէն մէկն է այս ուղղութեամբ: Թեմիս Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեանի միջնորդութեամբ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի շնորհած կոնդակն ու շքանշանը եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի եւ Թ.Մ.Մ.ի կողմէ տրուած պատուոյ վկայականները արդէն այդ կը փաստեն: Ի միջի այլոց, Առաջնորդը իր իմաստալից խօսքին մէջ ըսաւ թէ, ինչպէս մեր եկեղեցին, այնպէս ալ թատրոնը ուղղակի կ'առընչուին մեր առօրեային հետ:

Հաւա՛տքը, աշխատա՛նքն ու զոհողութեա՛ն ոգին կը բանան դռներ եւ կը յաջողցնեն երբեմն անկարելի նախաձեռնութիւններ: Այս երկու ձեռնարկներուն մասնակցող յանձնախումբի անդամներուն եւ դերակատարներուն թիւը կը հասնի շուրջ վաթսուն հոգիի: Թ.Մ.Մ.-ը զրկըւած է կեդրոն մը ունենալու կարելիութենէն դումարելու իր ժողովները կամ կատարելու իր փորձերը: Սակայն այս իրողութիւնը պատճառ չէ եղած որ ԹՄՄ-ը մեծագոյն Նիւ Եորքի մէջ, անցնող քառասուն տարիներուն, յաջողութեամբ պսակէ նման մշակութային մեծ ձեռնարկներ. ու այս կը կատարուի գլխաւորաբար եւ շնորհիւ իր անդամներուն եւ գործակիցներուն գիտակից զոհողութեանց: Հոս անգամ մը եւս, կրկնութեան գնով կ'արժէ մեր երախտագիտութիւնն ու շնորհակալութիւնը յայտնել պոլսահայերու Հայ Տունին, հայ աւետարանականներու Փարամըսի եկեղեցիին եւ Ս. Թովմաս Հայոց Առաքելական եկեղեցիին, որոնք իրենց դռները լայն կը բանան Թէքէեանականներուն, մասամբ դիւրացնելով մեր գործը:

Այո՛, կը հաւատանք մեր կատարած գործին:

Ազգապահպանման համար, Թէկուզ համեստ, մեր ներդրումին:

Նիւ Եորք

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ "Յովհաննէս Պօղոսեան" սրահին մէջ, Ապրիլ 11ին, Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան վարժարանի տնօրէնութեան եւ "Ազդակ"ի գործակցութեամբ ներկայացում մը տեղի ունեցած է, որուն նիւթն էր "Հայկական ցեղասպանութիւնը տարբեր տեսանկիւններէ", Տէ.Վէ.Տէ.-ի իրագործումով: Բացման խօսքը արտասանած է Կարինէ Մինասեան – Թաշճեան, որ ծանրացած է Տէ.Վէ.Տէ.-ին պատրաստութեան վրայ: Բացման խօսքը արտասանած է Դալար Էլմաճեան, որ դիտել տուած է թէ այսօր կացութիւնը ցաւալի է եւ փրկանութիւնը ողբալի... ու ակնարկելով ներկայ սերունդին պատկանող երգիչներուն եւ երաժիշտներուն աւելցուցած է "Անոնք հայ երգը նոր սերունդին հաճելի դարձնելու պատրուակով զայն մերկացուցին իր բընոյթէն եւ զարդարեցին թրքական, յունական, ամերիկեան եւ այլ երաժշտութիւններով": Օրուան դասախօսը խմբավար Յարութ Ֆազլեան դասախօսութեան սկիզբը հաստատած է որ հայերէն բառերով երգուած երգերը անպայման հայկական երգեր չեն: Ան դիտել տուած է որ հայկականութիւնը ցոյց տուող հիմնական յատկանիշը եղանակն է որ պէտք է պահէ իր ինքնութիւնը: Իր խօսքին աւարտին եղած է հարց – պատասխանի բաժին մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ "Արաքսի Պուլղուրճեան" ընկերա-բժշկական կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 5ին, կազմակերպութեամբ ՀՕԽ-ի Շրջ. վարչութեան դաստիարակչական յանձնախումբին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է, նիւթ ունենալով "Հայ ընտանիքին դերը թրքաբարոյ երեւոյթներու դէմ": Դասախօսը եղած է "Վանայ ձայն"ի տնօրէն Արմէն Ապտալեան: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է դաստիարակչական յանձնախումբի անդամ Շողիկ Խաչատուրեան, որ նշած է թէ ներկայիս Հայ դատն ու հակաթուրք պայքարը կը թեւակոխեն նոր հանգրուան մը եւ նորատիպ մարտահրաւէրներ՝ ինչպէ՞ս հայ ընտանիքը զօրաշարժի ենթարկել թրքաբարոյ երեւոյթներու դէմ: Ձեկուցաբերը դիտել տուած է որ հակաթուրք պայքարը կ'ենթարկէ լրջութիւն, ողջմըտութիւն եւ պատասխանատուութիւն: Շեշտած է որ հակաթուրք պայքարը մեր հետաքրքրութեան ծիրին մէջ, պարտինք դնել առաջնակարգ դիրքի վրայ եւ այդ հարցին կապակցութեամբ փրափճակը տագնապալից բնոյթ ունի: Ա. Ապտալեան մտահոգութիւն յայտնած է որ հայահոծ շրջաններու մէջ մարդիկ կ'ունկնդրեն թրքական երգեր ու շուկաները ողողուած են թրքական ապրանքներով: Եզրակացնելով, ան ըսած է որ հայ մայրը եթէ չկատարէ իր դերը ընտանիքին հանդէպ, մենք ազգովին դատապարտուած ենք ըլնաջնջման:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հաճէթեան մարզասրահին մէջ, Ապրիլ 29ին, տեղի ունեցած է Ս. Յակոբ ազգային վարժարանի տարեկան ճաշը: Օրուան հանդիսավարը եղած է շրջանաւարտ Վարանդ Եսայեան, որու բացման խօսքէն ետք, հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Րաֆֆի Տօնապետեան արտասանած է իր խօսքը: Հոգաբարձութեան գանձապահն ալ ներկայացուցած է դպրոցին տնտեսական վիճակը: Գեղարուեստական կարճ բաժինէ մը ետք, բեմ բարձրացած է առաջնորդ Խաժակ Արք. Յակոբեան, որ իր անսահման ուրախութիւնը յայտնած է ներկաներուն, որոնք եկած էին նեցուկ կանգնիլ դպրոցին նուիրական գործին:

ԶԱՀԼԷԻ (Լիբանան) Ս. Խաչ եկեղեցւոյ "Պետոյեան" սրահին մէջ, Ապրիլ 8-ին դասախօսական երեկոյթ մը կազմակերպուած է հայ կաթողիկէ համալսարանական Միութեան կողմէ, նիւթ ունենալով "Հայ երգին արդիականացումը":

ԱՊԱՐԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԱՆԵԿԴՈՏՆԵՐԷՆ

Ապարանցին ժամացոյցը լուսամուտից շպրտում է:

Ասում են,

– Ի՞նչ արեցիր

Ասում է...

– Ուզում եմ տեսնամ ժամանակը ո՞նց ա թռնում:

Ապարանցուն ասում են.

– Գիտե՞ս Ամերիկայում մարդիկ չեն աշխատում, էնքան փող կայ դրսերը թափած, որ չեն հասցնում հաւաքեն: Էս ապարանցու ուղեղը մտնում է, տոմս առնում թռնում է Ամերիկա: Հէնց այէրոփորթից դուրս է գալիս, տեսնում է մի հատ 100$ գետին ընկած, ինքն իրեն ասում է.

– Լաւ, էս օր շատ յոգնած եմ, վաղւանից կը սկսեմ հաւաքել:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՄԻՇՏ ՆՈՐ

ԱԶԳԻՍ ԲԱՐԲԵՐԱՐՆԵՐԸ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

– Ժողլասթիքը ի՞նչ է նայինք:

– Առողջութեան համար է, տղաքը ուժ կ'առնեն, կը զօրանան:

– Պէտք չէ, մենք առողջ ենք նէ ժըմլասթի՞ք ըրած ենք: Ատանկ բաները կոուի պատրաստութիւններ են: Սորվըցուցած արհեստներդ ի՞նչ են:

– Արդէն ըսի, ի հարկին ապրուստ ճարելու գործ մը: Երկաթագործութիւն, ատաղձագործութիւն, կօշկակարութիւն:

– Արհեստը աղէկ բան է, ոսկի պիլէզիկ է կ'ըսեն, նայէ՛ առիկա շատ խելացի մտմտացեր ես, բայց շնորհքով արհեստ սորվցնելու ես որ կառավարութիւնն ալ չկասկածի, ատ քու սորվըցուցածներդ օր մը շատ գէշութիւն առաջ կը բերեն:

– Ի՞նչ արհեստ կ'ուզէք, դուք ըսէք:

– Ատ քու գիտնալու բանդ է. ժողովիս միտքը հասկցար: Անանկ արհեստներ սորվըցնելու ես որ մէջը դանակ մանակ, սուր մուր, ասեղ, թօփլու, պիզ միզ չըմտնեն: Ատանկ արհեստներ չա՛տ: Ատ ըմնցաւ. սա դաս տուողները ո՞վ են նայինք:

– Դպրոցէ ելած, ուսեալ շնորհքով մարդիկ են:

– Անշուշտ դպրոցէ ելած են, հարցուցածնիս ատ չէ, անոնցմէ՞ են:

– Որոնցմէ՞:

– Ձէ՞ք հասկնար կոր, հը, ի նոցանէ՞ են: Արդէն մէկիկ մէկիկ պիտի քննենք ես: Ազգին բոլոր աղէտները անոնց երեսէն են, բարո՛վ խերով չըլլային:

– Հիմա՛, միւսիւ, ժողովիս հոգին ըմբռնեցիր, որոշումները հասկցար, դնա ատոնց վրայ աղէկ մը մտմտա, քեզի ժամանակ, եթէ մեր բոլոր պայմանները յանձն կ'առնես, մենք ալ որբանոցիդ համար ընելիքնիս գիտենք, առիկա մեզի ձգէ:

– Բայց նախ կը փափաքէի գիտնալ թէ ձեր աջակցութիւնը մինչեւ ո՞ր աստիճան պիտի ըլլայ, որպէս զի ես ալ անոր համեմատ ընելիքս որոշեմ:

– Է՛հ, ժամանակները յայտնի են. մենք ալ աս գործերուն երեսէն շատ վնաս ունեցանք, անոր համար սրտերնիս էրած կը խօսինք: Մինակ մենք հոս եղողներս պիտի տանք. եթէ մեր բոլոր որոշումները ընդունիս, մենք ալ մէջերնիս հանգանակութիւն ընելով քեզի ամիսը օսմանեան ոսկի մը կու տանք:

(Ժողովական մը) Ատենապետ էֆէնտի, ամէնքը չըմնցաւ, ուրիշ պայման մըն ալ կայ. սա գիտես...

– Աղէկ միտքս ձգեցիր, մենծ էշը ախոռը մոռցանք, միւսիւ...

(Տնօրէնը ոտքի ելլելով, աչքերը չորս դին ժուռ կ'ածէ, աղէկ մը կը նայի, եւ յետոյ ատենապետին դառնալով) Ի՞նչ, դեռ դո՞ւրս ալ մնացող կայ եղեր: (Կը ձգէ կը մեկնի):

Քանի մը րոպէ շւարում:

– Սրիկա՛ն, մեզի ամէնքս էշ ըրաւ, չըսեցի՞ք:

(Ժողովականները սթափած, ամէնքը ոտքի վրայ կը խօսին իրարու հետ) Տեսա՞ր ապերախտ շունը, մենք իրեն այնքան աղէկութիւն ընենք, ինք մեզի էշ ընէ: Հապա իր հասցուցած լակոտները ի՞նչ պիտի ըլլան: – Եկուր սա ազգին բարիք ըրէ: – Աս ի՛նչ է էֆէնտիմ քաշածնիս: Աս ի՛նչ է, աշխարհիս հողը մեզի՞ են տուեր: – Բարեբար եղիր որ էշ ըլլաս: – Հայտէ երթանք մէյմէկ պիրա խմենք, քիչ մը պաղչկինք: Խօ՛ֆ սա ազգին ձեռքէն քաշածներնիս (օճիք թօթվելով կը մեկնին):

(Շար. 3 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

պիտի մասնակցի մանմնտական ուժ երկիրներու հետ Պալիի ժողովին, համոզելու համար անոնք (Եգիպտոս, Փաքիստան, Թուրքիա, Պէնկլատէշ, Նիժերիա, Մալեզիա) որ զօրավիգ ըլլան Պարսկաստանի:

ԱՆՎԵՐՍԻ մէջ (Պելժիա) ցեղապաշտ երկու արարքներ գործուած են, որոնք խորապէս ցնցած են երկիրը: 18 տարեկան աքինէտ մըն է որ յարձակած է ափրիկեցի կնոջ մը վրայ եւ անոր խնամքին յանձնուած երախային, որոնք երկուքն ալ մեռած են, ապա կրակ բացած է Թուրք կնոջ մը վրայ, զոր ծանրօրէն վիրաւորած է: Քիչ ետք, վիրաւորուած է ոստիկանութեան կողմէ եւ ձերբակալուած: 450 հազար բնակչութիւն ունեցող այս Ֆլաման քաղաքը, որ ծայրայեղ աջի բերդն է, հիւսիսային ափրիկեցի եւ Թուրք բազմամարդ համայնքներ ունի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ անպարտ արձակուած են երկու փրոֆէսէօրներ՝ Պասքըն Օրան եւ Իպրահիմ Քապօղլու, որոնք հետապնդուած էին տեղեկագրի մը պատճառով, ուր կոչ ըրած էին որ փոքրամասնութիւններու իրաւունքները աւելնան: Պասքըն Օրան հայկական օրինագիծին դէմ Թուրք "այլախոհ"ներու յայտարարութիւնը ստորագրողներէն մէկն է:

Ա. ԶԻՆՈՎԻԵՒ իր մահկանացուն կնքած է Մոսկուայի մէջ, 83 տարեկանին: Ծանօթ գրագէտը ամբողջ կեանքը խիստ կերպով քննադատած է "հոմօ սովէթիքուս"ը: Իր առաջին վէպը "Լէ հոթէօր պէանթ" լոյս տեսած է 1977ին Լօզան եւ բուռն հարուած մըն է Խորհ. Միութեան եւ անոր ղեկավարներուն դէմ: Կը պաշտօնազրկուի եւ կը զրկուի խորհրդային քաղաքացիութենէն: Կրնայ հեռանալ եւ կը հասնի Միւնիխ: Հոն ալ կը շարունակէ գրել ընդհանրապէս վէպեր, պարսաւագրեր: Օրին մէկը, սակայն, խորհրդային վարչակարգէն ետք, դէմ կը դառնայ նաեւ Արեւմուտքի, գլխաւորաբար Եւրոպայի. իր կատաղութիւնը կը կեդրոնանայ նաեւ Գորբաչովի վրայ եւ իր "կատաստրօյկա"յին:

"ՖՐԱՆՍ ՍՈՒԱՌ"ի գործադուլը կը շարունակուի ամիս մըն է եւ ըստ Փարիզէն օրաթերթին, նախկին սեփականատէրը՝ Ռեմոն Լաքահ քննութեան տակ դրուած է "ընկերային ինչքերու չահագործման" ամբաստանութեամբ: Արդարութիւնը կը մեղադրէ զինքը որ 14 միլիոն Եւրոյի գումար մը Ֆրանս Սուարի սնտուկէն փոխադրած է Մոնթէյն - Փրէսի որ իրն է եւ Լոնտոն հաստատուած է:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ժիրայր Աթթարեանի յիշատակին Ակսել եւ Շանթ Պալեան 100 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին, նոյն տխուր առթիւ Մարի-Լուիզ եւ Յակոբ Պալեան 100 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին:

«ԱԿՆ»Ի ՀԱՄԵՐԳ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ "ԱԿՆ" երգչախումբը ղեկավարութեամբ Արամ Քերովբեանի, ելոյթ կ'ունենայ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 17-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է,
ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
2006-2007 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
տեղի կ'ունենան
ԱՊՐԻԼ 25-էն մինչեւ ՄԱՅԻՍ 31

RENTREE
DES CLASSES
2006/2007

Inscriptions ouvertes du **25 avril au 31 mai 2006**

TEBROTZASSERE
Ecole mixte bilingue
Franco - Arménienne
(Académie de Créteil)
1 Boulevard du Nord —
Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etabissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle: 3 sections
- Primaire: Sous Contrat Simple
- Collège: Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arménienne
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand ou espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :

Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique-chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée.

Pour tout renseignement :

Tél. / fax : **01. 43. 81. 01. 72**
direction@tebrotzassere.com

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀ

Պատմող արուեստագէտներ՝
(երկլեզու)

ԱՆՆ ՄՈՆԹԱՆԺ և ԱՆՆԱ ՄԵԽԻԿԵԱՆ
կը ներկայացնեն հայ եւ օտար մշակոյթներէ պատմուածքներ, երաժշտական գործիքներու ընկերակցութեամբ:

Ուրբաթ, Մայիս 19, ժամը 20.45ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 5 Եւրօ:

CINE-CLUB

Ciné-Club
Rouben Mamoulian / UCFAF

sous le parrainage
de **Robert Guédiguian**, réalisateur

Vendredi 19 mai à 20h30

SOIRÉE AZNAVOUR

TIREZ SUR LE PIANISTE
de François Truffaut
avec Charles Aznavour
et Marie Dubois
Musique : Georges Delarue

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տրչ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 150 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ալէն Խանէտանեանէ իրենց մօրեղբօր՝ Նուպար Պասմաճեանի մահուան առթիւ:

□

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— Araxie : 01 39 83 71 19.

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

A.A.A.S.
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique
par décret du 8 juin 1956
recherche
DIRECTEUR(TRICE)
DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

LES 3 A
présente

TSAV'T DANEM
(JE PRENDS TON MAL)
Un documentaire
d'Antoine CHAUDAGNE
et Stéphanie BOYER
(2004 / 52 minutes)

Projection en présence des réalisateurs
Trois portraits arméniens en 2004

Vendredi 19 mai
à 20 heures 30
12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille
Participation 5 Euros
au profit du Village de KOTY
(Région du Tavush Nord/ Est de l'Arménie)

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի վարչութիւնը կը կազմակերպէ Եւրոպայի միջ-շրջանային ֆութպոլի եւ պասքէթի մրցաշարք, բաժակ՝ "Սուրէն Մուրատեան":

Մրցաշարքին կը մասնակցին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի շրջաններն ու զանազան մարզական միութիւններ՝ Լոնտոն, Ալմելօ (Հոլանտա), Սթոքհոլմ (Շուէտ), Գերմանիա եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս:

Մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի Յունիս 3 եւ 4ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
1 rue Rabelais 92130 Issy-les-Moulineaux.

•

Իսկ Կիրակի, Յունիս 4ի երեկոյեան, ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն տեղի կ'ունենայ խրախճանք - պարահանդէսը, Իսի-լէ-Մուլինոյի P.A.C.I. սրահին մէջ,
25 avenue Victor Cresson 92130:

Երեկոն կը խանդավառէ "ԱՆԻ" նուագախումբը:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.- 01.44.05.17.77 կամ 06.80.88.12.24

A la rencontre de l'Arménie et du Karabagh avec l'UCFAF

du lundi 24 juillet au dimanche 6 août
1420 Euros tout compris au départ de Paris
(sauf visas et taxes aéroports)
base chambre double et demi-pension
excursions et visites quotidiennes avec guide francophone
ainsi que circuit 4 jours jusqu'au Karabagh
Renseignements et inscriptions :
UCFAF : 6, Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Tél. 01 42 08 76 49 (de 15h à 17h) - Fax 01 42 08 09 70
www.ucfaf.com
Madame YAZIDJIAN — 29-33, avenue Pasteur — 93100 Montreuil
Tél. 01 42 87 95 98 heures bureau

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 16

MARDI 16 MAI 2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

LE NUMERO: 1,20 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ

Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.454

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

81e ANNEE — N° 21.454

ԹՈՒՐՔ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ, Ժ. ՇԻՐԱՔ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՏԱՅ

Ինտոնէզիոյ մէջ ուր կը մասնակցէր մահմետական երկիրներու վեհաժողովի մը, Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողան պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ առեւտրական պատիժներ պիտի կիրարկուին Ֆրանսայի, եթէ Ազգային Ժողովը պատժելի արարք հռչակէ Հայոց Ցեղասպանութեան ժխտումը: "Սա առխուս առնելիք բայց չունինք, բայց մեր համբերութիւնը սահման ունի. ոչ պիտի չզգանք, բայց պիտի պարտադրենք մեր պատիժները" ըսած է ան, աւելցնելով. "Ֆրանսա Թուրքիոյ մէջ ներդրումներու տոկոսով առաջին երկիրն է. այս պատճառով Ֆրանսայի երեսփոխանները հարկ է մեծ ուշադրութեամբ վարուին: Վստահաբար հարցեր պիտի ծագին":

Էրտողան Վիէննայի մէջ այս նիւթով խօսած տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է նախագահ Շիրաքի հետ, որ իր խօսակիցին հանդարտեցնող տեղեկութիւններ ունեցած է. "Ազգային ժողովը ծանրաբեռնուած օրակարգ մը ունի: Օրինագիծին օրակարգի գալուն մասին քուէարկութիւնը կրնայ ժխտական արդիւնք տալ: Կրնայ պատահիլ որ Մայիս 18ին նախատեսուած օրինագիծը օրակարգի չանցնի" ըսած է Ֆրանսայի Նախագահը: Այս ապահովութիւն տուած է որ հարկաւոր ուշադրութեամբ նկատի պիտի առնուին Հայերուն առնչութեամբ Թուրքիոյ մտահոգութիւնները:

Թրքական դիւանագիտական աղբիւրներ մեկնաբանելով Ժ. Շիրաքի այս խօսքերը, հաւանական կը նկատէին որ Հայկական օրինագիծը օրակարգի առնելու մասին նախնական քուէարկութիւն կազմակերպուի եւ ԻՒ. ԷՄ. Փէ.ի երեսփոխանները իրենց քուէներով ապահովեն ժխտական արդիւնք մը:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԵՒՍ ԿԸ ԶԳՈՒՇԱՑՆԷ

Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը եւս արտայայտուած է Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը Ֆրանսայի մէջ պատժելի արարք հռչակելու կոչուած օրինագիծին մասին. ան ալ շեշտած է թէ անոր վաւերացումը ծանր հարուած մը կ'ըլլայ հայ-թուրք երկխօսութեան, զօրացնելով երկու կողմին ալ ազգայնամոլ եւ ցեղապաշտ տարրերը:

Պատրիարքը տառացիօրէն կրկնելով Թրքական պաշտօնական պատճառաբանութիւնը, ըսած է. "Ինչպէս քանիցս կրկնած ենք անկէ առաջ, այս հարցին քննութեան, պրպտումին ու վճարկումին համար գլխաւորաբար Թուրքիա եւ Հայաստան, բոլոր երկիրները փոխանակ խոչընդոտող քայլերու, արգելքները չքացնելու կարգադրութիւններ պէտք է ընեն: Ի՛նչ արդարացումով որ ալ ըլլայ, անհատական արտայայտութեան ազատութեան խոչընդոտ ամէն նախաձեռնութիւն պիտի վնասէ հայ եւ թուրք ընկերութիւններու երկխօսութեան: Միշտ որպէս նպատակ պէտք է որոշել երկխօսութեան, իրերհասկացողութեան զարկ տուող յաջող նախաձեռնութիւններ":

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐ. ՊԱՅՐՈՒ, ԻՒ. ՏԷ. ԷՖ.ի նախագահը, յայտարարեց պաշտօնապէս Մայիս 14ին (հեռատեսիլի Ա. կայան) որ պիտի քուէարկէ ընկերվարականներու ներկայացուցած արգելքի բանաձեւը Մայիս 16ին: Պայրուի քուէարկութիւնը, ինչպէս ինք կը բացատրէ՝ ո՛չ մըն է Ֆրանսայի անկումին, բայց եւ այնպէս դէպքը աննախընթաց է, թէեւ ամբողջ կուսակցութիւնը Պայրուի հետ չէ եւ այդ քուէարկութիւնն ալ բան պիտի չփոխէ, քանի ԻՒ. ԷՄ. ՓԷ.ն բացարձակ մեծամասնութիւն կը վայելէ, Պայրուի կուսակիցներէն ոմանք կը խորհին որ չէն կրնար ձախին հետ քուէարկել:

ՋՕՐ. ՌՈՆՏՕ, գաղտնի սպասարկութեանց այս ձեռնհաս դէմքը որ երկու տարի է օրը օրին նոթեր կ'առնէր եւ կը պահէր (Մոնտն ալ հրատարակեց) Մայիս 14ի ժուռնալ տիւ Տիմանշի մէջ նոր յայտարարութիւններ կ'ընէ: Նախ կը յայտնէ որ ընդառաջ պիտի չերթայ դատաւորներու հրաւէրին եւ ուրեմն, որեւէ բացատրութիւն պիտի չտայ իր "օրագրին" մասին: Այսպ, իր յայտարարութիւններով բոլորովին անմեղ կը հռչակէ Շիրաքն ու տը Վիլփէնը, որոնք երբեք քննութիւն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(13 mai)

DU NEGATIONNISME CONSIDERE COMME UNE ATTEINTE A L'ORDRE PUBLIC

Sévane Garibian
(Juriste, doctorante en Droit public à l'Université Paris X - Nanterre)

Օրաթերթին "Վիճարկումներ" էջին վրայ, Լիւք Ֆէրիէն 24 ժամ ետք լոյս տեսած է իրաւագէտ Սեւան Կարիպեանի մէկ խիստ տրամաբանական յօդուածը, որ լաւագոյնս կը բացատրէ թէ՛ 2001 Յունուար 29ի ճանաչման օրէնքը եւ թէ ներկայ օրինագիծը:

Իրաւացի կերպով դիտել կու տայ որ օրէնքներու իւրացում, որ կը ձգտի արգիլելու ցեղասպանութիւններու ժխտումը հաստատուած պատմաբաններու կողմէ եւ ճանչցուած որպէս այդ, արտօնութիւն չի տար դատարաններու միջամըտելու պատմական դէպքի մը որակումին: Ինչ որ կարեւոր է դատաւորին համար, մարդկութեան դէմ ոճիրներու առարկութիւններու պարագային, այն չէ թէ պատմաբանին ըսածը ճի՞շդ է, այլ գիտնալ թէ անոր աշխատանքը եւ վերագրումները վնասե՞լու նպատակ ունին, թէ ոչ կը համապատասխանեն առարկայութեան եւ արժանահաւատութեան կանոններուն:

Սեւան Կարիպեան մանրամասնօրէն կը վերլուծէ օրէնքներու նպատակը եւ իմաստը ու իր այս յօդուածով լաւագոյնս պատասխանած կ'ըլլայ կրթական նախկին նախարարին, փիլիսոփայ Լիւք Ֆէրիի "չմեղուցիչ" պատճառաբանութիւններուն, ինչ որ "չմեղուցիչ" (ապէբանք) գտած էր ընկերվարականներու այս օրինագիծը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեան Մայիս 12ի մամուլի ասուլիսին յայտնած է թէ կը հրաժարի իր պաշտօնէն: Որոշումը արդիւնք է իր գլխաւորած կուսակցութեան –Օրինաց Երկիր– կառավարութեան կազմէն դուրս գալուն: Ատոր պատճառ տրուած է գործընկերներու հետ տարակարծութիւնները որոնք երեք խումբով կը ներկայացուին. ներքաղաքական, ժողովրդավարական բնոյթի, արտաքին քաղաքականութեան: Ըստ օրէնի, Ա. Պաղտասարեան հրաժարականը կը ներկայացնէ Ազգ. Ժողովի Մայիս 22ի նիստին, հինգ օրուան ընթացքին ան կը վաւերացուի, նախագահը կը ձգէ պաշտօնը:

Ռ. Քոչարեանի մամուլի քարտուղարը Վ. Սողոմոնեան յայտնած է թէ "Երկրի ղեկավարը հանգիստ է վերաբերւում համախոհութեան կազմէն «Օրինաց Երկրին» դուրս գալուն եւ Ազգային ժողովի նախագահից հրաժարականին":

Այդ վերջ զարգացումներուն առաջին անդրադարձներէն մէկը եղած է Քաղաքաշինութեան նախարար Արամ Յարութիւնեանի դիմումը իր պատկանած "Օրինաց Երկիր" կուսակցութենէն դուրս գալու, հաւանօրէն կարենալ մնալու համար կառավարութեան կազմին մէջ: Յաջորդական օրերուն իրեն հետեւած են կուսակից այլ երեսփոխաններ:

ԴՐՕՇԱԿՆ ՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԵՐԳԸ ՀԻՆՑԱ՞Ծ ԵՆ ԱՐԴԷՆ

Որոշուած է դրօշակին, զինանշանին եւ ազգային փառերգին մասին օրէնքի նոր նախագիծեր ներկայացնել Ազգ. Ժողովին: Փառերգին համար շուրջ 1500ական տոլարի մրցանակ ալ սահմանուած է, բառերուն եւ երաժշտութեան հեղինակներուն: Կառավարութիւնը երկու միլիոն դրամ յատկացուցած է Մշակոյթի նախարարութեան, որպէսզի մրցում կազմակերպուի, եւն.: Պիտի կազմուի դատակազմի յանձնաժողով մըն ալ:

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԹԱՓՕՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ

Երեւանէն 80 քմ. հեռաւորութեան վրայ գործատուն մը բացումը կատարուած է Մայիս 12ին: Ան պիտի ծառայէ սովետական շրջանին գործածուած հրթիռներուն վառելանիւթերուն թունաւոր թափօնները վերագործարկելու: Ծրագրուած է մինչեւ 2007 Օգոստոս 872 թոն թափօն վերագործարկել:

ՋԱՒԱԽՔ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ՈՒԶԷ ՎԵՐԱԲՆԱԿՆԵՐ ՂՐԿԵԼ ՇՐՋԱՆ

Վրաստանի հայաբնակ այս շրջանը կ'ապրի յաջորդական անձկութիւններով, հարցերով: Կայ մեկնած Թուրքերու վերադարձի հեռանկարը, մանաւանդ որ վրացական իշխանութիւնները անոնց բնակութեան յարմարագոյն վայր կը նկատեն Ծալկան. տրուած պատճառը այն է որ հոնկէ մեկնած Յոյներուն տուները կարելի է շատ ցած գինով գնել:

Երկրէն գաղթականներու եւ վերաբնակեցման նախարարութենէն ալ յայտնած են թէ կառավարութիւնը մօտ 700 հազար տոլարի գումար յատկացուցած է բնական աղէտէն տուժածներուն որպէսզի բնակարան գնեն: Այդ աղէտեալները գլխաւորաբար Արեւմտեան Վրաստանի եւ Աճարիոյ շրջաններէն են: Այս տեղերէն կը նախատեսուի աղէտեալները Ջաւախք տեղափոխել, տուներուն շատ աժան ըլլալուն պատրուակով:

Ջաւախքի հայկական կազմակերպութիւնները կը պնդեն որ կառավարութեան տրամադրութիւնը նպատակ ունի իրենց շրջանի ժողովրդագրական պատկերը ի վնաս Հայերուն փոխելու:

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Nicolas Sarkozy condamne la négation du génocide arménien

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) se félicite de la position prise par le Conseil Général des Hauts-de-Seine, présidé par Nicolas Sarkozy, dans un vœu voté à l'unanimité, condamnant les actes de négationnisme dont fait l'objet le génocide arménien, particulièrement lors des manifestations de Lyon et la profanation du Mémorial des Génocides de cette ville.

Le CCAF espère que la prise de position du Conseil Général des Hauts-de-Seine et de son président Nicolas Sarkozy, président de l'UMP, incitera les élus de ce parti à voter en faveur de la proposition de loi présentée le 18 mai 2006 à l'Assemblée Nationale, demandant la sanction de la négation du génocide arménien.

Alexis Govciyan, président du CCAF estime **qu'«il ne serait pas cohérent que le Président de l'UMP condamne la négation du génocide arménien et que certains députés de la majorité présidentielle ne s'associent pas favorablement à cette proposition de loi.- Nous suivrons donc avec une attention toute particulière la mobilisation des députés UMP en faveur de ce texte de consensus, dont le but essentiel est de protéger tous les citoyens français contre le fléau du négationnisme».**

Le CCAF appelle tous les citoyens qui défendent les valeurs de la République à s'associer au rassemblement organisé le jeudi 18 mai à 9h30 devant l'Assemblée Nationale (Place Edouard Herriot) en soutien aux élus de la Nation favorables à cette loi.

Paris, le vendredi 12 mai

ԹԷՆԻՍ

Հռոմի մրցաշարքին, Նալպանտեան քառորդ աւարտականներուն պարտութեան մատնելէ ետք խրուաթ Անչիչը 6–3, 6–3, կէս աւարտականներուն 6 – 3, 3 – 6, 7 – 6 պարտուելով զուիցերացի Ֆետէրէրէն, դուրս մնաց: Մրցաշարքի բաժակին տիրացաւ սպանացի Նատալ, աւարտականին յաղթելով Ֆէտերէրին:

ՕԴԱՆԱՒԻ ԱՐԿԱԾԷՆ ԵՏՔ

Ֆրանսայի մէջ ցեղասպանութեան ուրացումին դէմ օրինագիծին քուէարկութեան մօտալուտ թուականը, յատկապէս Թուրքիոյ ջղային հակազդեցութիւնը թերեւս երկրորդ գիծի վրայ ձգեց հայկական օդանաւին Մայիս 3ի արկածին պատճառած յուզումը, յարուցած հարցականները։ Սակայն Հայաստանի, Սփիւռքի այլ շրջաններուն մէջ մօտ շաբաթ մը եւս ալ արկածին նիւթը լրատուութեան գլխաւոր տեղը կը գրաւէր յուշի արարողութիւններով, յայտնուած ցաւակցութիւններով եւ բնականաբար անհամար "ինչո՞ւ"ներով, "ինչպէ՞ս"ներով։

Ինչպէս նման ամէն պատահարի, այս մէկուն մասին ալ յաջորդող օրերուն առաջին շշուկներ սկսան շրջիլ. խօսուեցաւ օդի ծայր աստիճան աննպաստ պայմաններու, վառելանիւթի բաւարար քանակութիւն ունենալ – չունենալու եւ այլ բաներու մասին։ Առաջին հետաքրքրութիւններուն որոշ բացատրութիւններ տըւող զրոյցի մը տեղ տուած էր "Ազգ"ը (Մայիս 6)․ այդ զրոյցը նախորդ օրը կազմակերպուած է "Ազդակ" ակումբին կողմէ որ հրաւիրած է քաղաքացիական թռիչքներու վարչութեան նախկին պետ Դ. Աղբաշեանը։ Ան պատասխանած է լըրագրողներու հարցումներուն, շեշտելով թէ տուած բացատրութիւնները հիմնուած են միմիայն մինչեւ այսօր յստակացած փաստերու վրայ։

Զրոյցին պարունակութիւնը ամփոփուած է հինգ հարցումներու ենթախորագրերով ու Դ. Աղբաշեանի բացատրութիւններով։ Առաջին կէտը օդանաւին վառելանիւթի պահեստին վերաբերողն է. Դ. Աղբաշեան կ'ըսէ թէ Երեւանէն մեկնող ամէն օդանաւ իր թիրախէն զատ պէտք է անպայման պահեստի օդակայան մը նախատեսէ։ Սոչի թռչողին համար այդ կարգի օդակայան մըն էր Երեւանը։ Այսինքն, արկածեալ օդանաւը պարտէր ամբարած ունենալ այնքան մը վառելանիւթ որ բաւէր ի հարկին առանց էջք կատարելու Սոչիէն Երեւան վերադառնալու եւ յաւելեալ կէս ժամ մըն ալ թռչելու։ Այս կանոնէն զատ, "Եթէ նոյնիսկ օդաչուն ֆամիֆազ էլ եղած լինի", ինչպէս ըսած է Աղբաշեան, յատուկ սարք կայ որ անմիջապէս որ վառելանիւթին կէսը հասնի, կը տեղեկացնէ։ Երբ հայկական Էրպիւսը Սոչիի օդային տարածքը մտած է, վարիչ աշտարակին ուղեվարները տեսած են թէ ան որքան նաւթ ունի։ Եւ եթէ քանակը բաւարար չնկատուէր, կրնայ դադրեցնել թռիչքը։

Հարցումներուն երկրորդ խումբը ուղղուած է գիտնալ թէ օդանաւը ինչպէ՞ս ինկած է։ Ցնցող է Դ. Աղբաշեանի բացատրութիւնը որ վճռական, վերջնական պատասխան չէ ի հարկէ։ Ան ըսած է. "Համոզուած եմ որ օդանաւը ջրի մէջ անկառավարելի ձեւով է ընկել եւ խցիկում այնպիսի իրավիճակ է ստեղծուել որ անձնակազմը չի կարողացել ոչինչ հաղորդել աշտարակին"։ «Անհասկնալի» կը նկատէ այն վիճակը որ օդանաւը "շատ մեծ հարուածի ազդեցութեամբ մտել է ջրի մէջ եւ հարուածն այնքան ուժգին է եղել որ պայթիւն է յիշեցնում։ Ինքնաթիռը կարծես թէ պայթել է, քանի որ մանր կտորների է վերածուել"։

Անկումին պատճառ մը կը նկատէ արագութեան նուազումը. եթէ ան նուազագոյնի սահմանէն աւելի ըլլայ, օդանաւը կ'իյնայ։ "Նուազագոյն արագութիւն"ն ալ տարբեր է «թաց» ու «չոր» օդանաւերուն համար։ Թացը չափազանց վտանգաւոր է։ Արկածը կրնայ ամպրոպի ու կայծակի պատճառով ալ յառաջ գալ, հակառակ որ օդանաւին թեւերուն վրայ շանթարգելներ կան։

Վճռական բացատրութիւնները պիտի քաղուին սեւ տուփէն։ Դ. Աղբաշեան կ'ըսէ թէ սկսած է խօսուիլ այն մասին որ սեւ արկղերը կրնան քանդուած ըլլալ. նման շշուկներ "հարցը կոծկելու միտում" կը մատնեն։ Սեւ արկղերուն քանդումը այնքան դիւրին հաւանականութիւն չէ։ Անոնք կրնան մինչեւ 1100 աստիճան ջերմութեան դիմանալ, ամիս մը ջուրին տակ անվնաս մնալ։ Շատ ամուր մետաղէ պատրաստուած սարքեր են որոնք կ'արձանագրեն շարժիչներուն ու բոլոր համակարգերուն աշխատանքի տուեալները, օդաչուներուն խօսակցութիւնները, նոյնիսկ անակնկալ կերպով խցիկ մտած մէկուն արտայայտութիւնները։ Ա-320ի արտադրողները մտահոգ են իրենց վարկին կրելիք հարուածով ու ամէն բան կ'ընեն որպէսզի սեւ արկղերը գտնուին, քննուին։ Անոնցմով շահագրգռուած է Լոնտոնի ապահովագրող ընկերութիւնն ալ որ մինչեւ 30 միլիոն տոլարի հատուցում պէտք է վճարէ, ըստ պարզուելիք հանգամանքներուն։

Աղբաշեան քաղաքական երանգ մըն ալ կը նշմարէ տրուած լուրերուն, ենթադրութիւններուն մէջ. չի բացառեր որ արկածը հետեւանքը եղած ըլլայ Սոչիի թռիչքներու աշտարակին սխալին, բայց միւս կողմէ վերապահութիւն կը յայտնէ վրացական կողմին ըսածներուն. այդ կեցուածքը արդիւնք է տեսնելուն, թէ Վրացիները հարցը քաղաքականացնել ու Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ յարաբերութիւնները լարել կ'ուզեն։ Ի՞նչպէս կրնան Սոչիի մասնագէտներուն բաներ վերագրել, երբ Թիֆլիսէն կարելի չէ լսել հայկական օդանաւին անձնակազմին Սոչիի կայանին հետ խօսածները։

Լրատու կեդրոնները իրենց տուած մանրամասնութիւններուն մէջ ըսին նաեւ թէ ծովէն հանուած դիակները մերկ էին։ "Ազդակ" ակումբի ասուլիսին այս մասին ալ հարց տրուած է Դ. Աղբաշեանին։ "Մարդը 90 տոկոսով հեղուկից է կազմուած։ Ֆիզիքական օրէնքների համաձայն հեղուկը չի սեղմւում։ Եթէ մարդը գլխով խփւում է որեւէ տեղի, ամբողջ հեղուկը ոտքերից դէպի գլուխն է գնում, մարմնով ուժեղ «ալիք» է անցնում, որ պայթեցնում է հագուստը" եղած է անոր բացատրութիւնը։

Ասուլիսէն տրուած արձագանգին վերջին կէտը նիւթ ըրած է Սոչիի օդակայանին չունեցած կարելիութիւնները։ Անոնցմէ է վայրէջքի համար նախատեսուածներուն մէկ մասը։ Եթէ օդանաւ մը աննախատեսելի պատճառներով կը ստիպուի, կամ հրահանգ կը ստանայ երկրորդ շրջան մը ընելու, ատոր համար յատուկ կէտ նշանակուած կ'ըլլայ ու օդանաւը անկէ ետք չի կրնար վայրէջքի երկրորդ փորձ մը կատարել։ Ինչ որ ալ ըլլայ, պէտք է իջնէ։ Բայց հարցը այն է որ օդանաւ մը երբ երկրորդ շրջան ընելու ոչ մէկ կարելիութիւն ունի, պարտադրուած է էջք կատարելու, Սոչիի օդակայանին մէջ նման կացութեան անհրաժեշտ բոլոր սարքաւորումները, պայմանները չկան։

Օդանաւ մը ջախջախուեցաւ ու 113 հոգիէն ոչ ոք փրկուեցաւ։ Բոլորը գիշերուան խաւարին թաղուեցան Սեւ ծովու ջուրերուն մէջ։ Հարազատներու, ծանօթներու, նաեւ անծանօթներու սուգը, ցաւը մէկ պահու մէջ միացուց ամբողջ ժողովուրդը։ Յաջորդը հարցումներու տարափին պահն է. ամէն մարդ կ'ուզէ գիտնալ "ինչո՞ւ"ներուն, "ինչպէ՞ս"ներուն պատասխանները։ Դ. Աղբաշեանին ասուլիսը առաջին քայլ մըն է այդ ուղղութեամբ, բայց ամբողջովին գոհացում չի տար, քանի որ հիմնուած է վարկածներու, ընդհանուր տեսութիւններու վրայ։

Մինչեւ որ որոնումի աշխատանքները, գտածոներուն քննութիւնները կատարուին, առանց նկատումներու, հաշիւներու եզրակացութիւնները ըլլան ու հրապարակուին, հարցականները աշխարհին պիտի տիրեն ենթադրութիւնները, կասկածները։ Ո՞վ գիտէ որքան երկար ժամանակ հարկաւոր պիտի ըլլայ ամբողջական լուսաբանութիւնը ունենալու համար։ Բայց այդ բոլորէն անկախ պիտի ապրին, տեւեն սուգն ու ցաւը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Վ. ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Զօրեան Հիմնարկէն կը տեղեկանանք որ փրոֆ. Վահագն Տատրեան այս վերջին երկու շաբաթներուն հրաւիրուած էր տալու շարք մը դասախօսութիւններ Հայկական Ցեղասպանութեան 91ամեակին առթիւ։ Առաջին ելոյթը տեղի ունեցաւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Նիւ Եորքի կեդրոնի ընդարձակ լսարանին մէջ, ուր հաւաքուած էին 300ի մօտ շատ մը ազգերու դիւանագէտներ, ինչպէս եւ ամերիկահայ գաղութի զանազան կազմակերպութիւններու ղեկավար տարրեր ու Կիլիկեան Թեմի առաջնորդ՝ Օշական Արք.ի գլխաւորած պատուիրակութիւնը։ Օտար դիւանագէտներու ներկայացուցած երկիրներն էին ի միջի այլոց, Աւստրիա, Աւստրալիա, Գանատա, Չեխիա, Դանիա, Ֆրանսա, Վատիկան, Իտալիա, Լիբանան, Նորվեկիա, Զուիցերիա։ Դասախօսական այս արտակարգ ձեռնարկին հանդիսավարն էր Նիւ Եորք Թայմզ օրաթերթին խմբագիրներէն՝ Օր. Անտրէա Գաննարէլ։ Տոքթ. Տատրեանէն զատ հրաւիրուած էին ելոյթ ունենալու փրոֆ. Եաէլ Տանիէլի որ խօսեցաւ Ռուանտայի ցեղասպանութեան մասին, եւ փրոֆ. Խուան Մենտէզ, որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան գլխաւոր վարիչ՝ Քոֆի Անանի իրաւական խորհրդականն է։

45 վայրկեան տեւող ելոյթին մէջ Տատրեան հանգամանօրէն բայց կուռ ոճով եւ առանց որեւէ նօթի օգնութեան, բացատրեց Հայկական Ցեղասպանութեան ծագման, կազմակերպման եւ իրագործման փուլերը եւ ատոնց ազգակործան հետեւանքները։ Շեշտը դրաւ այն հետեւանքներուն վրայ ուր զանգուածային բնաջնջումին չափ կարեւոր նկատեց այդ մեծ ոճիրին անպատժելի մնալու հանգամանքը։ "Սա, ըսաւ ան, դարձած է եւ կը մնայ վերապրողներու եւ անոնց ժառանգորդ սերունդներու մնայուն մղձաւանջը քանի որ 90 տարիէ աւելի է որ ոճրագործները եւ ատոնց հետեւորդները յամառօրէն եւ վայրագօրէն կը շարունակեն ուրանալ Մեծ Ոճիրը"։

Բայց, ինչպէս հասարակ երեւոյթ դարձած է վերջերս, թրքական միջամտութիւն մը անախորժութիւն ստեղծեց ձեռնարկին վերջաւորութեան։ Անգարայէն յատուկ առաքելութեամբ եկած էր այդտեղ Պետական Համալսարանի դասախօս եւ Հայկական Ցեղասպանութեան ուրացումի նիւթին նուիրուած իր բազմահատոր գործերով ծանօթ հեղինակ Թիւրքքայա Աթաէօվ։ Ըստ պատշաճութեան եւ նախընտրական կարգով իրեն արտօնութիւն տրուեցաւ հարցադրում ընելու եւ իբրեւ ունկնդիր մասնակից՝ երեք վայրկեանի մէջ ամփոփելու իր ըսելիքները։ Բացայայտ չուարումով մը այս համալսարանական դասախօսը սկսաւ անկապ խօսքերով հակաճառութիւն ընել. հանդիսավարը երկու-երեք անգամ ազդարարեց որ իր ըսելիք հարցադրումը ամփոփ կերպով ներկայացնէ։ Բայց ան շարունակեց իր անյարիր խօսքերը, հարկադրելով հանդիսավար Գաննարէլը որ զինքը լռեցնէ եւ արգիլէ շարունակել։ Թուրքիա վերադարձին Թուրք լրատու աղբիւրներուն Աթաէօվ բոլորովին խեղաթիւրուած եւ նոյնիսկ կարգ մը ստայօդ լուրերով փորձեց իր խայտառակ ձախողութիւնը արդարացնել։

⁂

Չեխիոյ մայրաքաղաք Փրակայի մէջ փրոֆ. Տատրեան ունեցաւ երկու ելոյթներ։ Առաջինը տեղի ունեցաւ համալսարանին մէջ որուն, ի միջի այլոց, ներկայ գտնուեցան ստուար թիւով հայերէն լեզուի եւ գրականութեան դասընթացքներուն հետեւող չեխ ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ. ասոնցմէ ոմանք նոյնիսկ կը հետեւին գրաբարի դասընթացքին։ Երկրորդ դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ միջազգային գիտաժողովի մը շրջանակին մէջ, որուն համար Տատրեան հրաւիրուած էր իբրեւ գլխաւոր ատենախօս։ Գիտաժողովին վայրն էր չեխական խորհրդարանի պալատին մեծ լսարանը, որ ամբողջութեամբ լեցուած էր ունկնդիրներով. ուսանողներէ զատ կային համալսարանի դասախօսներ, պետական պաշտօնեաներ եւ կարգ մը խորհրդարանական երեսփոխաններ։ Ներկայ էին նաեւ դրացի Սլովաքիայէն հայասէր երկու խորհրդարանականներ, որոնք նոյնպէս կ'աշխատին Հայկական Ցեղասպանութեան խորհրդարանային ճանաչման համար։ Տատրեանի նիւթն էր "Հայկական Ցեղասպանութեան փաստարկումը ըստ թրքական պաշտօնական աղբիւրներու"։ Այս գիտաժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին գործոց փոխ նախարար տոքթ. Արման Կիրակոսեան, Գերմանիայէն տոքթ. Թեսա Հոֆման, Ֆրանսայէն Հիլտա Զօպոյեան եւ Թուրք այլախոհ Ելտա Խօզճան։ Իրենց հակիրճ խօսքերով մասնակցեցան նաեւ կարգ մը չեխ մտաւորականներ։ Խօսք առաւ նաեւ մեծ հայասէր Լեփսիուսի թոռը՝ տոքթ. Մանֆրէտ Աշքէ-Լեփսիուս։

⁂

Փրոֆ. Տատրեանի յաջորդ ելոյթը կազմակերպուած էր ամերիկեան աշխարհահռչակ Հարվըրտի համալսարանին մէջ, Ապրիլ 17ին։ Այս ձեռնարկին իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ հանրածանօթ Թուրք այլախոհ գիտնական փրոֆ. Թանէր Աքչամ, որ ներկայիս Մինեսոթայի համալսարանին մէջ կը պաշտօնավարէ իբրեւ այցելու դասախօս։ Մէկ ժամ տեւող իր դասախօսութեան մէջ, որ նոյնպէս կը տրուէր առանց որեւէ նօթի օգնութեան, Տատրեան վերլուծեց թրքական ուրացումին դրդապատճառները, ցեղասպանութեան ջախջախիչ փաստերու լոյսին տակ։ Ան կրկին անդրադարձաւ անպատժելիութեան մռայլ իրականութեան եւ ատոր տեղի տուած թրքական ուրացումի հիւանդագին դիրքորոշումին։

Իր հիմնական թէզերէն մին այն էր որ թրքական ժխտողական եւ ուրացող պատմագիտութիւնը յանցաւորի թաքուն խորամանկութեամբ ցարդ անտես կ'առնէ եւ լռութեամբ կ'անցնի այն հսկայ փաստակոյտերուն վրայէն, որոնք հաւաքուեցան, դիզուեցան եւ գործածուեցան թրքական Պատերազմական ատեանին կողմէ. նախքան Մուսթաֆա Քէմալի մէջտեղ ելլելը, այդ Ատեանը երկու տարուան ընթացքին, 1919-1921, դատական հետապնդումով վճիռներ արձակեց, միանգամայն հրապարակելով Թուրք պետական պաշտօնական ջախջախիչ փաստաթուղթեր։ Քէմալականներու Իսթանպուլ ներխուժումովը ատոնք անհետացան եւ ատոնց խօսքը անգամ չըլլար այսօր Թուրքիոյ մէջ։

Ուսանողներով, դասախօսներով եւ ստուար թիւով ներկայ հայ ունկնդիրներով լեցուած լսարանը երկարատեւ ծափերով գնահատեց տրուած դասախօսութիւնը։

ԻՐԱԶԵԿ

Livres reçus

LES PASSAGERS D'ISTANBUL

ESTHER HEBOYAN

Editions Parenthèses,
Marseille 2006

(Esther Heboyan est née à Istanbul en 1955. Après des études de lettres et de journalisme à Paris et aux Etats-Unis, elle est devenue maître de conférence en littérature américaine à l'université d'Artois à Tours. Ses essais, ses traductions (notamment des ouvrages de Nedim Gürsel) et ses nouvelles sont des manifestations de son expérience de l'exil et des rencontres culturelles entre les mondes arménien, turc, français et américain).

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՇԱՐԱՆԹՕՆ-ԼԸ-ՓՈՆ

Այս տարուան՝ 1915ի ցեղասպանութեան ոգեկոչումներու կարգին, Ապրիլ 25ին տեղի ունեցաւ Շարանթօն-Լը-Փոն քաղաքի (փարիզեան արեւելեան արուարձան) յուշարձանին առջեւ ամփոփ հանդիսութիւն մը, կազմակերպուած Մանտ-Վալէի Հայկական Մշակութային Միութեան (Աքամ) ու տեղւոյն քաղաքապետութեան կողմէ։

Նախ, յիշենք թէ յուշարձանը խաչքար մըն է, հայաստանցի Ռուբէն Եսայեանի ստեղծագործութիւնը։ Ռոժէ Զրբաշեանի կողմէ նուիրուած է քաղաքին, զետեղուած դպրոցի մը առջեւ գտնուող պարտէզի մը մէջ։ Ներկայ էին ազգակիցներու կարգին շատ մը Ֆրանսացի ու Հայ անձնաւորութիւններ։

Տիկ. Անի Փիլիպպոսեան՝ նախագահ Աքամի, բացաւ հանդիսութիւնը, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն ու մանաւանդ քաղաքապետութեան ու Պ. Ժան-Մարի Պուէթոնին, քաղաքապետ ու խորհրդական Վալ-տը-Մառնի շրջանին եւ անմիջապէս խօսք տուաւ անոր։ Պ. Պուէթոն իր հակիրճ ուղերձին մէջ յայտնեց անգամ մը եւս, թէ ինք զօրավիգ է Հայ դատին։ Յետոյ, Աքամի վարչութեան կողմէ Պ. Ալպէր Գալայճեան, խորհրդական Սէն Թ'Ուէն քաղաքի խորհրդարանին, ոտանաւորներու մէջբերումով յուզիչ ճառ մը կարդաց։

Ներսէհ Ծ. Վրդ. Փապուճեան, Ալֆորվիլի առաքելական եկեղեցիին հովիւը, մեր նահատակներուն համար աղօթք մը արտասանեց, որմէ ետք սարկաւագներու ընկերակցութեամբ քանի մը շարականներ երգեց։ Հանդիսութեան աւարտին Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ կրթարանի փոքր աշակերտներ քանի մը երգեր հրամցուցին Պ. Եորվանձեանի ղեկավարութեամբ։

Մինչ այդ, Աքամի կողմէ ծաղկեփունջ մը զետեղուած էր խաչքարին, ի յիշատակ 1915ի մեր զոհերուն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍ

Հայկական Ցեղասպանութեան 91րդ տարելիցը ոգեկոչուած է այլազան ձեռնարկներով։ Ապրիլ 23ի կէսօրէ ետք, Մոնթեպելլոյի Ապրիլեան Յուշարձանին առջեւ տեղի ունեցած է Հայկական Ցեղասպանութեան 91րդ տարելիցի ոգեկոչման Միացեալ Մարմնի կազմակերպած քաղաքական հաւաքոյթը, մասնակցութեամբ հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն, պետական պաշտօնատարներու, հայկական զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու եւ հոծ բազմութեան։ Ցայտագիրը վարած է Գալիֆորնիոյ խորհրդարանի անդամ Ճէքի Գոնչիլեան-Սփիր։ Խօսք առնելով Լոս Անճըլըսի քաղաքապետը՝ Անթոնիօ Վիարայկոսա, մեծ վրդովումով անդրադարձած է Ամերիկայի Հայաստանի դեսպան Ճան Էվընզը տուն կանչելու պետական քարտուղարութեան որոշումին։ Ան դիտել տուած է թէ հպարտ կը զգայ ինքզինք, որ ամերիկացի դիւանագէտ մը կրցած է ճշմարտութիւնը խօսիլ մարդկութեան դէմ կատարուած մեծագոյն ոճիրներէն մէկուն մասին, անուանելով զայն իր բուն անունով՝ Ցեղասպանութիւն։ Զօրակցական խօսքերով հանդէս եկած են պետական պաշտօնատարներ՝ Ջաք Ջէնկ, Լորեթա Սանչէզ, Էտըմ Շիֆ, Ճէք Սքաթ եւ Գալիֆորնիոյ խորհրդարանի անդամներ։ Սրտի խօսքով հանդէս գալով Թուրք հրատարակիչ Ռակըփ Զարաքօլու նշած է, թէ ինք տարբեր ձայն մըն է Թուրքիայէն, մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ արդարութեան ձայնն է եւ հոս եկած է կիսելու հայութեան ցաւը եւ տառապանքը, որոնք կը շարունակուին 91 տարիներէ ի վեր։ Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ փրոֆ. Փիթըր Քաուի, վեր առած է (հայերէն) մարդկային ընկերութեան մտաւոր եւ հոգեւոր ձեռքբերումները Ի. դարուն եւ այս ամէնուն հակադրած է մարդու ձեռքով մարդոց դէմ գործուած աննկարագրելի ոճիրին ահաւորութիւնը։ Հանդիսութիւնը վերջ գտած է հոգեհանգստեան արարողութեամբ։

⁂

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ ՔԱՅԼԱՐՇԱՒԸ

Այս տարի եւս Միացեալ Հայ Երիտասարդներու կոչին ընդառաջելով շուրջ 50 հազար Հայեր մասնակցած են Հոլիվուտի պողոտաներուն վրայ կազմակերպուած քայլարշաւին, պարզելով Հայկական Ցեղասպանութիւնը դատապարտող պաստառներ։ Քայլարշաւի աւարտին գործադրուած է յայտագիր մը, զոր վարած են Երիտասարդներու ղեկավարներէն Յովիկ Խաչիկեան եւ իր ընկերները։ Խօսք առնելով Խուզարքի առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկ. Չուլճեան շնորհակալութիւն յայտնած է աշխարհի այն պետութիւններու ղեկավարներուն, որոնք քաջութիւնը ունեցան ճշմարտութիւնը խոստովանելով ճանչնալու Հայոց Ցեղասպանութիւնը եւ դատապարտելու Թուրքիան։ Հակիրճ խօսքերով հանդէս եկած են Վիգէն Զալըմեան, Օշին Քէշիշեան, Շահէ Քէօրօղլեան, Կլէնտէյլի քաղաքապետարանի անդամ Ֆրանք Քինթերօ եւ Արմէն Զատիկեան։ Քաղաքական հաւաքոյթի գլխաւոր բանախօսը եղած է հրապարակագիր Ցարուճ Սասունեան, որ նշած է թէ Ցեղասպանութեան փաստը ճանաչման կ'արժանանայ բազմաթիւ նոր երկիրներու, միջազգ. կազմակերպութիւններու և գիտնականներու կողմէ, աւելցնելով որ "մեր պահանջքները յստակ են։ Արդարութիւն մէկուկէս միլիոն մեր անմեղ նահատակներուն, հատուցում բռնագրաւուած կալուածներու եւ հողերու համար"։ Խօսք առած է նաեւ քայլարշաւին մասնակցող Թուրք հրատարակիչ Ռակըփ Զարաքօլու։

⁂

ՅՈՅՑ՝ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Նոյն օրը, Ապրիլ 24ի կէսօրէ ետք, պահանջատիրական ցոյց մը կատարուած է Լոս Անճըլըսի Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, կազմակերպութեամբ Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան։ Խօսք առած են Դրօ Չէքիճեան եւ Շողեր Ասլանեան։

⁂

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ապրիլ 23ին, Կլէնտէյլի քաղաքապետարանը կազմակերպած է Հայկական Ցեղասպանութեան պաշտօնական ոգեկոչումը, "Ալեքս" թատերասրահին մէջ։ Բացումը կատարած է թաղապետական խորհուրդի անդամ Րաֆֆի Մանուկեան։ Ցայտագիրը վարած է խորհուրդի անդամ Արա Նաճարեան։ Խօսք առած է 92ամեայ բեմադիր Մայքըլ Ցակոբեան, յայտնելով որ կը պատրաստէ նոր փաստանկար մը Հայոց Ցեղասպանութեան մասին։ Ցուցադրուած է իր՝ "Գերմանիան եւ գաղտնի ցեղասպանութիւնը" փաստանկարը, որ կը պարզէ Գերմանիոյ մեղսակցութիւնը։ Զօրակցութեան խօսքերով հանդէս եկած են քաղաքապետ Տէյվ Վուիվըր եւ Գոնկրէսի անդամ Էտըմ Շիֆ։ Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է Վարդան եւ Սիրանոյշ Գէորգեանի պարախումբը։

ԼՐԱՏՈՒ

«ԴԱՐՁ Ի ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Մշակութային միութեան "Ռուբէն Մամուլեան" շարժանկարի ակումբը Ապրիլ 28ի ցուցադրութիւնը նուիրել էր Փէա Հոլմքիստի "Դարձ ի Արարատ" ժապաւէնին։ Շուէտացի վաւերագրողը հայկական հարցի մասին ինքնօրինակ մօտեցում էր ցուցաբերել։ Վաւերագրական ճշգրտութեամբ փորձել էր համադրել չահագրգռուած բոլոր կողմերի կարծիքները։ Ժապաւէնում ստուգանաբար աչքի առջեւ է յառնում Սփիւռքը աշխարհագրական տարբեր բնօրրաններով։ Նիւ Եորք, Փարիզ, Պէյրութ, Թուրքիա։ Գաղափարական տարաբնոյթ հոսանքների մարդիկ խօսում են Հայ դատի իրենց ըմբռնման մասի։ Պէյրութի Պուրճ Համուտի ինքնապաշտպանումը, քաղաքական դէմքեր, կուսակցական գործիչներ, Թուրքիոյ հեռաւոր անկիւններից մէկում բնակուող հայ մամիկը, որը միայն աղօթել գիտէ հայերէն եւ սուրբ մատեանքի պէս պահում է Նարեկը, Ասալայի Պելկրատի Թուրք դեսպանին ահաբեկիչը, բանաստեղծ Գէորգ Էմինն ու իր որդին, Գարեգին կաթողիկոսը։

Ժապաւէնը նկարահանուել է 1989ին։ Բայց այժմ էլ մնում է այժմէական ու անսպառ հետաքրքրութեամբ է դիտւում։ Յատկապէս Թուրքական կողմին յատկացուած ժապաւէնի պատկերները առանձնակի արդիական չեշտ ունեն։ Շուէդացի վաւերագրողի Թուրք խօսակիցները արտայայտւում են Գեմբրիճի կամ Հարվարդի անգլերէնով։ Երեսներին ժպիտ։

Երբ ժապաւէնի հեղինակը հարցնում է նրանցից մէկին Տէր-Զօրի մասին, սահմռկեցուցիչ պատասխան է հետեւում։

– Տէր-Զօ՞ր։ Ի՞նչ Տէր-Զօր։ Ես չգիտեմ նոյնիսկ ո՞ւր է գտնւում այդ վայրը...

... Երեսին նոյն ժպիտը։ Նոյն չհանւող դիմակը, Գէմբրիճի կամ Հարվարդի նոյն անգլերէնը։ Եւ ուրացման նոյն սինիկ հաճոյքը։ Տէրդ խնդա Եւրոպա։ Իսկ եթէ վաղը գերմանացին ասի.

– Պուխընվա՞լտ։ Ի՞նչ Պուխընվալտ։ Ես չգիտեմ թէ ո՞ւր է այդ Պուխընվալտ կոչուածը։

Ուրացումը վարակիչ է։ Մանաւանդ Եւրոպա մտնող Թուրքի ուրացումը։ Այսքան։

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

Գարնանային առաւօտը խոստանում էր պայծառ եւ արեւոտ օր։ Կուշտ կերած մեր ձիերը արագ քայլերով բարձրանում էին քարոտ արահետը եւ ամէն քայլափոխին փնչում։ Քրտինքից խոնաւացել էր ձիերի մուգ-կապոյտ վիզը։

Արահետն օձապտոյտ ոլորւում էր։ Ինչքան հեռանում էինք գիւղից, այնքան աւելի խտանում էր անտառը, հանդիպում էինք հաստաբուն ծառերի, որոնց ճիւղերն իրար էին խառնուել եւ կախուել արահետի վրայ։ Յաճախ էինք կռանում թամբից, գրկում ձիու վիզը, որպէսզի կախ ընկած ճիւղերը չքերծէին մեր դէմքը եւ փշերը չծակծկէին։

Լուռ էինք։ Ես մտրակի ծայրով զարկում էի ծառերի տերեւներին, պոկում տերեւները կամ թափահարում ծառի կախ ընկած ճիւղերը, եւ գիշերուայ ցօղը անձրեւի նման թափւում էր ձիու վրայ, ինձ վրայ։

Ընկերս կամաց սուլում էր մի երգ եւ ձիու քայլերի համեմատ թամբի վրայ օրօրւում։

– Այս կածանով տասներկու տարի առաջ գնացի Զորագիւղ,– ասաց ընկերս։ Թւում էր, թէ ինքն իրեն էր խօսում։

Նայեցի նրան։ Ժպտում էր. կարծես միտն էր ընկել մի երջանիկ դէպք, որին ականատես են եղել արահետը եւ հին անտառը։

Ես հարցրի, թէ ո՞ր քամին էր վրան շպրտել հեռու ձորերում ընկած այն գիւղը։

– Հէնց այդ օրը բանտից նոր էի դուրս եկել։ Տասնեօթ – տասնութ տարեկան երիտասարդ էի։ Այնքան եռանդ ունէի աշխատելու եւ այնպիսի կորով... եթէ մընացած լինէ՛ր այդ երիտասարդութիւնը։

Արահետը վերջացաւ եւ անտառի խորքում խառնուեց աւելի լայն ու փափուկ ճանապարհի, որ գալիս էր գետերի հովիտներից։ Ձիերը կանգ առան, խոր շնչեցին եւ ապա շարունակեցին քայլերը։

– Գիտես, երբեմն մարդու յիշողութեան մէջ մի դէմք այնպէս է մեխւում, որ տասնեակ տարիներ յետոյ էլ յիշում ես նոյնքան պայծառ, ասես երէկ ես տեսել։ Մարդ մոռանում է անունը, տեղն ու տարին, թէ երբ է տեսել այդ գլուխը, աչքերը. կարծես մինչեւ մահ-վերջման անջնջելի պիտի մնայ այդ առաջին տպաւորութիւնը։

Նա ինձ չթողեց որ հարցնէի այդ դէպքի եւ նրա անջնջելի տպաւորութեան մասին, որ այդ րոպէին լոյս էր տալիս նրա յիշողութեան մէջ, ինչպէս արեւի ոսկէ շողը՝ ծառերի մթնում։

– Շատ պարզ յիշում եմ այն օրերը, երբ որոշեցի Զորագիւղ գնալ։ Հարկաւոր էր քաղաքից հեռանալ, միաժամանակ չերեւալ այնտեղ։ Եւ սիրով ընդունեցի բարեկամիս առաջարկը՝ ուսուցիչ լինել այդ հեռու գիւղում։ Երկու միտք ինձ ոգեւորում էր։ Նախ՝ որ ոչ մի աչք չի հետեւի, հետքերս չի փնտռի, եւ երկրորդ՝ գիւղում պիտի աշխատէի։

Երբ որ դպրոցների տեսուչն ինձ պատմեց Զորագիւղի մասին, թէ տեղն անառիկ է, օդը լաւ, կողքին մթին անտառներ կան որտեղ առատ է որսը, ես իսկոյն համաձայնեցի։ Կարծեմ նոյն օրն էլ ճանապարհ ընկայ։

...Ձմրան սկիզբն էր, ձիւնը նոր էր եկել։ Գիշերը հասանք հէնց այս արահետին եւ բաժանուեցինք անտառի գլխաւոր ճանապարհից։ Լուսնեակի տակ ձիւնը շափաղ էր տալիս, ասես սպիտակ մարմար էր, որի մէջ արտացոլւում էին ծառերի սեւ բները։ Զորագիւղի ձիապանը արահետի գլխից մատը մեկնեց ներքեւի ձորը.

– Հրէն է՛, մեր գիւղը։

Ձիւնի սպիտակութեան վրայ վերեւից ես նշմարեցի փոքրիկ սեւ կէտեր։ Գիւղի տներն էին, խոտերի եւ աթարի դէզերը։ Մի տան պատուհանից ճրագի սպիտակ լոյս էր երեւում, կարծես այդ մթին ըստուերների մէջ մոլորուել էր մի մանրիկ աստղ։ Մի քիչ իջանք լանջով, եւ լսելի եղաւ շան զրնգան հաչոցը, որ անտառում արձագանգ էր տալիս, ինչպէս կացնի զարկերը։

– Էն մեր Բողարի ձայնն է,– ասաց ձիապանը։ Ձին էլ կարծես հասկացաւ, որ գիւղը մօտ է, որ Բողարն է հաչում, եւ քայլերն արագացրեց։

Իսկ ինձ թւում էր, թէ գնում եմ շատ հեռու երկիր, որի մասին հէքեաթի պէս պատմում էր աշխարհագրութեան դասատուն։ Մանուկները յաճախ ցնորւում են հեռաւոր երկրների մասին, ուր կարմրամորթ մարդիկ են ապրում, ծառերի վրայ՝ գոյնզգոյն փետուրներով թռչուններ։ Եւ երբ նրանք տնից հեռանում են, նրանց թըւում է, թէ շատ մօտ է ցնորքի այդ աշխարհը։

Ես էլ այդպէս էի մտածում, թէեւ արդէն պատանի էի։ Երեւի անտառն էր այդպէս տրամադրում, ձմեռային գիշերուայ վեհութիւնը, քառաժայռերի անձեւ կերպարանքը եւ այն անորոշ ձայները, որ գալիս էին ձորերից ու անտառից։ Գուցէ եւ յոգնածութիւնն էր մշուշել իմ գիտակցութիւնը։ Չեմ յիշում, միայն գիտեմ, որ առաջին անգամ Զորագիւղ գալը դարձաւ իմ կեանքի լաւ գիշերներից մէկը։

Ձիապանն ինձ տարաւ իրենց տունը։ Ինչպէ՛ս անոյշ մրափեցի թոնրի մօտ, քուրսու վրայ։ Բաւական ուշ աչքս կիսաբաց արի ու նայեցի երդիկին։ Ձմրան գիշերից մի քիչ դեռ կար։ Ես նորից փաթաթուեցի վերմակի մէջ, ոտքերս կախեցի տաք մոխրի վրայ, եւ քնի ու երազի սահմանում օրօրուեց անիրական աշխարհը։

Ամաչեցի, երբ աչքերս բաց արի։ Վաղուց զարթնել էին միւսները եւ սպասում էին ինձ, որպէսզի թոնիրը վառեն։

Դուրս եկայ. բակից տեսայ գիւղը, գիշերուայ մեր ճանապարհը։ Հաւարնի մօտ Բողարը հաչեց ինձ վրայ։ Նրա հաչոցն այլեւս ահաւոր արձագանգ չունէր, եւ ոչ էլ կախուած ժայռերն էին ահեւ։ Ձիւնի վրայ, կտուրների կարասների վրայ շողում էր ձմեռուայ նարնջագոյն արեւը՝ երդիկներից ծուխ էր բարձրանում։

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

չեն պահանջած իրմէ քաղաքական դէմքերու մասին (իմա՝ Սարքոզի) եւ մեղադրանքները կը նկատէ Ժ.-Լ. Ժերկորէնը եւ Իմատ Լահուտը, որոնք բուն պատասխանատուներն են, սկիզբէն: Լահուտ, համակարգողը (ոչ մէկ կապ ունի Լիբանանի Նախագահին հետ) չատ ցնցուած է, նաեւ վախցած եւ Մայիս 14էն հիւանդանոց փոխադրուած է: Ամէն պարագայի մէջ, ամէն օր կը հաստատուի որ բաւական դժուար է հասկնալ այս թերթօնին մանրամասնութիւնները, ինչ որ բացայայտ է այն է որ Ե. Հանրապետութեան ամէնէն ծանրակշիռ հարցն է, որ լուծում կը պահանջէ պետական բարձր մակարդակի վրայ:

ԻՐԱՔԻ մէջ, Մայիս 14էն ռմբափորձերու շարք մը գործադրուած է 40 մեռեալ պատճառելով: Ամէնէն մահացու արարքը գործուած է Պաղտատի օդակայանը, ուր կը գտնուի նաեւ ամերիկեան բանակին կեդրոնավայրը: 40 մեռեալներէն զատ, կան նաեւ 80 վիրաւորներ:

ՍԱՆ ՓԱՈԼՈՅԻ (Պրազիլ) մէջ, ոճրային մեծագոյն կազմակերպութիւնը յարձակման ենթած է ոստիկանութեան դէմ եւ առաջին յարձակումներէն ետք 52 մեռեալ կար: Սան Փաուլոյի կառավարիչին համար այս հակադարձութիւնը հետեւանք է 765 բանտարկեալներու փոխադրութեան խիստ ապահովութեան բանտի մը մէջ, որպէսզի աւելի դիւրանայ հսկողութիւնը: Միաժամանակ կազմակերպութիւնը ապստամբական շարժումներ առեղծած է բանտերուն մէջ: Կը թուի որ ոճրային կազմակերպութեան այս յարձակումներ նպատակ չունին բանտարկեալներուն վիճակը բարելաւելու, ինչ որ անցեալի նրպատակն էր, այլ իր իշխանութիւնը տարածելու արտաքին ճակատին վրայ:

ՍՈՄԱԼԻԻ մայրաքաղաքին՝ Մոկատիշիոյի մէջ, իսլամապաշտ քաղաքազօրքերու եւ ամերիկամէտ տարրերու միջեւ բուռն կռիւներէն վերջին քանի մը օրերու ընթացքին 80 հոգի մեռած է:

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS

Les Spécialistes des Voyages en Arménie

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

Paris ▶ 01 42 96 10 10 | Lyon ▶ 04 78 60 13 66 | Marseille ▶ 04 95 09 30 60

armenie@saberatours.fr | sevan@selectour.com | marseille@wasteels.fr

www.saberatours.fr

Association Arménienne d'Aide Sociale

ՀՐԱՒԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները

Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
Ժամը 20.30ին

Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ 77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը:

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին, իրենց թեկնածութիւնը ղրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան ստորենեակի հասցէին:

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :

Jeudi 22 juin 2006 à 20h30
au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard le **26 mai 2006.**

Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆՈՒԷՐ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի "Նայիրի" մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհին՝ Թամարա Արսլանեանի մահը եւ որուն յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ապրիլ 29ին տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Վարչութիւնս խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր զաւակներուն՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեաններին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Արսլանեանին եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ քոյրերուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

Այս առթիւ վարչութիւնս կ'ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.– Համազգային Ճեմարանին 60 Եւրօ, տեղւոյն եկեղեցւոյ 40 Եւրօ:

☐

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները 54րդ պատգամաւորական ժողովին առթիւ.– Տիկին Մարալ Գարաօղլանեան 56 Եւրօ, Տիկին Նազելի Ֆուրթիւն 100 Եւրօ, Տիկին Փ. Արմաղանեան 200 Եւրօ:

☐

CHAVILLE

Soirée Cabaret

La Section «Ter Tavtian» de Chaville organise le samedi 20 mai à partir de 20 heures une **Soirée Cabaret** avec **Alain POSTURE**, imitateur et **GIGI** Fleur de Montmartre, chanteuse et ambiance arménienne animée par Philippe et Vartan, à l'Atrium; 3 Parvis Robert Schuman, Chaville.

☐

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— **Araxie :** 01 39 83 71 19.

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

CINE-CLUB

Ciné-Club
Rouben Mamoulian / UCFAF
sous le parrainage
de **Robert Guédiguian**, réalisateur

Vendredi 19 mai à 20h30

SOIRÉE AZNAVOUR

TIREZ SUR LE PIANISTE
de François Truffaut
avec Charles Aznavour
et Marie Dubois
Musique : Georges Delarue

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

A.A.A.S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956
recherche

DIRECTEUR(TRICE)
DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arménennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀ

Պատմող արուեստագէտներ՝
(երկլեզու)

ԱՆՆ ՄՈՆԹԱՆԺ և ԱՆՆԱ ՄԵԽԻԿԵԱՆ

կը ներկայացնեն հայ եւ օտար մշակոյթներէ պատմուածքներ, երաժշտական գործիքներու ընկերակցութեամբ:

Ուրբաթ, Մայիս 19, ժամը 20.45ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris
Տախքերու մասնակցութիւն՝ 5 Եւրօ:

LES 3 A
présente

TSAV'T DANEM

(JE PRENDS TON MAL)
Un documentaire
d'Antoine CHAUDAGNE
et Stéphanie BOYER
(2004 / 52 minutes)

Projection en présence des réalisateurs
Trois portraits arméniens en 2004

Vendredi 19 mai
à 20 heures 30
12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille
Participation 5 Euros
au profit du Village de KOTY
(Région du Tavush Nord/ Est de l'Arménie)

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գինները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

«ԱԿՆ»Ի ՀԱՄԵՐԳ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ "Ակն" երգչախումբը ղեկավարութեամբ Արամ Քերովբեանի, ելոյթ կ'ունենայ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 17-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի վարչութիւնը կը կազմակերպէ Եւրոպայի մէջ - շրջանային ֆութպոլի եւ պասքէթի մրցաշարք, բաժակ՝ "Սուրէն Մուրադեան":

Մրցաշարքին կը մասնակցին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի շրջաններն ու զանազան մարզական միութիւններ՝ Լոնտոն, Ալմելօ (Հոլանտա), Սթօքհոլմ (Շուէտ), Գերմանիա եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս:

Մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի Յունիս 3 եւ 4ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
I rue Rabelais 92130 Issy-les-Moulineaux.

●

Իսկ Կիրակի, Յունիս 4ի երեկոյեան, ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն, տեղի կ'ունենայ խրախճանք - պարահանդէս, Իսի-լէ-Մուլինոյի P.A.C.I. սրահին մէջ,
25 avenue Victor Cresson 92130:

Երեկոն կը խանդավառէ " Ա Ն Ի " նուագախումբը:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.– 01.44.05.17.77 կամ 06.80.88.12.24

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 17
MERCREDI
17 MAI
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·455 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21·455

«ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԴԷՄ Է ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ» Կ'ԸՍԷ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

Ֆրանսայի Անգարայի դեսպանը Փ. Փուտատ ընդդիմութեան երեսփոխանի մը հրաւէրով գացած է Թոքատ, նոյն առիթով այցելած քաղաքին կուսակալին: Այս վերջինը իրենց հարց տուած է Մայիս 18ի քուէարկութեան մասին: Փուտատ պատասխանած է. "Կը յուսանք որ այդ քուէարկութիւնը չի վնասեր Ֆրանսա-Թուրքիա յարաբերութիւններուն: Քուէարկութեան դէմ է ֆրանսական կառավարութիւնը, որուն կեցուածքին մասին արդէն նախագահ Շիրաք յայտարարեց: Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները շատ երկար անցեալ մը ունին. վստահ եմ որ այդ յարաբերութիւնները պահպանելով աւելի եւս կը զարգացնենք":

Նոյն քուէարկութեան առընչութեամբ Բաքուի մէջ ալ հակաֆրանսական ցոյցեր սկսած են տեղի ունենալ: Ուսանողներ Թրքական դրօշակներով բողոքի ցոյցեր կատարած են ու Ֆրանսայի դեսպանատան առջեւ խմբուելով վարկաբեկող լոզունգներ վանկարկած:

Թուրքիոյ Բանուորական կուսակցութիւնը որոշած է Անգարայի Ֆրանսական դեսպանատան առջեւ եօրեայ հերթապահութիւն կատարել:

Ֆրանսայի, Պելճիոյ, Գերմանիոյ Թրքական կազմակերպութիւնները նամակներու, իմակներու, հեռապատճէններու տարափ կը տեղացնեն Ընկերվարական կուսակցութեան, նախագահ Շիրաքի, վարչապետին, Ներքին գործերու նախարարին: Ֆրանսայի ներկայացուցչութիւններուն առջեւ բողոքի ցոյցեր նախատեսուած են:

Ֆրանսայի մէջ ձեռնարկուած է Ազգ. Ժողովին դէմը, Գոնգորտի հրապարակին վրայ Թրքական դրօշակներով, Ֆրանքօ-Թրքական բարեկամութիւնը յիշեցնող, "Օրէնքի մը' վերածէք ցեղասպանութեան ստը" արձանագրութեամբ պաստառներով "Բարեկամութեան հերթապահութիւն" մը կատարելու:

Ցեղասպանութեան ուրացումը պատժող օրինագիծին քուէարկութեան նախօրեակին գործի լծուած են Թրք. ուրացումի ջատագովին Ջուր լեցնող պատմաբաններն ալ. Մայիս 16ի Թրքական թերթերը կ'արձագանգէին Մասաչուսէցի Համալսարանի քաղաքական գիտութիւններու մասնագէտներէն Կ. Լեւիի "Ճերուզալէմ Փոսթ"ին մէջ հրատարակուած, "Ցեղասպանութի՞ւն էր" խորագիրով գրութեան ուր չեշտըւած է թէ պատմութիւնը հարցադրողները ուրացողներ, ժխտողներ չեն:

ՊՈՆՏՈՍԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՅԻՍ 19

1919 Մայիս 19 Թուականը Թուրքիոյ Հանրապետութեան պատմութեան մէջ կը նշէ Անկախութեան պատերազմին սկզբնակէտը. այդ օրն է որ Մ. Քէմալ հայրենասիրական ճակատի հետեւորդներու հետ Պոլիսէն հասած է Սամսոն ու հայրենիքի փրկութեան պայքարին ձեռնարկած:

Յունաստան նոյն այդ Թուականը հռչակած է Պոնտոսի ցեղասպանութեան օր, պնդելով որ նշուած Թուականէն մինչեւ 1922 Թուրքերը բնաջնջած են Սեւ ծովու այդ ափերուն յոյն բնակչութիւնը որուն որպէս թիւ 300 հազար կը տրուի: Ոգեկոչումներու ընդարձակ ծրագիր մը նախատեսուած է. անոնք տեղի կ'ունենան Սելանիկի մէջ: Յունաստանի իշխանութեան դէմքեր, սկսած Արտաքին գործերու նախարարուհի Տորա Պաքոյաննիսէն, նաեւ ընդդիմութիւնը զօրակցութեան, չմոռնալու ուղերձներ կը յղեն, շեշտելով որ միջազգային հանրութիւնը պարտի ընդունիլ ու ճանչնալ այդ անցեալը: Կը պահանջուի նաեւ որ Թուրքիա պաշտօնապէս ներողութիւն խնդրէ, իսկ Եւրոպական Միութիւնը Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումը պայման նկատէ անոր անդամակցութեան:

Պահու մը երբ Անգարա 1915ին առընչուած ծանօթ զարգացումներուն դէմ աչխոյժ պայքար կը մղէ յատկապէս Ֆրանսայի դէմ, նոյն բնոյթի երկրորդ ճակատ մը կը բացուի իրեն դէմ. անոր պատճառած նեղութիւնը լաւագոյնս կը մատնէր "Միլլիյէթ"ի (Մայիս 16) խորագիրը. "Մէկ մ'ալ էր պակաս"...

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(16 mai)

«LA NEGATION EST LA PHASE ULTIME DU GENOCIDE; C'EST CE QU'ELIE WIESEL APPELLE "UN DOUBLE MEURTRE"»

ՎԱՆ կազմակերպութիւնը (Վիժիլանս Արմէնիէն գոնթրը լը Նեկասիոնիզմ) էջ մը ունի օրաթերթին մէջ, Մայիս 18ի օրինագիծին ներկայացման առթիւ, ուր կայ կախաղան բարձրացած անձի մը նկարը վիզէն կախուած Հայկական Ցեղասպանութիւն տողերով, կողքին ալ Էլի Վիզէլի նախադասութիւնը զոր յիշած է ամերիկացի համալսարանական մը՝ Տէպորահ Լիփշթատ, Շոայի եւ ժխտողականութեան մասնագէտ:

Génocide Arménien : chantage inacceptable de la Turquie

Depuis plusieurs jours, la Turquie tente de faire pression sur la France pour remettre en cause le vote par l'Assemblée Nationale d'une loi visant à protéger la mémoire des victimes du génocide arménien contre les attaques négationnistes dont elle fait l'objet.

Les sociétés françaises sont directement menacées de boycott par le premier ministre turc M. Erdogan. Des encarts de publicité sont financés à grand frais dans la presse française. Les parlementaires français font l'objet de campagnes agressives de courriels. Une manifestation nationaliste a été de nouveau autorisée par la Préfecture de Police de Paris, laissant craindre des débordements analogues à ceux de Lyon.

Face à cette montée de la propagande turque, le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) considère que cette ingérence d'un pays tiers dans les affaires de la France est inacceptable, la loi française étant du seul ressort de la société française.

«La Turquie est mal placée pour donner des leçons de liberté l'expression à la France» a déclaré Alexis Govciyan, président du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF), **surtout quand elles viennent d'un pays où la liberté d'expression est en permanence bafouée, comme en témoigne la condamnation de la Cour Européenne des Droits de l'Homme prononcée le 2 mai 2006. Il faut également rappeler que la Turquie a engagé des poursuites contre de nombreux journalistes et intellectuels comme Orhan Pamuk, pour atteinte à la dignité de la nation turque sous le seul prétexte qu'il avait reconnu l'existence du génocide arménien et les massacres des Kurdes en Anatolie. Pour notre part, nous demandons que la France, dont nous sommes les citoyens, sanctionne la négation d'un fait historique reconnu par la communauté des historiens et par la France».**

Les Français d'origine arménienne et tous ceux qui défendent la justice et la démocratie, demandent que la loi de la République française les protège contre les attaques négationnistes perpétrées par le gouvernement turc ou ses affidés telles que les récentes manifestations de Lyon et Berlin du 18 mars 2006 et comme le démontre la profanation du Mémorial du génocide arménien de Lyon.

Le CCAF appelle l'ensemble de la classe politique française à voter la propositon de loi visant à sanctionner pénalement la négation du génocide arménien qui sera examinée par l'Assemblée Nationale le 18 mai 2006. Il rappelle à un rassemblement de soutien aux élus de la République qui se prononceront en faveur de ce texte dont l'objet est de faire respecter la mémoire des victimes et la dignité des citoyens.

Paris, le lundi 15 mai

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՏԵՍՈՒՉԸ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Երեւանի Պետական համալսարանին մէջ Մայիս 15ին նոր տեսուչի ընտրութիւն կատարուած է. 41 քուէով ընտրուած է Արամ Սիմոնեան որ արդէն փոխանորդաբար կը վարէր այդ պաշտօնը: Թեկնածու էր նաեւ Գագիկ Ղազինեան: Ընտրութեան մասնակցած են համալսարանի խորհուրդի 72 անդամներէն 71ը որոնցմէ 41 հոգի ընտրեալին ի նպաստ քուէարկած է, 24ն ալ Գ. Ղազինեանի:

Նորընտիր տեսուչը Հանրապետական կուսակցութեան խորհուրդի անդամ է:

Ժ. ՇԻՐԱՔ ՄԻՏՔ ՈՒՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԹԱԼՈՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ

Արեւելեան կաթողիկէ եկեղեցիներու բազմաթիւ հովուապետեր առաջին անգամ ըլլալով հրաւիրուած են Փարիզ, Մայիս 15ին, "Լ'Էօվրը տ'Օրիան"ի հիմնադրութեան 150ամեակին առթիւ: Անոնց մէջ կան եօթը պատրիարքներ, որոնցմէ մէկն է կաթողիկէ Հայերու Ներսէս - Պետրոս ԺԹ. Թարմունի կաթողիկոս - պատրիարքը:

Անոնք նոյն օր հանդիպում ունեցած են նախագահ Շիրաքի հետ որ ըսած է. "Արեւելքի քրիստոնեաները ամէն շրջանի դէպի Եւրոպա երկարած կամուրջ մը եղած են եւ աջակցած մշակոյթներու երկխօսութեան, շատ աւելի կանուխէն քան երբ այդ երկխօսութիւնը միջազգային յարաբերութիւններու գլխաւոր դերակատարը մը վերածուած է: Այդ առումով անոնք աւելի քան երբեք իրենց տեղը ունին Միջին Արեւելքի մէջ":

Այդ հանդիպումին Ներսէս-Պետրոս ԺԹ. Ֆրանսայի նախագահին յիշեցուցած է Ղարաբաղի հարցը, ըսելով. "Ձեզի կը վստահինք յատկապէս Լեռնային Ղարաբաղի մէջ հանդարտ կեանք մը ունենալու համար": Ժ. Շիրաք ապահովութիւն տուած է որ կարելի բոլոր ջանքերը կը գործադրէ եւ միտք ունի Հայաստան երթալու Սեպտեմբերին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՑՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ հիւսիսը՝ Ճենինի մօտ 6 Պաղեստինցիներ սպաննուած են Մայիս 14ին, Իսրայէլեան բանակին կողմէ, որոնց մէջ Ճիհատի զինեալ Թեւին երկու պատասխանատուներ: Գործողութեան նպատակը եղած է ձեռք ձգել երկու զինուորական ղեկավարներ, երկուքն ալ 28 տարեկան: Իսրայէլեան բանակին բանբերը յայտարարած է որ բանակը նոր գործողութիւն մըն ալ կը պատրաստէ:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ծանր պատիժներու ատեանին առջեւ բացուած է նոյն քաղաքին Սանթա Մարիա իտալական եկեղեցին հովիւին ոճրագործին դատը: Ան 16 տարեկան պատանի մըն է, ամբաստանուած՝ ծրագրուած մարդասպանութեամբ եւ իրեն դէմ ցկեանս բանտարկութիւն պահանջուած է: Դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ գոցփակ:

ՊՈԼԻՎԻՈՅ նախագահը՝ Իվօ Մորալէս կարճ այցելութիւն մը կատարեց Փարիզ Մայիս 15ին, նախքան Ստրազպուրկ երթալը ուր հրաւիրուած էր Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ: Փարիզի մէջ զինք ընդունած են քաղաքապետը՝ Պ. Տըլանոյէ եւ ընկերվարական պարագլուխը՝ Ֆր. Հոլանտ: Նախագահը յայտարարած է որ համաձայնութիւն մը կ'ուզէ Թոթալի հետ և թէ հեղուկ վառելանիւթերու ազգայնացում չի նշանակեր ոչ ոքի ունեցածը ապասեփականացնել, ոչ ոք երկրէն արտաքսել և ոչ մէկ թշնամութիւն կայ այն ձեռնարկութիւններու հանդէպ, որոնք շահագործած են Պոլիվիոյ բնական հարստութիւնները: Մորալէս հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Մայիս 16), ուր կ'ըսէ թէ ԱՄՆ-ու հետ յարաբերութիւնները լարուած են, կը խօսին բայց գործնական պետնի վրայ Ամերիկացիք գէշ կը վարուին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ քաղաքական կեանքը բաւական ցնցուած է որովհետեւ Փասոքը (Ընկերվարական կուսակցութիւն) շրջանային ընտրութիւններուն համար (Հոկտեմբեր) փոմաք մը (սլաւ մահմետական) նշանակած է որպէս թեկնածու: Ենթական Կիւլպէյազ Գարահասան "Թուրքիոյ գործակալ մըն է" յոյն ազգայնականներուն համար: Հարցը խոր վիճարկումի նիւթ եղած է ամբողջ երկրին մէջ, ուր քանի մը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

(ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ)

Մեծ Եղեռնի ականատես վաւերագիրներէն, գերմանացի Ե. Լեփսիւս, յուշագրութիւններուն մէջ կ'ընդգծէր թէ՝ Օսմանեան կառավարութեան կողմէ "առնըւած քայլը", կը նպատակադրէր հայ ժողովուրդին բնաջնջումը: Աւելի ուշ, պատմական այս զարհուրելի իրողութիւնը կը հաստատէր նոյնինքն Թուրքը՝ ներկայ Թուրքիոյ հիմնադիր Մուսթաֆա Քէմալ, զուիցերիացի լրագրող Էմիլ Հիլպրոնի հետ ունեցած հարցազրոյցի մը ընթացքին(1)...: Այսուհանդերձ, քաներորդ դարու արշալոյսին Օսմանեան Կայսրութեան կողմէ ծրագրուած, կազմակերպըւած եւ Թուրքիոյ Հայոց դէմ գործադրըւած առաջին ցեղասպանութիւնը՝ Հայկական Ցեղասպանութիւնը, որ 1984ին ժողովուրդներու Մնայուն Ատեանին կողմէ բնութագրուած է որպէս "Միջազգային Ոճիր"(2), եւ որուն մասին առկայ արխիւային լեռնակուտակ նիւթերն ու հայերէն թէ օտարալեզու գրականութիւնը կը բացայայտեն մթին ծալքերն ու անչափելի տարողութիւնը՝ տարբեր տարածքներու եւ մակարդակներու վրայ հաւասարապէս, դեռեւս կը չեշտէ առանցքային կարեւորութիւնը նաեւ հանուր մարդկութեան տարեգրութեան մէջ, իբրեւ անպատիժ եւ անհատոյց մնացած ա՛յն աննախընթաց եղեռնագործութիւնը, ուր հայ ժողովուրդը տուաւ մէկ ու կէս միլիոն նահատակներ, բռնի տեղահանուեցան եւ աքսորուեցան շուրջ 800.000 Հայեր, բռնախլուեցաւ պատմական Հայաստանի մեծագոյն մասը, եւ ոչնչացուեցան մեր ազգային մշակութային նիւթական, իմացական թէ հոգեւոր անգնահատելի արժէքները, որոնց ճշգրիտ հաշուարկումը կարելի չէ կատարել, մանաւանդ որ ցեղասպանին յետնորդները կը շարունակեն պաշտօնական ուրացումը, հետեւողականօրէն անհետացնելով հայկական մշակութային ժառանգութեան ինքնատիպ հետքերը: Անցեալ դարասկիզբին սկսած թըրքական այս քաղաքականութեան ապացոյցներէն է Տոքթ. Րըզա Նուրիի ծրագիրը, որ 25 Մայիս 1921 թուակիր նամակովը՝ կը թելադրէր Թուրքիոյ արեւելեան ճակատի հրամանատար Քեազըմ Քարապէքիրի "հիմնովին ջնջել" Անի քաղաքի յուշարձաններուն "մնացորդացը"...: Ցեղասպանութեան, երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Յովսէփեանց կաթողիկոս, ականատեսի վկայութիւնները կ'արձանագրէր վերոյիշեալ տխուր իրականութեան մասին:

Հետեւաբար, ի խնդիր մարդկային արդարութեան վերականգնումին, մարդկային իրաւունքներու համամարդկային արժէքի շրջագիծէն ներս, առաջնորդըւած՝ Արամ Ա. Կաթողիկոսի յայտարարած կարգախօսով.– յիշել, յիշեցնել, մասնակցիլ, այստեղ համառօտ ակնարկով կը ներկայացնենք Մեծ Եղեռնի անդարձ կորուստներէն՝ հայկական վանքերու եւ եկեղեցիներու կորուստը:

Ընդհանրապէս Հայ Եկեղեցին մեծ տեղ գրաւած է հայ ժողովուրդի մշակութային կեանքէն ներս, իսկ վանքային համալիրները յատկապէս, միջնադարեան հայ մըշակոյթի զարգացման եւ պահպանումին միջնաբերդերէն հանդիսացած են, մի՛շտ ալ թիրախ դառնալով օտար ներխուժողներու ասպատակութիւններուն, որոնց բարձրակէտը դարձաւ Մեծ Եղեռնը, Թուրք խուժաններ աւերեցին ու աւարեցին մեր չքնաղ վանքերն ու եկեղեցիները, կործանեցին նրբակերտ խաչքարերը, յուշարձաններն ու վիմական արձանագրութիւնները, հրկիզեցին ձեռագիր մատեանները, մատենադարաններն ու գրադարանները, կողոպտեցին հայ գեղարուեստի եւ կիրառական արուեստներու աքանչելի ըստեղծագործութիւնները՝ հազարամեակներու ինքնուրոյն մշակոյթ մը ի սպառ լռութեան մատնելու հեռանկարով:

Հայկական վանքերու եւ եկեղեցիներու մասին քննական ուսումնասիրութիւնները սկսած են Հայր Ղուկաս Ինճիճեանի, Հայր Ներսէս Սարգիսեանի, եւ Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի կողմէ, որոնց շնորհիւ յաջորդած են ականաւոր դէմքեր, այլազան բնոյթի աշխատասիրութիւններով:

Միւս կողմէ, Օսմանեան Կայսրութեան կողմէ Հայկական վանքերու եւ եկեղեցիներու կործանումը գործադրուած է նախաեղեռնեան շրջանէն սկսեալ, Կարմիր Սուլթանին կազմակերպած ջարդերու ընթացքին (1894–1896), որոնց վաղորդայնին, 1898 թուականին տեղեկագրուած է թէ՝ Թուրքիոյ տարածքին կը գործեն (218) վանքեր եւ (1750) եկեղեցիներ:

1909ի Կիլիկիոյ ջարդերուն, մարդկային զոհերու կողքին, շուրջ 570 վանքեր եւ եկեղեցիներ քանդուած են, կամ ալ մզկիթի վերածուած են: Այս, 1911ին Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի Հայոց Եկեղեցին հատորին մէջ յիշուած են կանգուն (2276) վանքեր եւ եկեղեցիներ(3): Նշելի է որ նոյն հատորին Փրանսերէն հրատարակութեան յառաջաբանը ստորագրած Պէրթրան Պարէյլ նշած է.– «Գիրքը մի՛միայն սկզբունքներու եւ եղելութիւններու արձագանգն է...» (4):

1912–1913 տարիներուն, Կ. Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարանին պատրաստած ցուցակներուն համաձայն Թուրքիոյ հայոց վանքերու եւ եկեղեցիներու թիւը եղած է (1500)(5):

Եւ սակայն, կանգուն մնացածն ալ, 1914 թուականէն սկսեալ, ենթարկուած է նոյն չարաղէտ ճակատագրին: Ըստ Գ. Մեսրոպի – յօդուածով մը առաջին անգամ կ'անդրադառնար Մեծ Եղեռնի մըշակութային կորուստներուն,– Համաշխարհային Առաջին Պատերազմի սկիզբը՝ Հայկական վանքերէն (70)ը կիսաքանդ, իսկ մնացեալ (50)ը անշուք մենաստաններ եղած են, գոյութիւն ունեցած են մօտաւորապէս (1640) եկեղեցիներ: Պատերազմի աւարտին, անոնցմէ (100)ը՝ հիմնայատակ կործանած են եւ 690ը կիսակործան դարձած են: Նոյն նիւթին մասին, Հ. Ղազարեան յիշած է թէ՝ 1914–1918 տարիներուն բռնագրաւուած են (200) վանքեր եւ շուրջ (2050) եկեղեցիներ:

Մեկնաբանութեան չի կարօտիր թէ՝ Նիքոլ եւ Ժան–Միշէլ Թիէրի ամոլը, երբ 1964ին Թուրքիոյ մէջ կատարած հետախուզական ճանապարհորդութեան մը ընթացքին, Մուշի դաշտավայրէն մինչեւ Պինկէօլ, ոչ մէկ հայկական եկեղեցիի հետքերուն հանդիպած է...:

Անխնայ կործանումը անընդմէջ շարունակուած է եւ կը շարունակուի առ այսօր՝ հրկիզումով, թնդանօթաձգութեամբ կամ խափանարարական զանազան արարքներով(6), օրինակ, Տեկորի (Դ.– Ե. դարեր), Խծկոնքի (ԺԱ. դար), Առաքելոց ԺԱ. դար), որոնց կը զոմարուին հայդեցիներ: Թրքական փչխանութիւններ դիտմամբ լքած են ուրիշները (օրինակ, Ախթամար Ս. Խաչ (Ժ. դար) եւ Անիի Ս. Աստուածածին (ԺԳ. դար) եկեղեցիները...), մզկիթի, բանտի, մթերանոցի, կամ ագարակի վերածուած են անթիւ եկեղեցիներ, իսկ շատեր քանդուած են շինարարական ծրագիրներու հաշւոյն (օրինակ, Անի Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցին (ԺԱ. դար), որոնց կը զոմարուին հայկականը՝ իբրեւ թրքական – սելճուքեան ճարտարապետութիւն ներկայացնելու նենգափոխութիւնը:

Ճարտարապետական եւ կառուցողական աւանդին կորուստին զուգահեռ, 1915 Մայիս 16 թուակիր հայոց գոյքերու բռնագրաւումի հրամանագրին հիմամբ՝ կողոպուտն ու աւարառութիւնը եւս պաշտօնական բնոյթ ստացած են: Անտարակոյս, (34) յօդուածներէ բաղկացած հրամանագիրը, սեւեռակէտ ունէր միանգամընդմիշտ խլացնելու հայերու բոլոր շարժուն եւ անշարժ գոյքերը՝ "լքեալ գոյքերը"(7):

Արդ, Մեծ Եղեռնի օրերուն, հայկական վանքերէն եւ եկեղեցիներէն անհետացած են ծիսական իրերու եւ սպասներու հսկայ գանձարան մը, հայկական գորգերու եւ կարպետներու ընտիր նմուշներ, հայ փայտափորագրական արուեստի պատկանող մասնատուփեր, գահեր, գրակալներ, տուփեր, դուռեր (օրինակ, նշանաւոր եղած է Մշոյ Առաքելոց Վանքի՝ Թարգմանչաց եկեղեցւոյ փայտեայ դուռը ԺԱ. դար)(8), ուրբերու թանկագին մասունքներ, մեծ թիւով բարձրարժէք որմանկարներ եւ սրբապատկերներ, հայոց իմացական լուսաւորութեան ծառայող հազարաւոր գիրքեր, ձեռագիր մատեաններու եւ մագաղաթներու անստգիւտ հաւաքածոներ:

Յստակ է թէ՝ Ե. դարէն ի վեր Հայաստանը տորոած արշաւանքներու ընթացքին թէեւ ոչնչացուած են բազմաթիւ ձեռագիրներ, սակայն 1894–1896, 1909 եւ 1915 թուականներու ձեռագրական կորուստը անհամեմատօրէն մեծ եղած է, երբ մասնաւորապէս փճացած են կարգ մը ձեռագիրներու մի՛ակ եւ հազուագիւտ օրինակները: Ձեռագիրներու պարագային, Գարեգին Ա. Յովսէփեանց կաթողիկոս հետեւեալ գնահատականը կատարած է.– «Մենք պարծենալ կարող ենք ամենաքաղաքակիրթ ազգերի կողքին մեր 20.000 տուփ կամ հատոր ձեռագիրներով, ուր պահուած են հայ մտքի եւ անցեալի ամբողջ արտադրութիւնը, մեր ազգային ամենամեծ հարստութիւնը»(9):

Համիտեան ջարդերէն ետք, Մաղաքիա Արք. Օրմանեան "Ազգապատում"ին մէջ կը յիշէր.– «Վանք չէ եղած, որ անձեռնմխելի մնացած ըլլայ, եկեղեցի չէ մնացած, որ կա՛մ պղծուած եւ կա՛մ մզկիթի փոխարկուած չըլլայ... Խուժանը իր կատաղութիւնը ամէնէն աւելի թափեց հայ վանօրէից, եկեղեցեաց, դպրոցաց եւ մատենադարանաց վրայ»(10):

Դառն է նաեւ Սիսի Կաթողիկոսութեան տարագրութեան մասին տրուած վկայութիւնը.– «13 Սեպտեմբեր [1915]՝ Խաչվերացի Կիրակին՝ լացուկոծի պատմական օր մը կ'ըլլայ թէ՛ միաբանութեան եւ թէ՛ ալ Սսոյ մէջ մնացող ափ մը հայութեան համար: Նոյն օրը, վանքին բանալիները տրցակով կը յանձնուին կառավարութեան: Սրտաճմլիկ էր պարզուած տեսարանը. հասած ըլլալով այլեւս մեկնումի վերջին ժամը, բաժանման այդ բոպէին արտասուքը յորդառատ կը հոսէր մեր աչքերէն: Վերջին մնաք բարովի լալագին համբոյր մը եւս տալով Մայր Տաճարի սրբատաշ քարերուն, կը մեկնինք անդարձ, բարբարոս ձեռքերու յանձնելով երջանկայիշատակ Կիրակոս մեծագործ Կաթողիկոսին օրով շինուած Սսոյ բազմանդարեան Աթոռին հոյակապ Մայրավանքը, իր վեհաշուք Կաթողիկոսարանով եւ յարակից բոլոր շէնքերով...»(11):

Իսկ փոխան վերջաբանի, կը մէջբերենք քաներորդ դարու վերջալոյսին Հայկական Ցեղասպանութեան մասին տրուած կարծիք մը: Տասնամեակ մը առաջ, 1994 Նոյեմբեր 18ին, Լուտերական Համաշխարհային Համագործակցութեան Միջազգային Հարցերու եւ Մարդկային Իրաւունքներու Բաժնի խորհրդական օրէնսգէտ Լէոփոլտօ Ճ. Նիլիւս, պատասխանելով մեր հարցումին կ'ըսէր.– «Թուրքիոյ կողմէ հայ ժողովուրդին հանդէպ գործադրուած ցեղասպանական արարքին պատմական իրականութիւնը ոչ միա՛յն պէտք է դատապարտուի, այլ նաեւ ցեղասպաններուն յետնորդները պէտք է որ ճանչնան դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը:

Ժամանակակից պատմութեան առաջին ցեղասպանութեան ճանաչումը շատ աւելի առաջ պէտք էր կատարուէր, որպէսզի կարելի ըլլար կանխել ա՛յն վայրագութիւնները, որոնք գործադրուեցան Հայկական Ցեղասպանութենէն յետոյ, ուրիշ ժողովուրդներու դէմ:

Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ հատուցումը սոսկ բարոյական պարտաւորութիւններ չեն, այլ էական են համայն մարդկութեան խաղաղ ապագային համար: Եւ դժբախտաբար, եթէ մենք դասեր չքաղենք պատմութենէն, դատապարտուած ենք կրկնելու անցեալի սխալներն ու վայրագութիւնները:

Աստուած թո՛ղ ամոքէ հայ ժողովուրդին վէրքերը, եւ թո՛ղ զաւակներուն պարգեւէ բարգաւաճ ապագայ մը՝ լի արդարութեամբ եւ խաղաղութեամբ...»:

ՀՈՒՐԻ ԱՅՔԵԱՆ

«Հասկ»

1) Հարցազրոյցը լոյս տեսած է, Los Angeles EXAMINER-ի մէջ, 1926 Օգոստոս 1ին:

2) A Crime of Silence — The Armenian Genocide, Permanent People's Tribunal, pp. 193-204, 211-227: (Ժողովուրդներու Մնայուն Ատեանը յատուկ նիստ մը յատկացուցած է Հայկական Ցեղասպանութեան, 1984 Ապրիլ 14 – 15, Սորպոն–Փարիզ):

3) Օրմանեան Մաղաքիա Արք., Հայոց Եկեղեցին, էջ 207–216:

4) Նոյն, էջ Ի.:

5) Տե՛ս Սարաֆեան Ա. Խ., Էջմիածին ամսագիր, «Կոստանդնուպոլսի Հայոց Պատրիարքարանի կողմից՝ Արդարադատութեան եւ Դաւանանքների Մինիստրութեան ներկայացուած Հայկական Եկեղեցիների եւ Վանքերի Ցուցակներն ու Թաքրիրները, 1912–1913–ին», 1965 թիւ Ա., Բ., Դ., Ժ.:

6) A Crime of Silence, pp. 173-185:

7) Թորիկեան Շաւարշ, Հայկական Հարցը եւ Միջազգային Օրէնքը, էջ 153 - 172:

8) Տե՛ս, Ղազարեան Մանիա, Փայտի Գեղարուեստական փորագրութիւնը Հայաստանում:

9) Յովսէփեանց Գարեգին Ա. Կաթողիկոս, Դէպի Լոյս եւ Կեանք, էջ 295:

10) Օրմանեան Մաղաքիա Արք., Ազգապատում, Գ. Հատոր, երրորդ գիրք, էջ 5030:

11) Եղիայեան Բիւզանդ, Ժամանակակից Պատմութիւն Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ (1914–1972), էջ 166–167, 276–277:

ՅԱՅՏՆԱԲԵՐԵԼՈՎ ԱՆՏԱԼՈՒԶԻԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԻԳՐԱՆ Ա. ԵԿԱՒԵԱՆ

Ձիթենիներով պատած լերան կողերէն օդանաւի բացխփող լոյսը կ'երեւի յանկարծ. շուտով կարելի պիտի ըլլայ տեսնել Մալական: Առաջին տեսարանը այն տպաւորութիւնը կը ձգէ որ քաղաքը բանտարկուած է Միջերկրական ծովուն ու ձիթենիներով ծածկուած լեռներուն միջեւ:

Զբօսաշրջական այս կեդրոնը ներկայիս Անտալուզիային գրեթէ մեծագոյն քաղաքն է: Բայց խօսքը մեր մէջ, մշակութային զբօսաշրջութեան առումով մասնաւոր հետաքրքրութիւն չի ներկայացներ: Մեր ուշադրութիւնը գրաւողը հոն նոր կազմաւորուող հայկական համայնքն է: Հայաստանի անկախութենէն ետք Սպանիա իր աշխարհագրական դիրքով գրաւիչ վայր մը դարձաւ ու մեր հայրենակիցները գացին հոն հաստատուիլ, օգտուելով հիւսիսի իր դրացիէն աւելի ճկուն անոր աշխատանքի օրէնքներէն:

Առ այժմ տակաւին դժուար է ճշգրիտ թիւ մը տալ նոյն համայնքին համար: Հայեր կան Մատրիտ, դոնէ հարիւր ընտանիքի չափ, նաեւ Պարսելոնա եւ Վալենսիա (ուր կը գտնուի Հայաստանի հիւպատոսութիւնը)՝ Մօտ երկու հարիւր ընտանիք ալ կայ Անտալուզիայի ծովեզերքը, այսինքն Մալակայի ու մօտիկ շրջանակին մէջ: Անոնք տրամադիր չեն հայրենիքի հետ կապերը խզելու, բայց ներկայի կացութիւնը շատ նպաստաւոր չէ այդ կապերը զարգացնելու: Իսկ Սպանիոյ իշխանութիւնները, դժուար չէ նշմարել որ ընդհանրապէս լաւ տրամադրուած են հայութեան նկատմամբ եթէ նոյնիսկ չա-

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Ապրիլ 2ին տեղի ունեցած է Հայրապետական պատարագ, որու հանդիսութիւն նուիրուած Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Գէորգ Ծ. Վրդ. Զապարեանի իր վեց տասնակ տարիները բոլորելուն եւ Մոնրէալի ժողովրդապետութեան մատուցած ծառայութեանց տասնեհինգամեակին: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, նոյն իրիկունը Լը Գրէնթալ հիւրասրահին մէջ, տեղի ունեցած է աշխարհական հանդիսութիւնը: Կազմակերպիչ յանձնախումբի նախագահը՝ Ստեփան Փաչայեան կուռ ելոյթ մը ունեցած է, վեր առնելով մեծարեալին կատարած օգտաշատ գործունէութիւնը: Յանձնախումբի համանախագահ Ալէն Քատէ (արաբերէնով) իր գնահատանքը յայտնած է մեծարեալին վաստակին նկատմամբ եւ յայտնած արարախօս Հայոց լեզուն սէրն ու նուիրումը Գէորգ Ծ. Վրդ. Զապարեանի հանդէպ: Պ. Համբարձում Անդոնեան նաեւ ներբողական խօսքեր արտասանած է, շեշտը դնելով վարդապետին գործունէութեան վրայ: Զմմառու մեծաւորը՝ Գէորգ Թ. Ծ. Վրդ. Եղիայեան շնորհաւորութեան խօսքեր արտասանած է ուղղուած օրուան մեծարեալին, հանդիսութեան փակումը կատարած է Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի կաթողիկէ առաջնորդ Մանուէլ Եպսկ. Պաթագեան, որմէ ետք Գէորգ Ծ. Վրդ. իր շնորհակալութիւնը յայտնած է ջանալով զսպել իր յուզումը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, երգերով, արտասանութիւններով եւ Ալէմշահ երգչախումբով:

տեր մեծ տեղեկութիւն չունին Հայերու, հայութեան մասին:

Մալակայի մէջ վերջերս լոյս տեսաւ Անտալուզիայի Հայոց Ընկերակցութեան(*) ծրագիրը: Ընկերակցութիւնը հիմնուած է Վազգէն Յակոբեանի նախաձեռնութեամբ. ան Սուրիահայ մըն է որ 30 տարի ապրելէ ետք Հայաստանի մէջ, ընտանիքով հաստատուած է Անտալուզիա. նախագահն է նոյն ընկերակցութեան որուն գլխաւոր նպատակն է օտարութեան մէջ պահպանել հայկականութիւնը:

Շատ դիւրին չէ այդ գործը, քանի որ համայնքը բաժնուած է զանազան քաղաքներու եւ կայ հաղորդակցելու հարցը: Անտալուզիայի մէջ արեւելահայերէնի դասընթացքներ կազմակերպուած են պատանիներուն համար, շնորհիւ իշխանութիւններու կողմէ ձրի տրամադրուած սրահի մը, Մալակայի "Փիքասօ" մշակութային կեդրոնին մէջ:

Անցեալ ամառ երբ "Կիլիկիա" նաւը հոն հասած էր, անձնակազմը կարեւոր օժանդակութիւն մը ստացած էր Հայոց ընկերակցութենէն: Աւելի ետք այդ փոքր համայնքն ալ մասնակցեցաւ "Հայաստան" հիմնադրամի ֆոնէթոնին:

Այսուհանդերձ բոլորը համաձայն են որ կատարուածը բաւարար չէ: Զգալի է ձուլումի վտանգին դէմ կազմակերպուելու ճիգը: Առաջին պէտք եղածը ընկերակցութեան համար հաւաքավայր մըն է. այս մասին լուր հասած է Լիզպոնի Կիւլպէնկեան հիմնարկին, որ հիմնական դեր մը կրնայ կատարել նիւթական օժանդակութեամբ մը Մալակայի Հայոց ծրագիրներուն առաջին քայլը առնելուն մէջ: Արդէն Փորթուկալի փոքրաթիւ գաղութն ալ որ կը բաժնէ նոյն դժուարութիւնները, անմիջական արձագանգ տուաւ Մալակայի կոչին:

Անցեալ Մարտին Մալակայի Թորէս Մոլինոս մշակութային կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ ժողով մը որ խմբեց աւելի քան հարիւր Հայեր, զրուցելու համար Հայոց ընկերակցութեան ծրագրին մասին: Ներկայ էին Նախագահ Վ. Յակոբեանէն զատ հոգաբարձութեան անդամներ, պպ. Պաղտասարեան, Մեշճեան, Տէր Գէորգեան. հոն էր Կիւլպէնկեան հիմնարկէն ներկայացուցիչ մըն ալ: Ելոյթները եղան արեւելահայերէն ու արեւմտահայերէն, շեշտեցին համայնքային աշխոյժ կեանք ստեղծելու փափաքը, հարկաւոր ազդակները. դպրոց, մամուլ, եկեղեցի: Ելոյթ ունեցողները բազմաթիւ անդամներ յայտնի անձկութեամբ անդրադարձան ձուլումին արգելք ըլլալու պարտականութեան, զայն համեմատելով սպիտակ ջարդի հետ:

Յաջողութիւն պէտք է մաղթել հայերէնին ու հայկականին պահպանութեան հետամուտ այս նոր համայնքին կազմակերպչական աշխատանքին, որ նաեւ Սփիւռքին ալ նեցուկին պէտք ունի կարենալ տոկալու համար աւելի, այլ օտար այդ ափերուն վրայ:

Տ. Ա. Ե.

(*) Associacion Armenia en Andalucia
Vazgen Hakobyan
c/o Murillo Bracho 1 — 10 H —
Torremolinos
29620 Malaga, Espagne

E-mail:vazgen-hakobyan@hotmail.com

ԳԻՆԻԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ռուսաստանի ու Վրաստանի միջեւ գրեթէ բոլոր առումներով յարաբերութիւնները վերջին ծայր լարուած են: Մարտի վերջաւորութեան՝ Ռուսաստանի սպառողներու իրաւունքներուն պահպանութեան պատասխանատուն յայտարարեց թէ երկրին մէջ վրացական գինիներու վաճառքը արգիլուած է: Պատճառը այն է որ անոնք մեծ համեմատութեամբ միջատասպան ու ծանր մետաղներ կը պարունակեն: Վրացի արտադրողները անմիջապէս հակազդեցին, հերքելով լուրը: Նախագահ Սահակաշվիլի յայտարարեց թէ վրացական գինիի մերժումը քաղաքական նպատակներով է, թէ վրացական գինին երկրին հիմնական արժէքներէ մէկը կը ներկայացնէ: "Վրաստան գինիի հայրենիքն է. դարերէ ի վեր մեր գինին կը վաճառենք Ռուսաստանին ու այն պահուն երբ յաջողեցանք վրացական խարդախուած գինիներուն գոյութեան վերջ տալ, մեր արտադրութեան արգելք կը բերուի" ըսաւ ան, իրեն հետ հարցազրոյցի մը ընթացքին:

Արգելքը լրջօրէն հարուածեց գինեգործական մարզը: Երկիրը արտադրութեան թիւրախին 85%ը կորսնցուց, նիւթական լուրջ վնասներ կրելով: Մամուլը գինին փրկելու կոչեր կ'ուղղէ, յիշեցնելով որ անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր հակառակորդները միշտ փորձած են իրենց գինիի արտադրութիւնը հարուածել, թուփերը կացինահարելով, որպէսզի ժողովուրդը գիլութեամբ ենթարկուի: Կ'ըսուի նաեւ թէ Ռուսերուն հաստատած արգելքին մէջ կայ տարեկան յիսուն հազար մահ խնայելու նպատակ. այդ թիւով կը յատկանշուին այն զոհերը որոնց մահը հետեւանք եղած է խարդախուած վոտկայի մեծ սպառումին:

Լրագրող մը մատնանշած է մրցակցութեան պայքար մըն ալ. ռուս ներդրողներ կան որոնք այգիներու տէր են Չիլիի ու Արժանթինի մէջ. հիմա կը ջանան գինիի ռուսական շուկային վրայ տեղ գրաւել. յատկապէս լաւորակ ու աժան գինիներու դասին մէջ որ մինչեւ հիմա ենթակայ էր վրացական եւ մոլդովական արտադրութիւններուն:

Ուրիշ լրագրողի մը համաձայն արգելքը կը ծառայէ մրցակիցներուն, գլխաւորաբար Հայերուն որ իրենց գինիներուն գիները աւելցնեն ռուսական շուկային վրայ: Նոյն առեն ազդարարութեան մը իմաստն ալ կը կրէ. «տեսէ՛ք թէ ղեկավարներու սխալ ընտրութիւնը ո՛ւր կ'առաջնորդէ, յաջորդ անգամ ռուսամէտի մը տուէք ձեր քուէները» ըսել կ'ուզեն անոնք:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի Տէյվիտսըն լերան լանջին գտնուող Եղեռնի մէկուկէս միլիոն նահատակներուն նուիրուած խաչին առջեւ, Ապրիլ 24ին, տեղի ունեցած է երիտասարդական ձեռնարկ մը, 300 հոգիի մասնակցութեամբ: Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք գործադրուած է յայտագիր մը, զոր վարած է Դաւիթ Օճագեան: Խօսք առած է Զարըլ Բասպէրեան: Յուշակոթող խաչին ծաղկեպսակներ զետեղուած են:

Ապրիլ 25ին, Սան Ֆրանսիսքոյի քաղաքապետարանին առջեւ տեղի ունեցած է ցոյց մը, մասնակցութեամբ 200 հոգիի: Մէկ ժամ տեւած ցոյցի ընթացքին խօսած են երիտասարդական միութիւններու ներկայացուցիչներ: Նոյն օրը երեկոյեան, քաղաքապետարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է քաղաքական հաւաքոյթ մը, որուն ներկայ եղած են քաղաքապետը, թաղապետական խորհուրդի նախագահը, Ռուսիոյ եւ Յունաստանի հիւպատոսները եւ շուրջ 600 Հայեր: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Արամ Գրիգորեան: Խօսք առնելով քաղաքապետ Կէվին Նիւսըմ ըսած է. «Ես հպարտ եմ ըլլալով քաղաքապետը այս այլազան մշակոյթներ պարփակող քաղաքին, որուն ժողովուրդը կրնայ ապրիլ ու գործել իրարու հետ. նոյնպէս ուրախ եմ, որ այս քաղաքին մէջ կ'ապրի հայկական հոյակապ գաղութ մը, որ այսօր հաւաքուած է հոս, յարգելու յիշատակը մէկուկէս միլիոն իր նահատակներուն, ջարդըւած Թուրք կառավարութեան կողմէ, որ տակաւին կը յամառի չընդունիլ իրականութիւնը: Ես այսօր, այս բեմէն, կը յայտարարեմ որ մեր քաղաքը, Սան Ֆրանսիսքօն, կը ճանչնայ Հայկական ցեղասպանութիւնը եւ ոչ թէ կը հերքէ ուրիշներու նման»: Բանախօսած են Անդրանիկ Գասպարեան (հայերէն) եւ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան (անգլերէն), անդրադառնալով 1896ի ջարդերէն մինչեւ այսօր եղած հայ կեանքի վերիվայրումներուն: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

Ինձ նոյն օրն էլ տեղաւորեցին մի տան մէջ, որտեղ եւ պիտի ապրէի: Տան տէրը՝ Օհան ապերը, նահապետական բարքով մարդ էր: Հիմա մեր գիւղերում նրա նման մարդիկ այլեւս չկան: Ձմեռը նստում էր բուխարու մօտ, չոր փայտը դարսում կողքին: Փայտերը մէկ-մէկ գցում էր կրակի մէջ եւ պատմութիւններ անում չահի ժամանակից, անցած, գնացած օրերից, որսից եւ անտառից: Իսկ եթէ ոչ ոք չէր լսում նրան, մենակութիւնից թէ ձանձրոյթից, բուխարու առաջ բաց էր անում չարականի գիրքը:

Տանը չորս հոգի էինք: Ես, Օհան ապերը, նրա պառաւ կինը եւ տասը տարեկան Աշոտը, որ հաւատարիմ ընկերս էր, երբ գնում էինք դպրոց, որովհետեւ շները դեռ ինձ վարժ չէին, հաջում էին կտուրներից եւ յետեւի ոտքերով ձիւն մաղում ինձ վրայ:

Դպրոցը գիւղի ծայրին էր, բլրակի վրայ: Հին գերեզմանատունը դպրոցի բակն էր: Մի ընդարձակ սենեակ էր, փայտէ հասարակ նստարանների երկու շարք, դիմացի պատից՝ գրատախտակը: Անսուաղ (անծեփ) պատերին ուրիշ ոչ մի զարդ չկար: Պատուհանների ապակու տեղ խմորով փակցրել էին իւղած թուղթ:

Միակ ժամացոյցն ինձ մօտ էր: Մի օր էլ բլրակը բարձրանալիս, ոտքս սայթաքեց, ընկայ սառոյցի վրայ, գրպանիս մէջ ժամացոյցը փշրուեց եւ մինչեւ տարւայ վերջը մնացի առանց ժամացոյցի: Արեւ օրերին ստուերով էինք ժամ որոշում, թխպած (ամպամած) ժամանակ՝ երբ յոգնէինք:

Երկու շաբաթ յետոյ քառասունի չափ իմ աշակերտներին անունով էի կանչում, շատերի տունը գիտէի, ոմանց ծնողներին ճանաչում էի: Ժիր երեխաներ էին, բոց աչքերով, եւ այնքան արագ ընտելացանք իրար:

Օրապահի զանգին ես իջնում էի տան սանդուղներով, բլրակի գլխին չհասած տեսնում էի դպրոցի առաջ խմբուած երեխաներին: Խմբով էլ ներս էինք մտնում:

Դասերից յետոյ ես համարեա միշտ տանն էի: Օհան ապերը գնում էր գոմը՝ տաւարին ապուր տալու: Աշոտը մարագից քթոցով դարման էր կրում, պառաւը վառում էր օջախը կամ լուանում ընթրիքի ձաւարը: Օհան ապեր չոր ցախերը դարսում էր բուխարիկում, պառկում կրակի առաջ եւ նայում, թէ ինչպէս են մոխրանում փայտի կտորները, ինչպէս կրակի լեզուակները կայծերը թռցնում էին երդիկով:

Մութն ընկնելուց գալիս էին Աշոտն ու Օհան ապերը, տրեխները հանում եւ նստում կրակի մօտ: Եւ մինչեւ պառաւը ձաւարի ճաշը եփէր, Օհան ապերը սկսում էր մի հին պատմութիւն, որի վերջը լսելու համար ես եւ Աշոտը երբեմն խանգարում էինք նրա քունը:

— Հա, ո՞րտեղ մնացի, — արթնանում էր եւ, մինչեւ մենք յիշեցնէինք, գանգատում էր.

— Պառաւել եմ, քունս շուտ է տանում:

— Եւ շարունակում էր կիսատ պատմութիւնը:

Ես ուշադիր լսում էի ընկերոջս, եւ թէպէտ ծառերը դարձեալ ճիւղերը կախել էին ճանապարհի վրայ, բայց այլեւս մտրակով չէի պոկում նրանց տերեւները: Արեւը բաւական բարձրացել էր, ցողի կաթիլները գոլորշիացել էին:

— Զորագետում մի որսորդ կայ, վիզը ծուռ Անտոն են ասում: Հիմա էլ մնում է, թէպէտ բաւական ծեր է: Նրա աչքերը լաւ չեն տեսնում, դրա համար էլ որսի չի գնում:

Նրա մասին Օհան ապերը շատ էր պատմում: Անտոնը մի անգամ անտառում արջի հետ է կռիւ կացել, արջը ջարդել է նրա հրացանը, կռացել է որ գերանը վերցնի Անտոնին խփելու, բայց նա սպանել է արջին: Օհան ամին պատմում էր, թէ ինչպէս է նա [illegible] աղուէսին [illegible]:

— Իրեն որ տեսնես կը զարմանաս: Լղար, բոյը կարճ, վիզն էլ ծուռ: Կ'ասես, որ բամփես գլխին, տափին կը փակչի, — ասում էր Օհան ապերը նրա մասին:

Ես մտքումս դրել էի նրա հետ որսի գնալ, թէեւ մինչ այդ որս քիչ էի արել: Պառաւը խոստացաւ խնդրել Հարեւանի կայծքարով հրացանը:

Հէնց յաջորդ Կիրակի, առաւօտ կանուխ, երբ երդիկներից դեռ նոր էր բարձրանում ծուխը, ես եւ Անտոնը բռնեցինք անտառի ճանապարհը: Այդ օրը ես չորս անգամ կրակեցի: Կրակոցից ծառի ճղներից ձիւն թափուեց, բայց իմ վառօդը չխանձեց ոչ մի աղուէսի մորթը:

Անտոնը սիրտ էր տալիս, թէ առաջին անգամ այդ էլ շատ է: Բայց ես տեսնում էի նրա ծաղկատար դէմքի խորամանկ ժպիտը: Ինքը մի ծեր աղուէս սպանեց եւ երկու մոշահաւ: Ծեր աղուէսն այնքան չարչարեց մեզ:

Անտոնը կրակեց, մուխի մէջ ես տեսայ, թէ ինչպէս աղուէսը գլորուեց: Վրայ վազեցինք, աղուէսն ատամները կրճտացրեց, պոչը կոխեց յետեւի ոտքերի արանքը եւ փախաւ: Ձիւնի վրայ մնացին նրա հետքերը եւ արեան շիթեր: Մի քանի տեղ ուժասպառ ընկել էր, արիւնն աւելի շատ էր հոսել, եւ ձիւնի վրայ թափուել էին մորթու մազերը:

Աղուէսին փնտռելու ժամանակ Անտոնը մի մոշահաւ էլ սպանեց: Միասին վազեցինք դէպի այն կողմը եւ փոսի մէջ տեսանք ծեր աղուէսին, որ կծկուել, կուչ էր եկել եւ դունչը մօտեցրել էր վէրքին: Նրա կախ ընկած լեզուն արնոտ էր: Երեւում էր, որ լիզել էր վէրքի արիւնը: Անտոնը աղուէսին ուսովը գցեց, ես մոշահաւերը վերցրի, եւ մենք վերադարձանք:

Գիւղին չհասած, անտառի բացատում, չոր ճիւղերի կոտրատելու ձայն լսեցի: Ինձ թուաց, թէ պախրան եղջիւրներով ծառի ճիւղեր դէն է հրում, որպէսզի չոր տերեւներ հանի ձիւնի տակից: Ետ նայեցի:

Ութ-տասը տարեկան մի տղայ ցախ էր դարսում ձիւնի վրայ մեկնած պարանին: Մի քիչ հեռու կանգնել էր մի աղջիկ՝ պարանի չափ բարակ ճիւղը ձեռքին: Նրանք մեզ աւելի վաղ էին տեսել եւ կանգնած նայում էին:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

օր առաջ ալ ցոյց մը տեղի ունեցած էր մզկիթի մը շինութեան դէմ Ակրոպոլիսին ստորոտը: Ցոյցերը վերջիցած են ոստիկանական չորս դարերու գրաւումը...:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, Մայիս 14ին ձերբակալուած է ընդդիմադիր գրագէտ Միշէլ Քիլօ, որովհետեւ ստորագրած էր սուրիալիբանանեան յարաբերութիւններու արմատական բարենորոգման կոչ մը: Անկարելի չէր նկատուեր նաեւ որ ձերբակալութիւնը կապ ունեցած ըլլայ ուրիշ ստորագրութեան մը հետ, որ կը վերաբերի 274 սուրիացի եւ լիբանանցի մտաւորականներու զեկոյցին, որ կը դատապարտէ «քաղաքական սպանութիւնները» և կը պահանջէ Լիբանանի անկախութեան վերջնական ճանաչումը Սուրիոյ կողմէ: Զեկոյցը կը դատապարտէ նաեւ խորայէլեան յարձակումները եւ «ամերիկեան գերազահութիւն»ը Դամասկոսի և Պէյրութի նկատմամբ: Քիլօ 57 տարեկան է եւ կը վարէ Հուրրիյաթ մամուլի պաշտպանութեան կեդրոնը:

ԻՐԱՆԻ հարաւ - արեւելեան շրջանը՝ Քերման, սիւննի խումբի մը պատկանող զինեալ զմբոստներ 12 հոգի սպաննած են Մայիս 13ին: Արարքին տէր եղած է, հետամայնով, "ահաբեկչական Ճունտալլահ խումբ"ը, զոր կը ղեկավարէ Ապտուլմալէք Ռիկի: Իրանի Ներքին նախարարը յայտարարած է որ ահաբեկչական նման արարքներ ծաւալած են հիւսիս - արեւմուտք (իրանեան Քիւրտիստան), նախքան հարաւ - արեւմուտք տարածուիլը:

ՍԱՆ ՓԱՒԼՈՅԻ մէջ մթնոլորտը հանդարտած էր երեք օրերու ծանր բախումներէ ետք: Մեռեալներու ընդհանուր թիւը 81ի հասած էր, որոնց մէջ 39 ոստիկան կար: Մամուլին համար "պատերազմական վիճակ" կը տիրէ, բայց քննիչները չեն ուզեր այդքան մեծ տարողութիւն տալ դէպքերուն:

ԱՄՆ որոշած են բարելաւել իրենց յարաբերութիւնները Լիբիոյ հետ, որ կը դադրի ահաբեկչութիւնը քաջալերող երկիրներու ցանկին մաս կազմելէ: Այս որոշումին կը սպասէին մանաւանդ ամերիկացի գործարարներ, որպէսզի կարենան այլեւս զէնք ծախել եւ քարիւղի մարզին մէջ ներդրումներ ընել: Հաշտութիւնը ամբողջական է ԱՄՆ-ու եւ այն երկրին միջեւ, զոր Ռ. Ռեկան "Միջին Արեւելքի կատղած շունը" մկրտած էր: 25 տարի է ամերիկեան դրօշակը չէր ծածաներ Լիբիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ուր ամերիկեան դեսպանատունն ալ կրակի տրուած էր 1979ին ցուցարարներու կողմէ եւ տարի մը ետք ալ փակուած:

«ԱԿՆ»Ի ՀԱՄԵՐԳ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ "ԱԿՆ" երգչախումբը ղեկավարութեամբ Արամ Քերովբեանի, ելոյթ կ'ունենայ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 17-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 22.-

Յիշատակ Աշխարհազօրաց
եւ Զօրավարացն Հայոց որք կատարեցան
ի հերոսամարտին Սարդարապատի
1918 Ամի,
"Վասն Հաւատոյ եւ Հայրենեաց"

Ժամը 18ին Ժամերգութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սարդարապատի հերոսներուն համար:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25.-

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ

ՏՕՆ ՋՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Այսօր քրիստոնէական դաստիարակութեամբ պատրաստուած մանուկները մասնաւորաբար հրաւիրուած են
ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ
Պատարագ՝ ժամը 10ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 28.-

Է. Կիրակի Յինանց Երկրորդ Ծաղկազարդ:

Տարեդարձ
Հայաստանի Առաջին Պետականութեան
Հռչակման - 1918 Մայիս 28
Յաւարտ պատարագի Գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Անդրանիկ Անկախութեան Հռչակման տարեդարձին առիթով:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀ

Պատմող արուեստագէտներ՝
(երկլեզու)

ԱՆՆ ՄՈՆԹԱՆԺ և ԱՆՆԱ ՄԵԽԻԿԵԱՆ
կը ներկայացնեն հայ եւ օտար մշակոյթներէ պատմուածքներ, երաժշտական գործիքներու ընկերակցութեամբ:

Ուրբաթ, Մայիս 19, ժամը 20.45ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris
Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 5 Եւրօ:

LES 3 A
présente

TSAV'T DANEM

(JE PRENDS TON MAL)
Un documentaire
d'Antoine CHAUDAGNE
et Stéphanie BOYER
(2004 / 52 minutes)

Projection en présence des réalisateurs
Trois portraits arméniens en 2004

Vendredi 19 mai
à 20 heures 30
12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille
Participation 5 Euros
au profit du Village de KOTY
(Région du Tavush Nord/Est de l'Arménie)

Association Arménienne d'Aide Sociale

ՀՐԱՒԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները
Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20.30ին
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը:

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ, վարչութեան կազմին, իրենց թեկնածութիւնը ղրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան գրասենեակի հասցէին:

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :
Jeudi 22 juin 2006 à 20h30
au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris
Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).
Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard **le 26 mai 2006.**
Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆՈՒԷՐ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի "Սեւան" մասնաճիւղը կ'ողբայ մահը գաղափարական, հաւատարիմ եւ ուղղամիտ Հայուհիին որ էր Ժանէթ Խաչիկեան - Տէր Գրիգորեանը եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գ. Տէր Գրիգորեանին, Տէր եւ Տիկին Ա. Խաչիկեանին, Օր. Խաչիկեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

Այս տխուր առիթով մասնաճիւղս ցաւակցութիւն կը յայտնէ նաեւ Վալանսի "Աղաւնի"ի մասնաճիւղին եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 Եւրօ կը նուիրէ ողբացեալին յիշատակին:

Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Ա. Ջամալեան" մասնաճիւղի անդամուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Ժանէթ Խաչիկեանի ընտանեկան պարագաներուն, իր մահուան առթիւ:

CHAVILLE

Soirée Cabaret

La Section «Ter Tavtian» de Chaville organise le samedi 20 mai à partir de 20 heures une **Soirée Cabaret** avec Alain POSTURE, imitateur et GIGI Fleur de Montmartre, chanteuse et ambiance arménienne animée par Philippe et Vartan, à l'Atrium; 3 Parvis Robert Schuman, Chaville.

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— Araxie : 01 39 83 71 19.

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

Informations artistiques

RECITAL DE PIANO

ROBERT FARHAT
interprète les œuvres de **Bach, Schubert, Chopin, Hormoz Farhat et Khatchatrian**

Samedi 20 mai à 20h30 précises

Cathédrale Arménienne Catholique Sainte Croix de Paris
13 rue du Perche 75003 Paris
Métro: Filles du Calvaire ou Rambuteau
Bus: Lignes 29 ou 75
Réservation : 01 47 85 78 03
ou 06 60 55 74 03
P.A.F. : 12 Euros
Etudiants et - 18 ans: 8 Euros

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CINE-CLUB

Ciné-Club
Rouben Mamoulian / UCFAF
sous le parrainage
de **Robert Guédiguian**, réalisateur

Vendredi 19 mai à 20h30
SOIRÉE AZNAVOUR
TIREZ SUR LE PIANISTE
de François Truffaut
avec Charles Aznavour
et Marie Dubois
Musique : Georges Delarue

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի վարչութիւնը կը կազմակերպէ Եւրոպայի մէջ - շրջանային ֆութպոլի եւ պասքէթի մրցաշարք, բաժակ՝ "Սուրէն Մուրատեան":

Մրցաշարքին կը մասնակցին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի շրջաններն ու զանազան մարզական միութիւններ՝ Լոնտոն, Ալմելօ (Հոլանտա), Սթոքհոլմ (Շուէտ), Գերմանիա եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս:

Մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի Յունիս 3 եւ 4ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
1 rue Rabelais 92130 Issy-les-Moulineaux.

•

Իսկ Կիրակի, Յունիս 4ի երեկոյեան, ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն տեղի կ'ունենայ Խրախճանք - պարահանդէս, Իսի-լէ-Մուլինոյի P.A.C.I. սրահին մէջ,
25 avenue Victor Cresson 92130:
Երեկոն կը խանդավառէ " Ա Ն Ի " նուագախումբը:
Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.-
01.44.05.17.77 կամ 06.80.88.12.24

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 18
JEUDI
18 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.456 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 81e ANNEE — N° 21.456

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(17 mai)

Le VRP de l'Elysée brade les Arméniens

Les députés UMP viennent de manifester quelque surprise devant la dernière consigne que Chirac leur a transmise. Il n'y a pas si longtemps, il proclamait sa **«profonde émotion»** à propos des Arméniens massacrés par les Turcs en 1915. Mais à quelques jours de la célébration de ce 91ème anniversaire et du débat à l'Assemblée, en principe le 18 mai, prévoyant de punir de prison la négation de l'événement, voilà que le chef de l'Etat met son groupe parlementaire en garde : **«Voter en faveur de la proposition de loi socialiste visant à criminaliser la négation de ce génocide** (1 an d'emprisonnement et 45 000 euros d'amende), **c'est recommencer les mêmes conneries qui avaient déjà été faites avec la loi sur la colonisation, et que l'on avait justement décidé de ne plus faire !».**

Terrible embarras des parlementaires UMP, qui en 2001 avaient voté la reconnaissance officielle du génocide. Et dont certains comptent une importante communauté d'Arméniens dans leur circonscription. Ainsi Eric Raoult, vice-président de l'Assemblée, a indiqué qu'il avait déposé une autre proposition de loi pour frapper de lourdes peines les négationnistes. Tout comme deux députés UMP des Bouches-du-Rhône, Roland Blum et Richard Mallié.

Mais, le 10 mai, Jean-Louis Debré a repris son monde en main : **«Le rôle de la loi n'est pas d'écrire l'Histoire, et encore moins celle des pays étrangers».**

Coup de pot: deux autres propositions de loi socialistes ayant retardé le calendrier, l'examen du texte sur le génocide risquait de ne pas survenir à la date prévue.

Le fin mot de l'histoire c'est que Chirac redoute de voir la Turquie, si une loi était votée, se venger en remettant en cause les 15 milliards d'euros en négociation avec Ankara dans les marchés d'armement, du nucléaire, du tunnel sous le Bosphore ou du métro d'Istanbul.

Entre 1,5 million de génocidés et 15 milliards de contrats, il n'y a pas photo.

«LE FIGARO»

(17 mai)

Pierre Nora : «Légiférer sur le génocide arménien, c'est stériliser l'histoire»

Թերթին վիճարկումներու էջին մէջ, ակադեմական Փիէր Նորա, որ մաս կը կազմէ այն առաջին 19 պատմաբաններուն, որոնք անցեալ Դեկտեմբերին դէմ ելած էին "գաղթատիրութեան դրական դերին" վերաբերող օրէնքին եւ այդ առթիւ ջնջուելիք օրէնքներու ցանկին մէջ դրած էին Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքն ալ, կրկին հրապարակի վրայ է : Մայիս 17ին, հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի, ուր կրկին կը շեշտէ նման օրէնքներու վտանգը եւ կը համար-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՅԻՍ 16

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԸ ԵՒ ՊԱՐԱՊ ԱԹՈՌՆԵՐ

ԸՆԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ, ԻՆՉ ՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ ՉԷՐ

Մայիս 16ին, ընկերվարականները կը ներկայացնէին արգելքի բանաձեւ մը որուն միացած էր Ֆր. Պայրու, այսինքն Իւ. Տէ. էՖ.ի նախագահը, առաջին անգամ ըլլալով : Պայրուի հետեւած էր միայն կուսակցութեան մէկ երրորդը : Անակնկալ մը չէր որ նման բանաձեւ մը չէր կրնար յաջողութիւն արձանագրել, քանի Իւ. էՄ. Փէ.ն բացարձակ մեծամասնութիւն է Ժողովին մէջ : Նման պարագաներու կը քուէարկուի միայն ներկայացուած բանաձեւը, որ Մայիս 16ին ստացաւ 190 ձայն, մինչ պէտք է ստանար 289 ձայն... :

Ամէն պարագայի մէջ, եթէ նոյնիսկ Իւ. էՄ. Փէ.ն զօրավիգ կը մնար նախարարապետին, անախորժ մթնոլորտը կը մնար, քանի մեծամասնութեան երեսփոխաններու մեծ մասը (289) նախընտրած էր այլ գործերով զբաղիլ եւ պարապ թողուլ աթոռները : Որքան ալ ինք չուզէ աթոռը ձգել, բացայայտ է որ զինք ուզող չկայ այդ աթոռին վրայ եւ իր խօսքերը ոչինչ կը փոխեն : Իրեն համար «շշուկը կենդանի մըն է, որ երբեք չի կշտանար» եւ դեռ կ'աւելցնէ «ինչո՞ւ կը ներկայացնէք այս բանաձեւը, յանուն ինչի՞», չեշտելով թէ այս ամբողջը կ'ըլլայ յանուն շշուկներու եւ զրպարտութիւններու : Հաւանական է որ ինք ալ զգայ թէ իր շուրջն իսկ ոչ մէկ վստահութիւն կը վայելէ այլեւս եւ բոլորը կը սպասեն որ երթայ, բայց ինք կառչած կը մնայ եւ ոչ մէկ կարեւորութիւն կու տայ ո՛չ խօսքերուն, ո՛չ դէպքերուն : Նիստին ընթացքին, Ֆր. Հոլանտ կը բացականչէր՝ «Կառավարութիւն մը չէ այլեւս, ո՞ւր է զօրակցութիւնը, երբ ատելութիւնը, այո ատելութիւնը հասարակաց զգացումն է» :

Ֆր. Պայրու կրնայ յետագային քուէարկել ընկերվարականներուն հետ : Բայց Պայրուի այս դիրքը նեղ կացութեան կը մատնէ ընկերվարականները, եթէ նոյնիսկ Սթրօս-Քահն կ'ողջունէ Պայրուի քաջութիւնը : Այս վերջինը յստակ է, երբ կ'ըսէ.– «Այս կառավարութիւնը կառուցուած է ատելավառ մրցակցութեան մը վրայ, որ ամէն ինչ ապականեց : Մէկը կը կասկածի

ծակի նոյնիսկ յայտարարել թէ Լէուիսի կամ Վայնշթայնի կողմէ Հայոց Ցեղասպանութեան ուրացում չէ եղած, ինչ որ բացարձակապէս սխալ է. կը բաւէ քիչ մը յիշողութիւն ունենալ եւ պարկեշտ ըլլալ... : Եւ դեռ, Պ. Լէուիսի դէմ ծագած "փոթորիկ"ը, ինչպէս ինք կ'որակէ, ուրիշ բան չէ եղեր եթէ ոչ "մտաւորական սիարեկչութիւն մը" : Նօ գոմէնթ պիտի ըսէր Անգլիացին :

Հարցազրոյցին մէջ նոր բաներ չաւելցներ, կը կրկնէ ծանօթ յանկերգը, նման հարցեր կը վերաբերին պատմաբաններուն եւ ոչ՝ քաղաքական մարզին :

ՕԴԱՆԱՒԻ ԱՐԿԱԾԷՆ ԵՏՔ

ՍՊԱՍԵԼՈՎ ՍԵՒ ԱՐԿՂԵՐՈՒՆ

Մինչ մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասուի որ արկածեալ հայկական օդանաւին սեւ արկղերը ծովէն հանուին, Մայիս 16ին կը յայտարարուէր թէ այդ գործողութեան հարկաւոր ինքնաշխատ սարքերը հասած են Սոչի ու օդի պայմանները թոյլատու ըլլալու պարագային 2-3 օրէն ամէն տեղեկութիւն արձանագրած այդ արկղերը ձեռք ձգուած կ'ըլլան :

Այս ընթացքին ամէն տեսակ շշուկ կը շրջի արկածին պատճառներուն մասին : "Արմաւիա"յի նախագահը Մ. Պաղտասարով Մայիս 16ին հերքած է այն լուրերը ըստ որոնց օդանաւին ճամբորդներուն մէջ էին "գողական աշխարհ"ի ներկայացուցիչներ որոնք փրարանցումի պատճառ եղած են, եւլն. : Պաղտասարով հերքումին որպէս փաստ, ըսած է թէ գտնուած դիակները այր ու կին չափահասներու կը պատկանին որոնք ամրագօտիներով կապուած էին. այսինքն, եթէ խրարանցում ծագած ըլլար օդանաւին մէջ, կինային մասնակիցը դառնալ եւ ոտքի վրայ գտնուիլ : Ատկէ զատ, բացառած է օդանաւ զէնք մտցնելու կարելիութիւնը : Ան հերքած է նոյնպէս վառելանիւթի կորուստի վարկածը, օդաչուին մասնագիտական մակարդակը խնդրականացնող պնդումները եւ օդանաւին թէքնիք թերիներուն մասին շշուկները :

"Արմաւիա"յի գնած նոր էրպիւս-319 օդանաւը Մայիս 17ին արդէն Հայաստան հասած կ'ըլլար :

ծի, որ միւսը հնարած է այս խնդիրը (Գլիրսթրիմ) զինք տապալելու համար : Միւսը կը կասկածի որ առաջինը պայթեցուցած է հարցը, իրեն վնասելու համար» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԱՆՆԻ չարժանկարի փառատօնին բացումի նախօրեակին, Տա Վինչի Գոտի ներկայացումը շատ պաղ ընդունելութեան մը առիթ տուած է 2000 հանդիսականներուն կողմէ, մեծ մասամբ լրագրող : Ոչ մէկ ծափահարութիւն եղած է եւ ընդհակառակն հեգնական քմծիծաղներ ալ չեն պակսած : Բաւական երկիրներ ալ կան որոնք կը պահանջեն որ ֆիլմը չներկայացուի (Եգիպտոս, Յորդանան, Փերու, Հնդկաստան, Հարաւային Գորէա) :

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախկին նախարարը՝ Սալոմէ Զուրաբիշվիլի հրապարակ հանած է հատոր մը՝ «Կին մը երկու երկրի համար» եւ այդ առթիւ հանդիպում ունեցած դիւանագիտական մամուլին հետ : Պաշտօնէն քշուած է, կ'ըսէ, որովհետեւ կը խանգարէր, Սահակաշվիլի այլեւս իրեն զօրավիգ չէր : Միւս կողմէ, Մայիս 15ին Ռուսերը կը պարպէին այն երկու կայանները զորս ունէին Վրաստան, ըստ Մարտին ստորագրուած համաձայնագրին, բայց կը պահեն կայան մը Արխազիա :

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ հերթական նախագահութիւնը կը ստանձնէ Ռուսաստան, Մայիս 19էն սկսեալ վեց ամսուան համար : Այս նախագահութիւնը բաւական կը խանգարէ, քանի կազմակերպութիւնը պաշտօնն ունի նաեւ հսկելու Սթրազպուրկի Ատեանին վճիռներու գործադրութեան եւ հազարաւոր Ռուսեր կան որոնք այդ ատեանին կը դիմեն մարդկային իրաւանց խախտումներու պատճառաւ :

ՊՈԼԻՍ

«ԱԿՕՍ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԹԻՐԱԽ

"Ակօս" շաբաթաթերթին խմբագիր Հ. Տինքի, յօդուածագիր Ա. Էնկինի, տնօրէններ Ա. Տինքի եւ Ս. Սերոբեանի դէմ «դատարանին վրայ ազդեցութիւն գործել»ու ամբաստանութեամբ բացուած դատին Մայիս 16ի նիստին Թուրք ազգայնականներ բերանացի ու ֆիզիքական յարձակումներով անախորժ միջադէպերու պատճառ եղած են : Անոնք ամբաստանեալներուն եւ անոնց փաստաբաններուն սպառնալիքներէ զատ գրիչներ, մանրուք դրամներ նետած են, իսկ մուտքին նոյն տարրերը յարձակումներ գործած են դատին հետեւելու գացած ունկնդիրներուն վրայ :

Հ. Տինք յայտարարած է թէ ազգայնական լուսանցքային ուժեր ակներեւ կերպով նման դատեր կը շահագործեն իրենց քաղաքականութիւնը զօրացնելու համար, թէ պէտք է խուսափիլ անոնց ծուղակը իյնալէ :

«Գիտակցօրէն թիրախ ընտրուած եմ : Ինծի վերագրելով յանցանք մը եւ վարկաբեկում մը զորս գործած չեմ, կը ջանան զիս մեկուսացնել յաչս Թուրքիոյ ընկերութեան» ըսած է ան, աւելցնելով որ ատեան մուտքի պահուն նրբանցքին մէջ հաւաքուածներ իրեն գոչած են «Կորսուէ՛ գնա այս երկրէն» :

Ամբաստանեալները մերժած են մեղադրանքները եւ դատը յետաձգուած է Յուլիս 4ին :

Հայհոյանքներն ու յարձակումները շարունակուած են դատարանէն ելքին ալ ու ամբաստանեալները ոստիկանական պահպանութեան տակ դուրս հանուած են շէնքէն :

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ»Ի ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՐԱՑՈՂ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ԱՄՆ-ու ծանօթ թերթը Մայիս 15ի թիւին մէջ նիւթ ըրած է Թուրքիոյ ուրացումի յամառութիւնը եւ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին յղուած օրինագիծը : Ըսածը այն է որ Թուրքիայէն դուրս կատարուած գիտական լուրջ աշխատանքներու մեծ մասը կ'ընդունի որ 1914-1923 տարիներուն աւելի քան մէկ միլիոն Հայ բնաջնջուած է :

Այս կացութեան մէջ նիւթին վիճարկումն իսկ մերժելու, դրացի Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ չհաստատելու յամառութիւնը լրջօրէն կը խոչընդոտէ Եւրոպայի ու Արեւմուտքի մէջ իր արդար տեղը ունենալու Թուրքիոյ պահանջը, կ'ըսէ թերթը, շեշտելով. «Այլեւս ժամանակը հասած է որ Թուրքերը հասկնան թէ պատմութեան ուրացումը իրենց համար շատ աւելի մեծ սպառնալիք է» :

Նոյն թերթը Ֆրանսայի օրինագիծին մասին ալ գրած է թէ անիմաստ կը նկատէ նման նախաձեռնութիւն, քանի որ «պատմական իրականութիւնները պէտք է ճշդուին ոչ թէ օրէնքի, այլ հետազօտութեան ու վիճարկումի ճամբով» :

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՋՐՈՅՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

–Տարօրինակ ժողովուրդ էք… Տարիներ եւ տարիներ ջարդուեցաք Թշնամիէն, զոր կը կոչէք վայրենի, գազան, ճիւաղ, հրէշ, բարբարոս, բորենի, արիւնռուշտ, ջարդարար, աւարառու, աւազակ… Տարիներ ու տարիներ դէպքերը կրկնուեցան միեւնոյն եղանակով, եւ մէկը միւսէն ահռելի ցնցումներով, բայց կը թուի թէ բան սորվելիք չունիք:

– Բարբարոսին սուրը կախուած էր ձեր գլխուն, դուք ալ սուր եւ զէնք ունէիք, բայց փոխանակ անոր ապաւինելու, ձեր աչքերն ուղղեցիք սահմանէն անդին, դէպի Եւրոպա եւ աւելի հեռուները: "Քեռին կուգայ կ՚ապատէ, «Ինկլիզ»ը Տարտանէլ հասած է…": Չհասկցաք թէ աշխարհ բռնկած էր, գոյութեան կռիւ էր, եւ Թշնամին պիտի զարնէր անխնայ: Ե՞րբ կրնար երազել այսպիսի պատեհութիւն: Իսկ դուք, ո՞ր օրուան կը սպասէիք…

– Կը սպասէինք որ Թշնամին իր ուժը չափէր մեր ռազմիկներուն հետ, ոչ թէ անզէն, անպաշտպան կիներու, ծերունիներու եւ երախաներու վրայ:

– Ջրա՞պ թէ բան չէք սորվիր: Գիտէիք թէ Թշնամին հրէշային բնաւորութիւն ունէր, պիտի չխնայէր մեծին ու փոքրին, կնոջ կամ երախայի: Անոր համար ժամանակը եկած էր ձեր հաշիւը փակելու, ձեր արմատը չորցնելու: Ձեր անունն ելած էր իբրեւ շատ բան գիտցող ժողովուրդ, բայց երեւան ելաւ որ Թուրքին պատմութիւնն անգամ չէք սորված, թէեւ անոր իշխանութեան տակ մնացիք վեց հարիւր տարի…

– Թշնամին իր քաջութեամբ չէր որ կը յաղթէր, այլ հրէշային վատութեամբ: Գիտնալով որ պիտի չկրնայ ճակատ ճակտի չափուիլ, դիմեց անարգ, ճիւաղային դաւադրութեան մը: Մինչեւ 45 տարեկանը զինուոր գրեց: Ցետոյ հաւաքեց բոլոր գլուխները, Պոլսոյ ամէնէն ականաւոր դէմքէն մինչեւ յետին գիւղի տէրտէրը, եւ մնացեալը սպանդանոց քշեց հօտի մը պէս, կէս ժամ, մէկ ժամ անդին ոչնչացնելու համար: Եւ այս բոլորը, ամբողջ ժողովուրդի մը անճիտումը կոչեց "կարգ մը անպատեհութիւններ", չանսատակ Թալէաթի բերնով: Մինչեւ այսօր ալ այդպէս կը կոչէ, այսինքն բան մը խոստովանիր…:

– Անգամ մը եւս խոստովանեցէք թէ բան մը չէք սորվիր: Ի՞նչ, կ՚ուզէիք, որ Թո՞ւրքն ալ ձեզի պէս Թուղթին յանձնէր իր ըրածն ու չըրածը: Վեց հարիւր տարուան փորձառութիւն եւ հմտութիւն ունի. աշխարհներ կը փլցնէ, առանց որեւէ բան յայտնելու, եւ առանց որեւէ բան խոստովանելու: Մինչդեռ դուք… Անոնք չատո՞նց համբած էին ձեր ականները: Ձեր ոտքը գետնէն կարած էր Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին: Ձեր վրայ արեւ ցաթած էր զինադադարին, իսկ ան իր ձայնը քաշած, այնպէս ձեւացնելով թէ ամէն բանէ յուսահատած եւ ճակատագրին համակերպած է, նորանոր ծրագիրներ կ՚որոճար, պատմութիւն կը սերտէր եւ գործեր կը սարքէր: Մոռցեր էիք նոյնիսկ ձեր պատմութիւնը…

– Եթէ արտաքին պարագաները չնպաստէին, անոր գերեզմանը շատոնց փորուած էր: Անոր վերջին յաջողութիւնն ալ արդիւնք էր իր բարբարոսական եւ արիւնռուշտ բնազդին:

– Երեւի ձեր քրիստոնէական Աւետարանը ձեր դատողութիւնն ալ բթացուցած է: Եթէ Թուրքը օգտուեցաւ արտաքին պարագաներէն, այնքան դժնդակ պայմաններու մէջ, դուք որ առաւելութիններ կը վայելէիք, ինչո՞ւ չօգտուեցաք եւ սկսաք պարել Թուղթերու վրայ, ոտքերը գետնէն կտրած եւ ձեռքերը օդին մէջ:

…Թողունք անցեալը, այսօր իսկ, երբ ո՛չ հող ունիք ձեր ոտքին տակ, ոչ ալ որեւէ հեռանկար, նորէն Թուղթն ու ճառն է ձեր ամբողջ դրամագլուխը: "Վրէ՜ժ, վրէ՜ժ" կ՚աղաղակէք, սակայն միւս կողմէ այնպիսի գործեր կը կատարէք որ միայն ողէտ կամ խելակորոյս ժողովուրդի մը համար ներելի պիտի ըլլային:

– Կրնայի՞ք աւելի բաց խօսիլ:

– Գաղտնի՞ք է ինչ որ պիտի պարզեմ: Ձեր կեանքը իր նմանը չունի որեւէ ժողովուրդի մէջ, ո՛չ անցեալով, ո՛չ ալ ներկայով: Եւ սակայն, կը թուի թէ նոր աշխարհ եկեր էք, եւ ուրիշ հող, ուրիշ պարտականութիւն չունիք, եթէ ոչ իրարու հետ չափուիլ, իրար գզել եւ խօսքի տակ չմնալ: Մինչ Թշնամին…

– Ամէն ժողովուրդի մէջ ալ կը պատահին այսպիսի բաներ. երկինքէն ինկած հրեշտակներ չենք վերջապէս: Հող չունինք, տուն չունինք, ցիրուցան ի սփիւռս աշխարհի, դուրսէ դուռ ինկած…

– Այդ բոլորը ոչ թէ կ՚արդարացնեն ձեզ, այլ աւելի կը ծանրացնեն ձեր մեղքը: Ճիշդ անոր համար որ ո՛չ հող ունիք ոտքի տակ, ոչ ալ վարկ՝ աշխարհի առջեւ, դուք պիտի տասնապատկուէիք խոհեմութեամբ եւ հաւաքական առաքինութիւններով, մինչդեռ ձեր մեռելներն անգամ…

– Ներողութիւն. ամէն տարի կը կատարենք անոնց պատօնը:

– Այո՛, այո՛, հառաչելով, յօրանջելով, կամ նորէն իրարմէ բաժնուելու, զանազան ճակատներ կազմելու համար: Ուրիշ ո՛րեւէ ժողովուրդի մէջ այսպիսի տօն մը, անոր զարհուրանքը, անոր եղերական խորհուրդը սարսուռ պիտի ազդէր հազարհազարներու, պիտի ցնցէր անոնց հոգիները, պիտի ամրապնդէր հաւաքական գիտակցութիւնը, պիտի նորոգէր հաւատքը, ուխտը, հատուցման կիրքը…

– Ամէն բան արտաքին երեւոյթներէն մի՛ դատէք. այս ժողովուրդը աշխարհին ապարէզ կը կարդայ իր թաքուն առաքինութիւններով…

– Այդպիսի հարստութիւններով լեցուն են իմ էջերս ալ: Բայց, շատ մի՛ տարուիք "անցեալ կատարեալ" փառքերով ու յիշատակներով: Խօսքը ներկայի մասին է: Կրնա՞ք հանդիստ խղճով եւ պայծառ գիտակցութեամբ վկայութիւն տալ այսօրուան համար Ապրիլեան զարհուրանքէն 19 տարի յետոյ, թեթեւցած կամ խաթարուած չէ՞ առաքինութեանց կշիռը…

Շ.

22 Ապրիլ 1934

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՄԱՌՔԻ «ԱՌԱՋԻՆ ՄԵՂՔ»Ը

Հայկանոյշ Մառք կեանքին մէջ կարեւոր քայլ մը կ՚առնէր երբ ընթացք կու տար երիտասարդ լրագրող Վահան Թօշիկեանի սիրոյ յայտարարութիւններուն:

– Հապա եթէ մայրս իմանա՞յ, հարցուցած էր Հայկանոյշ սարսափով, բայց իր ուսուցչուհին պատասխանած էր.

– Այս տեսակ բաները մայրերը ամէնէն վերջը կ՚իմանան:

Իր այդ երիտասարդ տարիքին Հայկանոյշ իր սրտին ու իր մտածողութեան մէջ տակաւին որքա՞ն տեղ կրցած էր բանալ ֆէմինիսթ շարժումին, որուն գլխաւոր ռահվիրաներէն մէկը պիտի դառնար "Հայ Կին"ը, հրատարակելով: Կ՚երեւի թէ, որպէս աղջիկ կամ կին՝ ինքզինք տակաւին կը զգար իր ծնողներուն ծանր ազդեցութեան տակ, քանի որ կը հարցնէր թէ մայրը ի՞նչ պիտի ըսէր ասոր:

Իրականութեան մէջ Հայկանոյշ Մառքի կեանքին մէջ իր իսկ կողմէ պատմուած դրուագ մը կայ, որ պերճախօս է: Այս դրուագը կը պատահի երբ ան տակաւին աւարտականի աշակերտուհի էր Էսաեան վարժարանի մէջ: Ասիկա այն շրջանն էր երբ հայ մանչեր կը դառնային Էսաեանցի աղջիկներուն շուրջ ու կը ջանային բարեկամութիւն հաստատել անոնցմէ մէկուն կամ միւսին հետ: Աղջիկներէն մէկը նոյնիսկ ինկած էր տղու մը կողմէ լարուած ծուղակին մէջ, սիրահարած էր անոր, բայց տղան աւելի վերջ երես դարձուցած էր անկէ: Աղջիկը շատ լացած, շատ տառապած էր:

"Տօն Ժուան"ներու այդ խմբակին խմբապետը օր մը կը սկսի դարպասել Հայկանոյշին ալ: Բանաստեղծական գեղեցիկ ասացուածքներով ու սիրոյ յայտարարութիւններով ան կը ջանայ հմայել Հայկանոյշը, որ սակայն շատ հեռու է պատասխանելէ այդ յայտարարութիւններուն: Ֆէմինիսթ շարժումի ապագայ ռահվիրան դպրոցական նստարաններուն վրայ այնքան կը գայթակղի Ք. անունով ներկայացուած այդ "Տօն Ժուան"ին շարժումներէն, որ կ՚երթայ ու գանգատ կը ներկայացնէ շրջանի Էսաեանի տնօրէն Յ. Գ. Նիկողոսեանին: Նիկողոսեան օր մը տնօրէնութեան սենեակ կը կանչէ Հայկանոյշը, որ կը սարսափի երբ կը տեսնէ թէ սենեակին մէջ անկիւնը, բոլորովին ամքած ու կասկարմիր դարձած վիճակի մէջ նստած էր "Տօն Ժուան" Ք.–ն:

– Ի՞նչ է տեսնենք ձեր գանգատը Ք.ին դէմ, հարց կու տայ տնօրէնը խիստ ձայնով:

Հայկանոյշ յանկարծ կը ճմլուի իր աւարքին ծանրութեանը տակ, կը շանթահարուի, կը սկսի դողալ ամբողջ մարմնովը: Ցախուռն յրատութիւն մը ըրած էր ու հիմա կը զղջար ըրածին համար, մանաւանդ երբ կը նայէր ամբաստանեալին, որ խղճալի վիճակ մը ունէր տնօրէնին դիմաց: Կը զղջար մտածելով որ, դիմացինը չարաճճի կամ խելօք, վերջապէս իր մէկ դասընկերն էր եւ սխալ ըրած էր տնօրէնութեան գանգատ ներկայացնելով:

Տեսարանը պերճախօս է այդ օրուան պայմաններուն, մանաւանդ ապագայ Ֆէմինիսթ Հայկանոյշը Մառքի տեսակէտէ: Տնօրէնը, որպէս պատիժ, վերջին հաշուով ութ օրուան "ըքթլիւ" կը նշանակէ ամբաստանեալ Տօն Ժուանին եւ այս հարցը հոն այսպէս կը փակուի:

Բայց Հայկանոյշ Մառք իր յուշերուն մէջ կը պատմէ որ այդ օր իրականութեան մէջ ի՛նք էր որ պատժուեցաւ: Իր դասընկեր Ք. ութ օրուան այդ պատիժով փակեց այս հարցը, բայց Հայկանոյշ մինչեւ իր կեանքին վերջը պիտի չմոռնար զինքը նուաստացնող այս արարքը: «Երանի Ք.ին որ պատիժը քաշեց ու փրկուեցաւ, մինչդեռ ես երբեք պիտի չկարենայի հանդարտեցնել իմ խիղճը», կը գրէ Հայկանոյշ Մառք, աւելցնելով որ այդ երիտասարդը ապագային պիտի դառնար անփիչաչար ու լաւ բանկամ մը, շատ պիտի յարգէր զինքը, եւ ինք ալ այդ յարգանքին մէջ ամէն անգամ պիտի յիշէր այս պատահարը:

Մենք, որ Հայկանոյշ Մառքը ճանչցանք իր ծերութեան օրերուն, կրնանք վստահ ըլլալ որ ան կնոջ ազատագրումի ու Ֆէմինիսթ շարժումի իր առաջին ներշնչումները առած էր դպրոցական շրջանի նմանօրինակ պատահարներէ: "Հայ Կին"ը զոր պիտի հրատարակէր 1919ին, Թուական մը որ տակաւին չորս տարի հեռացած է 1915ի չարաշուք օրերէն, անշուշտ պիտի դառնար այն փուլը, որուն մէջ պիտի տաքնային ու եփէին Մառքի Ֆէմինիսթ մտածողութեան տարրերը: "Հայ Կին"ը այդ Թուականէն վերջ պիտի նոյնանար Մառքի կեանքին հետ եւ այս միասնութիւնը պիտի շարունակուէր մինչեւ որ ցաւալի պայմաններու տակ փակուէր այդ կնոջական պարբերաթերթը: Բայց "Հայ Կին"ի հրատարակութենէն առաջ ալ Հայկանոյշ Մառք արդէն դարձած էր իր պաշտպանած տեսակէտներուն մարմնացումը: Ինչպէս պիտի տեսնենք, Հայկանոյշ Մառք Իզմիրի մէջ իսկ այդ տեղամասի այրերուն ու կիներուն ուշադրութիւնը պիտի գրաւէր որպէս համարձակ ու կիներու իրաւունքներուն հաւատացող Ֆէմինիսթ: Ասիկա պիտի պատահէր 1907 Թուականին, երբ Հայկանոյշ Մառք երկու տարուան համար Իզմիր պիտի մեկնէր իր ամուսնին ընկերանալու համար, քանի որ ամուսինը հոն գործ գտած էր: Տակաւին նոր ամուսնացած էր Վահան Թօշիկեանին հետ եւ Իզմիր քաղաքն ալ այդ շրջանին բաւական յառաջդէմ քաղաք մըն էր: Բայց այս քաղաքը առաջին անգամ կը տեսնէր հայ Ֆէմինիսթ կին մը: Հայկանոյշ Մառք հոն երբեմն ինքզինք պիտի զգար որպէս հետաքրքրական անասուն մը, որուն ամէն մարդ կը նայէր զարմանքով: Երբ փողոց կ՚ելլէր ու կը քալէր, բաց պատուհաններէն գլուխներ դուրս կ՚ելլէին ու հետաքրքրութեամբ կը նայէին անոր:

Ռ. Հ.

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան, Քէօլնի մէջ, Ապրիլ 3ին ընդունեցաւ երկօրեայ եղբայրական այցելութիւնը Եղիշէ Արք. Կիզիրեանի, որ Եւրոպա իր շրջապտոյտէն օգտուելով եկած էր ապաքինման իր մաղթանքները փոխանցելու Առաջնորդին, վերջերս ունեցած վիրահատութեան պատճառով:

Յաջորդ օրը, Ապրիլ 4ին, անոնք միասնաբար այցելեցին Քէօլնի մէջ կազմակերպուած "Սիրելի եղբայրս" անուն բացիկներու ցուցահանդէսը: Թուրք հրատարակիչ Օսման Քէօքէրի կողմէ գիրքի ձեւով հրատարակուած բացիկներու հաւաքածոն, մեծցուած նկարներով որպէս ցուցահանդէս կը ներկայացուի Եւրոպայի տարբեր երկիրներուն մէջ: Այս բացիկներուն սեփականատէրն է հայազգի Օրլանտօ Գարլօ Գալումենօ եւ ցոյց կու տան Թուրքիոյ հին հայկական քաղաքներու բնակչութիւնն ու անոնց ապրելակերպը՝ տարբեր մարզերու մէջ: Ցուցահանդէսը կու գայ անգամ մը եւս հանրութեան ապացուցելու, որ այսօրուան Թուրքիոյ բազմաթիւ քաղաք ու շրջաններուն մէջ Հայեր ոչ միայն գոյութիւն ունեցած են, այլ ստեղծագործած են, կառուցած են եւ շէնցուցած իրենց ապրած երկիրը:

● Ապրիլ 15ին Առաջնորդը ընկերակցութեամբ Մայր Աթոռի միաբան եւ Աթէնքի մէջ ուսանող Հայր Դաւիթ Քաբամեանի, ներկայ գտնուեցաւ Տիւպուրկ քաղաքը, ուր համահայկական մարզական խաղերու երկօրեայ հաւաքը տեղի ունեցաւ: Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 9ին կատարուած բացումին Առաջնորդը աղօթքով մասնակցեցաւ, ապա մաղթանքներ կատարեց յաջողութեան, շնորհաւորելով բոլոր կազմակերպիչները: Այս տարուան խաղերուն կազմակերպիչն էր Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդը:

● Գարեգին Արք. Ապրիլ 19ին Պերլինի մէջ ընդառաջեց պապական նուիրակ Էրվին Ժոզէֆ Էնտէրի հրաւէրին, Բենեդիկտոս ԺԶ. Պապի ընտրութեան առաջին տարեդարձին առթիւ: Իրեն կ՚ընկերանար շրջանի նոր հովիւը Խաչատուր Արդ. Կնեազեան:

Յաջորդ օրը հանդիպում մը ունեցաւ ՀՀ Պերլինի դեսպանուհի Տիկին Կարինէ Ղազինեանի հետ, յառաջիկայի միասնական ծրագիրներու մասին խորհրդակցելու համար:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայոց Ցեղասպանութեան բիւրաւոր զոհերու յիշատակը ոգեկոչուեցաւ Գերմանիոյ զանազան համայնքներուն եւ քաղաքներուն մէջ: Համայնքային կեդրոնական ձեռնարկները տեղի ունեցան 2006 Ապրիլ 24ին Գերմանիոյ մայրաքաղաք Պերլինի, ինչպէս նաեւ Քէօլնի մէջ:

Քէօլնի Հայ Համայնքի ձեռնարկը, որուն իր ներկայութիւնը բերաւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան, տեղի ունեցաւ առաջնորդանիստ Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ: Եկեղեցին ամբողջովին լեցուն էր հայ ու ոչ հայ ներկաներով, պաշտօնական, հոգեւորական հիւրերով: Հիմնական բանախօսն էր յայտնի հրապարակագիր եւ գրագէտ, Հայց. Եկեղեցւոյ "Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ" շքանշանակիր Ռալֆ Ճորտանօն: Բացի իրմէ, խօսք արտասանեց նաեւ Գերմանիոյ Խորհրդարանի անդամ Տիկին Ուրսուլա Հայնէն: Ձեռնարկը եզրափակուեցաւ Առաջնորդին արտասանած Հոգեհանգստեան աղօթքով, մասնակցութեամբ ներկայ հոգեւորականներու դասին:

Պերլինի հայ եկեղեցական համայնքը Ապրիլ 23ին Եղեռնի յիշատակին կազմակերպած էր կուռ յայտագիր մը, որ սկսաւ նոյն օրը Լուիզէն համայնքի Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ կատարուած Հոգեհանգստեան պաշտօնով: Արարողութեան նախագահեց եւ ապա աւուր պատշաճի քարոզ մը խօսեցաւ շրջանի հովիւ Խաչատուր Արդ. Կնեազեան:

Յուշատօնի աշխարհիկ բաժնին համար ժողովուրդը հաւաքուած էր Հայ Տան

մէջ, ուր բացման խօսքը արտասանեց վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Սոնա Այվէր: Օրուան ամէնէն հետաքրքրական պահն էր մանուկներու ներկայացուցած "Վերջին մտածումը" անուն թատերախաղը, որ նուիրուած էր Հայոց նահատակներուն: Իսկ պարոն Մարաշ, որ գիտական աշխատանքներ ու հրատարակութիւններ ունի Ցեղասպանութեան մասին, խօսք առնելով պատասխանեց ներկայ ժողովուրդի Ցեղասպանութեան առընչութեամբ ուղղած հարցումներուն:

Ցայտագրի ընդմիջումներուն երգչուհի Մարօ Ֆարմանեան հայկական դասական երգերով հարստացուց կատարուած ելոյթները և հանդիսութիւնը փակուեցաւ:

Համաուրի Հայ Համայնքին ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 23ին, քաղաքի Վալոնիչ – Նիտէրլէնտիշէ եկեղեցւոյ մէջ: Տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, որուն աւարտին հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով յաւուր պատշաճի քարոզ խօսեցաւ շրջանի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան: Այնուհետեւ իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Ֆրանքֆուրթի Հայ Մշակութային Միութեան ձեռնարկին, որուն հիմնական բանախօսն էր Գերմանիոյ Պօխում քաղաքի համալսարանին կից գործող Սփիւռքի եւ Ցեղասպանութեան Ուսումնասիրման գրասենեակի պատասխանատու աշխատակից Տիկ. Քրիսթին Փլաթ: Ցիշատակի խօսք արտասանեց նաեւ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի ատենապետ Տոքթ. Շաւարշ Ցովասափեան: Ձեռնարկը եզրափակուեցաւ Սերովբէ Վարդապետի արտասանած հոգեհանգստեան աղօթքով:

– Նոյն օրը երեկոյեան, Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան եւ Հայազատ Քհնյ. Մարտիկեան իրենց մասնակցութիւնը բերին Նոյվիտի Հայ Համայնքի ձեռնարկին, որ կազմակերպուած էր շրջանի Միջ-Եկեղեցական մարմնի աջակցութեամբ: Գլխաւոր բանախօսն էր հայ երիտասարդ իրաւաբան եւ Թեմական Խորհուրդի անդամ Պրն. Իլիաս Գէորգ Ուեպր: Ողջոյնի եւ յիշատակի խօսք արտասանեց նաեւ Նոյվիտի գլխաւոր քաղաքապետ Պրն. Նիքոլաուս Ռոթ: Ձեռնարկի ընթացքին մեծ պաստառի վրայ ցուցադրուեցան Ցեղասպանութիւնը վկայող, ինչպէս նաեւ Արեւմտահայաստանի պատմական յուշարձաններու եւ եկեղեցիներու փառաւոր անցեալը եւ տխուր ու անմխիթար ներկան ներկայացնող պատկերներ: Ձեռնարկի աւարտին տեղի ունեցաւ Միջ-եկեղեցական արարողութիւն ի յիշատակ Հայոց բիւրաւոր նահատակներուն:

– Ապրիլ 24ին Համպուրկի Հայ Մշակութային միութիւնը Մեծ Եղեռնի զոհերու յիշատակին կազմակերպած էր հայ դասական երաժշտութեան եւ գրականութեան նուիրուած միջոցառում մը: Դաւիթ եւ Վիվաս հայ նուագախումբերը ներկայացուցին հայ եւ օտար երաժիշտներու գործերը, իսկ խօսնակ Պէնէտիքթ Վէրմէր բաժիններ կարդաց Էտկար Հիլզէնրաթի "Վերջին մտքի հէքեաթը" անուն գիրքէն:

– Ապրիլ 24ին Շթութկարթի կեդրոնական գերեզմանատան մէջ գտնուող յուշարձանին առջեւ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն: Իսկ Ապրիլ 30ին ոգեկոչման հանդիսութիւն մը տեղի ունեցաւ Պատէն-Վիւրթեմպէրկի Հայ Համայնքի, Շթութկարթի Մշակութային միութեան եւ Էսլինկէնի Մշակութային եւ Մարզական միութեան համատեղ նախաձեռնութեամբ Կէօփինկէնի Հայ Տան մէջ: Ցուցատօնին իրենց մասնակցութիւնը բերին բազմաթիւ Հայեր եւ օտարներ: Ցայտագրի բանախօսներն էին Թուրք հեղինակ Տողան Աքհանլը եւ Իշխան Սրկ. Ջիֆթճեան: Հանդէսին եկաւ նաեւ Տիկ. Վիլմա Փիլիպոսեան, որ չարժանկարներով ներկայացուց ցեղասպանութեան ամբողջ պատմութիւնը եւ նախադրեալները: Երաժշտական ելոյթ ունեցան երիտասարդ հայ աղջիկներու երգչախումբը եւ իբրեւ մենակատար Լեոնիկ Գասպարեան:

Մայիս 1ին Պրաունշվայկի Պրիւտէրն եկեղեցւոյ բակին մէջ զետեղուած խաչքար-յուշարձանի առջեւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Խաչատուր Արդ. Կնեազեանի եւ Հայազատ Քհնյ. Մարտիկեանի կողմէ, մասնակցութեամբ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու եւ հայ եւ գերմանացի հաւատացեալներու: Արարողութենէն ետք տեղի ունեցաւ յուշատօն, որուն ընթացքին մասնակիցներուն հրամցուեցաւ հրուշակ:

Ցիշատակի եւ ոգեկոչման ձեռնարկներ տեղի ունեցան նաեւ Գերմանիոյ Նիւրնպերկ, Միւնխէն քաղաքներու մէջ:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, 04·05·2006

ՃԱՏՐԱԿ

«ԱՐՈՆԵԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ»

"Նիւ-Ին-Չէս"ի Մայիսի թիւը այս խորագիրով անդրադարձած է երիտասարդ հայ ախոյեանին արձանագրած յաջողութեան: Ան ներկայիս ընդհանուր դասաւորման երրորդ տեղը կը գրաւէ, երկու տարիէ ի վեր միայն յառաջընթաց արձանագրելով: "Աշխարհի բաժակին յաղթական ու համաշխարհային ախոյեանութեան ապագայ թեկնածուն շատ սորվող մէկն է" կ'ըսէ թերթը, գնահատելով իր սխալները մեծ արագութեամբ սրբագրելու անոր կարողութիւնը որ յաճախադէպ երեւոյթ չէ:

Լ. Արոնեան կը ներկայացուի տակաւին որպէս նուրբ մարտավարութիւն մշակող, յանդուգն խաղացող մը որուն ձեռքը չի դողար. ան իր ժողովուրդին համար կը մարմնաւորէ ախոյեաններու նոր փաղանգ մը: Երիտասարդ խաղացողը կը զետեղուի աշխարհի ախոյեան Տիգրան Պետրոսեանի հաւատարիմ հետեւորդի դիրքին վրայ, ունենալով երիտասարդ յեղափոխականի մը մտաւորական ուժն ու ոգին:

Արոնեան թերթին տուած դասաւորումով ունի 2752 կէտ, մինչ ցանկին առաջին անունը Վ. Թոփալով (Պուլկարիա) տէր է 2804 կէտի: Երկուքին միջեւ կայ հնդիկ խաղացողը Վ. Անանտ որ մէկ կէտ միայն նուազ ունի Թոփալովէն:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հ.Բ.Ը.Մ.Ի 100ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒՇԱՏՕՆԸ

Փասատինայի "Ալեք Մանուկեան" կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 23ին տեղի ունեցած է Հ.Բ.Ը.Մ.ի 100ամեակի յուշատօնը: Առաւօտեան, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Գուգարաց Թեմի առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկ. Չուլճեան: Ցաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է ՀԲ.Ը.Մ.ի ողբացեալ անդամ-անդամուհիներու յիշատակին: Ապա, "Ալեք Մանուկեան" կեդրոնի (ուր Սեպտեմբերին կը բացուի Հ.Բ.Ը.Մ.ի երկրորդական վարժարանը) շրջափակին մէջ առաջնորդ Ցովնան Արք. Տէրտէրեան կատարած է օծումը Հայաստանէն բերուած խաչքարի մը, որուն նուիրատուներն են Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գէորգ Քէշիշեան: Խօսք առած են Առաջնորդն ու Գոնկրէսի անդամ Էտամ Շիֆ: Ցաւարտ արարողութեան, յարակից սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են 500 հրաւիրեալներ: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Տոքթ. Կիրակոս Մինասեան: Բանախօսած են Վարդան Ա. Քհնյ. Տիւլկէրեան եւ Սէսիլ Քէշիշեան, դրուատելով Հ.Բ.Ը.Մ.ի ծաւալուն գործունէութիւնը: Ենովք Պալիկեան խօսած է նոր բացուելիք դպրոցին մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Սեպուհ Եպիսկ. Չուլճեան:

*
**

ԲԱՑՈՒՄ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ 31ՐԴ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐՈՒ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ գտնուող նահատակաց խաչքարին առջեւ, Մայիս 7ի առաւօտեան, Նաւասարդեան փոքր ջահը բոցավառած է, պաշտօնապէս ազդարարելով բացումը Հ.Մ.Ը.Մ.ի Նաւասարդեան 31րդ մարզախաղերուն: Խօսք առնելով յանուն Շրջ. Վարչութեան Արամ Զօպանեան նշած է. «Այս խորհրդանշական ջահը սկիզբը կը դնէ այնքան սպասուած 31րդ մարզախաղերուն: Ութ շաբաթներէ շարունակուող մրցումներուն կը մասնակցին աւելի քան երեք հազար մարզիկներ զանազան ճիւղերու մէջ»: Օրհնուած ջահը փոխադրուած է "Արարատ" մասնաճիւղի կեդրոնը:

*
**

ԴԵՍՊԱՆ ՏԱՅԱՆԱ ԱԲԳԱՐԻ ԵՒ ԻՐ ԳԻՐՔԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ "Արմենակ Տէր Պետրոսեան" սրահին մէջ Ապրիլ 30ին տեղի ունեցած է Ճափոնի մէջ Հայաստանի անդրանիկ Հանրապետութեան դեսպան Տայանա Աբգարի եւ իր վերագտնուած գիրքին "Հայաստանի եւ իր ժողովուրդի պատմութիւնները. 1892–1922" նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի հանրային յարաբերական յանձնախումբին: Ներկայ եղած են առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան, Ճափոնի եւ Հայաստանի հիւպատոսները եւ հոծ բազմութիւն մը: Հանդիսավարը՝ Ճորճ Պետիկեան, կենսագրական ծանօթութիւններ տուած է Տայանա Աբգարի մասին, վեր առնելով անոր մարդասիրական ու դիւանագիտական վաստակը, նշելով որ Ճափոն եղած էր առաջին երկիրներէն, որոնք ճանչցած էին Մայիս 28ին ծնունդ առած Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Բանախօսած է Րաֆֆի Համբարեան, յարգանքի խօսք ուղղելով երկու հերոսուհիներու՝ Տայանա Աբգարի եւ Թոռնուհիին՝ Լիւսիլի (որ ներկայ եղած է), «որոնցմէ առաջինը եղած է Ցեղասպանութենէն ճողոպրած բազմաթիւ Հայերու փրկութեան հրեշտակը, նոյն օրերուն գործելով ի նըպաստ հայութեան դէմ գործուած ոճիրին զսպումին ու հետեւանքներու դարմանումին, իսկ երկրորդը կորուստէ փրկած է անոր արժէքաւոր գիրքը ու յանձնած է հրատարակութեան»: Խօսք առնելով Ճափոնի հիւպատոսը՝ Տոքթ. Մասահիրօ Քոհաթա, նշած է թէ «Տայանա Աբգար եղած է Հայաստանի ու Ճափոնի միջեւ գործակցութիւն ու բարեկամութիւն ընտեղծող առաջին երախտաւորը»: Հայաստանի հիւպատոս Գագիկ Կիրակոսեան իր խօսքին մէջ նշած է թէ Հայաստանի ու Ճափոնի միջեւ գործակցութիւնը ներկայիս լաւ ընթացքի մէջ է, Ճափոն նիւթական նկատառելի օժանդակութիւն կը տրամադրէ Հայաստանին:

Լիւսիլ Աբգար, խօսելով իր մեծ մօր արժանիքներուն մասին, նկատել տուած է, որ «Կալկաթա ծնած, ապա քանի մը տարի Պուրմա ապրած եւ կեանքին մեծ մասը Ճափոնի մէջ անցուցած Տայանա Աբգար, իր օրերու պայմաններուն բերումով՝ սահմանափակ ուսում ստացած էր, նկատի առած այն՝ որ իգական սեռը այդ տարիներուն ուսումէ հեռու կը պահուէր, եւ սակայն, ան ինքնաշխատութեամբ դարձած է ուսումնական ու գրական դէմք մը: Ցեղասպանութենէ ճողոպրած բազմաթիւ հայ ընտանիքներ վայելած են անոր անձնական աստնջականութիւնը ու անոր մարդասիրական այս գործունէութիւնը առիթ տուած է Հայաստանի կառավարութեան, որ զինք նշանակէ իր դիւանագիտական ներկայացուցիչը Ճափոնի մէջ»: Անդրադառնալով գիրքի ողիսականին, Լիւսիլ Աբգար պատմած է թէ իր մեծ մայրը հաւանաբար անոր ձեռագիրը արձանագրած է կանուխ՝ 1916էն 1922ի միջեւ: 1923ին, Եոքոհամայի անոր բնակարանը կործանած է մեծ երկրաշարժի մը հետեւանքով: Տարիներ ետք, փլատակներուն տակէն գտնուած են երկու ոչ ամբողջական հատորներու ձեռագիրները: Զանոնք ձեռք բերելով ու երկար աշխատանքներէ ու ստուգումներէ ետք, Լիւսիլ Աբգար զանոնք միացուցած է մէկ հատորի մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

Ահա այդ դէմքն է, որ մեխուել է յիշողութեանս մէջ, թէեւ այն օրից անցել է տասներկու տարի եւ այն էլ ի՜նչ տարիներ:

Ընկերս լռեց. ես նրա դէմքին տեսայ երանութեան նոյն ժպիտը, ինչպէս առաջին անգամ, երբ մենք դեռ բարձրանում էինք արահետով: Ասես աչքի առաջ, ձիւնոտ անտառում, տեսնում էր աղջկան, ձեռքին չոր ցախը:

– Տեսայ ու կանգնեցի, դանդաղ շարունակեց նա,– եւ թէպէտ Անտոնն ասաց, թէ ում աղջիկն է, ասաց, որ ցախի են եկել, բայց ես նրան չէի լսում: Ցիշում եմ, որ մի անգամ էլ, երբ բացատն անցանք եւ փչնում էինք գիւղի կալերի վրայ, ետ նայեցի: Զգիտեմ աղջիկը ժպտաց, թէ չէ, բայց ինձ այդպէս թուաց: Գլուխը խոնարհեց ու փչրեց ձեռքի բարակ ճիւղը:

Մեր տան պատշգամբից ես տեսայ աղջկանը՝ ցախը շալակին: Մեր հետքերով նրանք իջան կալերի վրայ: Մոխրագոյն չորեր ունէր, գլխին՝ տանը գործած բրդէ շալ: Ես պատշգամբից նայում էի այն կողմը, իսկ Օհան ապերը ինձ հարցնում էր մօշահաւի մասին, Աշոտը նրանց փետուրներն էր պոկում, ես կցկտուր պատասխան էի տալիս եւ աչքի տակով հետեւում, թէ ո՛ր տունը պիտի մտնի ցախով աղջիկը:

Որքան մեծ եղաւ իմ ուրախութիւնը, երբ միւս օրն իմացայ, որ նրա փոքրիկ քոյրը սովորում է դպրոցում:

Հէնց այդ օրից էլ գլխին կարմիր չոր կապած աղջիկը, որ մինչ այդ իմ քառասուն աշակերտներից մէկն էր, բոլորից ջոկուեց եւ իմ աչքում դարձաւ այն կէտը, որի շուրջ պտըտւում էր իմ ներքին աշխարհը:

Ուզում էի իմանալ աղջկայ անունը: Ես յօրինեցի մի դաս, երբ աշակերտները պատմում էին իրենց ընտանիքի անդամների մասին Եւ որովհետեւ նրանք երկու քոյր էին, դժուար չէր իմանալ, որ անտառում տեսած աղջկայ անունը Խոնարհ էր: Միւս աշակերտներն էլ մատ բարձրացրին, իրենց տան մասին պատմելու եւ զարմացան, երբ ես գրատախտակի վրայ գրեցի գումարման նոր վարժութիւն:

Խոնարհ, Խոնարհ... Նայում էի գրատախտակի թուերին, աչքերիս առաջ բըրդէ շալով աղջկայ գլուխը, ոտքերը ձիւնին մէջ եւ ձիւնի ճերմակութեան վրայ օձի պէս սեւ պարանը:

Այդ դէմքը մերթ սուզւում էր անդունդը, որը սովորական էր դառնում, յիշում էի, որ անտառում մի ծեր աղուէս ենք սպանել, երկու մօշահաւ: Մէկ էլ դէմքը մօտենում էր, կանգնում էր աչքիս առաջ, եւ ես ճգնում էի իմանալու՝ ժպտա՞ց աղջիկը, երբ ետ նայեցի թէ՞ միայն ինձ թուաց:

Անտոնի հետ մի անգամ էլ որսի գնացի: Բացատին երբ հասանք, ես մօտեցայ այն զերանին, որի մօտ կանգնել էր աղջիկը: Որսորդն իմ յետեւից կանչեց, թէ ճանապարհն աջ է ծռւում: Զերանի մօտ ձիւնը ծածկել էր աղջկայ հետքերը: Ոչինչ չէր երեւում: Միայն ծառի տակ ընկած էր մի չոր շիւղ: Կռացայ վերցրի:

Վերադարձին եկանք գիւղի ծուռումուռ փողոցներով որպէսզի անցնենք նրանց տան առաջով: Այդ թաղի շները հաչոցով ինձ վրայ վազեցին: Բայց եւ այնպէս կիսաբաց դռնից նրան տեսայ բակում՝ գրկին մի խուրձ խոտ: Ինձ տեսաւ՝ դէմքն իսկոյն միւս կողմը դարձրեց, տուն մըտաւ: Ես նկատեցի թէ ինչպէս կարմրեց նրա դէմքը:

Այդ օրն այնքան ուրախ էի: Օհան ապերն էլ նկատեց իմ ուրախութիւնը եւ ծիծաղելով ասաց, թէ վիզը ծուռ Անտոնի հետ անտառում երեւի մի օյին ենք սարքել: Ընթրիքից յետոյ բուխարու մօտ նա ննջեց, ես արագ թերթեցի նրա չարականի գիրքը, բրդէ թելը ուրիշ թերթի առանքում դրի, որպէսզի առաւօտեան Օհան ապերը զարմանայ, թէ երբ կիսեց չարականի հաստ գիրքը, կարդայ ու կասկածով նայի մէկ ինձ, մէկ՝ Աշոտին:

Ձմեռուայ ընթացքում Խոնարհին երկու անգամ տեսայ: Մի ամիս հիւանդ էր եւ առողջացաւ բարեկենդանի տօներից առաջ: Ես շատ անգամ էի նրա մասին հարցնում նրա քրոջից: Եւ ամէն անգամ տարբեր պատրուակով, հեռուից հեռու, շատ անգամ իբրեւ թէ պատահաբար, մէջ բերելով ուրիշ խօսք:

(Շար. 3)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, Մայիս 21ին, յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, իրենց վաղեմի անդամ՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ-Ի

յիշատակին, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

"Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի":

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ Ա Ց Ո Յ Ց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 22.–

Յիշատակ Աշխարհազօրաց
եւ Զօրավարացն Հայոց որք կատարեցան
ի հերոսամարտին Սարդարապատի
1918 Ամի,
"Վասն Հաւատոյ եւ Հայրենեաց"

Ժամը 18ին ժամերգութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սարդարապատի հերոսներուն համար:

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 28.–

Է. Կիրակի Յինանց Երկրորդ Ծաղկազարդ:

Տարեդարձ
Հայաստանի Առաջին Պետականութեան
Հռչակման – 1918 Մայիս 28

Յաւարտ պատարագի Գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Անդրանիկ Անկախութեան հռչակման տարեդարձին առիթով:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
Փ Ա Ր Ի Զ

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀ

Պատմող արուեստագէտներ՝
(երկլեզու)
ԱՆՆ ՄՈՆԹԱՆԺ և ԱՆՆԱ ՄԵԽԻԿԵԱՆ
կը ներկայացնեն հայ եւ օտար մշակոյթներէ պատմուածքներ, երաժշտական գործիքներու ընկերակցութեամբ:

Ուրբաթ, Մայիս 19, *ժամը* 20.45*ին*
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

Մասնակցութիւն՝ 5 *Եւրօ:*

CINE-CLUB

Ciné-Club
Rouben Mamoulian / UCFAF

sous le parrainage
de **Robert Guédiguian, réalisateur**

Vendredi 19 mai à 20h30

SOIRÉE AZNAVOUR

TIREZ SUR LE PIANISTE
de François Truffaut
avec Charles Aznavour
et Marie Dubois
Musique : Georges Delarue

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25.–
ԵԿԱՑԷՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
ՏՕՆ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Այսօր քրիստոնէական դաստիարակութեամբ պատրաստուած մանուկները մասնաւորաբար հրաւիրուած են
ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ

Պատարագ՝ *ժամը* 10*ին:*

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25.–
Տօն Համբարձման

Պատարագ՝ *ժամը* 10*ին:*
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE
POUR LES SEJOURS
DE BELLEFONTAINE (JURA)
ETE : AOUT 2006

- Directeurs diplômés BAFD
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaire BAFA
- Infirmière
- Econome
- Intendant(e)
- Coursier

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13

☐

CHAVILLE

Soirée Cabaret

La Section «Ter Tavtian» de Chaville organise le samedi 20 mai à partir de 20 heures une **Soirée Cabaret** avec Alain POSTURE, imitateur et GIGI Fleur de Montmartre, chanteuse et ambiance arménienne animée par Philippe et Vartan, à l'Atrium; 3 Parvis Robert Schuman, Chaville.

☐

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions : — **Araxie** : 01 39 83 71 19.

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նազարէթ Պշտիկեանի *մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Քիւրտօղլեան* 100 *Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին:*

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

AUDITION ET CONCERT
DES ELEVES
DE PIANO ET VIOLON
«Onnig Surmélian»

le **Dimanche 21 mai**

à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier — Alfortville
(près de la Mairie)

Audition à 14h30
Concert à 17h

— Entrée libre —

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է, ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

2006-2007 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
տեղի կ'ունենան
ԱՊՐԻԼ 25-*էն մինչեւ* ՄԱՅԻՍ 31

RENTREE DES CLASSES 2006/2007

Inscriptions ouvertes du 25 avril au 31 mai 2006

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco - Arménienne
(Académie de Créteil)
1 Boulevard du Nord —
Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etablissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle: 3 sections
- Primaire: Sous Contrat Simple
- Collège: Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arménienne
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand ou espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :

Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique-chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée.

Pour tout renseignement :

Tél. / fax : **01. 43. 81. 01. 72**
direction@tebrotzassere.com

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

«ԱԿՆ»Ի ՀԱՄԵՐԳ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարդաւառ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ "ԱԿՆ" երգչախումբը ղեկավարութեամբ Արամ Քերովբեանի, երգ կ'ունենայ կիրակի, Մայիս 21, *ժամը* 17-*ին Արնուվիլի Վարդաւառ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:*

Association Arménienne d'Aide Sociale

Հ Ր Ա Ւ Է Ր
Ը Ն Դ Հ Ա Ն Ո Ւ Ր Ժ Ո Ղ Ո Վ Ի
Ե Ւ
Կ Ո Չ Թ Ե Կ Ն Ա Ծ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները

Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20.30ին

Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ
թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը:

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ, վարչութեան կազմին, իրենց թեկնածութիւնը ղրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, *Ընկերակցութեան գրասենեակի հասցէին:*

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :

Jeudi 22 juin 2006 à 20h30
au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard le **26 mai 2006.**

Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

A.A.A.S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique
par décret du 8 juin 1956
recherche

DIRECTEUR(TRICE)
DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arménennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 19
VENDREDI
19 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.457 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21.457

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(18 mai)

ԹՈՒՐՔ «ԱՅԼԱԽՈՀ»ԻՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԱԾ ԱՄՊԻՈՆԷՆ

Ֆրանսայի քաղաքական այժմէականութեան, անմիջական արձագանգողի դիմակով, Թերթը Հայկական բանաձեւին Ազգ. Ժողովին կողմէ քուէարկութեան նախօրեակին (Մայիս 18ի Թուականով, 17ի իրիկունը լոյս տեսած) վերջին խօսքի պատիւը ընծայած է Թուրք "այլախոհ"ական ցուցափեղկին յայտնի դէմքերէն Հալիլ Պէրքթայի: Այս անձը հարկաւոր ամէն առեանի մէջ կը ներկայանայ ու կը ներկայացուի որպէս Ցեղասպանութիւնը ընդունած Թուրք հազուադէպ մտաւորականներէն մէկը. սակայն ան առաջիններէն է որ լծուած է իր երկրին պաշտօնական Թեզը "այլախոհական" նըկատուելիք կաղապարով մը ներկայացնելու: "Ցեղասպանութիւնը ընդունած"ի ծրի արտայայտութիւնները չհնած են իր "այլախոհ"ի համբաւը, մինչդեռ երբ հարկ եղած է անկեղծութեան գործնական փաստը տալ, առանց այլեւայլի ապաստանած է պաշտօնական բացատրութիւններու, ըսելով օրինակ որ Ցեղասպանութիւնը ցեղասպանութիւն է, բայց սխալ է պատիժի, հատուցումի, քաղաքականացումի մասին խօսիլ: Խնդիրը պատմականին կը վերաբերի եւ վե՛րջ:

"Մոնտ"ին հարցազրոյցը զոր կատարած է Սոֆի Շիհապ, խրացուցած է Պէրքթայի խաղը. զայն կը ներկայացնէ որպէս առաջին Թուրք դէմքը որ ընդունած է Ցեղասպանութեան իրականութիւնը: Այդ մեկնակէտով Թուրք "այլախոհը" առիթ կը գտնէ անգամ մը եւս իր հերոսական ուղին մանրամասնելու: Կը բաւէ քիչ մը ուշադրութեամբ կարդալ օրինակ հետեւեալ պարբերութիւնը.

«Ի. դարու փորձառութիւնը պէտք է բաւէր համոզուելու թէ քաղաքականութիւնը չի կրնար գիտելիք թելադրել: Հարկ է բաց, ազատ եւ պարտադրաբար յամրընթաց վիճարկումներ ըլլան: Հարցը չի վերաբերիր այս ոճիրները վաւերացընելու կամ ոչ: Կարելի է ոճրային արարք նկատել առանց ջատագովումը, բայց կարելի՞ է ոճրային նկատել Պատմութեան մասին անկեղծ տեսակէտ մը: Նայեցէք մեծաթիւ պարագաներու մասին այն վիճարկումներուն որոնք Ցեղասպանութիւնը նիւթ ունին: Ո՞ւր պէտք է հաստատել սահմանները»:

Յետոյ կը կրկնէ նաեւ թէ Թուրքիոյ ժողովրդավարներու ջանքին համար աղէտալի բան պիտի ըլլայ ֆրանսական օրինագիծին վաւերացումը: Դաս մըն ալ կը տրուի «մարդկային իրաւունքներու հայրենիք Ֆրանսա»յին, որ այդ վաւերացումով ինք իր ոտքերուն կրակած պիտի ըլլայ...

Հետաքրքրական պիտի ըլլար Թերթել 1995ի Ֆրանսական մամուլը, տեսնելու համար թէ "օրէնքով Պատմութիւն չգրելու" նոյն թելադրանքները եղա՞ծ են Ֆրանսացի օրէնսդիրներուն Կէսոյի օրէնքին քուէարկութեան առթիւ...

«LE FIGARO»

(18 mai)

L'ASSEMBLEE EMBARASSEE PAR LE GENOCIDE ARMENIEN

Ֆիկարօ լայն տեղ տուած է Հարցին, նախ ամբողջ 9րդ էջը, բայց նաեւ "Վիճարկումներ"ու բաժնին մէջ, Ալեքսանդր Ատլէրի "Գլագնոստ թիւրք սեւ լա գէսթիոն արմէնիէն"ին:

9րդ էջը, որ ամբողջովին նուիրուած է Հարցին Թրքական ցոյցին (Լիոն, Մարտ 18) մէկ նկարն ալ հրատարակած է: Հոն կան չորս տարբեր յօդուածներ. առաջինը, որ կը կրէ մեր նշած խորագիրը, կը վերաբերի օրինագիծին, որու հակիրճ պատմականն ալ կայ: Կը յիշուի նաեւ փոքր միջադէպ մը, որու պատճառաւ կրնար հարցը չգալ կամ ուշ գալ Մայիս 18ի օրակարգին եւ պատճառ ըլլար, որ հարցը յետաձգուի Հոկտեմբերի վերամուտին, եթէ ժամը 13.15ին ծեծուած չըլլար: Երկրորդ յօդուածը կը պարզէ Ֆրանսայի Թուրքերուն դիրքը, այսինքն՝ Ցեղասպանութիւն չկար: Կարգ մը երիտասարդներ կը շեշտեն թէ "եթէ ցեղասպանութիւն եղած ըլլար, այսօր այլեւս Հայ չէր ըլլար"...: Երկու այլ գրութիւններ ալ կը ծանրանան Անգարայի հակազդեցութեան վրայ եւ ֆրանսական ձեռնարկներուն մտահոգութիւններուն: Անգարա, այսօր, աւելի զօրաւոր կը զգայ ինքզինք քան 2001 Յունուարին, որովհետեւ կրնայ Եւրոպա մուտք գործել:

Այլապէս հետաքրքրական է Ալեքսանդր Ատլէրի գրութիւնը իր աւելի քան երկդիմի բնոյթով: Անձը ծանօթ է իր Թըրքասիրութեամբ: Անցեալին ալ հարցեր ունեցած ենք իրեն հետ, երբ խմբագրապետ էր Գուրիէ էնթէրնասիոնալի եւ անտեղի գրութիւններու տեղ տուած էր, որոնց պատասխանած էր Իվ Թերնոն Բաց Նամակով մը ("Յառաջ", 1998 Յունուար 13), ինք ալ երկտողով չէր վարաներ ըսելու թէ բոլորովին համաձայն է Իվ Թերնոնի հետ, ինչ կը վերաբերի Հայոց Ցեղասպանութեան: Այս անգամ գրութիւնը աւելի քան չարամիտ է, քանի տողեր կան, որոնք այն տպաւորութիւնը կը առեղծեն, որ հայկական ահաբեկչութիւնն էր (ԱՍԱԼԱ) որ յանդեցաւ, Դամասկոսի, Մոսկուայի եւ Սոֆիայի կողմէ ղեկավարուած, Կիպրոս ալ ունենա-

(Շար.ը Դ. էջ)

Ա. ԿԷՕՎՃԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ

Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու Խորհուրդին նախագահը Ա. Կէօվճեան հարցազրոյց մը տուած է "Միլլիյէթ"ի (Մայիս 18) թղթակիցին. շեշտած է թէ Սփիւռքի Հայութեան ջանքը կեդրոնացած է իր անցեալը, պատմութիւնը ճանչցնելու աշխատանքին վրայ եւ թէ Թուրքիոյ ներքին հարցերուն մէջ դեր լուտանձնելու ոչ մէկ նպատակ ունի, հակառակ որ կան ուժեր որոնք Թուրքիոյ ներքին պայքարները Ֆրանսա փոխադրել կը փորձեն:

Ան մերժած է Ֆրանսայի Խորհրդարանին մէջ Հայութեան տրուած նեցուկին ետին շահու հաշիւներ տեսնել, ըսելով որ զօրավիգ երեսփոխանները հայ համայնքը մօտէն ճանչցողներ են եւ բնական է որ այդ համայնքին բանիքը դնել յայտնուին:

Պատասխանելով քաղաքականութեան ձեռքով Պատմութիւն գրելու վէճին մասին հարցումին, ան ըսած է. "Հրեաներու ցեղասպանութեան ուրացումը պատժող Կէսոյի օրէնքը եւ Հայկական ցեղասպանութեան օրէնքը կարգ մը պատմաբաններու խանգարող ու պատմութիւնը շարադրող, յիշողութիւնը կարգաւորող օրէնքներ չեն. այլ օրէնքներ են որոնք կոչուած են խանգարելու ուրացումին, ժխտողականութեան, միւսին գոյութեան մերժումին":

Նոյն օրուան "Հիւրրիյէթ"ն ալ "ըՍփիւռքի հետազօտութեան կեդրոն"ի տընօրէն Ժ.-Գ. Քէպապճեանի հետ հարցազրոյց մը հրատարակած էր: Ան ըսած է թէ ժխտումը պատժող օրէնք մը օգտակար կ'ըլլայ երկու կողմերուն ալ. այս անգամ շատ յոյս չունի որ օրինագիծը կը վաւերացուի, բայց առաւելագոյն երկու տարիէն այդ վաւերացումը տեղի կ'ունենայ:

«ՎԱՆ»Ի ՇՐՋՈՒՆ ՑՈՒՑԱՏԱԽՏԱԿՆԵՐԸ

Ժխտողականութեան դէմ աշխոյժ պայքարի ձեռնարկած հայկական "ՎԱՆ" կազմակերպութիւնը Մայիս 17 կէսօրէ ետք Փարիզի եւ մերձակայ արուարձաններու փողոցներուն մէջ շրջանառութեան դրած էր չորս բեռնակառքեր. անոնք կը կրէին ցուցատախտակներ որոնց արձանագրութիւններ կը շեշտէին թէ "Ժխտողականութիւնը ոճիր է, պէտք է օրէնքով պատժուի": Ձեռնարկը այս հարցին մէջ հանրային կարծիքը տեղեակ պահելու նպատակը կը հետապնդէր, կերպով մը նաեւ հակազդելով Թրքական քարոզչական արշաւին որ կարելի է քսել Ֆրանսայի տարբեր քաղաքներուն մէջ կը տարուի աննախադէպ աշխուժութեամբ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ՄՕՏԵՑՈՒՄՈՎ

Ժխտողականութիւնը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծին Ազգ. Ժողովին մէջ քննարկումին նախօրեակին, Մայիս 17ի երեկոյեան նախագահ Շիրաքի մօտիկ շրջանակը պատասխանած է նիւթին մասին բրիտանացի (Ռօյթըր) լրագրողներու հարցումներուն: Ըսուած է թէ նախագահը ջերմօրէն կը փափաքի որ յառկապէս Հայկական Ցեղասպանութեան առընչուած յիշողութեան աշխատանքը կատարուի. ան բոլորին համար պարտադիր կը նկատէ 2001 Յունուարի օրէնքը:

"Նախագահը ճանաչ ընդգծած է յիշողութեան աշխատանքին Թուրքիոյ համար ներկայացուցած կարեւորութիւնը, եւրոպական արժէքներ իւրացնելու այդ երկրին յանձնառութեան շրջանակին մէջ" ըսած են պատասխանողները, աւելցնելով որ ներկայի հարցը կ'առընչուի նաեւ Պատմութեան առումով Խորհրդարանին դերին "Իսկ ասիկա շատ նուրբ հարց մըն է որ պատասխանատուութեան ոգիով հանդարտ խորհրդածութիւն կը պահանջէ":

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ժամը 12.15ին Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումի դէմ օրինագիծը օրակարգի եկաւ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՄԱՅԻՍ 18Ի ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՆԻՍՏԸ Ժ.-Լ. ՏԸՊՐԷԻ ԽՈՉԸՆԴՈՏՈՒՄՆԵՐՈՎ

Մայիս 18ի առաւօտը Ազգային Ժողովի շէնքին կից Է. Հէրիօ հրապարակին վրայ ֆրանսական եւ Եւրոպական Միութեան դրօշակներով 500 հոգինոց բազմութիւն մը խմբուած էր հաւաքին յայտարարուած ժամուն: Պարբերաբար երեսփոխաններ ու համայնքէն անձնաւորութիւններ խօսք կ'առնէին հայկական բանաձեւին զօրակցութիւն յայտնելու, Թուրքիոյ խոչընդոտող քայլերը դատապարտելու համար: Պէտք է ըսել որ քաղաքական դէմքերը զգուշաւոր լաւատեսութիւն մը կը յայտնէին օրինագիծին նոյն օրուան նիստին վաւերացումին մասին, վստահաբար արժեւորելով Խորհրդարանին նախորդ օրուան ծանօթ ճապկումները: Առոր քով բոլորն ալ յստակօրէն կը շեշտէին թէ անպայման պէ՛տք էր օրինագիծին քուէարկումը:

Ժամը 11.30ին երբ մամուլի տակ կը դնէինք այս թիւը, ցոյցի հրապարակին վրայ կը հաղորդուէր թէ Ազգ. Ժողովի նախագահ Ժ.-Լ. Տըպրէ ընդմիջած էր նիստը: Այդ ընդմիջումը ոչ մէկ կասկած կար որ նպատակ կը հետապնդէր ի գին ամէն բանի ձգձգելու օրինագիծին քըննարկումը, քուէարկումը, գոնէ ժամանակ շահելու համար մինչեւ Հոկտեմբեր:

Այդ ժամուն փարիզեան արուարձաններէ, այլ վայրերէ հասածներով աւելի քան երկու հազարի հասած էր ցուցարարներուն թիւը. անոնք դժգոհութեան բուռն արտայայտութիւններով ողջունեցին Ժ.-Լ. Տըպրէի ճապկումին յետին քայլը, մինչ խօսք առնող դէմքերը կոչ կ'ուղղէին առանց յուսահատելու, առանց ջլատումի շարունակելու պահանջը, պայքարը:

Ժամը 11.45ին նիստը վերսկսած էր, բայց օրակարգի այլ նիւթով մը: Այդ պահուն խօսք առած էր Ֆր. Ռոշպլուան, Ազգային Ժողովին յայտարարելու համար թէ եղածը գայթակղութիւն մըն է եւ անպայման պէտք է ժխտումի օրինագիծը օրակարգի բերուէր:

Նոյն առաւօտուն օրինագիծին ընդդիմացող Թուրքերու շուրջ երեք տասնեակնոց խումբ մըն ալ ցոյցի դիմած էր Էնվալիտի հրապարակը: Հաշտութիւնը ջատագովող պաստառներով, առանց Թրքական դրօշակի, ցուցադրաբար իրենց բերաններուն փակած, կը փորձէին ուշադրութիւն գրաւել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Պետութեան Խորհուրդը հետեւանքը քաշած է Մայիս 17ին, լաչակ արգիլելու իր որոշումին հանրային վայրերու եւ համալսարաններու մէջ: Սրահէն ներս խուժած է 29 տարեկան փաստաբան մը՝ Ալփասլան Ասլան "Աստուծոյ զինուորներն ենք, բանադրացնելը" բացագանչելով եւ կրակ բացած է ըսպաննելով դատաւոր մը եւ վիրաւորելով չորս անձեր, որոնց մէջ երկու կիներ: Անմիջապէս ձերբակալուած է: Կը թուի որ խլամապաշտներու գործն է: Ընդդիմութեան պարագլուխը՝ Տէնիզ Պայքալ յայտարարած է Ազգային Ժողովին մէջ որ "Թուրքիա շատ վտանգաւոր ճամբու մը վրայ է եւ իր լաիք հիմերն իսկ Թիրախ են":

ՆԱԶՐԱՆԻ մէջ (Ռուսական Կովկաս) Թակարդ կառքի մը պայթումէն 7 հոգի մեռած է, որոնց մէջ Ինգուշիոյ ներքին փոխ նախարարը՝ Ճաբրայիլ Կոստոյեւ, Թիկնապահները եւ չորս քաղաքացիներ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ՀԱՅ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ ԵՒ ԹՐՔ. ԹԵՐԹԸ

Հայկական ցեղասպանութեան ուրացումը պատժելի արարք դարձնելու կոչուած ֆրանսական օրինագիծին մասին ֆրանքօ-թրքական վէճին ամէնէն տաք օրերուն թրքական "Զաման" թերթը Մայիս 11ին "Արտաքին լուրեր" բաժնին մէջ տեղ տուաւ Լոնտոնէն հայ երիտասարդ պատմաբան Արա Սարաֆեանի արտայայտութիւններուն: Անոնց ընդհանուր մօտեցումով թրքական կեցուածքին յարող միջուկը զարմանք պատճառեց, հակազդեցութիւններ արթնցուց հայկական շրջանակներու մէջ, Սփիւռքէն Հայաստան:

Ա. Սարաֆեան, ինչպէս գրած ենք քանիցս, պատասխանատուն է Լոնտոնի "Կոմիտաս" հիմնարկին, վերջերս ալ իր աշխատասիրութեամբ լոյս տեսաւ բրիտանական "Կապոյտ գիրք"ին քննական ուսումնասիրութիւնը, մինչ Թուրքերը իրենց յարուցած ու իրենցմէ միայն լսելի աղմուկ-աղաղակով կը ճգնէին յայտարարել որ այդ գործը շինծու-մինծու բան է, թէ Բրիտանիոյ իշխանութիւնները պէտք է չեղեալ համարեն զայն, եւլն.: Այդ փոթորիկէն գրեթէ անմիջապէս ետք Ա. Սարաֆեան մասնակցեցաւ Պոլսոյ համալսարանին կազմակերպած ցեղասպանութեան համաժողովին:

"Զաման" կը չեշտէր անոր գաղափարներէն շարք մը. երիտասարդ պատմաբանը պատասխանելով թերթին, յայտնած էր թէ ինք դէմ է նշեալ օրինագիծին զոր կը նկատէ աւելի ժխտական ազդակ մը, քան՝ դրական: Նախ Ֆրանսայի կը թելադրէր հայկականէն առաջ զբաղիլ ալժերականով եւ ռուանտականով. ապա ֆրանսական նախաձեռնութիւնը խոչընդոտող կը նկատէր Թուրքիոյ մէջ ցեղասպանութեան նիւթով վիճարկումին համար: Աւելցուցած էր նաեւ թէ սկզբունքով կրնար ստորագրել այն յայտարարութիւնը որ լոյս տեսաւ Լիպէրասիոնի մէջ (Մայիս 10) ինը Թուրք "այլախոհ" մտաւորականի անունով կրկնելով թրքական պաշտօնական տեսակէտ-պատճառաբանութիւնը:

Ա. Սարաֆեան մտահոգ է որ ֆրանսական օրինագիծը ընդունուելու պարագային Թուրքիա-Եւրոպական միութիւն յարաբերութիւնները պիտի խանգարուին եւ Թուրք ազգայնական հոսանքը հզօրանալով պիտի վնասէ ժողովրդավարացման հոլովոյթին: Նման կացութիւն կը ծառայէ երկու կողմի ազգայնականներուն, նըպաստելով ո՛չ թէ հարցին կարգաւորման, այլ՝ ձգձգումին: Ինք կը հաւատայ որ կարելիութիւնը կայ խնդիրը հաշտարար լուծումի մը յանգեցնելու: Կ'ափսոսայ ու կը զայրանայ որ Հայկական հարցը հայ եւ թուրք ազգայնականներուն միջեւ ուժի քաղաքականութեան մը վերածուած է: Թուրք կառավարութիւնները նման հարցի գոյութեան մինչեւ այսօրուան իրենց ժխտումով զօրացուցած են հայկական արմատական – ազգայնական ճակատը:

"Զաման"ի էջը այս բոլորին հետ կ'ըսէ թէ Ա. Սարաֆեանի թրքական արխիւներուն մէջ պրպտումի արտօնութիւնը ջնջուած էր: Մասնակցելէ ետք Պոլսոյ համալսարանին համաժողովին, ան վերատիրացաւ այդ արխիւները "առանց նախապայմանի" հետազօտելու իրաւունքին:

Հակազդելէ, մեկնաբանելէ, այդ նիւթով գրութիւն հրատարակելէ առաջ կարեւոր նկատեցինք դիմել իրեն, վստահ ըլլալու համար որ "Զաման"ի վերագրումները հիմնաւոր են ու չեն կրկներ կաթիլէ մը լիճ մը ձեւացնելու թրքական յաճախադէպ բարի սովորութիւնը: Ա. Սարաֆեան ըսաւ թէ տեղեակ է թրքական թերթին հրապարակումին, ճիշդ են ըսածները: Յաջորդող զրոյցին ինք շեշտեց թէ Թուրքիոյ մէջ կա՛ն – հոգ չէ թէ քիչ թիւով – իրականութեան ուղղութեամբ առանց շահարկումի մտադրութեան աշխատողներ, ուստի պիտի մնայ ֆրանսական օրինագիծը, հրահրելով թրքական ազգայնամոլներու կիրքերը: Մանաւանդ որ անով առաջիններուն գործն ալ աւելի՛ պիտի դժուարանայ միջավայրի մը մէջ որ արդէն ժխտական ազդակներով լեփ-լեցուն է: Ինք շատ կարեւոր կը նկատէ թրքական արխիւներուն վրայ աշխատելու կարելիութիւնը, նոյնիսկ եթէ որեւէ յայտնաբերում հարցին հիմնականէն բան պիտի չփոխէ: Իր արտայայտութեան մէջ քանիցս ափսոսանք յայտնեց որ նման նախաձեռնութիւններով կը տուժէ հաշտարար կարգաւորման հեռանկարը որուն գոյութեան ինք հաւատացող մըն է, մեկնելով թուրք անկեղծ տարրերէ ու հարցին առընչութեամբ 10-20 տարի առաջուան կեցուածքներուն կրած փոփոխութիւններէն:

Սխալ պիտի չըլլայ հաւանաբար հայկական արդար հակազդեցութիւններու պատճառ իր ընթացքին մէջ տեսնել քաղաքական-գիտականին շփոթը. Ա. Սարաֆեան գիտական աշխատանք տանող մէկն է, մինչ ֆրանսական օրինագիծով հրահրած խնդիրը ամբողջովին կը պատկանի քաղաքական ոլորտին. յատկապէս Թուրքիոյ տեսանկիւնէն: Այս զանազանութիւնը իրեն լայնօրէն բաւարար գետին կրնար ընծայել շրջանցելու թրքական թերթին շահարկումը ու չներկայացուելու որպէս "Հայկական ցեղասպանութեան ժխտումի օրինագիծին ընդդիմադիր հայ պատմաբանը":

Ստորեւ մեր աշխատակից "Ա."ի անդրադարձը Ա. Սարաֆեանի կեցուածքին մասին.

* * *

ԱԿՆԱՐԿ

«ԽԱՂԻ ՕՐԷՆՔՆԵՐ»

Թրքական նշանաւոր "Զաման" թերթի խմբագրութեան համար բաւական հաճելի թուած է անգլիահայ պատմաբան Արա Սարաֆեանի կատարած յայտարարութիւնը՝ Ֆրանսայի խորհրդարանին ներկայացուելիք եւ Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի դարձնող օրինագիծին մասին: Լրատուութիւնը նախ կարդացինք "Զաման ան լայն"ի վրայ. ապա շատ արագ անոր անդրադարձաւ "Մարմարա"ն: Տրուած ըլլալով, որ հերքումի, ճշդումի կարգով որեւէ լրատուութիւն կամ հաղորդագրութիւն չհետեւեցաւ պատմաբանին կողմէ այս հրապարակումներուն, անոնց վաւերականութիւնը առայժմ խնդրոյ առարկայ չի դառնար:

Այսպէս ուրեմն. այս մասին "Զաման"ի կատարած վերնագրումը լուրը բնութագրող է. «Հայ պատմաբանը Ֆրանսային խորհուրդ կու տայ սկսիլ Ալժերիայով եւ Ռուանտայով»:

Սարաֆեանի թիրախը Ֆրանսան է, որուն կը յորդորէ Հայկական Ցեղասպանութենէն առաջ զբաղիլ Ռուանտայի եւ Ալժերիոյ ցեղասպանութիւններու ժխտումը պատժելի դարձնելով:

Թրքական թերթը նախ կը ներկայացնէ Սարաֆեանը: Լոնտոնի "Կոմիտաս" հիմնարկի տնօրէն, Հայկական Ցեղասպանութեան (չակերտուած՝ "Զաման"ի կողմէ) մասին արեւմտեան առաջին աղբիւրներու եւ Կապոյտ գիրքի հրատարակիչ, որ կրքոտ ձեւով հակադրուած է այսօր ֆրանսական օրինագիծին: "Զաման" կարեւոր յիշեցում մըն ալ կը կատարէ: Սարաֆեան, երկու տարիով աննախապայման թոյլտուութիւն ստացած է ուսումնասիրելու թրքական արխիւները:

Անշուշտ, հայ պատմաբանը հիմնաւորումներ ունի իր կատարած յայտարարութեան: Ըստ իրեն, օրինագիծին որդեգրումը պատճառ պիտի դառնայ, որ վատթարանան Թուրքիա-Եւրոմիութիւն յարաբերութիւնները, ինչ որ իր կարգին պիտի նպաստէ Թուրքիոյ տարածքին ազգայնապաշտ շարժումի ծաւալումին: Այս բոլորը պիտի դժուարացնեն Ցեղասպանութեան հարցին լուծումը: «Ուժերու քաղաքականութեան» այս խաղին օրինաչափութիւնները ճշդուած են ու պատրաստուած թրքական կառավարութիւններուն կողմէ, որոնք այսպիսով սնուցած եւ զօրացուցած են արմատական եւ ազգայնապաշտ հայկական ճակատը:

Այս ամբողջ վերլուծումները կատարելով Արա Սարաֆեան ըսել կ'ուզէ, որ այս ընթացքը՝ ժխտումի պատժելիութեան օրինականացումը կը հրահրէ երկկողմանի ազգայնապաշտութիւն, ինչ որ կը հարուածէ Ցեղասպանութեան ճանաչման եւ ընդունման գործընթացը:

Իւրայատուկ մտածողութիւն ցուցաբերել իրաւունքն է որեւէ պատմաբանի, որ ինքնուրոյն երեւալու եւ ինքնաքարոզչութիւն ապահովելու արուեստական ճիգերուն մէջ խորքին մէջ ճեղք յառաջացուցած կ'ըլլայ նման հարցերով բաւական միասնական կեցուածք որդեգրած հայկական կողմին մէջ: Հասկնալի է տակաւին, որ Տինքեր այս հարցին մէջ մօտաւորապէս Սարաֆեանի որդեգրած կեցուածքները յայտարարեն: Առնուազն շատ հասկնալի չեն սակայն Լոնտոնի մէջ գործող հայ պատմաբանին արտայայտած այս միտքերը: Ան, ենթադրաբար, իրազեկ է նաեւ յաչս եւրոպական քաղաքական շրջանակներուն Թուրքիոյ առած ձեւական ու ոչ-խորքային քայլերուն, զորս կը ներկայացնէ իբրեւ դրական ճիգեր Հայկական Հարցը լուծելու: Թուրքիոյ պետական քաղաքականութեան համընկնող այս քայլերը իբրեւ իրագործում նկատելու Սարաֆեանի մօտեցումը առնուազն զարմացնող է: Մանաւանդ, որ եւրոպական ճնշումներուն իբրեւ արդիւնք առնուած այդ քայլերը տակաւին չեն ներառած ճանաչումի թոյլտուութիւնը, շարունակելով քրէական յանցանք նկատել այդ ուղղութեամբ կատարուած որեւէ յայտարարութիւն: Թրքական ազգայնապաշտութիւնը զարգանալու կամ ծաւալելու համար մինչեւ օրս սպասա՞ծ էր ֆրանսական օրինագիծին: Պաշտօնական Անգարան ճանաչումի արգելակումը օրինականացուցած էր արդէն, որուն նկատմամբ դէթ չենք հանդիպած Սարաֆեանի նոյնքան կրքոտ ընդդիմութեան: Ֆրանսային դասեր տալու Արա Սարաֆեանի կեցուածքները խանդավառած են թրքական լրատուամիջոցները, որոնք դէթ Ֆրանսայի նկատմամբ իրենց մտածումներուն եւ հայ պատմաբանին մտածումներուն միջեւ այսպիսով գտած են հասարակաց եզրեր:

Ինչպէս ճանաչման հարցին մէջ, այնպէս ալ ժխտումը պատժելի դարձնելու քաղաքական վարքագիծին մէջ հայութիւնը պէտք է շարունակէ դրսեւորել միացեալ կեցուածք: Ներհայկական միասնական մօտեցումը նման պայքարներու ընթացքին աւելի քան անհրաժեշտ է:

Պարզաբանումի կը կարօտի նաեւ "Զաման"ի լրատուութեան մէջ երեւցող Սարաֆեանի աւելորդ լաւատեսութիւնը, որուն հիմամբ Հայկական հարցը մօտ ապագային պիտի լուծուի խաղաղ ձեւով: Ի՞նչ է հարցին սահմանումը իր պատկերացումով եւ ի՞նչ տեսակի լուծումի մը մասին է խօսքը:

Յայտնապէս սակայն, առաջին անգամը չէ, որ երիտասարդ պատմաբանը ճեղք կը յառաջացնէ միացեալ կեցուածքներուն մէջ: Ցեղասպանութեան իրողութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնող Պոլսոյ "գիտաժողով"ին իր մասնակցութիւնը հարցականներ ստեղծած էր իր անձին շուրջ: Թրքական արխիւներո՞ւ տրամադրելիութիւնն է հիմնական պատճառը թէ՞ իւրայատուկ մտածողութիւն ցուցաբերելու ինքնաքարոզչութեան մղումը, կը մնայ ճշդել: Կը յուսանք սակայն, որ եղածը չի տեղադրուիր "Թրքական կառավարութեան պատրաստած խաղի օրէնքներ"ու սահմաններուն մէջ:

«Ա.»

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ 1907 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ԻԶՄԻՐԷՆ

Մեր այսօրուան պայմաններուն մէջ կրնա՞նք արդեօք երեւակայել թէ Պոլսոյ մէջ բնակող հայ խմբագիր մը կամ դրագէտ մը յանկարծ Իզմիրէն կամ Անատոլուի որեւէ քաղաքէն հրաւէր մը ստանայ, հոն հրատարակուող նոր հայերէն ամսաթերթի մը կամ օրաթերթի մը խմբագրի պաշտօնը ստանձնելու համար: Ո՛չ միայն այսօր, ասկէ քառասուն, յիսուն տարի առաջ ալ չէինք կրնար երեւակայել այսպիսի հրաւէր մը եւ ասկէ վերջ ալ անկասկած երբեք ու երբեք այդպիսի բան մը պիտի չպատահի:

Բայց 1907 թուականին, երբ տակաւին վերջ գտած չէր Իզմիրի կամ գաւառներու մէջ իրական իմաստով հայկական ապրումը, այսպիսի հրաւէր մը շատ սովորական էր: Այդ թուականին է որ Հայկանոյշ Մառքի ամուսինը Վահան Թօշիկեան Իզմիր հրաւիրուեցաւ, իր կնոջը հետ միասին խմբագրելու համար Քէշիշեանի "Արշալոյս"ը, նաեւ Մամուրեան որդիի կողմէ հիմնուած "Արձագանգ"ը: Մառք եւ ամուսինը ընթացք տուին այս հրաւէրին, հակառակ որ Մառք Պոլսոյ մէջ այդ թուականին կը հրատարակէր "Ծաղիկ"ը: Այս վերջին պարբերաթերթին կեանքը երկու տարի տեւեց միայն, որովհետեւ Իզմիրի հրաւէրը պատճառ դարձաւ որ Մառք դադրեցնէ անոր հրատարակութիւնը:

Իզմիր որքա՛ն տարբեր մթնոլորտ մը ունէր այդ շրջանին եւ ի՛նչ յուզումով էր որ նորապսակ ամոլը, Հայկանոյշ եւ Վահան Իզմիր մեկնեցան: Տպարանը քարափին մօտերն էր եւ անոնք տուն մը վարձեցին Հայոց թաղին մէջ, Ս. Ստեփանոս եկեղեցիին մօտերը:

Իզմիրի այդ շրջանի Առաջնորդ Դուրեան Սրբազանին համար ի՛նչ ուրախութիւն էր յանկարծ Պոլսէն Իզմիր ժամանած տեսնել այսպիսի մտաւորական երիտասարդ ամոլ մը: Իզմիր քաղաքը անտարակոյս շատ փոքր կուգար Դուրեան Սրբազանի նման արտակարգ հոգեւորականի մը կարողութիւններուն ու խանդավառութիւններուն համար, բայց Իզմիրի հայութիւնը հպարտ էր որ ունէր այդպիսի սիրելի Առաջնորդ մը:

Իզմիրի հայութեան ծոցին մէջ արժէքաւոր մտաւորականներ պակաս չէին եւ կարելի է ըսել որ հոն մտաւորական ու գրական որոշ շրջանակ մը գոյութիւն ունէր արդէն: Դուրեան Սրբազան այնուհետեւ իր Ուրբաթ իրիկունները այս նոր ժամանած ամոլին պիտի յատկացնէր ու պիտի ընթրէր անոր հետ: Իզմիրը, եթէ բաղդատուէր Պոլսոյ հետ, աւելի ազատամիտ ու հանդուրժող մթնոլորտ մը ունէր եւ Մառք եւ Թօշիկեան հոն է որ տեսան "սինեմա"ն, ինքնաշարժը, կամ կիներ՝ որոնք "տէքօլթէ" կը հագնէին:

Բայց քաղաքը գրեթէ ամբողջութեամբ յունախօս էր: Թուրք տեղացիներն իսկ շատ սահուն կերպով յունարէն կը խօսէին եւ վաճառորդները փողոցներուն մէջ ապրանք կը ծախէին յունարէն պոռչտուքներով: Հայերն ալ բնականաբար ազդուած էին յունարէնի այս տիրապետութենէն: Հայկանոյշ Մառք իբր օրինակ կը յիշէ պատահար մը: Երբ իր հայ տանտիրուհիին հարցուցած էր ապրանքի մը տեղը, ան սապէս պատասխանած էր.

«Խոխլատիաներուն անտեղը, պէգուլային վրայ, տէնաքոյին մէջն է» (Խճաքարերով ծածկուած տեղը, սէթին վրայ, ափսէին մէջ):

Բայց Մառք եւ ամուսինը հոն ծանօթացան հայ մտաւորականներու հետ: Հոն էր "Թշուառներ"ու նշանաւոր թարգմանիչը՝ Գրիգոր Ջիլինկիրեան: Հոն էին Մեսրոպ Նուպարեան, Գէորգ Պուպլի, Լուքա Վարպետեան, Նազարէթ Հիմի, գրաքննիչներ Համազասպ Հաքի եւ կողակիցը, Բարսեղ Կիւլպէնկեան, բազմահմուտ մտաւորական Կարապետ Ստեփանեան: Այս անունները, որոնք անշուշտ արժէք մը կը ներկայացնէին Իզմիրի հայ մտաւորական կեանքի մէջ, կը ջանային հայ մշակոյթին ծառայել իրենց կարողութեան չափով: Կարապետ Ստեփանեանը, որ բազմահմուտ մտաւորական էր, ժխտական բնաւորութիւն ունեցող մէկն էր, մարդ չէր հաւներ, գրողներուն գործերը ծաղրի կ'ենթարկէր: Ան բնաւ չէր սիրեր նշանաւոր Մեսրոպ Նուպարեանը, որ ծե-

ԳԻՐՔԷՆ ԵՏՔ ՖԻԼՄԸ՝

Da Vinci Code

Մայիս 17էն, Գաննի մէջ, բայց փառատօնի յայտագրէն դուրս, առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Տա Վինչի Գոտը, քաղուած՝ համապատասխան խորագիրը կրող հատորէն։ Ծանօթ է գիրքին գտած լայն ժողովրդականութիւնը, նաեւ հանած աղմուկը։

Գիրքին հեղինակն է Տան Պրաուն։ Գիրքէն ծախուած են 40 միլիոն օրինակներ եւ թարգմանուած է 44 լեզուներու։ Վէպին գլխաւոր նիւթը հիմնուած է վարկածի մը վրայ, ըստ որուն կաթոլիկ եկեղեցին, դարերէ ի վեր գաղտնի պահած է Յիսուս Քրիստոսի "իսկական" պատմութիւնը։ Վատիկանի իշխանութիւնները կը գիտակցին որ "սուտ"ի մը վրայ հիմնած են կրօնք մը, սակայն կ'ուզեն ուժը իրենց ձեռքերուն մէջ պահել եւ իշխանութեան գլուխ մնալ։

Գիրքին ներածականին մէջ Տան Պրաուն կը հաստատէ, որ հոն ներկայացուած իր փաստերուն բոլորը ճիշդ են։ Սակայն շատ մը պատմագէտներ եւ ակադեմականներ կը հաստատեն, թէ Պրաունի պատմական տուեալները անհիմն են եւ չեն համապատասխաներ իրականութեան։

ՍՈՒՐԲ ՍԿԻՀԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Պրաուն կը գրէ, թէ Լէոնարտօ տա Վինչիի "Վերջին ընթրիքը" նկարչական գործը իր ետին ունի հետաքրքրական գաղտնիք մը։ Նկարին մէջ Յիսուսի աջին նստող առաքեալը ոչ թէ Յովհաննէս առաքեալն է, այլ՝ Մարիամ Մագդաղենացին եւ հիմնաւորելու համար այս փաստը, ան կը նշէ, թէ նկարին մէջ առաքեալին դէմքը իգական եւ կանացի յստակ գիծեր ունի։ Ըստ այս վարկածին, Մարիամ Մագդաղենացի Յիսուսի կինն էր ու խաչելութեան ժամանակ յղի էր Յիսուսին զաւակով։ Դարձեալ ըստ Պրաունի, Լէոնարտօ տա Վինչին գիտէր, որ Վերջին ընթրիքի ընթացքին գինի ըմպելու համար Յիսուսի օգտագործած Ս. Սկիհը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ նոյնինքն Մարիամ Մագդաղենացին։ Նոյնպէս, Նոր Կտակարանին մէջ յիշուող "Յիսուսի նախասիրած առաքեալը" Յովհաննէսը, դարձեալ Մարիամ Մագդաղենացին է։

Յիսուսի եւ Սուրբ Սկիհի այս "գաղտնիքը" դարերէ ի վեր պահած է Priory of Sion գաղտնի կազմակերպութիւնը, որ կը հաւատայ.

– Մարիամ Մագդաղենացի կը սերի ազնուական եւ արքայական տոհմէ (Հըրեաներու Բենիամին տոհմէն)։ Ան կողակիցն էր Յիսուս Քրիստոսի (Դաւիթի տոհմէն)։ Սուրբ Գիրքին մէջ Մարիամ Մագդաղենացիի իբրեւ պերճաղիճ ներկայացումը քրիստոնեայ եկեղեցւոյ կողմէ ստեղծուած սուտ մըն է, որպէսզի ծածկէն Մարիամ Մագդաղենացիի իսկական ինքնութիւնը։

– Խաչելութենէն ետք, Մագդաղենացին նաւով փախաւ Ֆրանսա, ուր Մարսէյլի Հրեաները իրենց մօտ պահեցին զինք։ Այս ժամանակամիջոցին կը ծնի Յիսուսի եւ Մագդաղենացիի աղջիկը՝ Սառա, որ կը դառնայ Յիսուսի արիւնը կրող Մերովինեան տոհմի հիմնադիրը։

– Յիսուսի տոհմին եւ անոր շառաւիղներուն պատմութեան մասին տեղեկութիւններ յայտնաբերեցին խաչակիրները, որոնք 1099ին գրաւեցին Երուսաղէմը։ Այս ժամանակահատուածին ստեղծուեցաւ Priory of Sion գաղտնի կազմակերպութիւնը եւ Տաճարային ասպետները (Knights Templar) դարձան անոր զինուորական թեւը։

Պրաուն կը հետեւցնէ, որ Լէոնարտօ տա Վինչի անդամ էր վերը նշուած կազմակերպութեան եւ գիտէր Սուրբ Սկիհին գաղտնիքը։

Յիսուսի մարդ արարած ըլլալու վարկածին մասին շատ մը գրագէտներ անդրադարձած են, որոնցմէ ոմանք կը հաստատեն, թէ ան արդէն խաչելութենէն առաջ ունէր Թամար անունով աղջիկ մը եւ Յեսու ու Յովսէփ անունով երկու մանչ զաւակներ։

բանաստեղծ դէմք մըն էր եւ շատ մեծ ըլլալուն համար չարունակ բուրդէ գուլպայ կը հագնէր։ Ստեփանեան "Պուրթէ Զօրապ" կ'անուանէր Մեսրոպ Նուպարեանը։ Այս շրջանակին մէջ կային նաեւ մըտաւորական կիներ, Տիկին Զիլինկիրեան, Տիկին Մամուրեան որդին, տեղւոյն Հըռիփսիմեանց վարժարանի տնօրէնուհի Թագուհի Խանճեան, մանկապարտէզի տեսչուհի Վ. Սպարթալը, Դպրոցասէրի հիմնադիրներէն Տիկ. Ազնուէնի Մինասեան, ձեռագործի ուսուցչուհի Մելեքուհի Նաւասարդեան։

Երբ հռչակուեցաւ 1908ի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը, Հայկանոյշ Մառք տակաւին Իզմիր կը գտնուէր եւ հոն է որ ան ալ միւսներուն հետ ողջունեց այս երջանիկ զարգացումը։ Անօրինակ ցնծութիւն մը ստեղծուած էր քաղաքին մէջ։ Մարդիկ փողոց թափած էին եւ ամէն լեզուով կ'ողջունէին ազատութեան նոր մըթնոլորտը։ Հոն լսուեցան առաջին հայ երգերը, հոն ներկայացուեցաւ առաջին հայկական թատրոնը՝ "Արցունքի հովիտ"։ Հոն է որ ամպիոն բարձրացան արտասահմանէն գունդ առ գունդ ժամանած հայ կուսակցականներ ու գործիչներ։ Հայկանոյշ Մառք խորապէս տպաւորուած էր նշանաւոր Սուրէն Պարթեւեանէն, որ ատենախօսներուն ամէնէն շլացուցիչն էր, պերճ խօսակցութիւն ունէր, նաեւ վայելուչ մարդ էր։

Հայկանոյշ Մառք եւ ամուսինը երկու տարին բաւ նկատեցին Իզմիրի համար եւ Պոլիս վերադարձան, որովհետեւ Հայկանոյշին Պոլսոյ ազգականները չարունակ նամակ կը գրէին ու կը կանչէին։

Հայկանոյշ Մառք բնաւ պիտի չմոռնար Իզմիրը, զոր պիտի նկատէր բարեկամներով բնակուած երկրորդ հայրենիք մը։

Բ. Հ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Տատեան վարժարանի մարզասրահին մէջ, Ապրիլ 22ին, վարժարանի թատերական յանձնախումբի սաներ ներկայացուցած են Յովհաննէս Թումանեանի չորս հէքեաթները թատերական ձեւով եւ մեծ յաջողութիւն արձանագրած են, շնորհիւ դերասան եւ բեմադիր Արամ Կոստանեանի, որ վերջին տարիներուն դրական աշխատանք տարած է այդ մարզին մէջ։ Հանդիսութեան նախագահած է Շահան Արքեպիսկոպոս, բացման խօսքը արտասանած է վարժարանի տնօրէնուհին Հերմինէ Պէնլիօղլու, որ թուած է Յովհաննէս Թումանեանի արժանիքները, որպէս Ամենայն Հայոց բանաստեղծ։ Յայտնած է որ սաները պիտի ներկայացնեն չորս հէքեաթներ՝ Կիկոսին մահը, Քաջ Նազար, Անբան Հուռին եւ Կաթիլ մը մեղրի թատերականացուած ձեւը։ Ապա, Նորա Բապուճեան ծանօթութիւններ տուած է Յ. Թումանեանի կենսագրութեան մասին։ Եղած են արտասանութիւններ եւ պարախումբի ներկայացումներ, նախքան թատերական բաժինը։

ՊՈԼՍՈՅ Լիւթֆիւ Քըրտար համերգասրահին մէջ, Ապրիլ 25ին, Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին թերաճ մանուկներուն համար բացուած Ջէպիչ հիմնարկութիւնը հրամցուցած է համերգ մը, մասնակցութեամբ սոփրանօ Ալիս Մանուկեանի, դաշնակահար Լեւոն Էրոյեանի եւ Սամաթիոյ Սահակեան երգչախումբին Սեւան Ակօշեանի մականին տակ։ Համերգին բացումը կատարած է Ջիպէչի անդամներէն դերասան Հերման Օզինեան։ Համերգին աւարտին Ջիպէչի մօտ դարմանուող թերաճ երախաները ծաղկեփունջեր նուիրած են արուեստագէտներուն։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, Ապրիլ 27ին, անգլերէնի ուսուցիչ Վազգէն Գալճեան ներկայացուցած է Տէ.Վէ.Տէ.-ի վրայ արձանագրած Արեւմտահայաստան կատարած երկու ճամբորդութիւնները՝ 1) Ձայն մը հնչեց եւ 2) Արարատէն Մուսա լեռ։ Ներկայացումը կատարուած է ՀՕՄ-ի միջնակարգ եւ երկրորդական դասարաններու աշակերտութեան, որ հետաքրքրութեամբ հետեւած է նաեւ Պ. Գալճեանի տուած բացատրութիւններուն։ Ցուցադրութեան ընթացքին, Վ. Գալճեան պատմած է նաեւ իր հանդիպումները կարգ մը թրքացած, բայց, նաեւ մինչեւ հիմա իրենց ազգութիւնը պահած Հայերու հետ։

ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

Դժուար էր մինչ պատրուակ գտնելը։ Յիշում եմ, երեք օր տեղեկութիւն չունէի, քաշւում էի հարցնել։ Յանկարծ փոքրիկ աղջիկը գնար եւ տանն ասէր... Չորրորդ օրը սովորականից շուտ եկայ դըպրոց։ Քոյրը դեռ չէր եկել։ Կանգնել էի մուտքի դրան մօտ։ Աշակերտները վառարանի կողքին տաքանում էին։ Աչքս բլըրակին էր։ Յանկարծ երեւաց քոյրը, ինձ տեսաւ եւ կարծեց, թէ յանդիմանելու եմ ուշանալու համար։ Աղջիկը քայլերն արագացրեց եւ ինձ երբ հասաւ՝ չնչակըտուր ասաց.

– Խոնարհն արդէն վեր է կացել...

Յետոյ ես իմացայ, որ նա դեռ չորս օր պառկել է։ Աղջիկը սուտ էր ասել։

Բարեկենդանի մի օր Խոնարհին տեսայ։ Մեր դիմացի կտրան աղջիկները խաղում էին, իրար ձիւնով տալիս եւ երգեր ասում։ Շատերի ձեռքին խնձոր կար։ Նըրանք նոր շորերով էին՝ կարմիր, կապոյտ, կանաչ։ Նրանց մէջ էր Խոնարհը. նրա հագին երկար զոլերով կարմիր չիթ էր։ Ձեռքերը պահել էր գոգնոցի տակ, կանգնել կտուրի ծայրին եւ նայում էր աւելի փոքրահասակ աղջիկներին, որոնք զուարթ ծիծաղով իրար հրմշտկում էին եւ վազվզում կտուրների վրայ։

Պատշգամբից ես նրան դունատ տեսայ եւ մի քիչ նիհար։ Նոր շորերի մէջ նա երեւաց աւելի բարձրահասակ, մէջքը բարակ։ Կապոյտ գոգնոցի թելերը մէջքին հանգոյց էր արել։ Պատահմամբ նայեց պատշգամբի կողմը, տեսաւ ինձ, հեռացաւ կտուրից եւ խառնուեց աղջիկների խմբին։

Նորից տեսայ Խոնարհի սպիտակ դէմքը, նրա մանրիկ աչքերը։ Կարմիր շորերով այդ աղջիկը ինձ թուաց որպէս մի բարձրահասակ երեխայ՝ գլխին նոյն բրդէ շալը, ինչ որ առաջ։ Տուն մտայ, նրան չխանգարելու համար, որովհետեւ միւս աղջիկները քչփչացին, փոքրահասակներից մի քանիսը, որոնք դպրոցում սովորում էին, գոգնոցով իրենց դէմքը ծածկեցին եւ պահուեցին ինձանից։

Անտառն արդէն վերջացել եւ սկսել էր լեռնային փարթամ մարգագետինը, որի հատուկտոր թփերը ապացոյց էին, թէ ժամանակին մարգագետնի սեւահողերում աճել է կաղնին։

Կանանչների միջով հոսում էր գետակը, որի ակունքները անտառի մթին ձորերի աղբիւրներն էին։ Դրա համար էլ գետակի երեսին, կանաչ խոտերի հետ լողում էին եւ չոր տերեւներ։

Ձիերը յոգնել էին։ Լեռնային կանաչը գրաւիչ էր ե՛ւ մեզ, ե՛ւ յոգնած ձիերի համար։

– Իջնենք, ձիերը թող հանգստանան,– ասաց ընկերս։ Ձիերը լեզուով դուրս հըրեցին սանձի երկաթները եւ ագահութեամբ պոկեցին խոտը։ Մենք պառկեցինք գետակի ափին, խոտի վրայ։

– Օհան ապերը գրքեր շատ ունէր, հին գրքեր։ Մի Կիրակի պատշգամբում նստած կարդում էի նրա հին գրքերից մէկը, կարծեմ Յուստինիանոս Թագաւորի մասին։ Ձիւնը դեռ չէր հալուել, բայց արեւի ջերմութիւնն արդէն զգացնում էր, որ գարունը հեռու չէ։ Այդպիսի օրերին կատուն էլ հեռանում էր թոնրի տաք քարից եւ աչքերը փակած փռւում արեւի տակ։

Մէկը բարձրանում էր սանդուխքով։ Գլուխս վեր հանեցի։ Գիրքը ձեռքիս դողաց։ Կողքիս կանգնել էր Խոնարհը եւ մատներով խաղում էր գոգնոցի եզրի հետ։ Երբեք նա ինձ այդքան մօտ չէր կանգնել։ Դրանից էր, որ գրքի տառերը շաղուեցին եւ գիրքը դողաց։

– Հայրս խնդրում է ճաշի գաս մեր տունը։

Ինքս էլ չիմացայ, թէ ինչու պատճառաբանեցի գիրքը, ասեցի, որ չեմ կարող գալ։ Խոնարհը ձեռքի արագ շարժումով գիրքս ծալեց, եւ ես դեռ ուշքի չեկած, բակից կրկնեց հօր խնդրանքը։

Չգնացի, բայց գիրքն էլ բաց չարի։ Անելիքս չգիտէի։

Փորձեցի տետրակներն ուղղել, չկարողացայ։ Օհան ապերը եկաւ եւ մինչեւ իրիկուն միասին էինք։ Այդ օրը ես նրա հետ գոմը գնացի կովերին խոտ ու գարման տալու։

Չգիտեմ ամէն տարի Զօրագիւղում գարունն այնքան սիրուն է, ինչպէս այն տարի։ Քարերն էլ էին շնչում գարնան բոյրը։ Անտառի հազարաւոր լորենիների հոտը գիշեր-ցերեկ գիւղի վրան էր։ Երբ դասերից յետոյ պառկում էի անտառում, լորենիների տակ, գլուխս պտըտւում էր։

Ձորակներում հիմա էլ կան այգիներ։ Գարնանը ուռել եւ հասել էին խնձորենու բողբոջները։ Հարկաւոր էր մի շաբաթ տաք եղանակ, որպէսզի բացուէին խնձորենու ծաղիկների կարմիր թերթերը եւ ձորակները բուրէին։ Հեռուից ծաղկած ծառերի սպիտակ ճիւղերը երեւում էին ձիւնով ծածկուած, ասես գարունը ձիւն էր թափել ծառերի վրայ, գունաւոր եւ հոտաւէտ փաթիլներով ձիւն։

Գիւղի փողոցներից արեւը գոլորշիացնում էր աղբաջուրը, կովերը ջրի գնալիս շլանում էին արեւի լոյսից, մնջում էին արջառները, հոտոտում, դէսուդէն վազում եւ ոտքերով փորում թաց գետինը։ Եւ ինչ դժկամութեամբ էին նրանք ներս մտնում գոմի ցածր դռնակներից։

Գարնան արեւ օրերը յիշեցնում էին ինձ, որ շուտով Մայիս է։ Դպրոցն արձակելուց յետոյ նոյն ճանապարհով պիտի վերադառնամ եւ էլ երբե՛ք երբե՛ք չըպիտի տեսնեմ Զօրագիւղը։

Նրանց տունը չգնալու համար փոշմանել էի։ Մի օր էլ փողոցում մայրը յանդիմանեց, որ հրաւէրը չեմ ընդունել։ Ես ուզում էի որ մէկ էլ կանչէր, թէկուզ մի թեթեւ ակնարկ անէր։

Այն ժամանակ սովորութիւն կար տարեվերջին դպրոցում կազմակերպելու հանդէս։ Ես էլ էի պատրաստւում, եւ աշակերտները սովորում էին երգ ու ոտանաւոր։ Յետոյ մեծահասակ աշակերտները տախտակներ բերին, տներից հաւաքեցին գորգ ու կարպետ եւ սարքեցին բեմ։ Աշակերտներին պատուիրել էի, որ շատ մարդու կանչեն։ Եւ ամէն անգամ նրա քրոջ կողմն էր։

Կիրակին եկաւ։ Գուցէ եւ ոչ մի տարի այդ օրն այնքան բազմութիւն չէր հաւաքուել գիւղի դպրոցում։ Բաց պատուհաններով գարունը այգիներով բերում էր ծառերի բոյրը, դպրոցի կտուրի տակ սարեակները ինչ բոյն էին հինում աշխոյժ ճռուողիւնով։ Նրանք էլ էին զուգուել եւ այնպէս փայլում էին սարեակների սեւ փետուրները։

Բազմութեան մէջ ես միայն մի գլուխ էի տեսնում, այս անգամ առանց շալի, մազերը կիսած եւ խնամքով սանրած։ Եւ ի՜նչ բարակ էին նրա շրթունքները։

Ընդմիջումից յետոյ հանդէսի երկրորդ մասը պիտի սկսուէր մի բանաստեղծութեամբ, որ արտասանելու էր նրա քոյրը։ Կարպետը շարժուեց, բեմի յետեւում երեւաց Խոնարհը, իր գլխի սանրով կոկեց քրոջ մազերը։

Մանկան զիլ ձայնով եւ համարձակ, փոքրիկ աղջիկը ինչ որ բան էր ասում։ Բազմութիւնը լուռ լսում էր։ Չէի լսում ես։ Կողքիս Խոնարհն էր։ Նրա աչքերում ուրախութեան ժպիտ կար։ Աչքերը փայլում էին սարեակի փետուրների նման սեւ։ Ձեռքը բռնեցի։

(Շար. 4)

Համազգայինի Ուսանողական Համախմբումի (Ֆորում) յանձնախումբը կը գուժէ Համախմբումի մասնակիցներէն՝

ԷՏՈՒԻՆ ԽՍԱՂՈՒԼԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ 1985ին)

անակնկալ մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Մայիս 13ին, Ամերիկայի մէջ ինքնաշարժի արկածի հետեւանքով:

Թաղումը կատարուեցաւ Մայիս 18ին, Ամերիկայի մէջ:

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

AUDITION ET CONCERT DES ELEVES DE PIANO ET VIOLON «Onnig Surmélian»

le Dimanche 21 mai

à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier — Alfortville
(près de la Mairie)

Audition à 14h30
Concert à 17h

— Entrée libre —

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ-ՄԱՆՏԷ.- Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 500 Եւրօ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Պ. Միհրան Պօյաճեան 60 Եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Օնոսեան 50 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին, Յովհաննէս Պարպարեանի թարմ յիշատակին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ Ա Ց Ո Յ Ց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 22.-

Յիշատակ Աշխարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 Ամի,
"Վասն Հաւատոյ եւ Հայրենեաց"

Ժամը 18ին Ժամերգութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սարդարապատի հերոսներուն համար:

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 28.-

Է. կիրակի Յինանց Երկրորդ Ծաղկազարդ:

Տարեդարձ
Հայաստանի Առաջին Պետականութեան Հռչակման – 1918 Մայիս 28
Յաւարտ պատարագի Գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Անդրանիկ Անկախութեան Հռչակման տարեդարձին առիթով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը կազմակերպէ Եւրոպայի մէջ – շրջանային ֆութպոլի եւ պասքէթի մրցաշարք, բաժակ՝ "Սուրէն Մուրատեան":

Մրցաշարքին կը մասնակցին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի շրջաններն ու զանազան մարզական միութիւններ՝ Լոնտոն, Ալմելօ (Հոլանտա), Սթոքհոլմ (Շուէտ), Գերմանիա եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս:

Մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի Յունիս 3 եւ 4ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
i rue Rabelais 92130 Issy-les-Moulineaux.

•

Իսկ Կիրակի, Յունիս 4ի երեկոյեան, ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն, տեղի կ'ունենայ խրախճանք – պարահանդէսը, Իսի-լէ-Մուլինոյի P.A.C.I. սրահին մէջ,
25 avenue Victor Cresson 92130:

Երեկոն կը խանդավառէ "Ա Ն Ի" նուագախումբը:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.–
01·44·05·17·77 կամ 06·80·88·12·24

(Շար. Ա. էջէն)

լով իրենց հրամանատարութիւնը, Պալին մահափորձին:

Ասլէր հայանպաստ առաջին սինակ մը ունի, ուր չուրանար 1915ի ոճիրներուն ահաւորութիւնը, բայց Բ. սինակն ալ գովքն է Թուրքիոյ որ յեղաշրջումի մէջ է, լաւ ճամբու վրայ է եւ պէտք չէ նման օրինագիծերով խանգարել իր երթը:

«LIBERATION»

(18 mai)

LE GENOCIDE ARMENIEN A L'ASSEMBLEE EN TERRAIN MINE

Յօդուածին սկիզբը, յիշելէ ետք որ օրինագիծը ներկայացուցած են ընկերվարականները, կը նշուի որ նիստին կը նախագահէ "շատ չիրաքեան Ժան – Լուի Տըպրէ, որ չուզեր իսկ լսել այս ծրագրին մասին": Բազմաթիւ են անոնք, կը գրէ յօդուածագիրը, որոնք կը խորհին թէ Խորհրդարանը պէտք չէ օրէնքներ հաստատէ Պատմութեան մասին: Երիք Էշման վերջին օրուան (Մայիս 17) միջամտէյն ալ կը յիշէ օրակարգին վերաբերեալ, շեշտը դնելով ժամկէտին վրայ: Առանձին յօդուած մըն ալ նուիրուած է Տէչինի հայ գաղութին, վերակոչելով անոր անցեալը 1922էն սկսեալ, երբ Ցեղասպանութենէն վերապրողները կը սկսին հոն հաստատուիլ:

Լիպէրասիոն "Ռըպոն" էջին մէջ ալ երկու յօդուած հրատարակած է, որոնցմէ մէկուն հեղինակն է Արա Թորանեան, միւսն ալ ստորագրած է Տիտիէ Պիլիոն: Այս վերջինը դէմ է օրինագիծին եւ կը գտնէ որ Ֆրանսա պէտք է քաջալերէ երկխօսութիւնը, որ ըստ իրեն "ընթացքի մէջ է":

«20 MINUTES»

(18 mai)

LE DEFI DE LA TURQUIE

Մայիս 18ին հրատարակած է Պոլիսէն թղթակցութիւն մը, ուր յօդուածագիրը կը գրէ թէ շարաթ մըն է, ազգայնամոլ խմբակներ կը հաւաքուին Ֆրանսական հիւպատոսարանին առջեւ եւ ստորագրութիւններ կը ժողվեն, պօյքոթի ենթարկելու համար ֆրանսական ապրանքները:

A.A.A.S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956
recherche

DIRECTEUR(TRICE) DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arménennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:

Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

«ԱԿՆ»Ի ՀԱՄԵՐԳ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ "ԱԿՆ" երգչախումբը ղեկավարութեամբ Արամ Քերովբեանի, ելոյթ կ'ունենայ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 17-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Association Arménienne d'Aide Sociale

ՀՐԱՒԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները

Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20.30ին

Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ 77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը:

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին, իրենց թեկնածութիւնը ղրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան գրասենեակի հասցէին:

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :

Jeudi 22 juin 2006 à 20h30 au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard **le 26 mai 2006.**

Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25.-

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
ՏՕՆ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Այսօր քրիստոնէական դաստիարակութեամբ պատրաստուած մանուկները մասնաւորաբար հրաւիրուած են
ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25.-

Տօն Համբարձման

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
ETE : AOUT 2006

- Directeurs diplômés BAFD
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaire BAFA
- Infirmière
- Econome
- Intendant(e)
- Coursier

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13

□

CHAVILLE

Soirée Cabaret

La Section «Ter Tavtian» de Chaville organise le samedi 20 mai à partir de 20 heures une **Soirée Cabaret** avec Alain POSTURE, imitateur et GIGI Fleur de Montmartre, chanteuse et ambiance arménienne animée par Philippe et Vartan, à l'Atrium; 3 Parvis Robert Schuman, Chaville.

□

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— **Araxie : 01 39 83 71 19.**

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 MAI
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.458 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21.458

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՄԱՅԻՍ 18Ի ՆԻՍՏԸ

ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ԿՐՆԱՅ ՍՊԱՍԵԼ ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ...

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽԱՂԸ ԲԱՑԱՅԱՅՏ ԷՐ

Ազգային Ժողովի Մայիս 18ի նիստին երբ վերջապէս օրակարգի եկաւ Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծը, կէսօրը անցած էր: Տեղեկաբեր Քրիսթոֆ Մասի (ընկերվարական) ներկայացումէն ետք յանուն կառավարութեան խօսք առաւ Արտաքին գործերու նարար Ֆ. Տուսթ-Պլազի, որուն լաւ սերտուած տպաւորութիւն գործող ելոյթը ամէն բանէ առաջ կը ծառայէր հաստատելու պնդումները թէ ան Ֆրանսայի պատմութեան նուազագոյն յաջողութեան տէր Արտաքին գործերու նախարարն է: Հարցը այն չէր որ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան պատասխանատուն ներքին հարցի մը մասին հանդէս գալու եւ դէմ արտայայտուելու դերը ստանձնած էր: Այլ ան որ որ Ֆրանսայի մէկ նախարարը պէտք է Թրքական Թեզին Թութակութենէն զատ բաներ մըն ալ ճարած ըլլար ըսելու, այնքան վիճայարոյց խնդրի մը մասին: Անոր ելոյթին մէջ տողանցեցին "հայեւթուրք երկխօսութիւն"ը, զայն չխոչընդոտելու զգուշութիւնը, Ֆրանսայի շահերուն մնասելու վարկածը, "իր արխիւները անվերապահօրէն բացած Թուրքիոյ" մը ջատագովումը, տակաւին հոն 1915ի նիւթով կազմակերպուած գիտաժողովները, "Հայաստանի հետ սկսած հաշտութեան հոլովոյթը" եւլն.: Նախարարը չմոռցաւ անշուշտ պարագայականն ալ առնել իր խոչընդոտումի աշխատանքին մէջ, ըսելով թէ ինք միշտ կողմնակից եղած է յարգելու հայկական յիշողութիւնը, թէ Ֆրանսա հին, սերտ բարեկամ է Հայաստանի, նաեւ լաւ յարաբերութիւններ ունի Թուրքիոյ հետ: Մանաւանդ որ ունի նաեւ 300 հազարնոց Թուրք համայնք, դեռ կայ Ղարաբաղի հարցը, Թուրքիոյ հայ գաղութին օտար միջամտութիւններէ խուսափելու կանչը:

Ի պատիւ Ազգային Ժողովին որուն մեծամասնութիւնը կը պատկանի Ֆ. Տուսթ-Պլազի ալ անդամակցած կուսակցութեան, պէտք է ըսել որ ելոյթին առընչուած միակ դրականը ատեանին բարձրացող դժգոհութեան, բողոքի արտայայտութիւններն էին:

Բարեբախտաբար իրեն յաջորդող ատենախօսները՝ Տիտիէ Միկօ (ընկերվարական), Ֆր. Ռոշպլուան (Իւ. Տէ. Էֆ.), Ֆրէտէրիք Տիւթուա (համայնավար), Մառք Լաֆինէօր (Իւ. ԷՄ. Փէ.), Մարթին Տաւիտ (ընկերվարական), Ռոլան Պլում (Իւ. ԷՄ. Փէ.) լայն չափով իր կեցուածքը պախարակող մատնանշումներով ելոյթներ ունեցան: Շեշտեցին 2001 Յունուարի Ֆրանսայի ճանաչումի օրէնքին անկատար ու իրաւական առումով նշանակութենէ զուրկ բնոյթը, ժխտողականութիւնը պատժելու հարկը, առոր դէմ ուղղակի կամ անուղղակի ճնշումներով պատուար կանգնելու ճիգին չզիջելու պարտաւորութիւնը, Լիոնի եւ Մարսէյլի վերջին օրերուն ծանօթ դէպքերով այդ պարտաւորութեան անխուսափելի բնոյթը. շեշտուեցաւ նաեւ նախարարէն սկսած, տնտեսական մտահոգութիւններուն ու մնացեալ անհիմն պատճառաբանութեանց չանսալու կարեւորութիւնը:

Յատուկ կարեւորութեամբ հարկ է այս ելոյթներէն ընդգծել երկու կէտ. առաջին այն համոզումն էր որ յայտնեցին երեսփոխաններ թէ անհիմն պատճառաբանութիւն է նման օրինագիծի հակադրել "օրէնսդիրին պատմութեան չմիջամտել"ու սկզբունքը: Անոնք ըսին թէ պատմութեան միջամտելու, կամ պատմութիւնը վերաշարադրելու հարց չէր եղածը, այլ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրի մը միջազգային օրէնքով նախատեսուած ձեւով հակադարձելու:

Երկրորդ ուշագրաւ կէտը մէկէ աւելի ելոյթներու մէջ անդրադարձն էր Կէսոյի օրէնքին (1990 Յուլիս 13) որով Ֆրանսա արդէն աւելի քան մէկ-կէս տասնամեակ առաջ հրապարակած էր Հրեաներու ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրէնք: Այս իրողութեան առջեւ ի՞նչպէս կը բացատրուէր երկու չափ - երկու կշիռի մօտեցում մը որ կը հրահանգէր նոյնանման երկու պարագայի տարբեր վերաբերում ցոյց տալ:

Արտաքին գործերու նախարարին յաջորդած այս վեց երեսփոխաններուն 5 վայրկեաննոց ելոյթներէն ետք Ազգ. Ժողովին նախագահը ժամ 13.05ին նիստը աւարտած յայտարարեց, կանխելով քուէարկութեան փուլը. ըսաւ թէ օրակարգի նոյն նիւթով նիստը կը շարունակուի յետագայ թուականի մը որ խմբակցութիւններու նախագահներուն կողմէ պիտի որոշուի: Իր յայտարարութիւնը զայրոյթի, դժգոհութեան բացագանչութիւններու ժխոր մը ստեղծեց ատեանին մէջ, բայց եղածը եղած էր ու լեռը մուկ մը անգամ չէր ծնած:

Ցեռմիջօրէին "Ֆրանս-Ինֆօ"ն յաճախակի պարբերութեամբ մը անդրադարձաւ նիստին, տեղ տալով Փ. Տէվէճեանի հակազդեցութեան. ան "երրորդ կարգի թատրոն" որակեց կատարուածը, յիշեցնելով որ մինչ Սփիւռքի մէջ կանգնած ամէն մէկ յուշարձանով իր անշիրիմ մեռեալներուն շիրիմ մը կ'ուզէր տալ հայութիւնը, Ազգ. Ժողովի Մայիս 18ի նիստով անարգուած էր նոյն այդ զոհերուն յիշատակը:

Հետաքրքրական էր նիստին յաջորդած փոխադարձ ամբաստանութեան երեւոյթն ալ որուն եւս արձագանգեցին նոյն կայանը եւ հասած յայտարարութիւններ. ընկերվարական թեւը ձախողութեան պատասխանատուութիւնը կը ջանար վերագրել Իւ. ԷՄ. Փէ.ին, այդ կուսակցութենէն ալ նոյն կեցուածքը կը յայտնուէր ընկերվարականներուն հասցէին: Նկատի առած տիրող կուսակցութեան դէմ կեցուածքը, ապա այս փոխադարձ ամբաստանութիւնները, սխալ չէ ապահովաբար եզրակացնել որ գլխաւոր այս երեք խմբաւորումները իրենց ըրածով, կամ չըրածով նպաստեցին ձգձգումի քաղաքականութեան:

Փաթրիք Տէվէճեան, Մայիս 19ին, հիւրն էր Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանին եւ հարցազրոյցը ծանրացաւ նախորդ օրուան անորակելի նիստին վրայ: Փ. Տէվէճեան յիշեց որ օրինագիծը նիստի օրակարգին պէտք է գար ժամը 9.30ին, բայց եկաւ 12.15ին եւ նիստը դադրեցաւ 45 վայրկեան ետք, կազմակերպուած ձեւով որ քուէարկութիւն չըլլայ, ինչպէս կ'ուզէին նիստին նախագահը եւ կառավարութիւնը: Անհեթեթ գտաւ Թուրքիոյ առեւտրական սպառնալիքը, յիշեցնելով որ 2001 Յունուար 29ի ճանաչման օրէնքին քուէարկութենէն ետք, Ֆրանսայի հետ առեւտրական կապերը 30%ի յաւելում կրած էին Ֆրանսայի համար: Ինք վստահ էր որ եթէ քուէարկութիւն թոյլ տրուէր, օրինագիծը մեծամասնութեամբ քուէարկուած կ'ըլլար:

ԽՕՐՈՎԻԶԻՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՑԱՍԸ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Խօրովիզիոնի երգի մրցումին առաջին զտումը տեղի ունեցաւ Մայիս 18ին, Աթէնքի մէջ ու հեռասփռուեցաւ բազմաթիւ կայաններէ: Հետեւելով հաստատուած կանոնին, հեռատեսիլի դիտողները իրենց նախընտրութիւնը տեղեկացուցին ու այդ հիմով ընտրուեցան նախապէս զտուած 14 երկիրներէն զատ վերջնական փուլին մասնակցելիք տասը երկիրները: Հայաստան որ Ղարաբաղցի երգիչ Անտրէի անգլերէն "Առանց քեզի" երգով կը ներկայանայ, առաջին անգամ կը մասնակցի այս մրցումին:

Վճռական փուլին որ տեղի կ'ունենայ Մայիս 20ին, մասնակցելու իրաւունք ձեռք ձգած են Հայաստանի հետ հետեւեալ երկիրները. Ռուսաստան, Մակեդոնիա, Պոսնիա-Հերձեկովին, Լիթուանիա, Ֆինլանտիա, Ուկրանիա, Իրլանտա, Շուէտ, Թուրքիա:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդը եւ Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը երկու հաղորդագրութեամբ (Մայիս 18) պախարակած են Ազգային Ժողովի նախագահ Ժ.-Լ. Տըպրէի արդար հարցականներ ստեղծող ընթացքը որով յանկարծակի կերպով ընդհատելով նիստը, ակներեւօրէն արգելք եղաւ ցեղասպանութիւնը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծին քուէարկութեան: Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդը կ'ըսէ. "Վրդոված ենք տեսնելով պետութեան երրորդ դէմքին արհամարհանքը, ուղղուած՝ հանրապետութեան հիմնարկութիւններուն եւ ուղղակի ժխտողական Թուրքիոյ քաղաքական եւ տնտեսական շահերուն անայլեւայլ ենթացուկէն թելադրուած իր կեցուածքը":

Խորհուրդը մեկնելով այս հաստատումներէն հրաժարականը կը պահանջէ նոյն նախագահին որ "կամայականօրէն արտայայտութեան իրենց օրինաւոր իրաւունքէն զրկեց ազգին ընտրեալները, ատով իր իսկ նախագահած հիմնարկութեան սկզբունքները բռնաբարելով":

Հայ Դատն ալ քուէարկութեան տեղի չունենալը կը բացատրէ Ազգ. Ժողովի նախագահին կառավարութեան ազդեցութեամբ կատարած բացայայտ խոչընդոտումով: "Կառավարութիւնը եւ լրասփիւռները Եւրոպական սահմանադրութեան հանրաքուէին ոգին պէտք է պահպանէին. ֆրանսայի նման ժողովրդավարութեան փարոս երկրի մը մէջ կարելի չէ առանց պատիժի սանձել ազգային կամքը, ինչպէս փորձեց ընել գործադիր իշխանութիւնը: Ուշ կամ կանուխ այս օրինագիծը պիտի ընդունուի, որովհետեւ իրենց յստակատեսութեամբ ֆրանսացի ժողովուրդն ու անոր ներկայացուցիչները կատարելապէս տեղեակ են թէ հարցը կը վերաբերի արդարութեան ու արժանաւորութեան, առանց որոնց անհնար է ընկերային խաղաղութիւնը" ըսած է Հայ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Մայիս 18ին հասած է Սթրազպուրկ, ներկայ ըլլալու Եւրոպայի խորհուրդին արտաքին գործերու նախարարներու ժողովին: Նախատեսուած հանդիպումներու կարգին էին Ազրպէյճանի իր պաշտօնակիցին, Մինսկի խումբին նախագահներուն հետ տեսակցութիւններ:

Նախարարը փրանսայէն կը մեկնի ԱՄՆ եւ Գանատա հանդիպումներ ունենալու տեղական համայնքներու հետ, Սեպտեմբեր 18-20ի Հայաստան-Սփիւռք Գ. համաժողովին մասին:

«ՕՐԻՆԱՑ ԵՐԿԻՐ»ԷՆ ՀՅԴ-Ն ԿԸ ԺԱՌԱՆԳԷ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան վերջ տուած է համախոհութենէն բաժնուած "Օրինաց երկիր" կուսակցութեան անդամ կրթութեան եւ գիտութեան նախարար Ս. Երիցեանի պաշտօնին, հակառակ որ ան իր աթոռը պահելու համար դուրս եկած էր ընդդիմութեան շարքերը անցած կուսակցութենէն: Իրեն յաջորդ նշանակուած է Լեւոն Մկրտչեան (ՀՅԴ). ան նախապէս ալ վարած էր նոյն պաշտօնը:

ՋԱՒԱԽՔ

ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ

"Ախալցխայի ազատագրութեան ջոկատ" ստորագրութեամբ հակահայ թռուցիկներ ցրուած են Ախալքալաքի մէջ, Մայիս 15ին: Անոնց վրայ գծուած են աստղ ու մահիկ, իսկ վրան գրուած է. «Մեր նուաստացումներուն համար հատուցումի ժամը հասած է: Ցիշեցէ՛ք 1915 թուականը: Գէորգեանը սատկեցաւ, յաջորդը Ռաստակեանն է»:

Դ. Ռաստակեան "Վիրք" կուսակցութեան նախագահներէն մէկն է. յայտարարած է թռուցիկներուն առընչութեամբ. «Եթէ Վրաստանի ներքին գործերու նախարարը ռուսական ռազմակայանի դուրսբերման կապակցութեամբ յայտարարում է իրավիճակը Ջաւախքում իր կողմից վերահսկելու մասին, պարտաւոր է յայտնաբերել թռուցիկներ տարածողները»:

Թռուցիկին մէջ յիշուած Գէորգեանը Մարտին Ծալկայի մէջ սպաննուած Գէորգ Գէորգեանն է որուն ոճրագործները պատժելու համար Վրաստանի պատկան իշխանութիւնները տակաւին ոչինչ ըրած են:

ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒՈՎ՝

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ՝

ԱՆՑՈՒԿԸ - ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆԻ

ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆՆԵՐ, ԱՌՆԷՏՆԵՐ, ՎԻՃԵՐ

Հայաստանի քաղաքական կեանքին մէջ ուշադրութիւնները կեդրոնացնող միջադէպ եղաւ Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեանի հրաժարականը: Ան պէտք է պաշտօնապէս տրուէր եւ ընդունուէր Մայիս 22ի նիստին:

Ինչպէս կը գրեն հայաստանեան թերթերը, Ա. Պաղտասարեան հրաժարելուն յայտարարութեան նախօրեակին հանդիպում ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ ու "իրար քաղաքակիրթ հրաժեշտ են տուել": Նոյն օրը Ա. Պաղտասարեան իր ղեկավարած ու համախոհական կառավարութեան մասնակից "Օրինաց երկիր" կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդին հետ ալ արտակարգ նիստ գումարած է եւ որոշուած է իշխանութեան տէր համախոհութեան կազմէն ալ դուրս գալ, անցնիլ ընդդիմութեան շարքերը:

Այս որոշումները բնական այն արդիւնքին կ'առաջնորդեն որ նոյն կուսակցութեան անդամ եւ քաղաքական պաշտօններու տէր դէմքերը պէտք է նոյնպէս հրաժարին իրենց պաշտօններէն, կամ եթէ նախընտրեն պահել զանոնք, պէտք է դուրս գան "Օրինաց երկիր"էն: Այս ուղղութեամբ առաջին ճապկումին լուրը տրուեցաւ արդէն Ա. Պաղտասարեանի հրաժարականին հետ, թէ քաղաքաշինութեան նախարար Արամ Ցարութիւնեան գիմած էր դուրս գալու "Օրինաց երկիր"էն:

Պէտք է ըսել որ ներկայի նման շրջանի մը մէջ երբ մայրաքաղաքին կեդրոնական լայնածիր մէկ գօտին շինութեան հրապարակի վերածուած է ու երէկուան Երեւանին դէմք ու քիչ մը նկարագիր տուող շէնքերը փոխանակ նորոգուելու կը քանդուին, ամէն մէկուն տեղը բարձրայարկ անդէմ կառոյցներ շինելու համար, ամէնէն բնական բանն է որ այդ աւելի քան շահութաբեր գործին ամէնէն անմիջական կերպով առնչուած նախարարը բոլոր միւսներէն պինդ փարի իր աթոռին: Ցետոյ, ի վերջոյ, ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս կարելի է ակնկալել որ Հայաստան տարբերի աշխարհի բոլոր երկիրներէն, ունենալով նախարարներ որոնք անձնականէն առաջ համայնականը մտածողներ ըլլան: Ո՞ւր տեսնուած բան է: Կուսակցութեան մը գաղափարական անկեղծ փարումով անգամ դարձածներուն կը վիճակի շարքերը ստուար պահելու պարտականութիւնը, իսկ վերնախաւը յաճախ կուսակցութիւն մը սանդուխի տեղ կը գործածէ, դիրքի ու անով բացուած բարիքներու աշխարհին տիրանալու համար: Մնաց որ որքան յայտնի է, Ա. Պաղտասարեանի ղեկավարած կուսակցութիւնը առաջին օրէն բաւական պարագայականի տպաւորութիւնը գործած կազմաւորում էր, կէս կատակով մկրտուած՝ "Ցօրինած երկիր"... Իր բարեմասնութիւնը կը նկատուէր նորօրեայ գործարար դէմքերու, հետեւաբար նիւթական կարեւոր ուժի մը մէկտեղումը իր շարքերուն մէջ: Նման պատկերի առջեւ որոշ հարցականներ կը ստեղծէ Ազգ. Ժողովի Նախագահին յայտարարած հրաժարականը. ի՞նչ բան առաջնորդեց այդ որոշումին: Քաղաքական տարակարծութիւննե՞ր, մրցակցութիւննե՞ր: Բայց որքան ծանօթ է, ոչ ոք հակառակեցաւ, կամ գոնէ խնդրականացուց Երեւանի այնքան բարբարոս մեթոտներով վերակառուցումը, կամ հիւլէականի, կազամուղի, հեռաձայնի ցանցերու ուրիշ պետութեան վաճառքը, կամ նման ծանրակշիռ հարցեր: Երբ մարդ ակներեւ պատճառ չի տեսներ եղածը բացատրելու, ուշադրութիւն կը գրաւէ հրաժարականի յայտարարութենէն առաջ նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ տեղի ունեցած հանդիպումը: Կրնա՞յ պատահիլ, պատճառ կրնա՞յ դառնալ որ այդ հրաժարականը նախագահէն թելադրուած ըլլայ:

Ա. Պաղտասարեանի հրաժարականը այս բոլորին հետ հետաքրքրական երեւոյթ մըն ալ պարզող կարեւոր ազդակ հանդիսացաւ: Իր որոշումին յաջորդած անմիջական աւելի քան տասնեակ մը հրաժարականները "Օրինաց երկիր"էն, փաստը տուին թէ գործի աշխարհին ու քաղաքականին կապը որքա՛ն սերտ է Հայաստանի մէջ: Ատիկա կը նշանակէ թէ երկրին քաղաքականութեան լծակները կարեւոր չափով կը գտնուին նիւթական զօրութեան ձեռքը: Ու այդ զօրութիւնը կրնայ իր տուած ազդեցութիւնը գործել քաղաքականութեան վրայ, կամ հակադարձ ուղղութեամբ իրեն ենթարկել կուսակցութիւն մը, զայն դոհելով իշխանութեան բարիքներուն:

Որքան ալ Ա. Պաղտասարեան զուտ քաղաքական բնոյթի "սկզբունքային" կեցուածքով բացատրէ իր ու իրենց հրաժարականները, հակասութեան երեք գլուխ մատնանշելով – սեփականացման հարցեր, արտաքին քաղաքականութիւն, տնտեսական բարեփոխումներ –, դժուար է միայն այդ չափանիշով ընկալել եղածը, յատկապէս Հայաստանի իրականութեան քիչ մը ծանօթ մէկուն համար:

Շատ բան բացատրող հետեւեալ պարբերութեան տեղ տուած էր "Ազգ"ի մէջ (Մայիս 16) Արա Մարտիրոսեան, գրելով Ա. Պաղտասարեանի հրաժարանակով չեզոքացած գործարար աշխարհ – քաղաքականութիւն սերտ կապերուն մասին. «Գործարար պատգամաւորներին այս կամ այն խորհրդարանական կուսակցական խմբակցութեան մէջ ընդգրկելու գործելաոճը ձեռնտու է նախ երկրի ղեկավարութեանը՝ նախագահին եւ նրա մերձաւոր շրջապատին: Դրանով հնարաւորութիւն է ստեղծւում կախման մէջ պահելու հայաստանեան արհեստականօրէն ստեղծուած իւրաքանչիւր կուսակցութիւն, որը իշխանական դառնալու յաւակնութիւններ ունի»:

Երեք օր առաջուան "Հայկական ժամանակ"ն ալ ոչ էջ մը յատկացուցած էր Ա. Պաղտասարեանի ու "Օրինաց երկիր"ի հրաժարականներուն, տուած էր "Առնէտոյ տախտակ" մը: Դժուար չէ անդրադառնալ "ընկղմող նաւ"ու եւ առնէտներու կծիկը դնելու ասացուածքին ակնարկութեան: «Նրանք լքեցին ՕԵԿ-ի (Օրինաց երկիր կուսակցութիւն) սկողնաւը» խորագրին տակ 12 օրինացցի "առնէտ" ներկայացուած է, իրենց փոքր լուսանկարներով եւ մակդիրներով որոնցմով ծանօթ են հանրութեան: Անոնցմէ երկուքը նախարարներ են (Քաղաքաշինութեան ու Կրթութեան եւ գիտութեան), միւսները երեսփոխան. ահա այդ ցանկը. ՄԱՊ-ի Ալիկ, Բեկանոյի Գրիշ, Ճշի Մելօ, Բոլեանոի Արշակ, ՍԱՍ-ի Արտակ, Երւանդի Սայադ, Բուլկի Արամ (նախարար), Օճախի Տիկօ, Ջերժավայի Արկադ, Ուապի Եդօ, Կոլալի Սամօ, Սերգօ Ջան (Նախարար):

Ինչ կը վերաբերի այս ցանկին լուսանկարներուն, ամէնէն մշակութասէրի, ամէնէն քաղաքակիրթի, ամէնէն հայրենասէրի, ամէնէն արիի, ամէնէն բարիի, ամէնէն ամէնէնի մեր առասպելներով սնած մէկը տեսնելով "Հայկ. Ժամանակ"ի "Առնէտոյ տախտակ"ին տասներկու դէմքերը, առաջին ակնարկով որոնումի առարկայ յանցագործներու խմբակ մը կրնայ կարծել զայն. խակապէս դժուար է կխով հաստատ ուիզ, ներքին զօղի մը եռեւէն նայող ակնարկներով այդ դէմքերուն ետին տեսնել Հայաստանի նման հազար հարցի տէր երկիր մը բնական ընթացքի մէջ դնելու կոչուած ղեկավարներ:

Ճիշդ է որ ֆիզիքականով մարդու կարողութիւն, նկարագիր որոշելու դպրոցը շատոնց ժամանակավրէպ բաներու կարգին դասուած է: Բայց երբ գործելակերպով, նախընտրութիւններով, կեցուածքներով, նաեւ մակդիրներով եղած է արժեւորումը, անոնց եւ ֆիզիքականին զուգահեռը մատնանշելու միտքն ալ ներելի բաներէն կարելի է նկատել...

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՄԱՌՔԻ «ՎԱՀԱՆ»Ն ՈՒ «ՀԱՅ ԿԻՆ»Ը

Երբ Հայկանոյշ Մառք սիրոյ առաջին նամակները ստացաւ Վահան Թօշիկեանէն, այս վերջինը վայելուչ ու խոստմնալից երիտասարդ մըն էր բատ ժամանակակիցներու վկայութեան: Մեր սերունդը գինքը պիտի ճանչնար բաւական տարիքոտ վիճակի մէջ, ընկճուած առողջութեամբ, կքած, փոքրահասակ, կուզ մը կռնակը, բայց որպէս հաւատաւոր լրագրող, որ կը հրատարակէր «Նոր Լոյս»ը, եւ ազգասէր մտաւորական, որ կապ կը պահէր Հայաստանի, մանաւանդ Ս. Էջմիածնի հետ, բան մը որ այդ շրջանին համար բարդ խնդիր էր: Հայկանոյշ Մառք եւ Վահան Թօշիկեան 49 տարիներու միասնութիւն մը պիտի ունենային, եւ իրարու կեանքը պիտի բաժնէին որպէս երկու մտաւորականներ, որոնք լաւ կը հասկնային զիրար: Միայն թէ Վահան Թօշիկեան պիտի ունենար վախճան մը, որ ցնցիչ էր ու շատերու համար մնաց անմոռանալի:

1954ին Էջմիածնի մէջ վախճանած էր Գէորգ Զ. երջանկայիշատակ կաթողիկոսը: Վահան Թօշիկեան, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի հրաւէրին ընդառաջելով ճամբայ ելաւ Կարսի վրայով Հայաստան երթալու եւ վախճանեալ հայրապետին յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուելու համար: Իրեն կ'ընկերանար իր վաղեմի բարեկամը, այդ շրջանի յայտնի մտաւորական եւ հեռազօտիչ Թորոս Ազատեան: Բայց բախտը չարտօնեց որ իրականանայ յուղարկաւորի այս առաքելութիւնը: Կարսի մէջ Վահան Թօշիկեան անակնկալ տագնապ մը ունեցաւ եւ յանկարծամահ եղաւ: Թորոս Ազատեանին վիճակեցաւ իր բարեկամին աչքը փակելու ու անոր մարմինը Պոլիս փոխադրելու տխուր պարտականութիւնը: Հայկանոյշ Մառք կեանքին մեծագոյն ցնցումներէն մէկը կրած էր իր կեանքի ընկերը այսպիսի դժնդակ պայմաններու մէջ կորսնցնելով:

Վահան Թօշիկեանի ու «Նոր Լոյս»ի բարեկամները պերճաշուք յուղարկաւորութիւն մ կատարեցին Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ եւ անոր մարմինը հողին յանձնեցին Շիշլիի գերեզմանատան մէջ: Այդ տխուր արարողութեան առթիւ Հայկանոյշ Մառք գրած էր դամբանախօսական ուղերձ մը, ուղղեալ իր ամուսնին, զոր հողակոյտին վրայ կարդաց Տիկին Արփինէ Ալչըճեան:

Մառք առաջին տողերուն մէջ սապէս կը գոչէր.

«Վահան,

Կ'ընդունիմ բիրտ իրականութիւնը: Այլեւս չկաս:

Վերջակէտ՝ փոթորկոտ կեանքիդ: Վերջակէտ՝ ազնուական պայքարներուդ, լարուած ճիգերուդ: Վերջակէտ, այլեւս չկաս»:

Փոթորկոտ կեանքը, որուն կ'ակնարկէր Հայկանոյշ Մառք, բնականաբար մեզի կը յիշեցնէ 1948–1950 թուականներու խակապէս փոթորկոտ այն կեանքը, զոր այդ շրջանին ապրեցաւ ո՛չ միայն Վահան Թօշիկեան, այլ ամբողջ Իսթանպուլահայութիւնը: Այսօր այլեւս մոռցուած տագնապ մըն է այդ, բայց հին սերունդի մարդիկը շատ լաւ կը յիշեն այդ փոթորկոտ շրջանը, որու ընթացքին Պատրիարքական Աթոռը թափուր էր եւ որու վրայ մնալ կը յամառէր Պատրիարքական տեղապահ Գէորգ Արք. Ասլանեան: Ամբողջ Իսթանպուլահայութիւնը երկու ճակատներու բաժնուեցաւ, մէկը մասը Ասլանեանական, մէկ մասը Հակա-Ասլանեանական: Երկուքին միջեւ պայքար կար պատրիարքական օրինաւոր ընտրութիւն ընելու ու պատրիարք մը ընտրելու կապակցութեամբ: Վահան Թօշիկեան Ասլանեանականներու ճակատին գործօն անդամներէն մէկն էր: Այդ շրջանին էր որ հիմնուած է Մարմարան, որ Հակա-Ասլանեանական ուժեղ կեցուածք ունէր եւ որ մեծ թիւով կողմնակիցներ համախմբեց իր շուրջ: Ամէն ինչ վերջացաւ Ասլանեանականներու պարտութեամբ եւ նոր պատրիարքի ընտրութեամբ: Պոլսոյ պատրիարքութեան գահուն վրայ բազմեցաւ Խաչատուրեան Պատրիարքի նման փառաւոր դէմք մը: Այդ սուր պայքարը այդ շրջանին բացաւ սակայն վէրքեր, որոնց անուղղակի ազդեցութիւնը թերեւս կը շարունակուի մինչեւ այսօր:

Առանց մտնելու այդ տագնապին տխուր մանրամասնութիւններուն մէջ, անգամ մը եւս անդրադառնանք այն խոր վիշտին, զոր Հայկանոյշ Մառք կը զգար իր ամուսինը Հայաստանի սահմանին մօտ՝ Կարսի մէջ կորսնցուցած ըլլալու պատճառով:

«Քնացիր Վահան, կը գոչէր ան իր ամուսնին յուղարկաւորութեան օրը, քնացիր անխռով, լոյսերու մէջ: Քնացիր երանելի քունը: Բոլորիս սիրտը կը հրակէ քու վրադ: Ցտեսութիւն, Վահան»:

Հայկանոյշ Մառք իր ամուսինը կորսնցնելէ վերջ դեռ պիտի ապրէր 12 տարի եւս եւ 1966ին ան ալ պիտի բաժնուէր կեանքէն, իրականացնելու համար այն «ցտեսութիւն»ը, զոր մաղթած էր իր ամուսնին յուղարկաւորութեան օրը: Հայկանոյշ Մառք, որ իր կենդանութեան օրերուն այնքան սէր ու պատիւ տեսած էր իր սեռակիցներէն ու մանաւանդ պոլսահայ ընկերային կեանքի մտաւորական ու գործօն կիներէն, անա՜ղ Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցին մէջ իր վերջին շունչը պիտի փչէր որոշ առանձնութեան մը մէջ, իրմէ առաջ կորսնցուցած ըլլալով իր գաղափարակից ընկերուհիներէն շատերը:

Այս արժէքաւոր Հայուհին մեր պատմութեան մէջ անմահացաւ իր հրատարակած «Հայ Կին»ով, որ հիանալի հրատարակութիւն էր իր տեսակին մէջ: Իր ամէն ինչը տուած էր այդ թերթին համար եւ երբ ստիպուեցաւ փակել զայն, այնքան տառապեցաւ, որքան պիտի տառապէր իր ամուսինը կորսնցնելու ընթացքին:

Ռ. Հ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ. – Կամք մարզասրահին մէջ, Մայիս 7ին, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.ի Մոնրէալի Սօսէ եւ Լուսալի Շուշի մասնաճիւղերուն, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.ի օրուան տօնակատարութիւնը: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Թալին Ապրաքեան, որ նախ մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանքի հրաւիրած է ներկաները Մայիս 3ի ողանուային արկածին զոհերուն յիշատակին: Գեղարուեստական կարճ բաժինէ մը ետք, երկու վարչութիւններու ատենապետուհիները Լուսին Փալանճեան եւ Մանան Ապրաքեան ներկայացուցած են զոյգ մասնաճիւղերու գործունէութեանց տարեկան տեղեկագիրը, որմէ ետք հանդէս եկած է Ս. Յակոբ առաջնորդանիստ Մ. եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամ Մակոր Մանճիկեան: Օրուան բանախօսը եղած է Մհեր Գարագաշեան, որ դրուատած է Հ.Օ.Մ.ի տարած մեծ աշխատանքը՝ քաղաքական, հայրենասիրական, բարեսիրական, կրթական եւ զանազան այլ մարզերէ ներս: Ապա, Հ.Օ.Մ.ի շարքերէն ներս իրենց կատարած աշխատանքին համար (15, 25, 35, 60 տարիներ) գնահատուած են ընկերուհիներ զարդասեղներով:

ՇԱՒԻԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Ուրբաթ, Մայիս 12ին, Շաւիլի Մշակոյթի եւ Երիտասարդներու Տան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուեցաւ արշաւ-մրցում (ռալի) մը որուն մասնակցեցան քաղաքին բոլոր դպրոցներու նախակրթարանի վերջին դասարանի (Սէ. Էմ. 2) աշակերտները, 250 հոգի: Իբր նախաբան Հայաստանի տարուան, օրուան ընտրուած նիւթն էր Հայաստանը: Հայկական անուններով մկրտուած 18 խումբերու տղաքը ու աղջիկները շրջեցան քաղաքին մէջ, անցան Հայոց Եղեռնի յուշարձանին առջեւէն, հանդրուանելով եօթը տարբեր վայրեր որոնցմէ մէկն էր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: Ամէն մէկ հանդրուանի, անոնց կ'առաջարկուէին Հայաստանի պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ մշակոյթի մասին հարցումներ (հանելուկ, փէօզլ, բառախաղ), որոնց աշակերտները պէտք է պատասխանէին: Օրուան աւարտին արդիւնքները յայտարարուեցան, եւ ընդհանուր խանդավառութեան մէջ յաղթող նշանակուեցաւ "Զատիկ" խումբը, ստանալով դեղեցիկ բաժակ մը եւ գիրքեր: Միւս բոլոր մաս«նակցող խումբերուն ալ նուէրներ բաժնուեցան:

Այս արարողութեան ընթացքին խօսք առաւ քաղաքապետական խորհուրդի անդամ Կարպիս Մկրտիչեան որ քաղաքապետ Ժ. Լըվէնի անունով շնորհակալութիւն յայտնեց Մշակոյթի Տան եւ ուսուցիչներուն որոնք մեծ աշխատանք կատարած էին այս ձեռնարկին յաջողութեան համար: Ան իր գոհունակութիւնը արտայայտեց որ 250 ապագայ չափահաս քաղաքացիներ առիթը գտան շփում ունենալու եւ ծանօթանալու Հայաստանին, անոնց մաղթելով որ օր մը անպայման այցելեն Նոյեան տապանի այդ երկիրը: Աշակերտները, յոգնած բայց ուրախ, հրաւիրուեցան ճոխ նախընթրիքի մը, բացառիկ օր մը ապրած ըլլալու խոր զգացումով:

ՀՐԱՑՐ ՀՐԱՋԵԱՆ

[illegible]

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ "Լուսիա Հայրապետեան" հիմնարկութեան կեդրոնին մէջ, Մայիս 10ին, նոյն Հիմնարկութեան կազմակերպութեամբ, տեղի ունեցած է տոքթ. Փասքալ Օհանեանի "Հայկական հարցը եւ միջազգային յարաբերութիւնները" աշխատասիրութեան 5րդ հատորի ներկայացումը: Հիմնարկութեան ապագայ գործունէութեան մասին հակիրճ զեկուցում մը տուած է տիկին Պէաթրիս Հայրապետեան, յանուն հիմնարկութեան վարչութեան նախագահին նոտար Գրիգոր Հայրապետեանին, արտայայտուած է Կարօ Թօփալեան, գնահատանքը ընելով Փ. Օհանեանի նուիրումին Հայկական հարցին նկատմամբ եւ հրաւիրած է Պետրոս Հաճեանը, որպէսզի ներկայացնէ հատորին բովանդակութիւնը: Հատորին հրատարակութիւնը կատարուած է Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային կողմէ եւ Ցեղասպանութեան Թանգարանի որոշումով: Այս 5րդ հատորը կը ներկայացնէ 1919ի տարեշրջանի միջազգային քաղաքական եւ Թուրք - հայկական, ինչպէս նաեւ անկախ Հայաստանի ներքին եւ արտաքին յարաբերութիւններու, Կիլիկիոյ եւ Զանգեզուրի տարեգրութիւնները, հիմնուելով փաստագրական տուեալներու վրայ:

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«ՏԱՍԸ ԱՇԽԱՐՀ» ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

(ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ՝ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՏԱՐԻՔԻ ՀԱՄԱՐ)

Միջնակարգի «Հայրենի Աղբիւր» դասագիրքերու կողքին հրատարակուող աշակերտական «Գրադարան»ի նոր հատորը՝ «Տասը Աշխարհ», պատմուածքներու ժողովածու է: Կը խմբէ էջեր՝ արեւմտահայ ե՛ւ արեւելահայ գրողներէ, խտացուած - պատշաճեցուած՝ արեւմտահայերէնով:

«Հայրենի Աղբիւրի Գրադարան»ը, տասնամեակ մը առաջ սկսած, հայ գրականութենէ խտացուած գործերու շարք է: Իր նախորդ թիւերը եղան՝ Արամ Հայկազէ, Վախտանգ Անանեանէ, Րաֆֆիէ (2 հատոր) եւ Աւետիս Ահարոնեանէ, բոլորն ալ յատուկ խնամքով պատշաճեցուած են 11-14 տարեկան աշակերտներու մակարդակին:

Նորագոյն այս հատորին մասնակցող 14 հեղինակները, Կարօ Սասունիէ եւ Գուրգէն Մահարիէ՝ մինչեւ Յակոբ Մնձուրի, Վահրամ Մաւեան եւ Մկրտիչ Մարկոսեան, անցնելով Անդրանիկ Ծառուկեանէ, Վահէ Պէրպէրեանէ, Վահէ Օշականէ եւ ուրիշներէ, - հայ աշակերտին կը ներկայացնեն մանուկ-պատանի տարիքի հերոսներ, որոնք յաճախ իրենք՝ հեղինակներն իսկ են:

Անոնք միանգամայն, իրենց կեցութեան վայրերով, կը պատկերեն հայութեան ներկայ «աշխարհագրութիւնը», ցրուած բայց կապուած, միացած՝ հոգե-մտաւոր կապերու նուրբ ցանցով մը: Բացայայտելով նաեւ, անպայման, «Տասը Աշխարհ»ի այս հայութեան ձգողութեան կեդրոնը՝ հայրենի՛ Աշխարհը, գիրքին մանուկ հերոսներէն՝ Ց. Կարապենցի նիւեորքցի Վաչիկին բառով - «Վերջին Կայարանը»...

Ինչպէս նախորդ հատորները, այս մէկն ալ կը փակուի «Խաղ - Հարցարան»ի ճոխ բաժինով մը:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար, կարելի է դիմել հրատարակիչներուն, կամ այցելել անոնց կայքէջը՝
http://n.domaindlx.com/kurkjian/

Այսպիսի շարք մը, նախ, աշակերտական տարիքի հայ պատանին կը վարժեցնէ հայերէն կարդալու դպրոցէն դուրս եւս: Տղաք այսպէս ազատ ընթերցումի մղելու գործը կենսական է այնքան՝ որքան լեզուի դասարանային ուսուցումը -եթէ ոչ իմաստով մը՝ աւելի:

Ընթերցումի վարժութիւնը հիմնելու կողքին, սակայն, անխուսափ ազդեցութիւն ունի նաեւ աշակերտի դասարանային աշխատանքի հոգեբանութեան վրայ, ու ընդհանրապէս լեզուի հետ անոր յարաբերութեան, անոր լեզուա-մտածողութեան վրայ: Չկայ աւելի արդիւնաւէտ միջոց ու թանկագին գործիք՝ տարեշրջանի ազատ ժամ ու օրերը, եւ մանաւանդ՝ կարճ թէ երկար արձակուրդները օգտագործելու, քան այս «ազատ» ընթերցումները:

Հրատարակիչներուն հետ կապի համար՝
H. & M. Kurkjian
P.O.Box 19226 Athens 11710 GREECE
Tél./fax : 3021.0922 5022
Courriel : kurkjian@ath.forthnet.gr

ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

- Խոնարհս... - ձայնս դողաց:

- Թո՛ղ, - ասաց ու ձեռքը մեկնեց քրոջը, որ աւարտել էր արտասանութիւնը եւ որի դէմքը անսովոր հաճոյքից կարմիր էր: Դահլիճում ծափահարում էին. ոմանք զանազան ձայներով, նոյնիսկ ձեռնափայտի չարժումներով իրենց գոհունակութիւնն էին յայտնում:

Քիչ յետոյ հանդէսը վերջացաւ: Ինձ թուաց, թէ հանդէսը տխուր անցաւ եւ պղտորուեց գարնան օրը: Ականջիս տակ նրա խօսքն էր՝ Թո՛ղ: Ձեռքիս էի նայում եւ ուզում էի ստուգել՝ բռնե՞լ եմ արդեօք նրա ձեռքը: Ինչո՞ւ այդքան ջերմ էին նրա մատները:

Հանդէսից յետոյ Խոնարհին մի քանի անգամ տեսայ: Պատահմամբ իմացայ նրանց այգու ճանապարհը: Դասերից յետոյ գնում էի ձորակը, պառկում Օհան ապօր այգու կապոյտ քարին, որից վերեւ ցանկապատի կողքով նա պիտի վերադառնար իրենց այգուց: Ոչ մի խօսք չէի կարող նրան ասել, թէկուզ մի քանի անգամ տեսայ ցանկապատի յետեւ: Հայրը գնում էր առաջից՝ չոր ցախի կապը մէջքին, աղջիկը՝ նրա յետեւից, ջրամանն ու հացի չորը թեւի տակ: Հետս գիրք էի առնում, բայց չէի թերթում ոչ մի էջ, "որովհետեւ ամէն ուռնաձայնի նայում էի ճանապարհին:

Մի անգամ միայն ցանկապատի յետեւից ինձ նայեց եւ ժպտաց: Թուաց, թէ հացի չորը դիտմամբ վեր գցեց, որ կռանայ եւ մի քիչ աւելի կանգնի: Գուցէ այդպէս չէր, գուցէ, իրօք, չոր սահեց ընկաւ: Հիմա էլ պարզ տեսնում եմ նրա դէմքը ցանկապատի փշերի արանքից: Նոյն աչքերն էին, ինչպէս բարեկենդանի օրը կտուրի վրայ: Նրա աչքերի մէջ մանկական արտայայտութիւն կար, թէեւ տասնհինգ տարեկան էր, եւ ամուր կոճկած զգեստի տակ երեւում էր հասուն կուրծքը:

Ընկերս լռեց: Ձեռքով տրորեց ճակատն ու աչքերը, ասես ուզում չէր հեռացնել այն դէմքը, որ հին տարիներից ժպտում էր այդքան պայծառ:

Գարնան ջինջ երկնքի վրայով սահում էր մի սպիտակ ամպ, ասես արար աշխարհին հպարտութեամբ ցոյց էր տալիս, որ անհաս բարձունքում լողանում է արեւի շողերի մէջ:

Եկաւ եւ վերջին օրը: Դպրոցն արդէն արձակել էր. աշակերտներին բաժանել էր հին տետրակները, վերադառնալու պատրաստութիւն էի տեսնում: Օհան ապերը առաւօտ չարական չէր կարդում: Վաղ լուսաբացին նա գնում էր այգի, կամ վարուցանքի հողաի յետեւից էր:

Հրաժեշտը դժուար էր: Տանն ընտելացել էին ինձ, ես դառել էի մտերիմ մարդ ե՛ւ Օհան ապօր, ե՛ւ Աչոտի, ե՛ւ պառաւ Նանի համար: Բակում ձիապանը բարձում էր իրերս, Նանին պայուսակի մէջ դարսում էր գաթայ եւ ճանապարհի պաշարը:

Խոնարհին մի քանի օր չէի տեսել: Ինձ թւում էր, թէ ես նրան էլ չեմ տեսնելու, եւ մի անգամ էլ տեսնելու պահանջը ինձ ստիպեց արագ-արագ անցնել գիւղի փողոցներով, մի վայրկեան կանգ առնել նրանց տան առաջ եւ բաց դռնով նայել բակին:

Խոնարհին բակում չտեսայ: Փողոցում մարդ չկար, բոլորն աշխատանքի էին, արտերում սկսել էր քաղհանը, այս ու այն սարալանջից լսւում էր հորովելի ձայնը: Մի տեղ աշունքուայ մուգ-կանաչ արտերն էին, մի տեղ գարնան սեւ ցելը:

Օհան ապերը մի քանի խրատներ կարդաց: Երբ նա կռացաւ ու ճակատս համբուրեց, ես նրա բարի աչքերում արցունքներ տեսայ: Նանին ձիապանին պատուիրում էր ինձ լաւ տանել եւ զգոյշ մնալ, որ պայուսակը չընկնի, միեւնոյն ժամանակ գոգնոցով սրբում էր թափուող արցունքը:

Անցանք փոքրիկ ձորակը, աղբիւրը եւ ուռենու հաստ նովը, ուր ձմեռը կովերը ջուր էին խմում: Ահա եւ Օհան ապօր այգու դռնակը: Արագ բարձրացայ ձորակով, դռնակը բաց արի, մօտեցայ այգու կապոյտ քարին. ցանկապատի յետեւը մարդ չկար: Այգում խաղաղութիւն էր, ծաղկաթափ էին ծառերը եւ բողբոջների փոխարէն նշմարւում էին կանաչ ու մանրիկ պտուղները:

Դպրոցի մօտ երեխաները խմբուել էին: Նրանք ինձ տեսան եւ իջան բլրակով: Որպիսի՛ միամիտ պարզութեամբ նրանք ինձ բարի ճանապարհ ասեցին: Մի քանիսը ծաղիկներ էին բերել: Հէնց որ մէկը ինձ մեկնեց ծաղիկը, միւսներն էլ նրա օրինակին հետեւեցին:

Աղջիկներից ոմանք լաց եղան: Նրանք ե՛ւ ժպտում էին, ե՛ւ ժպիտի հետ սրբում էին արցունքը, որ ծորում էր աղբիւրի պէս: Լաց էլ լինում եւ Խոնարհի քոյրը:

Մէկը թէ՝ "Ուսուցիչ, մեզ չմոռանաս": Լաւ յիշում եմ Ծուտիկին, որ միշտ դպրոց էր գալիս հօր մեծ փափախը գլխին եւ երկար, հնամաշ տրեխներով: Որբ էր Ծուտիկը, լուկ-մնջիկ մի երեխայ, որին բոլորը սիրում էին: Խմբի մէջ Ծուտիկն էլ էր: Միւսների պէս նա մօտեցաւ ձեռք տալու, տրեխի ծայրերն իրար դպան, քիչ մնաց ընկնէր: Ծուտիկը փաթաթուեց ծնկներիս: Մեծ փափախի տակից տեսայ նրա խելօք աչքերը: Եւ այնքան խեղճութիւն կար Ծուտիկի աչքերում:

Ձիապանի կանչը ինձ յիշեցրեց, որ ժամանակն է հրաժեշտ տալու: Մանուկները մի անգամ էլ ձեռք տուին: Կռացայ եւ համբուրեցի Ծուտիկի ճակատը, ինչպէս Օհան ապերը՝ իմ ճակատը: Իմ աչքերում արցունք երեւաց, արցունքի միջից մի անգամ էլ տեսայ այգու դռնակը, դպրոցի ներկած թիթեղները: Յետոյ ծառերը ամէն ինչ ծածկեցին:

Քայլում էի ձիապանի յետեւից: Մինչեւ գաւիվայրի սկիզբը ճանապարհն անցնում էր փոքրիկ տափարակով: Կանաչ արտերում քաղհան էին անում: Մի քիչ վերեւ, սարալանջին, եզները դանդաղ քաշում էին արօրը, եւ հանգստացած հողը հրճւում ակօսի մէջ: Արտերում կանաչի մէջ երեւում էին կարմիր-կապոյտ ծաղիկներ: Բացւում էր պուտը:

Սպիտակ քարի մօտ, գոգաձեւ ընկած երկարաձգարձ արտերում քաղհան անող կանանց մէջ տեսայ Խոնարհին: Մեր հայեացքներն իրար հանդիպեցին, եւ ես նրա աչքերում ժպիտ չտեսայ: Ի՞նչ էր ասում. Նրա համար դժուա՞ր էր, որ ես հեռանում եմ Զորագիւղից, չէ՞ որ ինձ ոչինչ չէր ասել այդ խոնարհ աղջիկը: Հագին նոյն գորշ զգեստն էր, ինչպէս առաջին անգամ անտառում: Արտին մէջ կանգնել էր, ձեռքին քաղհանի բիրը, կարմիր պուտ եւ մոլախոտի մի կապ:

Ոչինչ չասացի, հեռացայ: Արահետով բարձրանալիս միշտ ետ էի նայում: Կռացած կանայք կանաչին ընկած թռչուններ էին նման: Եւ այդ երամից մէկը, գորշ շորերով մի աղջիկ, աւելի յաճախ էր բարձրանում, ձեռքը դնում ճակատին, որ արեւի շողերը չխանգարեն տեսնելու անտառի մէջ հալուող արահետը եւ միայնակ անցուորին: Ձորի գլխին կանգնեցի, եւ երբ աղջիկը մի անգամ էլ բարձրացաւ, նայեց իմ կողմը, ձեռքով արի: Խոնարհն խսկոյն կռացաւ արտի վրայ: Ես արագացրի քայլերս ձիապանին հասնելու:

Երբ ընկերս լռեց, ինձ թուաց, թէ զետակը նոյն յանգով է պատմում, խօսում է նոյն կերպ, ինչպէս նա, որ մէջքին ընկած փակ աչքերը երկնքին, անդիր ասում էր մի ծանօթ պատմութիւն, գրուած Օհան ապօր հին գրքերում:

Վեր կացայ, թուլացրի ձիու թամբի կապերը: Ձիերը յագեցել էին կանաչից եւ մեզ նման մեկնուել էին գարնան արեւի տակ:

Յետոյ, տասներկու տարի... եւ ի՜նչ տարիներ: Կռիւ, քաղց, երկրներ ու քաղաքներ, հազարաւոր դէմքեր, տարբեր ցեղից անցքեր՝ մէկը քաղցր, միւսը դառն յիշողութեան հետ կապուած... եւ նրանց մէջ Խոնարհի դէմքը, ցանկապատի փշերի արանքից երկու մանրիկ աչքեր, որպէս սեւ ձիթապտուղ, եւ բարա՛կ, կարմիր շրթունքներ:

Ցանկարծ ընկերս կողքի դարձաւ, վիզը ձգեց իմ կողմը: Նրա աչքերն աւելի մեծացան:

- Գիտե՞ս, ես Խոնարհին տեսայ:

- Ե՞րբ:

- Երէկ: Վերին գիւղում: Դու քնել էիր, դպրոցի բակում հաւաքուել էին գիւղացիները: Խօսում էին հողի մասին, գանգատւում էին, որ հողը առաջուայ բերքը չի տալիս: Այս տարուայ ժանտախտից էին խօսում: Շատ կովեր են սատկել, ոմանք ցել անելու եզ չունեն: Յետոյ ինձ մօտեցաւ մի կին, ցնցոտիների մէջ, ոտքերը բոպիկ, ոտքերի կաշին ճաքճքած: Կնոջ փէշերից կախուել էին երեք կիսամերկ երեխայ: Նրանք մերթ ինձ էին նայում, մերթ մօրը:

Կինն արցունքն աչքերին չորս փութ ցորեն էր խնդրում, մինչեւ հունձը:

- Յետոյ մի ճար կը լինի, - ասաց:

Ամուսինն անցեալ տարի էր մեռել: Ժանտախտից սատկել էր նրանց միակ կովը: Իսկ տանն ուրիշ աշխատող չկար:

Ես ճանաչեցի Խոնարհին... Աչքերն էլի առաջուանն էին, բայց առանց փայլի: Ես ճանաչեցի Խոնարհին: Բայց չգիտեմ նա ինձ ճանաչե՞ց, թէ ոչ:

... Անխօս նստեցինք ձիերը եւ անցանք գետակը: Արեւն արդէն դէպի մայրամուտ էր կախուել:

(Շար. 5 եւ վերջ)

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS

Les Spécialistes des Voyages en Arménie

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

Paris ▸ 01 42 96 10 10 Lyon ▸ 04 78 60 13 66 Marseille ▸ 04 95 09 30 60

armenie@saberatours.fr sevan@selectour.com marseille@wasteels.fr

www.saberatours.fr

(Շար. Ա. էջէն)

Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին նախագահուհի Հ. Զոպոյեան:

⁂

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(19 mai)

LE GENOCIDE HANTE TOUJOURS LES ARMENIENS

Թերթը լրատուութիւնը կը սկսի առաջին էջէն, ուր կ'արձագանգէ նաեւ Փ. Տէվէճեանի դատապարտումին: Ան կ'ըսէ "Կազմակերպուած ճապկում մըն էր ընկերվարական խումբին նախագահին եւ աջի մէկ մասին կողմէ, որ հրահանգի կը հետեւէր":

Թերթը 3րդ էջին վրայ, Թղթակցութիւն մը հրատարակած է Երեւանէն, ուր Ֆալըխա Նոտէ-Լանկլուա հետեւած է տեղացիներու հակազդեցութեան Փարիզի Ազգային Ժողովի նիստին առթիւ: Նկար մըն ալ կը ներկայացնէ Ծիծեռնակաբերդը:

Կ'արձագանգէ կ. Մանոյեանի հետ (Հ.Յ.Դ.) իր զրոյցին, որ կը շեշտէ թէ ցեղասպանութենէն ծնած Սփիւռքին համար, պատմութիւնը վերջ գտած է 1915ին: Կը գրէ թէ նախագահ Քոչարեան կ'ուզէ որ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները հաստատուին եւ այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ նախապայման ունի, ոչ ցեղասպանութեան ճանաչումը, ոչ ալ հողային պահանջ, բայց, ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը արտաքին քաղաքականութեան իր հեռանկարներէն մէկն է:

⁂

Այս Թղթակցութենէն զատ, Ֆիկառօ, 4րդ էջին վրայ ալ, հայ ցուցարարներու նկարով մը, կ'արձագանգէ Մայիս 18ի նիստին, գրութիւնը խորագրելով.- "Հայոց ցեղասպանութիւն՝ առաջարկը պիտի սպասէ": Կը յիշէ միջադէպերը, որոնք բացայայտ կերպով կը հաստատեն թէ թաքուն մեղսակցութիւններ կային, երբ Ժ.Մ. Էյրօ ժամը 11:30ին կ'ուզէր որ հարցը յետաձգուի, որու դէմ կը բողոքէին Փ. Փէմէզէք եւ Ֆր. Ռոշպլուան (աջ), ի վերջոյ հարցը օրակարգի կու գար, բայց...: Նոյն էջին վրայ, կարճ հարցազրոյց մըն ալ կայ Փաթրիք Տէվէճեանի հետ, որ շատ խիստ է նիստին խագերուն նկատմամբ եւ կը շեշտէ որ պատմութիւնը պատմաբաններու սեփականութիւնը չէ:

⁂

«LIBERATION»

(19 mai)

L'UMP PRESSEE DE METTRE LE GENOCIDE ARMENIEN EN ATTENTE

Թղթակիցը նկարագրականը կ'ընէ նիստին, արձանագրելով նաեւ որ ընկերվարականները անխոհեմ եղած եւ օրակարգի երկու հարցեր արձանագրած էին որ ժամանակ կորսնցնել տուաւ եւ Տըպրէ օգտուեցաւ առիթէն, գիտակցելով որ այ լեւս հարկ եղածին չափ ժամանակ չկայ Հայկական ցեղասպանութեան ժխտումի օրինագիծին համար: Ու Թղթակցութիւնը կը վերջանայ շեշտելով թէ Տըպրէ 6 ամիս շահեցաւ, ընկերվարականներու յաջորդ "նիշ"ը Նոյեմբերին է:

⁂

Ընդհանրապէս բոլոր թերթերը կ'արձագանգեն: Մեթրօ, առաջին էջին վրայ կը խորագրէ թէ վիճարկումը վիժած է: 20 մինիւթն ալ կարճ նկարագրական մը կ'ընէ: Փարիզիէնի համար "Օրէնքը թաղուած է" ու կը նկարագրէ նիստին վերջաւորութիւնը, զոր անհամբերութեամբ կը գտնէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ տասնեակ հազարաւորներ բողոքելու համար նախորդ օրը կրօնամոլ փաստաբանի մը դատարանին մէջ գործած սպանութեան դէմ ու պաշտպանելու աշխարհականութեան սկզբունքները, դիմած են Մ. Քէմալի դամբարանը: Անոր հաստատած հանրապետական արժէքներուն հաւատարմութիւն ուխտած են ու պախարակած կրօնամոլ մտայնութիւնը, անոր ծառայող տարրերը: Ոճիրին զոհ դատաւորին յուղարկաւորութեան ալ քան հազարի շուրջ բազմութիւն մը խմբած է, սկսեալ Հանրապետութեան նախագահէն: Ուշադրութիւն գրաւած է վարչապետ Էրտողանի բացակայութիւնը: Յուղարկաւորներէն շատեր բերանացի ու ֆիզիքական յարձակումներ ալ գործած են Արտաքին եւ Ներքին գործերու, Արդարութեան նախարարներուն, քաղաքական այլ դէմքերու: Բացայայտուած է որ նոյն ոճրագործն է "Ճումհուրիյէթ" թերթին դէմ վերջերս ռումբով գործուած ահաբեկչական արարքին պատասխանատուն ալ:

"ԳԼԻՐՍԹՐԻՄ"ի հարցը կը շարունակուի թերթօնի մը պէս, ամէն օր նորութիւններ բերելով, որոնք աւելի քան վարկաբեկիչ են, ենթականերուն համար: Մայիս 18ին, Փարիզիէնի մէջ, Ժան-Լուի Ժերկորէն կը խոստովանի որ ինք է հեղինակը դատաւորին ստացած առաջին նամակին (2004 Մայիս 3), ուր կ'ակնարկէ կարգ մը դէմքերու գաղտնի հաշիւներուն, բայց կը ճգէ որ անանուն մատնիչը (գորպօ) չէ: Թնճուկը թնճուկ կը մնայ եւ ամէն նոր խոստովանութիւն ալ ոչինչ կը լուսաբանէ: Խնդրոյ առարկայ ամէն մէկ անձնաւորութիւն մամուլով կ'արտայայտուի եւ թերթէ թերթ պէտք է երթալ բան մը հասկնալու փորձ մը ընելու համար: Այսպէս, Ժան-Լուի Ժերկորէն նոր յայտնութիւններ կ'ընէ նաեւ Մայիս 19ին թէ՛ Ֆիկառոյի եւ թէ Լիպէրասիոնի մէջ: Այս անգամ խնդրոյ առարկայ ալ կ'ընէ Տ. տը Վիլփէնը:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը՝ Պութեֆլիքա կը պահանջէ որ Ֆրանսա "պաշտօնապէս ներողութիւն" խնդրէ Ալժերիոյ ժողովուրդէն, նախքան բարեկամական յարաբերութիւններու ձեռնարկելը:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, 24 ժամուան ընթացքին 100 հոգի մեռած է անգլեւբրիտանական գործողութեան մը հետեւանքով (90 ըմբոստ եւ 13 ոստիկան):

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

AUDITION ET CONCERT DES ELEVES DE PIANO ET VIOLON
«Onnig Surmélian»

le **Dimanche 21 mai**

à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier — Alfortville
(près de la Mairie)

Audition à 14h30
Concert à 17h

—Entrée libre—

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Մայիս 21ին յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, իրենց վաղեմի անդամ՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ՊԷՏԻԿԵԱՆԻ

յիշատակին, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

"Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի":

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 22.-

Յիշատակ Աշխարհազօրաց
եւ Զօրավարացն Հայոց որք կատարեցան
ի հերոսամարտին Սարդարապատի
1918 Ամի,
"Վասն Հաւատոյ եւ Հայրենեաց"

Ժամը 18ին ժամերգութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սարդարապատի հերոսներուն համար:

⁂

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 28.-

Է. Կիրակի Յինանց Երկրորդ Ծաղկազարդ:

Տարեդարձ
Հայաստանի Առաջին Պետականութեան
Հռչակման - 1918 Մայիս 28

Յաւարտ պատարագի Գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Անդրանիկ Անկախութեան հռչակման տարեդարձին առիթով:

Association Arménienne d'Aide Sociale

ՀՐԱՒԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները

Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20.30ին

Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ 77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը:

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին, իրենց թեկնածութիւնը ղրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան գրասենեակի հասցէին:

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

⁂

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :

Jeudi 22 juin 2006 à 20h30
au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard **le 26 mai 2006.**

Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25.-

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
ՏՕՆ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Այսօր քրիստոնէական դաստիարակութեամբ պատրաստուած մանուկները մասնաւորաբար հրաւիրուած են

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ
ՕՐՈՒԱՆ

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

⁂

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25.-

Տօն Համբարձման

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La section «AGNOUNI» d'Asnières de la CBAF organise

UN REPAS-CROISIERE SUR LA SEINE

Le Dimanche 18 juin

— Nombre de place limité —

Réservations :

— 01. 48. 41. 54. 23
— 01. 40. 11. 19. 33

□

RECHERCHE

POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA) ETE : AOUT 2006

- Directeurs diplômés BAFD
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaire BAFA
- Infirmière
- Econome
- Intendant(e)
- Coursier

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13

□

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— **Araxie : 01 39 83 71 19.**

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 23
MARDI 23 MAI 2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.459 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 81e ANNEE — N° 21.459

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՆԹԵՆԵԿՐՕ ձայներու աւելի քան 55,05%ով անկախութիւնը ընտրեց Մայիս 21ին եւ ժողովուրդը իր ուրախութիւնը չզսպեց փողոց իջնելով եւ հրավառութեամբ արտայայտելով իր յաղթանակը: Ժողովուրդին քուէներու համեմատութիւնը պէտք է 55%էն աւելի ըլլար, որպէսզի անկախութիւնը ընդունուէր, բայց Մայիս 22ի առաւօտուն, անկախութեան ընդդիմադիրները չէին ընդուներ այս արդիւնքները: Մոնթենեկրօ 88 տարի է Սերպիոյ կցուած էր եւ Եուկոսլաւիոյ քայքայումէն ետք ալ, 1992ին Սերպիոյ հետ կազմած էին Դաշնակցային Հանրապետութիւն մը: 2000ին Ծուքանովիչ կոչ կ'ընէր անկախութեան, բայց 2003էն արդէն մասնակի անկախութիւն մը կը վայելէր: 2006 Մարտ 2ին, Մոնթենեկրոյի խորհրդարանը կ'որոշէր հանրաքուէ մը կազմակերպել Մայիս 21ին: Այժմ, Մոնթենեկրօ կ'ուզէ ժամ առաջ մաս կազմել Եւրոպական Միութեան, իր գլխաւոր զէնքը կը նկատէ զբօսաշրջութիւնը, մինչ 700 հազար բնակիչ ունեցող այս հողաշերտը 100% դրամահոսութիւն մը ունի: Եուկոսլաւիա կառուցուած էր 1919ի Վէրսայլի դաշնագրով եւ ամրապնդուած էր Թիթոյի կողմէ Բ. աշխարհամարտի վաղորդայնին, համախմբումն էր Սերպիայէն եւ Մոնթենեկրոյէն զատ, Սլովենիոյ, Խրուաթիոյ, Պոսնիա-Հերցեկովինի, Մակեդոնիոյ եւ Քոսովոյի: Մոնթենեկրոյի անկախութեան հանրաքուէին մասնակցած է ժողովուրդին 86,7%ը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բոլոր մետիաները, բերանացի թէ գրաւոր, կեդրոնացած են գալ տարուան (2007 Մայիս) նախագահական ընտրութեան վրայ եւ ամէն օր կը հրապարակուին նոր հարցախոյզեր եւ ամէն ոք մոռցած կը թուի որ նախորդ բոլոր հարցախոյզերը սխալած էին, յիշելով մինչեւ վերջինը՝ 2002ին, երբ երկրորդ դիրքի վրայ պէտք է հասնէր Լ. Ժոսփէն եւ հասաւ Ժ.-Մ. Լը Փէն: Այժմ, ամէն կողմէ շեշտը դրուած է երկու հոգիի վրայ՝ Ն. Սարքոզի եւ Ս. Ռուայալ, մինչ քուէարկութեան նախօրեակին կացութիւնն իսկ ծանօթ չէ:

ՍԱՐՔՈԶԻԻ ափրիկեան շրջապտոյտը թշնամական ընդունելութեան դէմ յանդիման գտնուած է առաջին օրէն իսկ, երբ ոտքը Մալի կը դնէր: Նախարարին գաղթի օրէնքը (ընտրուած եւ ոչ պարտադրուած) որ քուէարկուեցաւ Ազգ. Ժողովին կողմէ ոչ մէկ Ափրիկեցիի հաւանութեան արժանացած է, հակառակ քաղաքէ քաղաք իր տուած լուսաբանութիւններուն: Ներկայիս 46 հազար Մալիցիներ կ'ապրին Ֆրանսա, ըստ Ներքին նախարարութեան, բայց, նոյնքան ալ ապօրինիներ կան: Ներքին նախարարը նոյն թշնամական ընդունելութիւնը գտաւ ափրիկեան միւս երկիրներուն մէջ:

ԻՐԱՔԻ նոր կառավարութիւնը պարտի առաջքն առնել քաղաքացիական պատերազմի մը, որ աւելի քան երբեք կը սպառնայ Փետր. 22էն ի վեր, երբ քարուքանդ եղաւ Սամարայի շիի սրբավայրը: Նոր կառավարութիւնը բաղկացած է 36 հոգիէ (այր եւ կին) եւ ընտրութեան մէջ դեր ունեցած է ԱՄՆ-ու դեսպանը՝ Զալմայ Խալիծատէ, որպէսզի սիւննի հոսանքը դուրս չմնայ: Վարչապետը՝ Նուրի ալ-Մալիքի շիի է: Շաբաթավերջին ալ ռմբափորձեր շարունակուած են: Պաղտատի շիի թաղամասին մէջ 26 հոգի մեռած է (19 բանուոր):

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը՝ Թասոս Փափատոփուլոսի կառավարութիւնը աւելի ամրապնդուած է Մայիս 21էն ի վեր, երբ համախմբումը յաղթած է նոյն օրուան երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Արդիւնքներու 98%ին վրայ, նախագահին կեդրոն-աջ կուսակցութիւնը ձայներու 17,9%ը ապահոված է, բայց համախմբումը կազմող հինգ կուսակցութիւնները ձայներու 69%ը ձեռք ձգած են:

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՔ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՔ սկսած են խօսիլ եւ այդ ուղղութեամբ, Մայիս 21ին Սինայի մէջ հանդիպում ունեցած են Մ. Աբբաս եւ Ցիփի Լիվնի, շատ բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ, ըստ փոխ վարչապետ Շիմոն Փերէսի, որ կ'ընկերանար Արտաքին նախարարուհիին: Շաբաթ, Մայիս 20ին, ռմբափորձի մը թիրախ եղած էր պաղեստինեան տեղեկատուութեան ղեկավարը՝ Ռաժահ, որու վերելակին մէջ ռումբ դրուած էր: Թիկնապահը մեռած էր, ինք ալ վիրաւորուած: Ֆաթահը Համասը ամբաստանած էր որպէս արարքին հեղինակը:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ ռմբափորձ եւ բախում իրարու կը յաջորդեն եւ Մայիս 20ի առաւօտուն ալ Ֆրանսացի երկու զինուորներ սպաննուած են, երրորդ մըն ալ վիրաւորուած է Թալիպաններու լարած մէկ ծուղակին մէջ իյնալով: Մայիս 17էն 21, 400 հոգի մեռած է, այլ խօսքով օրը 40 հոգի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընդդիմութիւնը, պաշտօնատարները որոնց զօրավիգ է բանակը, կոչ մը ըրած են որպէսզի աշխարհականութիւնը յարգուի եւ այդ ուղղութեամբ Հանրապետութեան նախագահն ալ չէ ծածկած որ "մոլեռանդութեան սպառնալիքը վտանգաւոր մակարդակի հասած է": Ան կը շեշտէ նաեւ իսլամապաշտներու թափանցումը պետութեան մեքենային մէջ, որ շատ մտահոգիչ կը գտնէ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պլանքարտի թաղամասը, Մայիս 19ին, հրդեհ մը հրոյ ճարակ ըրած է ամբողջ շէնք մը, ուր երեք հոգի մեռած են (կին մը եւ իր երկու զաւակները), պատուհանէն նետուելով: Արարքը ոճրային բնոյթ ունէր եւ ձերբակալուած են երեք կասկածեալներ, որոնք ուզած են վրէժ լուծել տանտիրոջմէն (որ բացակայ էր) կամ վարձակալէ մը: Ուրիշ հրդեհ մըն ալ ծագած է Գրէթէյլի (փարիզեան արուարձան) շէնքի մը մէջ, ուր 13 տարեկան աղջնակ մը մեռած է: Այս հրդեհը արկածի հետեւանք էր:

ԷՕՐՈՎԻԶԻՈՆԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ՂԱՐԱԲԱՂՑԻ ԱՆՏՐԷՆ 8-ՐԴ ԵՂԱՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԱՍԸ ԿԷՏՈՎ

Հայաստանի ներկայացուցիչ Ղարաբաղցի երիտասարդ երգիչ Անտրէն շատ պատուաւոր արդիւնքով մը դուրս եկաւ երգի եւրոպական այս մրցաշարքէն: Մասնակցութեան ընդունուած 24 երկիրներէն Հայաստան կը մասնակցէր առաջին անգամ ու յաջողեցաւ ետին ձգել սկսեալ Ֆրանսայէն, շատ մը երկիրներ:

"Եւրոպական" ըլլալով հանդերձ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ անգլերէն երգերու տողանցքի մը վերածուած էօրովիզիոնը, պէտք է ըսել որ երգիչի, երգի ու երաժշտութեան որակի երաշխիք մը ըլլալէ բաւական հեռու ձեռնարկ է: Ուստի հարկ է գնահատական յատուկ կէտ մը նշել այն 3-4 մասնակիցներուն որոնք չէին տարուած անգլերէնին յորձանքէն ու երգեցին իրենց երկրին լեզուով, ինչպէս Թուրք երգչուհին:

Ինչ կը վերաբերի Անտրէին երգին, ընդհանուր հոսանքէն քշուած կտոր մըն էր, ո՛չ այնքան ինքնատիպ, ոչ ալ մեծապէս տպաւորիչ: Իրեն ընկերացող չորս պարուհիներու ներկայութիւնն ալ յատուկ առաւելութիւն չարձանագրեց: Սակայն, նկատի առած առաջնութեան տիրացած Ֆինլանտիոյ "Լորտի" խումբին շշմեցնող այլանդակութիւնը, յատկապէս սատանայական զգեստաւորումով, դիմակներով, պարով, յաւելեալ՝ իրենց երգածին տափակ միջակութիւնը, դժուար չէ եզրակացնել որ ճաշակները գլխու վըրայ պատճառելիք չափով փոխուած են:

Ուշագրաւ այլ երեւոյթ մը քուէարկութեան վերջին ծայր քաղաքականացած բնոյթն էր: Ատոր ուշագրաւ փաստերէն եղաւ Թուրքիոյ կողմէ Անտրէին տրուած տասը կէտի գնահատականը որուն պարտականութիւնն էր ցոյց տալ Եւրոպացիներուն թէ Թուրքերը ոխի, ատելութեան պզպզումներէն զերծ կը վերաբերին Հայաստանի...: Այս առումով մտածել կու տան Ֆրանսայէն տրուած կէտերն ալ Հայաստանին ու Թուրքիոյ. առաջինին տրուեցաւ 10, երկրորդը 12 կէտ:

Ընդհանուր դասաւորումին մէջ Թուրքիա գրաւեց 11րդ տեղը, Ֆրանսա՝ վերջինը: Անտրէ իր արդիւնքով յաջորդ տարուան մրցումին որ տեղի կ'ունենայ Հելսինքիի մէջ, Հայաստանը զետեղեց առանց զտումի փուլէ մը անցնելու մասնակցութեան իրաւունք շահած երկիրներու կարգին: Արդէն իր մասնակցութիւնը այդ քաղաքականացած միջավայրին մէջ իր պաշտօնը կատարած էր, տեղի տալով Բաքուի բուռն հակազդեցութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի ու Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարները Մայիս 18ին հանդիպում մը ունեցած են Սթրազպուրկի մէջ, Մինսկի խումբին նախագահներուն ներկայութեան: Այդ հանդիպումը որպէս գլխաւոր պարտականութիւն ունէր Մինսկի երկիրներուն ներկայացուցիչներուն Մայիսի վերջին հակամարտութեան գօտին նախատեսուած այցը պատրաստելու գործը: Քննարկուած են բանակցութեան սեղանին վրայի կարգաւորման սկզբունքներն ու մօտեցումները:

ՄԱՅԻՍ 18Ի ՆԻՍՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԵՏԻԱ

Ուրբաթ, Մայիս 19ի առաւօտեան օրաթերթերէն ետք Լը Մոնտ ալ (Մայիս 20) թղթակցութիւն մը հրատարակած էր, ուր

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԱՒԵԼԻՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծին Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին մէջ գտած ծանօթ ընդունելութենէն ետք Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է. ան պահանջած է որ օրինագիծը ամբողջովին հանուի Ազգ. Ժողովի ժամանակացոյցէն եւ մէկդի ձգուի: Ակներեւ է Ժ.-Լ. Տըպրէի ընթացքէն Թուրքերու դժգոհութիւնը, քանի որ Նոյեմբերին նիւթին կրկին օրակարգի գալու հեռանկարը կը վրդովէ զիրենք:

Նոյն հաղորդագրութեամբ կրկին յիշեցումը կ'ըլլայ Ֆրանսայի որ զօրակցի հայեւթուրք պատմագիտական պլպատումի Անգարայի կոչին, որպէսզի ճշդուի թէ ցեղասպանութի՞ւն էին 1915-17 տարիներուն Օսմանեան կայսրութեան մէջ գործուած Հայերու կոտորածները:

Ատոր զուգահեռ, Թուրքիոյ իշխող կուսակցութենէն երեսփոխան մը աշխատանքի լծուած է, որպէսզի Թուրքիոյ Ազգային Ժողովը օրէնք մը քուէարկէ, հաստատելով որ "Ֆրանսա Ալժերիոյ մէջ ցեղասպանութիւն գործած է": Օրէնքը այդ ցեղասպանութեան ժխտումն ալ պատժելի արարք պիտի հռչակէ, ժխտողները դատապարտելով բանտարկութեան պատիժի ու դրամական տուգանքի: Թուրք երեսփոխանին հաշիւներով Ֆրանսա Ալժերիոյ անկախութեան պայքարի տարիներուն առնուազն մէկ միլիոն Ալժերացի սպաննած է:

ԼԻՈՆ

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻ ՏԱԿ

Սամիրա Բարայեան եւ երկու զաւակները Ալեք ու Դաւիթ իրենց ենթարկուած հալածանքներուն չկարենալով տոկալ, 1999ին խոյս տուած են Ազրպէյճանէն: Նախ ապաստանած են Ռուսաստան, յետոյ 2003ին անցած են Գերմանիա: Հոն իրենց մերժուած է ապաստանեալի օրինավիճակը եւ ստիպուած են Ռուսաստան վերադառնալ: Անցեալ Նոյեմբերէն ի վեր Լիոն կը գտնուին, տղաքը դպրոց կը յաճախեն: Ապրիլի սկիզբը պատկան իշխանութիւնները արտաքսումի վճիռ արձակած են իրենց դէմ, քանի որ Եւրոպական Միութեան երկիրներէն մէկուն ներկայացուած ապաստանի խնդրանք մը չի կրնար կրկնուիլ երկրորդ երկրի մը մէջ ալ: Իրենց կը հրահանգուի Գերմանիա վերադառնալ, անկէ ալ բնականաբար Ռուսաստան, կամ Ազրպէյճան:

Սակայն իրենց տրուած ժողովրդական նեցուկին միացած են Լիոնի Ա. թաղամասի մեծամասնութեան ղեկավարներն ալ լծուելով ընտանիքին, արտաքսումի վճիռը բեկանելու գործին: Մայիս 17ին քաղաքապետարանին մէջ կայացած մամուլի ասուլիս մը յայտարարուած է այս մասին: Հանրագրութեամբ մը աւելի քան 500 ստորագրութիւն հաւաքուած է արդէն Բարայեան ընտանիքին ի նպաստ:

Ալեք եւ Դաւիթ կերպով մը արտաքսումի հրահանգին դէմ պայքարողներու խորհրդանշանին վերածուած են:

ՎԱՀՐԱՄ-ԹՈՐԳՈՄԵԱՆԻ(*) «ԱՆՑՈՒԿԸ ՄՈՌՑՈՒԿ»Ը

Այս խորագիրով կը սահմանուի մեր նոր թերթօնը։ Ինքնակենսագրական յուշագրութիւն մըն է ան, որ կը բանայ հարիւր յիսուն տարի առաջ Պոլսոյ մէջ կենսունակ կեանքով ապրող հայկական աշխարհի մը դուռները։ Այդ աշխարհը կը սկսի Սկիւտարէն, հասնելու համար Փարիզ, անցնելէ ետք 1915ի դժոխքէն։ Բժիշկ, բանասէր Վահրամ Թորգոմեանի կեանքին մասնակի պատմութիւնն է "Անցուկը մոռցուկ"ին նիւթը, հարուստ՝ ընտանեկան բարքերու, կրթական, եկեղեցական, ազգային կեանքի, դէմքերու առընչուած տեղեկութիւններով, վկայութիւններով։

Մանրամասնութիւններու ճոխ պաշար մը պահած սքանչելի յիշողութեան մը, պատմելու զգայուն ոճի մը, ժամանակին թեթեւակի դրոշմը կրող իր աշխարհաբարին(**) ինքնատպութեան հետ Վ. Թորգոմեանի անձնաւորութիւնը, ապրած կեանքը, բժշկագիտական ու գրական վաստակը կրկնապէս հետաքրքրական կ՚ընեն իր յուշագրութեան ընթերցումը։ Մեղք որ այդ յուշագրութիւնը կը պարփակէ իր կեանքին շուրջ մէկ քառորդը միայն։

Մտաւորական այս բժիշկը ծնած է 1858ին. բժշկութեան աւանդութիւնը շատ հաւանաբար իրեն փոխանցուած է մօրը ընտանիքէն – Ղուկասեան – ուր կային վիրաբոյժ մը եւ դեղագործ մը։ Ունեցած է եղբայր մը, Գէորգ, եւ երկու քոյր։ Եղբայրը իրեն պէս բարձրագոյն ուսումը ստացած է Ֆրանսա, յաճախելով Մոնփըլիէի Համալսարանին գիւղատնտեսութեան բաժինը. վերադարձին տնօրէն կարգուած է Պուրսայի Մետաքսամշակման վարժարանին, եղած պետական պաշտօնեայ, արժանացած "Էֆէնտի" տիտղոսին։

Ինք Սկիւտարի Ս. Խաչ վարժարանէն ետք կ՚աւարտէ Կալաթասարայի լիսէն ու բժշկութեան ուսումին կը սկսի Պոլսոյ բժշկագիտական վարժարանին մէջ, հոն ուսուցիչ ունենալով փրոֆ. Ստեփան փաշա Ասլանեանը։ Սակայն 1879ին կ՚ընդհատէ այդ ընթացքը ու Փարիզ գալով կ՚արձանագրուի բժշկական ֆաքիւլթէն։ Հինգ տարի ետք կը վկայուի, պաշտպանելէ ետք իր աւարտաճառը։ Յաջորդ տարին կը վերադառնայ ծննդավայրը, կը հաստատուի Փերա ու կը սկսի աշխատիլ որպէս բժիշկ։ Առաւօտները աշխատավայրը Ս. Փրկիչ հիւանդանոցն է, կէսօրէն ետք հիւանդ կ՚ընդունի իր դարմանատան մէջ։ Ատոնց զուգահեռ կը տանի դպրոցական բժիշկի, բժշկութեան պատմաբանի, տակաւին գաղութային, ընկերային գործունէութիւն։ Կ՚ամուսնանայ 1890ին եւ երկու զաւակ կ՚ունենայ. Արամ եւ Սուրէն։ Առաջինը զոհը կ՚ըլլայ կառքի արկածի մը, երկրորդն ալ Փարիզի Գեղարուեստից վարժարանը աւարտելէն ետք հոգեբանական լուրջ ախտի մը հետեւանք կը մահանայ 1937ին։ Թորգոմեան այս ընտանիքէն կը մնայ անդրանիկ զաւկին աղջիկը որ ֆրանսերէնի թարգմանած է մեծ-հօրը յուշերը որոնք ի մօտոյ լոյս կը տեսնեն։

Վ. Թորգոմեան մէկն է այն հայ մտաւորականներէն որոնք 1915 Ապրիլ 24ին ձերբակալուեցան ու ղրկուեցան Չանղըրըի բանտը, ճակատագրուած ծանօթ վախճանին։ Այդ օրերուն ինք 57 տարեկան է. կը բաժնէ Կոմիտասի, Ռ. Սեւակի բոլոր միւսներուն բանտի կեանքը։ Շնորհիւ եղբօրը Գէորգին սուլթանին մօտ ունեցած միջամտութեան, ազատ կ՚արձակուի։ Կը վերադառնայ բժիշկի իր առօրեային, առաջին աշխարհամարտի պայմաններուն մէջ։

Մեծ խանդավառութեամբ ու յոյսերով կ՚ողջունէ 1918 Մայիս 28ին Հայաստանի Հանրապետութիւնը։ Երբ անոր ղեկավարները նոյն տարին կ՚երթան Պոլիս, բանակցելու Թուրք կառավարութեան հետ, որպէսզի փոխադարձ վստահութեամբ վերջ տրուի թշնամութեան, ինք անուղղակի, բայց գործօն մասնակցութիւն կը բերէ հանդիպումներուն։ Հակառակ անոնց ձախողութեան, երբ 1918 Հոկտ. 30ի Մուտրոսի զաշնագիրը վերջ կու տայ արեւելքի մէջ աշխարհամարտին, Վ. Թորգոմեան եւս կը տարուի մտածելու Պոլսոյ գրեթէ բոլոր Հայերուն նման թէ հնչած է ազատութեան, եղբայրութեան նոր շրջանի մը սկիզբի ժամը։ Սակայն շատ շուտով յոյսերը կը ջախջախուին ու քէմալականներու յառաջխաղացքը ուրիշներու նման Թորգոմեաններն ալ կը մղէ մեկնելու։

65 տարեկանին, 1923ին, ընտանիքով կը փոխադրուի Փարիզ։ Կը հաստատուին Մոսկուա փողոցի 34 թիւ շէնքին մէկ յարկաբաժինը ուր կ՚ապրի կեանքին վերջին տարիները, կրելով երկու զաւկի կորուստին սուգ։ Փարիզ ալ կը շարունակէ բժշկական գործունէութիւնը։ Իր հայ պաշտօնակիցներուն հետ սերտ օժանդակութիւն կու տայ եկեղեցիին նաեւ մամուլին մէջ հաստատուած Հայկական Կարմիր Խաչի բուժարանին։

Կը մահանայ 1942 Օգոստոսին, 84 տարեկանին։ Թաղուած է Պանեէօի գերեզմանատան հայ մտաւորականներու դամբարանին մէջ։

Վ. Թորգոմեանի հետաքրքրութեան առաջին դաշտը բնականաբար բժշկականը եղած է. կանուխէն զինք յատկապէս հետաքրքրած է առողջապահական մաքրութեան մարզը։ Յաջորդած է հայ բժշկութեան պատմութիւնը։ Հազիւ աւարտած Փարիզի համալսարանը սկսած է գործակցիլ անոր պատմութեան ամպիոնին. 1902ին անդամ է բժշկական պատմութեան ֆրանսական ընկերակցութեան. կը մասնակցի եւրոպական բազմաթիւ համագումարներու, ներկայացնելով իր հետազօտութիւններուն արդիւնքները։ Զինք կը նկատեն միջնադարեան հայկական բժշկութեան անառարկելի մասնագէտը։ Կ՚աշխատակցի նաեւ Վենետիկի ու Վիէննայի Մխիթարեաններուն "Բազմավէպ"ին ու "Հանդէս Ամսօրեայ"ին։ Պոլսոյ մէջ յատուկ բժիշկը կ՚ըլլայ Սուլթան Մէճիտի ու առաջին աշխարհամարտի նախօրեակին նախագահ կ՚ընտրուի Բժշկութեան կայսերական ընկերութեան։ Ան հիմնուած է 1855ին, բժ. Սերովբէ Վիչէնեանի (Սերվիչէն) կողմէ։ Անոր նախագահի աթոռը գրաւած են եօթը Հայեր եւ 1855–1914 տարիներուն 31 հայ բժիշկ անդամակցած։

Վ. Թորգոմեան 1912ին գլխաւոր երեք հիմնադիրներէն մէկը կ՚ըլլայ Կ.Պոլսոյ հայ բժիշկներու միութեան, Գր. Դաւիթեանի ու Հայկ Պարոնիկ Մաթէոսեանի հետ։ Հիմնադիրներէն է ու առաջին նախագահը Կ.Պոլսոյ Հայկական Կարմիր Խաչին (1918)։ Այդ կազմակերպութիւնը առաջնային պարտականութիւն կը նկատէ օգնութեան հասնիլ հայ տարագրեալներուն, որբերուն, վիրաւորներուն, հիւանդներուն, բռնաբարուած կիներուն։ Կը գործակցի անգլիական, ֆրանսական, իտալական, յունական մարդասիրական կազմակերպութիւններու հետ, կ՚ունենայ ութ հազար անդամ։ Դեղերու ձրի բաշխում կ՚ապահովէ հիւանդանոցներու, մսուրներու, որբանոցներու եւ բուժարաններու։ Փարիզ հաստատուելէն ետք Վ. Թորգոմեան պատուակալ նախագահութեան կը կոչուի Փարիզի հայ բժիշկներու միութեան, պատուակալ անդամը կ՚ըլլայ Հայկական Կարմիր Խաչին։

Պոլսոյ մէջ ան աջակցած է Գարակէօզեան որբանոցին հիմնումին, Գր. Դաւիթեանի ու Միհրան Գարակէօզեանի կողմէ։ Այդ հաստատութիւնը 1924ին փոխադրուած է Ֆրանսա։

Ան տակաւին եղած է Հայ վարժարաններու յանձնախումբի նախագահ, երբ այդ հաստատութիւններուն թիւը 2000էն աւելի էր 1900–1910։

1909ին Կիլիկիոյ կոտորածներէն ետք Գ. Զօհրապի եւ ուրիշներու հետ կառավարութեան հետ բանակցութիւններու կը մասնակցի, որպէսզի ճշդուին պատասխանատուութիւնները եւ որոշուին յանցաւորները։ Այլ հարց որ բանակցութիւններու ձախողութեան կը մատնուին։

Ազգային այսքան բեղուն գործունէութեան զուգահեռ Վ. Թորգոմեան ստորագրած է բժշկագիտական յօդուածներ որոնց ընդհանուր գումարը 7–8 տասնեակի չափ է։ Ան ըրած է հայկական բժշկութեան պատմութիւնը, սկսած միջնադարէն հասնելով իր ապրած շրջանին։ Միայն ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն ապրած 900 հայ բժիշկի պատմութիւնը գրի առած է։

Այս մեծ Հայուն, մարդասէրին ու բժիշկին յուշագրութիւնն է որ կը սկսինք հրատարակել մեր այսօրուան թիւով, որպէս հաճելի ու օգտակար ընթերցում։

Պատրաստեց՝ Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) Վ. Թորգոմեանի կեանքին ու գործունէութեան մասին այս ամփոփ գրութիւնը հիմնուած է բժ. Միշէլ Տէրվիշեանի պատրաստած կենսագրականին տուեալներուն վրայ։

(**) Լեզուական թեթեւակի հոլումներ միայն ըրած ենք, անցողական բայերու «ուցնել» վերջաւորութիւնները ուղղելով, եւ այլն։

ՄԵՐ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊՏՈՒՂԸ ՈՒՇ ԿԸ ՀԱՍՈՒՆՆԱՅ

ԿԱՐԳԻՍ ՋԲԱՃԵԱՆ

Այս վերջին տարիներում, սունկերի պէս բուսնում, տարածւում են մեր ազգի Եղեռնի յուշարձանները։ Կա՞յ արդեօք մի Հայ որ դժգոհ լինի այս հակա-մոռացումի երեւոյթից, յիշողութեան այս արդար վկայութիւնից։ Մանաւանդ երբ տասնեակ տարիներ համբերութեամբ սպասեցինք եւ պահանջեցինք քաղաքակիրթուած մեծ պետութիւններից որ սրտակից լինեն մեր վշտին, մեր չսպիացող վէրքին, դատապարտելով հայ ազգի դէմ գործուած ոճիրը։

Ճիշդ է որ Եւրոպական Խորհրդարանը, 1987 Յունիս 18ին, ինչպէս նաեւ ուրիշ պետութիւններ, ընդունեցին 1915ին կատարուած ցեղասպանութիւնը հայ ժողովրդի դէմ։ Բայց տեղական մամուլում ցեղասպանութիւն բառը մնում էր չակերտներով բանտարկուած... Ֆրանսան 2001 Յունուար 29ի օրէնքով, վերջա՛պէս, ընդունեց այդ ոճիրի իրողութիւնը եւ [illegible]կական որակումը՝ Հայերի ցեղասպանութիւնը ազատուեց չակերտների շղթաներից... Միայն նկատելի է որ այդ օրէնքը հաշմանդամ է. անտեսուած է Թուրքի "Հեղինակի իրաւունք"ը...

Ուստի Պոմոնի սրտի վրայ նորակառոյց յուշարձանը բացառիկ մի երեւոյթ է, արժանի՝ մեր գնահատանքին։ Նախ մեր ազգի ցեղասպանութիւնը արձանագրուած է երկու լեզուով, չակերտազերծ։ Նշուել է որ ոճրագործը Թուրք պետութիւնն է։ Եւ մանաւանդ, առաջի անգամ լինելով, սալաքարերով յիշւում են բռնագրաւուած Արեւմտահայաստանի նահանգները։ "Ֆիկառօ" թերթն էլ Ապրիլի 25ի համարում անսպասելի մի համարձակութեամբ հաստատում էր. «Il est une réplique à plus petite échelle de celui d'Erevan et présente douze pierres disposées en cercle qui symbolisent les douze provinces spoliées par la Turquie»:

Այլ խօսքով՝ այսօրուայ հայապուրկ այդ նահանգների եղեռնից վերապրողները դառան ոչ թէ գաղթականներ, այլ արմատախիլ Հայեր, որոնք արժանացան Սփիւռքի երջանկութեան... Միշտ մտքումս է մեծ-մօրս տրտունջը՝ «Ի՞նչ կ՚ուզէք ասէք, էս Ֆրանսան, իր խաղաղ բարիքներով, մեզ խամար չի։ Աստուած տայ ճամբայ բացուի, վերադառնանք երկիր։ Մխոս չի՞ մեր Այգեստան»։

Մեր հազարաւոր հինաւուրց եկեղեցիներ, մատուռներ, վանքեր կործանելուց յետոյ, Ատտիլայի հաւատարիմ բարբարոսները վերջերս նոր եռանդով ոչնչացնում են, սրբապղծում մեր գերեզմանները, քանդում-ջարդում դարերի հարուածներին դիմացող մեր խաչքարերը։ Թւում է որ Հանրապետական Ֆրանսան աւել մտահոգուած է ներմուծուած արջերով, քան մեր դէմ շարունակուող կոտորածով... Եթէ "յիշողութիւնը մտքի պահակն է", ողջ մնացող Հայը ո՛չ պիտի մոռանայ, ո՛չ պիտի ներէ...

Կարծէք թէ մեր ազգային միամտութիւնը բաւականի սպառել է։ Այլեւս բեզարելով ենք լսել վկայուած խաչակիրների արդարութեան, մարդասիրական քարոզները։ Չենք հաւատում, այլ գիտակցում ենք որ մեր ազգի հանդէպ ուշացած փայփայանքներ, յաճախ բխում են քաղաքական կամ կուսակցական շահերից։ Ինչպէս որ ամենայն անկեղծութեամբ խոստովանում է հանրածանօթ գրող Ֆրանց-Օլիվիէ Ժիսպէր. «... En règle générale, la Question Armenienne n'est intéressante qu'avant les élections, après on passe à autre chose...»:

Մեզ էլ ուրեմն մնում է դիմել ամէն միջոցներին, գրաւելու համար բարձր գիրքեր, դառնալ ազդեցիկ որ "Հայկական հարցը" չակերտազերծ ձեւով համարուի [illegible] մի հարց, ընդհանուր առմամբ։

Իրաւ է որ ներկայի անկախ Հայաստանի ղեկավարները դիւանագիտական խոհե՛մ մօտեցումներով, Արեւմտահայաստանը մկրտած են "Պատմական Հայաստան"։ Երբոր Սփիւռքի Արեւմտահայերս, հեռու Արարատից, փորձում ենք հասկնալ այդ որակումը, ճշմարտութիւնը ծածկող մի դիմակ... Այսինքն թալանուած Տարօն, Վասպուրական նահանգները արդի՞օք պատկանող նիւթ են...

Մի պահ նկատի առնենք Ֆրանսան. 1870ին, կայսերական գերմանական բանակը գրաւեց Ալզաս-Լորէնի գաւառները։ Այդ պարտութեան թուականից, ֆրանսական յաջորդող կառավարութիւնները բնա՛ւ Պատմութեան չյանձնեցին այդ բռնագրաւուած գաւառները, որոնք ազատագրուեցին 1918ին։ Նոյն վիճակին մատնուած Արաքսի միւս ափի բռնագրաւուած տարածքները պատմական ծրարի մի նիւթ չեն, արժանի՛ հանգչելու դարակում...

Թէպէտ պարտաւոր ենք պարկեշտօրէն յիշել որ մի քանի տարի առաջ, Անգարան առաջարկութիւն ունեցաւ ընդունել օսմանեան շրջանի հայ ժողովրդի դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը, պայմանով որ Երեւանի կառավարութիւնը յայտարարէ որ հողային պահանջներ չունի։ Առաջարկը մերժուեց։

Ճիշդ է որ երէկուան Հայրենիքի կարօտը, այսօր անհետանալու վրայ է։ Արդէն Երեւան մի քանի ժամով հեռու է։ Նոյնիսկ Վան – Վասպուրական, այլեւս "ինչպէս անհաս փառքի ճամբայ" չէ՛... Արցունք եւ ողբը պատկանում են անցեալին։ Այսօրուայ Հայը մեծ պահանջ ունի կատակի, ծիծաղի, ուրախութեան։ Արդար մի պահանջ, փշոտ, դառն երկար տարիներից յետոյ։

Քանի որ բազմանում են մեր անշիրիմ զոհերի նուիրուած յուշարձանները, հարկ է յիշել որ առաջի խորհրդանշող, պատուաւոր յուշարձանը ելեւեց Մարսէյլի մեր եկեղեցու բակում, կարեւոր մի պողոտայի վրայ։ Պատշաճ արձանագրութիւնը ճիշդ էր ու լրիւ։ Բացումը տեղի ունեցաւ 1973 Փետրուար 11ին ժողէֆ Գոմիթիի եւ Կաստոն Տըֆէրի, նախարարների, եւ բազմաթիւ ուրիշ դէմքերի, քաղաքական անձնաւորութիւնների ներկայութեան։ Յաջորդ օրը Անգարա յուզուա՛ծ չեշտով բողոքեց ու յետ կանչեց իր դեսպան Հասան Ըշըքը։ Հաւանաբար վիրաւորուած էր Թուրք պետութիւնը որ այսպիսի պատմական դէպքի առիթով մոռացել էին հրաւիրել Թուրք դեսպանին... Պէտք է յիշել որ այս յուշարձանի բացման նախորդ օրերին, մեծ խրախուսում եղաւ Մայր եկեղեցու վարչութեան անդամների միջեւ։ Նահանգապետը անձամբ հրաւիրել էր ատենապետին, որ Արծրունի հօրեղբայրս էր, վճռական չեշտով պահանջելու համար. "Ո՛չ մի տող, ո՛չ մի բառ չնշուի այդ յուշարձանի վրայ, 1915ի ջարդերի մասին"։ Դէ՛հ արի դիմացի եւ մի հայհոյի... Թրքերէ՛ն։ Փորձեցի հօրեղբօրս համոզել որ կարեւորութեան չտայ այդպիսի պահանջի, քանի որ գրաւոր չի եղել։ Սիրելի հօրեղբայրս վրաս "ջնջեց" (յանդիմանեց) "Ի՞նչ է, դու էլ յեղափոխական դարար։ Այս երկիր օրէնքներ ունի պարտաւոր ենք յարգել, հասկացի՛ր"։ Օտարականի հնազանդ բնական ու հնազանդ մօտեցում...։ Բարեբախտաբար յուշարձանի երկրասէր պատասխանատուները եղան անհնազա՛նդ՝ ոչ մի բառ չջնջուեց իրականութիւնից... Իսկ Թուրք դեսպանի "Ըշըք"ը, տեղի տուեց ի նպաստ մեզ անբացատրելի մի տեղաշարժի, տեղական մամուլը, ձայնասփիւռը յանկարծ արձագանգ եղան այդ դէպքին, "Հայկական

հարցը" բարձրացնէ ջրի երես...

Իսկապէս գնահատելի է Լիոնի եւ Պոմոնի յուշարձաններու պատասխանատուանձնախումբերու յարատեւ աշխատանքը, որ շնորհիւ իրագործուեց երկար տարիների ծրագիրը՝ յիշողութեան նուիրական պարտքը: Պատասխանատուները հայրենապաշտ Հայեր չեն: Նրանք ֆրանսածնունդ սերունդ, աւելի սնուած են Վոլթէրի լեզուով, քան Մեսրոպ Մաշտոցի "երկաթագիր" գրերով: Աւելի ներշնչուած են, 1789ի յեղափոխութեամբ, քան՝ Աւարայրի ճակատամարտով: Աւելի հրճւում են Ճոնի Հալիտէյի, Պրէլի, Պրասէնսի, Ազնաւուրի երգերով, քան՝ Սայաթ Նովա կամ Գուսան Աշոտի սիրոյ տաղերով... Սակայն, զգալի է որ այս սերունդը, Ֆրանսայի քաղաքացիներ, ըմբռնած է ի տես հայ ազգի դէմ շարունակուող անարդարութեանը, վանտալութեանը: Բացայայտօրէն մերժում են մոռացումը: Ջեն էլ արտայայտում իրանց զայրոյթը, ուրիշների ինքնաշարժերը վառելով... Կարօտով չէ որ կապուած են ներկայ կրճատուած հայրենիքին, այլ պարզապէս Հայաստանի գոյութիւնը կ'արդարացնի իրանց հայկական ինքնութիւնը պահպանելու խնդրը:

Ի միջի այլոց հարկ է նաեւ գնահատե՛նք "Թուրք գայլեր"ի վարմունքը որ մասամբ աւելի իմաստալից բնոյթ տուեց Լիոնի եւ Պոմոնի յուշարձանների ներկայութեան... Կարծես երբեմն մեզ նպաստաւորում են Թրքական հանրածանօթ "աւազակութիւնները":

Ընդունենք նաեւ որ տարածուող յուշարձանները երկար տարիների բացակայութիւնից յետոյ այժմ նրան նպաստում են որ մեր հարցը մոռացութեան չմատնուի: Անուամենայնիւ հիմա որ լրիւ ֆրանսահպատակներ ենք, ցանկալի է որ բազմանան եան մասնիկներով երեսփոխաններ, նախարարներ, իսկական մտաւորականներ, տաղանդաւոր դիտնականներ ու արուեստագէտներ, որոնք վստահաբար, աւելի այժմէական ուժ կարող են տալ "Հայկական հարցին, ըմբռնութիւններից առաջ եւ յետոյ"...Որպէսզի մանաւանդ ցեղասպանութիւնը չլինի մեր ազգի միակ դրօշը:

Այս տողերը գրելիս, միտքս շոյում է Ռ. Սարոյեանի յայտնի լոզունգը՝ "Ո՛ւր ալ որ երթաս, միշտ պոռա՛ Հայաստան": Հաւանաբար նա ապաստանած նոր մոլորակից, խանդավառ սրտով է դիտում մեր ցիրուցան ազգի գոյութեան բազմաթիւ քարաշող վկայութիւնները:

Ֆրանսիական առածը ասում է՝ «Ճշմարտութիւնը այն պտուղն է որ պիտի քաղուի երբ լրիւ հասուն է»: Բայց ամէն տեսակի պտուղների հասունութեան տեւողութիւնը տարբեր է: Գիտենք որ քաղաքական կեանքում յաճախ երկա՛ր, շա՛տ երկար է տեւում ճշմարտութեան պտուղի հասունանալը... Արդէն մօտ մի դար է որ մեր ազգի ցեղասպանութեան անվիճելի իրողութիւնը հասունանալու "պրոցես"ի մէջ է... Այնպէս որ դատապարտուած ենք համբերել, դիմանալ, քանի որ մեր ճշմարտութեան պտուղը այն պտուղից է որի հասունանալը ոչ միայն երկար է տեւում, այլեւ ժամկէտ չունի: Այսինքն, բնաւ ենթակայ չի փտելու...

Կ. Ջ.

2006 Ապրիլ 24

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

"Երկիր եւ Մշակոյթ" կազմակերպութեան Փարիզի մասնաճիւղի աւանդական ճաշ-երեկոյթը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Մայիս 13ին, "Նովոթէլ լէ Հալ"ի շքեղ սրահներուն մէջ:

Շուրջ հարիւր հոգի ներկայ գտնուեցան այս ձեռնարկին որուն բացման խօսքով հանդէս եկաւ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ և Փարիզի Առաջնորդ Գերշ. Արք. Նազգաշեան. ան ողջունեց այս նախաձեռնութիւնը եւ ջերմօրէն շնորհաւորեց կազմակերպութեան գործունէութիւնը որուն նպատակն՝ "Ծառայել հաւատքով, երկիրը ծաղկեցնելու շունչով", սկիզբէն իսկ զօրավիգ կանգնած էր: Ապա, մասնաճիւղին անունով ելոյթ ունեցաւ Ծովինար Գեւոնեան որ նախ հայերէն եւ յետոյ ֆրանսերէն բացատրեց կազմակերպութեան ուխտին նշանակութիւնը որն է Հայոց երեքհազարամեայ հարուստ ժառանգութեան տէր կանգնիլ եւ դադրիլ զայն անմատչելի նկատելէ: Ան աւելցուց. "Երբ կամքը կայ, կարելի է գործել ու չօշափելի արդիւնքներու հասնիլ: Մշակոյթը ամէն մէկ ժողովուրդի համար կենդանի իրողութիւն մըն է: Իսկ Հայերուս համար, ան վերապրումին հիմն է որ կ'օգնէ ապրելու: Մշակոյթով, տէրն ենք բանի մը որ մեզի կը պատկանի եւ որ ոչ ոք կրնայ մեր ձեռքէն խլել": Ապա, լուսանկարներու միջոցով, ներկայացուց 1977էն այսօր կատարուած կարեւոր իրագործումները.–

ԻՐԱՆ.– Ս. Ստեփանոս Նախավկայ, Ս. Թադէի վանք, Ծործորի եկեղեցիին փրկումը,

ՍՈՒՐԻԱ.– Քեսապ, ուր այս տարի աւարտին պիտի հասնի ազգագրական Թանգարանի մը իրականացումը, գիւղին հայկական հին Թաղին մէջ,

ՀԱՅԱՍՏԱՆ.– Գոգարան, ուր կազմակերպութեան կողմէ վերականգնուած եկեղեցիին շուրջ, նախատեսուած է այս տարի կարգի բերել չրջափակը եւ վերարժեւորել հնադարեան գերեզմանը,

ՄԱՏՐԱՍԱ (այժմ Դպրեվանք), հոն "Շէն" միութեան գործակցութեամբ տեղադրուած շուանոցները,

ՍԱՂՄՈՍԱՎԱՆՔ. ԺԳ. դարու համալիրին մէկ վերանորոգումը,

ԿՈՒՏԱԿԱՆ, ուր գիւղական դպրոցին վրայ աշխատանքներ պիտի տարուին այս ամառ:

Վերջին խօսք առնողն եղաւ "Երկիր եւ Մշակոյթ"ի Ֆրանսայի փոխ նախագահ Տոքթ. Արամ Ղազարեան: Ան ներկայացուց Շուշիի հիւանդանոցին ծրագիրը որ կ'իրականանայ "Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան" (ԻՒՄԱՖ) գործակցութեամբ: Կատարուած աշխատանքէն յիշեց որ միայն 2003ին այդ հասցէին երեսուն խորանարդ մեթր (5 թոն) ապրանք ղրկուած էր եւ որ ապագային համար հոն դեռ իրականացնելիք մեծ ծրագիրներ կային որպէսզի Շուշին, կամաց կամաց, վերագտնէ իր նախկին փառքը:

Ճաշին ընթացքին արտայայտուեցաւ նաեւ Պ. Յովհաննէս Գէորգեան՝ Ղարաբաղի գրասենեակի ներկայացուցիչը Փարիզի մէջ: Ինքն ալ ըսաւ որ Արցախի հիմնախնդիրը կամքի հետ կապուած է: "Եթէ կ'ուզենք որ Ղարաբաղը հայ մնայ, կը յաջողինք" ըսաւ ան, փորձելով Թերահաւատները համոզել: Հետեւեցաւ հանգանակութեան կոչ մը, որ յաջողութեամբ աւարտեցաւ եւ որուն հասոյթը պիտի յատկացուի այս տարուան ծրագիրներուն իրականացման:

Երեկոյթին լման ընթացքին, հայաբոյր մեղեդիներով ելոյթ ունեցաւ շուիի եւ բլուլի վարպետ Ֆիլիփ Շահպազեան, Թառի ընկերակցութեամբ Վարդան Ասլանեանի, ինչ որ հայկականութեան շեշտ մը եւս աւելցուց այս ձեռնարկին:

ՀՐԱՑՐ ՀՐԱՋԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՒԵՏԻՍ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ "ՄԱՐԶԱՇԽԱՐՀԻ ԱՆՈՒԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ" ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Հոլիվուտի Արշակ Տիգրանեան վարժարանի սրահին մէջ, Ապրիլ 27ին տեղի ունեցած է Աւետիս Պայրամեանի "Մարզաշխարհի անուանի Հայերը" գիրքին ներկայացումը, որուն ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը: Երեկոյթը կազմակերպած է Թէքէեան Մշակ. Միութեան Լոս Անճըլըսի վարչութիւնը: Ցայտագիրը վարած է Օշին Քէշիշեան: Գիրքը ներկայացուցած է Միսաք Նազարեան: Տարիներու բծախնդիր աշխատանքի արդիւնք՝ 530 էջնոց հատորը լայն տեղեկութիւններ կու տայ հայկական թէ միջազգային ասպարէզներու մէջ, հայրենիքի թէ սփիւռքահայ մարզիկներու նուաճումներուն, ինչպէս նաեւ մարզական լրագրողներու եւ մեկնաբաններու մասին: 1700 հոգիի մասին տեղեկութիւն կը բովանդակէ հատորը: Երեկոյթին խօսք առած են Շահէն Խաչատրեան, Վլատիմիր Ենգիպարեան, Յովսէփ Ասատուրեան, Սամուէլ Մկրտիչեան, Դաւիթ Դաւիթեան, Վահան Պահարեան, Արմէն Սարգիսեան, գրուատելով հեղինակին աշխատանքը: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը:

ՓՐՈՖ. ԱՒԵՏԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ "Գուլումճեան" սրահին մէջ, Ապրիլ 28ի երեկոյեան տեղի ունեցած է փրոֆ. Աւետիս Փափազեանի "Հայերի ցեղասպանութիւնը ըստ Երիտթուրքերի դատավարութեան փաստաթղթերի" գիրքին ներկայացումը, կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ ժողովրդապետութեան եւ համագործակցութեամբ "Նոր Հայաստան" օրաթերթին: Բացումը կատարած է Հ. Անտոն Վրդ. Սարոյեան: Ցայտագիրը վարած է Անթուան Գարամանլեան: Սրտի խօսքով հանդէս եկած է բանաստեղծ Գէորգ Քրիստինեան, որ անդրադառնալով հեղինակին գործունէութեան, նշած է թէ "կէս դար տեւող նրա պրպտումները արդիւնաւորուեցին հարիւրաւոր գիտական յօդուածներով եւ մօտ երկու տասնեակ պատմական – աղբիւրագիտական հատորներով": Գիրքը ներկայացուցած է տոքթ. Յովհաննէս Ահմարանեան: 290 էջերէ բաղկացած գիրքը կը բովանդակէ Պոլսոյ օսմանեան ռազմական դերատոյն ատեանի նիստերուն, ուղղուած մեղադրանքներուն և արձակուած որոշումներուն հայերէն թարգմանութիւնը, ինչպէս նաեւ "Միութիւն եւ յառաջդիմութիւն" կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի անդամներու, երիտթրքական կառավարութեան ղեկավարներու դատաքննութեան նիւթերը, որոնք առընչուած են արեւմտահայութեան տեղահանութեան եւ կոտորածներու հետ: Գործածուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է հեղինակը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Երբ հայրս՝ Սափրիչ Յարութիւն աղա, տակաւին մասնաւոր առանձին տունի տէր եղած չէր, կ'ապրէինք մեծ հօրս (մօրահայր) Ղուկաս աղային հետ: Սա ալ սափրիչ ըլլալով հանդերձ վարպետ ճեռահի (վիրաբոյժ) համբաւ ունէր. հայրս ընկեր էր իրեն, որովհետեւ տուն-փեսայ եկած, հարազատ զաւկի պէս սիրուած էր:

Մեծ հօրս տունը պապենական էր. հոն ծնած էր մեծ հայրս, հոն ծնած էր իր հայրն ալ՝ սափրիչ Պօղոսը. հոն ծնած էին իր քոյրերը, բոլոր զաւակները՝ թուով 12, որոնցմէ մնացած էին մայրս՝ Մէօհրիպէ, երեք մօրաքոյրերս՝ Նեկտար, Մաննիկ, Բեբրոն եւ մէկ մօրեղբայրս՝ Նշան Ղուկասեան:

Ես ալ այդ տունին մէջ ծնայ, հոն ծնած է նաեւ Գէորգ եղբայրս, ինձմէ երկու տարի յետոյ:

Քանի կը մեծնայի, կ'անառակնայի, ուրով հայրս, մայրս որոշեցին, որ գո՛նէ ցորեկները ես հեռու ըլլայի եղբօրմէս գինքը հանգիստ թողելու համար եւ ահա սկսան զիս ղրկել վարպետ տուտուի մը քով:

Մեծ հօրս տունէն քիչ հեռու տիրացու Գիրգոր (Գրիգոր) կոչուած մարդուն տունը կար, զիս ղրկեցին հոն, ուր կը մնայի առաւօտէ մինչեւ երեկոյ, եւ երբ եկեղեցւոյն երեկոյեան ժամերգութեան կոչնակը զարնէր, կու գային զիս ազատ ընել. եկողը կամ հայրս կ'ըլլար, կամ իր քով աշխատողը:

Տիրացու Գիրգորը Ս. Խաչ եկեղեցւոյն գլխաւոր դպիր էր. դպրոցին ալ ձայնաւոր ուսուցիչ դասատուն. մարապետ յօրջօրջումով քոյր մը ունէր. միաչեայ, հրէշային դիմագիծերով կին մը, որ եկեղեցւոյ վերնատունին լուսարարուհին էր, այսինքն՝ կանթեղները վառ պահողը կամ պատկերներուն առջեւ ճրագ բերողներուն ծառայութիւն մատուցանողը, նաեւ վերնատունին մաքրութեանը հոգ տանողը: Սա ինքն էր վարպետ-տուտուն, որ մօտակայ տուներէ քանի մը մանուկներ ժողված, իբրեւ թէ կը կրթէր զանոնք, եւ ինչպէ՞ս, պատասխանը շատ հեշտ է.

– Ծունկ – բարեւ խելօքիկ նստիլ, խելօքիկ ըլլալ. հօր, մօր հնազանդ ըլլալ, որպէսզի Աստուած-պապան մեզ սիրէր. ճաշի ժամանակ երեսնիս երեք անգամ խաչ պիտի հանէինք "անուշհօր" ըսելով. թէ չէ սատանան կու գար, կերակուրնիս կ'առնէր, մեզի ալ դժոխքին մէջ կը նետէր:

Մարապետ՝ վարպետ-տուտուին այս խօսքերէն կը սարսափէինք, կոյրգկուրայն մտիկ կ'ընէինք ու կը հնազանդէինք: Ցորեկուան ճաշս, այսինքն բէֆսիս (ըստ աւութեամբը ժամանակին) մայրս տունէն կը ղրկէր. վարպետ-տուտունիս ուտելու կերպ ալ կը սորվեցնէր մեզի. նախ ինքը բոլոր բէֆսիներուն մէջ եղածները աչքէ անգամ մը կ'անցընէր. աղուոր բաները կը զատէր, կամ լաւ է ըսել՝ կը ճաշակէր. յետոյ գետինը մեզ կը նստեցնէր կարպետի վրայ, կրծկալնիս վիզերնուս կը դնէր ու կը կապէր եւ զատ զատ մեզ կը կերցնէր, մէջ ընդ մէջ մեր պատառներէն կուլ տալով: Ցետ աւարտման այս տեսակ ճաշակերութեան, նորէն անուշհօրը մեզի ըսել տալով, կը հրամայէր որ նստած տեղերնիս պառկէինք, մրափ մը առնէինք (իր բառն է այս), եւ օրինակ տալու համար, մեզ քունի վարժեցնելու համար, ինքը կ'երկննար սէտիրին վրայ, եւ պատուական քուն մը կը քաշէր բազմաձայն խռկալներով, մինչ մենք մեր կապերտ (մինտէր)ներուն վրայ քնանալ կը կեղծէինք եւ չարաճճիութիւններ կ'ընէինք:

Այսպէս էր ահա եւ այսչափ, մայրապետացած միաչեայ մեր վարպետ-տուտուին կրթութեան եղանակը, անփոփոխ, անայլայլ, ինչ որ կատարեալ ապուշութեան եւ բթամտութեան տանող միջոց մ'էր, քան թէ մանկական ծիծաղ հասակին զարգացուցիչ, որուն ուրիշ կերպ անհաճութիւններն ու վատ սովորութիւնները նշանակել զանց կ'առնեմ: Հինգ տարեկան էի ես այն ատեն:

Շատ չանցած, ես սկսայ զզուիլ այս վարպետ-տուտուէն, այն աստիճան, որ երբ երեկոները տուն մտնայի, իսկոյն կու լայի, կը պոռայի, եւ ոտքերս գետինը զարնելով հետեւեալ օրը չերթալ կ'ուզէի, մինչեւ անգամ փախչիլ սպառնալով: Մեծ մօրաքոյրս՝ Նեկտար Թէյզէն, որ զիս միշտ իր քովը կը պահէր, որպէսզի մայրս կարենար զբաղիլ եղբօրս հետ, զի ծծկեր էր, պաշտպան ինձ կը կանգնէր եւ շատ անգամ զիս ուրիշ սենեակի մը մէջ պահելով, կ'ըսէր թէ վարպետ-տուտուին տունը տարած էր. բայց սուտը յայտնի կ'ըլլար յետոյ, ու հայրս կը նեղանար, կու գար պահուըտած տեղէս զիս դուրս կը հանէր եւ թեւէս քաշելով կը տանէր, կը յանձնէր վարպետ-տուտուին առանց մտիկ ընելու, կամ կարեւորութիւն տալու իմ լաց ու կոծին եւ աղաղակներուս:

Սակայն օրին մէկը կրցայ Տիրացու Գիրգորին ապուշանոցէն փախուստ տալ եւ վազելով եկայ թաքչիլ մեծ մօրս սենեակը, մնացի հոն մինչեւ երեկոյ, որպէսզի հայրս չիմանար եւ հակափորեան ծեծ չուտէի իրմէն:

Հայրս կ'աշխատէր մեծ հօրս խանութը, որ ճիշդ տունին ներքեւն էր. լսած էր թէ փախած էի վարպետ-տուտուէն եւ երեկոյին սեղանին վրայ սաստիկ յանդիմանեց զիս առանց ծեծելու, զի մեծ հօրս ներկայութիւնէն կը քաշուէր, խիստ խօսքեր ըրաւ, զիս լացուց ու յաջորդ առտու դարձեալ թեւէս բռնելով տարաւ յանձնեց միաչեայ մարապետին, առանց ականջ կախելու մեծ մօրս եւ մօրաքոյրիս պաղատալից աղաչանքներուն:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

չէր ծածկեր նաեւ թէ կազմակերպուած բան մը կար Մայիս 18ի նիստին եւ ամէն ջանք թափուած էր որպէսզի քուէարկութիւն տեղի չունենայ: Կ՚արձագանգէր նաեւ բողոքներուն, ցոյցերուն, լարուած մթնոլորտին: Օրակարգին սկիզբը, ժամը 9.30ին, ընկերվարականներու մէկ ուրիշ օրինագիծին վիճարկումը կը քաշքշուի ու կը քաշքշուի եւ այդ պահէն կը սկսի ջղագրգիռ մթնոլորտ մը, երեսփոխաններ կը բացագանչեն՝ "Գայթակղութիւն է. կ՚ուզենք Հայոց Ցեղասպանութեան մասին խօսիլ": Ընկերվարական խումբին նախագահը՝ Ժան-Մարք Էյրօ կ՚ուզէ որ, այս պայմաններուն մէջ, հարցը քաշուի օրակարգէն եւ յետաձգուի, մինչ հանդիսական կին մը կը բացագանչէ՝ "Խայտառակութիւն է" (սապոթաժ) եւ անմիջապէս դուրս կը դրուի: Եւ ինչպէս քանիցս յիշուեցաւ, հարցը օրակարգի կու գայ ժամը 12.15ին եւ կարգով խօսք կ՚առնեն (տե՛ս մեր նախորդ թիւը) եւ ժամը 13.05ին նախագահը վերջ կու տայ նիստին: Թերթը կը յիշէ նաեւ թէ Փաթրիք Տէվէճեան կը յարձակի Տըպրէի վրայ ըսելով. "Արգելք եղար որ խօսիմ. չեմ մոռնար":

Կիրակի առաւօտ (Մայիս 21) ձայնասփիւռի Եւրոպա 1 կայանէն, ժամը 9ին, Գաթրին Նէյի կիրակնօրեայ քրոնիկը նուիրուած էր այս հարցին: Գաթրին Նէ ալ չէր ծածկեր որ խաղ մը կար, բացայայտ կերպով, որպէսզի քուէարկութիւնը տեղի չունենայ եւ չէր բացառեր որ այդ խաղին մէջ դեր ունեցած ըլլային ընկերվարականները:

«LE FIGARO»

(22 mai)

HISTORIENS, CAUSEZ TOUJOURS!

Alain-Gérard SLAMA

Յօդուածին սկիզբը, Ա.-Ժ. Սլամա դիտել կու տայ որ Մայիս 18ի նիստին առկախումը չէ որ գայթակղեցուցիչ է, այլ ինչ որ գայթակղեցուցիչ էր այն իրողութիւնն էր, որ արդարացնելու համար վիճարկումին յետաձգումը, առեւտրական հակադրեցութեանց թրքական սպառնալիքին շահարկումն էր եւ որ յաղթեց, ինք կը հաստատէ որ 1915ի ջարդերը ցեղասպանութիւն էին, անվիճելի ձեւով ու կը յիշէ 1948ի ՄԱԿ-ի բանաձեւէն զատ, նաեւ Թոյնպին եւ Թերնոնը: Որոշ բացատրութիւններ տալով հանդերձ, ինչ կը վերաբերի 1915ի դէպքերուն (պատերազմական վիճակ եւլն.), կը կրկնէ որ 1915ի ցեղասպանութիւնը ցեղային հիմ ունէր: Ու իր եզրակացութիւնն այն է որ պէտք չէ ջնջուին այն օրէնքները զորս կը թուեն որոշ պատմաբաններ:

A.A.A.S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

recherche

DIRECTEUR(TRICE)

DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arménennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:

Monsieur le Président

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

77 rue La Fayette

75009 PARIS

e-mail : aaas.paris@aaas.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25.-

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
ՏՕՆ ՋՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Այսօր քրիստոնէական դաստիարակութեամբ պատրաստուած մանուկները մասնաւորաբար հրաւիրուած են
ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25.-

Տօն Համբարձման

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 28.-

Է. Կիրակի Յինանց Երկրորդ Ծաղկազարդ:

Տարեդարձ
Հայաստանի Առաջին Պետականութեան
Հռչակման - 1918 Մայիս 28

Յաւարտ պատարագի Գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Անդրանիկ Անկախութեան հռչակման տարեդարձին առիթով:

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է,
ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

2006-2007 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
տեղի կ՚ունենան
ԱՊՐԻԼ 25-էն մինչեւ ՄԱՅԻՍ 31

RENTREE DES CLASSES 2006/2007

Inscriptions ouvertes du **25 avril** au **31 mai 2006**

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco - Arménienne
(Académie de Créteil)
1 Boulevard du Nord — Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etablissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle: 3 sections
- Primaire: Sous Contrat Simple
- Collège: Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arménienne
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand ou espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :

Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique-chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée.
Pour tout renseignement :

Tél. / fax : 01. 43. 81. 01. 72
direction@tebrotzassere.com

Association Arménienne d'Aide Sociale

ՀՐԱՒԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները

Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20.30ին

Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ 77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը:

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ՚ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին, իրենց թեկնածութիւնը ղրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան գրասենեակի հասցէին:

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :

Jeudi 22 juin 2006 à 20h30
au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard **le 26 mai 2006.**

Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
ETE : AOUT 2006

- Directeurs diplômés BAFD
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaire BAFA
- Infirmière
- Econome
- Intendant(e)
- Coursier

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13

La section «AGNOUNI» d'Asnières de la CBAF organise

UN REPAS-CROISIERE SUR LA SEINE

Le Dimanche 18 juin

— Nombre de place limité —

Réservations :

— 01. 48. 41. 54. 23
— 01. 40. 11. 19. 33

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— **Araxie** : 01 39 83 71 19.

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի վարչութիւնը կը կազմակերպէ Եւրոպայի միջ-շրջանային ֆութպոլի եւ պասքէթի մրցաշարք, բաժակ՝ "Սուրէն Մուրատեան":

Մրցաշարքին կը մասնակցին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի շրջանները ու զանազան մարզական միութիւններ՝ Լոնտոն, Ալմելօ (Հոլանտա), Սթոքհոլմ (Շուէտ), Գերմանիա եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս:

Մրցաշարքը տեղի կ՚ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի Յունիս 3 եւ 4ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
1 rue Rabelais 92130 Issy-les-Moulineaux.

•

Իսկ Կիրակի, Յունիս 4ի երեկոյեան, ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն, տեղի կ՚ունենայ խրախճանք - պարահանդէսը, Իսի-լէ-Մուլինոյի P.A.C.I. սրահին մէջ,
25 avenue Victor Cresson 92130:

Երեկոն կը խանդավառէ "Ա Ն Ի" նուագախումբը:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.-
01. 44. 05. 17. 77 կամ 06. 80. 88. 12. 24

A la rencontre de l'Arménie et du Karabagh avec l'UCFAF

du lundi 24 juillet au dimanche 6 août
1420 Euros tout compris au départ de Paris
(sauf visas et taxes aéroports)
base chambre double et demi-pension
excursions et visites quotidiennes avec guide francophone
ainsi que circuit 4 jours jusqu'au Karabagh

Renseignements et inscriptions :
UCFAF : 6, Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Tél. 01 42 08 76 49 (de 15h à 17h) - Fax 01 42 08 09 70
www.ucfaf.com
Madame YAZIDJIAN — 29-33, avenue Pasteur — 93100 Montreuil
Tél. 01 42 87 95 98 heures bureau

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 24
MERCREDI
24 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·460 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21·460

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՆԹԵՆԵԿՐՈՅԻ անկախութեան հռչակումը նեղ կացութեան կը մատնէ Եւրոպական Միութիւնը, որու համար նոր թեկնածու մը եղած է: Մոնթենեկրոյի տարածութիւնը 13·812 քառակուսի քիլոմեթր է եւ 700 հազար բնակիչներն ալ հետեւեալ պատկերը կը պարզեն.– Մոնթենեկրոցի 40·6%, Սերպ 30%, Պոսնիացի 9·4%, Ալպանացի 7·1%, մահմետական 4·3%: Լեզուն սերպերէն է, կրօնքն ալ օրթոտոքս եւ իսլամ: Այս անկախութեամբ վերջ կը գտնէ երբեմնի Եուկոսլաւիան:

ԹԱՅՄԶ թերթին համաձայն, Իրաքի պատանդները փրկագինի շնորհիւ ազատ արձակուած են, ինչ որ սակայն կը հերքուի խնդրոյ առարկայ երկիրներուն կողմէ: Ըստ թերթին տեղեկութիւններուն, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Գերմանիա 45 միլիոն տոլար վճարած են ինը պատանդի ազատ արձակումը ապահովելու համար: Անգլիական օրաթերթը յայտարարած է որ իր տեղեկութիւնները հիմնուած են Պաղտատի ապահովութեան պատասխանատուներու փաստաթուղթերու վրայ: Անոնք են, որոնք կենսական դեր խաղացած են այդ ազատ արձակումներուն:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Մայիս 21ին, ընդառաջելով Սոլիտարիթէ Սիտայի, 500 հազար հոգի ըստ կազմակերպիչներուն հաւաքուած է ի նպաստ սիտայէ վարակուած ափրիկեան աղքատ երկիրներու: Տողանցքը կատարուած է երաժշտութեամբ, Պասթիյէն Լնվալիտ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ընդդիմութիւնը, շուրջ 500 հոգիի մասնակցութեամբ հաւաքուած է Մոսկուա Մայիս 21ին, ոգեկոչելու համար Սախարովի ծննդեան 85րդ տարեդարձը: Մեռած է 1989 Դեկ· 14ին: Ցոյցէն զատ, այլ ձեռնարկներ ալ կան, ինչպէս իր գործերուն հրատարակութիւնը, Մոսկուայի պատմական թանգարանին լուսանկարներու ցուցահանդէսը, եւ այլն:

ՓԱՐԻԶԻ ապահաւաքները գործադուլի դիմած են Մայիս 22էն ի վեր եւ անսահման ժամանակի համար: Նախաձեռնողը եղած է Սէ·Ժէ·Թէ·–ն, որու միացած են Սէ·Էֆ·Թէ·Սէ·–ն եւ Սիւտը: Աշխատավարձի յաւելում կը պահանջեն եւ աշխատողներու յաւելում:

Թ· ՊԼԷՐ արագ երթուղարձ մը կատարած է Պաղտատ եւ հակառակ հոն տիրող կացութեան, միտք չունի իր զօրքերը քաշելու: Պաղտատ գացած է ողջունելու համար նորակազմ կառավարութիւնը, մինչ ռմբափորձերը կը շարունակուէին եւ ժամէ ժամ նոր մեռեալներ կ'աւելնային, բայց, Մեծն-Բրիտանիոյ վարչապետը ուզած է անպայման լաւատես մնալ: Անտեսած է նոյնիսկ, որ երկու նախարարութիւն (Ներքին եւ Պաշտպանութիւն) տէր չունին տակաւին, ներքին տարակարծութիւններու պատճառաւ:

ԳԱԶԱՅԻ մէջ, Մայիս 22ին ալ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Համասի եւ պաղեստինեան ապահովութեան ուժերու միջեւ, որոնց հետեւանքով Յորդանանցի մը սպաննուած է եւ 7 Պաղեստինցիներ ալ վիրաւորուած են: Դէմ առ դէմ Պաղեստինցիները իրարու ասպարէզ կը կը կարդան: Ապսպասի համար Համասի 3000 զինուորեալներէ բաղկացած ուժերը ապօրինի են: Քաղաքացիական պատերազմի մը վախը կը մնայ: Շաբաթ մըն է կուիները չեն դադրած: Համասին ձեռքն է կառավարութիւնը, բայց, ապահովութեան ուժերը Ֆաթահի ձեռքն են:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը իր առաջին այցելութիւնը կատարեց Ուաշինկթըն Մայիս 22ին եւ առաջին առթիւ հինգ ժամուան տեսակցութիւն մը նախատեսուած էր Պուշի հետ: Օլմերթ իսրայէլեան նահանգի ծրագիր մը կը ներկայացնէր ԱՄՆ-ու նախագահին, ապա, ելոյթ կ'ունենար երկու ժողովներուն առջեւ: Միշտ տրամադիր է հանդիպում ունենալու Ապպասի հետ: Ինչ կը վերաբերի ԱՄՆ-ու, կը հաստատուի որ ոչ մէկ լուծում ունի եւ թէ Պուշի "տեսիլք"ը երկու Պետութիւններու կողք կողքի ապրելուն, կը պարզուի որ ձախողած ծրագիր մըն է:

ԶՕՐ· ՌՈՆՏՕ, որ մերժած էր ընդառաջ երթալ դատաւորներու հրաւէրին, Մայիս 22ին բռնի տարուեցաւ հարցաքննութեան համար: Նախապէս ալ յայտարարած էր թէ պիտի չպատասխանէ հարցումներուն: Տեսակցութիւնը մէկուկէս ժամէն աւելի չէ տեւած, քանի Ռոնտօ մէկ բառ չէ արտասանած: Գաղտնի սպասարկութեանց այս նախկին դէմքը կը նախընտրէ մամուլի էջերէն արտայայտուիլ, երբեմն ալ հակասական յայտարարութիւններով, ինչ որ բաւական զարմանալի է գաղտնի սպասարկութեանց պատկանող անձի մը համար:

ՖՐ· ՊԱՅՐՈՒԻ շրջանակը կողմնակից է որ կրթական նախարարը՝ Ժիլ տը Ռոպիէն արտաքսուի Իւ·Տէ·Էֆ·-ի շարքերէն: Ցարդ, հակառակ կուսակցութեան որոշումին կը գտնուէր նախարարի իր պաշտօնը կատարելով, բայց, այժմ յայտարարած է որ մտադիր է "ակումբ" մը հիմնել "Շարժումի մէջ Ընկերութիւն" մկրտուած, որ պիտի համախմբէ Իւ·Տէ·Էֆ·-ի հինները: Հեռացուած էր ղեկավար մարմինէն, բայց, ցարդ շարքային կը մնար:

ԴԱՆԻԱՅԻ հրատարակիչը՝ Ֆլէմինկ Ռոզ որ լոյս ընծայած էր Մոհամէտի 12 ծաղրանկարները Ժիլանտս-Փոսթըն թերթին մէջ կը խորհի հեռանալ երկրէն եւ ԱՄՆ ապաստանիլ, որովհետեւ չորս ամիս ետք ալ իր եւ իր ընտանիքին կեանքը անտանելի դարձած է: Միշտ ոստիկանութեան պաշտպանութեան տակ է, ինչպէս նաեւ ծաղրանկարներու հեղինակները: Բոլորն ալ մէկ վայրկեանէն միւսը սպաննուելու վախով կ'ապրին:

ԵՕՐՈՎԻԺԻՈՆԷՆ ԵՏՔ

Թուրք մամուլը յամենալով Եօրովիժիոնի մրցումին արդիւնքներուն վրայ, կը շեշտէր կարգ մը կէտեր. առաջինը Հայաստանի ներկայացուցիչ Անտրէին Թուրքիայէն տրուած 10 կէտին Բաքուի պատճառած խոր յուսախաբութիւնն է: Երկրորդը հակաթուրք նշումներն են որոնք արտայայտուեցան մրցումին ընթացքին. գլխաւորը Հայաստանի խումբին բեմ գալու պահուն Ֆրանսացի հաղորդավար Մ· Տրիւքէրի յիշեցումն էր թէ "1915ին Թուրքերը 1·5 միլիոն Հայ բնաջնջած են, կը յուսամ օր մը կ'ընդունին այս իրողութիւնը": Կայ Կիպրոսէն արձակուած նետն ալ. երբ Աթէնքի կեդրոնը Կիպրոսի կապուած է երգերուն արժեւորումը ունենալու, կիպրացի հաղորդավարը դոչած է. "Ողջո՛յն աշխարհի մասնատուած միակ մայրաքաղաքէն": Պի·Պի·Սի·-ի խօսնակն ալ Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն եւ Հոլանտայէն Թուրքիոյ տրուած բարձրագոյն նիշը մեկնաբանած է որպէս այդ երկիրներու Թուրք բանուորներուն տուած կէտերը:

Հետաքրքրական էր Թրքական թերթի մը նշումն ալ թէ Անտրէին երգը "Մեզի մեզմէ աւելի մօտիկ կտոր մըն էր":

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ԵՐԿՈՒ ՄԱՏՐԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ

Մայիս 21ին յաւարտ պատարագի Գարեգին Բ·ի հանդիսապետութեամբ Մայր տաճարի հիւսիսային կողմի նոր մկրտարանին՝ Ս· Վարդան եկեղեցիին եւ Ս· Յովհաննէս Մկրտիչ մատրան հիմնարկէքը կատարուած է: Նոր մկրտարանը կը կառուցանէ նախկին վարչապետ Արմէն Սարգսեանի ընտանիքը: Շէնքը նախագծուած է ծանօթ ճարտարապետ Ճիմ Թորոսեան: Կը նախատեսուի շինութիւնը աւարտել տարիէ մը:

ԿԻՊՐՈՍ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Մայիս 21 Կիրակի օր կատարուած խորհրդարանական ընտրութեամբ Մարիոս Կարոյեան երեսփոխան ընտրուած է: Ան հանրապետութեան նախագահ Թ· Փափատոփուլոսի քաղաքական գրասենեակին ղեկավարն էր երեք տարիէ ի վեր: Ընտրուած է անոր գլխաւորած Դեմոկրատ կուսակցութենէն:

Նոյն ընտրութեան ընթացքին ընտրուած է հայ համայնքի ներկայացուցիչն ալ: Ան կը կոչուի Վարդգէս Մահտեսեան: Զինքը առաջին շնորհաւորողներէն եղած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա· կաթողիկոսը:

Վ· Մահտեսեանի մրցակիցը եղած է բժ· Վահագն Ատամեան. առաջինը ըստացած է 3000 հոգինոց հայ համայնքին քուէներուն 56·2%ը, վայելելով ՀՅԴ-ի հովանաւորութիւնը. իսկ Վ· Ատամեանի նեցուկ կանգնած են ՀԲԸՄ-ը, հնչակեանները: Սակայն այդ նեցուկը թերեւս իր պարտութեան պատճառը եղած է, քանի որ Մելգոնեանի փակման որոշումով ՀԲԸՄ-ը վարկաբեկուած է համայնքէն, ներառեալ իր կողմնակիցներէն շատերէն:

ՊԷՐԼԻՆ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻ ՄԸ ՎՐԱՅ

Մայիս 19ին Պէրլինի արեւելեան գօտիին մէջ որ ծանօթ է որպէս բոյնը նոր նացիներու, ծագումով Թուրք երեսփոխան մը երկու անձի յարձակումին ենթարկուած է. անոնք շիշով մը հարուածած են գլուխը, գոչելով. "Աղտո՛տ օտարական, աղտո՛տ Թուրք": Կըյաւէթթին Սայան 56 տարեկան է, ուղեղի ցնցումով հիւանդանոց փոխադրուած է: Ոստիկանութիւնը երեք հազար Եւրոյի պարգեւ խոստացած է յարձակողները գտնելու օժանդակութիւն ներկայացնողներուն:

Այս յարձակումը շեշտած է Գերմանիոյ իշխանութիւններուն մտահոգութիւնները որոնց պատճառ են երկրին մէջ աւելցող ցեղապաշտական երեւոյթները, յատկապէս Ֆութպոլի համաշխարհային բաժակի նախօրեակին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆ-ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Ինչպէս կը սպասուէր, Ազգային ժողովի նախագահ Ա· Պաղտասարեան Մայիս 22ին սկսած քառօրեային իր հրաժարականը ներկայացուցած է: Ելոյթ մըն ալ ունենալով, նախ շնորհակալութիւն յայտնած է համախոհութեան իր գործակիցներուն, ապա ոճը խստացնելով շեշտած է թէ աւելի վճռական պէտք է ըլլալ ժողովրդավարական բարեկարգումներու, մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան, կաշառակերութեան եւ խմբակնային շահերու դէմ պայքարի մարզերուն մէջ: Այդ մարզերուն կացութիւնը անգոհացուցիչ չէ նկատած: Շեշտած է նաեւ ԱՄՆ-Ռուսաստան յարաբերութիւններու պատանդ չըլլալու եւ Եւրոպական միութեան հետ կապերը զօրացնելու հրամայականը:

Բաւական մռայլ գուշակութիւններ ալ ըրած է ան, ըսելով որ Հայաստան միայն 500 հազար բնակիչ կ'ունենայ 2050 թուականին եթէ ծնունդներու եւ մահերու ներկայի յարաբերակցութիւնը շարունակուի եւ պետութիւնը յատուկ նեցուկ չտայ երիտասարդ զոյգերու կազմած ընտանիքներուն:

Ա· Պաղտասարեանի հրաժարականը աշխատանքի հինգ օրէ ետք կիրարկութեան կը դրուի, ըստ օրէնի:

Նոյն օրը իրենց հրաժարականը ներկայացուցած են երկու յանձնաժողովի նոյն կուսակցութեան – Օրինաց Երկիր – պատկանող նախագահները, Մհեր Շահգելդեան (Պաշտպանութեան, ներքին գործերու եւ ազգային ապահովութեան) եւ Գագիկ Մխէեան (ընկերային, առողջապահութեան եւ բնապահութեան):

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան որ վերջ տուած էր Մշակոյթի ու երիտասարդական հարցերու նախարար Գէորգ Գէորգեանի (Օրինաց երկիր) պաշտօնին, տեղը նշանակած է Յասմիկ Պօղոսեանը: Ան կուսակցական չէ. ծնած է 1960ին Երեւան, աւարտած է Սայաթ-Նովա վարժարանը, ապա կենսաբանութիւն ուսանած Երեւանի պետական համալսարանին մէջ: Շրջան մը ուսուցչութիւն ըրած է նոյն ճիւղին մէջ, յետոյ 1986էն սկսած է աշխատիլ Սփիւռքի հետ մշակութային կապի կոմիտէին մէջ:

ՕԴԱՆԱՒԻ ԱՐԿԱԾԷՆ ԵՏՔ

ՍԵՒ ԱՐԿՂՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ ՋՈՒՐԷՆ ՀԱՆՈՒԱԾ

Մայիս 21ին գտնուած ու ջուրէն հանուած է "Արմաւիա"յի արկածեալ օդանաւին սեւ արկղներէն մէկը, շնորհիւ ֆրանսացի որոնողներու մասնագիտական բծախնդիր աշխատանքին: Անոնք ներկայիս կ'աշխատին երկրորդ արկղը դուրս բերելու բարդ գործին վրայ: Հայաստանի օդագնացութեան ազգային ընկերութեան նախագահը Դ· Ադրաշեան ըսած է թէ եթէ հանուած արկղին ժապաւէնը չէ վնասուած, անոր վերծանումը կը կարօտի 2-3 օրուան: Անկէ ետք միայն կարելի կ'ըլլայ վստահօրէն գիտնալ արկածին պատճառը:

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ՈՐ ԿԱՐԵԼԻ Է ՎԵՐԱԾԵԼ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԵԱՆ

Հինգ տարի առաջ, արժանթինահայ համբաւաւոր Նոտար Գրիգոր Հայրապետեան դիմեց դատական գործողութեան մը, որ հայկական պահանջատիրութեան պայքարին մէջ, ոչ միայն բացաւ նոր ճակատ մը, այլեւ կը մնայ օրինակելի նախաձեռնութիւն մը: Արդարեւ, հիմնուելով (անհատի համար) "Իրաւունք ի խնդիր արդարութեան եւ ճշմարտութեան" փրաւաբանական տրամադրութեան վրայ, որուն ի դէպ ծանօթ չէին նոյնիսկ պատմաբաններ եւ փորձագէտներ, Գր. Հայրապետեան դատական ձեւակերպումով մը պահանջեց, որ իրեն տեղեկութիւններ տրուին 1915–1923 ժամանակաշրջանին տեղի ունեցած դէպքերու մասին, որոնց զոհ գացած էին իր ընտանեկան պարագաներէն 50 հոգիներ: Վերոյիշեալ դէպքերու վայր հանդիսացած էին Օսմանեան Կայսրութեան հայաբնակ որոշ տարածքներ: (Աւելի յստակօրէն բացատրելով՝ Հայրապետեան կ'ուզէ գիտնալ, թէ ի՞նչ պատահեցաւ, ի՞նչ եղաւ ճակատագիրը իր ընտանեկան պարագաներուն, որոնք տուեալ թուականներուն կ'ապրէին Բալուի եւ շրջակայքին մէջ):

Համեմատաբար նոր է իրաւական այս տրամադրութիւնը, որուն ծագման, զարգացման եւ միջազգային ճանաչում ստացած ըլլալու հանգամանքները կը բխին Լատին Ամերիկայի շարք մը երկիրներու քաղաքական – ընկերային ճակատումներէն, որոնց ընթացքին ի գործ դրուեցաւ "պետական ահաբեկչութիւն" կոչուած ոճրային միջոցառումը:

Բազմահազար զոհերու ընտանիքներու յամառ եւ անխոնջ ջանքերու հետեւանքով, ամերիկեան ցամաքամասի Արդարադատ Ատեաններ նուիրագործեցին մարդկային ընկերութեան դէմ գործուած նողկալի ոճիրներ նկատուած "ցեղասպանութիւն" բանաձեւը եւ պատասխանատուութեան կանչելով դերակատարները՝ զանոնք ենթարկեցին համապատասխան պատժամիջոցներու:

Եւրոպական երկիրներու կարգ մը դատաւորներ ուշադրութեան առարկայ դարձուցին որոշ պարագաներ, ինչպէս օրինակ Չիլիի բռնապետ Փինոշէի ուշագրաւ դէպքը, երբ սպանացի դատաւոր տոքթէօր Պալթասար Կարսոն վճիռ արձակեց Փինոշէի դէմ, դատապարտելով զայն իբրեւ պատասխանատու Չիլիի մէջ անցեալին տեղի ունեցած ոճրային պատահարներու: Նոյնպէս, Ֆրանսական դատարաններ դատապարտեցին արժանթինցի զինուորական սպայ Աստիզը, եւ գերմանացի դատաւորներ դատական հետապնդումի ենթարկեցին Արժանթինի պետական պաշտօնատարներ՝ գերմանացի քաղաքացիներու նկատմամբ անոնց ի գործ դրած փրաւազրկումներուն կամ ոճիրներուն համար:

Վերի օրինակները ցոյց կու տան, թէ կարելի է պատասխանատուութեան կանչել եւ ամբաստանեալի աթոռին նստեցնել ոեւէ անհատ, որ գործած կ'ըլլայ ցեղասպանական ոճիրը, ինչ որ կը նկատուի "Մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրներու" ոճիր, իրաւականօրէն "անժամանցելի" սահմանումով:

Համեմատաբար, Հայոց ցեղասպանութեան այս նոր բնութագրումը կ'ենթադրէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.–

ա) Ցեղասպանութիւնը անժամանցելի է:

բ) Որեւէ քաղաքակիրթ երկրի Արդարադատ Ատեանները ի վիճակի են հետապնդումի ենթարկել ցեղասպանութեան ոճիրի պատասխանատուները, գործադրուած աշխարհի որեւէ մէկ շրջանին մէջ, եթէ այդ ուղղութեամբ դատական պահանջ ներկայացնէ տուեալ երկրի քաղաքացի մը:

գ) Հայասպանութիւնը (1915 Թուականի) "ցեղասպանութիւն" սահմանումի համապատասխանող յանցագործութիւն է եւ հնարաւոր է դատականօրէն հետապնդել անոր պատասխանատուները, որեւէ ժամանակ եւ որեւէ երկրի Արդարադատ Ատեաններու առջեւ:

Վերեւի տրամադրութիւններու հիման վրայ է, որ Նոտար Գրիգոր Հայրապետեան դիմում կատարեց արժանթինեան դատական պատկան իշխանութիւններուն, հարցապնդում կատարելով այն ճակատագրին մասին, որուն ենթարկուած են ընտանեկան պարագաները 1915–1923 թըւականներուն, երբ անոնք կ'ապրէին Օսմանեան Կայսրութեան նշուած տարածքներուն մէջ:

Ինչպէս ծանօթ է, Հայրապետեանի դատական այս նախաձեռնութիւնը ունեցաւ դրական ելք, արժանթինեան դատական մարմինները ընդառաջեցին եղած դիմումին, եւ պահանջուած տեղեկութիւններու փաստաթուղթերը պահանջեցին շարք մը պետութիւններու արխիւներէն:

Դատական հայանպաստ այս գործողութիւնը պատճառ դարձաւ, որ վերջերս, Արժանթինի մէջ գործող եւ իրաւական անձնաւորութիւն ունեցող հայկական բոլոր կազմակերպութիւնները ստորագրեն համաձայնագիր մը, որով անհատական մակարդակի վրայ կատարուած այս գործողութիւնը կը վերածուի հաւաքական եւ ընդհանրական յանձնառութեան, համահայկական նշանակութեամբ:

Արդ, կը ծանուցանենք հայրենիքի եւ արտերկրի համայն մեր ժողովուրդին, ինչպէս եւ աւանդական կազմակերպութիւններուն, քաղաքական թէ ընկերային հիմնարկութիւններու պատասխանատու մարմիններուն, թէ հետեւելով արժանթինահայ Նոտար Գրիգոր Հայրապետեանի օրինակին եւ հիմնուելով միջազգային իրաւական վերոյիշեալ տրամադրութեան վրայ՝ կարելի է դատական հարց արծարծել Հայաշատ որեւէ երկրի մէջ, ինչպէս եւ Հայաստանի դատական ատեաններու առջեւ:

Մանաւանդ կ'ընդգծենք՝ Թուրքիոյ սահմաններէն ներս, Թուրքիոյ քաղաքացի հայածին ոեւէ անհատ իրաւունք ունի հետապնդելու իր հարազատներու մահուան կամ անհետացման, ֆիզիքական ոչնչացման պատճառ նկատուող Թուրք պետական թէ պաշտօնական անձնաւորութիւնները, միշտ հիմնուելով "Իրաւունք ի խնդիր արդարութեան եւ ճշմարտութեան" տրամադրութեան վրայ:

Այս գծով յաւելեալ բացատրութիւններ ունենալու համար կարելի է ուղղակի կապ հաստատել, նամակագրութեամբ կամ համացանցով, Նորակազմ Լուիզա Հայրապետեան Հիմնարկութեան հետ:

Այս վերջին պարագան խիստ կարեւոր է, որովհետեւ ցարդ կատարուած աշխատանքներու համեմատութեամբ անկիւնադարձային նշանակութիւն ունի, որովհետեւ Թրքական դատարաններու մերժողական կեցուածքի պարագային, հնարաւորութիւն կը ստեղծուի դիմելու Եւրոպական միութեան ազգամիջեան արդարադատ ատեաններուն:

Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութիւնը 1915ին, եւ Թուրքիոյ հանրապետական իշխանութիւնները՝ 1923ին ցեղասպանութիւն գործադրած են Օսմանեան պետութեան քաղաքացի Հայերու նըկատմամբ, եւ այս փրողութիւնը հաստատելու համար, Արժանթինի արդարադատութեան պահանջով Վատիկանը եւ Գերմանիոյ կառավարութիւնը բացած են իրենց պաշտօնական արխիւները՝ դատ հետապնդող կողմին առջեւ: Արդ, բազմահազար վաւերագրերու մէջէն պիտի զանազանուին եւ ընտրուին կարեւորութիւն ներկայացնող փաստաթուղթերը, որպէսզի անոնք թարգմանուին եւ պաշտօնապէս վաւերացուելէ յետոյ ներկայացուին առ որ անկ է, իբրեւ անհերքելի վաւերաթուղթ:

Ինչպէս կարելի է նկատել, սակայն հըսկայական աշխատանք մը կ'ենթադրէ, որ կը դերազանցէ անհատական հնարաւորութիւնը, սակայն անկարելի ձեռնարկ մը ըլլալէ կը դադրի, երբ առկայ է հաւաքական եւ միասնական վճռակամութիւնը:

ԿԱՐՕ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Պուէնոս Այրէս
Լուիզա Հայրապետեան
Հիմնարկութիւն

"Լուիզա Հայրապետեան" Հիմնարկութեան հետ կարելի է հաղորդակցիլ հետեւեալ հասցէներով.

Roque Saenz Pena 570 segundo piso
1035 Capital Federal
Argentina
E-Mail : fundacion@causaarmenia.com

Պուէնոս Այրէսի մէջ մասնաճիւղ ունեցող կազմակերպութիւնները կրնան նաեւ կապուիլ անոնց հետ, այս ուղղութեամբ տեղեկութիւն ստանալու համար:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ՏԷՐ ՍՈՓՐԱՆՕ ՅԱՍՄԻԿ ՊԱՊԵԱՆ ԵՐԳԵՑ ՎԵՐՏԻԻ «ՌԷՔՈՒՅԷՄ»Ը

"Համատարած սուգի մթնոլորտ Հայաստանի մէջ" վերնագրով, Մայիս 8ի "Յառաջ"ը կը հաղորդէր դժբախտ պատահարը եւ ի՛նչ զուգադիպութեամբ յաջորդ օր կարծէք թէ սգաւոր էր Հայու հոգին մխրճելու համար Վերտիի "Ռէքուլէմ"ը, Փարիզի Մաւատոր համերգասրահին մէջ:

Այս անառարկելի գլուխ–գործոցը գրըուած է Վերտիի վաթսուն տարեկանին, արդէն հասուն ու փառքի գագաթնակէտին հասած: Չմոռնանք նշելու թէ 19րդ դարը երաժշտութեան ու գրականութեան "ռոմանթիզմ"ի միացման դարն էր:

Վերտի կրօնասէր անձ մը չէր: Սակայն իր անկեղծութիւնը եւ վիշտը շատ լաւ կը հնչեն այս "Ռէքուլէմ"ին մէջ, զոր նըւիրած է խտալացի իր բարեկամ բանաստեղծ եւ վիպասան Մանզօնիի յիշատակին:

Անվարան կրնանք յայտարարել թէ Յասմիկ Պապեան հայ երաժշտական իրականութեան երգի կալուածին դժբախտաբար շատ քիչերէն է, արժանի՝ "միջազգային" համբաւի:

Ան համեստութեան ու պարզութեան մարմնացումն է, բառին ամբողջական իմաստով: Մեր խօսակցութեան ընթացքին ո՛չ մէկ խօսք կ'ըսէր իր յաջողութիւններուն ու յամառ աշխատանքին մասին:

Ան Թոմիկն է սեբաստիացի մեծ հօր մը եւ պոլսահայ մեծ մօր մը, որոնք 1929-ին Հայաստան ներգաղթած էին: Այժմ կը բնակի Վիէննա եւ ունի Սիրանոյշ անունով աղջնակ մը: Իր փղձն է միշտ ալ աւելի սորվիլ ու յառաջանալ. «Երջանիկ եմ իմ ունեցածովս, կ'ըսէ Յասմիկ, եւ չեմ նախանձում ուրիշներին»: Խօսեցանք մեզի ծանօթ անձերու մասին: Իր մօտ գոյութիւն չունին ինքնագովութեան եւ ինքնասիրութեան բարդոյթները:

Միջազգային անուանի նուագավար Եոյէլ Լեւի, ծագումով ռումանացի–հրեայ, այժմ մնայուն գլխաւոր ղեկավարն է Իլ տը Ֆրանսի ազգային նուագախումբին: Ղեկավարած է աշխարհի հռչակաւոր եւ մեծագոյն քաղաքներու նուագախումբերը:

Ռէնս քաղաքի Նիքոլա տը Կրինյի երգչախումբը կազմուած է նոյնանուն քաղաքի եւ շրջանին լաւագոյն երգիչներէն: Գոհացուցիչ ու ճկուն էր իրենց մեկնաբանութիւնը:

Եզակի է Վերտիի "Ռէքուլէմ"ը: Ո՛չ Մոցարթ եւ ո՛չ ալ Ֆօրէ, որոնց մասին արտայայտուած եմ "Յառաջ"ի էջերուն մէջ:

Աղաղակող, տենդագին, վերտիզմի բարձրադաղակ գրելաոճով, հաճելի ու շնորհալի կերպով ազմկարար, որուն կը կը յաջորդէ հանդարտեցուցիչ երաժշտութիւն մը:

"Ռէքուլէմ" մը որ կը ճակատի մահուան դէմ:

Վերտիի "Ռէքուլէմ"ը սկսաւ «ժամամուտ»ի «Տո՛ւր անոնց յաւիտենական խաղաղութիւն" աղօթքով: Երգչախումբը ֆիւկի կառոյցով, մինչ երաժշտութիւնը հետզհետէ կ'ուռճանար, մենակատարները մի առ մի մուտք կը գործէին երգչախումբին մէջ, իրենց մասնակցութիւնը բերելու համար:

"Զայրոյթի օր" երգը պայթուցիկ է իր ուժգնութեամբ եւ կատաղութեամբ: Աստուածային զայրոյթն է կարծես որ կը փըլխորտակիչ որոտումի նման...: Պերլոզեան փողայիններու վերջին դատաստանի ազդարարութիւն... ահեղակոչ պատձայնով մեներգիչին աղերսալից եւ պատառենչ աղօթքը՝ լի անձկութեամբ մահուան առջեւ...

«Արտասուքի օր»ը մեր ենթագիտակցութեան մէջ անմիջապէս կը յիշեցնէ Մոցարթի ծանօթ «Լաքրիմօզան»: Սակայն Վերտի հոս երգչախումբին կը միացնէ սոփրանօ եւ մեցցօ–սոփրանօ ձայները: Մեցցօն կ'երգէ կցկտուր, հեւքի, լացի եւ ղառնութեան հառաչանքներով: Այդ երեկոյ դժբախտաբար ան չյաջողեցաւ յուզումի ալիքներ ստեղծել:

Վերտիի «Հոգեհանգստեան պատարագը» շարունակուեցաւ իր ստեղծագործութեան գեղեցիկ էջերէն "Տէր Յիսուս Քրիստոս" երգով երգեցիկ քառեակի մեկնաբանութեամբ, ուր Յասմիկ Պապեան ունկնդիրը շնչահեղձ ընելու աստիճան երկարաշունչ մէկ ձայնանիշի վրայ "պահեց" իր ձայնը: Այս ձեւով իրմէ կախեալ մնաց կոթողային այս ամբողջ երաժշտութեան ճակատագիրը: Խոստովանիմ որ այսպիսի նոյնահնչիւն երգեցիկ քառեակներու մեկնաբանութիւնները հազուադէպ են:

«Սանքթուս»ը փայլուն ֆիւկ մըն է, հետաքրքրական, մասնաւորապէս իր զոյգ երգչախումբի ու անոնց քօնթրըփուանթիք կազմուածքներով: Յաջող մեկնաբանութիւն:

Իսկ «Գառն Աստուծոյ» որուն բառերը փոխարինուած էին «խաղաղութիւն տըւէք անոնց»ով, Վերտի այս եզակի մեղեդին կը վստահի փոխն ի փոխ երկու մեներգչուհիներուն եւ երգչախումբին:

Համերգը իր այս հոգեպարար, իսկ մեր հոգեկան ու ֆիզիքական լարուած վիճակին մէջ կը շարունակուի «Յաւիտենական լոյս» տրամաթիկ, ճնշիչ երգեցիկ երրեակի մահուան տեսարան ներկայացնող սահմռկեցուցիչ ձայնաթրթիռներով...

Եւ վերջապէս «Ազատեա՛ զիս» աղօթքը՝ ուր Յասմիկ Պապեան յայտնուեցաւ ամբողջութեամբ լի յուղականութեամբ, իր երեւակայութեան մէջ անկասկած ունենալով ժողովուրդի մը վիշտը. կարծէք թէ այդ ձայնը կու գար իր մաքրամաքուր հոգիէն:

Ան կատարելապէս տիրապետեց ձայնային բոլոր դժուարութիւններուն, նըրբանգներուն, անոնց յաջորդական սլացքներուն, վարպետօրէն արտայայտելով ողբերգական իմաստը եւ գեղգեղանքները այլ խօսքով՝ շնորհալի եւ բացառիկ սոփրանօ մը որ գիտէ օգտագործել իր հարուստ արուեստի երանգապնակը, մեզի ընծայելով իր գեղմիկ իրագործումը:

Այդ գիշեր ի՛նչպէս Յասմիկ եզակի էր հոգեզմայլ, վերացած եւ լուսաւոր դէմքով, Աստուածամօր աչքերով:

Սուգ լայն թեւերով կը սաւառնէր սրահին մէջ:

Հզօ՛ր Ռէքուլէմ, վե՛հ Յասմիկ:

ԲԺԻՇԿ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

ՔՈԼՈՆ ՏԱՄՍԻ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԹՐՔԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒԻ ԴԵՐՈՎ...

Եթէ կան մարդիկ որոնք կը կարծեն թէ Հայուն, հայկականին առընչութեամբ վայրագութենէն մինչեւ այլանդակութիւն երկարող թրքական ատրճանաւորումին բոլոր փուլերը տեսած ենք, կը սխալին: Քաղաքականը մէկդի ձգելով, "նորութիւններ" կը պատահին գրեթէ ամէն օր, ամէնէն անսպասելի մարզերուն մէջ:

Ասոնց ամէնէն թարմը կը պատկանի լեզուականին. քիչ մը կը յիշեցնէ որոշ անասուններու "հայկական" որակումով գիտական անուններուն դէմ արտայայտուած ծիծաղելի մերժումը: Բայց այդքան կարեւոր խնդրի մը չի վերաբերիր:

"Ժամանակակից", "արդի", Եւրոպայի դրան առջեւ կանգնած Թուրքիոյ մասին ճիշդ կարծիք կազմելու կ'օգնէ հետեւեալ անհաւատալին. Կեսարիոյ մէջ առեւտուրի կեդրոնի մը տէրը զայն կ'անուանէ "Արմոնիում": Պէտք է գիտնալ որ Թրքերէնն ալ կը տառապի նեղը մնացած պարագային որեւէ լեզուէ ամենայն հանգստութեամբ բառ ներմուծելու հայաստանհայերէնին ցաւէն: Հաւանաբար Թուրքերու այս դիւրութեան օգնական ազդակ է ուրիշին իւրացնելու ազգային աւանդութիւնը: Ու փոխանակ "ներդաշնակութիւն" բառին Թրքերէնը շինելու, կամ փնտռելու, անոնք գործածած են ու կը գործածեն "արմոնիում"ը:

Այդ երկրին մէջ կայ նաեւ "գող՝ սիրտը դող"ի մնայուն հոգեվիճակը որ ամէն տեղ հայկականը, Հայը նշմարել կու տայ: Կեսարիոյ կեդրոնն ալ այդ հոգեվիճակին թիրախ եղած է: Պահանջուած է, ան ալ "լեզուաբաններ"ու կողմէ, որ անոր անունը փոխուի, քանի որ "արմոնիում"ը հայկական ծագում ունի... Ըրաատուութիւնը չէր ըսած թէ բառը Թրքերէն չըլլալուն հայերէ՞ն կարծուած է, թէ "էրմէնի"ին հետ հնչիւնական նմանութիւն մը անոր հոգը փորած է:

Մեռելներն իսկ խնդացնելու կարող այս տարօրինակութիւնը պարտադրած է Մեսրոպ Պատրիարքը որ բացատրական մը ըրած լեզուաբանութիւնն ալ ազգայնամոլութեան կանգունով չափող "մասնագէտ"ներուն: Ըսած է թէ "արմոնիում" բառին մէջ հայկական ոչինչ կայ, ան նուագարանի մը անունն է, առնուած Ֆրանսերէնէն, եւլն.: Աւելցուցած է թէ նոյնիսկ եթէ ըսուածին պէս հայկականին, Հայերու հետ որեւէ առընչութիւն ունեցած ըլլար, հակազդել ու փոփոխութիւնը պահանջել ժողովուրդներու միջեւ ցանկալի հաշտութեան ու լայնախոհութեան վնասող արարք մը պիտի ըլլար:

Ո՛վ կրնար մտածել թէ Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքին առաքելութեան մաս կը կազմէր եւրոպական արմատով բառի մը մասին Թուրք յետադիմական մոլեռանդներ լուսաբանելու գործը:

Թ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹԱՔՍԻՄԻ (Պոլիս) ճէյլան պանդոկին մէ, Ապրիլ 21ին Մխիթարեանցիները կազմակերպած են ճաշ-պարահանդէս մը, Մխիթարեան Սանուց Միութեան, Պոլսոյ մէջ հիմնուած առաջին սանուց միութեան 60ամեակին առթիւ: Ճաշի սպասարկութենէն առաջ գործադրուած է մշակութային եւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Բեմ ելած է 60ամեակի յանձնախումբի ատենապետուհի տիկին Լուիզ Պաքար, որ ներկայացուցած է խնամեալ տեղեկատուութիւն մը: Շեշտած է որ Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը կը հանդիսանայ սանուց միութիւններու ռահվիրան եւ թէ իր հիմնարկութեան օրէն իր գեղարուեստական, գրական, թատերական, երաժշտական, հրատարակչական ձեռնարկներով դարձած է մշակոյթի օրրան մը: Ապա, խօսք առած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան ներկայ ատենապետը՝ Արտա Պաքլաճըօղլու: Սրահին զոյգ ճակատներու պաստառներուն վրայ 60 տարուան հեռաւորութենէն մինչեւ այսօր տողանցած են Միութեան գործունէութիւնները բոլոր ճիւղերու մէջ: Հաւաքոյթը տեւած է մինչեւ առաւօտեան ժամերը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Սէն-Ժոզէֆ համալսարանի սրահին մէջ (Մոնօ), կազմակերպութեամբ համալսարանին եւ ՀԲԸՄ-եան Փարիզի "Նուպարեան" մատենադարանին, Մայիս 5ին բացումը կատարուած է լուսանկարչական իւրայատուկ ցուցահանդէսի մը՝ "Հայերը (1917-1939): Ապաստան խլող՝ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ" ընդհանուր թեմայով: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Սէն-Ժոզէֆ համալսարանի արեւելագիտութեան ամպիոնի վարիչ՝ փրոֆ. Լեւոն Նորտիկեան, որուն խմբագրած ֆրանսերէն հատորը կը կրէ համանուն ձեռնարկին խորագիրը: Ան ողջունած է Նուպարեան մատենադարանի վարիչ փրոֆ. Ռեմոն Գէորգեանը ու յատկապէս Վահէ Թաշճեանը, որոնց մեծ ներդրումին շնորհիւ իրականացած է այս ցուցահանդէսը: Ապա, խօսք առած է Հ.Բ.Ը.Մ.եան Կեդր. Վարչութեան նախագահը մէթր Պերճ Սեդրակեան, որ շնորհակալութիւն յայտնած է Սէն-Ժոզէֆ համալսարանի տնօրէնութեան եւ բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներդրումը ունեցած են այս իւրայատուկ ձեռնարկին յաջողութեան մէջ: Փակման խօսքը արտասանած է համալսարանին տնօրէնը՝ Հայր Ժոզէֆ Շամիւսի, որ վեր առած է հայ ժողովուրդին պայքարելու ոգին, "հակառակ իր անցած ահաւոր արհաւիրքէն՝ Սուրիոյ անապատներէն մինչեւ Լիբանան, որուն լաւագոյն վկայութիւնն են այս պատերուն վրայ կախուած ինքնատիպ լուսանկարները": Հուսկ, Հայր Շամիւսի շնորհակալութիւն յայտնած է Հ.Բ.Ը.Մ.եան, փրոֆ. Ռեմոն Գէորգեանի, տոքթ. Վահէ Թաշճեանի, Խաչիկ Պապիկեան ֆոնտին եւ Թէրզեան եղբայրներուն, որոնց բոլորին գործակցութեան արդասիքն է այս ցուցահանդէսին յաջողութիւնը:

ՊՈԼՍՈՅ Սագըպ Սապանճը Թանգարանին մէջ, Ապրիլ 15ին բացուած է Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկի Թանգարանի հաւաքածոյէն ընտրուած ընտիր գործերու ցուցահանդէսը, որու ընթացքին ներկայացուած են 75 ձեռագիր գիրքեր, թեքսթիլի զանազան արտադրութիւններ եւ օսմանեան շրջանի յախճապակիներ: Այս ցուցահանդէսին առիթով Պոլիս գացած է Կիւլպէնկեան Թանգարանի տնօրէնը՝ տոքթ. Էմիլիօ Ռուի Վիլար:

ՇԻՇԼԻԻ Մշակոյթի կեդրոնի ընդարձակ սրահին մէջ, Ապրիլ 29ին համաշխարհային պարի օրուան առթիւ, նախաձեռնութեամբ Ֆէրիգիւղի Մէրամէթճեան վարժարանին, բացի Արամեանէն, բոլոր հայկական վարժարաններու մասնակցութեամբ կազմակերպուած է Պարի խրախճանք մը: Ֆէրիգիւղի վարժարանի ուսուցչուհիներ՝ Նաթալի Պօզ եւ Ալլին Խորէնեան, փոխն ի փոխ, հայերէն եւ Թրքերէն, զովքը հիւսած են պարարուեստին, եւ պարզած ձեռնարկին նպատակը: Ապա, աշակերտները ներկայացուցած են իրենց պարերը, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով:

«ԳՈՂԹԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՓԼԷՍԻ-ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Մայիսի 13ին Փլէսի-Ռոպէնսոնի Մարի Մատլէն եկեղեցում ելոյթ ունեցաւ "Գողթան" երգչախումբը Հայկ Սարգիսեանի ղեկավարութեամբ: Փլէսի-Ռոպէնսոնի Հայերը իւրաքանչիւր առիթ օգտագործում են հայ մշակոյթի հետաքրքիր եւ ակնառու արժէքները արուեստասէր հասարակութեանը ներկայացնելու համար:

"Գողթան" երգչախումբը ստեղծագործական հաւանութեան լուրջ քննութիւն բռնեց այս համերգով: Կազմակերպողն էր "Ռոթարի" ակումբը: Համերգի հասոյթը պէտք է փոխանցուէր Նորաշէն գիւղի վերակառուցման աշխատանքներին:

Երգչախմբի կատարողական արուեստը ունկնդիրների համակրանքին արժանացաւ: Ղեկավար Հայկ Սարգիսեանի յատկապէս ուշադիր էր հայ երգարուեստի լաւագոյն նմոյշների երաժշտական նրբերանգների անթերի հնչողութիւնը ապահովելու համար: Եկեղեցու ձայնականութեան կատարեալ հնարաւորութիւնները նպաստում էին երգերի տպաւորիչ ու խոր ընկալմանը:

Ո՛չ ձայնասփիւռից, ո՛չ հեռատեսիլից մատուցումը չի փոխարինում այն հաճոյքին, երբ երգչախմբային ստեղծագործութիւնները լսում ես սրահում նստած: Երբ կենդանի կապ է ստեղծւում ունկնդրի ներաշխարհի և երգչախմբի կատարումների միջեւ: Ահա այս վերջինին են ձգտում "Գողթան"ը եւ Հայկ Սարգիսեանը: Եւ ելոյթից ելոյթ, համերգից համերգ դա դրանց յաջողւում է: Վկան Մարի Մատլէն եկեղեցում ունեցած ելոյթն էր: Անով "Գողթան" երգչախումբը հայ երգի բիւրեղեայ ակունքներին վերադառնալու տենչ ու ցանկութիւն էր ներարկում ունկնդիրներին...:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԼԵԿՈԾ ԽՈՐՔԵՐ

ՆԱՆՈՐ ԻՆՃԷՃԻԿԵԱՆ

Հալէպ, 2006

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կը փափաքէի ես տունը մնալ, որովհետեւ մեծ հօրս տունը խիստ հաճելի միջավայր մ'էր ինծ համար, մօրաքոյրերս գիս կը գրօսցնէին. տունը ընդարձակ պարտէզ ունէր, լի տեսակ-տեսակ պըտղեններով. մեծ հայրս մէջը կ'աշխատէր, կը հերկէր, կը մշակէր ու ես քովէն չէի զատուեր. կը սիրէի դիտել ըրած աշխատասիրութիւնները. մեծ ախոռ մ'ալ կար, կը պահէր կաթնտու կովեր. մեծ մայրս եւ մեծ մօրաքոյրս պաշտօն ունէին կաթ կթելու ու ես իմ փոքրիկ ձեռքերովը կ'օգնէի իրենց. վարպետ-տուտուին քովը ի՞նչու երթայի. բայց հայրս խստապահանջ էր. կ'ուզէր որ փոքր տարիքէս դըպրոցի գիս վարժեցնէր, ինչ որ կամքիս բոլորովին հակառակ էր, մանաւանդ, տիրացու Գիրգորին տունը դպրոց կոչուելու շնորհք չունէր. հոն գացողը պարտաւոր էր ամբողջ օրը ծալապատիկ նստիլ, քնանալ, տեղը միզել եւ մասամբ նորին:

Մեծ հայրս հաւնոց ալ ունէր, հաւերը կ'ածէին, աքլորը կ'երգէր՝ կուկուլիկու. կը սիրէի երթալ հաւերուն ածած հաւկիթները առնել, չէի մոռնար բունկալը թողուլ, համաձայն մեծ մօրս պատուէրին:

Հայրս, նկատելով որ բնաւ չեմ ախորժիր սոյն վարպետ-տուտուին միջավայրէն, եւ յաճախակի փախուստներ կ'ունենամ ու կը փակուիմ տունին մէջ, նոր մտածութիւն մը կ'ունենայ: Օրին մէկը գիս խաբեց, «Վաhրիկ (այսպէս գիս կը կոչէին, փոխանակ Վահրամ ըսելու) այսօր ցօրեկէն վերջը Զամլըճա պիտի երթամ, հետս կուգա՞ս» ըսաւ: "Կու գամ" պատասխանեցի ու որոշուած ժամուն ճամբայ ելանք. այլ սակայն երբ մեր բնակարանէն բաւական հեռու "Բիսիկենց" կոչուած տունին առջեւը հասանք, հայրս դուռը զարկաւ, թեւէս քաշեց գիս ներս մտցուց, եւ դուռը քաշեց գոցեց վրայէս: Ես սկսայ բարձրաղաղակ լալ, պոռալ, կանչել, տան տիրուհին՝ Բիսիկենց Սօֆիկ հանըմը անմիջապէս վար վազեց, «Եկո՛ւր զաւակս, եկո՛ւր, տեսնաս քեզի ինչե՛ր, ինչե՛ր պիտի տամ» ըսելով, գիս դրկեց վեր տարաւ, մեծկակ սենեակի մը մէջ, ուր կային ինծի հասակակից ուրիշ տղաներ, որոնք գետինը կապերտի (մինտէր) վրայ նստած, իրարու հետ կը խաղային:

Բիսիկենց համբաւաւոր Ծաղկոցն էր այս, ուր հայրս նախապէս գացած խօսած էր ինծի համար, եւ գիս խաբելով տարաւ յանձնեց հոն:

Տիրացու Գիրգորինէն մեծ տարբերութիւն մը թէեւ չունէր այս նոր Ծաղկոցը, սակայն Սօֆիկ հանըմին անուշ լեզուն, ժպտուն դէմքը եւ զուարթ խօսակցութիւնները, երբեմն ալ աճլոր խղքայրէն ըրած պատմութիւնները որոնք զարմանալի մեզ կը թուէին, հետզհետէ գիս ընտելացուցին միջավայրին:

Բաց աստի՝ Սօֆիկ հանըմը սովորութիւն ունէր շաբաթը մէկ երկու անգամ իրեն դրացի Պտըըլիկ Ստեփանին, Քէլէ Սէրգիսին եւ Քեխեա Ակոբին աղջիկները կանչել եւ անոնց խաղալ տալ «Դուք մէջէն, ես քովէն», «Հայկազունք պար բռնենք» պարերը, որոնց ի տես շատ կը զըւարճանայինք եւ բնա՛ւ չէինք ձանձրանար Տիրացու Գիրգորին տունին պէս:

Բիսիկենք մեզի կը խաղցնէին նաեւ "Փիսի փիսի բամպուքի", "Ծիւ-ծիւ մատնոցիկ" որոնց անիմաստ ու անկապ խօսքերը դեռ անջնջելի կը մնան մտքիս:

Երբ տունին մէջ բան մը կորսուած ըլլար, Սօֆիկ հանըմը եւ քոյրը կ'ուզէին, որ ամէնքս մէկ բերան ըսէինք "Սատանայ, սատանայ, պոչիդ տակը բան մը կայ. շատը քեզի, քիչը ինծի" եւ չորս կողմ փնտռտուքի կ'ելլէինք, կորսուածը գտնելու եւ կը պատահէր, որ կը գտնուէր: Եւ կը վարձատրուէինք "Աֆերիմ տղաքներս" բացագանչութեամբ:

Բաւական ժամանակ սիրով յաճախեցի Բիսիկենց մանկանոցը, առանց փախչելու եւ երբ երեկոները խելօք ու զուարթ տուն կը դառնայի՝ մայրս, մեծ մայրս, մօրաքոյրերս, ամէնքը մէկ բերան "Աս ի՞նչ աղուոր հոտեր կու գան կոր վրայէդ" ըսելով, փոխ առ փոխ գիս կը համբուրէին եւ յետոյ վարդի անուշ կը կերցնէին ինծի, ապա կ'երթայի խաղցնել եղբայրս, որ տոտիկ տոտիկ կը վազվռտէր սենեակին մէջ:

Բիսիկենց քով ուսայ ճանչնալ՝ Այբ, Բէն, Գիմ առանց գիր գրել սորվելու. ամէն օր Այբէն մինչեւ եւ Օ, Ֆ բարձրաձայն կ'արտասանէինք, անոնց պատկերն ալ դիտելով պատին վրայ կախուած պըտնակէն: Վեց տարու էի երբ Քերական սկսայ, դասատու ունենալով փոքր մօրաքոյրս, բայց քանի՞ հատ Քերական հինցուցի, այդ միայն Աստուած գիտէ:

Ըստ այսմ իմ առաջին դպրոցս կրնամ համարել Բիսիկենց տունը եւ առաջին դասատուս ալ մօրաքուրիկս: Բիսիկենց քով կու գային ուրիշ տղաքներ, որոնց շարքին կը յիշեմ մասնաւորապէս Բարագամի մը զաւակ՝ Միհրան անունով, կուլ տըղայ մը, որ շարունակ կը քնէր ու տեղը կը միզէր տախտակին վրայ պառկած. օր մը զինքը արթնցնելու համար գլխին վերեւ անցայ եւ աջ ոտքիս կրունկովը անոր ճակտին երկու-երեք հարուած իջեցուցի կոնակիս վրայ սղալով. խեղճը խկոյն արթնցաւ քիթէն արիւն հոսելով. ես վախցայ, սկսայ լալ, աղաղակելով, զոր Սօֆիկ հանըմը լսեց դուրս վազեց միւս սենեակէն, ուր նստած կար կը կարէր. Միհրանը վերցուց տարաւ վար, տունին հորին քով, քիթը բերանը լուաց, արիւնը դադրեցուց, յետոյ ելաւ վեր, «hոս եկուր նայիմ» պոռաց, «ինչո՛ւ ըրիր hէ՞» կըրկնեց ու հակափորիս երկու հատ հինգաղբար դրոշմեց. «մեղա՛յ, մեղա՛յ» գոչեցի հեծկլտալով, «Մէյ մըն ալ ասանկ բան ընելու ըլլասնէ, քեզի մութ մաղազան քէօմիւրլիքը (ածուխի պահարանը) մուկերուն քով կը դնեմ» ըսաւ:

Եւ արդարեւ ուրիշ անգամ այդպիսի չարութիւն չըրի, Սօֆիկ հանըմէն ա՛լ եւ բնաւ ծեծ չկերայ. կը սիրէր գիս, գի գիտէր որ մեծ հօրս շա՛տ խըյմաթըլըն էի, այսինքն՝ նախասիրածը:

(Շար. 2)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անահիտ եւ Փիէր Թերզեան 50 Եւրօ կը նուիրեն 'Յառաջ''ին, իրենց ծնողաց յիշատակին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի ''Էլէն Բիւզանդ'' մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Աղատ Խաչիկեանի եւ Պ. Կարպիս Տէր Գրիգորեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց քրոջ եւ կնոջ՝ Ժաննէթ Տէր Գրիգորեանի (ծընեալ Խաչիկեան) մահուան առիթով :

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐ

2005 Նոյեմբեր 15ին Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութիւնը բացաւ իր նոր կեդրոնատեղին, Ֆրանսայի մէջ ապրող ապաստանի դիմումը մերժուած եւ ապօրինի կացութեան մէջ գտնըւող Հայերուն համար :

Գրասենեակիս աշխատակազմը սիրով կ'ընդառաջէ եւ կը տրամադրէ բարոյական ու դրամական աջակցութիւն եւ ցոյց կու տայ մասնագիտական տեղեկութիւններ բոլոր այն անձերուն, որոնք կ'ուզեն վերադառնալ Հայաստան եւ հոն լծուիլ նոր կեանքի մը :

Հայաստանի մէջ եւս կը շարունակէ ուղեկցիլ վերադարձողներուն եւ կ'օգնէ վերահաստատուելու գործընթացին, ընծայելով փոքր ձեռնարկութիւն ստեղծելու հնարաւորութիւններ :

Սոյն ծրագիրը կ'իրագործուի ապաստանեալներուն յատկացուած Եւրոպայի Հիմնադրամի ֆինանսաւորմամբ և համագործակցութեամբ Գաղթականութեան Ազգային Գործակալութեան :

Հասցէ՝
5 rue Marché Ordener — 75018 Paris
Métro : Guy Moquet (ligne 13)
Jules Joffrin (ligne 12)
☎ 01 42 63 32 45 / 01 48 78 02 99
Ընդունելութեան ժամ. —
Աշխատանքի օրերուն ժամը 10էն 18 :

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25.–
ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
ՏՕՆ ՋՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Այսօր քրիստոնէական դաստիարակութեամբ պատրաստուած մանուկները մասնաւորաբար հրաւիրուած են
ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒՆ

Պատարագ՝ ժամը 10ին :

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 25.–
Տօն Համբարձման
Պատարագ՝ ժամը 10ին :
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 28.–
Է. Կիրակի Յինանց Երկրորդ Ծաղկազարդ :
Տարեդարձ
Հայաստանի Առաջին Պետականութեան Հռչակման – 1918 Մայիս 28

Յաւարտ պատարագի Գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Անդրանիկ Անկախութեան հռչակման տարեդարձին առիթով :

A.A.A.S.
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956
r e c h e r c h e
DIRECTEUR(TRICE)
DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arménennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

R E C H E R C H E
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
ETE : AOUT 2006

- Directeurs diplômés BAFD
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaire BAFA
- Infirmière
- Econome
- Intendant(e)
- Coursier

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13

☐

La section «AGNOUNI» d'Asnières de la CBAF organise

UN REPAS-CROISIERE SUR LA SEINE

Le Dimanche 18 juin

— Nombre de place limité —

Réservations :

— 01. 48. 41. 54. 23
— 01. 40. 11. 19. 33

☐

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— **Araxie : 01 39 83 71 19.**

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

Association Arménienne d'Aide Sociale

Հ Ր Ա Ւ Է Ր
Ը Ն Դ Հ Ա Ն Ո Ւ Ր Ժ Ո Ղ Ո Վ Ի
Ե Ւ
Կ Ո Չ Թ Ե Կ Ն Ա Ծ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները
Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20.30ին
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ 77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը :

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին, իրենց թեկնածութիւնը դրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան դրասենեակի հասցէին :

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :

Jeudi 22 juin 2006 à 20h30 au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard le **26 mai 2006.**

Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը կազմակերպէ Եւրոպայի միջ-հրջանային ֆութպոլի եւ պասքէթի մրցաշարք, բաժակ՝ ''Սուրէն Մուրատեան'' :

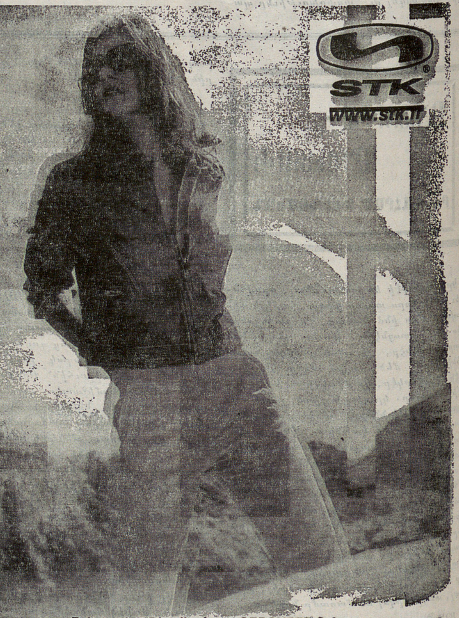
Մրցաշարքին կը մասնակցին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի Հ.Մ.Ը.Մ.–ի շըրջաններն ու զանազան մարզական միութիւններ՝ Լոնտոն, Ամելօ (Հոլանտա), Սթոքհոլմ (Շուէտ), Գերմանիա եւ Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանս :

Մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի Յունիս 3 եւ 4ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
1 rue Rabelais 92130 Issy-les-Moulineaux.

●

Իսկ Կիրակի, Յունիս 4ի երեկոյեան, ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն տեղի կ'ունենայ խրախճանք – պարահանդէսը, Իսի-լէ-Մուլինոյի P.A.C.I. սրահին մէջ,
25 avenue Victor Cresson 92130:
Երեկոն կը խանդավառէ '' Ա Ն Ի '' նուագախումբը :
Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.–
01. 44. 05. 17. 77 կամ 06. 80. 88. 12. 24

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 25

JEUDI
25 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.461 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 81e ANNEE — N° 21.461

ՕԴԱՆԱՒԻՆ ԱՐԿԱԾԷՆ ԵՏՔ

ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹԻ ՎԷՃԸ

Ռուսական լրատուիչները արկածին պատճառները հետաքննող յանձնաժողովին մօտիկ աղբիւր մը վկայակոչելով, կրկին ձեւ բրած են վառելանիւթի անբաւարար քանակութեան վարկածը: Ըստ այն է որ օդանաւը շատ քիչ վառելանիւթ ունենալով էջքի անցած է եւ աննպաստ օդին պարտադրած շարժումներով վառելանիւթի մակարդակը բոլորովին իջած է: Ինչպէս քանիցս ըսուեցաւ, ստոյգ տեղեկութիւն պիտի հաղորդէ սեւ արկղերուն քննութիւնը: Մայիս 24ին կ'ըսուէր թէ անոնց երկրորդն ալ ծովէն հանուած է: Տակաւին չէր որոշուած որ սեւ արկղերուն քննութիւնը Մոսկուայի՞ մէջ տեղի կ'ունենայ, թէ Փարիզի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕԹԱՆ-Ի ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 23ին ընդունած է ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարին յատուկ ներկայացուցիչը Ռ. Սիմոնը: Անոնք քննարկած են ՕԹԱՆ – Հայաստան գործակցութեան առընչուած հարցեր: Ռ. Սիմոն ըսած է թէ Հայաստան կարճ ժամանակի ընթացքին զգալի յառաջդիմութիւն արձանագրած է ծրագրային սկզբունքներու կիրարկութեան մէջ: Նշած է յատկապէս պաշտպանութեան մարզի բարեփոխումները եւ ժողովրդավարութեան ամրացումը:

Ռ. Քոչարեան ընդառաջելով իր հիւրին խնդրանքին, ընդհանուր գիծերով անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ուղղութեամբ տարուած գործունէութեան:

ՀԱՄԱԽՈՀՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՄԱՍՆԱԿԻՑԸ

"Միացեալ աշխատանքի կուսակցութիւն"ը (ՄԱԿ) միացած է կառավարութեան համախոհական կազմին: Վարչապետ Ա. Մարգարեանի առուեւտուր գործակցութեան փոխարէն ՄԱԿ-ը կը սպասէ որ "Օրինաց երկիր"էն թափուր մնացած նախարարութիւնները ստանձնէ, նաեւ Ազգային ժողովի Պաշտպանութեան եւ ազգային ապահովութեան յանձնաժողովին նախագահութիւնը: ՄԱԿ-ը 131 հոգինոց Ազգային ժողովին մէջ միայն վեց երեսփոխան ունի: Կուսակցապետը Գուրգէն Արսէնեանն է:

ԱՄՆ

ԱՆՈՊԱՅ ՎԱՐՈՐԴ ՄԸ ԿԱՌՔԸ ՔՇԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ԲԱԿԸ

Միչիկընի Սաութֆիլտ քաղաքին Ա. Մանուկեան վարժարանին դաշտահանդէսին ընթացքին (Մայիս 20) մասնակիցներուն վրայ քշուած է ինքնաշարժ մը. անծանօթ շարժավարը մեծ արագութեամբ քշելով կոտրած է բակին պատնէշը ու մտած ժողովուրդին մէջ: 11 հոգի վիրաւորուած է, ոմանք հիւանդանոց փոխադրուած են: Յաջորդ առաւօտ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է յանցաւորը:

ՄՈՆԹԵՆԵԿՐՈՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԸ

Մոնթենեկրոյի հանրաքուէն եւ անոր արդիւնքով Սերպիայէն անջատումն ու անկախացումը օրակարգի բերած են Ղարաբաղի մէջ ալ նման կարգաւորումի նիւթը: ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի խորհրդականներէն Ա. Մելիքեան թէեւ ըսած է թէ հանրաքուէի մը կազմակերպումը շատ հաւանական չէ Ղարաբաղի մէջ, քանի որ իշխանութիւնները դէմ են այդ ձեւին: Ա. Մելիքեան մերժած է զուգահեռ մը ընել Ղարաբաղի ու Մոնթենեկրոյի միջեւ, ըսելով որ իրենք արդէն անցած են այդ փուլէն 15 տարի առաջ եւ Ղարաբաղցին իր կեանքով վճարած է իր անկախութեան փոխարժէքը, Ազրպէյճանի դէմ մղուած պատերազմին:

Մոնթենեկրոյի պարագայէն անկախ, 10–15 տարի ետք կազմակերպելի հանրաքուէի մը գաղափարը մաս կը կազմէ կարգաւորման բանակցութիւններուն, բայց հակառակ Երեւանի համաձայնութեան, ԼՂՀ իշխանութիւնները չեն ընդունած զայն:

«Ղարաբաղի մէջ հանրաքուէ կազմակերպելուն մէջ շահ չեմ տեսնում, երբ ժողովրդին դիրքը յստակ է արդէն մեզ համար" ըսած է խորհրդականը, աւելցնելով որ նոյնիսկ եթէ Ստեփանակերտ ի վերջոյ համաձայնի, իրեն կարծիքով հաւանական չէ անոր կազմակերպումը:

Երեւանի քաղաքական շրջանակներուն մէջ նախընթացի արժէքով ընդունուած է Մոնթենեկրոյի Սերպիայէն անջատումը որ օրինակը նկատուած է ժողովուրդներու ինքնորոշման նախամեծար թիւ ին, համեմատած՝ հողային ամբողջականութեան: Ընդդիմադիր շրջանակէն Վ. Մանուկեան ըսած է թէ Ղարաբաղի Հայերը կրնան Մոնթենեկրոյի օրինակը չահագործել, նոյնիսկ եթէ դէմ են հանրաքուէի մը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(24 mai)

DEBRE CRAME LE PAPIER D'ARMENIE

Même certains de ses amis de l'UMP ont été étonnés, le 18 mai, de voir Jean-Louis Debré présider lui-même la séance dans l'hémicycle, ce qu'il ne fait jamais quand il s'agit d'une «niche» parlementaire où l'opposition peut présenter un texte de son choix.

D'ordre de l'Elysée, empêtré dans cette histoire, la manœuvre consistait à jouer la montre pour empêcher l'adoption d'un proposition de loi PS visant à sanctionner pénalement les déclarations négationnistes au sujet du génocide arménien en 1915. Il était convenu, en effet, que si le débat n'était pas achevé le 18 mai à 13 heures, il serait renvoyé à novembre prochain, ou plus tard...

Le président de l'Assemblée avait d'ailleurs annoncé la couleur dès le 10 mai, en recevant une délégation turque pour la rassurer : **«Ce n'est qu'une proposition de quelques députés et ce n'est pas une loi qui sera votée par le Parlement».**

Du coup, à 13 h 05 le 18 mai, en plein débat, Debré a brusquement levé la séance et s'est esbigné, enterrant ainsi le texte sur l'Arménie. Victoire conseusuelle du lobby turc...

On espère qu'Ankara, reconnaissante, va commander quelques Airbus supplémentaires.

LE PS Y VA-T-IL, Y VA-T-IL PAS?

Les socialistes, pour autant, n'ont pas manifesté beaucoup plus de volonté politique. C'est à force d'insistance que des députés PS élus dans des villes à forte communauté arménienne (les Marseillais Christophe Masse et Sylvie Andrieux, la Lyonnaise Martine David) avaient fait rédiger la proposition de loi

Mais Jean-Marc Ayrault, le président du groupe, qui n'ignorait pourtant pas que le couperet allait tomber à 13 heures, n'inscrivit la proposition sur l'Arménie qu'en deuxième position —derrière un texte de Paul Quilès sur les pouvoirs du Parlement datant de...2002— dans la «niche» accordée à son parti Explication de cette attitude : Ayrault manifestait peu d'enthousiame parce qu'il craignait la réédition, avec cette proposition, du fâcheux incident de la loi du 23 février 2005, quand le PS avait laissé passer le fameux article 4 à la gloire du **«rôle positif»** de la colonisation.

Les Turcs n'ont que l'embarras du choix s'ils veulent, en guise de remerciements, envoyer quelques belles boîtes de loukoums.

ԹԱՒՐԻԶ

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ԱԶԵՐԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ՝ 20 ՄԵՌԵԱԼ

Տեղական "Իրան" օրաթերթին վարկաբեկող հրապարակումներուն դէմ բողոքելու համար Ատրպատականի Ազերիները ցոյցի դիմած են Մայիս 22ին, փորձելով գրաւել Թաւրիզի քաղաքապետարանը ուր 1945ին Ազրպէյճանի Ազգային ժողովը գումարուած է: Ոստիկանութիւնը միջամտած է, արտասովոր կազ գործածած, կրակ բացած ու մօտ երկու տասնեակ հոգի մահացած է բախումներու ընթացքին. աւելի քան հարիւր հոգի ալ վիրաւորուած է: Կան բազմաթիւ ձերբակալուածներ:

Բողոքներու պատճառ դարձած թերթը երիտասարդական յաւելուածին մէջ (Մայիս 12) Ազերիները աղտոտ միջատներու նմանցուցած է, զանոնք բնաջնջելու միջոց ալ առաջարկելով: Նոյնիմաստ անեկտոթներ ալ կը շրջին բերնէ բերան: Զայրացած Ազերիները չեն գոհացած Խորհրդարանի նախագահին կացութիւնը մեղմացնելու միտող յայտարարութիւններով. ան ըսած է թէ դաւ մըն է եղածը եւ վստահ է թէ Ազերիները միջադէպին շահարկումին առիթ պիտի չտան: Սակայն ազերի երեսփոխանները յարգած նկատած են չքեմղանքը, շարունակած ստորագրութիւն հաւաքել, որպէսզի մշակոյթի նախարարին դէմ վստահութեան քուէ պահանջուի:

Ցոյցին դատապարտուած է տեղացի ազերի բնակչութեան կիրարկուած ճնշումը, բռնութիւնը: Արձակուած լոզունգներու կարգին եղած են. «Ազերին չի հանդուրժեր այս կորանքին», «Ղարաբաղը մերն է», «Թուրքին լեզուն անմահ է, պարսկերէնի չի վերածուիր», եւլն.:

Իրանի հիւսիսային այս շրջանին մէջ որ սահմանակից է Ազրպէյճանի, աւելի քան 10 միլիոն Ազերի կ'ապրի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, Մայիս 24ին, Պրազիլ մեկնեցաւ ընկերակցութեամբ գործարարներու խումբի մը. նպատակ ունի շուկաներ գտնել այս երկօրեայ այցելութեան ընթացքին: Շիրաքի ընկերացած են նաեւ հինգ նախարարներ: Պրազիլէն ետք, նախագահը Չիլի պիտի անցնի:

Տ. ՏԸ ՎԻԼՐՓԷՆ կը ջանայ մոռցնել Սէ. Փէ. Ը.ի եւ Գլիրսթրիմի հարցերը եւ Մայիս 23ին շունչը Պորտօ առած էր զօրավիգ ըլլալու համար Մերինեաքի Սոժերմա գործատան աշխատաւորներուն, որոնք գործազուրկ ըլլալու սպառնալիքի տակ են, գործատան փակումին պատճառաւ: Նախատեսուած էր 1.100 աշխատաւորներու ճամբու դրուիլը: Իրեն համար, երբ նման նախատեսում մը կայ, այսինքն 1.100 աշխատանք սպառնալիքի տակ են, պետութիւնը պէտք է միջամտէ լուծում մը գտնելու համար:

ՍՈՒՐԻԱ, Մայիս 22ին, Ինթէրփոլի միջոցով ձերբակալութեան հրամանագիր մը հանած է Լիբանանի երեսփոխան եւ Տիւրզիներու ղեկավար՝ Վալիտ Ճումպլաթի դէմ: Հրամանագիրը ստորագրած է զինուորական արդարութեան տնօրէնը՝ Մոհամէտ Նապիլ Սքութի: Պատճառաբանութիւնը այն է որ «լիբանանեան իշխանութիւնները չեն գործակցած եւ պատասխան չէ տրուած Մայիս 3ի հրամանագրին, որ եօթը օրուան պայմանաժամ տուած էր ազատօրէն ներկայանալու համար» յայտարարած է սուրիացի փաստարանը: Ճումպլաթ ամբաստանած էր Սուրիան որ հեղինակն է նախկին վարչապետ Հարիրիի սպանութեան եւ մաս ունի այն ոճրափորձերուն մէջ, որոնք 2005ին թիրախ առած էին հակասուրիացի տարրեր: Լիբանանի Խորհրդարանի նախագահը՝ Ն. Պէրրի ընդունած է որ նման դիմում մը ստացած էր:

ԵԳԷԱԿԱՆԻ վրայ, Մայիս 23ին, յոյն եւ թրքական ռազմական օդանաւերու բախում մը պատահած է, ինչ որ նոր լարուածութիւն մը ստեղծած է երկու երկիրներու միջեւ...: Բանակի երկու հալածիչ օդանաւեր իրարու բախած են "շուն ու կատու" խաղալով, ինչպէս կը գրեն թերթերը: Երկու երկիրները տարբեր բացատրութիւններ կու տան, պատասխանատուութիւնը իրարու վրայ ձգելով: Յոյն օդաչուն ջրամոյն եղած է, Թուրքը փրկուած է: Թուրքիա կը հերքէ որ յունական օդային գօտի մտած էր:

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԸՐՆԷՇԸՆԸԼ 2006ի իր տեղեկագրին մէջ շատ խիստ է գլխաւորաբար Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի նկատմամբ, որոնք "ահաբեկչութեան դէմ իրենց պատերազմին" պատճառաւ զոհած են ազատութիւնն ու տկարները եւ անտեսած մեծ ողբերգութիւնները, ինչպէս Տարֆուր: Քարտուղարուհին, որ Լոնտոն կը մնայ, կը նշէ Տարֆուր գործուող ոճիրները: Էմնըսթի կը ցաւի որ "մեծերը" նկատի չեն առներ Իրաքի զոհերը, միջյարանուանական բռնութիւնները եւ զինեալ խմբակներու ահաբեկչական արարքները, ամէն բան զոհելով իրենց պայքարին, իրենք իրենց թոյլ տալով նոյնիսկ չարչարանքի դիմել: Կ'ամբաստ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ "Յառաջ" լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի Մայիս 25ին (Մայիս 26ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը Շաբաթ/Կիրակի, Մայիս 27/28:

Ո՞Վ Է ՈՐ «ԶՕՐՈՎ» ՓՈԽԱԾ Է ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յարգելի անծանօթ յօդուածագիր,

Համակարգչային "panorama.am" կայքէջի վրայ (29.04.2006 Թ.) կարդացի ձեր "Ուղղագրութիւնը պիտի զօրո՞վ փոխենք" խորագրուած յօդուածը, ուր կը գրէք թէ «Հայոց լեզուի ուղղագրութեան փոփոխման հարցը վերջին ժամանակներս հանգիստ չի տալիս շատերին»: Ու այդ, ձեր յօդուածին մէջ կը նշէք պատմական գիտութիւններու թեկնածու Գէորգ Եագիճեանի անունը եւ իր որոշ արտայայտութիւնները՝ այս հարցի մասին: Սակայն, յարգելի յօդուածագիր, ուղղագրութեան հարցը ո՛չ թէ վերջին ժամանակներս, այլ 1922էն ի վեր է որ անհանգստացուցած է հայ թէ օտար հայագէտները, լեզուաբանները, գրողները, մտաւորականները, սկսեալ Յովհաննէս Թումանեանէն (Լուսժողկոմին հասցէագրած 17 Մայիս 1922 Թ. իր բողոքի յայտնի նամակով), մինչեւ Պարոյր Սեւակ, Ռաֆայէլ Իշխանեան, Լեւոն Խաչերեան եւ մինչեւ Լեւոն Միրիջանեան:

Հայերէնի ուղղագրութեան փոփոխութիւնը իրականացուեցաւ 4 Մարտ 1922 Թուականի Դեկրետով, հրամանագրով, այսինքն՝ "զօրով": Այս Թուականէն առաջ, աշխարհի բոլոր Հայերը, արեւելահայ թէ արեւմտահայ, կ՚օգտագործէին Մեսրոպեան դասական ուղղագրութիւնը եւ որեւէ դժուարութիւն չունէին իրարու մամուլ և գրականութիւն կարդալու եւ հասկնալու՝ արեւելահայ թէ արեւմտահայ լեզուներով գրուած: Սակայն, Սովետական Միութեան "Լեզուական քաղաքականութիւն"ը կը ձգտէր Միութեան մէջ ապրող ազգերը կտրել իրենց արմատներէն, այսինքն՝ իրենց դարաւոր գրական ժառանգութենէն, ինչպէս նաեւ՝ իրենց արտասահման ապրող ազգակիցներէն, զանոնք միաձուլել եւ անոնցմէ "Սովետական նոր մարդ" սարքել: Այս նպատակը իրագործելու համար Կրեմլին ձեռնարկեց Սով. Միութեան մէջ ապրող 150 ժողովուրդներու այբուբեններու եւ ուղղագրութիւններու պարտադիր փոփոխութեան՝ հրամանագիրով: Արդ, ոեւէ ժողովուրդի գրաւոր լեզուն, այդ ժողովուրդի ազգային ինքնութիւնն է: Եւ գրաւոր լեզուի "զօրով" փոփոխութիւնը այդ ժողովուրդի ինքնութեան դէմ գործուած յանցագործութիւն է, լեզուասպանական արարք է, ըստ Մարդու Իրաւունքներու Միջազգային Համաձայնագրին:

Սովետական Միութեան փլուզումէն յետոյ Հայաստանի նորանկախ Հանրապետութիւնը մշակեց իր ազգային Սահմանադրութիւնը, որուն մէջ տեղ գտած "Լեզուի մասին օրէնք"ի առաջին յօդուածը կը պատգամէ՝ «Հայաստանի Հանրապետության պետական լեզուն հայերէնն է: Հայաստանի Հանրապետությունը նըպաստում է հայերէնի ուղղագրության միասնականացմանը»: Արդ, 1993էն ի վեր այս յօդուածը ոտնակոխուած է, չէ յարգըւած: Հ.Հ. իշխանութիւնները 1993էն ի վեր որեւէ կերպով չեն նպաստած այս հարցի լուծման:

Ուղղագրութեան հարցի լուծման համար երկու ձեւ կայ: Հարցին սկզբունքայնօրէն մօտենալու պարագային, կարելի է պահանջել, որ Դեկրետով պարտադրուած խորհրդային ուղղագրութիւնը երկրորդ Դեկրետով մը (այս պարագային՝ Հ.Հ. նախագահին հրամանագրով) ջնջուի եւ ուղղակի վերադարձ կատարուի Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան: Սա, ուղղագրութիւնը ձեր նշած ձեւով, այսինքն "զօրով" փոխելու ձեւն է, որ աւելի վայել է բռնատիրական վարչաձեւերուն: Իսկ Հայաստան, որ 15 տարիէ ի վեր ընդունած է ժողովրդավարական վարչաձեւը, կրնայ ժողովրդավարական ձեւի մը դիմել: Այսինքն, Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայագէտներով, ուղղագրագէտներով խորհրդաժողով մը գումարել որու ընթացքին, ակադեմական քննարկումներով Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան հիմքի վրայ միասնական ձեւ մը կ՚որոշուի հայերէնի ուղղագրութեան համար, ի պահանջեալ հարկին փոքր փոփոխութիւններ ալ մուծելով դասական ուղղագրութեան մէջ, առանց ընդհանուր դրութեան վնասելու: Կ՚որոշուին նաեւ միասնականացման եղանակը, անցումային ժամանակաշրջանի տեւողութիւնը (օրինակ՝ 10 տարի), դասագրքեր եւ ուսուցիչներ պատրաստելու հարցերը, ուսուցման ձեւերը դպրոցներու մէջ, մամուլով եւ հեռատեսիլով: Կ՚ընտրուին նաեւ խորհրդային շրջանին հրատարակուած ոբակաւոր գիրքերը, որոնք երկրորդ կեանք մը կրնան ստանալ դասական ուղղագրութեամբ վերհրատարակուելով: Խնդրին գործնական լուծում տալու եւ անհրաժեշտ նիւթական զօյացնելու նըպատակով կարելի կ՚ըլլայ նաեւ խորհրդակցիլ Փինանսներու, Ներքին եւ Արտաքին գործոց նախարարութիւններու մասնագէտներուն հետ, որոշելով անհրաժեշտ գումարին քանակը, որմէ յետոյ կարելի է ստեղծել հիմնադրամ մը, դիմելով արտասահմանեան մարմիններու, կազմակերպութիւններու կամ անհատ բարերարներու: Այսինքն, ձեր յօդուածին մէջ նըշուած բոլոր հարցումները իրենց պատասխանը կը գտնեն: Որովհետեւ, ազգային ինքնութեան հիմը եղող գրաւոր լեզուի մասին որեւէ որոշում անհրաժեշտ է լուրջ քննարկումներով միայն իրագործել, այլ ո՛չ թէ «ոտքի վրայ խօսակցութիւններով» կամ համացանցի վրայ նամակագրութեամբ:

Դժբախտաբար սակայն, մինչեւ հիմա կարելի չեղաւ այս հարցին նուիրուած խորհրդաժողով մը գումարել: Շատ բիրտ կերպով արգիլուեցաւ այս մասին խօսիլն իսկ՝ 2001ին կայացած Հայաստան–Սփիւռք երկրորդ Խորհրդաժողովին, արգիլուեցաւ նաեւ՝ 2003ին տեղի ունեցող Հայագիտական առաջին միջազգային Գիտաժողովին, նոյնպէս՝ Հայ Գրողներու առաջին եւ երկրորդ Համաժողովներուն: Պատճա՞ռը: Որովհետեւ Հայաստանի լեզուաբանները կը խուսափին Սփիւռքահայ մասնագէտներու հետ այս նիւթին մասին խօսելէ, վիճելէ: Հայաստանցի լեզուաբանները, իրենք զիրենք համարելով հայագիտութեան կալուածի մէջ գերագոյն հեղինակութիւն, կ՚արհամարհեն սփիւռքահայ մասնագէտներու գիտութիւնը, գիտական տարիճաններն ու տիտղոսները, չեն զիջանիր անոնց հետ միասնաբար այս հարցը քննարկելու: Եւ որպէսզի ինքնավստահութեան պակաս չնկատուի իրենց այս մերժողական կեցուածքը, հըռնարած են արտաքին "Թշնամիներու" գոյութեան վարկածը, ըստ որու «նոր ուղղագրութեան դէմ ուղղուած բոլոր տեսակի ոտնձգութիւնները հայ մշակոյթի քայքայմանն ուղղուած միտումնաւոր քայլեր են, թելադրուած հայատեաց կենտրոններից» (Տես՝ "Հայաստանի Հանրապետութիւն" թերթի 13 Ապրիլ 2002ի թիւին մէջ "Հայերէնի արդի ուղղագրութիւնը փոխելու փորձերի առթիւ" խորագրուած յօդուածը):

Այս ամօթալի զրպարտութիւնը ըստ "գիտնականները" կը մոռնան, որ հայ մշակոյթի քայքայմանն ուղղուած միտումնաւոր քայլերուն ձեռնարկողները Կրեմլինի հայատեաց կենտրոնները եղած են 1922ին, որոնք "զօրով" փոխած են մեր համազգային ուղղագրութիւնը: Եւ Կրեմլի այդ ապազգայնացնող Թաթին հեռակայ ուժէն դեռեւս չեն կարողացած ձերբազատուիլ իրե՛նք, Հայաստանի մեր լեզուաբանները, որոնք ընդհակառակը, մեր լեզուի եւ մշակոյթի պաշտպանները ըլլալու կոչուած էին: Պէտք էր որ իրե՛նք ըլլային առաջինները "զօրով" փոխած մեր համազգային ուղղագրութեան դէմ առաջին ըմբոստացողները եւ մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան վերադարձին համար Հայաստանի ներկայ իշխանութիւններուն յայտ ներկայացողները: Բայց դեռ չեն ազատագրուած համայնավարական վարչաձեւի ընդարմացուցիչ ազդեցութենէն: Դեռ տուրք կու տան անոր: Մինչդեռ, ո՛չ խուսափելով, ո՛չ ալ զրպարտութիւններով է որ կարելի է լուծել այս հիմնական հարցը, այլ՝ բանակցութեամբ: Պարզ է սակայն, որ խորհրդաժողով չհրաւիրելու եւ չբանակցելու պարագային, շատեր իրաւունք կ՚ունենան պահանջելու, որ հարցը նախագահին հրամանագրով (այսինքն՝ "զօրով") լուծուի: Որովհետեւ անհրաժեշտ է փտախտի վերածուած վէրքը վիրահատել, Թարախը դուրս Թափել եւ բուժել:

Ինչ կը վերաբերի ձեր յօդուածի հետեւեալ հարցումին.– «Իսկ ինչո՞ւ է մեզ այդքա՞ն անհրաժեշտ դասական ուղղագրութեան անցումը», պատասխանեմ.– Որովհետեւ անհրաժեշտ է վերադառնալ մեր արմատներուն, մեր ազգային ինքնութեան, մեր դարաւոր գրաւոր ժառանգութեան: Այսօր, Հայաստանի նոր սերունդը ամբողջովին կտրուած է իր 15 դարու գրաւոր ժառանգութենէն: Զի կրնար կարդալ ու հասկնալ ո՛չ միայն գըրաբար գրուածքներ, այլ նոյնիսկ արեւմտահայ աքանչելի գրականութիւնը՝ իր բնագիրէն (Ինտրա, Եղիա, Զարդարեան, Բաշալեան, Կամսարական, Թէքէեան, Թլկատինցի, Սիամանթօ, եւլն.), ինչպէս նաեւ՝ ժամանակակից սփիւռքահայ գրականութիւնն ու մամուլը: Պատճառը այն է, որ նոր ուղղագրութիւնը փոխած է բառապատկերները: Հետեւաբար բառերու արմատները անճանաչելի եւ անհեթեթ դարձած են, որոնք գրուածքը անհասկնալի կը դարձնեն: Ձեր յօդուածին մէջ յիշուած յար (յարութիւն) եւ հար (զարնել, հարուածել) արմատներուն տարբերուած իմաստները կ՚ապացուցանեն այս իրողութիւնը, քանի որ ներկայիս "հ"ով գրուող «հարութիւն» բառը այլեւս ո՛չ մէկ կապ ունի տեղէն վեր բարձրանալու, վերակենդանանալու, Քրիստոսի յարութեան հետ, այլ կու տայ Քրիստոսը հարուածելու իմաստ, որ... նախատական կը հնչէ: Արդ, չօգտագործուելու պատճառով, "յար" արմատը դատապարտըւած է մոռցուելու, կորսուելու, լեզուէն անհետանալու: Բազմաթիւ արմատներ ալ նոյն պատճառով գործածութենէ դուրս մղուած են եւ դատապարտուած են կորուստի, որով կ՚աղքատանայ Հայաստանի գրական արեւելահայերէնը (նոյն վտանգին ենթակայ չէ Պարսկաստանի գրական արեւելահայերէնը, որ պահած է մեսրոպեան դասական ուղղագրութիւնը): Աղքատացման ուրիշ պատճառ մըն ալ այն է, որ չկարենալով օգտուիլ գրաբարէն՝ նոր բառակապակցութիւններ ստեղծելու համար, դատապարտուած է օտար լեզուներէ փոխառութիւններ կնքելու եւ աղքատանալու, ինչպէս օրինակ՝ «մոնոպատրոն» բառը, որու սկիզբի «մոնո» մասը հայերէն չէ: Մինչդեռ կարելի էր օգտագործել «մենապատրոն» բառը, քանի որ «մեն» արմատը հայերէն է (մենամարտ, մենախօսութիւն, մենահամերգ): Ահա, արմատներու չիմացութեան պատճառով օտար եւ սխալ բառակերտումներով հայերէնի աղքատացման ա՛յս գործընթացն է որ տեղի կ՚ունենայ ներկայիս եւ այս պատճառաւ է որ "ընկնում է" հայոց լեզուի իմացութեան մակարդակը, ինչպէս որ կը նշէք դուք ալ, ձեր յօդուածին մէջ: Անհրաժեշտ է վերադառնալ մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան հիմնական օրէնքներուն, որպէսզի վերջ տրուի լեզուին հասցուող այս բոլոր վնասներուն: Կայ նաեւ ուրիշ մեծ վնաս մը: Բառապատկերներու փոփոխութեան պատճառով կարելի չէ քննել հնդեւրոպական այլ լեզուներու հետ հայերէնի ունեցած կապերը (փոխառութիւններն ու փոխատուութիւնները), որով արեւելահայերէնը ներկայիս զրկուած է ստուգաբանական ուսումնասիրութիւններէ, ինչ որ դարերէ ի վեր իր մշակութային արժէքը կը կազմէր: Կարծէք նոր լեզու մը հնարուած է, որ որեւէ անցեալ չունի եւ որեւէ կապ չունի ո՛չ մէկ այլ լեզուի հետ:

Մէկ խօսքով, սովետական լեզուական քաղաքականութիւնը ամբողջովին յաջողած է կտրել մեր ազգը իր արմատներէն, իր գրաւոր ազգային ժառանգութենէն եւ իր ցեղակիցներէն, որոնց միջեւ գրաւոր հաղորդակցութիւնը դադրած է 80 տարիէ ի վեր եւ լեզուամտածողութիւնն ալ փոխուած: Որով, իրարու օտարացած գաղութներու վերածուած են Արեւելահայերն ու Արեւմտահայերը:

Գիտեմ որ մեր ազգին եւ լեզուին հասցըւած այս բոլոր վնասներուն տեղեակ չէ Հայաստանի ժողովուրդը, որովհետեւ մամուլի ազատութեան չգոյութեան պատճառով մեր լուսաբանող յօդուածները չեն տպագրուիր Հայաստանեան մամուլին մէջ: Սակայն, վաղ թէ ուշ, անկախութեան պայմաններուն մէջ հասակ առնող նոր սերունդը պիտի գիտակցի որ կարելի չէ իր պատմական անցեալէն, իր մշակոյթէն, իր առհաւական արժէքներէն եւ իր ցեղակիցներէն կտրուած մնալ: Պիտի գիտակցի որ ապազգայնացած վիճակով կարելի չէ հայրենիք պահել, ինքնիշխան ըլլալ: Ու պիտի վերադառնայ իր արմատներուն, պիտի վերագտնէ իր ազգային ինքնութիւնը, իր արժանապատուութիւնը: Այն ատեն է որ պիտի մտածէ միասնական մշակոյթի մասին, որուն հիմքն է միասնական, համազգային ուղղագրութիւնը:

Յարգանօք՝

Տոքթ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ–ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Փարիզ, 3 Մայիս 2006

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԵՍ Ի՞ՆՉ ԸՐԻ ՈՐ..»

1954ին Հայկանոյշ Մառքի մտերիմ բարեկամուհիները, գլխաւորութեամբ երաժիշտ Գոհարիկ Ղազարոսեանի ու արուեստասէր Սրբուհի Վարդանեանի, յոբելենական հանդէս մը կազմակերպեցին Հայկանոյշ Մառքի համար: Այդ հանդիսութիւնը որքա՞ն երջանկութիւն պատճառեց Հայկանոյշ Մառքին, կրնանք ենթադրել, բայց շատեր չեն գիտեր թէ այդ յոբելեանէն մեզի մնաց շատ Թանկագին ժառանգութիւն մը, որ գրասէրներու համար գանձ մը կրնայ նկատուիլ: Ասիկա Յոբելեանի Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ հրատարակուած ու Հայկանոյշ Մառքի կեանքին ու գործին նուիրուած փառաւոր հատորն է, մօտաւորապէս 350 մեծադիր էջով եւ շատ հարուստ բովանդակութեամբ: Քիչ անգամ կը պատահի որ յոբելեանի մը առիթով հրատարակուի այսքան Թանկագին ու մնայուն գիրք մը: Այս գիրքին մէջ անշուշտ տեղ տրուած է Հայկանոյշ Մառքի գրական ստեղծագործութիւններուն, մասնաւորաբար «Հայ Կին» ամսաթերթի խմբագրականներու շարքին, որոնք նշանաւոր էին «Ո՞ւր կ՚երթայ» ընդհանուր խորագրին ներքեւ, ինչպէս՝ «Ո՞ւր կ՚երթայ բարեկամութիւնը», «Ո՞ւր կ՚երթայ խօսակցութիւնը», «Ո՞ւր կ՚երթայ ազնուութիւնը» կամ «Ծնողքին ձայնը» եւայլն: Բայց հատորին շատ կարեւոր բաժինն է այն ուր Հայկանոյշ Մառք իր յուշերը կը պատմէ իր կեանքէն: Որքա՜ն լաւ ըրեր է որ այս Թանկագին գրագիտուհին յոբելեանի առթիւ գրի առեր է իր յուշերը: Եւ որքա՜ն լաւ ըրեր են իր երեք բարեկամուհիները, որոնք ստիպեր են որ անպայման առնէ իր յուշերը: Ասոնք էին Գոհարիկ Ղազարոսեան, Սրբուհի Վարդանեան եւ Ա. Ալլըճեան, իր իսկ բացատրութեամբ՝ «երեք բռնակալ բարեկամուհիներ»: Այս երեք բարեկամուհիները օր մը ներկայացան Հայկանոյշ Մառքին եւ «միաբերան» ըսին. «Ձեր յոբելեանը պիտի տօնենք մենք...»:

Հայկանոյշ Մառք նախ անհանգստացաւ այս առաջարկէն: Գիտենք անշուշտ որ մեր գրականութեան պատմութեան մէջ անանդութեան կարգ անցած է այն փաստը թէ ընդհանրապէս մեր գրագէտները նախ անհանգստանան յոբելենական հանդիսութեան առաջարկներէ, բայց յետոյ հաշտուին այդ գաղափարին հետ, նոյնիսկ երջանկանան: Բայց Հայկանոյշ Մառքի պարագան քիչ մը տարբեր էր, որովհետեւ ան մտադրօրհնութեան արարողութեան մը կը նմանցնէր յոբելենական բոլոր հանդէսները: Մատաղօրհնութիւնը չէր սիրեր, որովհետեւ կը կարեկցէր զոհուած անասուններուն: Անգամ մը Իզմիրի մէջ եկեղեցիէ մը զայրոյթով հեռացած էր երբ հոն տեսած էր մորթուած անասուն մը: Մատաղօրհնութիւնը չէր սիրեր եւ յոբելենական հանդիսութիւններու ընթացքին յոբելեար անձին կը նայէր որպէս խոնարհ զոհ մը որ նստած է յոբելեարի աթոռին վրայ:

Բայց միւս կողմէ կրնանք մտածել որ

ԴՈՂԱՑՈՒԹԻ ԴՈՂԱՑՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷԻ Կոլանեան սրահին պարտէզին մէջ, Ապրիլ 30ին, կազմակերպութեամբ Կոլանեան սրահի վարչութեան, տեղի ունեցած է Երուանդ Ազատեանի նոր լոյս տեսած «Դիմումներ եւ դատումներ» հատորի ներկայացումը: Բացման խօսքը արտասանած է Կոլանեան սրահի ցկեանս նախագահ ՀԱՀ-ի վարիչ մարմնի ատենապետ Կարպիս Եազըճեան, որ ներկայացուցած է օրուան մեծարեալը՝ Ե. Ազատեան եւ անոր գրական ու հանրային գործունէութիւնը: Իրմէ ետք, արտայայտուած է Ալիս Տէփոյեան, իր յուշերով եւ տպաւորութիւններով Ե. Ազատեանի մասին: Խօսք առած է նաեւ օրուան մեծարեալը, որ ծանրացած է իր հատորին բովանդակութեան մասին եւ նպատակին :

ՎԱՀԱՆ ՊԵՏԵԼԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՓՐԿԱՐԱՐ ՋՈՒԹԱԿԸ

Հաճելի էր վերջերս կարդալ մեր երբեմնի ուսուցիչ Վահան Պետելեանի մասին մին՝ "Նոր Օր"ի մէջ ընդարձակ յօդուածով մը, ուր սակայն զարմանալիօրէն չէր յիշուած Պետելեանի գործունէութեան դաշտը՝ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը: Իսկ երկրորդը, աւելի ուշ, "Արմինըն Ռիփորթըր"ի մէջ, իր թոռնիկին՝ Վահան Այնէճեանի մէկ շատ յուզիչ յօդուածը, ուր կը պատմուէր թէ ինչպէ՛ս Վահան Պետելեան իր ջութակով մարդկային խիղճը արթնցուցեր էր կառավարիչ Շիւքրի փաշային հոգիին մէջ, խնայելու համար իր եւ իր ամբողջ ընտանիքին կեանքը, այնպիսի պահու մը, երբ հարիւր հազարաւորներ Տէր Զօրի մահուան ճանապարհներուն վրայ կը փըճանային :

Իր թոռնիկին ժառանգած այդ փրկարար ջութակը մենք ալ վայելելու բախտը ունեցած ենք Մելգոնեանի մէջ, որ եղաւ Պետելեան երաժիշտին եւ ուսուցիչին գործունէութեան գլխաւոր դաշտը: Ատանայէն Հալէպ եւ Ջարդի ու տարագրութեան արհաւրալից օրերը ապրելէ յետոյ, Վահան Պետելեան ի վերջոյ կը հանգրուանէր Կիպրոս, Մելգոնեան Կրթ. Հաստատութիւն, ուր ան բերրի հող գտաւ իր վարուցանքին եւ բերքահաւաքին համար: Շուրջ հարիւրեակ մը երկսեռ պատանիներով եւ երիտասարդ – երիտասարդուհիներով ան կազմեց փողերախումբ (Ֆանֆառ), նըւագախումբ ու երգչախումբ, որոնց միջոցով պանծացուց ո՛չ միայն Հայ երաժըշտութիւնը, այլ նաեւ Պեթհովէնի, Գրամսի եւ Չայքովսքիի պէս տիտաններու գործերէն ոմանք: Մելգոնեանցիներու տարեկան համերգները, Վահան Պետելեանի վարպետական խմբավարութեան տակ, համակիպրական տարողութեամբ դէպքեր էին, որոնց ներկայ գտնուող արուեստասէրներու կողքին զանոնք կը պատուէին նաեւ կիպրական կառավարութեան ղեկավարները, անգլիացի կուսակալին գլխաւորութեամբ:

Ուսուցիչ Պետելեան, ժպտուն ու խանդավառ, երբ դասարան մտնէր, ջութակը ձեռք առնելով, մեր ճաշակն ու յիշողութիւնը մարզելու համար տող մը կամ երկու նուագելով մեր աչքերուն կը նայէր հարցական կերպով, ու մենք իրարու հետ մրցումի կ'ելլէինք գտնելու համար թէ Կրի՞գ, Շուպէ՞ն թէ Մոցարթ էր նուագածը: Ան յարատեւ ճիգ կը թափէր իւրաքանչիւր աշակերտի մէջ երաժշտական հետաքրքրութիւնը, կարողութեան նշոյլ մը, կամ ձիրքն ու տաղանդը զարգացնելու համար: Չէր յուսահատեր նոյնիսկ "ականջէ" զուրկ աշակերտներու վրայ աշխատելէ, նուագարանը ձեռք ձգելու համար: Իր նուիրեալ եւ հետեւողական աշխատանքին շնորհիւ է որ երեւան եկան ազգային եւ երբեմն միջազգային հռչակի տիրացած նուագողներ, երաժշտագէտներ ու խմբավարներ, ինչպէս՝ Մանուկ Բաբիքեան, Հրանդ Գէորգեան, Գէորգ Եանըքեան, Նիկողոս Թահմիզեան եւ Սեպուհ Աբգարեան, որոնք շատ բան կը պարտին Պետելեան դաստիարակին:

Ահա, այսպէ՛ս, "կենսապարգեւ" Շիւքրի փաշան «կեանք շնորհեց» Վահան Պետելեան երաժշտագէտ դաստիարակին, որ իր կեանքը արժեցուց յետ-եղեռնեան սերունդները դաստիարակելու առաքելութեամբ:

ՀԱՅԿ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

10 Մայիս 2006
Մոնրէալ

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԲՈՒԺԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ, ԵՒ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Գերմանիոյ հայ բժիշկներու եւ բուժաշխատողներու տարեկան ընդհանուր ժողովը եւ աւանդական պարահանդէսը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Մայիս 13ին, Ֆըրանքֆուրթի մօտ Ֆրէտէրիխստորֆ թաղի Թաղապետական սրահներուն մէջ: Միութեան ատենապետ Տոքթ. Համբարձում Մերկերեանի (Նախկին պոլսեցի) նախագահութեամբ գումարուած տարեկան ընդհանուր ժողովի նիստին ընթացքին արծարծուեցան օրակարգի կարեւոր կէտեր, որոնց մէջ կարեւորագոյն երկու կէտեր կային. –

Առաջինը, 2006 թուականին, Հայաստան ղրկուելիք բժշկական օժանդակութեան եւ սարքաւորումներու նիւթը ու զանոնք Հայաստան փոխադրելու միջոցները, իսկ երկրորդը՝ 2009ին Համաշխարհային Հայ Բժիշկներու Վեհաժողովին Եւրոպայի մէջ տեղի ունենալու պարագան էր: Հետեւաբար, եթէ ֆինանսական պայմանները թոյլատու ըլլան, ինչո՞ւ չէ, վեհաժողովը Գերմանիոյ Պէրլին քաղաքին մէջ տեղի կ'ունենայ, ըսելով, այս նիւթին շուրջ շատ օգտակար ու հետաքրքրական խորհրդակցութիւններ եղան:

Ժողովի աւարտին, ատենապետ Տոքթ. Համբարձում Մերկերեան ողջոյնի խօսքերով բացաւ պարահանդէսը. ան ողջունեց նաեւ միութեան պատուակալ նախագահ Տոքթ. Րաֆֆի Բաբանեանը, որ ներկայիս հաստատուած է Հայաստան: Ընթրիքի սեղանը օրհնեց Թեմիս առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի ներկայացուցիչ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան: Ընթրիքէն յետոյ, Տոքթ. Համբարձում Մերկերեան 2005ին Հայաստանի Արաբկիրի հիւանդանոցին ու նաեւ Արցախ ուղարկուած մեծ բեռնատարներ լեցուն բժշկական գործիքէ, վիրահատական զգեստներէ, սարքաւորումներէ բաղկացեալ օգնութեան փոխադրութեան ու Հայաստան անոնց յանձնումին մասին սահիկներով բացատրութիւններ, եւ նաեւ միութեան յառաջիկայ տարիներու ծրագիրներուն մասին ալ լայն տեղեկութիւններ տուաւ, ուրախութիւն ստեղծելով սրահին մէջ:

Ապա սկսաւ երաժշտական ու զուարճական բաժինը, ուր հայ ժողովրդական երգերով ու պարերով շուտով ջերմ, մտերմիկ ու սիրալիր մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ:

ՏՈՔԹ. ՍԱՐԳԻՍ ԱՏԱՄ

Գերմանիա, Մայիս 19

այս բոլորը գրականութիւն է, իրականութիւնն այն է որ ամէն մարդ կը համակերպի յոբելեանի առաջարկին: Եւ Հայկանոյշ Մառքն ալ խոնարհեցաւ իր ճակատը իր բարեկամուհիներուն ազնիւ առաջարկին դիմաց, միաժամանակ ուղղելով այն հարցումը, թէ «Ես ի՞նչ ըրի որ...»:

Անողոք հարցո՛ւմ, երբեմն անկեղծ, երբեմն ձեւակերպական: Անշուշտ որ այս աշխարհի վրայ ո՛չ մէկը յոբելեանի մը կ'արժանանայ առանց բան մը ըրած ըլլալու: Հայկանոյշ Մառք իր կեանքը նուիրեց իր սեռակիցներուն արժանապատուութիւնը բարձր պահելու նպատակին, ինչպէս իրմէ առաջ ըրած էին Սիպիլ, կամ Տիւսաբ, կամ Զապէլ Եսայեան, եւ այլն: Ան «Հայ Կին»ը դարձուցած էր, իր իսկ բացատրութեամբ, «արթուն պահակ մը կնոջական դատերու համար»: Անիրաւուած, իրենց ամուսիններուն բիրտ վերաբերումին ենթարկուած կիներ իրեն կը դիմէին որպէսզի ան անոնց իրաւունքները պաշտպանէր: Հայկանոյշ Մառք անգամ մը իր բողոքի ձայնը բարձրացուցած էր Պոլսոյ կուսակալ, Մուհիտտին Իւսթիւնտաղի դէմ, որ բանախօսութեան մը ընթացքին ընդգծած էր կիներու ու այրերու անհաւասարութիւնը եւ պնդած էր որ այդ պատճառաւ կիները զինուորական ծառայութեան չեն ընդունուիր: Հայկանոյշ Մառք չէր ընդունած այս տեսակէտը, գրած էր խմբագրական մը, որուն մէջ ըսած էր որ եթէ այրերը իրենց կեանքը կը վտանգէին հայրենիքին համար, կիներն ալ մայրանալով կը վտանգէին իրենց կեանքը եւ ասիկա ալ կիներու զինուորութիւնն էր: Մնաց որ կիները ռազմաճակատներու վրայ ալ կը ծառայէին որպէս բուժ-քոյր: Այս խմբագրականը արձագանգ գտած էր Թուրք մամուլի մէջ ալ եւ Թուրք թղթակիցներ եկած էին իրեն հետ հարցազրոյց ընելու:

Ուրիշ հետաքրքրական կէտ մըն ալ հետեւեալն է. Հայկանոյշ Մառք երեք տարի անդադար անդամակցեցաւ Թուրքիոյ գեղեցկութեան թագուհիի ընտրութեան դատակազմին: Դատակազմի Թուրք մեծանուն անդամուհիները կը յարգէին Հայկանոյշ Մառքը եւ այցելութեան կու գային իրեն:

Հայկանոյշ Մառք միշտ կինը տեսաւ առաջատար կարգերու վրայ, բայց միշտ ծածկուած՝ զոհողութեան քօղին տակ: Կինը միշտ կը գործէր մնալով ետեւի կարգերուն վրայ եւ այդ պատճառաւ ալ հրապարակներու վրայ չէին տեսներ կիներու յուշարձաններ, կը տեսնուէին միայն այրերու արձաններ: Կինը մէկ բան միայն կը սպասէր. սիրուիլ ու հասկցուիլ: Աշխարհի ամէնէն անուս կինն անգամ, որ թերեւս պիտի չկարենար բառերով արտայայտել կիներու այս ակընկալութիւնը, նոյնը պիտի զգար իր հոգիին խորը: Եւ Հայկանոյշ Մառք կ'եզրակացնէր.

«Ի՞նչ աղէկ որ այրերը չեն տեսներ այս կէտը, անոնք կնոջ մէջ միայն "Կին"ը կը տեսնեն»:

Բ. Հ.

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Այս տեղ, միջանկեալ կերպով ըսեմ, որ 1883ին, երբ Փարիզէն դարձայ ու Սկիւտարի մէջ բժշկութիւն ընել սկսայ, իմացայ որ Բիւիւքենց Սօֆիկ հանըմը դեռ ողջ էր. ամուսնացեր է եղեր Խնձոր-Յովհաննէս անուն անձի մը հետ, բայց զաւակ չէր ունեցած. գացի մէկ օր իրեն այցելութեան. ծերացած գտայ զինքը բայց միշտ նախկին ժպտադէմը նոյն այն տունին մէջ. մտայ ես այն սենեակը, ուր տղայութեանս ուսած էի Այբ, Բէն, Գիմ. կեցայ հոն բաւական ատեն յիշելով մանկութիւնս եւ միտքս բերելով Միհրան տղեկին քիթէն արիւն գալուն պատճառ ըլլալս. աչքիս առաջ պատկերացան անցեալի բոլոր այդ անցուդարձերը եւ թախծութեամբ մեկնեցայ Սօֆիկ հանըմին ձեռքը սեղմելով, եւ տակաւ կը լսէի որ Սօֆիկ հանըմը նստած ելած տեղը կը պարծենայ եղեր թէ Տոքթ. Թորգոմեանը իրեն աշակերտը եղած էր. ես ալ չէի ուրանար: Գալով այն Միհրան մանչուն, իմացայ որ կատարեալ դատարկապորտ սիկարեան մը եղած էր, եւ օր մը գինով վիճակի մէջ կը յարձակի դրացի յղի կնոջ մը վրայ. զայն բռնաբարել կ'ուզէ եւ ընդդիմութեան հանդիպելուն, գըպանէն զմելին կը հանէ, կը հարուածէ յղի կնոջ փորը ու կը փախչի. բայց կը բռնուի, մինչ ասդին խեղճ վիրաւորը իր վերջին շունչը կը փչէ, հետը գերեզման տանելով երկունքին արդիւնքը:

Մեծ հայրս զոր Աղա տէտէ կը կոչէինք, շատ կը սիրէր զիս եւ յաճախ անձամբ պտըտցնել զիս կը տանէր. կը յիշեմ որ անգամ մը զիս ուզեց տանիլ իր փոքր քըրոջը, որ Ազգ. գերեզմանատունին մօտակայ թաղին մէջ, Վանքին-Այգի կոչուած տեղը կը բնակէր. գացինք ու բաւական նստանք քրոջը տունը, յետոյ ելանք դուրս: Մեծ հայրս ուզեց որ իր այգին երթայինք, հարկ էր անցնիլ գերեզմանատունին առջեւէն. հազիւ թէ քիչ մը տեղ քալած էինք, կարելի չեղաւ աւելի յառաջանալ, որովհետեւ ամենախիտ բազմութիւն մը անանցանելի ըրած, գոցած էր ճամբան: Մեծ հայրս ձեռքէս բռնեց ետ դարձաւ, եկանք տուն. կռիւ կայ, կ'ըսէին: Յետոյ իմացուեցաւ որ Հայերու եւ Յոյներու միջեւ սոսկալի արիւնհեղութիւն տեղի ունեցեր է. պատճա՞ռը... Ալէմտաղի գիւղը հայ աղջիկ մը մեռեր է, ընտանիքը մարմինը Սկիւտար կը փոխադրէ եւ թաղել կու տայ Ազգ. գերեզմանատունը, որուն մէջտեղը մաս մը յատկացուած է Յոյներու եւ շնորհուած է եղեր անոնց, ժամանակին հայ ազգին կողմէ: Մոլեռանդ յոյն սրիկաներ կը կարծեն թէ Ալեմտաղիէն բերուած մեռելը իրենց սահմանին մէջ է թաղուեր, ուստի գիշերով կ'երթան զայն գերեզմանէն կը հանեն ու դուրս կը նետեն: Այս սրբապղծութեան վրայ հայ աղբրտանքը կը կատղին եւ կռիւն է կը սկսի ամենասաստիկ կերպով. օրեր կը տեւէ եւ կառավարութեան ազդու միջամտութեամբ միայն կը դադրի: "Գերեզմանատան կըռիւ" յորջորջումով բերնէ բերան կը պատմուէր եղելութիւնը ու մենք ալ կը լսէինք անոր արձագանգը մինչեւ մեր վարպետ-տուտուին տունը:

Վարպետ-տուտուի քով զիս ղրկելով, ծնողքս եւ մեծ հայրս ջերմապէս կը փափաքէին որ եկեղեցասէր ալ ըլլամ: Միտքըս է դեռ, որ Աղա-տէտէս յոժ բարեպաշտ, զիս Աւագ Հինգշաբթի մը գիշերային ժամերգութիւններուն իր հետը տարաւ Ս. Խաչ եկեղեցին. լացի գիշերը: Աւետարաններու երկարաշունչ ընթերցումներու ժամանակ ոտքի վրայ կենալով յոգնեցայ, եւ երբ նստիլ պէտք եղաւ, քունս եկաւ. գլուխս մեծ հօրս ծունկին վրայ դնելով սկսայ աղուորիկ մը քնանալ, սակայն ահազնագոռ ձայն մը ընդոստ զիս արթնցուց. Ադրիանուպոլսեցի Սարգիս պատրիարքն էր. իր միամեայ պաշտօնավարութենէն հրաժարած, եկած էր բնակիլ Ս. Խաչ եկեղեցւոյն դէմի "Պատրիարքարան" կոչուած ընդարձակ շէնքը. որով եւ քարոզիչ՝ ո՛չ թէ քարկոծիչ...էր Թաղին: Թէեւ իրմէ առաջ հոն կը քարոզէ եղեր վանեցի Խրիմեան Մկըրտիչ վարդապետը (Հայրիկը). չէ՞ որ, սա իր "Արծուի Վասպուրական" պատուական հայրենաշունչ թերթը հրատարակած է "ընդ հովանեաւ Ս. Խաչ եկեղեցւոյն" ինչպէս ուսայ ես յետագային, երբ բանասիրութեան նուիրուիլ փորձեցի:

Սարգիս Նախորդ պատրիարքը այդ գիշեր Թուրքերէն շեշտով երկար քարոզ մը խօսեցաւ ահարկու պոռալներով ու կանչելներով, ուրկէ բնական է, որ ես իմ մանկատի վիճակիս մէջ բան մը չէի կըրնար հասկնալ. եւ որովհետեւ շարունակ քունը գլուխս էր, մեծ հայրս զիս ղըրկեց բերաւ տուն, որ Ս. Խաչի փողոցին ճիշդ բերանն էր:

Կ'ենթադրեմ որ այդ Աւագ Հինգշաբթին 1865 տարիինը ըլլալու էր, որովհետեւ այդ թուականին ամառը Կ. Պոլսոյ մէջ տիրեց քոլերա հիւանդութեան մեծ համաճարակը, եւ այս օրուան պէս միտքս է, այդ համաճարակը բազմաթիւ կեանքեր հնձեց եւ յանկարծ գոյժ ելաւ թէ Սարգիս պատրիարքն ալ վախճաներ էր, զոհ երթալով քոլերային, եւ թէ անձայն, անշշուկ տարուեր թաղուեր էր Սկիւտարի գերեզմանատունը Ղարիպ (պանդուխտ) տէրտէրի մը օրհներգութիւնով:

Նոյն տարիին վերջերը վախճանեցաւ մայր եկեղեցւոյ Աւագ երէց ծերունի Տէր Բառնաբաս Նշանեան քահանան, որ կընոջս մեծ հօրը (մօրահայր) հայրն էր եւ քաշուած կը բնակէր իր զաւկին՝ Յարութիւն Փափազեանի կամ Տէր Բառնաբասեանի հետ:

Շատ փոքր էի, բայց կը յիշեմ այդ քահանային փառաշուք յուղարկաւորութիւնը, ան մեծ թափօրը եկեղեցական, եւ ժողովուրդին հոծ բազմութիւնը որ կը ծածկէր Սէլամսըզի ընդարձակ պողոտան ուր գացած էի հօրս հետ:

(Շար. 3)

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux concernant l'Arménie sera diffusée **dimanche prochain 28 mai, de 9h30 à 10h.** Elle est intitulée «Les trois reines arméniennes de Jérusalem» avec comme interlocuteurs Claude Mutafian et Marina Dédéyan.

(Շար. Ա. էջէն)

տանուլին մանաւանդ ԱՄՆ-ը, որոնք առանց դատավարութեան, առանց վճիռի հազարաւոր մարդիկ արգելափակած են Իրաք, Աֆղանիստան եւ Կուանթանամօ: Տեղեկագիրը չի խնայեր նաեւ Ֆրանսան, կը ձաղկէ Ֆրանսայի ոստիկաններու բրտութիւնը, ինչ որ բողոքի առիթ տուած է ոստիկանական սենտիքաներու մօտ:

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ համացանցի միջոցաւ, Մայիս 23ին, հաստատած է որ ԱՄՆ դատուող (եւ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած) Զաքարիաս Մուսաուի ոչ մէկ կապ ունի 2001 Սեպտ. 11ի ոճրափորձերուն հետ: Յայտարարած է որ վստահ է, քանի որ ինք գտած է այն 19 եղբայրները որոնք այդ արարքներուն պատասխանատուութիւնը ունին:

ԱԼԷՆ ՖԻՆՔԸԼՔՐԱՈՒԹ պատժական դատարան ներկայացած է Մայիս 23ին, ուր անուանարկութեան դատի քաշուած էր չարժարուեստի հրեայ բեմադիր Էյալ Սիվանի կողմէ: Հարցը ծագած էր 2003 Նոյեմբեր 30ին, երբ Առթէ ներկայացուցած էր "Ռութ 181" փաստանկարը զոր Սիվան պատրաստած էր պաղեստինցի Միշէլ Քլէյֆիի հետ: Ֆինքըլքրաութ ձայնասփիւռի փարիզի հրէական կայանէն այպանած էր Սիվանը, զայն մեղադրելով որ հակահրէութիւնը սնեցնող դերակատարներէն մէկն է: Սիվան որ փամփուշտ մը ստացած է իր բնակարանին մէջ իսկ, միշտ սպառնալիքի տակ է: Ֆինքըլքրաութ չէ կրցեր ֆիլմը մինչեւ ծայրն ալ դիտել, որովհետեւ հոն նմանութիւն մըն ալ տեսեր է 1947ի Պաղեստինցիներուն եւ Բ. Աշխարհամարտի Հրեաներուն միջեւ, ու բեմն Իսրայէլի այդ "նացիականացումը" կ'արդարացնէ անձնասպանական արարքները եւ Իսրայէլի կործանումը: Ֆինքըլքրաութի ի նպաստ վկաները չեն սակայն Գլոտ Լանզմանէն մինչեւ Իսրայէլի նախկին դեսպանը: Ինչ կը վերաբերի Ֆինքըլքրաութի, ամբողջ սրահը խնդալէն մարած է, երբ բացատրած որ "պաշտպանողական" է: Վճիռը պիտի տրուի Յունիս 27ին:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ յայտարարած է որ 80 Թալիպան սպաննած է Քանտահարի շրջանը կատարած ռմբակոծութիւններու ընթացքին: Ամերիկեան գործողութիւնը հետեւանք է Թալիպաններու ամէնէն ծաւալուն յարձակումին Աֆղանիստանի մէջ:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ յատուկ ուժերը կրցած են ձեռք անցընել չէյխ Իպրահիմ Համէտը, որ Համասի զինուորական թեւն է Այսրյորդանանի մէջ: Ենթական, կարգ մը անձնասպանական ոճրափորձերու "ուղեղը" կը նկատուէր: Կը հետապնդուէր 1998էն ի վեր:

ԻՐԱՔԻ մէջ, Մայիս 23ին, 39 հոգի մեռած է: Միայն Հիւսիսային Պաղտատի շիի մզկիթի մը դէմ կատարուած ոճրափորձին հաշուեկշիռը արդէն 11 մեռեալ էր: Այլ ոճրափորձեր ալ եղած են հոս ու հոն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ 15 տարեկան ցիկան մը գողցուած կառքով մը խուժած է դպրոցականներու վրայ, Մայիս 22ին, Սէնթ-Մարթ թաղամասը, երբ աշակերտները Մասըմէ լիսէէն դուրս կ'ելլէին եւ փողոցը պիտի անցնէին: Երկու աշակերտ ծանրօրէն վիրաւորուած են, ուրիշներ՝ աւելի թեթեւօրէն: Ենթական փախուստ տուած էր բայց կարելի եղած է գինքը գտնել շնորհիւ ականատեսներու: Խոստովանած է թէ դիտումնաւոր կերպով խուժած էր աշակերտներուն վրայ, որովհետեւ անոնք գէշ վարուած էին իր քրոջ հետ: Հաստատուած է որ տղան դատական անցեալ ալ ունի եւ թմրեցուցիչ կը գործածէ: Գիտակից արկածէն երկու ժամ առաջ դատաւորին քովն էր: Պարզուած է որ վրէժի հարց ալ չկար:

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է, ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

2006-2007 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
տեղի կ'ունենան
ԱՊՐԻԼ 25-էն մինչեւ ՄԱՅԻՍ 31

RENTREE DES CLASSES 2006/2007

Inscriptions ouvertes du **25 avril** au **31 mai 2006**

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco - Arménienne
(Académie de Créteil)
1 Boulevard du Nord —
Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etablissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle: 3 sections
- Primaire: Sous Contrat Simple
- Collège: Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arménienne
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand ou espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :

Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique-chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée.
Pour tout renseignement :

Tél. / fax : **01. 43. 81. 01. 72**
direction@tebrotzassere.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
ETE : AOUT 2006

- Directeurs diplômés BAFD
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaire BAFA
- Infirmière
- Econome
- Intendant(e)
- Coursier

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13

☐

La section «AGNOUNI» d'Asnières de la CBAF organise

UN REPAS-CROISIERE SUR LA SEINE

Le Dimanche 18 juin

— Nombre de place limité —

Réservations :

— 01. 48. 41. 54. 23
— 01. 40. 11. 19. 33

☐

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— **Araxie : 01 39 83 71 19.**

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի վարչութիւնը կը կազմակերպէ Եւրոպայի միջ-շրջանային ֆութպոլի եւ պասքէթի մրցաշարք, բաժակ՝ "Սուրէն Մուրատեան":

Մրցաշարքին կը մասնակցին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի շրջաններն ու զանազան մարզական միութիւններ՝ Լոնտոն, Ալմելօ (Հոլանտա), Սթոքհոլմ (Շուէտ), Գերմանիա եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս:

Մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի Յունիս 3 եւ 4ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
1 rue Rabelais 92130 Issy-les-Moulineaux.

•

Իսկ Կիրակի, Յունիս 4ի երեկոյեան, ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն տեղի կ'ունենայ խրախճանք - պարահանդէսը, Իսի-լէ-Մուլինոյի P.A.C.I. սրահին մէջ,
25 avenue Victor Cresson 92130:

Երեկոն կը խանդավառէ "Ա Ն Ի" նուագախումբը:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.-
01. 44. 05. 17. 77 կամ 06. 80. 88. 12. 24

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 28.-
Է. Կիրակի Յինանց Երկրորդ Ծաղկազարդ:
Տարեդարձ
Հայաստանի Առաջին Պետականութեան Հռչակման - 1918 Մայիս 28

Յաւարտ պատարագի Գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Անդրանիկ Անկախութեան Հռչակման տարեդարձին առիթով:

Association Arménienne d'Aide Sociale

ՀՐԱՒԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները

Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20.30ին

Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը:

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին, իրենց թեկնածութիւնը ղրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան գրասենեակի հասցէին:

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :

Jeudi 22 juin 2006 à 20h30
au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard le **26 mai 2006.**

Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

A.A.A.S.
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956
recherche

DIRECTEUR(TRICE)

DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.462 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 81e ANNEE — N° 21.462

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆ

Մինսկի խումբի համանախագահները, ընկերակցութեամբ Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ու եւ Ռուսաստանի փոխնախարարական մակարդակի ներկայացուցիչներու եւ Օ.ԽՍ.ՄԷ.Ը.ի հերթական նախագահի ներկայացուցիչին, Ղարաբաղեան հարցին խաղաղ կարգաւորման իրենց առաքելութեան շրջագիծին մէջ նոր այցելութիւն մը կատարած են շրջան:

Մայիս 23ին երթալէ ետք Բաքու, անոնք յաջորդ օրն ալ այցելած են Երեւան, ուր տեսակցութիւններ ունեցած են նախագահ Ռ. Քոչարեանի, Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեանի հետ: Հակամարտութեան երկու կողմերու մայրաքաղաքներուն մէջ կատարած անոնց այս հանդիպումներուն նպատակն էր նախադրեալներ ձեւաւորել Քոչարեան – Ալիեւ յառաջիկայ հանդիպումներուն համար: Արդարեւ երկու նախագահները տեսակցութիւն կ'ունենան Յունիս 4-5ին, Պուքրէշ, Սեւծովեան համաժողովի շրջանակներուն մէջ: Մինսկի խումբի նախագահները մերժած են յաւելեալ տեղեկութիւններ տալ իրենց հանդիպումներուն արծարծուած նիւթերուն մասին. ըրած են միացեալ յայտարարութիւն մը, ուր անգամ մը եւս ընդգծուած է հակամարտութիւնը խաղաղ միջոցներով կարգաւորելու անհրաժեշտութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄՕՏ

Մայիս 25ին, Ս. Էջմիածնի Վեհարանին մէջ, Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը ընդունած է ֆրանսահայ խումբ մը ուխտաւորներ:

Գարեգին Բ. գոհունակութեամբ ողջունելէ ետք հիւրերը, անոնց ներկայացուցած է Եկեղեցւոյ առջեւ ծառացող մարտահրաւէրները, եկեղեցական պատրաստելու, քրիստոնէական դաստիարակութեան, եկեղեցաշինութեան եւ այլ հարցեր:

ՄՈՍԿՈՒԱ

ԱՐԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Մայիս 23ին, Մոսկուայի մէջ իր աշխատանքները սկսած էր Ռուսաստանի Հայերու միութեան երկրորդ համագումարը, շուրջ 200 պատուիրակներու մասնակցութեամբ: Համագումարին ողջոյնի խօսքեր յղած են Հայաստանի եւ Ռուսաստանի նախագահները, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, Դումայի նախագահը: Համագումարի աշխատանքներուն մասնակցած է նաեւ ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան, որ Ռուսաստանի Հայերուն կոչ ըրած է Արցախի ժողովուրդին աջակցութիւն բերելու:

Ըստ նախատեսուած կարգին, տեղի ունեցած է Միութեան նախագահութեան ընտրութիւնը: Այդ պաշտօնին վերընտրուած է Արա Աբրահամեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԿԱՏՂԱԾ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

Պարբերաբար կ'արձագանգենք Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնութիւններուն իրաւունքներուն մարզին մէջ արձանագրուող կարգադրութիւններու: Մեծ մասը կ'առնչուի կալուածներուն, որոնք գրաւուած են, ծախուած, եւլն.: "Մարմարա" (Մայիս 24) այս երեւոյթին մասին տեղ տուած էր "Ենիչաղ" թերթին (Մայիս 23) ժխտական մեկնաբանութեան. "Կատղած փոքրամասնութիւն" խորագրուած այդ էջը կ'ըսէր թէ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն յարգանքը պատճառ պիտի ըլլայ անոնց տնտեսական հզօրացումին ու սատար պիտի ձեռնարկէին "միսիոնարական աշխատանքի": Նախատեսութիւնը կը դիմէ մինչեւ փոքրամասնութիւնները Թուրքիան քանդելու ուժի տէր ներկայանելու: Նախատեսումներէն է նաեւ այն որ եթէ փոքրամասնութեան կալուածատիրութեան արգելքը ջնջուի, անոնք տէր պիտի կանգնին նոյնիսկ Այա Սոֆիային եւ Ֆաթիհի մզկիթին:

Ցօդուածագիրը տակաւին նիւթ ըրած է Եւրոպայի չորս կողմը օսմանեան Թուրքերու պատկանող վաքըֆներու գոյութիւնը. հարց կու տայ թէ ինչո՛ւ Թուրքիա անոնց համար առաջարկ չի ներկայացներ: Եւրոպական Միութենէն ալ կը պահանջէ որ միջամտէ Թրակիոյ Թուրքերուն ցոյց տրուած խտրական քաղաքականութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Գարոլոս Փափուլիաս «անընդունելի» որակած է Անգարայի ընթացքը յունական եւ թրքական օդանաւերու բախումին առթիւ: Շեշտած է որ «ողբերգական եւ քաղաքականօրէն կարեւոր միջադէպը յստակօրէն ցոյց կու տայ որ Թուրքիա պէտք է յարգէ իրաւական դրութիւնը եւ միջազգային դաշնագիրները»: Վարչապետն ալ յայտարարած էր որ այս միջադէպը պէտք է նկատի առնուի Թուրքիոյ անդամակցութեան գործընթացին մէջ: Միւս կողմէ, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ա. Կիւլ յայտարարած է որ «կարմիր հեռաձայն» մը պիտի հաստատուի Թուրքիոյ եւ Յունաստանի բանակներուն միջեւ առաջքն առնելու համար նման միջադէպերու:

ՊՈԼՍՈՅ միջազգային օդակայանին ոճրափորձին (Մայիս 24) տէր եղած է քըրտական խումբ մը: Հրդեհը նիւթական ծանր վնասներ բերած էր եւ կային թեթեւ վիրաւորներ: Քիւրտերու ԹԱՔ-ը (Քիւրտիստանի Ազատութեան Բազէներ) կը բացատրէ որ "խափանարարական արարքը պատասխան մըն է Թուրք Պետութեան Քիւրտերու դէմ տարած ջարդի քաղաքականութեան": Թէեւ ԹԱՔ-ը ծնած է ՓՔՔ-էն, բայց այս վերջինը կը հերքէ որեւէ կապ ԹԱՔ-ի հետ:

ՇԻՐԱՔ Պրազիլէն Չիլի անցաւ Մայիս 26ին: Նախապէս, իր ելոյթներէն մէկուն մէջ, յայտնած էր թէ ֆութպոլի համաշխարհային մրցաշարքին առթիւ, կը փափաքէր որ աւարտականը տեղի ունենայ Ֆրանսայի եւ Պրազիլի միջեւ, մաղթելով թէ լաւագոյնը յաղթէ, լռելեայն փափաքելով Ֆրանսայի յաղթանակը: Շեշտած է թէ Ֆրանսա եւ Պրազիլ միասին գործելու բնական կոչում մը ունին, նոյն հեռանկարներով: Շիրաք, որ Չիլիի մէջ պիտի հանդիպի նոր նախագահուհիին, մեծարած է նաեւ կիները, շեշտելով թէ կիներու ժամանումը փափաքելի կը նկատէ...: Դեռ աւելցուցած է. – "Ինչո՞ւ չքուէարկել կնոջ մը համար, եթէ իր գաղափարները իմ գաղափարներս են':

ԻՐԱՆԻ պատկան իշխանութիւնները փակած են այն թերթը որ Ազերիները վարկաբեկող երգիծանկարներ հրատա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(25 mai)

GENOCIDE ARMENIEN, COLONISATION... LES MODIFICATIONS DES LOIS EXISTANTES SONT INUTILES

NE JOUONS PAS AVEC LES MEMOIRES

Gilles MANCERON

Մարդկային իրաւանց լիկայի փոխ նախագահը, որ Մարտ 11ին մասնակցած է Մալաքէյի "Ամնէզի ինթէրնասիոնալ" հաւաքոյթին (կազմակերպուած ԺԱՖ-ի կողմէ) կը բացատրէ թէ դէմ չէ եղած Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման, բայց դէմ է նոր օրինագիծին ինչ կը վերաբերի ժխտումի պարագային, այսինքն նոր "Կէսօ օրէնք"ի մը: Այս կէտը, կը գրէ, դժբախտաբար լաւ ծեծուած չէ, խոչընդոտները շատ են, ինչպէս Թուրքերու արգելքը իրենց արխիւները տրամադրելու:

Այս առթիւ ալ, ինչպէս անցեալի այլ յօդուածներու առթիւ, որոնք դէմ արտայայտուած էին այս նոր օրինագիծին, Գլօտ Մութաֆեան լուսաբանութեան գրութիւն մը ղրկած է Լիպէրասիոնի, նոյն օրը, որ հաւանաբար նախորդներուն պէս լոյս չտեսնէ...:

ԿԻՊՐՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Սպասուած արդիւնքով աւարտեցաւ Կիպրոսի Մայիս 21ի ընտրութիւնը: Երկրին Եւրոպայի անդամակցութենէն ի վեր առաջին այս քուէարկութեամբ աւելի քան կէս միլիոն կիպրացի վերահաստատեց նախագահ Թ. Փափատոփուլոսի տրուած նեցուկը: Հոն բուն հարցն է կիպրականը ու կղզիին բաժանումին անդառնալի լուծումը: Երկու մեծ կուսակցութիւններ՝ համայնավար ԱՔԷԼ-ը եւ աջի ընդդիմադիր ՏԻՍԻ-ն ձայներու կորուստով դուրս եկան այդ ընտրութենէն: Առաջինը արդէն ներքին պառակտում մը ապրած էր ՄԱԿ-ի 2004ին առաջարկած վերամիացումի ծրագրով. իսկ երկրորդը զօրավիգ կանգնած էր անոր: Անոնց կորուստը ծառայած է փոքր կուսակցութիւններու, ինչպէս նախագահին կեդրոնական աջակողմեան ՏԻՔՕ-ին, որ 17,91%ի արդիւնքով երեք կէտի յաւելում արձանագրած է:

Կիպրացիներ այսպէսով վաւերացուցած են 2004 Ապրիլ 24ի հանրաքուէն որով մերժած էին կղզիին վերամիացման համար ՄԱԿ-ի քարտուղարին առաջարկած ծրագիրը: Երկու տարի ետք փոխուած ոչինչ կայ: Կիպրացի Թուրքեր ոչ մէկ ջանք կ'ընեն, իսկ Թուրքիա կը մերժէ որ Կիպրոսի հարցին լուծումը Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան նախապայման ըլլայ:

Այսուհանդերձ քաղաքական դէտեր յոյսեր կը նշմարեն. Նախագահ Փափատոփուլոս միակն է որ կրնայ Եւրոպական Միութենէն օգնութիւն խնդրել, կղզիին երկու համայնքներէն ընդունելի լուծումի մը համար: Եւրոպայի վերջին այդ պատը քանդելու գործը խակական մարտահրաւէր մըն է 25երուն: Անոնք հաշտարար ընթացքի մը կոչ կ'ուղղեն, մինչ ԱՄՆ աշխարհաքաղաքական շահերու մըտահոգութեամբ ճնշում կը բանեցնեն կողմերուն վրայ որպէսզի համաձայնութիւն մը գտնեն: Իսկ կղզիին Յոյները կը պահանջեն որ նախագահ Փափատոփուլոս Եւրոպային թելադրէ աւելի խստապահանջ ըլլալ նոր թեկնածուներու ընտրութեան մէջ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱՇԷՆ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ

Ցաւով իմացանք, որ Մայիս 23ին, Լառնաքայի (Կիպրոս) իր բնակարանին մէջ իր մահկանացուն կնքած է Հայկաշէն Ուզունեան:

Ողբացեալը հանրային ծանօթ դէմք մըն էր, գլխաւորաբար Հ.Բ.Ը.Միութեան եւ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան մէջ ու բուն պաշտպանը Մելգոնեան վարժարանին, որու փակման դէմ քանիցս արտայայտուած էր նաեւ «Յառաջ»ի սիւնակներէն:

Ծնած էր 1920ին Ատանա եւ իր երկրորդական ուսումը ստացած էր Մելգոնեան վարժարանը ուր եւ պաշտօնավարած է յետագային, նախքան շրջանաւարտ ըլլալը Պէյրութի Ֆրանսական համալսարանէն, ճարտարապետական ճիւղին մէջ: Իր այս մասնագիտութիւնը կիրարկած է Ատիս-Ապապա (Եթովպիա) գործակցելով Մարտիրոս Տարաքճեանի հետ: Դեռ երիտասարդ անդամակցած է Հ.Բ.Ը.Միութեան եւ գործօն անդամ եղած է նոյն կազմակերպութեան Երիտասարդաց Ընկերակցութեան Լիբանանի եւ Կիպրոսի մէջ: Անդամակցած է Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան եւ 1948ին անդամ ընտրուած է կեդրոնական վարչութեան, պաշտօն մը զոր վարած է աւելի քան 50 տարի: 1947ին, հիմնադիրներէն եղած է Պէյրութի մէջ Թէքէեան Մշակութային Միութեան, 1966ին ալ հաստատած է «Հայկաշէն Ուզունեան» գրական մրցանակը: 1974ին ընտրուած է Հ.Բ.Ը.Միութեան կեդրոնական վարչական ժողովի անդամ և աւելի ուշ վարած է Միութեան զուիցերական իրավիճակի փոխ նախագահի, ապա նախագահի պաշտօնները մինչեւ 1995 երբ կոչուած է պատուոյ անդամ: Հեղինակ էր նաեւ երեք հատորներու. – «Արմենական կուսակցութիւնը» (1985), «Ժամանակակից դէմքեր, որոնց հետ ապրեցայ եւ գործեցի», «Յուշամատեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան» (2004, Երեւան):

Աւելցնենք, որ վերջին տարիներուն խիստ պայքար մը տարաւ Հ.Բ.Ը.Միութեան Կեդրոնական ժողովին Մելգոնեան վարժարանը փակելու որոշումին դէմ, ձեռնհաս եւ փաստացի յօդուածներով եւ Մելգոնեան եղբայրներու կտակին մանրամասնութիւններով, բայց ի'ր, ինչպէս ուրիշ գրիչներու ալ պայքարը ապարդիւն մնաց:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ուզունեանի եւ զաւակներուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՄԷՆԷՆ ՀԵՌԱՒՈՐ ԴՐԱՑԻՆ

Այսպէս խորագրուած յօդուածաշարք մը ունէր "Միլլիյէթ"ը (Մայիս 14–19) Հայաստանի մասին: Թերթին լրագրողուհին Էճէ Թէմէլքուրան ու լուսանկարիչ մը գացած են Երեւան, շրջած փողոցները, գրօսավայրերը, խօսակցած փողոցի մարդոց, պաշտօնատարներու, Սփիւռքէն Հայերու, տանտիկիններու, շարժանկարներու, ուսանողներու, եւլն հետ: Նպատակը մօտէն տեսնողի իրապաշտ պատկերը տալ է երկրի մը որ ամէն բանով փակ է Թուրքիոյ համար:

Բնականաբար յօդուածաշարքին մէջ ամէնէն յաճախակի կերպով նիւթ եղածը ցեղասպանութեան, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մարզն է: Լրագրողուհին Ապրիլ 24ի օրերուն Երեւան գտնուած է, նկարած Ծիծեռնակաբերդ բարձրացողները, Թանգարանը այցելած, այդ մասին զրուցած զանազաններու հետ:

Եղեռնի Թանգարան այցին պատասխանատուներու հետ բաժակ բարձրացուցած են ու Հայ մը առիթը չէ փախցուցած հարց տալու. "Թուրքերը պատիւի բաժակ կը բարձրացնեն, չէ՞". Համապատական պատասխանին վրայ աւելցուցած է. "Է՛հ, անշուշտ· ամէն ժողովուրդ իր չունեցածին կը խմէ": Ցետոյ Թանգարանին տնօրէնը հարց կու տայ իրեն. "Ի՞նչ կը պատահի եթէ ներողութիւն խնդրէք ցեղասպանութեան համար": Է. Թէմէլքուրան հանդիպած է նաեւ երիտասարդ գործարարի մը որ իրեն ըսած է ուղղակի. "Եթէ չէք ընդունիր ցեղասպանութիւնը, խնդրեմ դուրս ելէք":

Այդ տիպարին կը հակադրուի "Բաց երկխօսութեան կեդրոն"ի ղեկավար Լիլիթ Բլէեանը որ կ'ըսէ թէ կան մարդիկ որոնք ցեղասպանութենէն այլ բանի մասին չեն խօսիր, բայց մեծամասնութեան պարագան չէ այդ մէկը. "Հոս ցեղասպանութեամբ չենք քնանար ու արթննար" կ'աւելցնէ: Ցետոյ կը շեշտէ. "Այլեւս կամաց-կամաց սկսաւ ծանրութիւն շահիլ այն տեսակէտը թէ այդ շրջանի հայ քաղաքական դէմքերն ալ յանցանք ունէին: Այս տեսակէտը Հայերուն Թուրքերուն նկատմամբ ունեցած համակրանքով կրնայ ծաւալիլ":

Փարիզահայ, նախկին պոլսեցի Արթօ մըն ալ որ գործի վաճառական է, կ'ըսէ թէ Հայաստանը իրեն համար զբօսաշրջական վայր մըն է ուր կը խուսափի ներդրում ընելէ, քանի որ շատ ծաւալուն ապօրինութիւններ կան: Կը գանգատի տեղացիներուն դրամատիրութեան մէջ ըմբռնակի անփորձութենէն: Ցետոյ կը յայտարարէ թէ ինք Երեւանի մէջ ինքզինք Թուրքիոյ պատկանող մը կը զգայ, տեղական հայերէնն ալ չի հասկնար արդէն: Այս տիպարը գրել կու տայ Թուրք լրագրողուհիին. "Տարօրինակ երգիծանկարի մը նման է կացութիւնը. Հայերը միայն կրնան թրքերէնով իրար հասկնալ"... Ապա "Մենք մեր հողերը ետ պիտի առնենք. այնքան ատեն որ Թուրքիա կը մերժէ ցեղասպանութիւնը ընդունիլ, սեղան չենք նստիր" յայտարարող երիտասարդը կը ներկայացնէ իր ընկերներուն կողմէ հայկական "գորշ գայլ" նկատուած մը:

Լրագրողուհին յատուկ ուշադրութիւնը դրած են Երեւանի կիներուն: Անոնք տուն, ընտանիք, կեանք, երկիր պահողներ են: Ցաճախ մնացած են արտագնայ աշխատանքի գացած իր ամուսիններէն հեռու, առանձին: Այդ երեւոյթով կը շեշտուի մասնագէտ մարդոց արժեզրկումը: Ճարտարապետներ ծաղիկ կը ծախեն, մարզիչներ կահագործութիւն կ'ընեն, վերիվայր շրջած կարգականոնի մը մէջ ոտքի կարենալ մնալու համար: Այդ ջանքին մէջ հիմնական դերը կը վերաբերի կիներուն. "Հայերը, կը գրէ Թուրք լրագրողուհին, սահմաններու փակ պահուած ամէն մէկ օրը կը նմանին քարաշէն շէնքերուն որոնք թէեւ ներսէն փլփլած են, բայց իրենց արտաքինը անվթար մնացած է: Ցաւեխայ, այրերը արտագնայ աշխատանքի մեկնած ըլլալով այդ բեռը կիները կը կրեն":

Իր խօսակիցները ամէն առիթի կը շեշտեն սահմանը բանալու կարեւորութիւնը: Ատիկա մեծագոյն փրկութիւն կը նկատեն: Այդ մասին կը խօսի նաեւ տնտեսագէտ Ա. Սաֆարեան որ կ'ըսէ. "Դիւանագիտական յարաբերութիւններ չկայ, սահմանը փակ է: Սակայն գործարարներու համար ամէն ճամբայ բաց է: Հարցը այն է որ ամբողջ Հայաստանը գործարար չէ": Ան կը դժգոհի նաեւ որ Թուրքիա Հայաստանը կը դիտէ Թուրքիոյ հայ համայնքին պէս, մինչդեռ ան նորանկախ երկիր մըն է: Նոյն ատեն կ'ուզէ որ Թուրքիա անցեալի հայապատկան հողերուն վրայ ապրելու իրաւունք տայ Հայերուն, որպէսզի դադրին երազներով սնանելէ. "Եթէ երթան այդ վայրերը, 15 օր ետք ետ կը դառնան արդէն" կ'ըսէ:

Մայիս 17ի էջը լայն չափով յատկացուած է Թուրք լրագրողուհիին Ս. Կապուտիկեանի հետ հանդիպումին, անոր սոցիալիզմի փակուած շրջանին, անոր կարօտը պատոյնողներու:

84 տարեկան, Հայաստանի երեցագոյն բանաստեղծուհին, համաշխարհային համբաւի տէր Կապուտիկեանը մէկ ումպով կը պարպէ "Արարատ" քոնեակը ու կ'ըսէ իրեն. "Ուրեմն Հայաստանի ոգին հասկնալ կը փափաքիք: Ատիկա կը նշանակէ որ չորս հազար տարուան պատմութիւն մը պէտք է ընեմ ձեզի": Ցետոյ կը խօսի անկախութեան առաջին դաժան տարիներուն, ժողովուրդին քաշածներուն մասին կ'ըսէ. "Մենք չորս տարի ելեկտրականութենէ զուրկ ապրեցանք. այս երկիրը չորս տարի մոմի լոյսով ապրեցաւ: Հագուստներով պառկեցաւ ու ելաւ ամբողջ ժողովուրդը: Երկրին մէկ քառորդը գաղթեց: ...Գիտեմ, դուք ցեղասպանութեան առընչուած հարցումներով եկած էք: Սակայն մենք միայն ցաւերով չենք ապրիր: Կարեւոր կը նկատենք նաեւ աշխարհի, մարդկութեան պատմութեան լաւ կողմերը: Ասիկա երկու հարիւր տարի առաջ Շէքսփիր թարգմանած, կարդացած երկիր է": Երբ նիւթը կը դառնայ Արարատի շուրջ, լրագրողուհին հարց կու տայ թէ ինչո՛ւ Հայերը այնքան մեծ փարում ունին անոր, Կապուտիկեան կ'ըսէ. "Ան լեռ մըն է որ աւելի՛ու աւելի՛ կը գեղեցկանայ, քանի՛ մեզի անհաս կը մնայ: Արարատը ձեզի համար բարձրութիւն մըն է, մեզի համար խորութեան հարց մը":

Մայիս 1ի նշումը Հացի հարիւր մասնակիցով ողբերգաերգիծական բնոյթ առած է: Տեւած է հազիւ կէս ժամ: Կուրծքերը մետալներով ծածկուած, համազգեստաւոր այրեր, կիներ, կը գոչեն Միասնիկեանի արձանին առջեւ, բայց բարձրախօսէն բան չի լսուիր. անոնց ձայնը կը կորսուի աղբահաւաք կառքերու ժխորին մէջ:

Կապուտիկեանի հետ հանդիպումը երկու ժողովուրդներուն յարաբերութիւններուն մասին խորհրդածութեան կը մղէ լրագրողուհին. Նոյն օրուան թերթին մէկ ուրիշ էջին վրայ անջատ գրութեամբ մը կ'անդրադառնայ կացութեան: Կը գրէ. "Ցաւը հետզհետէ աւելի կը խորանայ եթէ ծածուկ պահուի: Կը տեղաւորուի միսին մէջ: Զայն դուրս հանելու համար հարկ կ'ըլլայ ամէն մէկ խաւի կեղպանքը բանալ, մինչեւ որ երեւան գայ թաղուած ցաւը: Մեր յիշողութիւններու ցաւերն ալ բուժելու համար հարկ է խօսիլ, միշտ քիչ մը աւելի խօսիլ: Սակայն ամէնէն կարեւորը հետեւեալն է. մեր հասարակաց ցաւերուն մասին ո՛չ թէ երկխօսութեան երկու կողմն ալ խրտչեցնող եւրոպական հնգատողանի սեղաններուն, այլ երկու կողմին ալ քաջ ծանօթ անատոլեան սեղաններու վրայ հարկ է խօսիլ":

Թուրք լրագրողը մեծ գնահատանքով կը խօսի Երեւանը զարդարող արձաններով, շէնքերուն փակցուած յուշաքարերով մեծերուն արտայայտուած յարգանքին, երախտագիտութեան, տրուած մեծ կարեւորութեան, Վէրնիսաժի շուկային հարուստ զանազանութեան, ամէն տեղ ցրուած նըկարիչներուն, թատրոնի մեծ աւանդութեան մասին: Հետաքրքրական նշումներ ալ ունի. օրինակ, այրերու սեւ կաշիէ բաճկոններուն, վերարկուներուն համատարած երեւոյթը իրեն դրել կու տայ որ դուրսէն Երեւան այցելող մը դիւրութեամբ կրնայ կարծել որ "զգեստաւորութեան հրամանագիր" մը կը կայ երկրին մէջ: Նոյնն է կիներուն կարճ ու նեղուկ փէշերուն, նեփ-նեղ տափատներուն պարագան: Ցայտնի դրուատիքով կը գրէ թէ շարժանկարներէն զատ մուրացկանները, փողոցի նուագածուները շատ դիւրութեամբ նաեւ Ֆրանսախօս, անգլիախօս կրնան յայտնուիլ: Զինք տպաւորած է նաեւ "Հայաստանի Անատոլու"ն, կազմըւած "Նոր"երով. Նոր Սեբաստիա, Նոր Մալաթիա, եւլն.: Կը թելադրէ երթալ Պարաճանովի Թանգարանը. հոն միայն մարդ կրնայ տեսնել թէ Հայերը որքան հարուստ, երգիծական գիծերով հարուստ ենթագիտակցութեան տէր են: "Սակայն չըլլայ որ զարմանաք եթէ ծերուկ մը ձեր անցած սրահներուն լոյսը մարէ: Որովհետեւ այս երկիրը մշակութային հարստութեամբ կը քօղարկէ իր թշուառութիւնը որ այնքան ալ լաւ պահուած չէ":

Յօդուածաշարքին վերջին օրուան էջին գլուխը եզրակացութեան նմանող գրութիւն մը տեղ գտած է, "Ախպէր ջան, մեզ չեն խօսեցներ" խորագրով: Հոն կ'ըսէ. "Մենք ալ այլեւս գիտենք թէ ժողովուրդի մը սիրտը մեր ձեռքն է: Արդեօք այդ սիրտը մեր ափին մէջ ճզմելու չափ անսիրտ ե՞նք, խօսելու չզիջանելո՞ւ չափ հպարտ: Այս շարքին նպատակն է այս հարցումը ինք իրեն ուղղել տալ մեզմէ ամէն մէկուն":

Թուրք լրագրողուհին ներկայիս միայն գայրացած, վիրաւոր ուրուականներ կը նշմարէ. վստահ է որ երբ մենք խօսիլ սկսինք, մահն ու գայրոյթը պիտի լռեն, կեանքն ու ճշմարտութիւնը պիտի բարբառին: Կ'ըսէ թէ Հայաստանի կոնեակները ընդհանրապէս "Ախպէ՛ր ջան"ով մը կ'աւարտին: "Եթէ սահմանները բացուին ու խօսակցութիւնը սկիզբ առնէ, իսկ մենք «Ախպէ՛ր ջան» ըսելը սորվինք, ուրուականներու կռիւը պիտի աւարտի. եթէ մենք խօսինք, պիտի լռեն օրինագիծերը եւ երկու ժողովուրդներուն վշտին անգիտակ, յանուն երկուքին, երկուքէն աւելի խօսող հեռաւոր մարդիկը" տողերով կը փակուի շարքը:

Պատրաստեց՝ Ա. Թ.

ԶՄՈՌՆԱԼ ԵՐԲԵՔ...

ՏՕՆԸ ՄԵՐ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԵՐ ՇՏԱՊԵՑԷՔ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ԱԶԱՏԵԼՈՒ

Կոչ մը՝ արձակուած պատմութեան որհասական մէկ պահուն, կը դառնայ գերագոյն նպատակ:

Հիմնական ճգնում: Սարդարապատէն մինչեւ Բաշ-Ապարան եւ Ղարաքիլիսէ, ժողովուրդը Հայոց, իր բոլոր խաւերով եւ ատիճաններով, անխորտակելի պատնէշի մը նման կը ցցուի ոսոխին առաջ: Թուրքին՝ որ ազգերու քաղաքակրթութեան մուրը ունէր իբր ցուցանիշ:

Ամրակուռ Թումբը կը կազմուի կուրծքերով, բազուկներով, մանաւանդ ոգիով մը, որ դարերու հնութիւն ունէր: Կու գար Հայկեան օրերէն, կը սաւառնէր Աւարայրէն, կը ժամանէր Խանասորէն:

Սերունդներ փոխարինած էին այլ սերունդներ, ժամանակները այլ ժամանակներ, իրարու յաջորդած էին երկար ու ձիգ դարեր, սակայն հայրենիքի փրկութեան գաղափարը, ազատութեան տենչը, ապրելու եւ գոյատեւելու անմեռ կամքը մնացած էր միշտ կենդանի, հակառակ դարհուրելի աւերներուն, քստմնելի կոտորածներուն:

Ութսուն եւ ութ տարիներ առաջ, Մայիսեան այս օրերուն, գերեզմանի սեմին հասած հիւծած ծիւրած ժողովուրդ մըն էր, որ աննկարագրելի խոյանքով կը խորտակէր արդէն իսկ հաստատուած տապանաքարը իր: Կը քանդէր ննջեցեալի իր անշուք դամբանը: Ընդմիշտ:

Մայիս 22էն 28, հայկական զօրամասերու հրամանատարները, բանակին սպայակոյտը՝ գլխաւորութեամբ Զօր. Սիլիկեանի եւ այլոց, յաջորդական յաղթանակներու լուրերը կը սփռէին: Մէկը միւսէն հոգեցունց: Մէկը միւսէն հոգեթով: Շարքեր, որ կը կոտորակուէին, կը հնձուէին եւ, շարքեր որ ատոնց կը յաջորդէին մնայուն յառաջխաղացքով՝ ընչասպառ, հեւ ի հեւ: Իսկապէս, Հայը այդ օրերուն, տուեալ ժամերուն Եղիշէի Մահ իմացեալի գիտակցութեամբ, ըմբռնումով տոչորուն, աննկարագրելի խիզախութեամբ կը կռուէր իր բազուկներով, սուիններով եւ հրացաններու նոյնիսկ կոթերով:

Հոն Էջմիածնի մէջ, Մայր Տաճար, Ամենայն Հայոց Վեհափառ պաղատագին կը խնդրէր Տիրոջմէ՝ Հայ բազուկին յաղթանակը: Միաժամանակ կը ղօղանջէին զանգերը միահամուռ, բոլոր եկեղեցիներուն: Վաղարշապատի, մերձ վայրերու:

Եւ, այսպէս, ամէնուր, նոյն յուսադրիչ, նոյն խանդավառ կանչերը,– Թշնամին քշեցինք, ցրուեցինք, վռնտեցինք: Կը յիշուին անունները վերապրուած, ճիչը՝ ազատագրուած վայրերու՝ գիւղ, աւան, եւ այլ:

Զինուորական զեկոյց մը Մայիս 28ին, կէս գիշերին, կ'աւետէ: Մերինները գրաւած են Ալագեազ կայարանը եւ կը շարժին դէպի Անի: Վեհիպ փաշայի, յիշեցնենք այն մարդուն, որ դեռ կը յոխորտար մեծխօսիկ պոռոտախօսութեամբ թէ՝ Մենք հեռացանք Պալքաններէն, կը հեռանանք նաեւ Ափրիկէէն, բայց մենք պէտք է տարածուինք դէպի Արեւելք. հոն է մեր արիւնը, մեր կրօնը եւ լեզուն, այո՛, այդ մարդուն եւ անոր գլխաւորած Թրքական բանակին անխափանելի պարտութեան վճիռն էր այս մէկը:

Նոյնանման անխափանելի պարտութիւններ Թուրք ասկեարներուն համար Բաշ-Ապարանի ճակատին վրայ, ուր անզուգական Դրօն զանոնք ջախջախելով, կը բանար ճամբան յառաջխաղացումին: Ցար եւ նման արարուածներ կ'արձանագրուին նաեւ Ղարաքիլիսէի ճակատին վրայ, ուր Թուրքը անպատմելի պիտի պարտուէր հաստատ կարգախօսով, շրջանի ժողովուրդը՝ նոյնինքն Հայոց Նորակազմ բանակի ընդհ. հրամանատար Զօր. Նազարբէկեանի, Զօր. Ղամազեանի, Զանգեզուրի ապագայ խիզախ անունին՝ Գարեգին Նժդեհի եւ դեռ ուրիշներու, յաջորդական մահաբեր հարուածներով կը ցրուէր ապստամբող խժդուժ ուժերը:

Անուրանալի եւ անվիճելի իրողութիւն է, որ մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութիւնը 1918 Մայիս 28ին, աւելի քան վեց դար շարունակ, Հայաստան լոկ աշխարհագրական հասկացողութիւն մըն էր, տարածութիւն մը, առանց հիմնական սահմանագծումի, առանց ազգային-պետական կառոյցի եւ ենթակայ օտար տիրապետութեանց:

1915էն 1918ի կէսերը, այդ աշխարհագրական տարածութեան արեւմտեան լայնածիր հատուածը՝ Արեւմտահայաստան, կը վերածուի աւերակոյտի: Եւ, կ'ամայանայ իր բնիկ բնակչութենէն, իր հարազատ տարրէն: Հայէն:

Մայիսեան երրեակ հերոսամարտերը,– առանց, անշուշտ, անտեսելու քաղաքական իրադարձութիւնները, այսպէս Անդրկովկասեան Սէյմի քայքայումը,– եւ այդ յաղթական գոյամարտերուն իբր արդիւնք եղող Հայաստանի անկախ պետականութեան հաստատումն եւ առաւել քան երկամեայ գոյութիւնը, հիմնական ազդակներ կը դառնան մեր ժողովուրդին գոյութեան:

Արդարեւ, 1918էն մինչեւ 1920ի վերջին ամիսը, Հայաստան կը դառնայ շօշափելի իրականութիւն: Նախ Պետութիւն մը իր սահմաններով: 12.000 քառ. քմ. տարածութեամբ հիմնադրուած Հայաստանը, ատիճանական տարածումներու ճամբով, կը դառնայ հնգապատիկ մեծ:

«... Հանրապետութեան կազմին մէջ կը մտնէին Երեւանի նահանգն ամբողջութեամբ, Կարսի նահանգէն եւ Կաղզուանի

գաւառներն ամբողջութեամբ, Արտահանի եւ Օլթիի գաւառներուն մեծ մասը, Գանձակի նահանգէն Զանգեզուրի գաւառն ամբողջութեամբ եւ Խազախի գաւառի լեռնային մասը,– Իջեւանի շրջան,– Թիֆլիսի նահանգէն Լոռի գաւառին ենթակայ Բորչալուի գաւառակը: Այս սահմաններուն մէջ Հայաստանի տարածութիւնը կը կազմէր մօտ 70.000 քառ. քլմ., մէկ ու կէս միլիոն բնակչութեամբ», *վերստին կը կարդանք "Սով. Հայաստանի Աշխարհագրութիւնը" գիրքին մէջ, Երեւան* 1967:

Հետեւաբար, ի զուր չէր, պարապ խօսք չէր, երբ Անկախութեան Հռչակման Ա. տարեդարձին, 1919, *Կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հրապարակէր Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի ծանօթ Յայտարարութիւնը, ուր կը շեշտուէր բացորոշ իրողութիւնը.–*

Այժմ, Անդրկովկասում եւ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններում գտնուած պապենական հայկական երկիրների միացման եւ անկախութեան այս ակտը կատարելով Հայաստանի կառավարութիւնը յայտարարում է, որ Միացեալ Հայաստանի պետական ձեւն է Ռամկավար (*դեմոկրատ*) Հանրապետութիւն եւ որ ինքը հանդիսանում է Միացեալ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը... *եւ այլն,*

Երկրորդ անվիճելի կէտն այն կ'ըլլայ, որ կը ստեղծուի եւ կը հաստատուի հայկական դիմագիծով, ազգային դրօշմով եւ հայակերտ կնիքով պետական կառոյց:

Նախ՝ մեր հայրենիքը կը հայանայ: կէս առ կէսի համեմատութիւն պարզող մեր հարազատ հողը,– յիշեցնենք, թէ շրջաններ կային, ուր վայրագ, խառնիճաղանճ խուժանը գերակշիռ թիւ կը ներկայացնէր,– 85 եւ յաճախ աւելի տոկոսով հայկական դիմագիծ կը զգենու:

Այսօր, մանաւանդ, այսօր կը տեսնենք, թէ ի՛նչ մեծ, ճակատագրական ըլլալու աստիճան մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ հողամասի մը, երկրի մը ազգային դիմագիծը:

Ապա՝ ինք Հայը, իր հարազատ հողին վրայ, կը թօթափէր օտար, տարասեռ փոշին, ան որ դարերու ընթացքին կուտակուելով՝ զինք դարձուցած էր նկուն, կորակոր անդիմագիծ մարդ:

Հայերէնը, այս հին եւ միանգամայն փարթամ լեզուն, 1919 *Դեկտեմբեր* 26*ին, յատուկ օրէնքով կը դառնայ պետական լեզու: Ներքին Նախարարութեան հրահանգը յստակ էր, – Բոլոր ընդունուող պաշտօնեաներէն կը պահանջուի հայերէն գիտնալ, առանց որուն չեն կրնար որեւէ պաշտօն ապահովել: Նոյնը պարտադիր բանակին համար:*

1920 *Յունուար* 31*ին, այն ժամանակ Ալեքսանդրապոլ, յետագային Լենինական մկրտուած, այժմ Գիւմրիի մէջ հիմը կը դրուի Հայաստանի Համալսարանին:*

Կարեւոր փուլ մը նոյնպէս "Քաղաքացիական իրաւունքի"ն հաստատումով: Հոն կը կարդանք հպարտութեամբ, 1.– *Հայաստանի քաղաքացի կրնան արձանագրուիլ բոլոր նախկին Թրքահպատակ եւ Անդրկովկասի սահմաններուն բնիկ նախկին ռուսահպատակ Հայերը:* 2.– 18 *տարիքը լրացուցած ամէն Հայ կրնայ հայ քաղաքացի արձանագրուիլ, առանց սեռի խտրութեան:* 3.– *Երբ ընտանիքի մը հայրը քաղաքացի կ'արձանագրուի, անոր կինը եւ* 18 *տարեկանէն վար եղող զաւակները ինքնաբերաբար կը դառնան հայ քաղաքացիներ...:*

Իսկ "Օրէնք Հայաստանի Խորհրդարանի ընտրութեանց"ը (1919 *Մարտ* 12) *կը սահմանէ երկրին ընտրական կարգը, ժողովրդավարական սկզբունքներու հիման վրայ: Ըստ այդ օրէնքին քուէարկութեանց կրնան մասնակցիլ* 20 *տարին բոլորած բոլոր այն քաղաքացիները՝ առանց կրօնական եւ ցեղային խտրականութեան, որոնք կ'ապրին Հայաստանի սահմաններուն մէջ եւ կը նկատուին Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի: Քուէարկութեան եւ ընտրութեան մէջ կիները եւս ունին համահաւասար իրաւունքներ՝ այր մարդոց նման: Ընտրութիւնները կը կատարուին ընդհանուր, գաղտնի, հաւասար, ուղղակի եւ համեմատական հիմունքներով:*

Եւ, վերջապէս, ամէնէն ուրախալին, ամէնէն գոհացուցիչը այն փաստը, որ բոլոր հայրենասէր ազգայինները, առանց դաւանանքի խտրականութեան, ըլլա՛ն անոնք անդամ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ, Կաթողիկէ, Բողոքական կամ այլ՝ աշխարհական թէ կրօնաւոր, Դաշնակցական, Ռամկավար, Հնչակեան թէ անկուսակցական, հոգւով եւ սրտով կը փարին յոյսի հայրենիք նորաստեղծ, նորանկախ Հայաստանի:

Իբր հուսկ բանք, յիշենք ամենայն հայոց բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանի սա սրտաբուխ խօսքերը, արտայայտուած Թիֆլիս, Անկախութեան Հռչակման Բ. տարեդարձին առթիւ:

...Մեր սերունդը էն սերունդն է, որ դեռ երէկ Ազատ Հայաստան էր երազում Ազատ Հայաստան էին երազում ռուսահայը, տաճկահայը, պարսկահայը եւ բոլոր հեռաւոր գաղութները. Ազատ Հայաստան էին երազում հայ ժողովրդի բոլոր խաւերը առանց սեռի ու հասակի խտրութեան: Ի՛նչ ասես, որ չէր տայ գրեթէ ամէն մի Հայ, միայն թէ աչքով տեսնէր Ազատ Հայաստանը:

Ու յանկարծ... արդէն իրականութիւն է երէկուայ մեծ երազը, ազատ է Հայաստանը, ամբողջ աշխարհի կողմից ճանաչուած ինքնուրոյն Հանրապետութիւն է եւ իր եռագոյն դրօշով կանգնած է միւս Պետութիւնների շարքում:

Որով չմոռնալ երբեք, տօնը մեր Նուիրական՝ Մայիս 28, 1918:

Ժ. Մ.

ԹԱՏՐՈՆ

ՀԵՆՐԻՔ ԻՊՍԷՆ / ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ
(1829 - 1906) (1869 - 1951)

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆ»

Կիրակի, Մայիս 14*ին, տեղի ունեցաւ, Փարիզի Հայ Ուսանողական Տունին մէջ թատերական ընթերցումներու* 23*րդ շարքը* (73*րդ ներկայացուած թատերախաղ), այս անգամ նուիրուած նորվեկիացի թատերագիր Հենրիք Իպսէնի մահուան* 100*ամեակին (տե՛ս Արբի Յովհաննիսեանի "Հենրիք Իպսէն. Կամաւոր աքսորեալը"*, Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ, 2006, *Մայիս* 7), *ինչպէս նաեւ Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան (հիմն.* 1980) *թատերական ընթերցումներու* 10*ամեակին (սկզբ.* 1996, *Ապրիլ* 28), *ղեկավարութեամբ Արբի Յովհաննիսեանի:*

Օրուան ընտրուած թատերական ընթերցումն էր "Ժողովուրդի Թշնամին" (1882) *Շանթի թարգմանութեամբ* (1949): *Հարկ է նշել թէ "անոր տարած աշխատանքը միայն պարզ թարգմանութիւն մը չէ", ինչպէս կը գրէ Ա. Յովհաննիսեան յառաջաբանին մէջ, "Յատկանշական երեւոյթ է Լեւոն Շանթի պարագան: Շանթ, որ իր թատերակներու մէջ յաճախ արձագանգած է Իպսէնին, իր կեանքի վերջին տարիներուն* (...) *գերմաներէն տարբերակէն հայերէնի թարգմանելով ու պատ*շաճեցնելով *"Ժողովուրդի Թշնամին", իր բացայայտ համակրանքը ցուցաբերած է Նորվեկիացիին: Խաղը հայ հանդիսատեսին աւելի շօշափելի դարձնելու համար, Շանթ, ըստ իր հայեցողութեան, խտացուցած է Իպսէնի փոխասացութիւնները:*

Հայ թատրոնի պատմութեան մէջ, "Ժողովուրդի Թշնամին" Իպսէնի ամէնէն շատ խաղացուած երկն է: Նիւթը այժմէական է: Օթթօ Շթոքման ջերմուկներու հաստատութեան բժիշկն է Նորվեկիոյ հարաւային ծովափնեայ քաղաքի մը մէջ, 1880*ական թուականներուն: Օր մը, կը հասկնայ թէ ջուրերը թունաւորուած են ու կ'ուզէ անմիջապէս յայտնել այս իրողութիւնը հաստատութեան տնօրէնութեան որուն մաս կը կազմէ իր եղբայրը, Հանց, որ քաղաքապետն է: Սակայն, այս վերջինը, ինչպէս նաեւ բոլոր քաղքենիները, լրագրողները եւ վերջապէս քաղաքացիները, միմիայն իրենց շահերը մտածելով կը միանան իր դէմ ու զինք կը դատապարտեն իբր "Ժողովուրդի Թշնամին": Լքուած ու անզօր, Տոքթ. Շթոքման կը մտածէ հեռանալ քաղաքէն (ինչպէս Իպսէն կամաւոր աքսորուեցաւ իր երկրէն) իր կնոջը եւ երեք զաւակներուն հետ: Բայց զզուելի սպառնալիքներու ենթարկուելէ ետք, կ'որոշէ տեղւոյն վրայ մնալ պայքարելու համար կեղծիքի եւ խաբեբայութեան դէմ, ինչպէս նաեւ մեծամասնութեան թանձրացեալ մտայնութեան դէմ, ի սէր արդարութեան: "Այս աշխարհիս երեսին ամէնէն ուժեղ անձը այն է որ մինակ կը մնայ" Օ. Շթոքմանի վերջին արտասանած յայտնութիւնն է:*

Հանդիսատեսները մեծապէս գնահատեցին գործող անձերու խաղը, իրենց կորովը եւ եռանդը: Բոլորը արժանի են յիշուելու՝ Ժիրայր Զոլաքեան (Տոքթ. Օթթօ Շթոքման), Աստղիկ Շինկիթեան (Եոհաննա, կինը), Նոյեմի Եուսէֆի (Փեթրա, աղջիկը), Արսէն Այնթապլեան (Հանց, եղբայրը, քաղաքապետ), Վահրամ Աժտէրեան (Օրձէ, Եոհաննայի հօրեղբայրը), Յարութիւն Խաչատուրեան (Հովսթրատ, խմբագիր), Վահան Քերովբեան (Պիլինկ, թղթակից), Նազարէթ Գույումճեան (Թոմսըն, տպարանատէր), Թենի Թոփուզօղլու (Հոլաթէր, նաւապետ), Սեւան Մինասեան եւ ... (քաղաքացիներու խմբութիւն) Վեստա Պայլերեան եւ Վիկտորիա Այվազեան՝ բեմական գործողութիւններուն ընթերցողները:

Ինչպէս միշտ, մեծ տաղանդով եւ նուիրումով Արբի Յովհաննիսեան եւ Ժիրայր Զոլաքեան փորձերը կը վարեն ու կը հրամցնեն յատուկ խանդավառիչ ապրումներ:

Վերջապէս, մեզի կը մնայ մեր երախտագիտութեան եւ հիացումի զգացումները յայտնել Արբի Յովհաննիսեանին, իր անսահման հմտութեան համար հայ եւ միջազգային թատրոնի եւ շարժանկարի ասպարէզներուն մէջ, իր անզիջող արդարութեան համար, իր անդրդուելի ճիգերուն համար շնորհիւ որոնց ի լոյս կ'ընծայուին բազմաթիւ անտիպ կամ մոռացումի մատնուած հայերէն թատերախաղեր (տե՛ս. իր հրատարակած, Ժիրայր Զոլաքեանի աջակցութեամբ, "Մէկ աբար հայկական թատերկաշար", երեք հատոր, Երեւան – Փարիզ, 2001–2003) *ու վերջապէս իր եզակի հանճարին համար իբր բեմադիր:*

ԱՆԺԻԼ ԳԱԲՈՅԵԱՆ

Albums reçus

CHANTS D'AILLEURS

LEVON MINASSIAN
et ARMAND AMAR

Long Distance,
35 bis rue Barbès 93100 Montreuil

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ինչպէս ըսի, ու կը կրկնեմ դարձեալ, քօլերայի այդ համաճարակը այս օրուան պէս միտքս է. ամէն կողմ ահ ու սարսափ կը տիրէր. կը յիշեմ որ շատ մը փողոցներու մէջ նօճիներու խոշոր-խոշոր ճիւղեր անդադրում կը վառէին գիշեր ցորեկ, իբրեւ թէ օդին մէջէն վանելու քօլերաբեր թոյնը. բազում տեղեր ալ տուներու եւ պատերու վրայ առատօրէն կը քսէին, կը ծփէին կուպր, որուն սեւ հետքը անջինջ մնացած կը տեսնուէր դեռ տարիներէ ի վեր:

Մեծ հայրս Սկիւտարի Թօփանէլիօղլու կոչուած թաղը, առանձին փողոցի մը մէջ ունէր հօրենական ընդարձակ այգի մը գեղեցիկ տունով, ուր հօրս ու մօրս ամուսնութիւնը, հարսանիքը տեղի ունեցած է եղեր 1857*ին եւ ուր կ'երթայինք ամէն ամառ: Համաճարակին պատճառաւ աւելի կանուխ փոխադրեց մեզ հոն մեծ հայրս այդ տարի: Բայց ինքը եւ հայրս ամէն օր կ'իջնային քաղաք իրենց խանութը. շատ անգամ գիս ալ կ'առնէին, որպէսզի տունը մնալով անհամբերութիւն չընէի եղբօրս հետ որ հինգ տարու էր:*

Մեր երթեւեկը տեղի կ'ունենար իշուկի մը վրայ, զոր ունէր մեծ հայրս եւ երբ գիս հետը առնէր, գիս կը կապէր իշուն համէտին, որպէսզի վար չիյնամ:

Կը յիշեմ եւ շատ լաւ կերպով միտքս պահած եմ, որ Ուրբաթ օր մը միատեղ իջանք եւ այդ օրը մեծահանդէս խաչահանգիստ կատարուեցաւ Ս. Խաչ եկեղեցին "Կենաց փայտի" մասունքով համաճարակի անհետացումին համար:

Կաթողիկոսական եւ պատրիարքական կոնդակներ եկեղեցւոյն մէջ կախուած կը մնան եւ կ'աւանդեն հաստատ վկայութեամբ, թէ Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցին ունի "Կենաց փայտի" իսկական մասունքը, որով ամէն Ուրբաթ խաչահանգիստ կ'երգուի հոն:

Կ'ըսէին թէ հրաշագործ (*յետագային հրէշագործ) տիտղոսը կրող Մկրտիչ վարդապետը կամ եպիսկոպոսը յատկապէս կանչուած էր այդ Ուրբաթ օրը, խումբ մ'ալ եպիսկոպոս, վարդապետներ ու քահանաներ հրաւիրուած էին. դացինք եկեղեցի, որուն լայնարձակ մարմարեայ սեղանին վրայ, տեսանք որ շարուած էին զգեստաւորուած եկեղեցականները, որոնց մէջ տեղը Հրաշագործը Ս. Խաչի մասունքը երկու ձեռքովը բռնած սկսաւ՝* "Զօրութիւն Ս. Խաչի քոյ Քրիստոս"*ը անհեղաձայն երգել. բոլոր շուրջինները ձայնակցեցան իրեն, յոյժ պատկառելի արարողութիւն եղաւ, Անդաստան կատարուեցաւ՝* Արեւելեան կողմն աշխարհին, Արեւմտեան կողմն աշխարհին *եւ այլն խիստ վեհութեամբ երգուեցաւ:*

Եկեղեցին լեցուած էր ահագին բազմութեամբ, այն աստիճան որ ասեղ ձգելու տեղ չկար, ինչպէս կ'ըսուի մեր ժողովրդային ռամիկ դասակարգին կողմէ: Մեծ հօրս ու հօրս հետ ես կեցած էի դասին ետեւը եւ մանկական միամտութեամբս կը կարծէի թէ քօլերան սոսկալի ճիւաղ մ'էր չորս կողմ շրջագայող, զոր սատակամահ ընել կ'ուզէին աղօթերգութիւններով. կը տեսնայի ուր ամէն ոք լալագին ձեռամբարձ կ'աղերսէր առ Աստուած, մինչ ես՝ անտարբեր կամ լաւ է ըսել՝ բոլորովին անզգայ, ապուշ-ապուշ կը դիտէի եղած բաները, իրարանցումները, առանց բան մը կարենալ հասկնալու:

Եկեղեցիէն դուրս ելլելնուս, հայրս եւ մեծ հայրս բարեկամներու հետ խօսքի բռնուեցան, ես ալ իրենց քովէն հեռանալով, սկսայ վազել դէպի տուն երբ ճամբուս կէսը հասած էի, լաց ու կոծի աղաղակներ առի դրացի տունէ մը, տղայական հետաքրքրութիւնս մղեց գիս յառաջանալ ու կանգ առնել դէպի այդ տունը, գիտնալու համար, թէ ի՛նչ պատահած էր հոն. տունին դուռը բաց էր, տեսայ որ բակին մէջ մէկը անկենդան ինկած էր, երեսը սեւ լաթով մը ծածկուած. անցնողները կ'ըսէին թէ քօլերայէ բռնուած մեռել մ'էր:

Տունին մէջ վայնասունը, կիներու պոռչտուքը արձագանգ կու տար փողոցին մէկ ծայրէն միւսը. մեռելին քով մարդ չկար, հակառակ որ տնեցիները սենեակի մը մէջ ժողվուած, «Վա՜յ խավրում վա՜յ» *կը պոռային անդադար: Փողոցէն անցնողները ներս իսկ նայելու չէին համարձակեր. ահ ու դողով կը հեռանային, գի մի՛ գուցէ քօլերան իրենց օձիքն ալ ձեռք անցընէր:*

Գէր Թագուհի կոչուած համբաւաւոր կնոջ ամուսինն է եղեր այդ մեռնողը, կտրիճ մարդ մը, որ ի՛նչպէս է եղեր, տուն մտեր չէ մտեր, ինկեր անշնչացեր է. գուցէ շատկէկ խմած ըլլալուն, ըստ իր բնական ունակութեան, ինչպէս կ'ըսէին:

Հրաշագործին ըրած խաչահանգիստին ներկայ խուռներամ ժողովուրդը այդ պահուն դուրս կը թափէր եկեղեցիէն. կը դիտէի որ ո՛չ մէկը երես չէր դարձներ դէպ Թագուհիի տունին դռնէ ծուռ ակնարկ մը ուղղելու, տխուր, մտախոհ, անբարբառ կ'անցնէին կ'երթային գի մի՛ գուցէ քօլերան զիրենք ալ բռնէր. ես չգիտեմ ի՛նչու իբրեւ արձան կը մնայի տունին մօտ, երբ մեծ հայրս որ բարեկամներէն բաժնուելով կուգար, գիս այդ տեղ տեսնալովը, «Ծօ՛, հոտ ի՞նչ բան ունիս, ինչո՞ւ կայներ ես, թէզ (*շուտ*) տուն կորսուէ» *պոռաց եւ ես վախնալով որ ծեծ կ'ուտեմ, ոտքերս շալկեցի, բոլոր ուժովս տուն վազեցի. դրանը չուանը շտապ քաշեցի, մտայ ներս ու ելայ վեր պահուըտեցայ:*

(Շար. 4)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 28.–

Է. Կիրակի Յինանց Երկրորդ Ծաղկազարդ:

Տարեդարձ Հայաստանի Առաջին Պետականութեան Հռչակման – 1918 Մայիս 28.

Յաւարտ պատարագի Գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Անդրանիկ Անկախութեան հռչակման տարեդարձին առիթով:

A.A.A.S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

recherche

DIRECTEUR(TRICE) DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:

Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

TELEVISION

FRANCE 2

La prochaine émission de Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux concernant l'Arménie sera diffusée **dimanche prochain 28 mai, de 9h30 à 10h.** Elle est intitulée «Les trois reines arméniennes de Jérusalem» avec comme interlocuteurs Claude Mutafian et Marina Dédéyan.

(Շար. Ա. էջէն)

րակած ու Թաւրիզի մէջ ցոյցերու, բախումներու պատճառ եղած էր: Թերթին խմբագիրն ու երգիծանկարներուն հեղինակը բանտարկուած են: Նախագահ Ահմատինեժատի ընտրութենէն ի վեր թերթ փակելու առաջին պարագան է: Իրանի նախագահը ամբաստանած է ԱՄՆ-ը եւ իր զինակիցները, ցեղային հարցերու միջոցով Իրանը ապակայունացնելու ջանքերով:

ՊԱՂՏԱՏԻ կեդրոնը նոր ռմբափորձ մը գործուած է Մայիս 26ի առաւօտուն: Տասը մեռեալ կար եւ քսան վիրաւոր:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ Իշխանութեան նախագահը՝ Մ. Ապպաս վերջնագիր մը տուած է Համասի, տասը օրուան պայմանաժամով: Այդ ժամանակաշրջանին, եթէ իսլամապաշտները չընդունին պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումը Գազա, Այսրյորդանան և արեւելեան Երուսաղէմ, հանրաքուէի պիտի դիմէ եւ Պաղեստինցիք պէտք է արտայայտուին քուէով:

ՊԱՊԸ իր երկրորդ ճամբորդութիւնը կատարեց, այս անգամ իր նախորդին հայրենիքը՝ Լեհաստան, ուր կը մնայ 4 օր: Դէտերու համաձայն, նոյն ջերմ ընդունելութեան չէ արժանացած: Շեշտած է որ իր այցելութիւնը հաւատքի ճամբայ մըն էր: Կ'այցելէր նաեւ Աուշվից, չեշտելով թէ հոն կ'երթայ աւելի որպէս կաթողիկէ քան Գերմանացի:

ՇԻՐԱՔ ներում շնորհեց Մարմնամարզի նախկին նախարար Կի Տրիւթի, որ 15 ամիս յետաձգումով բանտարկութեան դատապարտուած էր եւ 50 հազար Եւրո տուգանքի Իլ-տը-Ֆրանսի հանրային շուկաներու հարցին կապակցութեամբ: Տրիւթ այլեւս կրնայ վերագտնել Ողիմպիական կոմիտէի վարչութեան անդամի իր աթոռը: Ընկերվարականները բողոքեցին այս ներումին առթիւ:

ՊՈՒԹԵՖԼԻՔԱ իսլամապաշտ-պահպանողական մը նշանակած է Ալժերիոյ կառավարութեան գլուխը, փորձելով գոհացում տալ ընկերային դժգոհութիւններուն: Աբտելազիզ Պելքհատէմ, 61 տարեկան, հաւանաբար ճամբան բանայ Սահմանադրութեան բարեփոխման:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՁԱՊԷԼ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ (20.07.1912 – 29.05.2004) իր զաւակը՝ Արամ Թօփալեան, ինչպէս նաեւ իր բոլոր բարեկամները վինք կը յիշեն երախտագիտութեամբ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ՝ ՅՈՒԼԻՍ 16-ԷՆ 30 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Բացառիկ առիթ մը ծանօթանալու հայ արուեստին, մշակոյթին, ճարտարապետութեան եւ պատմութեան:

Յայտագիր.–
- Դասախօսութիւններ
- Գեղարուեստական ձեռնարկներ
- Զրոյցներ
- Պատմական վայրերու այցելութիւններ

եւ վերջապէս՝
- Խնջոյքներ:

Այս տարի ծրագրուած է նաեւ պտոյտ մը դէպի ԱՐՑԱԽ:

Հաւաքը կը համախմբէ Սփիւռքի զանազան երկիրներէն հայ երիտասարդ համալսարանականներ:

Մասնակցութեան սակ (առանց ճանապարհածախսի, վիզայի եւ տուրքի)՝

675$ ամերիկեան (գիշերօթիկ + 3 ճաշ օրական + պտոյտներ)

կամ

400$ ամերիկեան (3 ճաշ + պտոյտներ):

Համացանցի հասցէ՝
http://forum.hamazkayin.com

Յաւելեալ տեղեկութիւններ.–
- Ֆրանսա
 ՀՈՒՐԻԿ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
 +33(1) 42.29.10.24
- Անգլիա
 ՍԵԼԼԱ ԹՆՃՈՒԿԵԱՆ
 +44(20) 76.03.84.52

Association Arménienne d'Aide Sociale

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները

Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20.30ին

Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ 77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը:

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան, կազմին, իրենց թեկնածութիւնը գրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան գրասենեակի հասցէին:

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

*
**

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :

Jeudi 22 juin 2006 à 20h30 au Siège de l'Association, 77 rue La Fayette 75009 Paris

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard **le 26 mai 2006.**

Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Կապոյտ Խաչի Իսիի "Տիրուհի Սէրէնկիւլեան" մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Իսկուհի Պարպարեանին, զաւակներուն, թոռներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝ Յովհաննէս Պարպարեանի մահուան առիթով:

Այս առթիւ մասնաճիւղը կը նուիրէ 110 Եւրո Դպրոցաւէրին:

*
**

Կապոյտ Խաչի Իսիի "Տիրուհի Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Պարգեւ եւ Վերժին Սայրինին, Շաքէ Տինճեանի մահուան առթիւ (Պոլիս):

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Սայրին 50 Եւրո նուիրած են Իսի Կապոյտ Խաչի միօրեայ դպրոցին:

□

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի "Տիրուհի Սէրէնկիւլեան" մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրո Տիկին Լիսի Զապունեանէ, Յովհաննէս Պարպարեանի յիշատակին:

□

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաշանի "Հ. Իսահակեան" մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրո Տէր եւ Տիկին Սէրէնկիւլեանէ եւ 50 Եւրո Տիկին Շաքէ Մուսայեանէ իր թոռան Արամի ծնընդեան առթիւ:

□

RECHERCHE

POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
ETE : AOUT 2006

- Directeurs diplômés BAFD
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaire BAFA
- Infirmière
- Econome
- Intendant(e)
- Coursier

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13

□

La section «AGNOUNI» d'Asnières de la CBAF organise

UN REPAS-CROISIERE SUR LA SEINE

Le Dimanche 18 juin

— Nombre de place limité —

Réservations :

— 01. 48. 41. 54. 23
— 01. 40. 11. 19. 33

□

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— **Araxie : 01 39 83 71 19.**

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris 01 42 96 10 10 — Lyon 04 78 60 13 66 — Marseille 04 95 09 30 60
armenie@saberatours.fr — sevan@selectour.com — marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը կազմակերպէ Եւրոպայի միջ-շրջանային ֆութպոլի եւ պասքէթի մրցաշարք, բաժակ՝ "Սուրէն Մուրատեան":

Մրցաշարքին կը մասնակցին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի շրջանները ու զանազան մարզական միութիւններ՝ Լոնտոն, Ալմելօ (Հոլանտա), Սթոքհոլմ (Շուէտ), Գերմանիա եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս:

Մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի Յունիս 3 եւ 4ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
1 rue Rabelais 92130 Issy-les-Moulineaux.

●

Իսկ Կիրակի, Յունիս 4ի երեկոյեան, ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն տեղի կ'ունենայ խրախճանք – պարահանդէս, Իսի-լէ-Մուլինոյի P.A.C.I. սրահին մէջ,
25 avenue Victor Cresson 92130:

Երեկոն կը խանդավառէ "ԱՆԻ" նուագախումբը:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.–
01.44.05.17.77 կամ 06.80.88.12.24

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 30
MARDI
30 MAI
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.463 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 81e ANNEE — N° 21.463

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՒԱՅԻ կղզին սաստիկ երկրաշարժի մը ենթարկուած է Մայիս 27ին, որ աւեր գործած է եւ ծաքարծա օգնութեան կոչ ըրած է միջազգային հաւաքականութեան: Մեռեալներու թիւը ժամէ ժամ աւելցած էր եւ Մայիս 29ին հասած էր 5115ի մինչ 20 հազար վիրաւոր կար եւ 200 հազարէ աւելի անօթեւան: Հիւանդանոցներու խճողումը աննախընթաց է եւ Մայիս 29-ին հազիւ սկսած էին հասնիլ օժանդակութիւնները արտասահմանէն: Ինտոնեզիան ստիպողական վիճակ հռչակած էր երեք ամսուան համար:

ՊԱՊԸ Աուշվից գնաց Մայիս 28ին, ինչ որ վերջին հանգրուանն էր Լեհաստան կատարած չորս օրերու այցելութեան: Աղօթած է գերմաներէն, բայց իր բացատրութիւնը "թէ պատահածը խումբ մը ոճրագործներու գործն էր, որ խաբած էր գերման ժողովուրդը", բանավէճի առիթ տուած է, քանի բոլորովին անմեղ նկատած է գերման ժողովուրդը: Հռոմի մեծ ռաբբունին անմիջապէս հակադրած է, յայտարարելով.- "Այցելութիւնը պատմական պահ մըն է, մեծ ելոյթով մը սկիզբը, բայց հարցականի տակ տուող վերջաւորութեամբ": Բենեդիկտոս ԺԶ. ըսած էր նաեւ "Ինչո՞ւ Աստուած պահուըտած էր", ինչ որ ռաբբունիին ըսել կու տայ՝ "Շեշտը դրուեցաւ Աստուծոյ բացակայութեան վրայ եւ ոչ մարդուն եւ իր պատասխանատուութիւններուն լըռութեան": Պապը Վատիկան վերադարձաւ նոյն օրը:

ԷՏՈՒԱՐ ՄԻՇԸԼԷՆ, որ հօրմէն վերջ ձեռք առած էր աւելի քան հարիւրամեայ անիւի գործատան ղեկը, արկածալի մահուան մը զոհ գնաց Մայիս 26ին, երբ ձկնորսութեան գացած էր Սէն կըղզիի բացը (Պրըթանը): 42 տարեկան, Էտուար Միշըլէն սիրուած եւ յարգուած անձ մըն էր եւ իր կորուստը ծանր կը կշռէ նաեւ աշխատաւորներուն վրայ: Իր դիակը գտնուած էր, բայց Մայիս 29ին դեռ կարելի չէր եղած գտնել իր բարեկամին դիակը, մինչ յայտնաբերուած էին ընկղմած նաւուն բեկորները: Ձեռնարկին գլուխը անցած է Միշէլ Ռոլիէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ առաջին անգամ ըլլալով Միշըլէն անունը չկրող անձ մը պիտի վարէ հաստատութիւնը, որ իր ճիւղին մէջ թիւ 1ն է աշխարհի մէջ: Հակառակ եղած քննութիւններուն, արկածին դըրդապատճառները չէին գտնուած: Էտուար Միշըլէ ամուսնացած էր եւ հայր վեց զաւակներու:

ԷՐՏՈՂԱՆ իր առաջին այցելութիւնը կատարած է Պէրլին Մայիս 26ին, Անկելա Մերքէլի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր: Այցելութիւնը չատ հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ տեղի չէ ունեցած, քանի հակաթուրք յարձակումները կը շարունակուին երկրին մէջ եւ Թուրքիոյ վարչապետը մտահոգ է: Էրտողան ցաւ յայտնած է նաեւ Ֆայնանշիըլ Թայմզ Տօյչլանտ թերթին մէջ, որ թուրք գաղթողներու համարկումի ճիգերը "արձագանգ չեն գտներ" Գերմանիոյ մէջ: Էրտողան փորձած է նաեւ համոզել Ա. Մերքէլը որ Թուրքիոյ մէջ յառաջդիմութիւններ կան եւ պէտք է Եւրոպական Միութեան մաս կազմէ: Փափաք յայտնած է որ Գերմանիա զօրավիգ ըլլայ Թուրքիոյ ապագային ալ: Ա. Մերքէլի համար, բանակցութիւններու սկիզբը որեւէ երաշխաւորութիւն չի տար Անգարայի որ պիտի անդամակցի: Ըսած է թէ Գերմանիա քննադատական ակնոցով կը հետեւի բանակցութիւններուն: Պնդած է որ գործընթացը բաց կը մնայ, բայց արդիւնքը, ի յառաջագունէ, երաշխաւորուած չէ:

ՇԻՐԱՔԻ շնորհած ներումը Կի Տրիւթի, Մարմնամարզի նախկին նախարար, որ 2005 Հոկտեմբեր 26ին դատապարտուած էր 15 ամիս յետաձգումով բանտարկութեան եւ 50 հազար Եւրօ տուգանքի, մեծ աղմուկ հանած է ոչ միայն ձախի, այլեւ Իւ. Տէ. Էմ.ի եւ իրաւական շըրջանակներու մէջ: Ներումին հիմը կազմուած է 2002ի ներման օրէնքին վրայ եւ Շիրաք արդարացուցած է իր որոշումը շեշտելով թէ ենթական "ծառայութիւններ մատուցանած է": Դատապարտումն ալ կատարուած էր "շինծու աշխատանքներու" համար: Նախագահը ուզած է որ ան վերադառնէ իր աթոռը ողիմպիական կոմիտէին մէջ: Բայց եւ այնպէս, բանավէճը չէ մարած:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մէջ, Մայիս 27ին, տեղւոյն մեծ ռաբբունին յարձակման ենթարկուած է, երբ լսելով՝ "Լեհաստանը Լեհերուն" բացագանչութիւնը, գացած է ըսողին հարցնելու իր այդ խօսքին պատճառը եւ այդ պահուն խոշտանգուած է եւ արտասուաբեր ռումբ մը ստացած. բայց վիրաւորուած չէ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ սահմանին վրայ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Մայիս 28ին, ինչ որ այս սաստկութեամբ չէր պատահած վեց տարիէ ի վեր, երբ իսրայէլեան զօրքերը կը քաշուէին: Իսրայէլեան օդուժը թիրախ առած էր պաղեստինեան խումբերու խարիսխները եւ Հըզպոլլան: Երկու մեռեալ կար: Իսրայէլի վարչապետը ըսած է որ իր ունեցած բոլոր միջոցները պիտի գործածէ հակազդելու համար:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ Գաննի 59րդ փառատօնը փակուեցաւ Մայիս 29ին, մրցանակաբաշխութեամբ մը, որ ինչպէս աւանդութիւն է աւելի քաղաքական բնոյթ ունէր քան որակի կամ ճաշակի: Ոսկեայ արմաւենիին արժանացաւ Անգլիացի Քէն Լոք "Լը վան սը լեւ" ֆիլմին համար, մեծ մրցանակը ստացաւ Ֆրանսացի Պրիւնօ Տիւմոն, բեմադրութեան մրցանակին արժանացաւ Ալեսանտրօ Կոնսալէս (Մեքսիքա), սենարիոյի մրցանակ ստացաւ Սպանացի Փետրօ Ալմոտովար, որու Վոլվէր ֆիլմին վեց դերասանուհիներն ալ արժանացան կին լաւագոյն դերասանուհիի հաւաքական մրցանակին: Նոյնպէս լաւագոյն այր դերասանի մրցանակն ալ շնորհուեցաւ "Էնտիժէն" ֆիլմի 5 դերասաններուն (ծագումով ալժերացիներ): Ֆիլմը ոգեկոչումն էր Ֆրանսայի համար մեռած Ալժերացիներուն:

ԹԷՆԻՍ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ

Այս տարի, բացառաբար, թէնիսի մըրցաշարքը սկսաւ Կիրակի մը, փոխանակ Երկուշաբթիի, ինչ որ սովորութիւն էր: Առաջին օրն իսկ, Դաւիթ Նալպանտեան յաղթեց Վալրինքայի (Զուիցերիա) 6–2, 7–6 (7/5), 6–4:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԷՋ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱԶԴԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Քրտական օրաթերթ "Եէնի Էօզկիւր Փոլիթիքա"յի (Մայիս 27) մէջ Տոքթ. Նաճի Քութլայ "Կրկին Հայկական Հարցը" խորագրուած գրութեան մէջ նիւթ կ'ընէր քրտական ազդակը: Բացայայտ կերպով կ'ըսէր թէ Տիյարպէքիրի քիւրտ երեւելիներու դասը 1915ին պետութեան հետ կատարած է "հարկաւորը": Կու տար անուններ: Ապա կը շարունակէր. "Տիյարպէքիրի քիւրտ երեւելիներուն հարստութեան, կալուածներուն մէջ Հայերը բաժին ունին: Անոնք անոնց ստացուածքին տիրացան: Հանրապետութեան շրջանին այդ երեւելիներուն մեծ մասը, անոնց զաւակները երեսփոխան, քաղաքապետ եղան: Պէտք չէ՞ որ այդ շրջանի աղտոտ դէպքերուն դերակատարները հարցաքննուին որպէս Քիւրտ, կամ որպէս տիյարպէքիրցի":

Գրութիւնը կ'աւարտի այն համոզումով որ 1915ի պատահարներուն ուղղակի, կամ անուղղակի կերպով մասնակից Քիւրտերուն մասին անկեղծ վիճարկում մը վարկ կ'ապահովէ քիւրտ հաւաքականութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«VALEURS ACTUELLES»

(26 mai / 1er juin)

GENOCIDE ARMENIEN ET NEGATIONNISME D'ETAT

Այս խորագրին տակ Գաթրին Նէ կ'անդրադառնայ այն օրինագիծին, որ կը վերաբերէր Հայոց Ցեղասպանութեան ժխտումին պատժելիութեան եւ որ ներկայացուեցաւ Մայիս 18ին, ծանօթ պարագաներու մէջ: Գաթրին Նէ գրեթէ կը կրկնէ այն քրոնիկը զոր տուած էր ձայնասփիւռի Եւրոպա 1 կայանէն Մայիս 21ին (տե՛ս. "Յառաջ", Մայիս 23): Չէր ծածկեր որ ակներեւ խաղ մը կար նիստին ընթացքին, որու մանրամասնութիւններն ալ կը տրուին առանձին: Հարկ էր, ինչպէս քանիցս գրեցինք, որ քուէարկութիւնը տեղի ունենայ ժամը 13էն առաջ, բայց ընկերվարականները օրակարգի այլ հարց մը դրած էին նախապէս (երիտասարդներու աշխատանքին վերաբերեալ) եւ տեղի ունեցաւ անխուսափելի յապաղումը, որ թոյլ տուաւ Ժ.-Լ. Տըպրէի վերջ տալ նիստին: Կը բացատրուի որ Էլիզէի փափաքը հարցը թաղելու աւելի քաղաքական պատճառներ ունէր քան տնտեսական:

ՊՈԼԻՍ

«ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷԻՆՔ» Կ'ԸՍԷ ԴԱՏԱՒՈՐԻՆ ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ

"Ճումհուրիյէթ" թերթին դէմ խափանարարական արարքի մը ու Պետական խորհուրդին մէջ դատաւորի մը սպանութեան հեղինակ Ա. Արսլանի մեղսակիցը Է. Թիմուրօղլու հարցաքննութեան ընթացքին յայտնած է թէ ծրագրած էին սպաննել Պոլսոյ Հայերը: Ան մեծ հիացում արտայայտած է ոճրագործին, ըսած թէ ինք անոր աջ բազուկն է: Խօսելով իրենց արարքներուն մասին, շեշտած է թէ իրենց բուն նպատակը Պետական խորհուրդի Բ. նախագահը սպաննել էր, այդ մասին վիճած, ապա հրաժարած են: Որոշած էին այդ արարքէն ետք սպաննել Պոլսոյ Հայերը, բայց ոճրագործին ձերբակալութիւնը խանգարած է իրենց ծրագիրը ("Եէնի Շաֆաք", Մայիս 26):

Ա. Արսլանէն ու Է. Թիմուրօղլուէն զատ որպէս մեղսակից հսկողութեան տակ առնուած Զ. Էօզթիւրք ազատ արձակուած է, իր դէմ փաստ չգտնուելով: Թրքական աղբիւրներ կ'ըսեն թէ այս վերջինը շատ մօտիկ անձ մըն է հարիւրապետ Մ. Թէքինի որ Պետական խորհուրդին յարձակումին գլխաւոր ծրագրողներէն կը նկատուի:

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

ի Հայաստան, 2006 ՕԳՈՍՏՈՍ 18–20

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնէն կը տեղեկացնեն.-

Ի գիտութիւն Ֆրանսայի
և Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ գործող
Կրթական Հաստատութիւններուն,
Կրթական Օճախներուն,
Ուսումնական խորհուրդներուն

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ սոյն թուականի Օգոստոս 18–20 Ծաղկաձորում կազմակերպում է Համահայկական Կրթական Երկրորդ Խորհրդաժողովը: Համաժողովի ընթացքին քննուելու են ազգային կրթութեան ու դաստիարակութեան առընչուող հիմնահարցեր եւ կրթական ոլորտում Հայաստան – Սփիւռք համագործակցութիւնն ընդլայնելու ծրագրեր:

Ընդ առաջ ՀՀ Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան դիմումին՝ իրազեկում ենք Ձեզ՝ տեղեկացնելու գործող կրթական հաստատութիւններին, կրթօճախներին, ուսումնական խորհուրդներին և քաջալերելու ներկայացուցիչների մասնակցութիւնը խորհրդաժողովի աշխատանքներին:

Համաժողովին մասնակցութեան համար հարկ է լրացնել յայտը(*) եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններ ուղարկել ՀՀ Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութիւն մինչեւ սոյն թուականի Յուլիսի 1ը:

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու կամ առաջարկութիւններ ներկայացնելու համար հարկ է դիմել ՀՀ Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութիւն հետեւեալ միջոցներով՝

Հեռ.- +37410 58-13-91, 52-52-07
Հեռապատճէն.- +37410 52-52-07
Էլ-փոստ.- spyurg@yahoo.com
Համացանցային կայքէջ.- www.edu.am

ԴԻՒԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

(*) Ստանալ Փարիզի Մայր եկեղեցիէն:

ՇԱՀԵԿԱՆ ՀԱՏՈՐ ՄԸ ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՅԼԱԽՈՀԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Խորհրդային Միութիւնը պատմութեան անցած է, բայց պատմութիւնը դեռ պատրաստ չէ զայն ընդունելու: Այսպէս կոչուած "յետխորհրդային տարածքը" տակաւին կը գտնուի անկեալ մայր դայեակին ուղղակի թէ անուղղակի ազդեցութեան տակ՝ Ռուսաստանէն մինչեւ Կեդրոնական Ասիա եւ Բելառուսէն մինչեւ Կովկաս:

Խորհրդային 74ամեայ պատմութեան անբաժանելի երեւոյթներէն մէկն է այլախոհական շարժումը, որ իր վերելքի շրջանը ապրած է 1960–1970ական թուականներուն, իսկ Միխայիլ Գորպաչովի իշխանութեան գլուխ գալու ատեն (1985)՝ արդէն կազմալուծուած: "Վերակառուցման" եւ "Հրապարակայնութեան" հռչակումին օրերուն, այլախոհութիւնը արդէն կատարած էր իր պատմական դերը:

Հայաստանի այլախոհութեան նուիրուած հայրենի պատմաբան Արմենակ Մանուկեանի փոքրածաւալ հատորը(1) առաջին համադրական ակնարկը կը փորձէ 1953–1988 թուականներուն ծաւալած այդ երեւոյթին: Իր մասնագիտական ուսման կողքին, Ա. Մանուկեան երկար տարիներ աշխատած է Ազգային Անվտանգութեան Ծառայութեան մէջ (ԱԱԾ, նախկին Քա. Կէ. Պէ.–ն), ինչ որ իրեն հնարաւորութիւն տուած է մօտէն ծանօթանալու հոն պահուող արխիւային նիւթերուն, որոնց հիմամբ վերջին տասնըհինգամեակին քանի մը գիրքերու եւ լրագրական բամաթիւ հրապարակումներու հեղինակ դարձած է:

Յառաջաբանին մէջ, Մանուկեան դիտել կու տայ, որ, բացառելով մամուլի որոշ հրապարակումներ, ուսումնասիրութեան հիմքը ԱԱԾի արխիւն է, քանի որ այլախոհական տարբեր խմբակցութիւնները գաղտնաբար գործած են: Ան նիւթը համեմատած է Խորհրդային Միութեան զուգընթաց երեւոյթներու հետ, «այսինքն, փորձել ենք խնդիրը ներկայացնել հիմնաւորուած, հաւաստի աղբիւրներով: Այսուհանդերձ, կարծում ենք, որ այն դեռեւս կարօտ է լրացումների, գուցէ նաեւ մասնակի ճշդումների»(էջ 4):

Աշխատութիւնը բաժնուած է երեք գլուխներու, որոնց կը հետեւին վերջաբան մը եւ յաւելուած մը,, ու ներկայացուած է շարժումին ամէնէն ազդեցիկ միաւորումին՝ Ազգային Միացեալ Կուսակցութեան ծրագրին ու կանոնադրութեան լուսանկարչական պատճէնը:

Հեղինակը հետեւած է ժամանագրական սկզբունքին, որպէս ուղեցոյց ընդունելով այլախոհներու նկատմամբ կայացած դատավճիռները, որոնցմէ կատարած է ընդարձակ քաղուածքներ: Այսպէս, առաջին գլուխը կը ներկայացնէ հարցին նախապատմութիւնը, որ 1950–1960 թուականներուն կը վերաբերի (էջ 6–30): Ստալինի մահով բացուած պատմական ժամանակաշրջանը, եթէ մէկ կողմէ յատկանշուած է Կոմկուսի Ի. համագումարին Նիկիտա Խրուշչովի դատապարտումի զեկուցումով, միւս կողմէ չէ դադրեցուցած ազատ խօսքի ամէն դրսեւորումի կամ փորձի հետապնդումն ու պատժումը, թէեւ ո՛չ այլեւս ստալինեան չափանիշներով: 1953–1960ին Հայաստանի մէջ 29 հոգի դատապարտուած է հակախորհրդային ամենատարբեր յանցանքներու բերումով, որոնք մեծաւ մասամբ 1990–1991ին բեկանուած են "յանցակազմի բացակայութեան պատճառով", ինչպէս բազմիցս յիշատակուած է նաեւ 1960էն ետք տեղի ունեցած դատապարտումներու պարագային: Անուններուն շարքին կան բնիկներ ու ներգաղթողներ, քննադատական նամակ գրողներ ու բայկութեան պահուն խօսողներ, եւ այլն: Այս ժամանակաշրջանի անունները անծանօթ են, բացառելով գրականագէտ Հրայր Մուրադեանը, որ դասախօս Համօ Վարդանեանի հետ 1950ին դատապարտուած է 10 տարուան ազատազրկումի, այն մեղադրանքով, որ «ունէին ազգայնական համոզմունքներ, շրջապատում տարածում էին գրպարտչական, հակախորհրդային, ազգայնական գաղափարներ եւ մտքեր» (էջ 7)(2):

Ինչո՞ւ ծագում առած է հայաստանեան այլախոհութիւնը: Թէեւ Մանուկեան իրաւացիօրէն շեշտը կը դնէ ազգային գործօնին վրայ (անկախութիւն, կորուսեալ հայրենիք), հոս յիշատակելով նաեւ սփիւռքահայ ներգաղթողներուն դերը այդ գաղափարներուն ներյայտ փոխանցումին մէջ (էջ 29–30), մեզի կը թուի, որ պէտք է յատուկ կարեւորութիւն ընծայել մարդկային գործօնին, այսինքն, արտայայտութեան ազատութեան տարրական իրաւունքին: Ընկերային ու տնտեսական սահմանափակումներու կամ նեղութիւններու առկայութիւնը, դեռ չհաշուած քաղաքական այլընտրանքի չգոյութիւնը, յառաջացուցած է քննադատելու կամ բարձրաձայն վիճարկելու երեւոյթը, ինչ որ մերթ անկախ է զուտ ազգային մտահոգութիւններէ:

Ըստ հեղինակին, հայրենի այլախոհութիւնը համախորհրդային բնոյթէն մեկուսի զարգացում մը կրած է, տարբերելով ազգային գործօնի բացարձակ ներակայութեամբ: Եթէ նկատի ունենանք, որ վերջինս 1956–1966ին ձեւաւորուած է, բնական է ենթադրել, որ Հայաստանի մէջ ձեւաւորումը նոյնպէս անցած է նըմանօրինակ փուլէ մը: Նկատուած է, որ ընդհանրապէս կեդրոնի մէջ տեղի ունեցող դէպքերը ուշացած կերպով արձագանգած են Հայաստան (օրինակ՝ 1985ին հռչակուած "վերակառուցում"ին ուշ ըսկզբնաւորումը 1987ի վերջերը – 1988ի սկիզբները՝ բնապահական ու արցախեան շարժումներով): Հաշուի առնելով այս իրողութիւնը, տրամաբանական է, որ Մոսկուայի մէջ թէ այլուր տեղի ունեցող դէպքերը՝ ապաստալինականացումին զուգընթաց, պէտք է ներգործէին Հայաստանի վրայ: Մեկուսացումը դըժուար թէ բացարձակ ըլլար, նոյնիսկ երբ շարժառիթները տարբեր էին (համմատական մերձպալթեան երկիրներ, Ուկրանիան եւ Վրաստանը, ուր "առաւել ցայտուն էին ազգայնական դրսեւորումները", էջ 33):

1960ական թուականներու "այլախոհական" (այստեղ նկատի ունինք մոռացումի խորհրդային պաշտօնական կեցուածքը) ամէնէն նշանաւոր դէպքը, բնականաբար, Ապրիլ 24, 1965ի զանգուածային ցոյցն էր Երեւանի մէջ, որուն մասին վերջին տարիներուն հրատարակուած են ականատեսի տարբեր վկայութիւններ (Ստեփան Արզաչեան, Կարլեն Դալլաքեան, Վարազ Առաքելեան, եւայլն): Մանուկեան դիտել կու տայ, որ այդ ցոյցին հետեւանքները ծանր չեղան մասնակիցներուն համար, բացառելով քանի մը օրուան կալանք որոշ պարագաներու: Բացատրութիւնը այն է, որ ղեկավարութիւնը, ինչպէս եւ ցոյցին մասնակիցներուն ու ոչ – մասնակիցներուն "զգալի մասը", "ունէին ազգային որոշակիօրէն միանման մօտեցումներ, յատկապէս, անարդարացիօրէն կորսուած հայկական պատմական հողերի վերամիաւորման հարցում" (էջ 35):

1965ի ցոյցը, տրամաբանօրէն, խթան հանդիսացած է այլախոհական ընդյատակեայ խումբերու բազմացումին: Տասնամեակին ընթացքին, Մանուկեան կը յիշէ մէկ խումբի բացայայտումը 1964ին եւ ինը խումբի՝ 1967–70ին, ընդամէնը 37 դատապարտեալով, ինչ որ "բաւականին զգալի քանակ էր, անգամ կենտրոնի համեմատ" (էջ 53): Անոնցմէ ամէնէն ազդեցիկը, երկարակեացը եւ ծանօթը եղած է 1966ին հիմնուած Ազգային Միացեալ Կուսակցութիւնը՝ Հայկազ Խաչատրեանի, Ստեփան Զատիկեանի եւ Շահէն Յարութիւնեանի գլխաւորութեամբ, որու ղեկավարութիւնը 1968էն ետք ստանձնած է հանրածանօթ անուն մը՝ Պարոյր Հայրիկեանը, իսկ գործունէութիւնը շարունակուած է դէթ մինչեւ 1975: Յիշեալ անուններէն զատ, այդ տարիներուն, կ'երեւի անունը Հայաստանի Հանրապետական Կուսակցութեան հիմնադիր, այժմ հանգուցեալ Աշոտ Նաւասարդեանին:

Մոսկովեան խումբերուն թափը 1970ական թուականներուն նորանոր լիցք ստացաւ Հելսինքիի յայտարարութեան ըստորագրութեամբ (1975): Սախարովի եւ Սոլժենիցինի պէս անուններ այդ տասնամեակին համաշխարհային հռչակ ըն-տացան: Ան պէտք է ցոլանար Հայաստան, նոր յղացքի մը՝ "մարդկային իրաւունքներ"ու ներմուծումով: Այսպէս, մինչ կը շարունակուէր ազգային հիմքերով խումբերու ծնունդն ու գլխատումը (տասնամեակին տեղի ունեցած են 29 դատապարտումներ), գոյութիւն առած է Ռոպէր Նազարեանի իրաւապաշտպանական գործունէութիւնը 1977ին: Յիշատակելի է Մոսկուայի գետնուղիին պայթումը (1977), որուն հետեւանքով մեղադրըւեցան եւ 1979ին գնդակահարուեցան Ստեփան Զատիկեան, ու իր երկու ընկերները՝ Յակոբ Ստեփանեան եւ Զաւէն Բաղդասարեան(3): Ահաբեկչական այդ դէպքին հետ վերջիններուն կապին մասին թեր (ռուսական մամուլ) ու դէմ (հայկական մամուլ) կարծիքներ արտայայտուած են 1990ական թուականներուն, իսկ հեղինակը կը յայտնէ, թէ "հակուած ենք ընդունելու վերջիններիս [ռուսական. Վ.Մ.] տեսակէտը, քանի որ դրանք առաւել համոզիչ են եւ փաստացի" (էջ 75):

Այս տարիներուն գործող ու դատապարտուած անձերուն շարքին յիշենք Պ. Հայրիկեանը, Ազատ Արշակեանը եւ Հայաստանի այժմու վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեանը:

Ըստ հեղինակին, 1975–1985 տասնամեակի "Հայկական ահաբեկչութեան" գործօնը (1973ի նախընթացով՝ Գուրգէն Եանըքեանի արարքը) անուղղակի կերպով արձագանգած է Հայաստան: Նոյնը պէտք է ըսել Ցեղասպանութեան ճանաչումին եւ Հայ Դատի լուծման ի խնդիր աշխատանքներուն մասին: Ան, սակայն, կը կարծէ, որ սփիւռքեան ահաբեկչական խումբերուն, հայկական կուսակցութիւններուն եւ հայրենի այլախոհական խումբերուն միջեւ կայուն կապեր չեն եղած (էջ 75–76): Միւս կողմէ, Ա. Մանուկեան, լիովին անտեսած ըլլալով սփիւռքահայ մամուլը, չէ անդրադարձած կուսակցութիւններուն, յատկապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքորոշումին այլախոհական շաժումին հանդէպ: Կ'արժէր բաղդատել սփիւռքահայ թերթերը թափանցած տեղեկութիւնները այլախոհական շարժումին մասին (հեղինակը միայն գործածած է ԱԱԾ–ի արխիւի պատահական կորածոներ): Թերեւս նկատողութեան արժանի էին Լեւոն Մկրտչեանի հրատարակած երկու ժողովածոները (1977 եւ 1988), որոնք հայրենի "պաշտօնական" կամ մերձպաշտօնական այլախոհութեան փաստաթուղթեր հաւաքած են:

1980ական թուականներուն (14 դատապարտեալներ) իրենց "հակախորհրդային" գործունէութեամբ դատապարտըւածներուն շարքին եղած են այժմ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի ատեան Ռաֆայէլ Պապայեանը եւ վերջերս մահացած բանաստեղծ ու Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս Խոմոն Ալեաեանը: Յատկանշական է, որ սփիւռքահայ ուսանող Րաֆֆի Մելքոնեան, 1985ին եղած է վերջին դատավարութեան առարկան՝ "հակասովետական ագիտացիա"յի մեղադրանքով (3 ամիս եւ 27 օր): 1988ին վերջին գործը յարուցուած է Պ. Հայրիկեանին դէմ, որ կարճ ժամանակով Խորհրդային Միութենէն արտաքսուած է Ազգային Ինքնորոշման Միաւորումի հիմնումին հետեւանքով:

Աշխատութիւնը պիտի շահէր, եթէ հեղինակը փորձած ըլլար վկայութիւններ քաղել շարժումին վերապրողներէն: Տարբեր խմբակներուն գաղափարախօսութեան աւելի խորացնող վերլուծում մըն ալ շահեկան պիտի ըլլար, հաւանաբար:

Երեսունհօթը տարուան գործունէութենէ ու 107 դատապարտեալէ ետք, ի՞նչ եղած է հայրենի այլախոհութեան տեսակարար կշիռը: Իր փոքրաթիւ քանակով, սահմանափակ միջոցներով ու նոյնքան սահմանափակ հետեւանքներով, դժուար էր պատկերացնել, որ ազգային հարցերուն նուիրեալ այդ անձերը որեւէ գործնական արդիւնք կարենային ձեռք ձգել՝ խորհրդային ամբողջատիրական մեքենային դէմ յանդիման: Այդ պայքարը անհատական ծառացումի փորձ մըն էր, որ յաճախ դրսեւորուած է Հայաստանի բընակչութեան մէջ արմատաւորուած ազգային (բացայայտ կամ թաքուն) զգացումներու արտայայտութենէն անդին երեւոյթներով՝ ժողովրդավարական սկըզբունքներ հաստատելու եւ, երբեմն, ազգայնականութեան այնուհետեւ ծլարձակող ու մերթ ծայրայեղական թեքումներով: Անոնց եւ 1988էն ետք ծաւալած ղարաբաղեան շարժումին ու վերանկախացած Հայաստանի մէջ ընթացող գաղափարա – քաղաքական գործընթացներուն ուսումնասիրութիւնը կը մնայ ապագայի գործ:

Սփիւռքահայ պատմաբաններ, ինչպէս Գէյր Մուրատեան, Անահիտ Տէր Մինասեան եւ ուրիշներ, գրած են այլախոհութեան երեւոյթին մասին: Անոնց հարեւանցի անդրադարձն իսկ կրնար առաւել ճոխացում բերել Ա. Մանուկեանի աշխատութեան, որ, այսուհանդերձ, արժէքաւոր երախայրիք մըն է յետագայ զարգացումի սպասող այս նիւթին մէջ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

(1) Արմենակ Մանուկեան, Քաղաքական այլախոհութիւնը Հայաստանում 1953–1988թթ., Երեւան, Ամրոց գրուպ, 2005, 104 էջ:

(2) 1954–1957ին Հ. Մուրադեան լոյս ընծայած է չորս հատորներ, իսկ իր մէկ թատերախաղը բեմադրուած է 1956ին (Հայկ Խաչատրեան, Գրական տեղեկատու, Երեւան, 1986, էջ 404–405): Արդեօք ազատ արձակուած էր Ստալինի մահէն ետք: Ա. Մանուկեան դատավճիռի լրիւ գործադրութեան մասին լուռ կը մնայ:

(3) Ա. Մանուկեան չէ յիշած անոնց անունները (էջ 74):

«ՎԱՀՐԱՄԻ ՋՈԿԱՏԸ»

ԱՐՓԻ ՎԱՆԵԱՆ

Այսօր նա Հադրութի շրջանի դատախազն է, մարդ, որ ոխրով ու մեծ պատասխանատուութեամբ է կատարում իր պաշտօնական պարտականութիւնները: Սակայն իմ նպատակը նրա որպէս այդպիսին ներկայացնելը չէ, այլ պատմելու, որքանով դա հնարաւոր է ասել բառերով, նրա մարտական ուղու մասին: Վահրամ Ղահրամանեանը ԼՂՀ Արցախի ազատամարտիկների միութեան Հադրութի տարածքային կազմակերպութեան խորհրդի անդամ է ու նախկին ազատամարտիկ – թէկուզ նա չի ընդունում "նախկին" բառը, գտնելով, որ ազատամարտիկը նախկին չի լինում – եւ անցել է խիզախ մարտիկի ուղի: Ի՞նչն է նրան փրկել այդ ճանապարհին, սովորել մնալ կանգուն, չըկոտրուել, չընկրկել, խուճապի չմատնուել: Գո՞ւցէ Աֆղանիստանում ստացած մարտական մկրտութիւնը, որ տեւել է 1987ի Մայիսից մինչեւ 1988ի Յունիսը: Երկա՛ր ու ձիգ տարի, որի ընթացքում նրա ուսմերին սովոր դարձան արեան ու ծխի հոտը, տեսաւ մահի ու կոտորածի աչքերն ու առնականացաւ:

Ես երկար զրուցում էի Հայրենիքիս պաշտպանի հետ ու ներքին հպարտութիւն ապրում, որ ահա՛, ահա՛, այսպիսի տղաների անձնուրաց քաջութեամբ է այսօր ազատ Արցախը:

... 1991 թուականի Հոկտեմբերի սկզբներին էր, երբ լեգենդար Մանուէլ Գրիգորեանի ջոկատի կազմում Վահրամը ժամանեց Հադրութի շրջանի Ուխտաձոր գիւղի ենթաշրջանը ու մինչեւ Նոյեմբերի 26ը այդ ջոկատի մարտիկների հետ մասնակցեց ենթաշրջանի գիւղերի պաշտպանութեանը: Աննկարագրելի օրեր էին՝ սարսափ ու հաւատ, կամքի անափ դրսեւորումներ ու հիասթափութիւններ: Փոքրիկները երգեր էին յօրինում ջոկատի մասին, բոլորը նայում էին տղաներին որպէս փրկիչների: Սակայն Վահրամին սպասում էին նաեւ մէկ այլ տեղ: Նոյեմբերի 26ին Կոմանդոսը՝ Արկադի Տէր Թադէոսեանը, հրաւիրեց նրան Ստեփանակերտ, որտեղ Շուշիի ազատագրման մասնիկներից մէկի՝ Վիտալիկի ու Աշոտ Խաչատրեանի (ԼՂՀ Պետանվտանգութեան տեսչութեան նախկին պետ) հետ ձեռնամուխ եղան յատուկ վաշտի ստեղծմանը: Վաշտ, որին վիճակուած էր անցնել փառաւոր մարտական ուղի:

Այդ վաշտի կազմում Վահրամը ան-

ձամբ ղեկավարել ու մասնակցել է մի շարք մարտական գործողութիւնների, մասնաւորապէս՝ Կարագեաւ – Լեւոնոյ առաջին գործողութեանը, չատերն յայտնի "26" դիրքերի պաշտպանութեանը, Կրկժան գիւղի ազատագրման համար մղուած մարտերին, որտեղ անձամբ գերի է վերցրել մէկ տասնեակից աւելի ազերի զինուորների ու երկու սպայի:

– Ասում են՝ Խոջալուի ազատագրումից յետոյ, որին մասնակցել էք, հայ զինուորներից առաջինն էիք, ով մտաւ այդ գիւղի տարածքը,– հարցնում եմ:

– Այո,– տխուր ժպտում է Վահրամը,– այնտեղ էր, որ գնդացրի արձակած գնդակից ծանր վիրաւորուեցի կոնքից: Սակայն երկու ամիս անց կրկին վերադարձայ մարտադաշտ:

... Առհասարակ, երբ չուրջդ աւեր ու արիւն է, երբ ամէն տեղ մահ ու սարսափ է տարածուած ու հայրենի եզերքդ վտանգի տակ է, մարդ մոռանում է իր ով լինելը, մարդկային բոլոր լաւ ու վատ բնաւորութիւններից ու զգացմունքներից առաջ է ընկնում մէկը՝ ամենավեհը՝ անձնուրացութիւնը: Այդպէս էր այն ժամանակ եւ Վահրամի հետ, երբ 1992 թուականի Մայիսի 14ին, դեռ լրիւ չապաքինուած, Մարտունու շրջանի (նա ծնունդով Ճարտարից է) Ճարտարի երկու համայնքներից ստեղծեց 30 հոգուց բաղկացած յատուկ ջոկատ: Այդ պահին նա չէր կարող անգամ պատկերացնել, թէ ինչպիսի՞ ճակատագրական դեր պիտի ստանձնէր այդ ջոկատը, ի՞նչ ուղի պիտի անցնէր: Այսօր, սակայն, ետ նայելով տարիների միջից, հէնց ինքը՝ ազատամարտիկ Վահրամ Ղահրամանեանը, հպարտութիւն է ապրում, որ իրեն է հայրենիքը կամ գո՞ւցէ ճակատագիրը բախտ ընձեռել կատարել այդ գործը:

Ջոկատը, որ կոչւում էր հէնց "Վահրամի ջոկատ" իր վրայ էր վերցրել տարածաշրջանում մեր մարտական դիրքերի պաշտպանութիւնը եւ հակառակորդի դիրքերի ոչնչացումը:

- Ինչո՞ւ "Յատուկ" ջոկատ:

- Յատուկ, քանի որ այն ստեղծուել էր նպատակով՝ անսպասելի եւ յանկարծակի յարձակումներ գործել թշնամու գլխաւոր դիրքերի վրայ: Միաժամանակ ջոկատը պաշտպանում էր մեր առաւել կարեւոր դիրքերը:

Իր ճանապարհին "Վահրամի ջոկատը" փորձութիւններ շատ է տեսել, սակայն որպէս առաջինն ու ամենալուրջը ազատամարտիկը (եւ ոչ միայն նա) համարում է 1992 թ.–ի Յունիսի 28ը, երբ հակառակորդը խոշոր ուժերով, զրահատեխնիկայով յարձակուել ու գրաւել էր Ճարտար գիւղի պաշտպանական դիրքերը, որոնք գիւղից ընդամէնը 5 քմ. էին հեռու: Ջոկատի տղաները գիւղի միւս մարտիկների հետ այդ օրը ոչնչացրել ու հակառակորդից խլել են 4 տանկ, իսկ 29ի գիշերը մտել գրաւուած դիրքերը, ոչնչացրել թշնամու 13 զինուոր, 3 հոգու էլ գերի վերցրել: Այդ գործողութեան ժամանակ զոհուել է նրանց լաւագոյն ընկերներից մէկը՝ Լեւոնիկ Տոնոեանը, իսկ Վահրամը թշնամու խրամատում էր թողել ձախ ձեռքի մատները ու ստացել ուղեղի ուժեղ ցնցում:

... Ցիրաւի, այդ օրը որոշուել է Ճարտար գիւղի, դեռ աւելին՝ Մարտունու շրջանի, ճակատագիրը:

– Ինչո՞ւ այդպիսի մարտական ուղի անցած եւ այդպիսի կենսագրութիւն ունեցող ջոկատը ըստ արժանւոյն չի գնահատուած,– հետաքրքիր էր ինձ:

– Հաւանաբար այն պատճառով, որ մենք անընդհատ մարտական գործողութիւնների մէջ էինք, "ինքնագովազդով" չենք զբաղուել, ուստի եւ դուրս ենք մնացել լուսաբանումից: Ի դէպ, երկու անգամ ընդհարուել ենք "Գորշ գայլեր" ջոկատի մարտիկների հետ եւ պատճառել նրանց կորուստներ:

1992ի Սեպտեմբերին ստեղծուած Ճարտարի մոտոհրաձգային գումարտակի առաջին հրամանատարն էր, նրա ղեկավարութեամբ 94ի Յունուարին ազատագրուել են Քալթառլու լերան վրայ գտնուող «Բերդ 3» եւ «Բերդ 4» դիրքերը, որտեղ ներկայումս մեր առաջին գիծն է անցնում:

Բանակից զօրացրուել էր 1994ի Յունիսին:

– Զօրացրուելուս պատճառը այն տարիներին բանակում տիրող կամայականութիւնն էր, անուշադիր վերաբերմունքը հայրենիքի պաշտպանի նկատմամբ,– ասում է նա:

Այսօր խիզախ ազատամարտիկ Վահրամ Ղահրամանեանը ապրում է ինքն իր համար ստեղծած հոգեկան արժէքներով, աշխատում է որքան հնարաւոր է հաւատարիմ մնալ արդարութեան ձայնին, եւ որ ամենակարեւորն է՝ իր ներսում ապրող օրէնքին, որ կոչւում է խիղճ:

– Չեմ ընդունում այն սխալ կարծիքը, թէ այսօր բանակում ծառայողները աւելի հայրենասէր են, քան նրանք, ովքեր քաղաքացիական ծառայութեան մէջ են ու անկեղծօրէն սիրում են հայրենիքը, պատրաստ են նրա ազատութեան ու անդորրի համար, եթէ պէտք լինի, կրկին անձնուրացութեամբ նետուել պայքարի՝ չխնայելով կեանքը: Մենք՝ նախկին ազատամարտիկներս, մեր հայրենիքը շատ ենք սիրում, եւ ուզում ենք, որ նա էլ իր սիրով միշտ ջերմացնի շատերի վիրաւոր մարմինները ու հոգիները,– աւելացնում է Վահրամը:

Վահրամ Ղահրամանեանի մարտական ուղին լի է սխրանքներով ու յաղթանակներով: Պատմութիւնը, հաւատացած եմ, դեռ կրկին ու կրկին կը վերադառնայ այդ օրերի քրոնիկոնին, որտեղ իր ուրոյն հետքն ու ձեռագիրն ունի Վահրամը, ում համար տարուայ մէջ կայ մէկ տօն օր եւս՝ դա Մայիսի 14ն է, ջոկատի ծննդեան օրը: Այս էլ քանի տարի, այդ օրը տղաները հաւաքւում են միասին եւ կրկին յորդում են ժպիտները, բարեմաղթանքներն ու անվերջանալի, կեանքի պէս քաղցր, կեանքից երկար ձգուող յիշողութիւնները, որտեղ տղաները՝ տակաւին երիտասարդ, տաքարիւն ու անձնուրաց, Հայրենիք էին փրկում:

Ա. Վ.

Հադրութ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ 30 ԱՄԵԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ ("Յառաջ").– 2006ը Հայ Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան 30ամեակն է:

Տարեդարձ մը որ կը նշուի ամբողջ տարին զանազան նախաձեռնութիւններով եւ ձեռնարկներով:

Ձեռնարկներու ամէնէն աւանդականը մայիսեան օրերուն կազմակերպուած հացկերոյթն է՝ այս տարի Մայիս 13ին:

Սպասուած հանդիպում մը եւ հաճելի երեկոյթ մը բոլոր անոնց հետ որոնք տարուան եւ տարիներու ընթացքին համակրութեամբ, բարեկամութեամբ կը հետեւին Հայ Մշակոյթի Տան ձեռնարկներուն եւ կ'ըլլան քաջալեր իրենց ներկայութեամբ ու մասնակցութեամբ:

Կարօ Յովսէփեան՝ վարչութեան նախագահը ողջունեց ներկաները եւ վեր առաւ վաստակը բոլոր անոնց՝ հիմնադիր, յաջորդական վարչութիւններու անդամ, գործակից, ուղեկից, բարերար, որոնք եղան սիրտ, միտք եւ բազուկ որպէսզի Մշակոյթի Տան ճանապարհը ըլլայ ուղիղ եւ հարազատ առաջադրուած նպատակներուն եւ առաքելութեան: Կարօ Յովսէփեան ընդգծեց մշակոյթին կարեւորութիւնը իր գլխաւոր եւ վաւերական բնագաւառներուն մէջ, մանաւանդ լեզուն որպէս արտայայտութեան, հաղորդակցութեան եւ ստեղծագործութեան միջոց: Մշակոյթի ըլլալու կառոյցներէն ներս պէտք է հնչէ հայ խօսքը, արձագանգէ հայ երգը եւ տիրէ հայկազեան ոգին, եզրակացուց Կարօ Յովսէփեան:

Երեսնամեակի այս հացկերոյթը վայելեց պատուոյ նախագահութիւնը Կիւլպէնկեան Հիմնարկի հայկական բաժնի տնօրէն Զաւէն Եկաւեանին, յատկապէս ժամանած Լիզպոնէն: Զաւէն Եկաւեան իր համալսարանական պատրաստութեամբ, գրական հետազօտութիւններով գերազանցօրէն մտաւորական անձնաւորութիւն մըն է: Ի մէջ այլոց, անդամ է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային, բաղդատական լեզուագիտութեան մասնագէտ, Հոնորիս Կաուզա Երեւանի Պետական համալսարանին, եւլն.: Զաւէն Եկաւեան վերջերս նշանակուեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին մօտ խորհրդական կրթական հարցերու, տեսակ մը Լուսաւորութեան նախարար: Զաւէն Եկաւեան գնահատեց հայ մշակոյթի բոլոր մշակները եւ մասնաւորապէս անոնք որոնք երեսուն տարիներ առաջ վէմ քարը դրին Մարսէյլ քաղաքի մէջ այս շէնքին որուն գործունէութեան կը հետեւիմ մօտէն, շեշտեց նախագահը: "Հայ մշակոյթը մեր մեծագոյն զէնքն է եւ լեզուն մեր հողը Սփիւռքի մէջ" ըսաւ Զաւէն Եկաւեան: Կոչ ըրաւ ներկաներու հայու արժանապատուութեան և նախանձախնդրութեան գուրգուրալ գոյութիւն ունեցող կառոյցներուն վրայ, բայց նաեւ բազմապատկել զանոնք, մանաւանդ կրթական հաստատութիւնները որ ինքնութեան բերդեր եւ ամրոցներ են, աւելցնելով որ հայ դպրոցը Կիւլպէնկեան Հիմնարկի մասնաւոր ուշադրութեան առարկան է: Զաւէն Եկաւեան քաջալերական խօսքերով փակեց իր ելոյթը Կիւլպէնկեան Հիմնարկի նիւթական օժանդակութեան խոստումով Հայ Մշակոյթի Տան այս երեսնամեակին առթիւ (տասը հազար Եւրօ) եւ յառաջիկայ ձեռնարկներուն մանաւանդ արդիական միջոցներով հայ լեզուի ուսուցման եւ Հայաստանի տարուան առթիւ կազմակերպուելիք գիտական ցուցահանդէսին՝ նուիրուած հայ գիրին եւ հրատարակուելիք բացառիկ հատորին:

Փրոֆ. Ռոպէր Տէր Մերկերեան յայտնեց իր համակրութիւնը Հայ Մշակոյթի Տան որ յաճախ հոսանքն ի վեր թիավարելով փորձեց պահպանել մշակոյթ եւ լեզու: Վեր առաւ վաստակը բոլոր անոնց որոնք ապրեցան եւ ապրեցուցին ազգային արժէքները: Խրախուսեց շարունակել նոյն եռանդով եւ համոզումներով ներգրաւելով նոր ուժեր որպէսզի երեսունէն վաթսունամեակ Հայ Մշակոյթի Տունը շարունակէ ծառայել գաղութին:

Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան, Հայ Մշակոյթի Տան հաւատարիմներու հաւատարիմը, բերաւ վկայութիւնը երեսուն տարիներու կատարուած աշխատանքին, համոզումով, նուիրումով, զոհողութիւններով: Բարձր գնահատեց հիմնադիրներուն եւ յաջորդներուն հաստատակամութիւնը, յարատեւութիւնը՝ շարունակելու առանց վարանումի եւ միշտ հաւատարիմ սահմանուած կոչումին՝ ըլլալ եւ ծառայել համադաղութային, նկարագրով հայ մշակոյթի ծանօթացման, տարածման եւ հաստատման:

Եղիա Վրդ. Դերձակեան՝ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ ժողովրդապետ, Մակար Ա. Քհնյ. Նաճարեան, վեր. Էլի Ժալուֆ՝ Հայ Աւետարանական եկեղեցի, իրենց ներկայութեամբ պատուեցին ձեռնարկը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ եւ անդամներ:

Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան՝ Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի, փակեց ճառերու բաժինը: Ողջունեց երեսնամեակի տարեդարձը, գնահատեց երէկէն այսօր ձեռք ձգուած իրագործումները, մաղթեց նորանոր յաջողութիւններ եւ աւելցուց՝ "Մշակոյթը և լեզուն անգնահատելի գանձեր են, մեր ինքնութեան կնիքը: Անոնք էութիւն, կանչ, հրաւէր եւ մարտահրաւէրներ են մեր ազգին ճակատագիրը վարելու համար":

Եղան ինքնաբուխ նուէրներ որոնց գումարը հասաւ քսան երեք հազար Եւրոյի:

Հացկերոյթը ընթացաւ հայկական նուագախումբի երաժշտութեամբ: Ելոյթ ունեցաւ Մշակոյթի Տան եւ Կապոյտ Խաչի միացեալ "Անի" պարախումբը:

Տարեդարձի կարկանդակը կտրեց օրուան նախագահը՝ Զաւէն Եկաւեան:

Մշակոյթի Տան Տիկնանց յանձնախումբը ջանք չխնայեց լաւագոյն կերպով հիւրասիրելու:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Քիչ վերջը հայրս ու մեծ հայրս միատեղ եկան զիս փնտռել, եւ առանց բարկաճայթ դիտողութեան մեծ հայրս զիս իր ուսերուն վրայ դրաւ, ինքն ալ հեծաւ ու գացինք այգի:

Եւ այսպէս անվախ, աներկիւղ ես կը հեծէի ամէն կողմ, մինչ ամէն ոք սարսափահար կ'ապրէր, հազարումէկ զգուշութիւններու գերի ըլլալով:

Այգիին տունին մէջ օր մը նստած էի պատուհանին առաջ, կը խաղայի եղբօրս հետ զինա կոչուած (թթորդ) որդերը թռցնելով, երբ յա՛նկարծ փողոցէն անցուցին թուրք այգեպանի մը դիակը. մայրս որ մեր քովը նստած գուլպայ կը հիւսէր, տեսաւ մեռելին այլակերպօրէն ուռած ու ցուրտ դագաղը որուն մէջ կը տատանէր դիակը զայն կրողներուն հապշտապ քայլառութեան պատճառաւ, մօրս երեսը գունատեցաւ իսկոյն, մարեցաւ նստած տեղը. մենք երկու եղբայր սկսանք լալ ու պոռալ, տունեցինս տակն ու վրայ եղաւ. մեծ մայրս, մօրաքոյրերս իրար անցան, կանչեցին մեծ հայրս, որ այգիին մէջ կ'աշխատէր. վազեց, եկաւ, մօրս երեսին ջուր սրսկեց, թեւերը շփեց, սթափեցուց զինքը. սակայն այնքանով չբաւականացաւ մեծ հայրս, այլ սկսաւ "զորս դու պատուիրեցիր" սաստել եւ խիստ խօսքեր ուղղել մօրս, ու մեզ ալ դուրս վռնտեց քովէն:

Այժմ ես կը դատեմ թէ մայրս աւելի իր հօրը արտասանած սաստկաբանութեան շնորհիւ ինքզինքին եկաւ, քան թէ երեսին սրսկուած ջուրէն կամ ուրիշ տնական խնամքներէն:

* **

Մեծ հայրս շատ քաջասիրտ մարդ էր. ո՛չ մէկ բանէ չէր վախնար. ամէն ոք մեծ յարգանքով կը պատկառէր իրմէն. հակառակ որ խոժոռադէմ էր, բնաւորութեամբն ալ շա՛տ համբոյր էր, դիւրահաղորդ եւ ընկերասէր: Ձմեռ գիշերները իր մտերիմ դրացիները կը հրաւիրէր, հետերնին թուղթ (բլամպիլ) կը խաղար յետոյ անոնց կը պատմէր իր ճամբորդութիւնները եւ ես ու եղբայրս հետաքրքիր կ'ըլլայինք, ուշիւ մտիկ կ'ընէինք իր ըսածները, որովհետեւ Խրիմի պատերազմին երբ տակաւին մենք աշխարհ եկած չէինք, ինքը կառավարութեան կողմէ պաշտօնով ասիական նահանգները ղրկուած է եղեր, բժիշկներու հետ զօրահաւաքութեան գործերու մասնակցելու. այս պատճառաւ իրեն շնորհուած էր մետալ արծաթի եւ արտօնուած է եղեր ճամբորդութիւններուն մէջ կրել սուր եւ հրացան, որոնք կը պահուէին տունին մէջ եւ երբ մենք հասանք, ես ու եղբայրս կը զինուէինք այդ սուր եւ հրացանով, կը խաղայինք շարունակ:

Իր արիասիրտ, կորովի բնաւորութեամբը ամէնուն կը խրատէր չվախնալ հիւանդութենէ, չմտածել քոլերային վրայ, սակայն նոյն ատեն մեծ ուշադրութեամբ կը հսկէր ամէնուս վրայ մանաւանդ մեր կերածներուն: Խստիւ արգիլած էր այգին ոտք կոխել, խաղող փրցնել, տհաս պտուղ ուտել. կը զգուշացնէր փորհարութենէ եւ շատ իմաստուն էին իր խորհուրդները, որոնց շնորհիւ տունին մէջ ոչ մէկերնիս հիւանդ չեղանք:

* **

Մեծ հօրս այգիէն բաւական հեռու, դէպի Մեծ Ջամլըճա բլուրին ստորոտները, կը գտնուէր այգին սեղանաւոր Ասատուր աղայի մը, որ մօրեղբայրն էր բժիշկ Տոքթ. Մանուկ Աղասեանի: Ան համաճարակի համար պաշտօնի կոչուած քաղաքային բժիշկներէն էր. ունէր մայր, եղբայր մը, հինգ հատ ալ քոյր, որոնք այն աստիճան վախի մէջ ինկած էին, որ իրենց գեղեցիկ, օդասուն այգիէն փախուստ տալով խմբովին եկած ապաստանիլ մեծ հօրս այգիին տունը, ուր հազիւ կրնայինք սեղմուիլ, զի եղանք թուով 19 հոգի: Մեծ հօրս եւ հօրս անվեհեր քաջասրտութիւնէն բոլորնիս ալ ուժ առած ուրախ զուարթ անցուցինք մեր օրերը, հակառակ որ Տոքթ. Աղասեան ամէն առտու իր պաշտօնին չգացած կարգ մը զգուշական միջոցներ կը յանձնարարէր: Երկու ամիս չափ մնացին մեր քով Աղասեանները եւ իրենց հետ Ասատուր աղան, որ երկայնահասակ, գիրուկ, կրկնակզակ եւ կարմրադէմ մարդ մ'էր ամուրի, եւ որ տիրող համաճարակէն աւելի իր ուշը գրաւած էր սեղանաւորական զբաղումները. իր մտածումն էին լումայափոխական ելեւէջները. ինքն էր որ կը համրէր տոքթորին ղրկուած ամսաթոշակը, ամբողջովին պղինձ դրամ, տոպրակներով լեցուն:

(Շար. 5)

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է, ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

2006-2007 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
տեղի կ'ունենան
ԱՊՐԻԼ 25-էն մինչեւ ՄԱՅԻՍ 31

RENTREE DES CLASSES 2006/2007

Inscriptions ouvertes du **25 avril** au **31 mai 2006**

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco - Arménienne
(Académie de Créteil)
1 Boulevard du Nord —
Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etabissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle: 3 sections
- Primaire: Sous Contrat Simple
- Collège: Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arménienne
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand ou espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :

Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique-chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée.
Pour tout renseignement :

Tél. / fax : **01. 43. 81. 01. 72**
direction@tebrotzassere.com

Association Arménienne d'Aide Sociale

ՀՐԱՒԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները

Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20·30ին

Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ 77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը:

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ, վարչութեան կազմին, իրենց թեկնածութիւնը ղրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան գրասենեակի հասցէին:

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :

Jeudi 22 juin 2006 à 20h30
au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard **le 26 mai 2006.**

Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ագատ եւ Մարի-Ռոզ Խաչիկեանին, Մակի Խաչիկեանին եւ Կարպիս Տէր Գրիգորեանին, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց քրոջ, կնոջ՝ Ժանէթ Խաչիկեանի մահուան առիթով:

□

RECHERCHE

POUR LES SEJOURS
DE BELLEFONTAINE (JURA)
ETE : AOUT 2006

- Directeurs diplômés BAFD
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaire BAFA
- Infirmière
- Econome
- Intendant(e)
- Coursier

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13

□

La section «AGNOUNI» d'Asnières de la CBAF organise

UN REPAS-CROISIERE SUR LA SEINE

Le Dimanche 18 juin

— Nombre de place limité —

Réservations :

— 01. 48. 41. 54. 23
— 01. 40. 11. 19. 33

□

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ՝ ՅՈՒԼԻՍ 16-ԷՆ 30 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Բացառիկ առիթ մը ծանօթանալու հայ արուեստին, մշակոյթին, ճարտարապետութեան եւ պատմութեան:

Յայտագիր ·–
– Դասախօսութիւններ
– Գեղարուեստական ձեռնարկներ
– Զբօսանքներ
– Պատմական վայրերու այցելութիւններ
եւ վերջապէս՝
– Խնջոյքներ:

Այս տարի ծրագրուած է նաեւ պտոյտ մը դէպի ԱՐՑԱԽ:

Հաւաքը կը համախմբէ Սփիւռքի զանազան երկիրներէն հայ երիտասարդ համալսարանականներ:

Մասնակցութեան սակ (առանց ճանապարհածախսի, վիզայի եւ տուրքի)՝
675$ ամերիկեան (գիշերօթիկ + 3 ճաշ օրական + պտոյտներ)
կամ
400$ ամերիկեան (3 ճաշ + պտոյտներ):

Համացանցի հասցէ՝
http://forum.hamazkayin.com

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ·–
- Ֆրանսա
ՀՈՒՐԻԿ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
+33(1) 42·29·10·24
- Անգլիա
ՍԵԼԼԱ ԹՆՃՈՒԿԵԱՆ
+44(20) 76·03·84·52

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

Paris ▶ 01 42 96 10 10 | **Lyon** ▶ 04 78 60 13 66 | **Marseille** ▶ 04 95 09 30 60
armenie@saberatours.fr | sevan@selectour.com | marseille@wasteels.fr

www.saberatours.fr

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— Araxie : 01 39 83 71 19.

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : **15 juin.**

A.A.A.S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956
recherche

DIRECTEUR(TRICE)
DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arménennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : **aaas.paris@aaas.fr**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի վարչութիւնը կը կազմակերպէ Եւրոպայի միջ – շրջանային ֆութպոլի եւ պասքէթի մրցաշարք, բաժակ՝ "Սուրէն Մուրատեան":

Մրցաշարքին կը մասնակցին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի Հ·Մ·Ը·Մ·–ի շըրջաններն ու զանազան մարզական միութիւններ՝ Լոնտոն, Ալմելօ (Հոլանտա), Սթոքհոլմ (Շուէտ), Գերմանիա եւ Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանսա:

Մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի Յունիս 3 եւ 4ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
1 rue Rabelais 92130 Issy-les-Moulineaux.

•

Իսկ Կիրակի, Յունիս 4ի երեկոյեան, ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն, տեղի կ'ունենայ խրախճանք – պարահանդէսը, Իսի-լէ-Մուլինոյի P.A.C.I. սրահին մէջ,
25 avenue Victor Cresson 92130:

Երեկոն կը խանդավառէ "Ա Ն Ի" նուագախումբը:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն ·–
01·44·05·17·77 կամ 06·80·88·12·24

A la rencontre de l'Arménie et du Karabagh avec l'UCFAF

du lundi 24 juillet au dimanche 6 août
1420 Euros tout compris au départ de Paris
(sauf visas et taxes aéroports)
base chambre double et demi-pension
excursions et visites quotidiennes avec guide francophone
ainsi que circuit 4 jours jusqu'au Karabagh
Renseignements et inscriptions :
UCFAF : 6, Cité du Wauxhall — 75010 Paris
Tél. 01 42 08 76 49 (de 15h à 17h) - Fax 01 42 08 09 70
www.ucfaf.com
Madame YAZIDJIAN — 29-33, avenue Pasteur — 93100 Montreuil
Tél. 01 42 87 95 98 heures bureau

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 31
MERCREDI
31 MAI
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
270 Եւրօ (Տպագրական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

81ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·464
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
81e ANNEE — N° 21·464

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՊՈՒԼԷՆ (Աֆղանիստան) 10 քմ. հեռու ճամբու մը վրայ, որ դէպի հիւսիս կ'առաջնորդէ, ամերիկեան բանակին պատկանող բեռնակառքի մը արգելակները խանգարուած են եւ կառքը բախած է շարք մը այլ կառքերու, երեք հոգիի մահուան պատճառ դառնալով, չորրորդ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորելով: Այս արկածը պատճառ եղած է որ Մայիս 29ին, ամերիկացի զինուորներ եւ աֆղան ոստիկանութեան ուժեր կրակ բանան Քապուլի մէջ բնակիչներու վրայ, որոնք կը բողոքէին պատահած արկածին դէմ: Զոհս հոգի մեռած է: Հետեւանքները այնքան ծանր բնոյթ առած են, որ ամերիկեան դեսպանատունը պաշտպանութեան տակ առնուած է, որպէսզի ականատես բնակիչները չկարենան յարձակիլ դեսպանատան վրայ, մինչ կը բացագանչէին՝ "Մա'հ Ամերիկայի": Զանազան խռովութիւններ ալ տեղի ունեցած են տարբեր թաղամասերու մէջ: Մայիս 30ին, մեռեալներու թիւը 13ի հասած էր եւ մթնոլորտը լարուած կը մնար:

ԺԱՒԱՅԻ երկրաշարժին հետեւանքները շատ ծանր բնոյթ ունին, ինչպէս կ'ակընկալուէր նմանօրինակ պարագաներու: Մեռեալներու թիւը 5400 կը նկատուէր Մայիս 30ին բայց վերջնական չէր: Քսան հազար վիրաւորներէն եւ անօթեւան 200 հազար բնակիչներէն զատ, պարզ է նիւթական վնասներն ալ մեծ են: Կը կարծուի որ առնուազն 4000 շէնքեր քարուքանդ եղած են: Միջազգային օժանդակութիւնը կը հասնի եւ Եւրոպական Միութիւնն ալ երեք միլիոն Եւրօ կը տրամադրէ, Ճափոն ալ 10 միլիոն տոլար խոստացած էր եւ դեռ կան Սաուտի Արաբիան, Միացեալ Արաբ Իշխանապետութիւնները, ԱՄՆ, Չինաստան, Հոլանտա, եւլն., եւլն.:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈՆԿՐԷՍԸ ալ, անցեալ շաբթու յստակ տեղեկութիւններ ստացած է Հատիթա (Իրաք) գործուած ջարդին մասին, 2005 Նոյեմբեր 19ին, շնորհիւ Պաշտպանութեան նախարարութեան հըրահանգած քննութեան, որ յանձնուած էր Ամերիկեան Նէյվիին: Ամենայն պարզութեամբ շուրջ 12 մարինզներ ջարդած են 24 բնակիչներ, որպէս հակազդեցութիւն պայթած ռումբի մը, վաղ առաւօտեան, երբ ամերիկեան շարասիւն մը կ'անցնէր գիւղէն: Հատիթա սիւննի գիւղ մըն է, Եփրատի վրայ, Պաղտատէն 240 քմ. հիւսիս-արեւմուտք: Երկար ատեն Ամերիկացիք ջանք թափած են որ մանրամասնութիւններ չյայտնաբերուին, բայց ի զուր: Փենսիլվանիոյ դեմոկրատ ներկայացուցիչին համար, որ կողմնակից է ամերիկեան զօրքին քաշուելուն, ինչ որ պատահած է Հատիթա, Աբու Ղրայպի բանտին մէջ գործուած չարչարանքներէն աւելի մեծ գայթակղութիւն է:

ՀԱՄԱՍԻ պատասխանատու մը ճշդած է որ դէմ է Մ. Ապպասի առաջարկած հանրաքուէին, այն պարագային որ Համասը կ'ընդդիմանայ Իսրայէլի ճանաչման եւ Պաղեստինեան պետութեան մը հաստատման Ամբողջութեան, Գազա եւ արեւելեան Երուսաղէմ: Նման ոչ մէկ անհրաժեշտութիւն կայ, կ'ըսէ Մահմուտ ալ-Զահար, Արտաքին նախարարը, որ կը ղեկավարէ Համասը, ճշդելով թէ ոչ ոք պիտի ճանչնայ Իսրայէլը եւ հանրաքուէի պէտք չկայ:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, Մայիս 29ին, բրիտանացի երկու լրագրող սպաննուած են (կ'աշխատէին ամերիկեան հեռատեսիլին համար), երրորդ լրագրողուհի մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է: Անկէ զատ օրը շատ մահացու եղած է (թէեւ նորութիւն չէ) եւ 47 հոգի մեռած է շարք մը ռմբափորձերու ընթացքին:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՅ նախագահ վերընտրուած է, Ա. շրջանէն իսկ, Ալվարօ Իւրիպէ ձայներու 62%ով: Ախոյեան մը կը նկատուի անապահովութեան դէմ պայքարին, ամերիկամէտ է եւ կողմնակից ազատ փոխանակութեան:

ԱՐԻԷԼ ՇԱՐՈՆ, որ Յունուար 4էն ի վեր մահաքունի մէջ կը մնայ, Մայիս 28ին փոխադրուած է Թել-Ավիվի Թել-Աշոմէտ հիւանդանոցի սիփափարար խնամքի բաժանմունքը: Հինգ ամիս է Հատասահ հիւանդանոցը կը մնար բազմաթիւ վիրաբուժական գործողութիւններէ ետք: Ցարդ տարուած խնամքներու շուրջ բանակէճերը կը շարունակուին:

ՉԷՉԷՆ բանագնաց՝ Ա. Զակայեւ, որ աքսորականի կեանք մը կ'ապրի Լոնտոն, Արտաքին նախարար նշանակուած է Իչկերիի (Չէչէնիոյ անունը զոր տուած են անջատողականները) ըստ Դայմոխ անջատողական գործակալութեան:

ԻԻ. ԷՄ. ՓԷ.ն իր երկու բանբերներուն միջոցաւ յայտնած է թէ դիմում չէր ըրած, որպէսզի Շիրաք ներում շնորհէ Տրիւթի, ինչ որ կը նշանակէ թէ կուսակցութիւնը նախագահին կողքին չէ այս փշոտ կէտին մէջ: Ընդհանուր դժգոհութիւնը կը շարունակէ ծաւալիլ և խնդրոյ առարկայ է նաեւ նախագահական ներումի պարագան:

ԻՏԱԼԻՈՅ թաղապետական ընտրութիւններուն, Փրոտիի ձախ համախմբումը կրցաւ պահել Հռոմի, Նափոլիի եւ Թորինոյի թաղապետութիւնները, մինչ աջը կը յաղթէր Միլանօ եւ Սիկիլիա: Մասնակցութիւնը հասած էր 71%ի, ինչ որ նուազ է բաղդատմամբ 2001ին:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ յայտարարած է Մայիս 29ին, որ անհարեկչական

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՔԻՐՔՈՒՔԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

Թուրք յօդուածագիր մը Ա. Ջէնթիւրք Իրաքի քաղաքական զարգացումներուն մէջ քարիւղի ազդակին կարեւոր դերը կը շեշտէ ու կ'անդրադառնայ Կիւլպէնկեաններու անցեալին ու ներկային: "Սթար"էն "Միլլիյէթ"ի (Մայիս 30) արտատպած գրութիւնը նախ կը ներկայացնէ Գալուստ Կիւլպէնկեանը: Ան "Օսմանցիին հասցուցած ամէնէն նշանաւոր քաղաքացիներէն" է, ծնած 1869ին Սկիւտար: Կը յիշուին քարիւղի մարզին մէջ անոր վարած քաղաքականութիւնը, հեռատեսութիւնը, կարգադրութիւնները, դիզած մեծ հարստութիւնը:

Կը շեշտուի յատկապէս նախկին օսմանեան տարածքներ՝ Մուսուլի եւ Քէրքիւքի քարիւղին Թուրքիոյ հակակշռէն հանուելուն եւ ամերիկեան, անգլիական ընկերութիւններու եւ իրաքցի գործակիցներու միջեւ բաժանումին մէջ անոր կատարած դերը: Իսկ այդ անցեալը յիշելուն պատճառը ներկայի յար եւ նման կացութիւնն է, ըստ Թուրք լրագրողին:

Գանատական "Հէրիթէյճ Օյլ" քարիւղի ընկերութիւնը վերջերս միացած է Իրաքի քրտական ղեկավարութեան պատկանող "Իկըլ Կրուփ"ին, առած "Հէրիթէյճ Էրպիլ Օյլ" անունը. անոր բաժնեկից են գանատական ընկերութիւնը (42,5%), Քիւրտերը (42,5%) եւ Թուրք բաժնետէրեր (15%): Այս նշումները կը կապուին այն հիմնական տեղեկութեան որ գանատական ընկերութեան նախագահը կը կոչուի Միքայէլ Կիւլպէնկեան: Ան եղբօր թոռն է Գալուստ Կիւլպէնկեանին ու անոր նման յատուկ հետաքրքրութեան տէր է Քիւրտիստանի քարիւղին նկատմամբ: Իրաքի նախագահ Պարզանիի ներկայութեան յայտարարած է. "Քիւրտիստանի մէջ ներդրում ընել ինձի համար շարունակել է ընտանեկան աւանդութիւն մը: Մեծ հայրս ու մեծ հօրեղբայրս այս հողերում վրայ 1927ին քարիւղի առաջին հորերը բացած էին. այսօր մենք հոս ենք որպէս շարունակողները մօտ հարիւրամեայ յարաբերութեան մը":

Այս խօսքերը Թուրք յօդուածագիրը կը մեկնաբանէ հետեւեալ տողերով. "Անոնք որոնք այդ հողերուն ու բնական հարստութիւններուն մեզմէ խուսափելուն պատճառ եղան, այսօր անգամ մը եւս կ'ապշաւեն նոյն հողերուն վրայ: Եւ այլեւս յայտնի կ'ըլլայ թէ քրտական ղեկավարութեան, Քէրքիւքի առընչուած ծրագիրներուն ետին իսկապէս ո'վ գոյութիւն ունի":

Ա. Ջէնթիւրք այսքանը նախանշան կը նկատէ վաղը Կիւլպէնկեան անունը Բաքուի մէջ կրկին տեսնելու հաւանականութեան: Ու առ այդ կ'ուզէ ազդարարութիւն մը ուղղել ազրպէյճանցի բարեկամներուն, որոնց հողերուն 20%ը հայկական գրաւման տակ կը գտնուի...

Ի. ԱԼԻԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ազրպէյճանի նախագահը երկօրեայ այցով մը Փարիզ կը գտնուէր Մայիս 29 - 30ին, մասնակցելու ՕԹԱՆ-ի խորհրդաժողովին: Այդ առիթով ան հանդիպում մը կ'ունենար նախագահ Ժ. Շիրաքի (Մայիս 30) ու Մերակոյտի նախագահ Ք. Փոնսըլէի հետ. Ի. Ալիեւ նաեւ Փարիզի մէջ բացումը կը կատարէր իր երկրին նոր դեսպանատան: Երկու երկիրներուն առեւտրական յարաբերութիւններու ծաւալը 2005ին եռապատկուած է, հասած 491 միլիոն Եւրոյի: Ֆրանսական ձեռնարկութիւններ ներկայ են յատկապէս քարիւղին առընչուած մարզերուն մէջ: Զարգանալու միտում ցոյց կու տան մշակութային կապերն ալ. 2005ին Բաքուի մէջ բացուած է մշակոյթի կեդրոն մը որ կը կրէ Ժորժ Սանտի անունը:

Հ. Ալիեւ - Ժ. Շիրաք հանդիպումին Ազրպէյճանի նախագահը նիւթ կ'ընէր իր երկրէն բնական կազի Եւրոպա փոխադրութիւնը, ինչ որ այլընտրանք մը կ'ըլլայ ռուսական կազին որ ներկայիս կը գոհացնէ Եւրոպայի հարկաւոր քանակութեան 20%ը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ԲՌՆԱԲԱՐՈՒԱԾ

Մայիս 27ին, ժամը 21·30ին ազրպէյճանական կրակոցներ կրկին բռնաբարած են հրադադարը: Կրակոցները թիրախ առած են Նոյեմբերեանի դիրքերը: Այդ կրակոցներէն վիրաւորուած է Լեւոն Ադամեան որ զինուորական պարտականութիւնը կը կատարէր այդ դիրքերուն վրայ: Ան հիւանդանոց փոխադրութեան ընթացքին մահացած է: Ծնած էր 1985ին:

Ա. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 88-ԱՄԵԱԿԸ

Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան հռչակման 88ամեակին առթիւ շնորհաւորական ուղերձներ յղած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Հանրապետութեան նախագահը եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը:

Ռ. Քոչարեան 1918ի Ա. Հանրապետութիւնը սերոյն պետականութիւն ունենալու յուսատու ազդակ նկատած է, ըսելով որ ան հիմնաքար եղաւ Խորհրդային Հայաստանի ու ներկայի հանրապետութեան:

Գարեգին Բ. մայիսեան հերոսամարտերու յաղթանակով ապահովուած Ա. Հանրապետութիւնը համարած է ժողովուրդին ազատութեան, անկախութեան դարաւոր իղձերու իրականացումը:

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

Կիրակի, Մայիս 28ին, Անթիլիասի Ս. Գր. Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտօն կատարուած է նախագահութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին, Սարդարապատի պատերազմին զոհերուն յիշատակին: Յետոյ վեհարանին դահլիճին մէջ յատուկ հանդիսութիւն տեղի ունեցած է: Արամ Ա. շեշտած է որ հայ ժողովուրդին բոլոր ճգնաժամերուն ազգն ու եկեղեցին գործակցած են ու այդ գործակցութիւնը նպաստած է հայ ժողովուրդին ամբողջականութեան: Օրինակը կ'երկարի Վարդանանցէն մինչեւ Սարդարապատ: Արարողութենէն ետք երգուած է Հայրապետական մաղթերգը որուն ընթացքին միաբաններ, պետական դէմքեր, միութենական ներկայացուցիչներ, նաեւ Դպրեվանքի սաներ ու ներկայ բազմութիւնը աջահամբոյրով ներկայացուցած են իրենց շնորհաւորութիւնները:

ՋԱՒԱԽՔ

Նինոծմինդայի, Ախալցխայի, Ախալքալաքի մէջ զանազան ձեռնարկներով նշուած է Հայաստանի Ա. անկախութեան 88րդ տարեդարձը: Նինոծմինդայի Զօրի Զօրեան միութիւնը Երիտասարդական տան մէջ դասախօսութիւններ ու գեղարուեստական բաժին կազմակերպած է: Ախալցխայի մէջ նոյն միութիւնը արշաւ մը հրաւիրած է երիտասարդները, իսկ Ախալքալաքի մէջ տեղի ունեցած է ժողովրդական մեծ հանդիսութիւն: Քաղաքը զարդարուած է հայկական եռագոյններով, իսկ կեդրոնի Մաշտոցի հրապարակին վրայ բացօթեայ համերգ տրուած է:

Նոյն օրը Ախալքալաքի մէջ Հայ Օգնութեան Միութեան կողմէ մրցում մը կազմակերպուած է Հայոց պատմութեան նիւթով: Մասնակցած են Վրաստանի հայկական վարժարաններու աշակերտներ:

«ԱՆՑԵԱԼՍ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆՍ Է»

"Անցեալս անկախութիւնս է, որովհետեւ անոր շնորհիւ հաստատ քայլեր պիտի առնեմ դէպի ապագայ: Երբ հօրաքոյրս ու հայրս իրենց մօր՝ մեծմօրս կեանքը կը պատմէին ինծի, պարբերաբար աչքերէս արցունքներ հոսեցան. անչափելի ոխ ու ցաւ զգացի մինչ յանցաւորի հոգեվիճակով անոնք մտիկ կ'ընէի: Այո՛, միայն մարդիկը ցեղասպանութիւն կը գործեն...":

Այս խօսքերը առնուած են "Թուրք" երիտասարդ կնոջ մը արտայայտութիւններէն. ան մէկն է, այլեւս յայտնօրէն մեծաթիւ այն բազմութենէն, որ ունի, կամ ունեցած է հայ մեծ մայր մը, եւ ուշ տեղեկացած է այդ իրականութեան: Խօզնուր Օճաք իր ցաւին պատմութիւնը ըրած է "Ակօս"ին (Մարտ 17). Նուրան Աղանի գրիչով տրուած է այդ պատմութիւնը որ լուծելի հարց մը, խաղաղութեան կարօտ մորմոք մըն է երիտասարդ կնոջ ներաշխարհին մէջ: Պէտք է անմիջապէս ըսել որ պատմելով տարիները, սերունդներու բեռէ մը ազատագրուելու ձգտումին հետ, կայ նաեւ որոնումի մըղումը: Պատմութիւնը մէկն է վերջերս ծայր առած այն անծայր շարքին որուն օղակները հերթական կերպով կը յայտնուին Պոլսոյ երկլեզու շաբաթաթերթին մէջ: Ոչ իսկ դոյզն կասկած ներշնչող սովորական, անխռով Թրքական մանկութիւն մը ու օր մը յանկարծ, յաճախական պատահութեան շրջանին յայտնաբերումը թէ ընտանիքին մէջ կայ հայ մեծ մօր մը գաղտնիքը: Յետոյ, յաջորդած պայքարը, այդ գաղտնիքը հանդըստօրէն իւրացնելու, անոր տէր կանգնելու եւ ապագան հիմնելու համար նաեւ ա՛յդ իրականութեան ներգրաւումով:

Այս շղթային կը հետեւի Խօզնուրին պարագան ալ. ինք չէ ճանչցած այդ մեծ մայրը. 14 տարեկանին տեղեկացած է պահուած գաղտնիքին: Առջին չըմած հակազդեցութիւնը եղած է հարց տալ թէ Հայը ի՞նչ է, ո՞վ է: Մինչեւ այդ տարիքը ոչ մէկ Հայու հանդիպած է: Խորհած է որ "օտար" մըն է ան. Անգլիացիի, Գերմանացիի նման: Իսկ երբ հարցում ուղղած է իր մեծերուն, միշտ նոյն պատասխանը ստացած է. «Ձգէ՛, մի՛ խառնշտկեր հիմա այդ բաները»: «Ատիկա եղաւ մեր գաղտնիքը, զոր միշտ պահելու ստիպուած էինք. ոչ ոքի կը խօսէինք այդ մասին: Երբ մեծ մայրիկը հարցնէի, կը փոխէինք խօսակցութեան նիւթը» կ'ըսէ ան:

Բայց այդ ջանքը անզօր դարձած է այն օրը երբ լռութեան մատնուած անցեալը անպարտելի ձեւով մը վերադարձած է, կերպով մը վրէժ լուծելու. երիտասարդուհիին հայրը տարիքը առնելուն հետ սկսած է մօրը մասին պատմել: Այդ մարդը որ ամբողջ կեանքին ընթացքին միշտ միայն հօրը մասին խօսած ու մօրը առընչուած հարցումները շրջանցած է «Ձըգեցէ՛ք տղաք, մի՛ խառնշտկէք այդ բաները» ըսելով, օր մըն ալ սկսած է մօրը պատմութիւնը ընել թէ՛ իր զաւակներուն, թէ՛ բոլոր եկող-գացողին:

Հայու ականջին համար ոչ մէկ ինքնատպութիւն ունի այդ պատմութիւնը. Մարիամը ընտանիքին տասներկու անդամներով 12 տարեկանին կը բռնէ աքսորի ճամբան: Գոնիան որպէս սկզբնակէտ կը ներկայանայ, սակայն որոշ չէ որ իսկական սկզբնակէ՞տն է ան, թէ հանգրուան մը միայն: Տղան աւելին չի գիտեր, ոչ ալ թոռը Խօզնուր: Կոտորակուելով երբ Քիլիս կը հասնին, մայրը Մարիամին կը թելադրէ որ մնայ իրենց ուտելիք ու հագուստ տուած Թուրք ընտանիքի մը քով, քանի որ հասկցած է թէ իրենց սպասողը մահն է: Կը խոստանայ ինք ողջ մնալու պարագային ետ դառնալ ու գտնել զինքը:

Երեք տարի Մարիամ կ'ապրի համրի, կոյրի նման. յետոյ միայն կը համարկուի զինք որդեգրած ընտանիքին, անոնց լեզուն սորվելով: Անունը Մէրիէմ է ալ: Կը սիրահարի տան զաւկին, կ'ամուսնանան, զաւակներ կ'ունենան. վերջին ծնունդին ընթացքին կը մահանայ: Թոռներէն ոչ մէկը ճանչցած է Մարիամը, ոչ ոք իրենց անոր մասին խօսած է, մինչեւ որ Խօզնուրին հայրը 80 տարեկանին կը սկսի անդադար մօրը մասին պատմել: «Թերեւս պէտքը կը զգայ "մայրս հայ էր" ըսելու. ատիկա ազդակ մըն է թերեւս, չեմ գիտեր: Կ'ուզեմ որ այլեւս ըսուին այս բաները. ո՛վ ինչ որ գիտէ ըսէ: Կը տեսնեմ հօրս ապրած ընկճումը» կ'ըսէ Թոռնուհին: Ինք վերջապէս սկսած է մեծ մայրը ճանչնալ հօրը, հօրեղբայրներուն եւ հօրաքրոջը պատմածներէն. խելացի, ճարտար, շատ ձիրքերու տէր մէկն է ան: Աքսորի ճամբան բռնած պահէն ջնջուած է բոլոր տոմարներէն. ո՛չ անունը մնացած է իրեն, ոչ ծննդավայրին արձանագրութիւնը, ոչ լեզուն, ոչ ալ աղօթքը ընելու վայր մը: Մարիամ այլեւս կ'ապրի ո՛չ թէ իրը, այլ այն կեանքը զոր իրմէ կը պահանջուի ապրիլ: Չի կրնար ամուսնին ընտանեկան տոմարին մէջ ալ արձանագրուիլ. որպէս Խօզնուրին մեծ մայրն ալ անունը չի նշուիր Մարիամին: Ան կ'ապրի ուրիշներու ինքնութեան մէջ:

Այսօր Թոռնուհին Հայու հետ յարաբերելու կարօտը ունի. նաեւ իրենները գտնելու ձգտումը: «Այլեւս ամենայն հանգստութեամբ կ'ըսեմ թէ մեծ մայրս հայ էր ու ես շատ հպարտ եմ անով: Երբեմն ընկերուհիներս զիս չեն հասկնար ու կը հակազդեն: Բայց այլեւս անոնց հակազդեցութիւնները շատ չեն հետաքրքրեր զիս» կ'ըսէ, կրկնելով որ կ'ուզէ գտնել իրենին նման պատմութիւններ ունեցողներ::

Որքա՛ն տարօրինակ է որ անսպասելի այս յայտնութիւնները, անոնց այսպէս հրապարակաւ յայտարարութիւնը կը զուգադիպի շրջանի մը երբ պաշտօնական գիրքեր ամէն ատենէ աւելի եռանդով լծուած են ուրացումին, ժխտումին քաղաքականութիւնը վարելու: Մինչ մէկ կողմէն "ցեղասպանութիւն գործած չե՛նք, այդպէս բան չկա՛յ" կ'աղաղակեն Թուրք ղեկավարներ, պատմաբաններ, մտաւորականներ, եւն., իրականութիւնը կը յայտնուի իրենց շարքերէն իսկ: Ծնողքէ, հարազատներէ, տուն ու տեղէ, ստացուածքէ, անունէ, ինքնութենէ զրկուած մեծ մայրեր իրենց թոռնիկներուն բերնով կը ժխտեն ուրացումը: Այդ թոռնիկները Թուրքեր են, բայց անոնց համար աւելի նախամեծար է թօթափել կաշկանդող գաղտնիքին բեռը, քան՝ լծուիլ պաշտօնական թեզերու կառքին: Երեւոյթին բազմացումը թերեւս Թուրք պաշտօնական դասը մղէ նոր կարգաւորումներու, որպէսզի իր թեզը պարտէ նաեւ 80 տարեկանին յանկարծ հայ մօրը մասին պատմող, իրենց հայ մեծ մօրը հետ առնչըւելու կարօտով շարժող երիտասարդ-երիտասարդուհիներու պարագաները:

Անոնք այլեւս դուրս եկած են բացառութեան սահմանէն, քանի որ "Ակօս"ի մէջ յաճախակի ներկայութեան վերածուած են: Մարտ 31ի թիւը չորս նամակ ունի այս նիւթով գրուած:

Իզմիրէն Տէնիզ Քըլըչ օժանդակութիւն կը խնդրէ, գտնելու համար մօրենական մեծ մօրը՝ Հայկանոյշին պարագաները: Անոր ընտանիքը հաւանօրէն Տէրսիմէն եղած է: Պոլիս ազգականներ ունին որոնց մականունը Զաքմաքճեան է, ազգականներ ունին նաեւ ԱՄՆ: Երկրորդ մը Սահըէ Եիգիթ հայ մօրմէն 3 ամսականին բաժնուած է ու 37 տարեկանին միայն տեղեկացած թէ ան ողջ է, Զուիցերիա կ'ապրի: Հայրն ու խորթ մայրը իր ոչ մէկ հարցումին կը պատասխանեն:

Յաջորդը Երզնկայի Հայերու շառաւիղ է. մայրը Սրապեան-Սրապօղլու կը կոչուի: Մօրը ընտանիքը Լափօղլու մականունը ունի: Հայրը Երզնկայի ամէնէն ծանօթ դերձակը եղած է: Կը կարծէ որ վերապրողներու թեւ մը ԱՄՆ հաստատուած է ու նոյնպէս օժանդակութիւն կը խնդրէ ազգականները գտնելու:

Չորրորդը Զօրան Սոնար նոյնպէս Տէրսիմէն է: Հայ հօրը Սարգիսին (Մէհմէթ Ալի Սոնար) ազգականները կը փնտռէ: Գիտէ թէ Շիքակօ ազգականներ ունի, որոնց հետ հայրը ատենին թղթակցած է, կ'ուզէ անոնց հետքը գտնել: Ինք ներկայիս կ'ապրի Կոնեա:

Քէմալիէն Խաւն ալ Տէլիմանուկեան ընտանիքը ճանչցողներ, կամ նոյն ընտանիքէն սերածներ կը փնտռէ:

Ընթերցողներու նամականիի յաջորդական էջերէն Ապրիլ 7ինը խորագրուած է. "Ո՞ւր կ'երկարին արմատներս". Անգարայէն Մէլիքէ Արսլան Քայմաք եւս մօրենական մեծ մօրը պարագաները կը փնտռէ: Անոր ընտանիքէն ալ հայ մեծ մայրիկին գաղտնիքը թապուի նման պահած է: Ինք, մեծ մայրիկը անգամ թոռնուհիին հարցումները միշտ շրջանցած է: Գիտցած է միայն թէ այդ մեծ մայրիկը 1915ին 14–15 տարեկանին բաժնած է շատ ուրիշներու ճակատագիրը. որդեգրում, անուանափոխութիւն, ամուսնութիւն: Քոյր-եղբայրներ ունեցած է ԱՄՆ-ու մէջ, սակայն բնաւ չեն կրցած իրարու քով գալ, ինչ որ մնայուն ցաւ պատճառած է իրեն: «Ե՛ս կ'ուզեմ տէր կանգնիլ այն արմատներուն որոնց չկրցաւ մեծ մայրս տէր կանգնիլ եւ որուն բուն անունն իսկ կ'անգիտանամ այսօր: Արդէն երբ հարց տան, հրապարակով կը յայտարարեմ թէ մեծ մայրս Հայ էր» կ'ըսէ Մ. Ա. Քայմաք որ համոզուած է թէ ամէն մարդ իրաւունք ունի իր ու իր պապերուն ծագումը ճանչնալու:

Ռաշիմ Զաքին ալ "Ակօս"ին դիմած է մօրը ընտանիքին շառաւիղները գտնելու համար: Մօրը մեծ հայրը Գոնիացի եղած է, ծնած է 1886ին: Կը կոչուի Մուրատ Պալեան: Կը կարծէ թէ ազգականները ԱՄՆ են, կամ Լիբանան: Այս նամակն ալ աւարտած է օժանդակութեան խնդրանքով:

Այս կարգի դիմում-նամակներու հետ տակաւին չտեսանք արձագանգի էջեր: Հայ մեծ մօր մը ազգականները, անոր հետքը փնտռողներու պատասխանող, ձեռք երկարող եղա՞ծ է երբեք, ո՞վ գիտէ: Սակայն երեւոյթը որ հետզհետէ կը շեշտուի, կը զօրէ բացատրելու թրքական թերթի մը մտահոգութիւնը թէ Թուրքերու մէջ օրէ օր կը տարածուի իր ընտանիքին մէջ հայ մը գտնելու շատերուն վախը:

Ի վերջոյ բոլորէն կարելի չէ ակնկալել որ անցեալը ազատութեան համանիշ նկատեն:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐԸ

Կը պատմուի, թէ երկաթուղային գնացքներու սկզբնական օրերուն շոգեկառքերու համար կային առաջին կարգի, երկրորդ կարգի եւ երրորդ կարգի տոմսեր, ինչպէս այսօր, սակայն այդ կարգերուն համապատասխանող խուցերուն կամ նստարաններուն միջեւ ոչ մէկ տարբերութիւն գոյութիւն ունէր. բոլոր ճամբորդները կը նստէին միատեղ, նոյն տեսակի նստարաններու վրայ համահաւասար կերպով:

Առաջին, երկրորդ եւ երրորդ կարգերուն տարբերութիւնը երեւան կու գար այն ատեն միայն, երբ շոգեկառքը սկըսէր զառիվեր մը մագլցիլ: Այս պարագային առաջին կարգի ճամբորդները կը շարունակէին նստիլ իրենց նստարաններուն վրայ, երկրորդ կարգի ճամբորդները վար կ'իջնէին շոգեկառքէն ու կը սկսէին անոր կողքէն ի վեր քալել, իսկ երրորդ կարգի ճամբորդները ո՛չ միայն կ'իջնէին շոգեկառքէն, այլ իրենց ամբողջ ուժովը կը հրէին զայն դէպի վեր:

Չէ՞ք խորհիր, որ մեր գաղութային կեանքն ու ազգային գործերուն մէջ ալ ունինք այս նոյն՝ առաջին, երկրորդ ու երրորդ կարգի ճամբորդները...:

Մեր ազգային կեանքն ալ կ'ընթանայ երկաթուղային գնացքի մը նման: Ունի իր նպատակակէտը, իր հանգրուանները, պէտք է անցնի կամուրջներու վրայէն եւ լեռներու ընդերքէն, իջնէ ձորեր ու բարձրանայ սարեր:

Որքան ատեն որ շոգեկառքը կը թաւալի հարթ ճամբու վրայ, համայնքային կեանքը կ'ընթանայ ողորկ ու միապաղաղ կերպով, եւ մեր բոլոր ազգայինները նստած են իրենց նստարաններուն վրայ՝ անխռով ու անվրդով: Բացարձակ համաձայնութիւն կը տիրէ, քանի որ փորձութեան ժամը չէ հնչած դեռ, չէ եկած այն առիթը, որ երեւան հանէ ճամբորդներուն կարգը – իւրաքանչիւրին մտադրութիւնն ու կարողութիւնը եւ կամեցողութիւնը:

Սակայն երբ գայ պահը, ուր գնացքը պէտք է բարձրանայ զառիթափ մը, երբ մեր ազգային կեանքին առջեւ կը ցցուին խոչընդոտներ զորս պէտք է յաղթահարել, բարձունքներ՝ զորս պէտք է նուաճել, երբ էական անհրաժեշտութիւն մըն է ունենալ բոլորին օժանդակութիւնը, ահա մեր առաջին կարգի ազգային «ճամբորդները» կը շարունակեն հանգիստ նստիլ, առանց նոյնիսկ անդրադառնալու, թէ լոկ իրենց ծանրութեամբը կը դժուարացնեն գնացքին յառաջխաղացումը:

Կան եւ երկրորդ կարգի ճամբորդները, որոնք դժուարին պահուն կ'իջնեն շոգեկառքէն: Գնացքին բեռը թեթեւցնե՞լու համար, թէ հաւանական «արկածի» մը պարագային չվնասուելու համար: Դժուար է ճշդել: Այսուհանդերձ անոնք կը շարունակեն համայնքին քովէն քալել, առանց անջատուելու անկէ, առանց կըտրելու յարաբերութիւնը եւ առանց ալ օժանդակելու, սպասելով թերեւս որ կրկին հարթուի ճանապարհը՝ ինքնաբերաբար կամ ուրիշներուն ջանքերովը, որ իրենք վերստին բարձրանան շոգեկառք:

Իսկ գալով երրորդ կարգի ճամբորդներուն... Ահա, անոնք են, որ շոգեկառքին յառաջխաղացումը կ'ապահովեն, այն ալ՝ ճգնաժամային պահուն: Երբ համայնքը կամ ազգային գործը կը գտնուի խոչընդոտի առջեւ, երբ պէտք է բարձունք մը մագլցիլ, մեր երրորդ կարգի ճամբորդներն են—, փա՛ռք անոնց,— որոնք իրենց բոլոր ուժովը —բարոյական, իմացական ու նաեւ նիւթական— կը հրեն ու կը մղեն, որ գնացքը յառաջանայ: Աշխատութեան ամենադժուարին բաժինը, զոհողութեան մեծագոյն մասը իրենցն է, քանի որ անոնք են, որ պէտք է յաղթահարեն ոչ միայն ճամբուն դժուարութիւնները, այլ միւս ճամբորդներուն առթած ծանրութիւնն ու անտարբերութիւնը:

Նայեցէք ձեր շուրջը, ամէնուրեք, իւրաքանչիւր համայնքային գործունէութեան ներս, եւ պիտի տեսնէք անվրէպօրէն թէ այնտեղ են մեր առաջին, երկրորդ ու երրորդ կարգի «ազգային» ճամբորդները:

Ն. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ

"Գեղարդ"

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԴԵՐԱՍԱՆ

Շառլ Ազնաւուրին էր նուիրուած Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան "Ռուբէն Մամուլեան" ակումբի հերթական իններորդ երեկոն: Հանդիսատեսի ուշադրութեանն էր ներկայացուած ֆրանսիական շարժանկարի "Նոր ալիք"էն Ֆրանսուա Թրիւֆոյի "Կրակէք դաշնակահարի վրայ" ժապաւէնը: Թրիւֆօն այն բեմադրիչներից էր որ Ազնաւուր երգիչի մէջ տեսաւ Ազնաւուր շարժադերասանի տաղանդը:

Ժապաւէնի սեւ ու սպիտակ պատկերները "Նոր ալիք"ի գեղագիտական սկզբունքների ձեռնարկ կարող են ծառայել: Սեւ ու սպիտակի գերակշռութեան պայմաններում լոյսի եւ ստուերի խաղի գեղանկարչական հասունութիւնը այն աստիճանի է որ ժապաւէնի ձմեռային տեսարանները գեղարուեստական բնանկար են յիշեցնում: Չնայած ժապաւէնի իրադարձութիւնները կատարւում են Փարիզում, բայց Թրիւֆօն կարծես ժապաւէնից ժապաւէն թռչող փարիզեան զբօսաշրջիկային տեսարաններին հակադրել է Էյֆէլեան աշտարակից, Շան զ'Էլիզէից, Յաղթանակի կամարից, Աստուածամօր տաճարից ու Լուվրի սիւնաշարերից մեկուսացուած մի Փարիզ: Մի Փարիզ, ուր պատկերները միահիւսւում են կերպարների ներաշխարհի հոգեբանական ապրումներին: Մի ինքնօրինակ հակափարիզեան քաղաքի տեսարաններ, ուր թախիծն է տիրում: Եւ մարդու միայնակութիւնը շեշտող մառախուղի թանձր շղարշն է տեսարանից տեսարան անվերջ ուղեկցում: Թրիւֆոյի դերասանական գլուխը Շառլ Ազնաւուրն է, որ

Ա Մ Ն

ՀԱՅ ԴԱՏԻ Ի ՆՊԱՍՏ ԹԵԼԵԹՈՆԸ ՀԱՆԳԱՆԱԿԵՑ 2,7 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ

Կիրակի, Մայիս 21ի կէսօրէ ետք ժամը 3էն սկսած է Ամերիկայի Հայ Դատի յանձնախումբին կազմակերպած թելեթոնը "Ամրապնդենք մեր արմատները՝ կառուցենք մեր ապագան" բնաբանով: 6 ժամ տեւած թելեթոնի ընթացքին տեղեկութիւններ տրուած են Հայ Դատի յանձնախումբերու աշխարհասփիւռ գործունէութեան մասին, պարզուած են աշխատանքի դաշտերը: Հանդիսավարներ եւ խօսնակներ կոչ ըրած են իւրաքանչիւր Հայու պատուելու Հայ Դատի նուիրեալներու աշխատանքին, նշելով որ "իւրաքանչիւրի փոքրիկ լումայով Ուաշինկթընի մէջ պիտի կանգնի սեփական շէնք մը՝ ուր պիտի պատրաստուին մեր ապագայ քաղաքագէտները, որպէսզի աշխարհին լսելի դարձնեն մեր ձայնը եւ ի վերջոյ հոնկէ դէպի հայրենիք ու Արցախ պիտի ուղղուին մեր օգնութեան ձեռքերը՝ դառնալու համար ազատ, անկախ ու բարգաւաճ միացեալ հայրենիքի հիմքի շաղախը": Աւելի քան 100 կամաւորներ պատասխանած են հեռաձայնողներու: Միջընդմէջ բաջալերական խօսքերով հանդէս եկած են պետական՝ դաշնակցա-

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒՐԺ–ՀԱՄՈՒՏԻ Նորաշէնի նորակառոյց Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ օծումը կատարած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. կաթողիկոսը Մայիս 21ին: Կիրակի առաւօտ, առաջնորդութեամբ ոստիկանական ջոկատներու, կաթողիկոսը ջերմօրէն դիմաւորուած է քաղաքապետարանին առջեւ լիբանահայոց առաջնորդին, քաղաքապետին, քաղաքապետարանի խորհուրդին, երեսփոխան Յակոբ Բագրատունիի եւ քաղաքական ու միութենական պատասխանատուներու կողմէ, ապա եկեղեցի առաջնորդուած: Ժամը 10:30ին, Արամ Ա. մուտք գործած է եկեղեցի եւ գլխաւորած է օծման կարգը, որմէ ետք, բարի գալստեան խօսք արտասանած է Գեղամ եպիսկոպոս: Կաթողիկոսը իր խօս-

յին թէ տեղական պաշտօնատարներ, հոգեւոր թէ աշխարհական անձնաւորութիւններ, արուեստագէտներ, Լոս Անճըլըս գտնուող Հայաստանի արտաքին գործոց նախարար Վարդան Օսկանեան, ընկերակցութեամբ Ուաշինկթընի դեսպան Թաթուլ Մարգարեանի եւ Հայ Դատի յանձնախումբերու ներկայացուցիչներ: 25էն մինչեւ 400 հազար տոլարի նուիրատուութիւններով հանգանակուած գումարը թելեթոնի աւարտին հասած է 2 միլիոն 700 հազար տոլարի:

քին մէջ ներկաներուն ուշադրութիւնը հրաւիրած է եկեղեցւով եկեղեցի դառնալու ատտուածապարգեւ առաքինութեան վրայ: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, ազգային Եղիշէ Մանուկեան սրահին մէջ, ի պատիւ կաթողիկոսին պաշտօնական ճաշ մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին երախտագիտութեան եւ շնորհակալութեան խօսքերով հանդէս եկած են լիբանահայոց առաջնորդը եւ պատկան իշխանութեանց ներկայացուցիչներ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան դպէժի սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. "Սարդարապատ" կոմիտէի դաստիարակչական յանձնախումբին, Մայիս 12ին տեղի ունեցած է կլոր սեղան մը, նիւթ ունենալով "Միջին Արեւելքի հայ գաղութներուն իրավիճակը": Բացման խօսքը արտասանած է յանուն կոմիտէին Սագօ Պերթիզլեան, որ շեշտած է թէ այսօրուան պայմաններուն մէջ նմանօրինակ նիւթի մը արծարծումը կարեւոր է ու այժմէական: Իրմէ ետք բեմ բարձրացած են օրուան զրուցավարը եւ երեք զեկուցողներ: Զրուցավարը՝ Հրաչ Վարժապետեան սկիզբէն ըսած է որ այս նիւթը այնքան խորունկ վերլուծումներու եւ մանաւանդ տարբեր մակարդակներու վրայ երկար սերտողութեան եւ ուսումնասիրութեան կը կարօտի, մանաւանդ, որ Միջին Արեւելքի հայութիւնը ունի երկար դարերու պատմութիւն: Ապա, խօսք առած է առաջին զեկուցողը՝ Տիգրան Ճինպաշեան, որ անդրադառնալէ ետք Միջին Արեւելքի հայ գաղութներու ընդհանուր իրավիճակին եւ տեղաշարժերուն, դիտել տուած է որ այսօր "հակառակ թիւի կրճատումին, լիբանահայ գաղութը կրցած է իր ուժականութիւնը վերականգնել եւ իր կեանքը վերաշխուժացնել": Երկրորդ զեկուցողը եղած է Եղիշէ Ծ. Վ. Մանճիկեան, որ շեշտած է թէ Միջին Արեւելքի գաղութները այս ժամանակաշրջանին կ'ապրին պայքարի փոթորկոտ մթնոլորտի մը մէջ: Վերջին զեկուցողը եղած է Բենիամին Պչաքճեան, որու համար Լիբանան իր համայնական դրութեամբ, իր կենցաղով, իր քաղաքական դրուածքով եւ իր փոքրամասնութիւններուն խնդրուածութեամբ լաւագոյն պայմաններ ստեղծած է Հայերուն համար, որպէսզի կարենան թէ իրենց ինքնութիւնը պահել եւ թէ պայքարը շարունակել: Ան եզրակացուցած է.– «Մենք պէտք է գիտնանք, որ Կոմիտասներ, Սեւակներ, Լուսաւորիչներ եւ Մաշտոցներ ունեցող ժողովուրդ ենք: Ժողովուրդ մը որ քարէն եկեղեցի շինած է եւ քարը խաչքարի վերածած է եւ մեր արժէքներուն գիտակցութիւնը ունենալով պէտք է պայքարը շարունակել»: Հաւաքոյթը վերջ գտած է հարց-պատասխանի բաժինով մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգային Եղիշէ Մանուկեան վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 14ին, տեղի ունեցած է երիտասարդական-ուսանողական խորհրդաժողով մը, որու նիւթը եղած է "Հայ ուսանողութեան դերը հայ դատի պայքարին մէջ": Մասնակցած են երիտասարդական եւ ուսանողութեան միութիւններու, համալսարաններու հայկական համախմբումներու պատուիրակութիւնները: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է Սալբի Քիւրքճեան, որ շեշտած է թէ մեր արեւմտեան երկիրը Հայ Դատի յաղթանակով կը ճառագայթի: Իրմէ ետք, արտայայտուած են Գեղամ եպիսկոպոսի ներկայացուցիչ՝ Մեսրոպ Քհնյ. Քէրքէզեան եւ Հայաստանի դեսպան Վահան Տէր-Ղեւոնդեան: Առաջին դասախօսը եղած է երեսփոխան Յակոբ Բագրատունի, որու յաջորդած է Մկրտիչ Մկրտիչեան: Դասախօսութիւններէն ետք, Բ. բաժինին մէջ, Տոքթ. Յովհաննէս Թասլաքեան զեկուցած է հարց տալով թէ «Ինչպէ՞ս հայ ուսանողութիւնը կարելի է մասնակից դարձնել Հայ Դատի աշխատանքներուն»: Վերջին զեկուցաբերը եղած է Տոքթ. Նորա Արիսեան, նիւթ ունենալով «Հայ Դատի քարոզչութիւնը օտար ուսանողութեան մօտ»: Աւարտին կարդացուած են մասնակիցներու կողմէ պատրաստուած ու խորհրդաժողովին քննարկումները նըկատի առած բանաձեւերը:

ՊՈՒՐԺ–ՀԱՄՈՒՏԻ Հայ Կաթողիկէ Միութեան "Յովհաննէս Պօղոսեան" թատերասրահին մէջ, Մայիս 11ին, բացումը կատարուած է Հայաստանցի արուեստագիտուհի Նարինէ Գրիգորեանի մանրանկարչական ստեղծագործութիւններու ցուցահանդէսին, նուիրուած Գրերու Գիւտի 1600ամեակին: Ցուցահանդէսը բաղկացած է երեք բաժիններէ: Բացման առթիւ, խօսք առած է Հայ Կաթողիկէ Մեսրոպեան բարձրագոյն վարժարանի անձնակազմէն Կարինէ Թաշճեան–Մինասեան, որ բացատրած է թէ հայ գրի եւ գրականութեան հանդէպ կազմակերպուած այս ցուցահանդէսը Մեսրոպեան վարժարանին յանձնառութեան եւ Հայոց լեզուի նկատմամբ անխախտ հաւատարմութեան դրսեւորումներէն մէկն է, ինչպէս նաեւ հայ արուեստի նկատմամբ արտայայտութեան նշան:

կեպաւորել է Էտուար Սարոյեան դաշնակահարին:

Շարժանկարի դերասան Շառլ Ազնաւուրը խաղում է արտայայտչամիջոցների ժլատ օգտագործմամբ: Ցատկապէս դիմախաղի նրբագոյն գաղտնիքներին տիրապետող Ազնաւուրը կերպարի հիմնական արտայայտչամիջոցն է դարձրել դիմախաղը:

Ազնաւուր դերասանի հետ յետահայեաց հանդիպում էր այս ժապաւէնի ցուցադրութիւնը: Նրա արուեստի սակաւածանօթ բնագաւառներից մէկի հետ անչափ հետաքրքիր եւ ուսանելի հանդիպում...:

Ժապաւէնի ցուցադրութիւնից յետոյ հանդիսատեսի ուշադրութեանը ներկայացուեց 1989 թուականին հայկական հեռատեսիլէն նկարահանած Ազնաւուրին նուիրուած դիմանկարը: Այս ժապաւէնում Ազնաւուրը իր մտորումներն է կիսում երկրաշարժի աւերակները այցելելու պահին, Միսաք Մանուշեանի գերեզմանը այցելելիս, հայկական հեռատեսիլին հարցազրոյց տալիս:

Այս դիմանկարի նորութիւնը հայախօս Ազնաւուրն է: Պարզւում է, Ազնաւուրը հրաշալի խօսում է հայերէն: Ունի բառամթերքի պաշար, որ իւրայատուկ է միայն իրեն՝ Ազնաւուրին:

Ազնաւուրին նուիրուած երեկոն պատկերազարդուած էր սրահում ցուցադրըւող նրա գրքերով, տարբեր տարիների յատկապէս Հայաստանեան լուսանկարներով, իր առաջին սկաւառակներով:

Արթօ Փէհլիվանեանը, որը ստեղծողն է ակումբի եւ իր սեփական հաւաքածուն է օգտագործում հետաքրքիր ու գրաւիչ դարձնելու համար իւրաքանչիւր երեկոն, յատուկ շնորհակալութիւն յայտնեց "Յառաջ" օրաթերթին, ակումբի "Դարձ ի Արարատ" ժապաւէնի ցուցադրութեանը գերազանց յօդուածով արձագանգելու համար:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կը տեսնայինք որ Ասատուր աղան սեղանին վրայ կը պարպէր այդ տոպրակները, եւ մէկիկ-մէկիկ կը համրէր, մէկ ղրուշնոցները, 20 եւ 10 փարայնոցները զատ-զատ տեղելով եւ յաջորդ օրը զանոնք Պոլիս տանելու եւ ոսկիի փոխելու նպատակով:

Այսու ամենայնիւ, ահը, սարսափը տիրական էր քաղաքին մէջ, չկար մարդ որ հոտեւան դեղեր չպահէր իր վրան, մանաւանդ քափուր (գամֆր), որուն հոտը կը բուրէր ամէն ուրեք. շատեր ալ իրենց տուներէն բնաւ դուրս չէին ելլար քոլերային չբռնուելու տենչով եւ կը կարծէին իսկ գուցէ թէ քոլերա բռնածը, փողոցէ փողոց անդրեւոյթ կամ ծպտեալ շրջագայող մարդակեր, մարդակուլ գազան մ'էր:

Այս առթիւ միտքս պահած եմ խիստ ծիծաղաշարժ պատմութիւն մը զոր հայրս բիւրիցս կը կրկնէր, կ'երեքնէր: Բուլճեան Աղայէկ անուն անձ մը քոլերայէն այն աստիճան վախնալ սկսեր է, որ Սարգիս պատրիարքին մահը լսելուն պէս կը փակուի, կը մնայ սենեակի մը մէջ եւ տունէն բնաւ դուրս չելլար եղեր. բայց օրին մէկը գործարանէն դուրս եկած ատենը, ի՞նչպէս կ'ըլլայ, իր հագուստին քղանցքը դրանը գոցուածին մէջ կը մնայ եւ երբ քայլ մը կ'առնէ, առանց ետին նայելու որ հագուստին ծայրը դրան մէջ էր մնացած, կը կարծէ որ զինքը քաշող մը կայ եւ կը սկսի՝ "Ա՜խ bռնուեցայ, bռնուեցայ" պոռալ եւ լեղապատառ նոյն վայրկեանին յանկարծամահ կ'ըլլայ եւ կը թաղուի իբրեւ քոլերայէ մեռած: Ցուցանէ առակս, թէ վախը, ահը, երկիւղը կասկածոտութիւնը աւելի մեծ դերակատար կ'ըլլան հիւանդութիւններու կամ համաճարակներու միջոցին, քան թէ բուն իսկ հիւանդութիւնը:

Հակառակ այսպիսի սուգապատում իրողութիւններու, 1865ի քոլերան այն համոզումը յառեւէս գոյացուցած էր ժողովուրդին մտքին մէջ, թէ քոլերան բաղմոտանի ճիւաղ մ'էր թունապատած, հոսհոն պտտող:

Աւելորդ չըլլայ յիշատակել, թէ այդ համաճարակի ահազդեցիկ կացութեան միջոցին վարպետ-տուտոներու քով յաճախելս բոլորովին դադրեցաւ եւ ես գերագանցօրէն ուրախ էի, գի անընկան, կէս մը անընկան կեանք վարելէ ազատած էի. այգին էր իմ զուարթարեր դպրոցս ու նաեւ հրաշազարդ բնութիւնը:

Բարեբախտաբար աշունը եկաւ հասաւ, ու նոյն ատենը պատահեցաւ մեծ հրդեհ մը. Պասոյ Հօճա փաշա կոչուած թրքաբնակ թաղին սոսկալի կրակը, որով համաճարակն ալ ճենճեռուելով անհետացաւ իբրեւ թէ, ինչպէս սկսան հաւատալ:

Այս հրդեհէն քիչ ժամանակ վերջն էր, որ Մեծ Զամլըճային ստորոտը կանգուն Թունուզցի Իսմայիլ պէյին յատուկ ամարանցը, հարիւրէն աւելի ընդարձակ ճոխ սենեակներ ունեցող փայտաշէն պալատը հրոյ ճարակ եղաւ ամբողջովին, եւ մենք այգիի տուներնուս պատուհաններէն ժամերով դիտեցինք սնափառութեան ու կողոպուտներու կոթող այդ հսկայ շէնքին մոխրանալն ու ի քթթելական անհետանալը. աչքիս առաջ կը պատկերին հրէգէն խոշոր-խոշոր լեզուները, որոնք կարմիր կը ներկէին երկինքին երեսը:

Եւ համաճարակին թոյնը, կը կրկնեմ դարձեալ, իբրեւ թէ այս պատահած հըրդեհներով չնչուեցաւ, ինչպէս կը կարծէր ժողովուրդին մեծ մասը, նոյնիսկ բժիշկներ... ծիծաղելի վարկած...:

Ցիշողութիւնէս անվրէպ մնացած ճըշմարտութիւններ են այս բոլորը, զոր երբ այսօր կ'արձանագրեմ, կը կարծեմ թէ դեռ նոր տեղի են ունեցած ատոնք:

Սակայն ձմեռը մօտալուտ էր, Թողուլ հարկ էր այգին, ուստի վերադարձանք տուն:

Հայրս ուզեց որ նորէն Բիւիկենց քով գնամ, բայց դէմ կեցաւ մեծ հայրս եւ ըսաւ թէ, ալ դպրոց երթալու եմ, Ս. Խաչին դպրոց տարեգլխէն սկսած: Ես ուրախ եղայ մեծ հօրս այս որոշումէն. հայրս ալ համամիտ գտնուեցաւ պայմանով որ տունին մէջ անառակութիւն չընէի. խօսք տուի խելօք կենալու եւ փոքր մօրաքոյրէս ալ քերականի դասեր առնելու:

1865ի վերջերը հասած էինք, երբ չորս կողմէն լուրեր տարածուեցան թէ Մատթէոս կաթողիկոսը վախճաներ է եւ Ս. Խաչի մէջ հոգւոյն համար պատարագ պիտի ըլլայ:

Մեծ հայրս զիս տարաւ այդ պատարագին, եւ կը յիշեմ որ խորանին ձախ կողմը սեւ շղարշով համակ ծածկուած աթոռ մը դրուած էր վրան ալ եպիսկոպոսական բոլոր զգեստները, շաթալ թագ, եմիփորոն, գաւազան եւայլն, եւայլն, այնպէս մը շտկուած, որ հեռուէն տեսնողը կը կարծէր թէ ողջ եպիսկոպոս մը նստած է այդ աթոռին վրայ. եւ այդ աթոռը սուգի մէջ կը մնար այդպէս, մինչեւ որ յաջորդ կաթողիկոսը ընտրուեցաւ. այսինքն Գէորգ Դ. կաթողիկոսը՝ 1866ին:

1866ին Մեծ պահքին հայրս զիս տարաւ Ս. Խաչի վարժարանը, որուն ծաղկաւէտ մուտքը եւ կանանչ կամարը, սիրուն պարտէզը, նաեւ շէնքին փառաւոր գեղեցկութիւնը իսկոյն գրաւեցին զիս, կը կարծէի թէ դրախտի մը մէջ ոտք կը դնէի: Սկսայ աշակերտիլ Ծաղկոցին, որ առաջին յարկին ձախ կողմը բաւական լայն սենեակ մ'էր, եւ որուն վերակացու վարիչն էր, մի ոմն Գարեգին անուն ժպտադէմ խելօքիկ անձ մը, զոր վաժպետ կը կոչէին: Սրահին չորս բոլորը նստարաններ կային, առանց գրասեղան ունենալու. բաւական թուով աշակերտներ էինք. կը սորվէինք աղօթք՝ Հայր մերը եւ ընթերցանութիւն, որ էր՝ ճանչնալ հայ լեզուի տառերը, պատին վրայ կախուած տախտակէ խոշոր պնակին վրայէն:

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

կազմակերպութեանց ցանկին վրայ դրած է Թամուլ ազատագրութեան վագրերու (Սրի Լանքա) շարժումը: Այս որոշումին առաջին հետեւանքն է կազմակերպութեան դրամական հարստութեան վրայ արգելքը:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ արեւելեան շրջանը, Մայիս 27ին, 42 հոգի ծանրօրէն վիրաւորուած են երեք ռումբերու պայթումին հետեւանքով: Տարուոյն սկիզբէն ի վեր Ադդիս-Աբաբա Թիրախը եղած է այլ ոճրային պայթումներու:

ԼԵԶՈՒՆ ԱԶԳԻՆ ՀՈԳԻՆ Է, ԴՊՐՈՑԸ ԱԶԳԻՆ ՏՈՒՆՆ Է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

2006-2007 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
տեղի կ'ունենան
ԱՊՐԻԼ 25-էն մինչեւ ՄԱՅԻՍ 31

RENTREE DES CLASSES 2006/2007

Inscriptions ouvertes du **25 avril au 31 mai 2006**

TEBROTZASSERE

Ecole mixte bilingue
Franco - Arménienne
(Académie de Créteil)
1 Boulevard du Nord —
Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Chef d'Etablissement :
Monsieur HAIG SARKISSIAN

- Maternelle: 3 sections
- Primaire: Sous Contrat Simple
- Collège: Sous Contrat d'Association avec l'Etat

Equipe pédagogique compétente et motivée

- Programmes officiels de l'Education Nationale
- Enseignement de la langue et de la culture arménienne
- Cours de chant : «Chorale Tebrotzassère»
- Cours d'informatique dès le primaire
- Langue vivante 1 : anglais
- Langue vivante 2 : allemand ou espagnol.

Equipements pédagogiques évolutifs :

Laboratoire de langues — Centre de Documentation et d'Information — Salle d'ordinateurs — Laboratoire de physique-chimie.

Ramassage scolaire par autocars suivant possibilités.
Cantine assurée.
Pour tout renseignement :

Tél. / fax : 01. 43. 81. 01. 72
direction@tebrotzassere.com

A.A.A.S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956
recherche

DIRECTEUR(TRICE)

DE MAISON DE RETRAITE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche un(e) Directeur (trice) pour une de ses maisons de retraite de la région parisienne.

Le(la) candidat(e) devra faire preuve de ses capacités de gestion et posséder une bonne connaissance de la culture et de la langue arméniennes.

Possibilité de logement de fonction.

Prière d'envoyer lettre de motivation et CV à l'adresse suivante:
Monsieur le Président
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77 rue La Fayette
75009 PARIS
e-mail : aaas.paris@aaas.fr

Association Arménienne d'Aide Sociale

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը Ընդհանուր Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները

Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2006
ժամը 20·30ին

Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ 77 ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ թաղամաս

Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն այս տարի (ինչպէս ամէն երկու տարին անգամ մը) վերջ կը գտնէ 8 վարչականներու լիազօրագրերու ժամկէտը:

Ուստի, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց որոնք կը փափաքին միանալ վարչութեան կազմին, իրենց թեկնածութիւնը ղրկել ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 26, 2006, Ընկերակցութեան գրասենեակի հասցէին:

Յիշեցնենք, որ ընտրութեան մասնակցելու եւ կարենալ քուէարկելու համար անդամները պարտին իրենց անդամավճարները կանոնաւորել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE
de l'Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée Générale de l'Association Arménienne d'Aide Sociale aura lieu le :

Jeudi 22 juin 2006 à 20h30
au Siège de l'Association
77 rue La Fayette 75009 Paris

Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).

Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérents de l'Association. Celles-ci devront parvenir à l'Association au plus tard **le 26 mai 2006.**

Seuls les membres à jour de leur cotisation pourront faire acte de candidature et participer au scrutin.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CINE-CLUB

Ciné-Club
Rouben Mamoulian / UCFAF
Vendredi 9 juin à 20h30

SOIREE CINEMA-CONFERENCE
en présence de
ROBERT GUEDIGUIAN

MARIUS ET JEANNETTE

avec Ariane Ascaride, Gérard Meylan, Jacques Boudet, J.-P. Daroussin
Pascale Roberts, Frédérique
Musique : Antonio Vivaldi

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ՝ ՅՈՒԼԻՍ 16-ԷՆ 30 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Բացառիկ առիթ մը ծանօթանալու հայ արուեստին, մշակոյթին, ճարտարապետութեան եւ պատմութեան:

Յայտագիր.–
- Դասախօսութիւններ
- Գեղարուեստական ձեռնարկներ
- Զբօսյցներ
- Պատմական վայրերու այցելութիւններ

եւ վերջապէս՝
- Խնջոյքներ:

Այս տարի ծրագրուած է նաեւ պտոյտ մը դէպի ԱՐՑԱԽ:

Հաւաքը կը համախմբէ Սփիւռքի զանազան երկիրներէն հայ երիտասարդ համալսարանականներ:

Մասնակցութեան սակ (առանց ճանապարհածախսի, վիզայի եւ տուրքի)՝

675$ ամերիկեան (գիշերօթիկ + 3 ճաշ օրական + պտոյտներ)

կամ

400$ ամերիկեան (3 ճաշ + պըտոյտներ):

Համացանցի հասցէ՝
http://forum.hamazkayin.com

Յաւելեալ տեղեկութիւններ.–
- Ֆրանսա
 ՀՈՒՐԻԿ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
 +33(1) 42·29·10·24
- Անգլիա
 ՍԵԼԼԱ ԹՆՃՈՒԿԵԱՆ
 +44(20) 76·03·84·52

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

REPAS

«KHOROVADZ»

Le dimanche 11 juin à 13 heures
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy
93190 Livry Gargan

Réservations :

— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73
Nous vous attendons nombreux.

☐

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան" մասնաճիւղի Շաբաթօրեայ դպրոցին հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 17, ժամը 20ին: Փարիզի 9րդ Թաղամասի քաղաքապետարանին "Ռոսինի" սրահին մէջ, ռիւ Տրուօ:

Յայտագրին մաս կը կազմեն երգ, պար, թատրոն...

Եկէք եւ քաջալերեցէք մեր մեծերը եւ պզտիկները:

☐

RECHERCHE

POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
ETE : AOUT 2006

- Directeurs diplômés BAFD
- Animateurs diplômés BAFA ou stagiaire BAFA
- Infirmière
- Econome
- Intendant(e)
- Coursier

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13

☐

La section «AGNOUNI» d'Asnières de la CBAF organise

UN REPAS-CROISIERE SUR LA SEINE

Le Dimanche 18 juin

— Nombre de place limité —

Réservations :

— 01. 48. 41. 54. 23
— 01. 40. 11. 19. 33

☐

Section «Archalouisse Tatéossian» de Paris

Circuit en Arménie et Artsakh

Du 2 au 12 septembre (Arménie) ou du 2 au 14 septembre (Arménie + Haut Karabagh) — Pension complète sauf à Erévan (1/2 pension) — Hôtels 3 et 4 étoiles — Vol Air France — Prix à partir de 1280 Euros.

Renseignements et inscriptions :
— Araxie : 01 39 83 71 19.

Nombre de places étant limité, date limite d'inscription : 15 juin.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի վարչութիւնը կը կազմակերպէ Եւրոպայի մէջ - շրջանային ֆութպոլի եւ պասքէթի մրցաշարք, բաժակ՝ "Սուրէն Մուրատեան":

Մրցաշարքին կը մասնակցին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի շըրջաններն ու զանազան մարզական միութիւններ՝ Լոնտոն, Ալմելօ (Հոլանտա), Սթօքհոլմ (Շուէտ), Գերմանիա եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս:

Մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի Յունիս 3 եւ 4ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի Alain Mimoun մարզադաշտին վրայ,
1 rue Rabelais 92130 Issy-les-Moulineaux.

●

Իսկ Կիրակի, Յունիս 4ի երեկոյեան, ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն տեղի կ'ունենայ խրախճանք - պարահանդէսը, Իսի-լէ-Մուլինոյի P.A.C.I. սրահին մէջ,
25 avenue Victor Cresson 92130:

Երեկոն կը խանդավառէ " Ա Ն Ի " նուագախումբը:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.–
01· 44· 05· 17· 77 կամ 06· 80· 88· 12· 24